

FRANTIŠEK SUŠIL.
(1804 $\frac{14}{6}$ — $\frac{31}{5}$ 1868).

FRANTIŠEK SUŠIL.

ŽIVOTOPISNÝ NÁSTIN

OD

Dra PAVLA VYCHODILA.

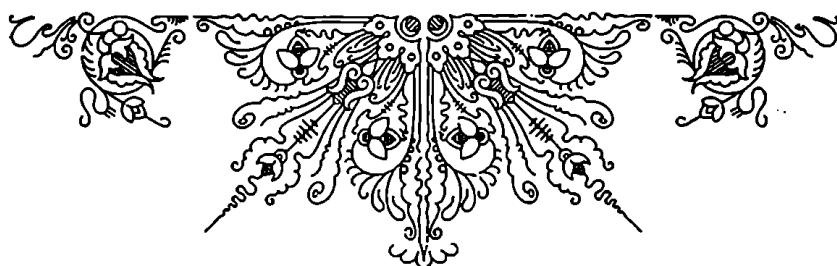

V BRNĚ, 1898.

TISKEM A NÁKLADEM PAP. KNIHTISKÁRNY BENED. RAJHRADSKÝCH.

K 850leté ročnici
založení kláštera Rajhradského,
oblíbeného pobytu Sušilova.

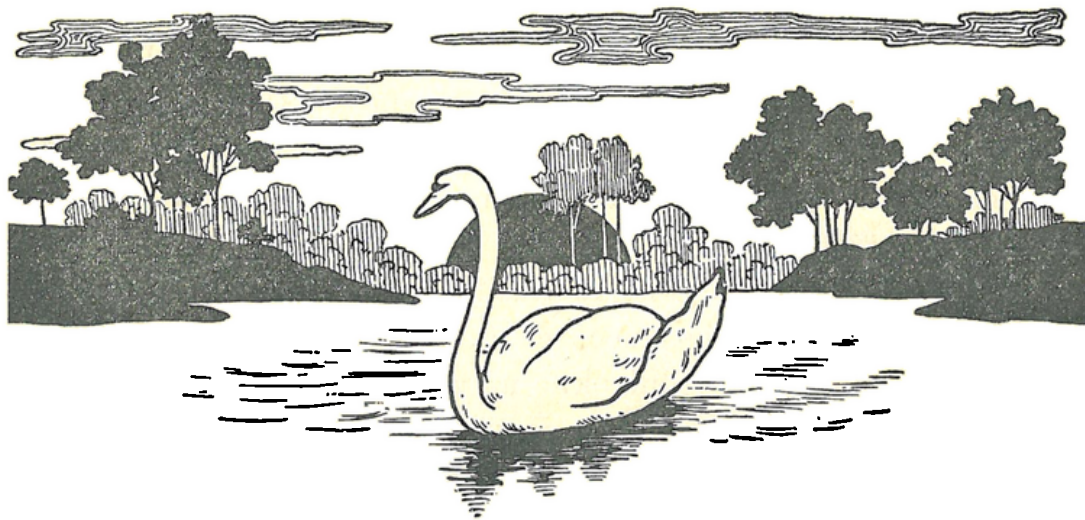

rozsáhlá a směřodatná činnost Františka Sušila, jehožto jméno mladšímu kněžstvu moravskému stalo se vznešeným heslem, budila jako ve mnohých jiných i ve mně záhy obdiv, úctu a touhu po následování. Chtěje nakresliti co možná úplný obraz její, sbíral jsem po několik let zprávy k jeho životopisu, pro starší dobu bohužel velice nesporné. Co se mi podařilo vypátrati, to podávám, děkuje ze srdce všem, kteří mně příspěvky byli nápomocni.

Nezapírám, že životopisný náskres tento chce býti obnovou a poctou požehnané památky Sušilovy, že tedy se v něm hlásí více obdivovatel a velebitel nežli kritik, ale doufám, že nikde na ujmu pravdy. Tím méně ovšem bych jí chtěl ublížiti snižováním. Kdyby spis byl přijat jakožto hold přímých i nepřímých odchovanců Sušilových, vzdaný jeho osobnosti i práci, bylo by záměru jeho úplně dosaženo.

Spisovatel.

Rodina Sušilova. Mláďi Františka Sušila. Studie v Kroměříži a v Brně.

a 14. června 1804 zaznamenal si Fabian Sušil, hostinský v Novém Rousínově u Slavkova, v denníku svém: „wobdrželi sme wotpanaboha 3 dýte chlapczu dne 14. čerwna mjnogeho Franz rano wo 4 hodinah“. 14. června tedy, a nikoli 10. neb 16., jak se často udává, jest rodný den Františka Sušila, jenž téhož dne také pokřtěn. Kmotry všem Sušilovým dětem byli Jan Tomášek a Teresie Hanáková.

Denník ten ¹⁾ datuje otec ode dne svatby své (28. ledna 1800), kdy byl mlynářským pomocníkem v Kurdějově u Hustopeče. Měl tehda 26 let, nevěsta jeho pak, Teresie Pospíšilova, dcera měšťana novorousínovského, měla 22 let. Kromě Františka měli ještě děti:

¹⁾ Je to skrovný sešitek, obsahující kromě rodinných údajů kratičké zprávy o patentu z 15. března 1811, kterak jim klesly peníze, a z r. 1817., kterým »zas byly sniženy ty šajny«, o drahotě r. 1816. a o »patáliich« u Slavkova, 1826 14. června že byl v noci obkraden a 1826 22. srpna že měla dcera (Josefka) zdavky; provdala se za Ant. Tomáška, hostinského v Novém Rousínově (»U tří králů« č. 31.). O dětech z tohoto manželství zrozených bude ještě řeč. Po matce z rodiny Tomáškovy pochází prof. české realky v Brně p. Sigmund Horvath. Rodina Sušilů pocházela ze Slavičovic, osady šíře známé dle pomníku Josefa II. orajického. Z ostatního příbuzenstva Sušilova, pokud mi známo, žijí dosud: Marie Keřova ve Vídni, dcera švakrové Fabiana Sušila, Marie Pospíšilovy, provdané za Kašpara Keře, stolaře v N. Rousínově, a sestra této Marie Keřové, vdova Apollonie Sedlářiková. Pak rodina po Raimundu Sušilovi na Starém Brně, z rodiny strýce Sušilova.

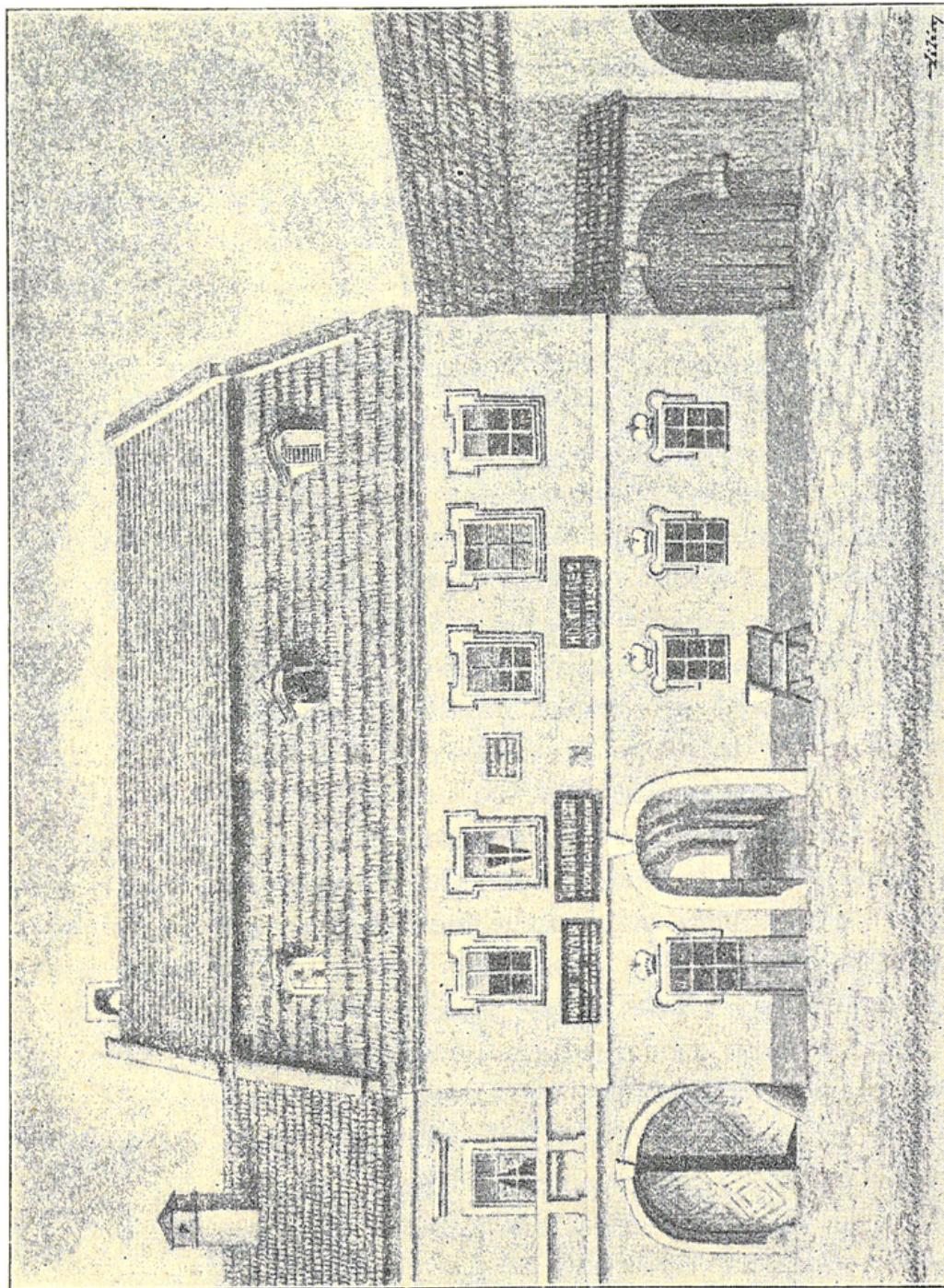
Fabiana (* 1801), Petronillu Antonii („Tonku“ * 1802), Jana Nep. (* 1806), Josefku (* 19. března 1808), Josefa (* 1810), Marii Teresii (* 1814). Všechny dívky tyto, kromě Františka a Josefky, zemřely v útlém mládí; první, Fabian, není v matrice novorousinovské uveden.

Po svatbě vzdal se Fabian Sušil řemesla mlynářského a najal si v Novém Rousinově hostinec (č. 6.). V domě tom, v přízemní světničce (na obraze poslední okno na východ) narodil se František Sušil. Roku 1808. zaznamenán v matrice rodný dům dcery Josefky pod č. 9., v roce 1810. pak a v dalších uvedeno tamtéž bydliště jejich pod č. 25. Dům tento („U černého medvěda“) byl již majetkem Sušilovým. Maje jako tehdy každý měšťan novorousinovský volné právo výčepní, zařídil si Sušil i zde hostinec.

Dle zpráv pamětníků byl Fabian Sušil malé postavy, nepevného zdraví. Po 25 let strádal neduhem plicním, napadán jsa často silným kašlem. Přes to však byl povahy veselé, k hostům vlídný a úslužný, rád si s nimi zahrál v karty. Byl horlivým „písmákem“, i dával také dětem předčítati z bible, zvláště příběhy a naučení o povinnostech dětí k rodičům. V obecním výboře, z části Němci obsazeném, naléhal na to, aby se úřadovalo po česku. Zemřel 27. září 1832 úbytěmi.

Manželka jeho líčí se jakožto žena statná a rázná, při tom však něžná a cituplná. Ona hlavně vedla výchov dětí v duchu této povahy své. Na jeden skutek přísnosti její vzpomínal František Sušil častěji. Když začal choditi do školy, zatoulal se jednou s hochy „za školu“. Matka se toho jaksi dověděla, přišla, uvázala milého Františka na provázek a tak jej vedla do školy. Citlivému hochu zahanbení to utkvělo hluboko v paměti a bylo prý mu nejen tehdy, nýbrž i později působivou výstrahou proti vybočení jakémukoliv. Dobrá ta a starostlivá matka přečkala muže svého o několik let. Zemřela 9. dubna 1841 čivní horečkou, 11. dubna pak synem pochována na hřbitově novorousinovském.

V tiché, zbožné, poměrně dosti zámožné domácnosti této nabyt Fr. Sušil prvního vychování. Domácí obecná škola poskytla mu kromě jiného též dobrého vzdělání ve zpěvu a hudbě. Učitelé venkovští („rektoři“) posuzování a oceňování tehdy hlavně podle toho, jak se v hudbě vyznali. Rozhodovalo to nejen o jejich přijetí ke škole, nýbrž také o příjmech, o něž bylo tím lépe postaráno, když dovedli si zříditi a udržeti zdatný hudební sbor. Z učitelův Sušilových jmenování v Novém Rousinově dlouho s pochvalou

Rodný dům Fr. Sušila.

Myslím (?) a Koutný. Novorousinovská kapela byla tehdy vyhlášena po celém okolí. Sušil ještě jakožto studující hrál s ní na flautu, oblíbený to i později nástroj svůj, o prvotinách pozdějšího svého učitele, známého topografa Rehoře Volného v Rajhradě. Kromě toho naučil se hrát i na klavír. Hudební vzdělání toto přišlo mu v životě velmi vhod při sbírání písní národních, nehledě k jiným prospěšným účinkům.

První studia gymnasijní konal doma. Učitelem jeho byl bratr matčin, Fr. Pospíšil, kooperator novorousinovský¹⁾ (* 1788, † 1831). Tento způsob studia, dříve dosti častý, z příčin asi hlavně hmotných a snad i výchovatelských, přese vše stinné stránky, pro které vláda také přísnými rozkazy hleděla je zameziti neb aspoň obmeziti, osvědčil se u Sušila velmi dobře aspoň v tom, že neodcizil ho mateřštině. Ačkoli dle „Gymnasijního kodexu“ z r. 1808. takovým privatistům bylo skládati půlletní zkoušky na ústavech veřejných a též měsíčním zkouškám obcovati, tak že dobrý výcvik v němčině byl nezbytný, přece při domácím vyučování takovém byla základem více mateřština, zvláště když různé ty učebné výnosy, kterých v těch letech poměrně dosti mnoho vydáváno, nebyly tak přísně zachovávány, jak zněly. Ostatně sám pobyt mezi svými v těch letech, kdy se samostatné názory začínají probouzeti, nemálo přispíval k zachování rázu původního ve smýšlení a v povaze. Že i z hmotných příčin takováto pomoc vlasteneckého a dobročinného duchovenstva byla velice prospěšná, jest na bíledni. Bez ní by zajisté mnohý hoch nebyl vůbec mohl studovati. Ve vyšších třídách bylo jim už snáze se protlouci soukromým vyučováním. Sušil toho ovšem nepotřeboval; avšak jiné výhody právě jmenované osvědčily se u něho plnou měrou. Jinak jest o studiu Sušilově z té doby jen známo, že zkoušky skládal s prospěchem velmi dobrým.

V pozdním věku vzpomíná na své rodiště a mládí tam prožité (Sebrané básně 1862, str. 189.):

Toť ten městec, rodič to dnů mojich,
Kolébka a hrobka mojí mládí!
Duše má k těm polím často pádí
Pootavit v památky se zdrojích.
Na těch nivách jsme jak včely v rojích
Scházeli se ke hrám spolu čádi (= děti),

¹⁾ Matěj Procházka (Fr. Sušil. Praha 1871) omylem uvádí jej při této příležitosti jakožto kaplana slavkovského.

²⁾ Tuto i následující básničky uvádím dle opraveného vydání z r. 1862., ač nalézají se již i ve sbírce »Růže a trní« z r. 1851.

Snášeli jsme k věžem z chmelnic kládí,
Vedli války přioděni v zbrojích.
Pohřbeny jsou dávno hry ty v hrobě,
Ze živých mne tu již nikdo nezná;
Přce ta paměť jest mi přelíbezná.
Drahý poklad má ten městec v sobě,
Otec, matka, sestra mi v něm leží,
Tož hruď má sem trojnásobně těží.

Náruživě miloval Sušil zpěvné ptactvo. Rád zpěvné ptáky chytával a laskal se s nimi, aby mu zpívali. Druhové jeho ochotně jej za odměnu jimi zásobovali. Když ovšem ptáci nedávali si hned říci, zarmoucen pouštěl je za trest na svobodu, nemoha pochopiti, že si neváží dobrého bydla, které jim opatřoval. I později zpěv drozdův neb tlukot slavičí uváděl jej u vytržení, třebaš uprostřed nejvážnější práce. V Rajhradě, kam jakožto professor jezdíval ob čas přednáseti klášterním theologům výklad Písma, bývali často svědky nadšení jeho až blouznivého nad zpěvem ptačím; sotva zazněl, ustal v přednášce a s kvapným: „počkejte! slyšíte!“ oddával se poslechu, až i věda nejednou proto vyšla na prázdno. I v básních jeho táž stránka citu nápadně se projevuje, podobně jako záliba v květinách a v přírodě vůbec. —

Do čtvrté třídy gymnasijsní zapsán (r. 1819.) u piaristů v Kroměříži. Gymnasium to bylo co do počtu žáků na Moravě i ve Slezsku čtvrté, mezi piaristickými první. Právě toho roku dosáhl počet ten vysoké číslce 257. Vydány sice proti všem středním ústavům vládou rozkazy obmezovací, a některá piaristická gymnasia zrušena, ačkoli soukromými ústavy těmi státu nemálo nadlehčováno. Stálat jej na př. r. 1831. tři piaristická gymnasia na Moravě (v Kroměříži, Mikulově a Strážnici) — 26 zl. konv. měny; a peněžní důvody v tehdejší tísní ponapoleonské rozhodovaly o školství velice mnoho. Ale r. 1830. nalézáme na gymnasiu kroměřížském opět přes 300 žáků.

Piaristé byli se koncem předešlého století ve školách uvázali v dědictví jesuitův, a dávána jim namnoze přednost, jelikož více pěstovali realie. Brzy však i na nich shledány nedostatky, právem jen z části; ostatek dodala řevnivost byrokratická, již nezávislost škol těch nebyla vhod. Piaristé měli gymnasií příliš mnoho, tak že učitelstvo jejich na ně sotva stačilo. Bývali proto nuceni, i novice již ustanoviti za učitele, čímž trpělo vzdělání jejich i mládeže. V kolleji Lipnické vyučování čekatelé učitelství po dvouletém noviciátě, neb již i v něm, v pedagogice, methodice, latině, frančině,

řečtině a kreslení. Majíce s průpravou k učitelství co nejdříve býti hotovi, nemohli z pravidla ani v ní ani ve vzdělání duchovním a theologickém se zdokonaliti.

Přetížení v práci učitelské znesnadňovalo důkladnější studia odborná i nadále, zvláště když zavedeni opět (r. 1818. 28. srpna) t. r. učitelé třídní. Týž učitel totiž vyučoval ve své třídě všem předmětům, veda svou třídu od ročníku prvního až do čtvrtého (třídy „grammatické“; čtvrtá vůbec zavedena r. 1818. 4. července); v páté a v šesté (třídy „humanitní“: „poesis“ a „rhetorica“) měl ji opět jiný třídní. Soustava ta provedena přísně teprv asi na r. 1820., neboť před tím nalézáme vedle učitelů třídních též odborné. Náboženství svěřeno i teď (1819, 30. června¹), jak už dříve ustanoveno (1804), zvláštním katechetům, aby třídními učiteli nebylo zanedbáváno.²) Katecheta ten měl vésti žáky po všechny třídy celého gymnasia. Dle d' Elverta (m. uv. str. 322.) vyučování náboženství mělo hleděti více působiti na srdce než na rozum, opírajíc se o autoritu a víru, „sonach nur Geschichte“; co tento dodatek znamená, jest mi opravdu nejasno.

Ani vzdělání theologické za těch okolností nemohlo býti takové, jakého doba a povolání vyžadovalo. Vyskytovali se tu pak častěji přívrženci mělkého rationalismu onoho a deismu, kterým spokojovala se veliká část intelligence té doby. Že tím ostatně nezískávala kázeň řádu, na jednotlivci nemalých obětí vyžadujícího, netřeba šíře doličovati. Tak stalo se, že i z duchovenstva povstávali piaristům odpůrcové, kterým upřímně šlo o zdar řádu a náboženského vyučování ve školách jeho.

Křivdili bychom však velice ctihodnému řádu tomu, kdybychom ty a takové výtky, jak se stává, zpovszechňovali anebo zveličovali. Celkem vyrovnaly se tehda školy piaristské vždy ještě školám státním, ba v něčem je i předstihovaly, po stránce totiž vychovatelské. Nebylo v nich zajisté tolik byrokratismu, jaký zavládal ve školách státních. Poměr mezi žáky a učiteli býval tam jaksí důvěrnější. Na učitelích nebyvalo pozorovati toho, co nazýváme professorstvím v nepřívznivém slova toho významu. Byli volnější u vedení svých žáků, mohouce působiti na ně více dle své a jejich

---

¹) Téhož roku (20. září) zavedena řečtina do 3. třídy; algebra byla až v »humanioribus«, přírodopis vůbec vyloučen. — Srv. Christian d' Elvert, Geschichte der Studien-, Schul- und Erziehungsanstalten atd. Brno 1857. Str. 320. nn.

²) Dohled na vyučování náboženství znova odevzdán r. 1808. biskupům (9. července).

individuality, nežli obecné předpisy kázaly neb dovolovaly. A poněvadž bylo mezi nimi mnoho mužů skutečně vynikajících vědění i povahou, byl vliv jejich opravdu blahodárný.

I pro národnost naši byly školy jejich tehda celkem příznivější nežli školy státní. Výjimky ovšem byly i v této věci na obou stranách. Dle „Gymnasijního kodexu“ z r. 1808. mělo latině, hlavněmu tehda předmětu, vyučováno býti s ohledem na „řeč mateřskou“, kterouž ovšem v našich zemích naznačována němčina, jejížto znalost se vůbec předpokládala. O češtině bylo sice ustanoveno (23. srpna 1816 a 13. prosince 1818), že na gymnasiích se žáky českými neb obojí národnosti mají ustanovováni býti jen učitelé češtiny znalí, aby se žáci cvičili také česky překládati, a že kdo po studiích gymnasijních bude chtíti vstoupiti v úřady politické nebo státi se lékařem nebo knězem (20. prosince 1816), tomu bude prokázati se, že umí česky. Ale jinak není, pokud mi známo, ve školních osnovách o češtině ani zmínky. Ještě r. 1848. žaluje B. Dudík (*Mährens gegenwärtige Zustände*), že znalost řeči, „kterou mluví dvě třetiny celého moravského obyvatelstva“, je na gymnasiích našich věcí neznámou. Záleželo tedy velice mnoho na jednotlivcích, ředitelích a učitelích, aby žáci čeští za svou mateřštinu nejenom netrpěli, nýbrž mohli jí též používati a v ní se cvičiti.

Kroměříž s okolím byl skoro venkoncem český, až na málo rodin městských a úřednických. Po národním uvědomění nebylo tam ovšem téměř ani stopy. Piaristé celkem, dokud nebylo vládního nátlaku, počínali si v tom spravedlivě, jednotlivci z nich ovšem tak, jaké byl kdo povahy a náklonnosti. Sporů národnostních tam tehdy nebylo, a takž ani nebylo ohnivých přátel či nepřátel.

Za studií Sušilových byl v druhé třídě humanitní třídním učitelem jeho P. Placidus Horn, jenž vynikal vzděláním literárním a byl činným v kritice i v básnictví.¹⁾ Ve studiu literatury byl stoupencem snah Herderových a tedy také ctitelem básnictví lidového. Na Sušila působil velmi příznivě co do studia literárního a všímavosti k písním národním. Dle osnovy učební i dle osobní náklonnosti pobádal žáky k veršování, které Sušil pilně pěstoval. Dle životopisce Matěje Procházky seznámil se zde Sušil s přízvučnou prosodií Dobrovského a s českými básněmi školy Puchmajerovy, a pokoušel se v básnění přízvučném. Spor mezi přívrženci přízvučku a časomíry, roznicený znova „Počátky českého básnictví“ (1818), působil i na něj, ale nikoli rozhodně v tom neb onom směru; zůstalť po

¹⁾ Srv. o něm *Notizenblatt*. Brno 1857. 11. str. 83.

celý život věren obojímu základu, toliko s tím rozdílem, že časomírou překládal hlavně klassiky, kdežto sám básnil nejvíce přízvučně, kromě distichových nápisů a tu a tam některé básničky.

Jinak bylo o něm v Kroměříži brzo známo, že je „Slovanem“. Jakési uvědomění přinesl si z domova od otce a strýce, Dobrovského předmluva k Tomsovu česko-německo-latinskému slovníku (1791) pak jej rozohnila a utvrdila. Nastíněný tam obraz veliké čeledi slovanské s velikou budoucností bohaté a tvořivé mluvy nadchnul jej k pilné všímavosti a studiu řeči mateřské. Dle zprávy M. Procházky konal prý i dobrovolné služby translatorské, překládaje známým do češtiny, oč byl požádán, a opravuje jim vlastní jejich česká sepsání. Patriarchální život a sousedské styky měšťanstva se školami napomáhaly k tomu, by mladý nadšenec slovanství své mohl také prakticky osvědčiti. Na milé, útulné to město vzpomíná sám později znělkou (Sebrané básně, str. 189.):

Kroměříži, město prostomilé,
Kdež jsem kochal s života se vesnou,
Kdež jsem jinoch vnikal dráhou těsnou
V člověčenstva doby starobylé.
V jaké slasti ploulo ňádro čilé
Z řeckých hájin pijíc vodu přesnou!
Mněl jsem vidět krásu netělesnou,
An se spouští s nebe k mysli spilé.
Žil jsem tehdy v říši idealů;
Nežil, snil jsem; a byl sen ten slastný,
Blaženějším byl jsem všechněch králů.
S Olympu mne sehnal osud strastný,
A já truchlil ztrativ svoje nebe,
Nepoznalt jsem ještě, církvi, tebe.

Prospěch ve studiích gymnasijských byl dle katalogu P. Řehoře Volného (rkp.: „dchg. [vesměs] Em[inens]“) výborný. Bohužel již tehda mnohým čtením začal kaziti se mu zrak.

Na filosofický ústav („Logiku“ a „Fysiku“, nynější 7. a 8. třídu gymn.) odebral se do Brna (školní r. 1822.—1823.) Vyučování na ústavě tom krátce před tím (1821) převzaly tři moravské kláštery, praemonstratský v Nové Říši, augustinianský na Starém Brně a benediktinský v Rajhradě. R. 1808. (20. srpna) bylo totiž svěřeno zatím piaristům na útraty klášterů těch, dokud by ho samy svými členy nemohly obstarati. Ústav sám nařízen r. 1807. (9. prosince), zřízen r. 1809. Vyučovací řeč byla německá, kromě latinské filologie. Klassikové neměli se čísti pouze grammaticky, nýbrž

mělo se hlavně hleděti na obsah a myšlenkovou zásobu (1813 25. června.) Jakožto volné předměty doporučeny již v původní nové osnově pro lycea a filosofické ústavy (1805 9. srpna) řeči vlašská a česká. Pro vyučování náboženství předeepsána původně (1805 14. srpna) obšírná, 6svazková kniha Frintova, později (1821) jen výtah z ní, pořízený od Leonharda. Co do kázně budiž jen zmíněno, že filosofové stejně jako gymnasisté byli vyloučeni z kaváren, hostincův i divadel.

Professory Sušilovými byli: augustinian Fulgentius Süsser z theoretické a praktické filosofie, praemonstrat Norbert Ritschel z fyziky a užitě matematiky, benediktini Benedikt Richter z náboženství, Řehoř Volný z dějin a klassické filologie, Alois Skarka z čisté matematiky — vesměs mužové mladého věku. Süsser, regenschori a převor na Starém Brně, byl rodem i smýšlením Čech, muž vážný, zhusta zádučivý, ale vlídný a přívětivý. Zaměstnával rád posluchače řešením nesnadných námětů filosoficko-náboženských. O Ritschelovi vypravuje se z pozdějších let, kterak jej přátelé škádlivali, že byv professorem fyziky, nechce jezdit po železnici. Richter, rodák z Příbora na Moravě, byl učitelem přísným, ale váženým a oblíbeným. Byl dobře obeznámen s myšlenkovými proudy té doby a snažil se posluchačům zjednat v nich bezpečný rozhled; zvláště šířival se polemicky o zásadách Rousseauových. Příčiněním jeho teprve r. 1832. založena při ústavě knihovna.¹⁾

Řehoř Volný, známý topograf Moravy, r. 1848. čestným doktorem od Pražské university jmenovaný, vynikal vzděláním vědeckým i uhlazeností osobní. Předměty jeho byly právě Sušilovy zamilované, zvláště klassikové řečtí a z nich nejvíce Platon. Poutal jej zvláště vzletný idealismus jeho. Zajímavost jest, s jakým názorem později vracel se k oblíbenému filosofu a jeho „Logu“. Píseť o něm (Sebrané básně, str. 188.):

¹⁾ Byl později ředitelem benediktinského gymnasia v Augsburgu, pak professorem náboženské vědy a vychovatelství při universitě Vídenské. R. 1846. vydal ve Vídni dílo: »Die Gnadenmittel oder die Sacramente der katholischen Kirche mit praktischen Folgerungen«. V předmluvě praví, že při hynoucí víře v kladné nauky křesťanské chce dílem svým »die Vernunftmässigkeit, als auch den hohen praktischen Wert der Sacramente hervorheben und auf diese Weise mit dem Glauben an diese geoffenbarten Lehren befreunden.« Je to tedy část dogmatiky, jednající o svátostech, spolu s rozumovou obranou jejich. Na tu dobu je to spis dosti zdařilý. Vystihuje celkem, až na některé podrobnosti, správně katolickou nauku o svátostech, vede důkazy obvyklým způsobem z Písma, sněmův a Otců církevních, dovolává se jiných tehdejších známých děl (Brenner, Dobmayer, Klee a j.) a hledí ukázati, jak prostředky ty vyhovují rozumné potřebě člověka v rozmanitých obdobích života.

Kdož jest Plato? Včela slastí jatá,
Sbírající mannu s nebes květů,
Labuť vzletlá do vidinných světů,
Duše s nebem láskou svatou sňatá.
Zvolila ho v kněze pravda svatá,
Aby strážil oheň Božích vznětů,
K praprásce ho vedla v zpilém letu,
Věčná jemu otevřela vrata.
Byl jen plavcem, v kraje pravdy ploval,
Do krajiny samé nevputoval,
Byl jak Mojžíš pokorným jen cestcem.
Přec však myslem majákem jest v plavbě,
Přec jest vůdcem v pomyslové stavbě,
A jest věčným Christa Pána věstcem.

A jinde (str. 190.):

Právě božským nazývá se Plato,
Řecka prorok, pěstoun, bohosnubce,
Sámť on sráží všechny víry tupce,
Sám o Christu svědčí vrchovato.
Spisy jeho samé ryzé zlato,
Demantové ve stříbrné slupce
V sadech jeho na zlaté tkví stupce;
Vděky do nich z hesperidek vřáto.
Všechna krásy, pravdy, dobra věna
Od milostek jemu udělena,
A jak král znal všemi jimi vládat.
Vědci naši — ach proč musím strádat!
Ó pojď Plato! pojď k nám z rajských sadů,
Pojď a podvrať zdi jich zbrojných hradů.

Z latinských spisovatelů zabýval se, soudě dle překladů, o něž prý již na gymnasiu se pokoušel, nejvíce Ovídiem. Prospěch jeho ve studiích byl dobrý.¹⁾ Bydlel v kterémsi domě na Pekařské ulici u jakési „paní Ludmily“, vůbec známé tehdy „matky studentů“ podobného typu, jaký nám vylíčili František Pravda nebo Ferdinand Schulz. Filosofický ústav byl v najatých místnostech minoritského kláštera, kde také několik profesorů duchovního stavu bydlívalo.

Praví se, že se ve studentských letech i zamiloval. Snad vztahuje se na to znělka v „Sebraných básních“ (str. 186.), jež po sušilovsku, drasticky a chladně, ba nemilosrdně jakýsi milostný zážeh líčí:

---

¹⁾ V katalogu Řehoře Volného, někde těžko čitelném, jsou tyto známky: 1821, 1. půlletí: Historia I. Mores I. — 2. půlletí: Phil[ologia] E[minens]. Mor. I. — 1823, 1. půlletí: Phil. E. Mor. E. — V 2. půlletí byl dle téhož katalogu Sušil nemocen; známky měl tyto: »Hist. I. Phil. I. Mor. NB.« (?)

Byl jsem mlád a srdce bylo vroucí;
Plápolala citů korouhev
Rozchvívaná krásou sličných děv,
A hrud' chtěla na věky jim tlouci.
Loučilo se se dnem slunko mroucí,
Ronila se manna s květných dřev,
Poklímoval sladký ptactva zpěv,
A já šel jsem s děvou krásy skvoucí.
S ní jsem nešel; zdaleka jsem krácel,
Jí se dotknout jsem se neosmělil,
Avšak všechn jsem se roztetelil.
Vina-liž to? I z té jsem se svláčel,
Když jsem dal se Christu Pánu v službu,
A vzal Církev v jednu (= jedinou) choť a družbu.

R. 1823. 17. září zažádal (dle žádosti prý již podruhé), o přijetí mezi posluchače bohosloví, na útraty náboženské matice. Prvního roku (1824) byl externistou.¹⁾

Bohoslovné studium upraveno r. 1804. (23. srpna) tak, že v I. ročníku přednášeny církevní dějiny a biblická věda Starého Zákona, v II. biblická věda Nového Zákona a veřejné právo církevní, v III. věrouka a mravouka, ve IV. pastoralka, soukromé právo církevní,²⁾ katechetika a pedagogika. Řečtina a hebrejščina jakožto pomocné vědy biblické byly závazny jen pro ty, kteří se chtěli věnovati professuře bohosloví, po případě podvoliti se rigorosům k doktoratu. R. 1812. (10. ledna) obnoven a rozšířen rozkaz o závaznosti pedagogiky, katechetiky a ekonomiky pro všechny posluchače bohosloví. Pro přednášky a učení předepsány byly knihy, jež poněkud aspoň více vyhovovaly duchu církevnímu nežli dřívější. Ale i nyní bylo nařízeno přednášeti jen to, co jest doctrina plana a ius planum, co jest prakticky upotřebitelno, beze všelikých diskussí a sporných pouček, z nichž prý žák jen pochybnosti a prázdné vědění odnáší a hlavu jen kolísavými, církvi i státu málo prospěšnými zásadami naplňuje. Bylo tím něco řečeno proti myšlenkám josefinským, něco však také proti hlubšímu spekulativnímu studiu.

¹⁾ Alumnat r. 1805. (16. srpna) povolen, r. 1808. otevřen v budově zrušeného a zabraného dominikanského kláštera, kde tehda byly kanceláře vojenské kommisie ekonomické. »Franciscus II. Austriae imperator religioni et patriae« hlásá nápis nade vchodem. Budova ta byla, jako snad všechny jejího druhu v zemích našich, velmi nezdravá a těsná. Povoleno bylo 80 alumnů. Kdyby nemohli všichni tam býti ubytováni, mělo jich tam býti umístěno aspoň 60 a ostatních 20 mělo první rok přebývati mimo alumnat se stipendiem po 100 zl. pod bedlivou dohlídkou ordinariatu. Bývalo jich však mnohem více. Takovým externistou byl Sušil.

²⁾ Později, jak z vysvědčení Sušilových vysvítá, bylo obojí právo probíráno v ročníku druhém.

Včasné za to bylo upozornění na bedlivé studium Písma, pro kterýžto předmět také ustanoveni professori dva (1814 23. září).

Nebyly professorům dovoleny soukromé spisy. Směr a jádro svých výkladů měli předkládati ve stručných poučkách studijnímu ředitelství v Olomouci ku prozkoumání a schválení. Nedlouho před tím nežli Sušil na ústav přišel, složen s professorského úřadu Filip Nediele (1821), poněvadž ve výkladě Nového Zákona počínal si rationalisticky, jak tehda v Němcích bylo modou.

Professori Sušilovi byli většinou mladého věku, a pokud mi známo, jinak v literatuře nevynikli. Professor církevního práva a dějin, Vrba, byl mi od tehdejšího posluchače vylíčen jako přísný, až neúprosný pedant, jenž posluchače od prvního ročníku jako na řesetě rád „prosival“, když se jich přihlásil větší počet. Výtečným znalcem svého předmětu a dobrým učitelem byl Cyrill Napp, právě r. 1824. praelatem augustinského kláštera zvolený, přítel našich výtečníkův, jako Palackého a j. Již jako posluchači IV. ročníku svěřeno mu vyučování v semitských jazycích. Sušil zamiloval si studium toto, jež mu později, při výkladu Písma, přišlo velmi vhod. Toho roku přednášel Napp výklad 2. knihy Královské, arabštinu dle Oberleithnera, syrštinu dle Kirsche, chaldejštinu dle Jahna; Sušil obcoval přednáškám ze všech těchto řečí.¹⁾

Pro zajímavost budiž dodáno, že mezi spolužáky Sušilovými, jinak veřejnosti méně známými, byl Anton hrabě Schaffgotsche, pozdější biskup Brněnský, který studoval s prospěchem vesměs výborným, kromě zmíněné dole výjimky tří nářečí semitských; „oeconomiae rurali non studuit“, dodává katalog.

Domácí představený a spiritual Jan Hüller²⁾ líčí se jakožto muž hodný. Náboženských úkonů, na př. rozjímání, úředně pramálo pěstováno. Nemáme určitějších zpráv o tehdejším duševním rozpoložení Sušilově, na něž zajisté duchovní vůdce právě jmenovaný nemálo působil. Nebylo u něho asi velikých bojů duševních ani

¹⁾ Znamky z jednotlivých předmětů měl tyto: V I. ročníku z dějin 1, z archeologie 1em., z hebrejštiny 1em., z exegese 1em., z úvodu do St. Z. 1em., z chaldejštiny, syrštiny a arabštiny 1 (jako všichni posluchači). V II. r. ze čtyř předmětů biblických (hermeneutiky, řečtiny, exegese a úvodu) vesměs 1em., z práva církevního 1. V III. r. z dogmatiky 1em., z moralky 1em. Ve IV. r. z pastoralky, katechetiky a »methodica scholastica popularis« vesměs 1em. Z pedagogiky, kterou poslouchal již r. 1822. na ústavě filosofickém měl 1, z »oeconomia ruralis« r. 1827. také jen 1. — Ve IV. ročníku byl t. zv. 2. praefektem.

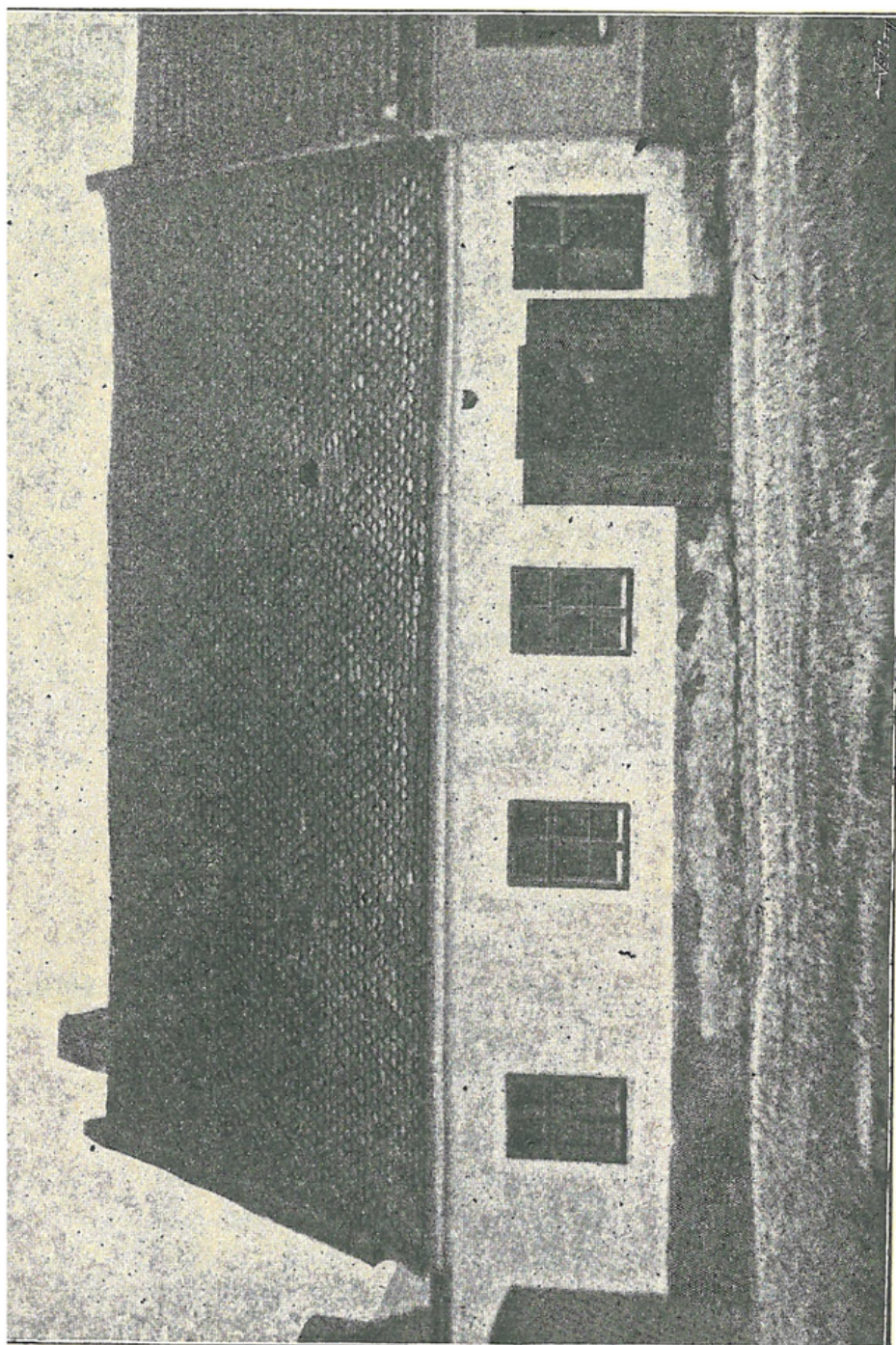
²⁾ R. 1827. přišel na jeho místo Karel Bayer. Volbě těchto představených měly dle dv. dekr. z r. 1814. (7. července) ordinariaty zvláštní péči věnovati.

prudkých převratů ve smýšlení, jaké se za studií bohoslovných zhusta přiházejí. Můžeme na slovo věřiti životopisci M. Procházkovi, že mládí jeho bylo mravně bezúhonné a smýšlení věrně náboženské, pokud o uvědomělém smýšlení a jednání ve věku tom vůbec mluvíti lze. Ale dle nejasných narážek, nejsou-li to jen básnické obraty — ač se jimi nezdají býti — podobá se, že slova u některých básní dosud uvedených (srv. str. 17.) o nalezení Krista, církve a pod. znamenají též u něho nějaký vážný obrat duševní, byť to snad jen bylo vážné uvědomění všeho toho, co volbou duchovního stavu na sebe bere a co podniká. Uvésti můžeme na př. také pěknou znělku (Sebrané básně, str. 186.):

Když mi kvetla vesna živobytu
Vládla touha tajemná mi v hrudi,
Pláli její plápolové rudí
V neustavném po utrobě kmitu.
A kam měřil zástup oněch citů?
Zemšťané-liž to jen byli chudí,
Jimž dal chvíli dlít čas, věčný sudí,
Čili chtěli vznést se ku blankytu?
Každá krása přístav se jim zdála,
Ve kterémž hned chtěli přistanouti,
Až je měla vyšší krása k pouti.
Hledal duch můj pořád choti sobě,
Jenž by se mnou v pŭtkách věrně stála;
Našel jsem ji, církvi svatá, v Tobě.

Jsou to ovšem vyznání z pozdějšího věku, ale nepostrádají asi ohlasu z mládí. Velikolepá idea církve, k níž se velmi často v básních i v jiných spisech vrací, nebyla tehdy právě časová, zvláště u nás, kde plytký a frivolní josefinismus právě nejlepší ovoce své nízkosti, ledabylosti a utilitářské hrubosti vydával. Velikolepou zovu ideu tu ne snad ve smyslu politickém, aniž chci tímto přecházeti do náboženské polemiky, nýbrž mám na mysli pouze skutečný, ani protivníku nepopíratelný předmět: velikolepou ideu všeobsáhlé a sjednocené společnosti duchovní, jež zajisté na každém myslícím člověku uznání a údiv vynucuje. Idea tá, tehdy tak málo uvědoměná a bezpochyby ani v bohoslovném studiu nevytýkaná, plnila Sušila nadšením a vedla zcela zřetelně od té doby studia i veškery jiné snahy jeho. To čistě a pravě katolické, církevně-duchovní smýšlení ve smyslu přesné víry a čistých křesťanských mravů s vědomím duchovní nadpřirozené pospolitosti jeví se u Sušila od té doby tak jasně a spolu tak vznešeně, že stojíme tu takorůka před hádankou, odkud se v tom nepřiznivém ovzduší vzalo. Ale byla to tichá a vytrvalá

Dům Sušilův.
(•U černého medvěda č. 25. v Novém Rousínově.)

reakce lidského srdce proti úřední a kancelářské šabloně caesaropapismu, která hlubším duchům nikdy vyhověti nemohla. Zevně a veřejně sice vládlo osvícenství a humanismus, ale pochybné úspěchy jejich budily a udržovaly touhu po něčem hlubším a lepším. Sušil, jenž ani jinde polovičatosti nehověl, přirozeně octnul se v proudu lepším, hlubším, ideálnějším. Vzory kněží-vlastenců měl před sebou, vzory různého druhu v kněžství i ve vlastenectví. Maně snad octl se ve vleku jejich, však aby si záhy razil dráhu vlastní, v obojím směru důslednější.

Na kněžství vysvěcen r. 1827. 8. září¹⁾ od biskupa Václava Stufflera. Vyplnilo se mu, čím se v chlapectví bavíval, totiž sloužení „mše“. Prvotiny prý měl v Brně, nevím proč.

Tanulo-li mu při vstupu do kněžství na mysli, co jiným později napsal? (Sebr. básně, str. 167.):

Proč chceš, synu, posvěcen být v kněze?
Žádá-li tvé duše tíhota
Dojít lodi v bouři života,
Která v přístav blaženosti veze?
Přístav ten se jenom pro vítěze
Nad vášněmi zlými bleskotá;
Koho pojí vášní mrákota,
Kněz jsa de pohrom vždy hlubších leze.
Ale o svojí kdo vlastní vině,
Ač byl stroskotal již víry loď,
Do kněžské se vtírá do svatyně:
Takovýto hříšný svatokrádce
V nevěstku má církev, Páně choť,
A jest horší nad Jidáše zrádce.

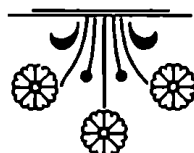
A jinde (tamt., str. 195.):

Papežové, biskupové, kněží,
Jenž jste zhrdli duchem Christovým,
S jakovou vám myslí vypovím,
Co jak skála na mé hrudi leží!
Jaká kletba nad vámi se včízí!
Stali jste se luze příslovím,
Zděli (= způsobili) jste svým žitím morovým,
Že se zloba proti církvi ježí.

Sám z přísných požadavků svých u sebe sama jistě neslevil.

---

¹⁾ Školní rok se tehdy končil a začínal později než nyní.

Česká národnost a písemnictví na Moravě. Jazykové opravy a spory. Poměr k Čechám.
Kynský, Žák a Sušil. První básně Sušilovy.

Roku 1838. (23. února) píše Kampelik, dříve bohoslovec brněnský, „Květům“ pražským z Vídně, že „naše družná Morava je v naší pospolné národní literatuře a vzdělanosti pátým kolem u voza“, ana nemá svého časopisu, ač dosti důvtipných hlav. Nedlouho před tím (1837 10. prosince) napsal Chmelenský Palackému z Olomouce, že na Moravě vůbec všecko „u velikém dřímání se nachází“. V. Sedláček vypočítává v „Čechoslavu“ (1822) vlastence „co jich jenom zná“, o Moravě se ani nezmiňuje.

Ale byli tam také, jen že působnost jejich byla velmi omezená. Byli to jak Chmelenský v uvedeném dopise správně podotýká, z pravidla rodilí Čechové, kteří octnuvše se za povoláním na Moravě, i zde vyšší uvědomění vlastenecké si zachovali a, pokud jim bylo možno, šířili. J. L. Turnovský ve spise „Z potulného života hereckého“ ze zkušeností Tylových uvádí doklady, že bylo jich dost i ve vrstvách, ve kterých bychom jich sotva hledali, totiž mezi úředníky. Kněžstvo domácí nebylo nikterak odrodilé, neboť bylo svým povoláním již vázáno působiti mezi lidem jazykem mateřským. Největší pak poměrně samostatnost jeho naproti vládním živlům

dovolovala mu nepropůjčovati se za nástroj odnárodňování. Správně ostatně vystihla výhodu tuto slova, jež napsal V. Sedláček v předmluvě ke svému spisu „O srovnalosti katolického náboženství s rozumem“ (dle něm. v Pizni 1822), řka: „Vypracování náboženských předmětů může jedině vyhynutí českého jazyka v takové zemi zadržeti, jejížto země pán německé zákony vydává, jenž jest Němci naplněna a německými zeměmi obmezena.“

Avšak nedostávalo se právě toho vyššího vědomí národního, neboť na Moravě samé scházely skoro všechny podmínky, aby se takové vědomí samostatně vyvinulo a udrželo. Jednu z nich a tuším nejdůležitější správně uvedl dopisovatel „Květů“ z Moravy (1845 č. 82.), že ani Brno ani Holomouc (sic) nemají výhod hlavního města a jsou bez historických vzpomínek. Nazval sic A. V. Šembera 1841 (v „Novinách“ čís. 3.) Holomouc moravskou Prahou, ale byl to zajisté výrok napovězený jen dočasným nadšením. Právě v kraji olomouckém, kde přece působili kdysi Dobrovský a Stach, v generalním semináři, pozorovati málo stop národního probuzení.

Poněkud lépe bylo kolem Brna. V. Pešina, od r. 1819. farář v Blučíně, byl činným kolportérem českých knih. Stýkáje se s Brnem usiloval (dle „Čechoslava“ z r. 1821.) založiti tu český spolek.¹⁾ Faráři M. Sychra v Jimramově, pak ve Žďáře, Holásek v Blansku a j. působili slovem i spisováním jak mohli.

Ale všechny tyto snahy byly jaksi ojedinělé, málo vynikaly a nestačily na zakotvení a pojištění českého písemnictví na Moravě. „V Moravě nic posud statného nevychází, co by vzdělanější třídu lákalo“, píše Kampelík ještě r. 1831. A to byla další důležitá příčina neúspěchu obrodních snah na Moravě. Vydávání náboženských a jiných prstonárodních spisův — ač ani těch mnoho nebylo — přece nestačilo. Bylo potřebí povznéstí jednak sebevědomí ve vlastních řadách, jednak vážnost v cizích neb odcizených, doklady, že

---

¹⁾ R. 1824. nacházíme jej také mezi údy »c. k. moravsko-slezské společnosti na podporu orby, přírodopytu a zemězpytu«, jež dějinami svými mimoděk připomíná dějiny české učené a musejní společnosti a charakterisuje zcela odchylný vývoj věci české na Moravě. R. 1770. založena totiž »c. k. společnost pro orbu a svobodná umění v markrabství moravském«, r. 1804. sloučena se soukromou společností »spojených přátel přírody a vlastivědy« a r. 1811. se slezskou c. k. společností pro orbu. Officielně byla vždy německá, jako i její museum a knihovna, a strannicky německou stávala se tím více, oč pokračovala národnost česká na Moravě. »Vaterlandskunde« její byla a zůstala čistě »moravskou« a pokud možno poněmčující, ačkoli měla zastupovati zájmy skutečné Moravy. Ještě v letech padesátých mluví dějepisec její, pilný jinak badatel Christian d'Elvert o řeči moravské.

čeština není řečí vzdělaných projevů neschopnou. Vypravuje se, že Sušil poslal z Brna strýci svému, jmenovanému Fr. Pospíšilovi, ke svátku veršované české blahopřání, a že báseň ta při slavnostní hostině čtena jsouc budila podivení, kterak možno česky něco tak pěkného složití. Byla to asi spíše uznalost k mladému adeptu českého Parnassu, ale bude i nám snadno uvěřiti, že báseň ta takovou sensaci vzbudila, uvážíme-li, jak i sami básníci té doby s „vyšší“ češtinou zápasili. Představíme si pak také snadno rozpaky buditelů našich, když osmělovali se češtinu chváliti a doporučovati, tu chudou, neohebnou a neobratnou češtinu tehdejší naproti panující němčině, která právě klassické období svého písemnictví doslavovala. Nelze tedy se diviti zoufalé resignaci mnohých jinak upřímných vlastenců, tím více však třeba pokloniti se památce těch, kteří z nedostatku toho odvodili důsledky zcela jiné, totiž: dohoniti co bylo zanedbáno.

Svědék, dob těch nepříliš vzdálený, píše:¹⁾ „Nebyla to uvěmělá láska národnosti opovržené, nýbrž více jakási obliba v národním jazyku bez světlého poznání směru, snahy a činnosti své... Celistvé snažení prvních národa křisitelův obráceno bylo na pěstování a udržení jazyka... Tato šlechtná snaha, povznést jazyk tak dlouhým věkem zanedbaný a tudíž i z mnohé strany porušený na vrch prvotní jeho přesnosti, vedla k rozličným patrně od sebe se lišícím náhledům. Snaha zachovati jazyku ráz nezkalený... zbudila (sic) horlivé, ač přepiaté někdy vylučování jmen a názvů z cizích jazyků ve mluvu naši přešlých.“ R. 1832.²⁾ vystoupil Palacký v Musejníku „naproti jich náhledům uváděje, že rozum není tvůrcem ani zákonodárcem, alebrž jen zprávcem v jazyku.“ Účel jejich prý byl dobrý, jíti vstříc Slováckům, u nichžto se Bernoláčina ujímala... „Niméně tato doba purismu... zanechala pro národní a literární vzdělání důležité a podstatné následky. Nahlédnuto v bohatost a úpravnost forem jazykových.“

Zmíněno již (str. 17.), jak na Sušila působila slova Dobrovského o bohatství a tvořivosti češtiny. Toto uvědomění bylo velmi důležité, avšak zbývalo ještě, bohatství a tvořivosti té skutečně také použiti. Velmistr českého mluvnickví, Dobrovský, sám se k tomu neodhodlal, ač právě vedení filologického bylo nejvíce potřebí. Dílo to zůstalo tedy jiným, nadšenějším a — odvážnějším.

¹⁾ Květy 1848 č. 31., 32., 35. Je tam řeč o Sychrovi, Galašovi, Fryčaji, Trnkovi a j.

²⁾ Dříve již také na konci r. 1827. Č. Č. Musea.

S jakým úsilím tu pracováno, aby všechna odvětví vědy a slovesnosti též českým jazykem byla pěstována, jest vůbec známo. Byla to, kromě vydávání starších spisů českých, bohužel ne s takou snahou obstarávaného, jak by bylo záhodno bývalo, jediná správná cesta k obnově vzdělanosti národní. Tou dali se skutečně prozíraví a věci znalí buditelé.

Sušil, jehož té doby ovšem ještě mezi ně počítati nemůžeme, přidal se, jak uvidíme, snahou k směru tomu a ostal mu navždy věren, pracuje ve všech odvětvích jemu přístupných o vyplnění příslovných u nás mezer. Pohříchu neodolal však docela směru druhému, jenž posměšně nazván písmenkováním, kroučivstvím (srv. Čas. Č. Musea 1832. Str. 450., 1835. 119.). Míněny jsou opravné návrhy hlavně co do libozvuku, pak také co do zásoby slov.

Spory takové jsou na snadě, přijmeme-li nějaké absolutní měřítko, na př. hudební, aneb relativní, ale uznané, na př. řeč vládnoucí neb obíbenou. Jest přirozeno, že v zápase dvou jazykův o přednost měří se slabší silnějším. Zápasy takové bylo prodělati také jiným jazykům evropským, když na místo dřívější všemu vzdělanému světu společné latiny vstupovaly. Jinak má každý jazyk své zvláštní přednosti, po případě vady; avšak jest-li souměrně s pokračující vzdělaností pěstován, přizpůsobuje se jí a vyhovuje takto těm, kteří jím mluví. Dává-li kdo přednost cizímu jazyku před svým mateřským, je to tím, že buď svého náležitě nezná aneb ho neumí používat, aneb že onen cizí přijímá za měřítko, aneb konečně, že jeho mateřský jazyk se v rozvoji opozdil a s druhým šťastnějším srovnáván býti nemá.

Ale na to člověk nemyslí, když se mu ve tvář vmete výčitka, že mateřština jeho je drsná, nevzdělaná, chudobná a pod. Naším buditelům bylo snadno odvětit, že za tisíc let se jazyk mohl více zdokonaliti než za půl tisíce, a to ještě nepříznivějšího než bylo půltisícletí druhé, jehož němčině popřáno. Vždyť i ty staré památky naše mohly v něčem směle závoditi s jejími nejnovějšími výplody. Avšak ani vědomí tohoto nebylo, neboť propast dvou set let byla nepřeklenutá. Přirovnávána tedy čeština jak právě byla, ubohá a zanedbaná, k vypěstované a mocné sokyni, a jednak zběžně omlouvána, jednak na rychlo vypravována, aby obstála.

Palacký prý pronesl ve sporu o zásobu slov v češtině známý výrok: „Der Deutsche hat keine ‚Religion‘, er ist keine ‚Person‘ und will erst eine ‚Nation‘ werden.“ Nové názvy v té době hojně tvořeny a mnohé skutečně šťastně. Ne všechny z nich se ujaly, buďto ne-

byly dosti přístupné aneb nebyly dosti často opakovány, aby zobecněly; třeba však uznati, že i v této příčině byla kázeň lepší než později neb nyní, že totiž návrhy předních spisovatelův ochotněji přijímány a opakovány, až se zvykem vžily. Nebýti této jednomyslnosti, byli bychom o mnohé pěkné slovo chudší. V bohovědě, pozdějším odboru Sušilově, nepracováno nic, a dosud ani kloudného názvosloví theologického nemáme, neboť návrhy Sušilovy a jiných přišly trochu pozdě, kdy již čeština měla úplnou kvalifikaci soudobé mluvy vědecké a každý nový návrh připadl jaksi umělkovaným.

Láska k mateřštině a hrdość na její přednosti zavedla však mnohé také do zámezí. Někteří o překot tvořili slova nová, nejenom nesprávná — jsouť ostatně i mezi zobecnělymi mnohá slova chybně tvořena — nýbrž i zbytečná, nehorázná a směšná, chtějíce bohatstvím a stručností překonati cizí řeči. Někteří zase srovnávali češtinu s němčinou co do původnosti kmenův a slov, a co Palacký ve výroku právě uvedeném naznačil položertem, stopovali jiní zcela vážně jakožto vědu mluvnickou, poukazujíce právem i neprávem na větší původnost češtiny. Jiní konečně předělávali češtinu co do libozvuku, buďto vůbec jen dle slechu a dle jazyků cizích, aneb za tím účelem, aby ji sblížili poněkud s jinými nářečnými slovan-skými, zvláště když na Slovensku začínalo hnutí o samostatnou řeč spisovnou. Pokusy takové byly velmi četné. Škoda jen, že některé z nich uveřejněny také tiskem; mluvnických spisů toho druhu jest na nedostatek ostatního písemnictví opravdu nepoměrně mnoho. Kromě vyplývaného času, schopností a peněz byla z nich ještě ta škoda, že působily nemalý zmatek.¹⁾

Nejmírněji ještě tyto neplodné pokusy charakterisoval Fr. Sláma v posudku „Lyrických básní“ Klácelových²⁾ řka, že pro

¹⁾ Mám před sebou rukopis takového »Klíče k vypátrání slovanských slov, zvláště v němčině« (z r. 1826.), kde dopodrobna uvedeno, jaké hlásky se v obou jazycích navzájem zastupují, a dle toho kmeny a slova německá proměňují se v česká; »Glocke« je prý »hluk«, »Glaube« — »hloubě«, »Ketzler« — »kacíř«, kdo totiž »káci pořádek« atd. Týž spisovatel podává 12 pravidel ku tvoření nových slov českých, právě zcela správně, žet nemožno, by živý jazyk ostal in statu quo; ale pravidla ta z části správná, na př., že třeba hleděti na dějiny, analogii atd., jsou jinak zase libovolná, zakládajíce se na »citu«, »libozvuku« a pod., tak že s hláskami nakládají mechanicky bez ohledu na zákony hláskoslovné. Sám Kollár, jenž také »mícháním, střídáním a rozpořením vokalů, jejich rozmanitostí a sestavením hledal zprostředkovati cestu k libozvučnosti« r. (1816.), »přesvědčil se později, že k této libozvučnosti nevede tak mechanická cesta, jako raději jistý vrozený esthetický cit a sluch«, ovšem ani tento sám a výlučně. (Srv. Kollárovy spisy IV. 219.)

²⁾ Č. Č. Musea 1830. 102. Klácel totiž píše: persu (prsu), berzo (brzo) a pod.

samu lásku k naší milé češtině již jí ani nemiluje, jaká jest. Palacký za to důrazně novotaření takové potíral, ovšem káraným velmi nevhod. V Čechách vůbec horečka puristická a opravná nebyla tak silná. Zachovalat se tam přece větší souvislost s minulostí, literatura úplně nevyhynula, tak že noví pěstitelé měli více oč se opíratí. Na Moravě byla čeština spisovná téměř na vymření, tak že cit pro češtinu vyššího slohu neměl odkud brátí potravu. Bohatý zdroj mluvy lidové zůstal nepovšimnut, aniž zdál se dostačovatí vyšším potřebám časového pokroku; proto nakládáno od oprávců s češtinou skoro jako s mrtvolou. V Čechách na to právem pohlíženo nedůvěřivě, a to ovšem české věci na Moravě prospělo tím méně.

Přes to, že buditelí na Moravě byli nejvíce rodilí Cechové a že vůbec vlastenci moravští čilé spojení s Čechami, hlavně s Prahou udržovali, vyznívá z některých zpráv tehdejších jakási nevraživost mezi Čechy a Moravou. „Vlastimil“ ještě r. 1841.¹⁾ vytýká Moravanům, že jsou hrdí k Čechám i k Slovensku, že prý u nich panuje nechuť ke všemu, což jen pozdaleka českým sluje. Nadšení milovníci Moravy i Čech, jako Tomáš Zrzavý neb Karel Šmídek, mluvili sice jinak. Onen prý říkával:²⁾ „Což jest Morava naše mezi Čechy a Slováky, nežli srdce?“ A Šmídek, pilný dopisovatel „Květů“ a každé české novinky na Moravě nadšený chvalořečník, míní, když v českých plodech zvláště vyvinuta forma, podivuhodná jazyka přednost a slohu uhlazenost, ve slovenských ráznost myšlenek, že by Morava měla býti prostřednicí v tom a vystoupiti v literárním životě.³⁾

Vědomí o spojitosti, vlastně totožnosti národní nebylo ostatně velice pevné, aspoň v širších vrstvách na Moravě. Když Boček v Diplomataři napsal, že skoro všichni čeští spisovatelé pokládali Moravany za pastorky,⁴⁾ vyslovil tím zajisté smýšlení mnohých.

Příčin smýšlení takového bylo více než dosti. Nejhlavnější, za niž ani čeští ani moravští vlastenci nemohli, byla politická.

Vzdělaná společnost moravská kromě duchovenstva byla téměř venkoncem poněmčená. Rozvoj Moravy ode dlouhé doby šel směrem samostatným, od Čech odloučeným. Samostatné studium universitní na Moravě nepodporovalo styků s Čechy. Vlastenectví pěstováno a

¹⁾ II. 2. str. 116.

²⁾ Květy 1841. 6.

³⁾ Květy 1840 (Noviny č. 6.).

⁴⁾ »Fuit sane scriptorum Boemiae fere omnium Moravos pro privignis habere.« Palacký výrok ten v Č. Č. Musea (1837) pokáral.

vykonáváno více ve smyslu territorialním než národnostním. Idea národnostní, projevující se tehdy snahami revolučními, byla vůbec potlačována. Pokusy o povznesení národnosti české teprve nemohly se jeviti jinak než odporem proti dlouholetému ustálenému řádu. Na Moravě pak dilo to nemohlo se dařiti jinak nežli společným úsilím národovců českých i moravských, ale právě na tuto spojitost hleděno nedůvěřivě, neboť říšský centralismus za Josefa II. byl všestranně dovršen. Nad to slovo „Čech“ nebylo u byrokracie v dobré pověsti, a bohužel ani u moravského lidu. Takto vědomí o souvislosti, již vůbec velmi skrovné, nedostávalo odnikud potravu ani povzbuzení. Cizinci buďto schválně aneb ze skutečné nevědomosti neznali ho taktéž. „Květy“ z r. 1846.¹⁾ na př. vypravují, kterak časopis „Gegenwart“ se diví, že slovo „Bůh“ v Čechách i na Moravě stejný význam má.

Český živel na Moravě nebyl sám o sobě ani tak utlačován nebo pronásledován, jako spíše podceňován a opomíjen, jakoby ho nebylo; těmito opatřeními pak skutečně hynul. Čteme-li na př., že brněnský starosta, Jan Rietschel, odbíral Musejník, že olomoucký starosta Kopřiva (s prof. Mošnerem a adv. Čadou) byli dle listu Chmelenského²⁾ takořka jedinými čtenáři České Včely a Novin, v olomouckém kasině odbíraných, tedy nám to nyní na Moravě zní jako pohádka. V čistě německých společnostech pohlíženo na českou národnost zajisté šetrněji než nyní, ale právě jen šetrně jako na nedochůdce. Jest až dojemno čísti ty nadšené zprávičky, jak který pán vyslechl při slavnostech na jeho počtu pořádaných nějakou českou promluvu, ba snad i několika lámanými slovy česky poděkoval, a pod. Lidem vzdělanějším nemohly býti snahy o českou četbu lidu nesymphickými, jako každý jiný skutek kulturní. Známo, že sám gouverneur moravský, hr. Mitrovský, v té době dal poříditi (nešťastnou jinak) sbírku moravských písní. Toho druhu příznivců tedy nescházelo, avšak o nějaké rovnocennosti nemohlo býti ani u nich řeči. Byla to více sympathická shovívavost. Takto se stávalo, že tehda i později mohli počítáni býti mezi národovce i mužové, kteří ani česky neuměli aneb jen velice nedostatečně.

Čelní zástupcové české národnosti na Moravě aspoň většinou dobře postřehovali, jak důležito je spojení s Čechy. Byl to přirozený pud slabšího, nehledíc ke skutečné uvědomělosti o jednotě národní. Hlásiliť se k podnikům českým a do nich přispívali. Sušil uveden

¹⁾ Č. 144.

²⁾ Č. Č. Musea 1837 10. pros.

byv strýcem, jmenovaným Fr. Pospíšilem, k žádosti své hned po příchodu svém do Brna k piaristovi Dominiku Kynskému, bývalému professoru filologie a dějin na ústavě filosofickém, tehda translatoru při moravsko-slezském guberniu, našel v něm upřímného přítele a rádce. Jeho pomocí zdokonalil se v češtině, přiučil se aspoň poněkud několika jazykům moderním, zvláště frančině a angličtině, a seznal kromě toho literaturu španělskou a portugalskou. Bohatá knihovna Kynského, Sušilovi štědře otevřená, poskytovala mu hojně příležitosti, literární vzdělání doplniti a zaokrouhliti. Literaturu českou, ač skrovnou, přece nesnadno přístupnou, mohl zde vesměs stopovati; odbíralť Kynský všechny české spisy (jenom „Noviny“ později ne, jelikož byly kolkované). U něho také dostal čísti časopis „Krok“ (od r. 1823.) a v prvním svazku poznal „slabikovou vojnu“ o časomíru či přízvuk. Tu básnil a překládal více časomírou, Kynský trpělivě opravoval a brousil, maje radost, „že i na neúrodné dosaváde Moravě vyskytl se básník, o kterém se nadíti lze, že časem bude okrasou Parnassu českého“.¹⁾ Na doklad toho přikládá tři básničky Sušilem složené a opsané. Stůjte zde na ukázkou básnických prvotin Sušilových, jakož i tehdejšího pravopisu jeho. (Dle tehdejšího zvyku přidal si básník vlastenecké jméno Svatopluk.)

Oda.

DŮSTOJNÉMU P. DOMINIKOVI KINSKÉMU.

Sstupte Músy s výše dolů olympské!
Ze zdrogu, hágem amarantovým co
U vašé ždly swatyňe, mňe náduch
Čerpati dayte.

Tem mlhy smutný krutil audoljmi:
Ay! zlaté různým Zora gutra brány
Otworá prstem Gasoni: spěchá teď
Letmo ke Hádu.

Papres aurodnosti budj Gutřenky,
Z rokle ay! buble m wodotok chramostj,
Luk blahým pestrem posutým kobercom
Zírati dáwá.

Tak žitj ať Twého potok hadj se!
Sláwie wěčnem Genius Tě wěněj,
U swětél pak duch zdroge tam požjwá
Mjzu blahosti.

¹⁾ V listě J. L. Zieglerovi v prosinci 1823. Srv. Č. Č. Musea 1890 str. 585. zprávu A. Rybičky. — A Rybička, Přední Křisitelé 1883. I. 225¹⁰.

Mé city.

(W rozměru : matra samaka. Krok II. 27.)

Tmu hroznau Nočena prostjrá,
Filomély w hágu klokot umjrá;
Mája lepá retem ayta! požarným
Sstaupá s nebe se zrcadlem čarným.

Zrak zpile mûg w té malbě spočjwá;
Wet! ragský tam swět zachwjwá:
Ach! a prchá — tworstwo žalj weské
Rychlý odelet Máje nebeské.

Ay tamto s tuře chocholem sosným
Hoňe! — máchá žezlem hrozonosným.
Žjžalstwo strašné tu zařjwá,
Přjroda prokná w trud se odjwá.

Elegia.

We chladodarných tam stjnech se Miléwa procházj,
Morawa jež lymfau zrcadlnau swlažuge.
Tam poprwé mñe bylo slastné okusit blaho lásky,
Když mne retem různým cudně poljbla guna.
Ljbka ta ayta! diwý we hruti mñe roskřjsila plameň,
Gegž gsem wšak u milé denně Miléwy dusil.
Teď samoten blaudjm a we utru zniká tady bauře,
Bjdnjka chladným genž mne wodj ku wodám.
Ach! sprostáku co tamto prcháš ku wodám chladotoužný?
Marná žádba twá — nespomohau ti nigak.
Tyť gen parno chladj gakowé plet wñesñe poléwá,
Než w hruti gim osudem bauři nedáno hasiť.
Tam pospěš ty ku nj! od nj wane pochlada léčná,
Tať tobě plámeň ten we prsau udusj.

FRANT. SVATOPL. SUŠIL.

K nějakým začátkům skutečné literatury na Moravě dlouho nedošlo. Ne poslední příčinou byl také nedostatek nakladatelstva. Kynský vydával si spisky své nákladem vlastním, ostatní buďto také, aneb již je u některého německého nakladatele prostrčili. Nejvíce touženo na to, že Morava nemá českého časopisu.¹⁾ R. 1835. mluví se²⁾ o jakémsi almanachu v Brně, který však nevydán. R. 1846. pak J. B. Malý stěžuje si,³⁾ že není mezi zeměmi koruny svatováclavské žádného spojení na odbyť knih: „máme literaturu jinou pro Čechy, jinou pro Moravu a opět jinou pro Slovensko;“

¹⁾ Srv. Chmelenského zprávy v Č. Č. Musea 1835 str. 101. a 1836 str. 101.

²⁾ Č. Č. Musea 1835 str. 178.

³⁾ Č. Č. Musea 1846 str. 640.

Dieblův moravsko-slezský časopis z r. 1845., o kterém tam řeč, do Čech prý se ani nedostal.

Všechny tyto zprávy pocházející z pozdějších let, než o kterých právě nám u Sušila jednati jest, uvedeny zde při nedostatku zpráv současných proto, že poskytují látky ke spolehlivému úsudku, jak vedlo se literaturě české na Moravě v letech dřívějších, totiž stejně neb možno-li ještě hůře. Bylat v době, v níž ony zprávy napsány, v Čechách literatura značně již pokročila, a Morava tedy aspoň měla odkud čerpati, a též i na Moravě probuzení národní, zvláště mezi kněžstvem, jak z dalšího vysvitne, utěšeně se vzmáhalo. Tím nepříznivějšími jeví se tedy poměry dřívější. Slabou útěchou jest, ale pro srovnání přece záhodno podotknouti, že německá literatura nebyla té doby na Moravě o mnoho lépe opatřena, tak že snahy české, úplně osamocené a ojedinelé, nemohou býti nikým podceňovány. Sušil již od počátku hlásil se k podnikům v Čechách se vyskytujícím, jakož vůbec byl nepřitelem veškerého zásadního separatismu mezi Moravou a Čechami. Jméno jeho brzy stalo se známým mezi literaty českými, prozatím jen pracemi veršovnickými.

První uveřejněné básničky Sušilovy nalézáme v almanachu „Dennice“ 1825 (Novoročenka; v Hradci Králové), jež uspořádal královéhradecký professor Josef Chmela a Fr. L. Čelakovský. Lze se právem asi domýšleti, že přístup Sušilovi tam zjednal Kynský.

Str. 68.:

Stesk.

Aj, větěrku šumný!
Čemu tako foukáš?
Proč tak větvemi hučíš?
Milévy zpěvům slouchati nedáš,
Sladkým, sladinkým zpěvům;
Daleko je neseš.

Aj, deštínku hustý!
Proč tak dlouho padáš?
Proč se tak dlouho spouštíš?
Milévu mou mně zírati nedáš,
Lepou, krásnou Milévu;
Dráhu mně k ní kazíš.

Dle „Čechoslava“ (č. 4.) „Stesk“ p. Sušilův zlomkem jenom se býti zdá.“

Str. 69.:

Elegie.

Vánku tichý, mně co líce chladíš, odkad ty zavíváš?
Zdažto, milý mně posel, zvěst o Milévě neseš?

Jisto v jejích dmoucích se tamo v ňadrách jsi pohrával,
Zápach rozsiláš an takovýto kolem.
Tamto palouk: posula kvítím jej Května peřestým;
Hen! bĕhutou perutí vĕni pones ty libou;
Pak zase vratno zatoč na ručest vonné toto křídlo,
A přelibý zápach v ňadra lehounko vylej;
Hned do ucha však jí outlého vlídnĕ pošeptej:
Od nyjecího ku ní žes ty ode mne poslán!

Po celý život zachoval Sušil Kynskému vdĕčnou památku. Když Antonín Rybička uveřejnil r. 1866. v Č. Č. Musea životopis Kynského, děkoval mu Sušil za to, „že zachoval a obnovil památku jeho druhdy vzácného příznivce, přítele i učitele.“¹⁾

U Kynského seznámil se Sušil také s jedním ze „slovičkářů“, se Žákem. Vincenc Pavel Žák (Ziak), tehda kaplan u sv. Tomáše v Brně, dobrý znalec vlastiny a latiny, překladatel „Osvobozeného Jerusalema“ a Tibulla, jak praví Sušil,²⁾ „snahám mladších přátelův ochotně se propůjčoval a srdce ku pokračování na počaté cestě dodával. Nové plody své básnické (z r. 1821.) donášel jsem ku přečtení a posouzení ku Vinc. Žákovi co k dokonalému znateli a správnému posuzovateli. S trpĕlivostí, ano se zálibou čítal Žák pokusy ty, vyjádřil úsudek svůj o nich, navrhoval opravy a sám některé z nich připisoval. Tím zrostla přivnulost k muži tomu. Některé z básní onĕch byly potom v rozličných časopisech vytištěny; většĕ z nich díl byl zkáze odevzdán, ježto před ráznĕjší kritikou neobstály. Musím ale všelijak vyznati, a činím to ze vdĕčnosti, že nejedna čercha v obraze vzdĕlání mého v té stranĕ od přítele Žáka vedena jest. Ale i sám přítel ten na vzájem mnĕ nejednou četl práce své. Činil to obzvláštĕ při svĕm překladĕ osvobozeného Jerusalema Tassova, jímž se po mnohá léta obíral v hodinách od povinností prázdných; ale i z jiných překladů svých z Tibulla nejednu částku mi čítával. Úsudek z mé strany vezdy učinĕn ke chvále přečtenĕ práce, cítil jsem při Tassovĕ Jerusalemu z toho nevýslovnou radost, že tak výtečnou báseň v jazyk náš tak zdařile provedenou mítĕ budeme. Porovnával Žák ten překlad svůj s polským překladem Jana Kochanowského, a nejednoho slova od něho použil a tak šťastně češtinu obohatil.“

¹⁾ Tak vypravuje Rybička v Č. Č. Musea 1890.

²⁾ K. Šmídek, Literární duch na Moravĕ v novĕjší dobĕ. Časop. Mat. Mor. 1870. Dle toho Sušil psal vzpomínky na Žáka pro »Hlas«, ale nedokonĕil jih. Žák podpisoval se »S. Gunica« (»Junica«). Dle staršĕch ročnĕků schematismu diecesního nar. Žák 1795, správný však letopočet jest 1797; studia bohoslovná ukonĕil 1818, na knĕžství vysvěcen až 1820.

I jinak působil Žák vzděláním, svědomitostí a horlivostí v povolání kněžském, vlídnou a příjemnou povahou ¹⁾ velmi blahodárně na Sušila, i byl také poněkud příčinou, že si Sušil zvolil povolání duchovní.

Žák často vyučoval Němce v češtině, m. j. také ve vojenském ústavě brněnském, i bylo mu slýchat obyčejné stesky na tvrdou mluvu českou. Zamilovaná jeho vlastina libozvukem se mu tak zamlouvala. Vadilo mu při češtině také přílišné i-kání, jsoucí na škodu libozvuku i určitosti. Nad to nade všecko „různění slovanských (= slovenských) spisovatelův od českých“ jej velmi rmoutilo. „Ustupujme něco ze svého, přijímejme něco od strany druhé; to ke svornosti častěj vodívá, než hana neb odvolávání se na jednostranný zvyk.“ ²⁾ Posledními slovy míní historickou a induktivní metodu jazykozpytnou. Podle svých zásad sestrojil si hned od počátku zvláštní hláskosloví a tvarosloví.³⁾ A. V. Šembera v posudku mluvnice jeho⁴⁾ omlouvá jej, že prý „nese co vřelý přítel výkvětu literatury československé s bolestí různění Slováků katolických od Čechů ve spisovném jazyku a usiluje získati odtržené soukmenovce podáním přátelské pravice ke smíření.“

Kynský, se kterým Žák často obcoval, návrhů jeho neschvaloval. Když pak Žák odporem takovým jen tím více ve svých domnělých opravách byl utvrzován a stále na ně řeč přiváděl,

¹⁾ Známy vězeň na Špilberku, Silvio Pellico, jemuž byl Žák dán za duchovního rádce, nazývá jej r. 1829. (*Le mie prigioni*, 90) »dotto ed egregio uomo, l'abate Ziak, vicecurato«, a praví o něm: »Anche [jako předchůdci] l'abate Ziak teneva lunghe conferenze con noi. Egli pure mi serviva d'esempio per sopportare con serenità i miei dolori. Incessanti flussioni ai denti, alla gola, agli orecchi lo tormentavano, ed era nondimeno sempre sorridente.« (Srv. V. Čěškuta v »Obzoru« 1879.) Spisovatel vůbec velice chválí vynikající vlastnosti těchto německých prý kněží (»sacerdoti tedeschi«), jejich »molta dottrina, dichiaratissima fede cattolica, filosofia profonda«. Spisovatel dodatků k dílu Pellicovu, druh jeho Piero Maroncelli, rovněž u Žáka vytýká, že byl důstojným nástupcem předchůdců svých »nel profondo sapere, nella più conveniente riserva d'indagini, negli esempi di carità, infine nella sempre preveniente compiacenza di soddisfare alla nostra sete d'acquistar cognizioni.«

²⁾ Z předmluvy k »Osvobozenému Jerusalemu«.

³⁾ Na př. psal: vůdca, duša; nađeju; mohutnej; ju, vašu, nimi; vypravuju; měti; obráten; vlna (vlna), skroz (skrz), nábery (řasy). I Žákovi jako jiným záleželo na tom, aby slovesná substantiva byla nahražována co nejvíce pravými; některá se jim ujala, na př. příroda, únava a pod., mnohá nikoli (na př. spik = spiknutí). Žákovi nelze, jako jiným, vytýkati, že duchu češtiny nerozuměl, neboť ve své »Böhmische Sprachlehre für Deutsche« (1842) na př. nesnadnou nauku o slovese probral velmi zdařile.

⁴⁾ Č. Č. Musea 1842.

Kynský zavázal si jej konečně slibem, že spolu o mluvnicki hovořiti nebudou.

Sušil s opravami těmi z části souhlasil, jak viděti z autografu básniček, jež A. Rybička daroval Českému Museu.¹⁾ Nebylo, tuším, ani velikého přesvědčování od Žáka potřebí, reformní záměry u mladého nadšence přišly samy sebou. Bohužel ostala mu odtud silná náklonnost k neologismům všeho druhu již navždy, ačkoliv za Žákem úplně nešel; v národních písních a vlastních básních Sušilových, jež vydány r. 1835., pravopisu Žákova není, ač on korekturu obstarával, ba Sušilovu působení na Slovensku přičítal Žák později trpce, že návrhy jeho ani tam se neujaly. Ale vliv jejich na Sušila v tehdejších i pozdějších pracích jest patrný.

Fr. B. Tomsy „Poutník Slovanský, sbírka spisů zábavných a poučných, týkajících se zvláště literatury, hystorye, techniky a hospodářství“ (díl IV. 1826. v Praze) podává na str. 30.—35. tyto básničky Sušilovy:

E l e g i e.

I.

Proč pak ode mne preháš mutného, Milevo milovná?
proč mi tvá různá libati ústa nedáš?
Zda, spanilá, nehovorný zdám se býti milovník,
An krásné zírám na tvoje tváře němý?
Nic nedělá. Vždyť Hoelty také zřel takto milenku,
A jeho přec láskou háralo nitro žhavou.
O jen patř, jakým mne ruměncem láska polévá,
Naproti an unylý tobě, Milevo, sedím.
Arci klopím tu oči, mne Milek rek poutama víže,
Než ve prsách pálá prudko milosti oheň.

II.

Neptávej se mne vedle lidu nebohého, Milevo,
Tvář jindá plamennou trud jakový mi bledí?
Ach to milá neznám já sám; jen ve hrudi cítím,
An vezdy hladový had mne bolestně bodá.
Tam jen počme, Milevo, ve chlad (nám libě zavítá),
Ondyno jsem tam já z drnu sedadlo zdělal.
Misto samotné jest, stíny krásnými obrostlé,
Pára voní z růži, mok klokotá tu čirý.
Tam vroucí libkou při šťastné písni slavíka
Příčinu mých tesků tobě ve ústa vleju.

---

¹⁾ Srv. str. 33. »U vašé« (vaši), »dayte« (dejte), »otvorá« (otvirá), »papres« (paprsek), »mňe« (mně) atd.

III.

Mně šťastnému! Nebe v životě jeví se pozemském,
An se mi usmívá líbo Mileva milá.
Ráj se mi rozvíjí, darován jenž lidstva rodičům,
Když v bílém nevinnost kráčela rouchu zemí.
Šťastnější Adama jsem teď hle slasti plného,
Ze sna procit krásnou když daroval mu družu.
Když v ráji s mileným blažený bedrem se procházel,
An mu celé v závod slatilo tvorstvo milost.
Věčně jenom květnul by mi ráj ten, a duch by mi žádný
Ne svednul lestí ševně Milevu v neřest!

IV.

Nastává slavnost naročin mé Lévy milovné;
Posvátná mi jejich ostane vezdy pamět.
Neb rodní tenkrát bohové mi prokázali lásku,
An holubince také pro mne vedechli život.
Teď jen pro mne žije, mně celé své oddala nitro,
Já a Mileva milá jedna jenom jsme mysel.
O kěz přáli by nám bohové, a stražili kvítko
Nám svornosti, jake v zahradě lásky kvete.
Kěz ho před severem sněhovým a jihovcem ozurným
Ostříhá chranná Milkę čilého ruka.
Mně však teď je jenom hodnou jí poslati vazbu,
Jež by citu tlumačem srdce čilého byla.
Jenž by pošeptala jí, života mně duši že je veškou,
V mlhu že má bez ní hvězda žití se halí.

Sen.

Včera ve snu sladkém
Zanechav své bravy
S Mírou jsem na člunu
Vešel do Moravy.

Jak líbo větérek
Pohrával vlnami:
Tak líbo šeptala
Slovečka retama. [sic.]

Když se našeptala
Mnoho přesladince,
Přitulil jsem rety
Ku její hubince.

Totě bylo srdci
Sladké potěšení!
Kěz se vše mé bdění
V tak blahý sen změní!

Opuštěná.

Plove labuť po vodince
Na jezeru širokém,
Jezeru hlubokém;
Nohama vesluje,
Na zad se ohlédá,
Milého samečka
Najíti nemůže,
Proň hořce běduje.

Jede Miléva po vodě
Na Moravě široké,
Moravě hluboké;
Rukama vesluje
Na zad se ohlédá,
Milého Lubona
Uzírat nemůže,
Proň očka sklopuje.

Tušení.¹⁾

Na hoře vysoké krásný lesík
Chladivé okolní stíny metá,
V lesíku štíhlý topol vykvetá.

Větev nejvyšší hnízdečko nese,
Ve hnízdečku si pěnina sedí,
V dalekou krajinu smutně hledí.

Vyletěl sameček hledat píce
Na louky, na řeky, na větvičky,
Pro milé mladé svoje pěničky.

Zazpívala samička vesele:
Aj, moje děťátka, milé děti
Plesejte! otec už s jídlem letí.

M o t ý l.

Létá motýlek
Z růže na růže,
Žádný ho, žádný
Lapit nemůže.

Však ledva Mína
V sady vkročila,
Už si motýla
V náruč lapila.

---

¹⁾ Ve vydání z r. 1835.: »Těšení«.

Čemu motýla
chceš běhavého?
Mne tu uchopni
Juna stálého.

Uleť motýle
Semo v liskovi,
Ať místo tebe
Mne zde uloví.

F. S. ROUSINOVSKÝ, MORAVAN.

R. 1827. založený Časopis Musea království Českého měl Sušila mezi prvními odběrateli, a též přispívatelem. Hned téhož roku uveřejnil tam dvě básničky (sv. 4. str. 65. a 66.):

Zahrada.

V lese hezkou zahradu mám
Zdělal jsem já jí sobě sám;
Zasadil řádně kolem ní
Stromy hustého lupeni.

V zahradě té milo hroká
Voda strouhou nehluboká;
Blankyt do ní libě hledí,
Vodu modrým jasem dědí.

U prostřed kvítka nachová
Zahrada v záhonech chová;
Když po vodách v parnu baží,
potok je svým mokenu vlaší.

Na stromech hnízda veselá
Ze trestin ptactvo si dělá;
Větve však se shybují
Zpěvem ptačím obživují.

Podlé besédka zelená
Ze stromoví je spletená,
Tu se s milou zas nachodím,
Když ji v zahrádce provodím.

Za zahradou řeka plechá,
Potok s vodou tamo spěchá,
Ztad na kocábce přijedou,
Hanu milou mi dovedou.

Pohled.

Uviděl sem, uviděl sem Mínu!
Obličej její co zát jiterná
Růžovim prokmytajecí,
Usměvavý co dennice na Vesnu.

Ne jak jindy v rouchu liliovém
V rouchu rozkoše a spíle:
Než v rouchu, jaké kvítí nemá,
V rouchu zámutu a trudu.

Však neplakala, nekanula jí slza bolesti,
Jenž ji tak krásivá,
Ale oko k nebesám zirájící
Celou skvostnost blankytu v sobě pojalo.

Nepočínej si tak nebesky!
Nesnesu toho usmívání!
Ubohé srdce v každém pohledu
Ouzké své sídlo prorazit buráci.

FRANTIŠEK SUŠIL.

Antonín Rybička vypravuje (v Č. Č. Musea 1890, str. 585.), kterak o návštěvě Sušilově r. 1862. ve Vídni ukázal mu Rybička autograf básniček, zde na str. 33. otištěných, spolu s původním dopisem Kynského, tamtéž zmíněným. „Sušil nechtěl jaksi s počátku vyrozuměti, kam s tím míříme; přečet však list Kynského a na to onyno tři básně, promluvil s dobrosrdečným jaksi úsměchem: „Inu, když jsme byli maličtí“ — praví sv. Pavel — „mluvili a psali jsme jako maličtí, nyní však . . .“

To je také skutečně asi všecko, co o nich a ostatních uvedených pokusech básnických říci lze. Nejsou v tehdejší veršování nejhorší, daleko ne, ale na opravdové básně chybí jim mnoho. Jsou to známé ohlasy současného nasládlého veršování romantického, platonské erotiky a fantastického bájesloví. V některých pozorovati obraty z Rukopisů nedávno před tím objevených, někde také reminiscenci z národní písně. Dle narážek na řeku Moravu soudili bychom, že jsou mezi nimi též básničky povstalé již za studií v Kroměříži, tedy ve věku 15—16 let, a tím by se také potvrzovalo, co z nich vyznívá, že nevyplynuly ze zkušenosti a potřeby osobní, nýbrž že sdělány podle cizích vzorů. Pravdivosti životní nemají, ani ceny životopisné. V dodatku k první sbírce národních písní, uveřejněné r. 1835., jsou některé z nich znova otištěny, ale se značnými změnami. Do pozdějších sbírek již nepřijaty.

Kromě básní původních uveřejňoval Sušil též překlady z Ovidia, z nichž jen drobné ukázky.

Krok 1831, str. 187.:

Hero Leandrovi.

(Ovid. Heroid. XIX.)

Pozdravení, jakověž poslal's mně slovy, Leandre,
Bych ve skutku také mohla tu míti, popil!
Dlouhý jest mi všaký, co blahosti zдалuje, odklad;
Odpust', vyznávám: má je netrpná milost.
Nás rovný žže oheň: sílou však jsem ti nerovná;
Mocnější duch vám mním že popřán je mužům atd.

Tamtéž, str. 332.:

Dido Aenéovi.

(Ovid. Her. VII.)

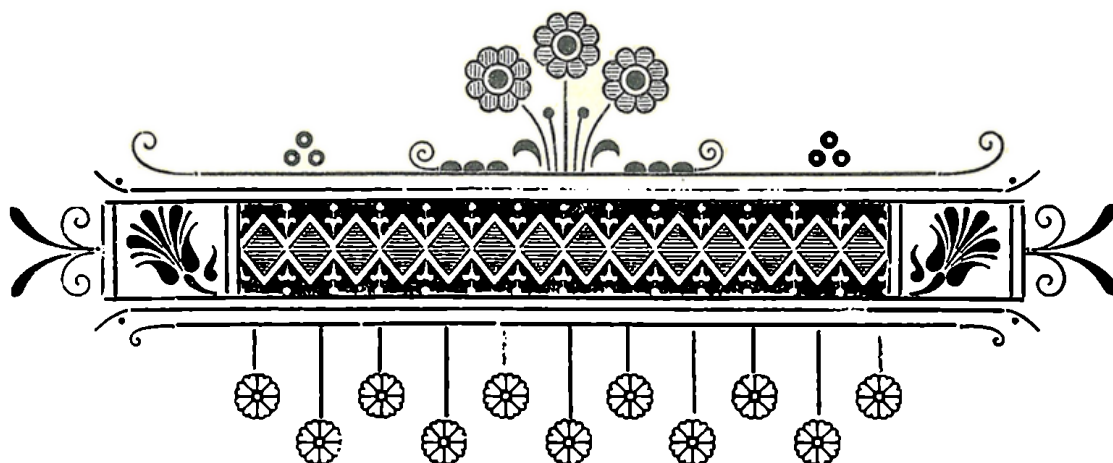
Tak kdy osud ji volá, v mokřém rozložena býlí,
U brodu Maeandra své pěje písně labuť.
Ne jakobych snad svou pohnout tebe doufala prosbou,
K tobě mluvím: protiví božstvo se mému činu atd.

Tamtéž, str. 481.: Hypermnestra Lynceovi. (Her. XIV.).

R. 1833. uveřejnil v Č. Č. Musea překlad z Ovidiových Metamorfos, úryvek „Daedalus a Ikarus“, roku pak 1836. opět v „Kroku“ z Metamorfos „Pyramus a Thisbe“, „Pygmalion“, z knihy „Amorum“ „Na smrt papouška“.

Jak viděti, vybíral si překladatel části nejznámější a ne právě nejsnadnější.

Sušil v duchovní správě v Olbramovicích a v Kouárově. Tomáš Procházka. Konkurs o professuru theologie. Biskup Gindl.

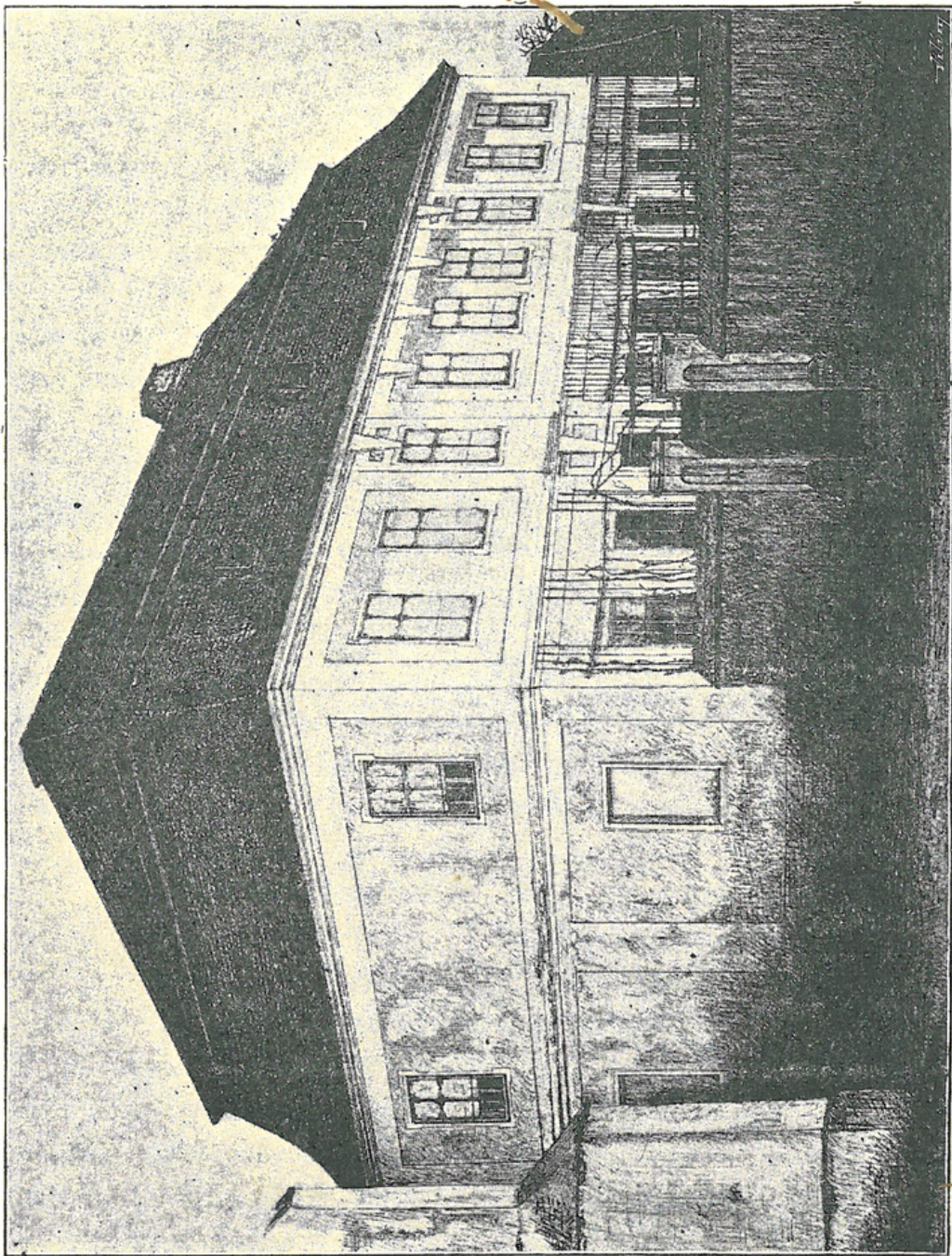
Drvním působištěm v duchovní správě byla Sušilovi rozsáhlá farnost Olbramovická u Krumlova, kam poslán za kooperatora, čili jak sám se podepsal,¹⁾ „duchovního pomocníka“. Farnost byla tehdy utraquistická,²⁾ převahou německá; ve škole i v kostele němčina převládala.

Sušil zůstavil si u obojího obyvatelstva za těch několik let, co mezi ním pobyl a působil, vděčnou památku, jak bezúhonným a příkladným životem, tak horlivým působením v kostele i ve škole. Zanedbávaných Čechů se zvláště ujímal. Obnovil občasná česká kázání a český zpěv při službách Božích. Aby místo pokažených písní dobré zavedl, sám je opisoval dětem školním a učil je zpívat. R. 1885. byl ještě v přifařených Selovicích, osadě tehda dvoj-jazyčné, nyní úplně německé, u rodiny Čechových, kam Sušil někdy návštěvou zavítal, jakýsi kancional z písní od něho napsaných, jehož jsem se však ani tehda ani později nemohl dopídit.

Ve škole vykládal náboženství obojím jazykem, jak komu bylo potřebí. Dětem pořádal ob čas vycházky na blízký kopec.

¹⁾ V pamětní knize rajhradské klášterní knihovny r. 1828.: »František Sušil, Rousinovský, duchovní pomocník v Olbramovicích« (sic). Je to skoro jediný český podpis z té doby.

²⁾ Nyní jest úplně německá, jednak že české osady vyfařeny, jednak že český živel zanikl.

Farní budova v Olbramovicích.

Nahoru se šlo jako v processí, s modlitbou a zpěvem, pak nastala volná hra a zábava. Návrat býval hlučný a veselý.

Do soukromých domů z pravidla nechodíval, vyjímaje obvyklé sbírky dům od domu pro nemocnici brněnských sester, aneb některé pozvání na rodinné slavnosti. Při těchto pobyl jenom na krátko, a ač byl jinak povahy veselé a žertovné, nebýval při nich zvláště vesel. Býval prý vůbec v obcování více vážný. Po sbírání písní na př., jež tehda již jej zaměstnávalo, nenalézáme tu stopy. Snad našel-li tu nějakou nábožnou píseň, ale písní světských, jak mi vypravováno, nikdy nezpíval ani si zpívati nedával; možná, že tam ani kloudných již nebylo. Nejraději ještě se stýkal se staršími občany, písmáky a čtenáři. Velice liboval si v kaplánce, z níž viděl přímo na sousedící kostel.

Koncem r. 1828. postoupil na prvního kooperatora, dostav za mladšího pomocníka Tomáše Procházku, věkem o něco staršího (* 11. prosince 1803 ¹⁾). Byla to duše šlechetná, ale nepřívznivými okolnostmi národnostními v rodišti Ivančicích i na studiích v Jihlavě poněkud na scestí přišlá. „Mladý kněz,“ vypravuje Kulda, „rozhodně klonil se ke straně odnárodněné a odnárodnující; a jeho starší spolukaplan, Sušil, zvláštními poměry domácími vítěz nad předsudky časovými, mnohou hodinu vynaložil na to, aby mladšího Procházku na pravou přivedl cestu. Důvodem toho budiž jedna z rozmluv mezi nimi, kteráž mi známa jest z úst v Pánu zesnulého Tomáše Procházky. Sušil poučuje Procházku pravil: „Člověk nesmí povrhnouti svou matkou (slovanskou) a přidržeti se macechy (německé)!“ — Procházka odvětil: „Matka má opustila mne, a nepečovala o mne; macecha však ujala se mne a vyučila mne ve školách německých!“ — Sušil pak vyvedl jej z mráкот na bílý den řka: „Matka okovy sevřená, nemohla starati se o Vás, jak by byla sobě přála; a macecha, ježto byla matku dobrou spoutala, nikoliv z lásky, nébrž z pánovité zistnosti vyučila Vás, aby pomocí Vaší rodáky naše podrobila sobě v otroctví strašné!“ — Tato a jí podobné řeči Sušilovy napravily u Tomáše Procházky, co byly odcizené školy pokazily. V ohledu náboženském pak podávaly mu potřebného světla spisy, na něž ho upozorňoval starší kaplan, a vyjasnily chmury utvořené nepovoláním u věci té josefinismem. Nejednou mluvil o tom, řka: „Na začátku kněžského úřadování svého prosíval jsem vroucně Pána, aby mi dal nalézt pravdy. Lesy Vedrovické (u Olbramic) a později Réna (hora u Ivančic) byly mi

¹⁾ Srv. B. M. Kulda, Životopis Tomáše Procházky. Brno 1863. Str. 6. n.

oblíbenými místy, kde jsem kochával se v zákoně Hospodinově, a kde jsem učival se znáti Jeho choť — Církev svatou.“

Oba mladí kněží sprátelili se brzy a navždy nejčistším souhlasem v nadšení pro zájmy náboženské a vlastenecké. Sušil, jak praví M. Procházka,¹⁾ „kněze toho miloval téměř co vlastní duši“. „Kde byl jeden, tam byl druhý,“ vypravovali mně o nich pamětníci v Olbramovicích. Procházka když dostal se (koncem r. 1831.) do Ivančic, skoro v každém listě Sušilovi připomíná dobrodiní, kterých se mu Sušilem dostalo. Bylo to, jak jsme viděli, jednak uvědomění vlastenecké, jednak příklad a rada v četbě a studiu, prohloubení vědomí o povinnostech kněžských. Kdybychom neznali horoucné zanícenosti Procházkovy v práci kněžské a vlastenecké, jeho dětinné až radosti ze všech úspěchů dobré věci naší, pokládali bychom listy jeho k Sušilovi za přemrštěné poklony. Zatím však shodují se úplně s povahou i počínáním jeho, jež pozdějšímu působí, Ivančicím, za nepříznivé doby v příčině náboženské i národní mnoho dobrého vyneslo.

„K svátku Vašemu,“ píše Procházka Sušilovi r. 1846., „za mnohé dobrodiní pro mne a obec naši díky srdečné. Děkoval jsem také Pánu na den Váš za to, že Vás také pro mne na svět dáti ráčil. Zvláště jsem u oltáře Páně Kristu našemu přednášel smysl slov Möhlerových: Alles gemeinsame Leben entsteht und besteht nur durch das Gefühl oder die klare Erkenntnis der Bedürftigkeit und Mangelhaftigkeit unserselbst, und durch die dadurch bedingte Einsicht, dass nur in der Verbindung und im engsten Anschliessen an Andere die eigene Beschränktheit und Hilflosigkeit gehoben werden könne. Víte, že se mi stal Möhler příruční knihou²⁾ a snad bez Vás nebyl bych měl jeho.“

„Dlužníkem jsem Vaším za to,“ píše ke svátku r. 1849., „že jste se po všecka léta o mne staral, a miluji Vás proto, že jste mi svítival světlem učenosti a mravnosti. A může-li více vypovědět přítel o příteli, než jaké já tuhle svědectví vydávám? Protož potěš se duše Vaše³⁾ a obnov v myslí své. To jisto jest, že Vy jste byl onen, jehož jsem sobě na Bohu za dnů mladosti byl žádal.“

¹⁾ Čas. kat. duch. 1868.

²⁾ Míněna tu kniha o rozdílech katolictví a protestantismu »Symbolik« (1832). Mocně působilo již dílo jeho »Athanasius der Grosse und die Kirche seiner Zeit« (1827) v době po velikých převratech státních i církevních.

³⁾ Té doby zhoršil se u Sušila neduh oční.

Sušila romantický ruch německý poutal a povzbuzoval nejen ke studiu básnictví, nýbrž upozornil jej také na vědecké snahy německých katolíků, kteří na troskách velikolepé minulosti církevního života a bádání snažili se obnoviti zanedbanou katolickou vědu a umění. Zvláště nová theologická škola při universitě Tübingské, k níž také jmenovaný právě Möhler náležel, a časopis její (od r. 1818. až dosud vycházející) i tím, co podávala i co slibovala, plnila nadšenými nadějemi a jevila velikou přitažlivost na mladší kněžstvo. Dle M. Procházky studoval tehda Sušil m. j. také H. Rittera „Dějiny filosofie“, jež právě začaly vycházeti (1829). Měl v nich celkem dobrou pomůcku ke studiu Písma a sv. Otců, seznáváje tu hlavní myšlenkové proudy starověku. Obrat tento od pouhého pěstování literatury básnické a od veršovnictví, které bylo jako nákažlivé a mnohého nadaného, ale k básnění méně povoláního pracovníka nám zmařilo, byl rozhodně šťastný a blahodárny. Byl to vlastně více doplněk onoho dřívějšího formálního a literárního vzdělání, kteréhož ostatně Sušil ani tehdy ani později nezanedbával. Podrobných zpráv o ostatním tehdejším studiu Sušilově nemáme; z toho, s jakou výzbrojí vystoupil při konkursu o profesuru N. Z. v Brně, lze souditi, že pracoval velice mnoho. Zejména slovanské jazyky z části v Brně, z části v duchovní správě hleděl seznati. Povážíme-li, že duchovní správa v sedmi osadách vyžadovala dosti času, zvláště když farář jeho pro starobu nemohl již mnoho pracovati, uznáme zajisté bez váhání, že kromě nadání bylo třeba zvláštní přičinlivosti, aby na vše stačil. A že úřední povinnosti svědomitě konal, dosvědčovali mu sami představení, na něž se v úředních podáních odvolává. Vedle povinností kooperatorských bylo mu administrovati po čtyři měsíce lokalii Našiměřice, po osm měsíců lokalii Dobřinsko, a po smrti jeho faráře též samu farnost Olbramovicou po osm měsíců (r. 1831.).

Koncem r. 1831. bylo se oběma přátelům rozejíti. Procházka totiž přesazen do Ivančic. Vídali se však i potom dosti často, bylo-li možno, každého týdne. Scházeli se totiž asi na polovici cesty v lese u Vedrovic. Vypravuje o tom Kulda,¹⁾ který s jinými žáky Procházku provázel. „Jakmile se sešli, my chlapani pozdravivše Sušila ubostili jsme se v příjemném chladu lesním, oni pak hodinu i dvě se spolu procházeli a důvěrně hovořili. Když se měli rozejíti, Sušil pokaždé s námi rozmlouval a nám naučení dával.“

---

1) Jan Halouzka, Životopis B. M. Kuldy. Praha 1895. Str. 10.

Procházka v Ivančicích přese vše pronásledování působil úplně v duchu Sušilově, úsilovně a neohrožené, v kostele, ve škole, i na veřejnosti. Mnohé podniky, na př. vzdělávací i podpůrné spolky, kterých se teprve nyní pomalu doděláváme, kvetly za jeho působení v Ivančicích.¹⁾ Školní radovánky, jaké se Sušilem pořádávali v Olbramovicích, zavedl i na novém působišti. Bez nadsázky lze říci, že nám Ivančice zachránil. Aby práce jeho nebyla zmařena, neopustil jich až do smrti, která jej zastihla jako 56letého kaplana. Sušil věnoval mu tuto náhrobní vzpomínku, více pravdivou než básnickou (Smíšené básně, str. 71.):

Hrob.

Zde dřímá drahý přítel náš,
Ten kříž tu vede nad ním stráž
A svědčí, v kom svou veškeru
Měl víru, lásku, důvěru.

Ty lípy sám on vysázel,
V nich v modlitbách se procházel;
Tož na jeho se chýlí hrob
Jsouc pamětlivy jeho stop.

Slyš líp těch žalostivý šum
To vzlykot toužebných jest dum,
V něm s nimi celé okolí
Své žalopísně hlaholí.

Aj růže kvetou k ozdobě
Mu s lilijemi na hrobě,
V nich v podobizně bleskotá,
Se obraz jeho života.

Ti, ježto v Christu obrodil
A k vodám spásy provodil,
Mu vsadili to v okolu
By etili jeho mrtvolu.

Ó Tomáši, jen svlek a krov
Tvé duše chová tento rov,
Tvůj mezi námi žije duch,
Buď milostiv mu dobrý Bůh.

Na místo Procházkovy přišel do Olbramovic Ondřej Boigner, Němec rodem. Proselytství národnostní tu ovšem nebylo na místě. Z listu však, jenž níže (str. 54.) uveden, poznáváme tím jasněji, jak se o Sušilovi smýšlelo v nejbližším okolí.

---

¹⁾ Episody z boje toho, nynějším nikoli nepodobného, viz v uvedeném životopise od Kuldy.

Z tohoto budiž také zmíněna příhoda o pověstném poličku, jehož se Sušilovi dostalo od farníka, statkáře Seydla z blízkých Bohutic. Pán ten přijížděl někdy pozdě na služby Boží, žádaje, aby se naň čekalo. Sušil jsa vůbec demokratem respektoval jen nerád nárok ten, a začal konečně jednou služby Boží v ustanovenou dobu. Statkář, jinak zcela dobrodušný pán, ale velmi prechlivý, přijel zase velice pozdě, prý již po službách Božích, i zašel si na milého kaplana na faru, kdež mu činil ostré výčitky. Sušil hájil se povinností šetřiti určené doby, odpovídaje zdvořile, ale rozhodně; tím statkář popuzen, sáhl naň. Sušil nikdy se o tom nezmínil, a tím méně byl rád, když Seydel sám lituje skutku toho jej prozradil. Jinak ani nejdůvěrnější přátelé Sušilovi, jako M. Procházka, o tom nevěděli, leč až mnohem později.

Nemilá příhoda ta ostatně urovnána nad obyčej smírně, ba přátelsky, jak vzájemná korespondence dosvědčuje.

V blahopřání, zaslaném z Brna témuž Jos. Seydlovi (16. března 1837) mluví Sušil o křesťanské lásce, jež mu v zámku Seydlově osvědčena, jindy (18. června t. r.) určitěji o milosrdenství, jež mu v zámku tom za nemoci prokázáno. Přátelské styky s rodinou Seydlovou pěstoval Sušil i dále. Ještě rok před smrtí svou obcoval slavnosti uspořádané od Seydla jakožto patrona nového kostela v Bohuticích a dopisem (18. května 1867) projevuje mu díky za obětivost jeho. V doušce listu toho podotýká žertovně: „Von dem noch in statu quo belassenen Probste (jak sám od nich žertem nazýván) bitte ich an die Gnädige Frau alle Hochachtung und Verehrung zu melden. Non resigno nisi in ligno.“

Zatím připravoval se rozhodný obrat v životě Sušilově. Při brněnském bohoslovném ústavě uprázdněna professura Nového Zákona. Mezi uchazeči octl se vedle Ant. Horského, zatímního profesora předmětu toho, kaplana u sv. Tomáše v Brně, Karla Nöttiga, kaplana při dómě, později biskupa Brněnského, a Karla Weinerja z Frintanea ve Vídni, též olbramovický kaplan. Že se k tomu rozhodl, způsobeno hlavně domluvami energičtějšího přítele Tomáše Procházky, který znaje přítelovu učenost ale i nesmělost vynaložil veškeru výmluvnost, aby jej ke konkursu přiměl. Sušil sám sice na zkoušky z theologie a snad na dráhu učitelskou pomýšlel, ale jsa povahou ostýchavý a pravou vědeckou sebedůvěrou naplněn, sotva by se byl již tenkrát přihlásil.

Zkouška konána 17. prosince (písemní) a 18. prosince (ústní) 1835 v Olomouci a ve Vídni. Otázky ke zkoušce písemné byly:

1. Qui libri vocantur sacri, possuntne eodem modo interpretari ut profani, quae regulae speciales in illorum interpretatione sunt observandae?

2. Fueruntne omnia Apostolorum scripta in apographis ad posteritatem transmissa et quo circiter tempore, quibusque ex causis illorum autographa interierunt?

3. Quo consilio ductus S. Joannes Evangelium suum exaravit?

4. Commentetur S. Joannis Cap. XX. v. 21.—29. (ustanovení svátosti pokání a vyznání víry Tomáše apoštola).

Dle vypravování M. Procházky¹⁾ osvědčil Sušil v práci své obsáhlou znalost literatury, uváděje (ovšem z paměti, jelikož pomůcek se nepovoluje žádných) četné doklady ze spisovatelů starověkých i novověkých. V ústní přednášce teprve překvapil zkušební kommissi (byl v ní v Olomouci i proslulý dogmatik Jan Schwetz a pozdější arcibiskup Vídeňský Jan Kutschker, tehda professor moralky) výklady o staroslovanském překladě Písma.

Výsledek zkoušky byl pro Sušila velmi čestný. I fakulta olomoucká i dvorní studijní kommissie uznala práce jeho za výborné.

Vom k. k. m. s. Gubernium.

2564.

Mit hohem Studienhofkommissionsdekrete vom 9. l. M. Z. 8075 wurde dem Kooperator von Wolframitz Franz Sussil die Lehrfähigkeit zum Vortrage des Bibelstudiums N. B. über sein vorzüglich gelungenes Elaborat hiemit zuerkannt.

Brünn am 23. Jänner 1837.

In Verhinderung Sr. Exzellenz des Herrn Landes Gouverners

Chlumezky m. p.

Následkem tohoto úsudku jmenoval biskup Frant. Ant. Gindl v lednu 1837²⁾ Sušila skutečným professorem biblického studia N. Z. a uložil mu uvázati se hned v úřad ten, jakmile ukončeny budou pololetní zkoušky z hermeneutiky, kterýžto předmět rovněž byl svěřen professoru N. Z.³⁾

Jmenování to Sušila i přátelé jeho velmi příjemně překvapilo: Sušil sám je z Komárova oznamuje Seydlovi (31. ledna 1837): „Ich erlaube mir, Euer Wohlgeboren mit einigen Zeilen zu belästigen,

¹⁾ Čas. kat. duch. 1868.

²⁾ 10. února 1837. oznamuje biskup jmenování to své konsistoři. M. Procházka uvádí jakožto den jmenování 20. den února, které však stalo se již dříve.

³⁾ O tom píše Sušil (16. března 1837.) Seydlovi: »Da ich nun, wie einst Pilatus ins Credo, zur Professur der Hermeneutik gekommen bin . . . «

weil man seine Freude denjenigen mittheilt, die an unserer Beförderung Antheil nehmen. In dieser Überzeugung gebe ich mir die Ehre, Euer W. hiemit zu benachrichtigen, dass ich zum Professor des neutestamentlichen Bibelstudiums in Brünn ernannt worden bin, und bitte, dies für keine Selbstanpreisung, sondern bloss für einen Beweis obenerwähnter Überzeugung anzusehen. Ich möchte dafür die ganze Welt ans Herz drücken, so wie ich Gott für dies Glück unaufhörlich danke.“

Překvapilo, pravím, jmenování to, neboť ačkoli konkursní zkoušku byl složil s úspěchem znamenitým, byl šťastný výsledek jemu i přátelům jeho ještě pochybný. Mimo jiné nepříznivé okolnosti byla proti němu i nešťastná příhoda, která se mu nedávno před tím stala.¹⁾ Mladším kněžím dávány tehda od biskupského ordinariatu každého půl roku otázky z theoretického nebo praktického bohosloví, aby je v pojednáních zodpovídali a tím podávali jakýsi důkaz svého studia, po případě také návrhy na zlepšení těch kterých zařízení. Tehda byla otázka, dosud ještě stále probíraná, o vhodném katechismu. Sušil, jak vypravuje M. Procházka, rozhodně vytýkal vady katechismu diecesního, poukazuje na lepší katechismy v Německu zavedené. Práce jeho censora²⁾ nemálo podráždila: v neschvalování zavedeného katechismu spatřoval kacířství a Sušila pokáral, jak už bývá, z „veliké drzosti“; ba Sušil postaven za to při kázáních svých pod dohlídku. Biskup Gindl však dal si práci onu předložiti a nejen neuznal ji závadnou, nýbrž ji také pochválil; vážil si cenných věcných důvodů neméně než nepřímého a samostatného projevu jejich.

5. října 1836 žádá Sušil zemské gubernium o prominutí farního konkursu vzhledem ke své devítileté činnosti v duchovní správě, k výtečně složené zkoušce na professuru, k vědecké práci, kterou chystá, totiž překlad sv. Otcův apoštolských, a konečně, že mu nemožno hraditi útraty delšího pobytu v Brně. Také chystá prý se skládati rigorosa k dosažení doktoratu theologie. Žádost jeho nebyla od konsistoře doporučena, jelikož prý není naděje, že by jí gubernium vyhovělo, neboť není zákonitých důvodů; důvod o výlohách

¹⁾ Zdali již po vykonané zkoušce, či dříve, není mi známo. M. Procházka píše, že »nedlouho před rozhodnutím této věci,« t. j. o obsazení professury. 22. prosince 1836., tedy před samým rozhodnutím, žádá Sušil o sprostění povinnosti, podati obvyklou práci, i byl jí skutečně sprostěn, »da er von seiner eifrigen Verwendung für wissenschaftliche Ausbildung auf anderen Wegen hinreichende Beweise gibt.« (Odp. konsist. 5. ledna 1837.)

²⁾ »Krátkozrakého« přidává M. Procházka.

pak odpadá tím, že žadatel mezi tím přesazen do Komárova u Brna. Žádost ta zajímavá je tím, že dle ní chtěl se Sušil hlásiti o faru. „Pokládá,“ píše, „za svou povinnost, hlásiti se za dané příležitosti o nějaké obročí, doufaje, že by si pak mohl opatřiti více literárních pomůcek ke studiím theologickým než mu kooperatorské příjmy umožňují, jednak že by lépe mohl působiti.“ Farního konkursu ovšem již neskládal, ale vidno ze žádosti, že velikých nadějí na professuru neměl.

V tomto napjatém očekávání přesazen rozkazem z 22. října 1837 do Komárova u Brna, kdež nastoupil 27. října. Nerádi ztráceli ho farníci, k nimž ostatně i on byl přilnul. Avšak cítě v sobě povolání k práci literární, nemohl zároveň necítiti osamělosti, tísnivé a dusivé. Bylo-li v městech nesnadno opatřiti si potřebných pomůcek a udržeti se i jinak na povrchu doby, bylo to na venkově tím nesnadnější. Jak již zmíněno, zůstal farníkům svým až do druhého pokolení ve vděčné paměti. Kteří z nich docházeli do Ivančic, dávali jej skrze Tomáše Procházku pozdravovat. Sušil rád se k nim hlásil, kdykoli v Brně s některým se setkal. Nejvíce litovali odchodu jeho Čechové.

V německé farnosti Komárovské pobyl jenom na krátko, jako na přechodu. Brzy, snad již v únoru příštího roku odebral se do Brna, na nové působiště, jehož již neopustil. Charakteristické jest, jakým dopisem doprovázel jej bývalý spolukaplan jeho, Ondřej Boigner. Stůj zde list ten celý v původním znění, jsa nejen pro adressata, nýbrž i pro původce zajisté velmi čestný.

Mein lieber P. Franz!

Erlauben Sie mir, dass ich Ihnen nur noch einmahl unter dieser Aufschrift und mit der Freiheit orthographische u. kaligraphische Sünden zu begehen schreiben darf, aber wenn man gar so viele Gedanken hat, wie Saphir sagt, und wenn man wie ich von Gefühlen nicht bewegt, sondern erdrückt, erstickt wird, da soll der Plunder normalmässige Buchstaben mahlen. — In Zukunft werde ich mich ganz gewiss bessern. Ihren zweiten böhmischen Brief erhielt ich vor dem ersten und war also gar nicht vorbereitet und Sie können sich denken, wie ausserordentlich überrascht ich war. Ich liess nach der ersten Zeile den Brief fallen, wischte mir die Augen aus, und las noch einmahl von Anfang bis zu Ende. Es war Abends 8 Uhr nach dem Nachtmahl. Ich lief zu dem Alten hinunter mit dieser Freudennachricht; er freute sich auch, nur nicht

so übermässig wie ich; denn eines Theils kam er nun mit seiner vorigen Prophezeiung ein wenig in Verlegenheit und dabei ärgerte er sich, dass der Hh. Bischof Sie nicht bis zur gänzlichen Entscheidung der Sache in Wolframitz beließ. Diese Nachricht schrieb ich auch noch in der Nacht Hh. Seydel ohne zu wissen, dass er eine Stunde früher schon davon benachrichtigt war; ich konnte mir nicht helfen, ich erzählte allen ihren Bekannten, ich sagte es in der Schule, Seydel hatte es beim Amtstage gleich, in Gegenwart aller Richter auf der Kanzlei gemeldet, und so war vielleicht 24 Stunden nach erhaltener Nachricht kaum mehr ein taubes Mütterchen in der Curatie, welche sie nicht erfahren und hierüber, wie ich mich überzeugte, erfreut hatte. So hat denn also nicht Protection sondern das Verdienst gesiegt. In rebus secundis non praesumendum; in adversis non desperandum; accidit in puncto quod non fit in anno; und so sey denn Gottes Vorsehung gelobt und gepriesen, deren Wege so oft verborgen übergreiflich wunderbar sind, aber doch einen guten Ausgang nehmen. Nun bitte ich Sie sich gefälligst einbilden zu wollen, dass ich meinen abgenützten, braunen Staatskaput anziehe, um Ihnen zu gratuliren. Dies ist aber der Anfang: Ich freue mich aus brüderlicher Liebe und Achtung, dass es Ihnen gelungen ist, die launische, schalkhafte Glücksgöttin beim Vorübergehen bei der rechten Falten zu erwischen; und ich wünsche, dass sie bei Ihnen recht lange verweile. Gott schenke Ihnen eine dauerhafte Gesundheit und Empfänglichkeit die Früchte Ihrer Studien und Ihrer gekrönten literarischen Arbeiten und Bestrebungen zu geniessen; Er verleihe Ihnen die nöthige Einsicht, Besonnenheit, christliche Ausdauer und Klugheit, dass Sie Ihrem Amte und den Pflichten desselben nach Gottes Absicht und Wohlgefallen entsprechen, dass Sie wie bisher das Gute fördern und pflegen, unter welcher Form Sie es immer finden mögen; Gott schenke Ihnen im reichsten Masse auch geistliche Freuden, insonders dass Sie in Ihrer kleinen Pflanzschule Ihre Aussaat keimen und Früchte bringen sehen, dass der profane Leichtsinn, die flache Oberflächlichkeit nach und nach verschwinde, Liebe zur Wissenschaft, mehr Gemüthlichkeit und fromme heisse Wissbegierne die Herzen Ihrer Zuhörer erwärme und sich durch dieselben recht in den grossen Weinberg des Herrn verpflanze.

Gott bewahre Sie auch in Zukunft wie bisher vor Eitelkeit und Anmassung; er lasse Sie nie vergessen, dass er Ihre sehnlichsten Wünsche erfüllet, Ihnen, Ihrer alten Mutter allen Ihren Verwandten

eine so ehrenvolle Freude bereitet und Sie sich zum immerwährenden Danke verpflichtet habe. Begnügen Sie sich statt aller Genugthuung mit dem bescheidenen Vergnügen, dass Sie über die Verlegenheit gewisser Leute, die Sie noch kürzlich in schulgerechter Form so frech und unbesonnen beim Schopf packten und muthwillig misshandelten — nur heimlich mitleidig lächeln. Schenken Sie mir auch fernerhin jene Freundschaft, die ich vielleicht leider! nicht genug zu schätzen wusste.

Sie werden nun mancherlei bisher Ihnen unbekannte Sorgen haben; Sie müssen täglich ein paar Stunden Vorträge und die in einer Sprache halten, welche Ihnen zwar nicht fremd, aber doch nicht so geläufig ist wie die Muttersprache. Sie sind mit Auszeichnung approbirt werden; man wird nicht weniger ausgezeichnete Leistungen auch in der Folge von Ihnen erwarten. Da Ihnen ferner Ihr Gegenstand nicht selten Gelegenheit geben wird in das Gebiet der Dogmatik, Moral, Kirchengeschichte, ja auch auf den Boden des A. T. hinüberzuschweifen, so müssen Sie auch natürlich, um sich selbst und andern Genüge zu leisten — in diesen Gegenständen schuss- und sattelfest sein, weswegen Sie Ihre Zeit gut werden zu verwenden wissen. Obwohl nun die Zeit bei Ihnen im Kurse steigen wird, so kann ich den bittlichen Wunsch nicht unterdrücken, dass Sie mir doch auch ferner einige Nachricht von dem geben, was Ihnen merkwürdiges oder intressantes zustossen wird, für mich werden sehr viele unbedeutende Kleinigkeiten Interesse haben. — Des Kellner jene Hochzeit in Posram betreffend: die Hausleute waren alle dort, bis auf einen gewissen Jemand, der allen Haus halten musste, und den sie gern gesehen haben würden. Die Resi war Kranzeljungfer. Ein Wirth von Eibenschitz, der Bäcker von Kromau, Wolframitzer Lehrer sammt Frauen, der N. Arzt, der Kellner Wenzel, die Lodenitzer Patres und ich — da haben Sie die ganze Versammlung — ich kam um $\frac{1}{2}$ 3 Uhr Nachmittag hin und $\frac{1}{2}$ 7 Uhr war ich zu Hause; ist gar nichts erzählungswerthes vorgefallen.

Gestern war der Misslitzer Hh. Pfarrer da. Die Nachricht von Ihrem Schicksalswechsel hat ihn sichtbar ergriffen, und ich soll Ihnen melden, dass er Ihnen von Herzen dazu Glück wünsche und sich aufrichtig mit Ihnen erfreue. Bei unserem Herr Decanus soll sich die Wassersucht einquartiren wollen. — Žiak ist mehrere Tage schon bedeutend krank, ob aus Heimweh oder natürlichen Schmerzen etc. ist schwer zu entscheiden. — Der Richter kam

weder auf H. Kellners Hochzeit, noch hat er sich diese Faschings-tage hier sehen lassen.

Und nun, nachdem ich Ihre Geduld bereits missbraucht habe, sage ich Ihnen nun noch einmahl: Ich habe Gott mit feuchten aber freudigen Augen und Herzen gedankt für die Gnade, mit der Er Ihre Angelegenheit nach Ihrem Wunsche und zu Ihrem zeitlichen Glücke hat endigen lassen. Indem ich nochmahl wiederhoble und wünsche, Sie mögen die Früchte Ihrer Arbeit in Gesundheit und ungetrübter Heiterkeit geniessen und sich bei der gewissenhaften Verwaltung Ihres Amtes auch Verdienst fürs ewige Leben sammeln, küsse und umarme ich Sie im Geiste als Ihr ehemahliger Consort in Leiden und Freuden und als Ihr stets ergeben-r Freund und Bruder in Xto

And. Boigner.

Wolframitz am 8. Februar 1837.

I v Brně, jak posluchač z r. 1838. dp. Josef Hainisch vypravuje, byli nemálo překvapeni novým kollegou professori a posluchači novým professorem. Měloť se vůbec za to, že zatímný professor, Horský, místo obdrží. Pro Sušila, u některých dle oné příhody nevelice dobře zapsaného, bylo to zadostučiněním a možná že také rehabilitací, neboť jinak by byl snad pod oním špatně informovaným nařknutím trpěl i dále. Ani životopisec Sušilův ani vypravovatel o národnostních poměrech té doby v Brně nemůže pominouti biskupa Gindla, jenž byť i po právu byl Sušilovi učinil, za těch okolností zajisté dobrodincem jeho nazván býti zasluhuje.

Frant. Ant. Gindl (* 1786 † 1841), rodem Štýřan, jenž diecesi brněnskou spravoval 1832—1841, dle dopisu Tomáše Buriana Jarosl. Pospíšilovi,¹⁾ přiučil se češtině od „abbé Fischera“, o kterém týž Burian pochvalně se zmiňuje. Gindl jsa i jinak veleknězem podle srdce Božího, šetřil samozřejmého požadavku spravedlnosti i zákona církevního, by duchovní pastýř mluvil k věřícím řečí jim srozumitelnou. „Za stálé pravidlo sobě ustanovil, žádného nesvětiti na úrad kněžský, kterýž by úplnou známost slovanského jazyka sobě nebyl přiosobil. V domě jeho téměř jen český hovor se vedl.“²⁾

Mezi kollegy Sušilovými, jinak veřejnosti méně známými, byl tehdy také Ferd. Panschab, professor dogmatiky, později praelat brněnské katedrál ní kapitoly, muž vysoce učený, života příkladného, avšak co do národnosti poněkud předpojatý. Přes to přijat byl

¹⁾ Z dob našeho probuzení. 1875. Str. 63. List datován z Nového Města Vídeňského. »Abbé Fischer« bydlel ve Vídni, vyučoval také arcikněžnu Žofii v češtině.

²⁾ K. Šmídek ve »Květech« 1841. 31.

Sušil do sboru professorského přátelsky a dobyl si hned s počátku plné vážnosti a lásky v něm. Latinu, pro kterou se oň přítel Boigner v uvedeném dopise obával, záhy ovládl, tak že přednášel jí zcela plynně a správně.

I posluchači si jej zamilovali pro vlidné a přátelské k nim chování jeho. Imponoval jim vědomostmi a získával je skromností a blahovůlí. Působiti mohl na ně zatím jen v kolleji, neboť styky profesorů s posluchači mimo kolleji nebyly pěstovány a nebyly by asi ani rády viděny bývaly. Vyrůst od malička s biblí, jak již podotčeno, hlavní váhu kladl na znalost Písma. Jsa vázán úřední řečí vyučovací, latinou totiž, při níž se mohlo němčinou vypomáhati, rád měl, když posluchači učili se „kapitolkám“¹⁾ také česky. Živou povahou, jasným vzezřením, nadšenou přednáškou, protkávanou reminiscencemi a exkursy, vytěcnou přísně látku přesahujícími, oživoval vyučování v zamilovaném předmětu. Výklad Písma, pro nějž nebyla kniha určena, buďto diktoval aneb dával v soukromí opisovati. Jak byl vážný a přísný v pobádání a napomínkách, tak mírný byl ve zkoušení; než by byl někomu ublížil, raději až do krajnosti shovíval a pomáhal.

V alumnatě brněnském zvláště od té doby, co tam byl Fr. C. Kampelík (1831—1833), v českém Jičíně od prof. Šíra probuzený, vzdmáhal se také čilejší ruch mezi českými bohoslovci, jichž arcíť bývalo tehda poměrně méně. Sotva se Kampelík obeznámil, vyzval několik druhů, by se s ním učili společně česky: „vím, že žádný z vás není s to ani řádku správně napsati.“²⁾ Pohříchu byl Kampelík také z těch dříve již uvedených, „jenž na ubohém jazyku našem neustále jen kují... běda ubohému, jenž by dosti laskavě o záhubném jejich počínání zmíniti se osmělil: ten nemá slovan-ského ducha, ten jest Čechem soběckým.“³⁾ T. ř. česká knihovna, t. j. bohoslovci samými vydržovaná, neúřední, založena právě Kampelíkem r. 1832. ze sbírek mezi bohoslovci a z příspěvků jiných vlastenců. 10. ruzna (června) 1833 píše Burianovi⁴⁾: „U nás pomalu postupujeme; vlastenci se množí, kněh jsme už hodně nakoupili. Jen pišme a pišme a volejme, že národních škol potřebujeme, že odcizování indifferentismus plodí, indifferentismus pak zradu a zrada

¹⁾ Příslavný to název odstavců Písma, jež Sušil k memorování, po případě k exegezi ukládal.

²⁾ Srv. Č. Mat. Mor. 1870. Str. 175.

³⁾ Květy 1837. Příl. 30. listop.

⁴⁾ Z dob našeho probuzení, str. 23. a 24.

vládu podkopává.“ Tamtéž píše také: „My zde sháníme látku pro „Národní kalendář“; máte-li tam něco pro nás, nezapomeňte, bychom v pravý čas s něčím rázným na Moravě vyrazili.“ Tamtéž oznamuje, že Kollár poslal skrze jeho ruce přes Brno 100 výtisků „Slávy Dcery“ Pražanům. Maje jak ze dvou dopisů viděti, zprávy z celého světa slovanského, poučoval a podněcoval druhy své ve věcech slovanských, seč jen byl. Smíme-li z maličkostí souditi, není zajisté bez významu, že r. 1837. měl Časopis katolického duchovenstva v brněnském semináři přes třicet odběratelů, v olomouckém, pokud jsem shledal, žádného.

Jednota českých bohoslovců, „Slován“, měla slibný ruch tento udržovati, a udržovala jej zdárně. Dobře působilo, že bohoslovci z knihovny své, r. 1836. nově upravené, půjčovali knihy též na venek, učitelům a živnostníkům. Sušil knihovnu štědře podporoval.

Z posluchačů Sušilových za prvních let čestně známi jsou veřejnosti české na př. Em. Mittner (r. 1837.), Jan Kalivoda (1838), Fr. Poimon, T. Šimbera (1839). Kalivodu zavedl Sušil 1838 do Rajhradského kláštera, s jehož údy, mezi nimi také s opatem Viktorem Šlossarem, nejen skrze bývalé své professoxy, nýbrž i přímým stykem na zámku v Bohuticích u jmenovaného Seydla byl dobře znám, a tam jej k přijetí doporučil, netuše asi, že přivedl budoucího opata (klášterním jménem Gunthera). Všichni tito i pozdější kněží, z brněnského alumnatu vyšlí, pokud hlásili se účinně ke svému stavu a k jeho povinnostem, k české národnosti a práci, byli Sušilovými přáteli. Onť jakkoli „přemrštěným“ dle nynějších názorů byl vlastencem, nekladl váhy hlavní na vlastenčení, plané a prázdné, nýbrž nade vše byla mu vlastenecká přičinlivost, zvláště v povolání kněžském. Úředně ovšem rozdílů nečinil ani nejmenšího mezi posluchači českými a německými. Ba německý životopisec ¹⁾ dokonce tvrdí, že české klassifikoval přísněji.

O přednáškách Sušilových případně vyslovuje se B. M. Kulda,²⁾ vystihuje při tom také některé zvláštní rysy jeho povahy. „Někdy mluvil Sušil rychle jako bleskem; chtěl-li posluchač všechno sledovati a rozumem chápati, musil míti pozornost velmi napnutou; šlo to ráz na ráz a pádná myšlenka šlehala myšlenku.“ — „Sušil má ovšem všechno, co se od profesora našeho věku požadovati může: učenost věru hlubokou, či raději řekněme vědounost rozsáhlou, kterou však ovšem, jak se mi zdá, až posud nepojí jedno

¹⁾ Notizenblatt 1868. 10.

²⁾ Halouzka u. m. str. 32. a 36. Kulda byl posluchačem Sušilovým šk. r. 1843.

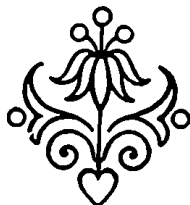
centrum; či mám to spíše připočísti poetičnosti ducha jeho mohutného, který si libuje v řeči z jednoho k druhému ustavičně předmětu poletovati, nucen jsa a puzen náramnou silou myšlenek v něm se hrkem rodících, takže jedna druhou stíhá a tlačí? L á s k a k národu, jeden z nejhlavnějších požadavků vychovatele budoucích vychovatelů lidu, jest jeho nejkrasší okrasou, nejskvostnější Boha dar, kterou plápolá a tak oživen jest, že se říci může o něm, že nosí celý národ svůj v čistém svém a nezištném srdci přesvědčen jsa, že nehodným jest vychovatelem a učitelem národa, kdož prázden jest této lásky. Mimovolně často u přednášení upozorňuje posluchače své na povinnosti kněze každého, národu všechno v obět klásti, otcem jeho býti, a nikoliv mozoly národovými se krmiti; mimovolně, pravím, že mu v proudu řeči často takováto a těm podobná slova vyklouznou. Litovati jest, že mluvívá v nesouvisících větách, sem tam něco prohodí, a tak jako by z obavy, že něčeho ku věci nenáležitěho se dotekl, pospíchá od započaté myšlenky opět k něčemu jinému, neučiniv zadost napnutosti posluchačů, kteří ho skutečně rádi slyší, rádi vidí, rádi mají pro dobrosrdečnost a přímou jeho nelíčenou. Škoda jen škoda, že s tak malou energií vystupuje, a jakousi bázlivostí všude osvědčuje. A tato bázlivost (vlastně opatrnost) velí mu také nalíčenou jakousi hrdostí pánovitě si počínati někdy u přítomnosti žáků svých a někdy i jiných.

Domnívali se před zkouškami nastávajícími něco takového na něm spatřovati. Dověděli se kteréhosi roku bohoslovci, že Sušilův svátek. Zdvihli se a hrnuli se mu přání svá přednést, jak obyčejem bývá. Sotva však vkročili, nedal jim ani mluvíti, křiče: „Co chcete, kdo vás sem poslal? Sie wollen, dass ich kein Collegium gebe? Gleich komm' ich! Gehen Sie!“ Darma se gratulanti vymlouvali, že přišli z načisto jiných pohnutek. Už bral ze šatníka kabát a dále mluvil: „Der Bischof lässt sich nicht gratuliren, ich auch nicht!“ a obrátiv se popadl nejbližšího dveřům (bohoslovce M.čku) — jak tento sám vyznal — dosti nedelikátně za rameno a postrčil jím ze dveří. Vyhození gratulanti dali se na síni do hlasitého smíchu a utíkali k alumnátu, aby se jim snad ještě něco horšího nepřihodilo. — Téhož dne, jak by naschvál, přišel k Sušilovi jakýsi starý soukenník gratulovat. Sušil ihned spustil: „Was wollen Sie? Wer sind Sie? Wer hat Sie hergeschickt?“ a spěšně dal mu desetník a ukázal mu dvéře. — Ovšem, že se s ním každinký opět smíří, maje štěstí, v hodinu příhodnou k němu přijíti, kde on, jak učeního a velkého muže hodno, v bratrské upřímnosti rozmlouvá

o záležitostech církevních a národních, aneb když s kathedry rozplývá se v citu myšlenkám svým v proudu básnického nadšení vyjevití se dá, pak by ho posluchač zlíbal — pak se mu obdivuje a slaví mohutného jeho ducha, a zvelebuje v pokoře úctyplné šlechtnost jeho srdce!“ —

Zevnější běh života Sušilova od té doby až do smrti byl takto jednotvárný. K podrobnostem jeho vrátíme se ještě později. Učitelská a literární činnost byla přerývána toliko prázdninovými potulkami za národní písní. Dokud rodiče žili, navštěvoval je z pravidla na jmeniny jejich. Jak Kulda¹⁾ vypravuje, ještě dlouho po smrti otcově vzpomínal Sušil s lítostí na to, že otec kouřením a šňupáním prsní neduh svůj zhoršil. Matka těšila se ještě několik let z úspěchů milovaného syna, až i ji k časnému odpočinku uložil. V kondolenci píše mu Tomáš Procházka z Ivančic (9. dubna 1841) prostým ale tklivým způsobem: „Zarmoucený bratře! Už Vás tedy i ta nejmilejší matička opustila, Bůh si ji povolal ze strastí pozemských, tu která Vás jediného tak tuze milovala. Pohnulo mne toto podivné řízení Boží s Vaší rodinou. Na Vás se to skládá. Však „vezmi kříž svůj“, slova ta teprv více pochopiti máte. Právě v tento svatý týden se to přihodilo, abyste snad za hodného uznán byl spolutrpěti v tomto času, zakusiti, čeho mistr a pán náš zakusiti ráčil. Já ve Vašem životě a osudech Vašich zřetelně prstu Božího znamenám. Proto musím říci, že srdečněji s Církví svatou Halleluja zpívati můžete, nežli ten, koho Pán jen tak všedně vodívá.“

¹⁾ Halouzka u. m. Str. 77.

První a druhá sbírka národních písní moravských.

nejvíce slávy a popularity vynesly Sušilovi zajisté sbírky národních písní. Ne snad že by to byla nejpřednější část činnosti jeho a nejzáslužnější, ale širšímu obecenstvu stala se nejznámější a nejpřístupnější. Bohužel i k tomuto třeba podati omezení. Slavným stalo se jméno sběratelovo tak jen dle obecné pověsti a chvály, ne snad že by dílo jeho skutečně bylo již povolanými znalci oceněno aneb využito.

O tom, jak se Sušil dostal ke sbírání písní, vypravuje až v předmluvě k velké sbírce r. 1860. dokončené. „Drahně let tomu jest, co ve vydavateli těchto písní myšlenka povstala, národní typerly po vlasti moravské sbírat. Dálo se to r. 1824., když sl. neb. František Čelakovský nějakých písní z Moravy pro všeslovanskou sbírku svoji dovolával se. Uznáv potřebu takového sbírání, vydal jsem se ve prázdných od studií dobách v práci tu a ačkoli do dalších přes nejbližší okolí svého rodiště okresů podati se nemoha, předce za čtyry léta dosti značnou sbírku písní národních sebral jsem. Sbírka ta, některými náhodě sebranými písněmi rozmnožená, tepruv l. 1835 světla Božího došla (v Brně u Trasslera), aniž pak sběratel její o dalejší sbírání pokoušeti se mohl. Tepruv když léta 1837 nového postavení se mu dostalo, za povinnost sobě uložil, v prázdninách a vůbec v dobách ode školy svobodných ve sbírání písní národních pokračovati. Tenkrát rozprostranil pole úkolu toho a veškery kraje, v nichžto se moravsky mluví, v obor činnosti své pojal.“

Jakým způsobem vyzvání Čelakovského k Sušilovi se dostalo, není mi známo. List Čelakovského, ježž mám opsán, datován teprve

21. října 1828 a jedná o přepuštění některých písní. „Vysoce vážený, velebný Pane! Byl jsem onehdy p. prof. Jungmannem a Preslem dožádán sbírku národních Mor. písní Vámi způsobenou přehlídnouti a jím mínění své pověditi. Zradoval jsem se nemálo, že i na Moravě bedlivější zřetel na tyto polní kvítka se bráti počíná, a mnohou roztomilou píseň v sebrání Vašem nalezám, které se mi posud ani doslechnouti ani dočísti nedostalo, ač mi od mojich ctěných dopisovatelů moravských hojných příspěvků k účelu mému, zvláště v posledním tomto času se dostalo. Dovolte, ať Vašnosti s účelem a úmyslem svým seznámím. Mé posud vydané sbírky národních písní, jak mnohostrannou horlivostí mých přátel, tak mým shledáváním se tak obohatily a úplnějšími staly, že nové ozdobnější a lépe sestavené vydání všeslovanských písní snad již budoucím rokem do světa vypraviti hodlám, a sice v pořádku takovém, aby sourodné mluvy písně vždy jeden dílek pro sebe činily, jako I. České, morav. slov. II. ruské, malor. III. a t. d. Osměluji se za tou příčinou k Vašnosti s šetrnou otázkou se obrátiti, zdali by jste, jsa jirak s usilováním mojím stejné myslí, a nemaje jiného pro sebe záměru, ze sbírky Vaší opis některých moravských písní mi přepustiti volní nebyli. Bylby zajisté s vděčností a radostí velikou ode mne přijat i zásluhy Vaše o mor. nár. píseň na svém místě slušně připomenuty. Některou částičku ve Vaší sbírce obsažených písní již též z Moravy mám, ač s některým variantem; tím by se též lepší čtení ledakde opravití dalo.

Naději se, že mi ohledem této věci mínění své laskavě na jevo dáti ráčíte, jenž jsem v plné míře úctivosti obapolně ke všelikým službám volný

F. L. Čelakovský.

List tento poslán Václavu Pešinovi do Blučiny, který jej dále expedoval do Olbramovic „Vysoce učenému, velebnému pánu Fr. Sušilovi . . . s přípisem svým: „Salutem amicissimam! De hac re, ob quam Čelakovský in praesenti epistola consilium Tuum petit, serius opinionem meam Tibi scribam.“

Čelakovského sbírky vydány v l. 1822, 1825, 1827.¹⁾ Zdá se, že Sušil poslal sbírku svou do Prahy na posouzení a uveřejnění, neboť Presl byl redaktorem „Kroku“, Jungmann spolupracovníkem, oba hlavními činiteli v probouzející se literatuře. Nemaje naděje,

¹⁾ »Slovanské národní písně sebrané Frant. Ladisl. Čelakovským.« Druhý díl z r. 1825. na př. obsahuje: I. Zpěv český, moravský, slovenský. II. Zpěv polský, ruský, maloruský, srbský, dalmatýnský, volharský, vindický, starovendický, litavský.

že by té doby mohl vydatněji sbírání písní se věnovati, chtěl aspoň, aby výsledek dosavadní práce neostal neuveřejněn.

R. 1834. dne 28. června píše Kampelík z Brna Burianovi: ¹⁾ „V Brně se tisknou národní písně Sušilem sebrané“. P. J. Šafařík píše 15. prosince 1834 W. A. Maciejowskému: „Na Moravě právě vyšla sbírka moravských písní (od Sušila) s nápěvy. Sbírkou našich národních písní množí se se všech stran.“ Též Č. Č. Musea ji ohlašuje koncem r. 1834. (str. 470.). Nápis její zní: „Moravské Národní Písně, sebral F. S. V Brně 1835. Vytisknuty u Josefa Jiřího Traszlera.“ Obsahuje přes pět stran předmluvy, 116 stran písní, 12 stran „Přídavku“ s básničkami původními, v obsahu „Zlomky“ nazvanými, a třemi překlady (z Catulla Carmen nuptiale, sicilskou píseň „Dimmi, dimmi“ a španělskou L. Gongory z Herderových „Stimmen der Völker in Liedern“), a konečně abecední „Register“ dle začátků písní s opravou tiskových „omýlů“. Nápěvy, lithograficky otištěné, přidány na osmi větších listech. Úprava knížky je slušná. Nakladatelem dle všeho byl sám Sušil.

Jak přijata sbírka u censury, o tom zpravuje nás zajímavý dopis Žákův.

Mnohovážený Práteli!

Konečně Vás mohu potěšiti zprávou, že Váš rukopis Mor. národních písní z censury přešel. Kdo jejich censorem byl, nevím; ale nebyl-li Kopitár, byl předce Slovan (ne Čech), naší literatuře tuším dosti přející; a že jen z potřebnej opatrnosti, to jest, nerád Vám sem tam něco přetrhl, neb s poznamenáním provodil, poznáte sám z toho, co připsal, a co Vám všechno ode slova ke slovu tuto oznámím. Račte jen nahlednouti do alfabetniho registru ode mne Vám poslaného.

a) Ke číslu I. „Bude vojna, bude“, přidal censor: „Huic et similibus e. g. 2. 5. item 143, ne cogaris omittere, adde notam, non oportere sic facere christianum, sed potius imitanda esse exempla No. 148. 177. 190. et similium.“ — Jest pak číslo 2.: „Zdalo se Ranoši“, číslo 5. „Ja na našem poli“, číslo 143. „Vila věnec, vila nový“, všude samovražda.

b) Ke číslu 34. „Ti ždaničtí uřadové Na vojnu verbují“, přidal: „Omitte potius hoc tempore“, a píseň celou přetrhl.

c) Ke číslu 117. „Sl...ský pan farář pěkně káže“, přidal: „Omitte, nisi habes lectionem et interpretationem minus noxiam“, a píseň též přetrhal.

¹⁾ Z dob našeho probuzení, str. 26.

d) Ke číslu 156. „Na horách na dolách“ poznamenal jste Vy: „Zlomek písňě podobné snad Asan Aganici srbské. Viz Čelakovský písňě národní II. a str. 173.“ — Censor doložil: „Vere zlomek, sed quaerenda vetula aut vetulus, qui sciat totum.“

e) Ke číslu 159, a sice ke slovům „Buď mi nápomocné“, poznamenal jste Vy: „Nápomocné v písni jako místo volej: volé, a místo chvílečku = chvílečko.“ — Censor dokládá: „Fides ante omnia; explicabunt et defendent analogiae aliarum dialectorum pulcherrime! imo vetustissimi codd. dialecti ecclesiasticae! e. g. nechco pro nechcu = pol. nechcę [= staroslov.] etc. Vide Wostokov Russum Philologum.“

f) Ke číslu 161. „Ach Bože můj! co mne mrzí svět“ — Censor: „natura naturissima!“

g) Ke číslu 189. „Zakukala zezulenka“, censor: „Adfuit jam No. 150, et kerá habuit, et Carnioli sicut plura vestra.“

h) Ke přídavku¹⁾ k čís. 9. Z Katulla etc. poznamenal censor: „Equidem, si tuo loco essem, non miscerem haec aliena et potius docta naturae et populi ποιησαι; nam haec leget vel maxime populus, quem illa ἀλλοτρια turbabunt.“ Ale přetržena ve přídavku jen jest píseň o Moravě.

Konečně Censora [sic] dává své povolení těmito slovy: „Gegen genauer beobachtung der weisungen des censors Omiss. del. corr. corr. Imprimatur Mayerhofer m. p., k. k. Censor.“

Z toho račte uznati, že kdo poznamenání *a—h* činil, buď příliš ostrým censorem býti nechtěl, aneb snad jest jen muž, od Censury o svůj úsudek požádaný, který by nám nerád mnoho přetrhl, a však [sic] znaje okoličnosti času, opatrnou býti radí. Jak ale máme nyní za dost učiniti Mayerhoferovi [sic]? — Já myslím tak (jestli proti tomu nic nemáte):

Ke číslu I.²⁾ dodejme jako skončení eště:

„A ty dcero, synku!
Lásku v uzdě mějte,
Boha, drahou dušu
Z mysli nepauštějte.“

Pak poznamenání: Jak tato píseň končí, takovým smyslem zavírej každý čtenář i písňě číslo 2. a 143., věda, že písňě národu našeho nikdy úmysl nemají, samovraždě její ohavnost ujímati, a srovnej číslo 148., 177., 190.

¹⁾ Týká se vlastních básní Sušilových a překladu básní umělých v přídavku.

²⁾ »Bude vojna, bude«.

Číslo 4. jest: „Dvanácte panen“. — Tu sám jste už utlačiti velel. Tak se staň třeba i s písní číslo 5.; — neboť aspoň já v ní nic plechého nenalézám.

Číslo 34. a 117. musíme vynechat, neboť jak číslo 189. jsou přetrhnuty. Co ale dělat se číslem 156. a 159., pak s celým přídavkem jinonárodních písní, to nevím. Je vynechat by Vás bolelo, a však snad jiné pomoci nebude. Přídavek by snad lépe patřil do nějakého časopisu.¹⁾

Co ale mám též dělat se předmluvou? Předělati ju musím, neboť pozděj mi své domnění o melodiech poslav, změnu sám jste udělal potřebnou, a při našem, k hádkám a k podezření náchylném věku bál jsem se, že by Vaše: „porušenost národnosti také pokazení mravů po sobě táhne, až i nábožnost u Slovanův ranivá“ — i mnohé jiné věci buďto neúčinnými aneb i nepatrnými by nazvány býti mohly. Také už víte, že předmluva Vaše ještě k cenzuře podána býti nemohla, a poslati ju nyní zvlášť do Vídně, způsobilo by nový dlouhý průtah. Já tedy používaje Vaší důvěry a Vašeho plnomocenství, sám předmluvu krátsí chystám, přijma do ní všechno, co o nápěvech, ale ne všechno, co jiného pravíte.

Musím nyní tu předmluvu, a spolu krátkou žádost zdejší cenzuře podati, aby opravy neb poznamy vídeňské, kterým své ve jmenu Vašem připojím, dálejší překážku nečinily, nýbrž brzo, ovšem s vynecháním přetržených písní, rukopis do tisku dán býti směl.

Doufám, že s tím spokojen budete, obzvlášť když povážíte, jak potřeba nám uvarovati se křiku, jež pan Palacký opět mého důvěrného psaní na pana Jungmanna zle použiv, v musejníku strhl; kdežto v onom mém psaní ani sám . . . nic urážlivého nenalezá. Věru, ti páni hádati se dychtější, a kdybych též já tak z horka nakvaseným byl, mohl bych jim jinak zanotovati, však moderata durant, a proto raděj strpení mějme. Dočkej času, jak husa klasu.

V Brně 15. listopadu 1832.

Vincenc Ziak, Coop.

Jak viděti, byl censor, bezpochyby B. Kopitar, opravdu přejný. Dle požadavku jeho a návrhu Žákova písně pod č. 4., 5., 34. a 117. vypuštěny, č. 156., 161. a 189. ponechány pod č. 155., 157. a 146. Jarmareční závěr známé písně „Bude vojna, bude“ (č. 1.), navržený Žákem v listě právě uvedeném přijat i se zmíněnou poznámkou; ve hlavní sbírce zas vypuštěn.²⁾

¹⁾ Číslíce vztahují se na pořadí v rukopise, ne ve výtisku.

²⁾ Píseň ta, zajisté veleznamá z hudebního zpracování Křížkovského (»Utonulá«), končí se vlastně líčením sebevraždy dívčiny a pak milencovy s tímto závěrem:

Bylo by zajisté zajímavé, uslyšeti od samého sběratele, s jakým úmyslem a s jakými názory se na sbírání vydal. Předmluva ¹⁾ však o tom nepraví skoro nic, vynášejíc jen vůbec velikou cenu písní národních, jež prý již od jiných s dostatek uznána. Snaha sbíratí národní písně byla ostatně té doby zobecnělá. Souvisela s duševními proudy toho věku vůbec. Hlásaný tehda návrat k přírodě a k samorostlé bytnosti národní vedl ke zkoumání projevů jejích, k čilejšímu studiu dějin, domácího umění, výtvarného i slovesného, pohádek a písní. Kromě národnostního zřetele tohoto začal brzy rozhodovati též umělecký, jelikož v oživení památek národních spatřován živel osvěžující a obnovný, který by do umění nejen více života a rozmanitosti vnesl, nýbrž je také se životem a citem národu více sblížil, nežli se klasicismem dalo. Snahy romantismu, které takto hluboce zasáhly do činnosti vědecké i umělecké, majíce dalekosáhlý význam kulturní, setkávaly se s nadšeným ohlasem i u nás.

Na sbírání písní národních přímo působilo měrou nemalou již dílo Herderovo „*Stimmen der Völker in Liedern*“ (1778—1779). Rusové, Slováci a Srbové dostali brzy své sbírky, v „*Prvotínách*“ Hromádka a Šafařík (1814 a 1817), v „*Počátcích českého básnictví*“ Palacký poukazovali na význam národní písně. Přední básníci naši, Čelakovský a Kollár sami takové sbírky vydali.

Naděje v básnictví prostonárodní kladené vyplnily se též u nás měrou nikoli nejmenší. Ba tehda, když u nás počato písně lidové sbíratí, byly to vlastně nejlepší naše plody básnické, tak že Kollárovo hrdé „— nám pěje lid!“ doslovně bylo pravdivé, jakkoli málo lichotivé. Nepochybíme však asi, když i sběratelskou činnost připočteme hlavně snahám vlasteneckým vůbec, uměleckým pak teprve v druhé řadě. Naše píseň lidová byla jedním z těch málo předmětů, kterými jsme se i té doby směle mohli cizině pochlubití. A pro mladé snaživce vlastenecké ani nebylo ve studentských letech ušlechtilějšího nad zaměstnání to, sbíratí národní písně. Sušil obezna-

Z rozmarýnu věnce
Bílým kvítkem kvete.
Nenašli se spolu,
Nenašli se spolu
Ti milí na světě.

I později (Křížkovskému) vytýkáno, že píseň, která v jeho zpracování se končí utopením dívčíným, schvaluje sebevraždu, což arciť není pravda, neboť obrací se jiným směrem (»nenašli se spolu«), ačkoli při popisu sebevraždy se soustrastí prodlévá.

¹⁾ Datována v Brně 14. listopadu 1832.

muje se s literaturou současnou chopil se také zcela přirozeně toho, co takořka ve vzduchu viselo. Ze zprávy příbuzných a pamětníků té doby vychází na jevo, že zvláště o prázdninách mezi ženci po písničkách se pídil. Jakožto „muzikant“ rousinovské kapely měl ovšem i jinak častěji příležitost slyšeti písně a popěvky prostonárodní. Bádání lidovědné o ně se opírající a vědomí o ceně jejich bylo celkem ještě matné, ale zdravý cit pravil, že v neúhledné prostotě jejich tají se něco nevšedního. Sušil v předmluvě píše o nich:

„O ceně těchto písní národních, jež moravskými nazýváme, poněvadž jsme je po Moravě sebrali,¹⁾ z nichž ale mnohé s nepatrnou proměnou snad i jinde se zpívají, jako písně pod jménem českých vydané i v Moravě slyšeti jest, zde pronášeti úsudek se nám zdá býti zbytečné; neboť bychom jen opakovati musili, co už jiní o podobných písničkách řekli. To však každý rád uzná, že ovšem neozdobami, jakými učený básník po mnohém studiu své plody okrašluje, nýbrž nelíčenou prostosrdečností chvály nabývají. Sbírká ta nepodobá se nákladné zahradě, do které by zběhlý zahradník z dalekých končin světa divy přírody snášel, je důvtipně pořádal a se mnohým uměním choval; než podáváme kytku polních kvítek, jak je sama pouhá příroda mezi zpěvumilovným lidem našim vyvedla. I polní kvítko často libou vůní a lesknoucími se barvami znalečím obdiv vynutí, a bez chlouby Čech i Moravan písně národní své mohou po bok stavěti písničkám podobným národu kteréhokoli.“

Pozoruhodno je zvláště, co píše o stránce dialektologické.

„Žádalo se, abychom všechny písně hanácké po sobě, slovácké opět po sobě atd. sestavili; ale těžko jest meze našich podnářečí udati věrně. Na hranicích uherských bydlící Moravan sluje Slovákem, ale ne zúplna a ne všechno říká tak jako Slovak uherský. a rozdílův mezi tím a oným přibývá skoro na každou hodinu cesty: U samých hranic uherských praví se: *najmakší, ňěsu, mohel, hol, vychadzám, prehánám, na veži vysokej, rebrík, radost, duša, dušu, koňa*. Jdi jen několik hodin od hranic, uslyšíš arci ještě: *na vysokej, rebrík, radost, duša, dušu, koňa*; ale místo nejpředněji uvedených říká se: *najmekší, nesu, mohl, byl, vychádím, proháním*. Jdi nemnoho dále, najdeš *najmekší, věži*; stratí se ti *rebrík*, pak i *vychádím*, ustoupíce slovům *rebrík* neb *řebřík* a *vycházím*. Postup zase as o míli cesty, uslyšíš *řebřík*, a tak se ti z výše uvedených způsobův ztratí tu jeden, tu zas jeden, až naposledy příjdoucímu ti k samým hra-

¹⁾ Poznámka tato připojena, by vydavatel nebyl vinen z moravského partikularismu. (Srv. zde str. 31.) Níže praví: »řeč slovanská v Moravě«!

nicím českým nezbude ze všech hořejších nic než *duša*, *dušu*, *koňa*, ba i to v několika vesnicích ustoupilo před českým *duše*, *duši*, *koně*, a ze *rebríku* udělal se *žebřík*. — Podobně se ti povede, vyjdeš-li od hranic polských. Tam místo *ú* (ne na začátku, nýbrž na konci slov, na př. *rukú*, *ňesú*), mají *ó*, kterému jakési polovičaté *n* přivěsují, ale tak, že polské *ą* (*ręka*, *niesą*) už není zcela. Ten přívěsek, čím víc se Haně [sic] blížíš, tím více se ztemňuje; ale i na Hané, kdež ovšem naň už ani připomenut nebudeš, uslyšíš přec něco více než pouhé *ó*, jakýsi lenivý dech, který ti vřítiti může, že brzo slyšeti budeš *ou*. Sám Hanák, jestli, jak se někdy při leknutí neb jiné vášni stává, vykřikne *hóří*, *ó*, *Bóže!* prodloužené toto *ó* o něco jinak pronese, nežli *ó* ve svém *hóří*, *rukó*, *nesó*. Jsou místa, kde, poví-li ti obyvatel něco o své ruce, ty řekneš, žes slyšel *rukó*, a tvůj tovaryš se bude hádati, že to znělo *rukou*, ať zamlčíme, že některý učitelek sveden písmem žákům předřikává *ruka-u* jako ve „Augustýn“. — Jak se mění *ú*, *ó*, *ou* tak též *ý*, *é*, *ej* ve pohlaví mužském, na př. *milý*, *milé*, *milej pán*, též ve pohlaví ženském *ej* na hranicích uherských, polských a slezských, *é* okolo Hané, pak opět *ej* neb *ý* na hranicích českých, na př. *milej*, *milé*, *milý* neb opět *milej paní*. Zkrátka řeč slovanská v Moravě jest ustavičný přechod od jednoho ke druhému nářečí, a často se dvoje setká v dědině jedné, tak že i tentýž člověk jednou řekne *mílej* paní, po druhé *milý* paní. Není tedy divu, že ve prostonárodních písních obzvláště v rýmech grammatická důslednost nepanuje, a proto jsme do rozdělení jich na hanácké, slovácké, podhorácké atd. se ani nepustili. Či jsme už k vůli najmakší, najmekší, najměkší, nejměkší, nejměkčí měli dělati patero nářečí? Kde vládne *ú*, drž čtenář píseň za slováckou, kde *ó*, pomysli, že slyší Hanáka, a chce-li, může také uznati, že řeč spisovná ovšem někdy nad domácí zvítězuje, ale hned zas domácí zvyk o přednost se hlásí, obzvláště a nejdále při tom, při čemž rozum na své straně má, na př. *koňa* jednoho, *koně* dva; *růža* jedna, *růže* mnohé.“

O prepisech Sušilových jde vůbec chvála, že vystihují co nejvěrněji různá nářečí co do hláskosloví a fraseologie. Ve sbírce této ovšem jest mnoho písní vůbec rozšířených, ne na jednu krajinu obmezených, tak že rozdíl v nářečí nejsou tak ostře vytčeny, jak bývá ve znění původním. Ale i o tomto již zde a také později výslovně podotýká, že dlužno nezapomínati na vliv řeči spisovné.¹⁾

¹⁾ S důrazem opětuje to v předmluvě k velké sbírce (str. V.): »Při textu jako při nápěvích především věrnosti šetřeno, aby nic nepřimudrováno, ani proměněno,

Šetření v nejnovější době konaná správně poukazují na to, že lidové písně nepodávají venkoncek věrně nářečí svého kraje nebo kmene; dle zřetelné poznámky Sušilovy mělo se to věděti dávno a dle toho bylo jich též obezřele používati při bádání jazykozpytném.

Všech písní podáno tu 190, pod čís. 191. (str. 114.—116.) uveřejněno 14 „zlomků“. Varianty nacházíme jen u tří písní, totiž „Bude vojna, bude“, „Juliana, krásná panna“ a „Proč, kalino, v struze stojíš?“ Písně opatřeny nápisy dle obsahu, ačkoliv ukazatel správněji pořízen pouze dle začátečních slov písní samých.

Většinou jsou to písně milostné, lyrické nebo balladicky výpravné. V těchto zvláště pozorovati tu a tam už vliv písničkářství kramářského. Náboženských písní tu vůbec není; teprve později ustanovil si Sušil vydati také tyto, a to ve zvláštním oddíle, k čemuž již nedošlo, jelikož pojaty do hlavní sbírky.

O zpěvné stránce písní těchto praví předmluva:

„Nápěvů čili melodií podáváme jen 94; neboť se nám nepovedlo víc jich slyšeti zúplna a s neúplnými by nikomu poslouženo nebylo. Ku kritickému rozbírání jich pomazání se necítíme, ale ony tuším samy za sebe mluvějí. Či může bolest něžná něžněji zpěvem vynořena býti, než se tu při písních 79. a 115. stává? Neb zdali by nevyznal i Mozart, že ve 75. a 171. srdečný žal vyjádřen jest? Nápěv k číslu 53. jeví lahodu s radostí spojenou, jako by nám dívka ten obraz ukazovala. Ve čís. 94. není-li charakteristické to trojí opakování prvního taktu, a nenese-li se nápěv celý, jak by pohledal milenec na krásu čarovnou své děvečky? — Přiměřenějšího nápěvu prostonárodního než k písni 59. snad sotva najíti se dá. Jenom v málo tónech měkkých, žalostných chodí ten zpěv rovně jak ta útlá osiřelá dušinka, celá zajata toužením pro maminku a tatínka.¹⁾ — Když jsme nápěv ke čís. 145. ponejprv (v Hodějicích u Slavkova v nepatrné chaloupce) slyšeli, zdálo se nám, jakobychem se byli do vyšších krajín octnuli. Jaký to začátek měkkým tónem a konec! a to při loučení nevěsty od rodičův. Smutná je napřed (měkký tón), ale už cosi radostného pohrává ve srdci jejím (proto

nic vynecháno nebylo. Tudy každá píseň v tom podřečí napsána, v němžto zpívána byla. Nedůslednosti v tom nemálo zabíhá, ana škola značný vliv na otírání podřečových zvláštností vyvírá; obzvláště ale nedůslednosti ty patrné bývají při písních, jenž odjinud, z druhého podřečí, přejaty a poněkud dle vlastního výhovoru přikrojeny byly. Tudy jde, že národní písně za dokonalý obraz podřečí sloužiti nemohou.«

¹⁾ Míněny tu písně: č. 79. »Nad naším huménkem«, 115. »Svítila mi jasná«, 75. »Pře můj milý rozmarýne«, 171. »Po zahradě za rána chodila«, 53. »Nocovali tři malíři«, 94. »Co to máš, děvečko«, 59. »Ach Bože, rozbože, kde je má maménka«.

už ve prostředku jako by chtěla přejíti do jasného), až pak na konci se rozplyne v nejlíbivším toku do jasného tonu durového.¹⁾ — Podobně se nám líbí: „Za najpřední stól“, kterou jsme u Rousinova slyšeli.²⁾ —

Mají-li nápěvy ty zvláštní znak slovanský? A který jest ten? Ton měkký ovšem Slovani nejvíc si libujou, obzvláště v písních, ve kterých bolest, žalost, slovem touha se jeví; avšak je dost i těch písní, které vyznačují žalost tonem jasným jako číslo 1., kde hned při prvním poslechu bolesti vnímati jest a věstiti, že ubohá dívka v Dunaji utone. Celý duch nápěvu a jeho rytmus hudebný, nímžto se nese, k vynoření žalu přispívají. — Který tedy je znak slavismu v nápěvech? Jako v písních slavismus přechodem ode přírody ke srdci znáti se dává, tak i v nápěvech jakýsi přechod Slovanům se líbí. Málokterý ostává v tonu počátném, velmi často do jiného přechází, na př. ve 2., 4., 5., 9., 34., 60., 62., 70., 72., 79., 95., 106., 116., 120., 125., 144., 149., 150., 153. atd. nejhustěji z měkkého do jasného ve prostředku, a potom končí opět měkkým.³⁾ Poněvadž pak takový lyrický přechod nejenom v nápěvech tuto podaných, nýbrž i v jiných slovanských pozorovati se dá: stanovujeme se na tom, abychom znak charakteristický slovanských nápěvů v tom řečeném přechodu nacházeli, a jasnou měkkostí (*mollezza dura*) nazvali.

Myslíme také, že pilnému studování těch nápěvů naši hudebníkové oddati se musejí, mají-li nápěvy na písně k. p. pana Čelakovského národního genia rovně obradovati jako samy ty písně.“

Nápěvů podáno 91 (ne 94, jak předmluva mylně praví); některé nápěvy jsou více písním společné. Nepovedlo prý se mu „více jich slyšeti význačných, a nevýznačnými“ by nikomu poslouženo

---

¹⁾ Č. 145. začíná: »Pověz ty mně, Katerinka . . .«, nápěvu k ní však ve sbírce není. — V předmluvě vůbec pozorovati nedopatření a zvláštnosti Žákovy.

²⁾ Věta ta dle opravy má zníti: »Podobně zaslouží za »neypřední stól« posazen býti nápěv písně č. 153. (»Foukej, větříčku, z Dunaje«).

³⁾ Č. 1. »Bude vojna, bude«, 2. »Zdalo se Ranoši« (ve sbírce bez nápěvu), 4. »Na jedné dolině«, 5. »Jede Janošek přes hory«, 9. »V tej naší zahrádce«, 34. »Šohaj černooký«, 60. »Pověz mi, má milá, kam na trávu«, 62. »Hý, koníčku«, 70. »Pověz ty mi, hvězdičko«, 72. »Janíčku, jakou ty svatbu«, 79. »Nad naším huménkem«, 95. »Jeda synek s hory«, 106. »Kdybych byla sobě paní«, 116. »Proč kalino, v struze«, 120. »Vorali mládenci«, 125. »Před našima dolinečka«, 144. »Vyletělť sokol nad oblaky«, 149. »Rostou koně«, 150. »U Jamolic«, 153. »Foukej, větříčku, z Dunaje«.

⁴⁾ Tak dle opravy místo »zúplna a s neúplnými«, jak v textě samém stojí.

nebylo.“ Chtěje bezpochyby, aby písně tyto se také zpívaly a nejen četly neb učeně rozbíraly, přidal k nápěvům jednoduchou harmonisaci. Srv. č. 1., 3., 121. a 4.:

Andante.

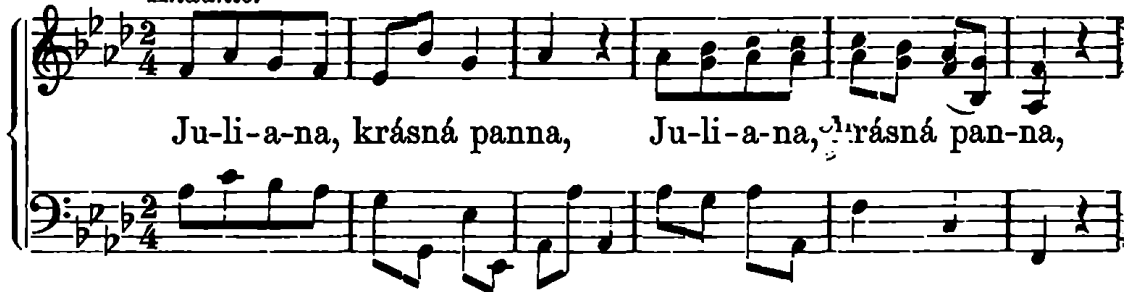

Bu-de voj-na, bu-de; kdo pak na ňu půj - de?

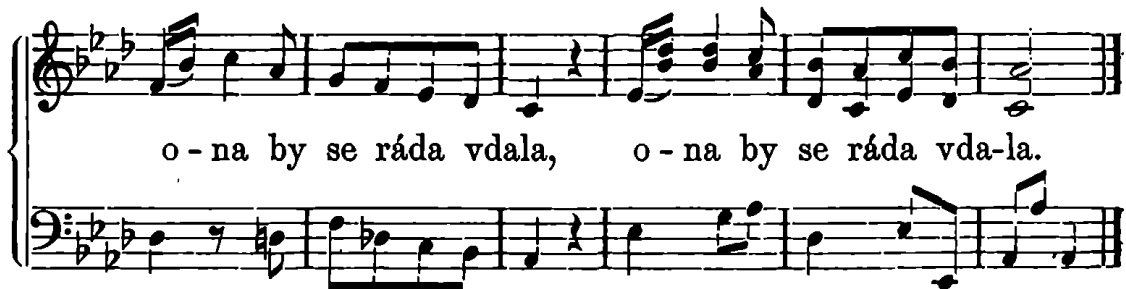

Která má mi-lé-ho so-bě upřímného, ta na-ří-kat bu - de.

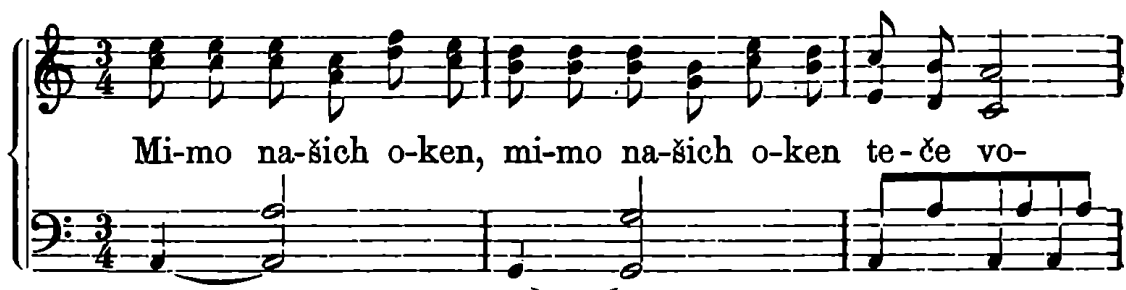
Andante.

Ju-li-a-na, krásná panna, Ju-li-a-na, krásná pan-na,

o - na by se ráda vdala, o - na by se ráda vda-la.

Mi-mo na-šich o-ken, mi-mo na-šich o-ken te-če vo-

da skokem, te-če vo - da skokem.

Na je-dné do - li - ně sní-žek po - le - tu - je,

na dru-hé do - li - ně vdo-va dům bu - du - je.

Naleziště u jednotlivých písní uvedeno není. Ve výtisku,¹⁾ jehož Sušil sám používal připravuje další sbírky do tisku, naznačeno n některých dodatečně. Poznámky tyto potvrzují, čeho předem domýšleti se lze, že totiž písně první sbírky pocházejí z okolí novorousinovského. Jmenovitě dlužno jmenovati blízkou vesnici Slavíkovice, pak Slavkov, Břeclavu, Hodonín, Podivín, Kyjov atd., jak vysvítá z místních narážek v písních samých a dále ze srovnání sbírky této se sbírkou hlavní, kde naleziště z pravidla udáno. Za studentských let, kdy sbírka tato z větší části vlastně povstala, nebylo příležitosti konati delší cesty sběratelské. Je tedy pochopitelno, že tu máme hlavně písně z jeho rodného kraje, ať již kraji tomu vlastní aneb zobecnělé. Zdá se to vysvítati také z podřečí, kterým jsou napsány, totiž jak se asi v kraji tom zpívaly. Mimo některé stopy hanáčtiny a slovenštiny vidíme tu celkem obyčejnou spisovnou češtinu se všedními nespisovnými koncovkami.

Máme-li správně vytknouti význam publikace této, jinak ovšem nepatrné, třeba ji měřiti měřítkem tehdejších poměrů moravských. Ať již byl popud a záměr sběratelův jakýkoli, práce mladého nadšence i výsledek její zaslouží veškerého uznání. Proti nevkusné Galašově „Múze Moravské“ (1813) je toto skutečně literární čin,

¹⁾ Půjčen mi laskavostí p. archiváře V. Brandla a p. prof. S. Horvatha.

po dlouhé době první literární projev národní bytosti a svéráznosti na Moravě. Není sice dokonalý ani rozborem ani provedením, nevyhovuje požadavkům, jež nynější lidověda pracím takovým klade, ale na svou dobu jest velmi cenný a pro vydavatele, jenž jím nové odvětví kulturní práce na Moravě zavedl, velmi čestný.

V Čechách byli již na sbírky národních písní tak uvykli, že jim tato nová nebyla vzácností, ačkoli ji Chmelenský v Č. Č. Musea (1835) nazval „vzácnou“; slíbená tam delší úvaha, až prý vyjde druhý svazek, již nepodána. Ve „Květech“ za to (čís. 11. a 13. 1835) uveřejnil Bol. Št[orch] pochvalnou zprávu. Hned rok potom však v týchže „Květech“ (čís. 11. 1836) Kašpar Fejérpataky přirovnává sbírku Sušilovu ke Kollárově¹⁾ praví, že „sbírka moravská našim slovenským nijak vyrovnati se nemůže.“ Je to pravda, poněvadž Sušilova sbírka má více ráz nahodilý, nesystematický, jsouc spíše jakoby ukázkou z velikého bohatství písní národních. Povážíme-li osobní okolnosti vydavatelovy a že sbírka kolem r. 1830. zajisté již hotova byla, nebudeme se nad tím pozastavovati. Jakožto kněz v obci více německé působící a pracemi povolání svého více než dosti zaměstnaný, nemohl dílu tomuto věnovati tolik času a píce, jak by zajisté i jemu bylo žádoucí bývalo. Nejvíce odůvodněna byla by výtku, že v textech a zvláště v nápěvech přijato leccos, čím původní a vlastní ráz písní porušen a znešvařen. Ale tyto prvky rozlišiti jest velmi nesnadno, a výsledek tříbení takového vždy nejistý. Takto podal Sušil to, co skutečně slyšel. —

V příručím výtisku napsal si Sušil na titulní list: „Pauci et, ut ita dixerim, non modo aliorum sed etiam nostri superstites sumus.“ (Tacit. Agric. 3.). Vedle toho:

»A violet in the youth of primy nature
Forward, not permanent, sweet, not lasting,
The perfume and suppliance of a minute.«

(Shakespeare, Hamlet I. 3.).

Již nepatrným ale mnohoslibným začátkem tímto přičinil se sběratel, aby slova ta o našich písních moravských se nevyplnila, aby nezanikly.

* * *

I pro sběratelskou činnost Sušilovu byl nový úřad, professorský totiž, velice důležitý, a to z několikeré příčiny. Především nabyl

¹⁾ Písně světské lidu slovenského v Uhřích. I. 1823. II. 1827. Rozmnožené vydání r. 1834.—1835.: »Národní zpíevanky čili Písně světské Slováků v Uhrách, jak pospolitého lidu tak i vyšších stavů.«

jím každoročně zcela volných prázdnin, jichž vedle zotavení mohl použití k delším cestám po Moravě a k delšímu pobytu na místech záměru jeho příznivých. Doba letní na venkově není k tomu sice nejvhodnější. Ale i ona má své zvláštní časové písňe, a čeho se tu nedostávalo, mohl nahraditi o svátcích, nejsa duchovní správou na bydliště své vázán.

Dále sám úřad jeho poskytoval mu jakési nezávislosti a chránil ho od mnohých nepříjemností, kterých snadno se domyslití, a kterých konečně ani takto zcela neušel. Z nečetných zpráv o tom zachovaných, jež později v celkovém přehledě sběratelské činnosti jeho budou uvedeny, viděti, s jakými obtížemi i jemu bylo bojovati; tím větší by snad u každého jiného stavu neb úřadu byly bývaly. Podezření z tajného pobuřování a šíření nebezpečných nauk, tehdy tak snadné a obyčejné, bylo poměrně ještě dosti nevinné; ač jinému mohlo se snadno státi osudným, u kněze a profesora bohosloví bylo přece trochu málo pravděpodobným. Horší již bylo spojené s tím podezření z buřičství vlasteneckého, českého, neboť doba ospalosti a klidné podrobenosti národní již mījela, zanedbaná a ujařmená národnost hlásila se k právům života, což ovšem bez jakéhosi příznaku revolučního nebylo. Kněžský stav od jakživa měl právo a výsadu na vlastenčení, pokud na ně s patra a pohrdlivě pohlíženo jako na nevinnou hru a naivnost, tak že mu v té věci mnoho prominuto jako samosrozumitelné, co by jiným sotva bylo prošlo. Sušil měl nad to ještě výhodu většího respektu pro svoje postavení úřední. Tímto a osobními vlastnostmi chráněn byl také proti nepřizní těch vyšších osobností církevních, které z různých důvodů na počínání jeho nedůvěřivě pohlížely.

Důvody ty ostatně nebyly tak docela plané nebo ze zlomyslnosti vzešlé, odečteme-li předpojatost národnostní, za tehdejších byrokratických poměrů snadno vysvětlitelnou, aneb nepochopení a nevážnost k věci, k „písničkám“ těm, již taktéž nelze pro tu dobu, kdy o pravém významu věci takových vůbec velice málo se vědělo, příliš zazlívati. Sbíratí písňe mezi lidem bylo pro kněze vždy prací velice choulostivou. Lid s nedůvěrou, ano i pohoršením pozastavoval se nad tím, že panáček shání se po takových světských věcech a pletkách, jako jsou milostné písňe, svatební zvyky a pod., kde poesie s oplzlostí často velmi těsně se stýká, a nad to ještě panáček docela cizí, který tu zve zpěváky a zpěvačky, aby před ním zpívali, co sami snad pokládali za zapovězené, neb aspoň ne docela slušné a jen ve vlastních společnostech, za jistých příležitostí

dovolené, ba co jim snad i z dobrých důvodů zakazováno, neb aspoň nedoporučováno.

Rozlišovati v těchto věcech dobré od špatného není každému vždy snadno. Není tedy divu, že i kněžstvo k této poesii prostonárodní místy chovalo se lhostejně a ne bez podivení hledělo na nadšeného sběratele, jenžto přece náležel k nejlepším svého stavu. Časem podařilo se Sušilovi zaplašiti podobné pochybnosti přímým dojmem své osobnosti, nad veškero podezření povznesené. Konečně, jakmile odchoval si několik žáků, nabyt v nich horlivých pomocníků, kteří známostmi místními v práci jej podporovali, na příchod jeho i sousedy připravovali a nedůvěru lidu pokud možno odstraniti hleděli. Bylo mu uspořeno mnoho marného hledání, když věděl, kam se zpříma obrátiti. Kteří z nich domohli se samostatnosti, rádi jej k sobě na prázdniny zvali.

I toto pohostinství s ochotou poskytované bylo s nemalou výhodou pro klidnou práci a potřebný odpočinek, a konečně poněkud také z příčiny hmotné. Ze skrovného platu, jaký professoři theologie při diecesních ústavech až do nedávna měli, nebyl by Sušil, vydávaje mnoho na dobročinné účely a na svou knihovnu, mohl útraty tehdejšího cestování hraditi. Měl sice nějakou pomoc z podílu otcovského, též ostatní potřeby jeho byly velice skrovné, ale i tak bylo mu pohostinství oddaných ctitelův jeho velice prospěšno. Netřeba ovšem podotýkati, že ho používal s velikou skromností, hledě se odvděčiti jak hostiteli, tak domácím jeho knihami, rozličnými službami ve věcech literárních nebo knihkupeckých, obrázky neb jinými dárky. Kde na farách byli příbuzní faráři, na ty pokaždé v listech pamatoval pozdravem neb nějakou žertovnou zmínkou; kněží ti pak zase na obrat připojovali k pozváním svým též pozvání od maminky neb sestry atd. Neomrzel nikde. Naopak býval „pan professor z Brna“ na místech již navštívených znova vždy rád vítán. Znamější hostitelé konečně naděje na hojnou žeň písní někdy chápali se jako lákadla, aby jej k sobě dostali. Veselých i neveselých příhod bývalo na těch cestách dosti, jak uvidíme. Sušil si na nesnáze, kterých zakoušel, v rozmluvě nebo ve verších postěžoval, ale šel svou cestou dále.

„Když léta 1837,“ praví Sušil v předmluvě ke sbírce z r. 1860., „nového postavení se mu dostalo, za povinnost sobě uložil, v prázdninách a vůbec v dobách ode školy svobodných ve sbírání písní národních pokračovati. Tenkrát rozprostranil pole úkolu toho a veškery kraje, v nichžto se moravsky mluví, v obor činnosti své pojal.

Tudy projížděl netoliko vlast svou Moravu, nýbrž i Opavsko a tu část Těšínska, ve kteréžto okres řeči české jazyku polskému neustoupá; kromě toho se mu vidělo slovanských osad v severním Rakousku nepomíjeti, anť v nejužším svazku se všemi v Moravě stojí. Samozřejmě pak jest, že uherského Slovenska při sbírání moravských n. n. p. p. k účelům svým potáhnouti nemohl.

Nejpruv se domýšlel, že s prospěchem bude několik pomocníků, aby dílo tím lépe se dařilo a tím spíše konce došlo, sobě přidružití. I svěřil část práce těm, jenž přirozeně za svým postavením k ní určení býti se zdáli, učitelům totiž venkovským, té jsa naděje, že se všelijak jemu propůjčí, aby sbírka dokonalou a všestrannou se stala. Skutečně ho nemálo takových částečných sbírek došlo, z nichž některých při druhém svazku l. 1840 v Brně vydaném, ač některé se zdráháním použil.“

Výsledek rozšířené takto práce, druhou sbírku moravských písní uchystal brzy do tisku. 26. března 1840 píše Vincenc Žák z Brna A. V. Šemberovi, že „Sušil své národní písně už zde k cenzuře podal a po jejich obdržení teprva se rozhodlá, kde a jak je má dáti do tisku.“ Dle zprávy „Květi“¹⁾ 2. července 1840 „koluje v Brně předplátka na Moravské národní písně, které důst. p. professor bohosloví Sušil tisknouti dává. Vyjdou na konci července z Rohrerovské tiskárny na pěkném papíru, počtem 486, s 287 nápěvy kamenopisnými. vázané v čisté obálce, asi 10 archů silné. Předplatní cena jest 1 zl. 40 kr., krámská bude 2 zl. 12 kr.“

Brzy potom skutečně vyšly: „Moravské národní písně. Sbírká nová. S 288mi nápěvy od F. S.“ Stran 216. Cena s připojenými nápěvy ve zvláštním svazku (ve 4°) 2 zl. 20 kr. stř. Na titulní straně uvedeny verše Miltonovy (Parad. lost IV. 241.):

Flow'rs . . ., which not nice art
In beds and curious knots, but nature boon
Pour'd forth profuse on hill, and dale, and plain.

Pro vědeckou potřebu sbírka tato sestavena již mnohem lépe než první. Sušil byl se zatím seznámil zevrubněji se sbírkami jinými, i srovnává tu písně moravské s jinოსlovanskými, odkazuje při jednotlivých písních na ony sbírky, na př. Wojcického, Kollárovu, Žeg. Pauli, Čelakovského, Václava z Oleska, Sacharova, Srezněvského a j.²⁾

¹⁾ 1840. č. 27. str. 216.

²⁾ Srv. tehdejší Bibliografický přehled sbírek slovanských národních písní od P. J. Šafaříka v Č. Č. Musea 1838.

Všech písní je 586, variantů je v této sbírce mnohem více nežli v první, ku které tu místy poukazováno; některé písně její tu opraveny, k některým z ní přidán variant. Naleziště ani tu neudáváno. Dle poznámky na str. 139. byl Sušil sám sbírat v Pavlovicích a v Bojanovicích u Hodonína. Ze Žalkovic u Kroměříže poslal prý mu písně „p. B.“ Mimo okolí slavkovské jest mnoho písní z moravského Slovenska, z okolí Hostýna a z Valašska, z okolí Kroměříže. Jiný zasílatel jest „p. D. Sl.“ (srv. str. 121.); píseň, jižto se zmínka týká, je z okolí rusavského, na Rusavě pak tehda působil p. Daniel Sloboda. V písních samých se shledáváme se jmény místními, na př. Břestu, Borkovan, Olomouce, Jiřkovic, Mílotic, Jihlavy, „Peršténa“, Karlovic, Hodonína, Lidečka, Strážnice, Kroměříže a j. Slovenských a valašských písní je značný počet.

Seznam je sestaven podle obsahu písní. A. 1. Rozpravné (22). 2. Naivné, žertovné a satyrické (65). 3. Elegické (28). 4. Popěvky (67). B. 1. Svadební (16). 2. Vojanské (25). 3. Žatevné či žnecké (4). 4. Tanečné (11). Ostatní písně v seznamu neuvedené, tedy většina, jsou prý „písně v užším smyslu“. Jsou to písně milostné aneb jiné popěvky, jejichž obsahu nelze určitým názvem vystihnouti. Dodatkem tím vydavatel sám jaksi uznává nedostatek toho roztřídění. Zahrnuv mezi „Popěvky“ písně milostné, mohl i ty ostatní mezi ně zařaditi.

Každá píseň i zde opatřena nápisem, který slovem nebo větou snaží se vystihnouti obsah písně. Všímavé pro Moravu „Květy“¹⁾ píše o písních těchto v listě z Brna: „nese jich málo staroslovanský ráz na sobě; větší díl jest výtvořem okamžitým básnického lidu našeho“. „Čas. Č. Musea“ i tentokrát spokojil se tím, že uvedl jméno sbírky, a to mezi darovanými knihami. Ludevít Štúr v díle svém „O národních písních a pověstech slovanských“ (1853) uvádí doklady moravské z této sbírky, čítaje ji k „lepším“.

Uznalejší byl časopis německý. „Moravia“²⁾ píše r. 1841. (č. 74. str. 298.): Die in Dresden erscheinende Abendzeitung bringt einen grösseren Aufsatz „Die čechische Literatur im J. 1840“, worin auch die in 2 Bänden 1835 u. 1840 erschienenen „Národní písně moravské“ von Franz Sušil auf folgende Weise besprochen werden: „Mit der reichhaltigen Sammlung von Nationaldichtungen der verschiedenen Völkerschaften Mährens hat sich der fleissige

¹⁾ 1840. č. 40. dd. 16. září.

²⁾ »Moravia. Ein Blatt zur Unterhaltung« atd. vydávaný v Brně od r. 1838. J. Ohéroleu. Zmíněný »Abendzeitung« nebyl mi přístupen.

Sammler den herzlichsten Dank seines Volkes erworben. Bei einer wiederholten Ausgabe würden wir Herrn Sušil zwar um eine sorgfältigere Auswahl bitten, aber bei der ersten finden wir es recht zweckmässig, dass er Alles aufnahm, was sein Volk ihm darbot; denn hier kann dem Ethnographen jedes Wort wichtig werden, da es auch in stände ist, auf den eigentümlichen Charakter der Nation ein besonderes Licht zu werfen. Besonders verdienstlich ist es, dass der Herr Herausgeber zugleich auch die Melodien dieser Lieder veröffentlichte. Fast alle diese einfachen Weisen athmen den reinen Geist der slavischen Nationalität; viele von ihnen werden selbst für den Tonkünstler überraschend und angenehm sein. Wir halten es für unsere Pflicht, jeden, der die slavische Nationalmusik genauer kennen lernen will, auf diese Erscheinung besonders aufmerksam zu machen.“

Nejrozumněji uměl práci Sušilovu oceniti a využítkovati Tomáš Procházka v Ivančicích. V „akademii“ (1. září 1841), kterou dopisovatel „Květů“¹⁾ nazývá první svého druhu na Moravě, zařídil přednášku o písni „Kalina“ ze sbírky první, při radovánkách školních pak zpívány písně z obou sbírek. Tento způsob zábavy a poučení pěstoval Tomáš Procházka v akademiích svých pravidelně dále.

R. 1842. přinesly „Noviny“²⁾ (č. 11. 1. června) z Olomouce od A. Š. [Šembery?] zprávu, že Sušil chystá třetí díl národních písní. Důvodem zprávy té asi bylo, že Sušil horlivě dále sbíral a snad také skutečně novou sbírku jako další oddíl chystal. Avšak nové zkušenosti a nová studia přiměla jej k tomu, by dosavadní výsledky práce své znova prohlédl a poopravil. Tak se stalo, že k dalšímu oddílu již nedošlo, nýbrž po několika teprv letech vydána sbírka nová, obsáhlejší. Sám Sušil ostatně v té době, jak již poznamenáno, zanášel se úmyslem třetí sbírku brzy vydati. Pišeť ve sbírce druhé (1840) na str. 182. při písni „Bačaláci“: „Ethnografické a podobné pozorování ku sbírce třetí, jižto strojíme, připojiti hodláme“. Jako však nedošlo ke sbírce této, čehož ostatně netřeba litovati, neboť hlavní sbírka pozdější nahrazuje vše vrchovatě, tak ani neuveřejnil Sušil zevrubnějšího výkladu o významu a hodnotě národní písně. V příručním výtisku sbírky první (1835) jsou některé toho druhu poznámky vepsány, kromě výslovných citátů z příslušných děl ruských, polských a německých. Podávám je tuto, pokud se mi podařilo je přečísti; jsou-li ostatně původní či

¹⁾ 1841. č. 39. dd. 15. září.

²⁾ Tak začala se nazývati příloha »Květů« r. 1840.

taktéž jen odjinud přežaty, nebylo mi lze zjistiti. Rozumí se samo sebou, že poznámky ty jsou zde uvedeny jen pro charakteristiku názorů Sušilových, bez ohledu, jsou-li správné či ne. Dle pravopisu pocházejí z let čtyřicátých.

„Vím já“ — začátek takový zdá se jaksi vyznačovati německé písně, a tedy poněmčeného ducha, anebo přeloženou píseň převedenou [sic].

Pozorovati, že byt i citem hlubokým začaly písně německé, přece ponejvíce přemyslem, ba někdy promyslem se hatí cit. Jakoby byly naučné, jako v zahradě, ba ze zahrady do lesa přesazené se býti zdají. Kdežto naopak slovanské plynou. Jsou jako list dubový a dubinky a žalud[y], slovanské jako list lipový a květ její milostný.

Ku konci písní mnohých, jež vydal Friedr. Carl Freiherr v. Erlach: *Volkslieder der Deutschen, eine vollständige Sammlung der vorzüglichsten deutschen Volkslieder von der Mitte des 15ten bis in die erste Hälfte des 19 Jahrhunderts.* Mannheim 1834—36. 5 starke Bände jsou napsáni, či mám říci vetkáni, přitkáni, příčinění skladatelové, ne zejména ale na způsob 190te moravské a mnohých kramářských. ¹⁾

¹⁾ Píseň ta (1835; str. 114. Dle rkp., z Rousinova) zní:

Neuhodne, aby hádal,
kdo tyto písničky skládal.
Skládali je dva mládenci,
U richtářů na lavici.
Jeden Janek, druhý Jurka,
Měli oba zlaté pérka.
Jeden Jurka, druhý Janek,
Měli oba mariánek.
Janičkovo zlaté peří
U panenky v truhle leží.

Rkp. dodává: »Podivno, že celá píseň jedná o skladatelích. I Němci, ale jen na konci, na p. *Wer hat denn dies feine Liedel erdacht, habens 3 Gäns über Wasser gebracht atd.* [Citován dále Meinert, Fylgie]. Jinde ale jako naše kramářské: Skládali ji mládenci, co milovali panenky kezky. — V tištěných [?] na konci:

Kdo tuto píseň komponiroval,
Ten děvčátka kalaniziroval [?]
Tu písničku skládal Janíček,
Podává ju pannám za věneček.
Tu písničku skládali Honzíček s Pepičkou,
Když ju dodělali, zaplatili si hubičkou.
Tuto píseň skládali to tři kamarádi,
Složili ju na běhu dyž maširovali.
Ten jeden se jmenoval, to příjmení nevím,
Až mně ti dva povijó, teprv vám to povím.«

Španělské rytířské, jak i francouzské, vlašské někdy, kdež i začne citlivě a tklivě, končí šprýmem; humor je v nich (ve vlašských).

Novořecké se potýkají s Turky; převzaly také od nich orientalskou povahu, že zůstává směsice ze starořeckého, slovanského a tureckého, avšak libě spojeno. Zápasí s duchy také jak Bürgerova Lenora. Francouz jest i v písních čilý, čiperný, švihý, Španěl rytířský, poloarabský, skoro samy romance.“

Pak uveden ruský výrok [čí?] o moravských písních: „Melodii bolšuju častiju prosty i po obščem zakonu slovenskich golosov, nerédko zaunyvnyjã, molnyjã; konec ich inogda originalnyj; voobščee že nelzja ne uznať v nich obščago charakterã golosov slovenskich.“

Následuje německý citat o melodiích a vzniku jejich, k čemuž Sušil česky podotýká: „Snad více set let trvá mnoho [melodií] a pro jinú píseň vzešla původně, pak ale na jinú přenešena, snad i méně příhodnou.“

K písni o lípě — vůbec (ač mylně) za slovanský strom pokládáné — podotýká rkp. poznámka Sušilova, že také Němci mají písňe o ní.

Na konci vypsána jakási charakteristika slovanské melodie zase jinými obraty. „Naznačeny typem slovanské nevýmluvné vše p[r]orývající roztouženosti; elegický duch je provívá. Jiných a jiných má Slovák, Srb, Rus a Černohorec na prosmykách divokých a skalách; jiné na močálech a pískách sedící Mazur atd., ale spojuje je společný znak, od něhož nemá se útvor vzdáliti: tklivý, jemný, neskončeně proměnlivý, ale jadrný zvuk. U Rusínů vane jakási zoufanlivá těžkomyslnost; těžkomyslnost, výrodek jemnosti slovanské, a dá se odloučiti od samého zárodku. Německá sentimentálnost, omylem za slov. tklivost pokládána, an jí vniterná síla a bodrost chybí, která se vylévá zvukem elegicko-bohatýrským, co hudbu slov. tak pěkně charakterisuje. Její melancholie není příšerná, její zápal není divokostí a vybuchlostí franc. romantiků, její milostnost není lakotná sladkost vlašské opery. Ona je ovšem vždy trochu jemně tklivá, ale jadrná, nekonečně rozmanitá; ona srdce roztouží, ale znovu potěší a léčí, neporývá k poufalství ani k rozpustilému jásání, ale raději k mužnému činu. Jaká Slovanů povaha vůbec, taková jejich hudba.“

Kromě jiných přípisků, na př. o starořeckých toninách, jsou ve sbírce té (z r. 1835.) přípisky srovnávací, varianty textův i ná-
pěvů atd. Roztroušené citaty naznačují, že Sušil příslušné publikace

písni jinოსlovanských (polských, lužických, slovenských atd.) i cizích, zvláště německých, pilně v potaz bral. Nebudeme asi daleko pravdy domnívající se, že právě hojná látka, která mu takorůzka pod rukama rostla, zdržela jej až k vydání veliké sbírky, ve které všechny výsledky bádání svého v jedno sloučil.

5. ledna 1842 píše Sušil o výsledku hmotném sbírky své a o záměrech do budoucna A. V. Šemberovi:

„Velectěný Příteli! Děkuji uctivě za prokázanou službu. Přišla mně tím více vhod, an na začátku roku nového Rohrerovi a resp. p. vdově po neb. Rohreru nějaký díl dluhu opět zapraviti musím. On sám knihkupectvím odbyl toliko několika dvacet exemplářů; že ta věc velmi špatně se odbývá! Ovšem bylo 500 exemplářů velmi na zbytek tištěno, a 300 ba 200 bylo by stačilo tisknouti. Také snad by lépe bylo bývalo, kdybych byl dal toliko text tisknouti, melodie ale mohly vynechány býti; tak mohla cena pod 1 zl. stří. býti a tudy by snad hojnějšího byla kniha ta nalezla odbytu. Ale an se již stalo, změnití to se nedá.

Materialie pro svazek třetí mám sestaveny dílem i opsány, a hodlám svazek ten do censury brzo dáti. Avšak na rozpacích trvám, kde to dáti tisknouti. Rohrer přece drahý jest, a velmi zanepřázněn. V Olomouci by snad Škarnicel levněji tiskl. Chtěl jsem již do Prahy psáti p. Spurnému, zda by nechtěl na své útraty vydati třetí ten svazek, jenž ovšem nade dva dřívější jest více zajímavý, obsahující i obyčeje a jich vysvětlení, kromě písni 300 počtem. Avšak myslím přec, lépe býti, aby v Moravě se něco tisklo, a proto sem od toho upustil. Bylbych také i od vydávání upustil (ač pak posavád nic se netiskne); ale poněvadž bych místo 300 písni znova jich mohl přes pět set vydat, a poněvadž jinak se látka množí, ustanovil sem vydati svazek nyní III. (a po čase zas IV^{tý}), aby kniha nevzrostla velice, a tudy příliš drahá nebyla. Zachází mne toliko, kdožby, kdyby se mělo tisknouti v Holomouci, se mi pro korekturu propůjčil. Nesmímli Vás prositi, abyste se Škarnicem mluvil, co by za tisk duodecimového archu žádal, a spolu, zač ballík papíru jest, asi takového, jak Vy máte na Mongolech Vašich? Litery ty se mně velmi líbí, jsou zajisté pěknější, a k tomu jsou i nově lité, že tedy každé písmě se zdatelně otiská. Měloliby k tisku v Holomouci přijít, ovšem by kontrakt s p. Škarnicem zavřen býti musel. Což by se noty nemohly tisknout tak, jak n. p. ve Věnci?“

Karel Šmídek, pilný dopisovatel „Květů“ o věcech moravských, píše v celkovém přehledě předbřeznových osvětových snah

na Moravě¹⁾: „Probuzená národní činnost nevzala však pouze ohled na jazyk, jeho vzdělání a rozšíření, nýbrž na všechny výjevy, ve kterých život národní co v zrcadle se odráží . . . Jsou to pak přísloví a pořekadla, ve kterých se odbleskuje rozum i soudnost národu, a národní zpěvy a písně, které nám povahu srdce jeho odhalují . . . Mělo-li trvanlivé a věkům vzdorující stavivo národní osvěty a blažeností vybudováno býti, muselo se to státi na základu národním . . . Odtud vysvětliti lze tu povšechnou horlivost, jakou ty národní květy na všech místech vlastí slovanských sbírány . . . Národní písně, tyto nejlíbeznější květy ducha národů slovanských, našel v p. Frant. Sušilovi sběratele všemi vlastnostmi skvěle nadaného, jaké úkol tento požaduje. V prvním rozvinu mladistvého věku svého zahořel pro svou vlast a jazyk i poesii národní, za úkol si ustanoviv sebrati písně národní na Moravě a především jich překrásné nápěvy. Úloze této dostal úplně a věrně. Hluboká známost hudby a básnictví vůbec, vnitřní tajemné puzení, vypátrati vše v hlubinách národa, co básnictvím zachvívá, ta vroucí ponořenost v nezkalené, sviží city, v ty plesy a jmenovitě v ty boly a žaly, které národ ve svých bolnosmutných písních jakoby v temné předtuše své někdejší slávy uchovával, ba vše učinilo jej především schopného národní poesii vyrvati z hrobu zapomenutí a snad konečného úpadu . . . Třetí svazek, který přinéstí má z většího dílu písně nábožné, k tisku jest přichystán. Tak by neunavenou pílí jednoho muže obdržela Morava takměř úplnou sbírku svých čarokrásných písní národních, a jmenovitě těch nápěvů tklivých, měkkobolných; neboť bol jest u písně moravské, jako každé jiné slovanské, nejvniternější názvuk; i v písních jinak obsahem svým plesavých prorážejí zvuky žalostné; a tím by i hudba slovanská, jaká se jistě v blízké budoucnosti utvořiti musí, přehojné měla zřídlo, odkudby zvuky pronikající nitrem národů slovanských, čerpati mohla.“

---

¹⁾ Květy 1848.

Spisy svatých Otcův apoštolských.

Překladem a výkladem Otcův apoštolských. t. j. těch, „kteří s apostoly obývali, od nich obráceni byvše a onen předrahý poklad nauky Christovy od nich přijavše“, ¹⁾ zabýval se Sušil již delší dobu v duchovní správě. ²⁾ V podáních k úřadům se na práci tu opětovně odvolává. Téhož roku pak, kdy v professuru se uvázal, vydal dílo: „Spisy svatých otců apoštolských. Přeložil, vysvětlil a úvody opatřil Frant. Sušil, professor bibl. stud. N. Z. V Brně, tiskem Rudolfa Rohrera 1837.“ „Jeho Excellenci pánu, panu Františkovi Antonínovi Gindlovi, nejdůstojnějšímu biskupu Brněnskému, jeho c. k. majestátnosti skutečnému radovi tajnému atd. v nejhlubší pokoře obětuje překladatel“. Str. 168. Cena 1 zl.

V úvodě praví Sušil:

„Každý člověk v tom, co před sebe bere, prohlídá ku prospěchu, jenž z jeho předsevzetí pro něho anebo pro jiné vyplýváti může. I my, uvázavše se ve překládání svatých Otcův apoštolských, nešli jsme za jiným účelem, a o prospěchu práce, pakli by se jenom podařila, zhola jsme nepochybovali. Kdož by také hned na první pohled nenahlédl užitek podniku našeho?“

¹⁾ Úvod ke 2. vyd. »Sp. sv. O. ap.« K Otcům těm čítají se: sv. Klement Římský, sv. Ignatius muč., sv. Polykarp, sv. Barnabáš, neznámý spisovatel (»spisatel« dle Sušila) listu k Diognetovi a Hermas. Sušil píše obyčejně (ovšem správně, ale neobvykle): apostol, Christus, toto až v 2. vydání.

²⁾ Srv. str. 53. tohoto spisu.

Nejprve zajisté příjemno jest, s moudrými a svatými obcovati, a jako před očima spatřovati mravy a příklady těch, jejichž chvála v ústech církve ustavičně zní (Ecc. 45, 15). Ve přírodě, dále, nemáš úkazu pěknějšího, milejší zábavy, jako považovati prokvétání stromu, jakož i každého myslícího člověka nejvíce zajímá jinoch, plný vroucnosti, plný svatě nevinnosti, když v životě jeho se jakoby kalich květu rozvinuje. A takový květ ze srdce mladé církve Kristovy vyrostlý, jsou Otcové apoštolští. — Krom toho Písmo svaté N. Z. podává nám ovšem vodu živou, „vskakující do života věčného“, ale samo neobsahuje v sobě celý pramen vyřinulý ze „skály, jenž jest Kristus“; ono raději samo odkazuje k jinému zdroji, jehožto částkou jest, k ústnímu podání. To pak zachováno jest nám nejpředněji skrze Otce apoštolské. Z nich naučení víry, z nich předpisy mravní, z nich osudy církve za nejstaršího věku čerpati nám lze, ano za jejich pomoci do samého Písma hlouběji vnikáme; nebo je vyvolil Duch svatý a za zvláštní nástroje své posvětil, abychom nezmítali se na moři bludných nauk, nýbrž pevně stáli ve pravdě Kristově. Ano ještě více. Tři nejčelnější z Otců apoštolských byli mučedníci, o nichžto přípověď Kristova (Matth. 10, 19. 20) platí. „Jim tedy s hůry dáno bylo v tu hodinu, když vydáni byli, co by mluvili. Nebyli oni, jenž mluvili, ale Duch Otce nebeského, jenž mluvil v nich. Což nám může býti důležitějšího, nežli naslouchati, jaká slova života věčného ústy jejich Duch svatý pronášel. Abychom mlčeli o té zajímavosti, kterou má do sebe pozorování na boj duchovní, na boj pravdy s bludem, na potýkání knížete světa tohoto s vyvolenými Božími, kdež zápasník Kristův stálý stojí a nepohnutý jako skála přáslem mořským ubíjená. A kdož živ jsa ve světě Krista odcizeném nemá potřebu, na hrdinách víry své svatě posilňovati duši svou k nápodobnému boji mravnímu, v srdci svém podle jejich příkladu nábožný život zakládati a ke skutkování přiváděti?“

Pakli to platí o všech vůbec křesťanech, tím důrazněji to náleží na kněze Nového Zákona, pro něž vydání toto strojeno zvláště bylo. ¹⁾ Jim zajisté nejpředněji náleží „moudrost předků vyhledávati a vypravování mužů slovutných šetřiti (Ecc. 39, 1. 2). Úkol zajisté jejich jest, ducha Kristova vštěpovati svěřencům, aby v něm živi byli, a uskutečniti, aby obraz Kristův na sobě nosili. Z úst jejich

---

¹⁾ Laskavý čtenář propustí nás od vyčítání spisů a pomůcek, jichž jsme při svém díle tomto zhusta a doměrně užívali. Některé z nich (ač ne všechny) na svém místě zejména uvodíme. Dokládáme jenom, že Lumpera a Woehera ve mnohém jsme následovali.

bude Hospodin hledati zákona svého (Mal. 2). Svět na mnoze odkřesfaněn jest. Má-li se opět pokřesfaniti, má-li opět Kristus srdcemi lidskými vládnouti, a ne kníže tohoto světa, musí na kněze, jakožto kazatele slova Božího a rozdavače tajemství Božích čerstvů, svíží vroucnost prakřesfanského nadchnutí vstoupiti, aby se jim nestalo jako pannám Vestálkám, jenž mrskány bývaly, když oheň ve chrámě Vestině shasnul. Duch ten pak věje ve spisech sv. Otců apoštol-ských, v nich zračí se obraz Kristův, v nich proudí pramen života. K těm tedy se obrátiti, z nich duši svou napájeti dlužno. Vychování zajisté učených stavů docela jinak účinkuje na pěstovance nežli za předešlého věku, když jinorodé vědy ve zvláštním potahu se na theologii odnášely, když umění nestavovalo se na šupině, nýbrž ku vnitřnímu jádru, jenž jest všady rozlitá sláva Boží, pronikalo. Vědy jsou nyní Krista prázdný, a obírání se jimi ducha málo posvěcuje. Ano k obávání jest, aby jako hmyz barvu přijímá od květiny, kterou se živí, také mladá srdce nenadchla světáctvím, jemuž literní svět často ve službu se vydává. To pak dokonce nedíme, jakoby kněz neměl světské literatury pilen býti. Může a má sehřívati se na světle moudrých tohoto světa, ale má také uhlí a kouře jejich se varovati. Má procházeti bedlivě pole všech nauk, ale jako Ulysses procházel země cizé ustavičně na Ithaku mysle. Ano potřeba, aby kněží Bohu upřímně v Kristu sloužíce, věd, vnikáním ve hloubě a základy jejich, se zmocnili, a v nich jiným předkovati hleděli, aby tak vědy snaženstvím jejich rázu nabyvše křesfanského, nesloužily toliko k upokojení snad zvědavosti pouhé, nýbrž i k ukojení srdce, jenž veždy neupokojené jest, dokad se v Bohu neustanoví.

Ovšem že Otcové apoštolští nejsou učenci sběhlí ve vědách světských; nezahrnují v sobě sklady učenosti,¹⁾ ba ponejvíce nedokazují ani pravdu křesfanstva písmem. Byli mužové silné víry. Mocnost víry v životě, kterýž skrze ni docela přetvořen byl, spatřující, božským víry křesfanském pojítím jisti byli. jiného důkazu nepotřebující. Oni zajisté neuvěřili teprva, celou víru křesfanskou rozsudnému rozumování dříve podrobivše; nýbrž jako víra Kristova v původních, čistých, svatých tónech k srdci jejich mluvila a jejich

---

¹⁾ Tenkrát za věku sv. Otců apoštolských nebylo ani k hájení víry vědeckví potřeba církvi. Proti Gnostikům muselo nejvíce štítem víry a mečem ducha (Ef. 6, 15. 17) bojováno, a tou zbrojí ohnivé šípy nešlechtníka haseny býti musely. Časem svým zplodila sobě církev sama vědu, když jí s potřebu měla k obraně své a svěřeného jí pokladu, jako na př. strom sám sobě lupení vyvodí, jimižto rosu nebeskou v sebe dýchá, když ji potřebuje.

vniternosti pronikala: tak oni svobodnou prostou láskou se ke Kristovi vinuli, a na pravdu božskou jako v ustavičné přítomnosti nazírali. Prostá, ale vysoká idea křesťanství zachytila ducha jejich, a sjednotila ho jakoby s předmětem svým, s Kristem. Odtud síla víry jejich, jejich odhodlanost smrt pro víru podstoupiti, jejich odvzdanost a bezvyminečná podvolenost, jejich svatá radostivost, jejich bezkonečné nadchnutí, jejich vroucná láska svatá, jejich smysl nebeský, jejich plamenná pobožnost, jejich mravná vznešenost. Odtad ale také síla mluvy jejich, ohnivá slova jejich, an vřelou vírou oživená, odtad svěžest a bohatost ducha, odtad proud myšlenek jejich, odtad vznešená prostota slohu jejich. Jako život jejich z víry vycházel, k níž nejspánilejší smýšlení svá, nejkrásnější a nejušlechtilejší city své, celou bytost svou odnášeli: tak i řeč jejich a mluva jejich nezáleží ve slovích důvodných lidské moudrosti, ale v dokázání ducha a moci (1. Kor. 2, 4). Kdo nehledáš milostnek řeckých, nobrž po nebeských toužíš, tuto v Otcích, máš-li jenom schopnost pro ně, je nalezneš, a krásou jejich, jenž všechna vnitřní jest, očarován budeš. Nepili sice z kastalských pramenů, ale chlebem života a rozumu krmení, a vodou spasitelnou moudrosti nebeské napojení byli (Eecli. 15, 3).

Avšak ačkoli jeden duch ve všech Otcích svatých věje: přece rozličnost a osoblivost každého dobře pozorovati jest. Jeden více mluví k srdci (na př. Ignác), druhý k duchu (Diognet. 1.). Jeden vyniká více šlechetnou důstojností (Klement), jiný ušlechtilou prostotou (Polykarp), jiný nábožnou dětinností (Hermas), v jiném opět (Barnabovi) se jakási bohobojná tajemnost prozrazuje. Všichni jsou jako potokové, vyřinulí z hor svatých, a vezoucí s sebou zlato ryzí. Ale an jeden (Ignác na př.) pouhé ryzé podává zlato, má jiný (na př. Hermas) mnoho písku přiměšeno. Ignácius nejpodobněji přirovnán může býti k lyře, jakýmž obrazem sám své myšlenky se-myslňuje. Co o Amfionové lyře staří bájeli, to živě u sv. Ignácia nalzáme. Citové jeho takovou silou proudí, že kamenné srdce zachváčeno jimi býti musí. Sv. Klement se podobá varhanám, s vážnou, velebnou důstojností chválu Boží hlásajícím. Sv. Polykarp podle života svého celého podoben harfé, při jejímžto zvuku sladkém Žalmy opěvány; Barnabas zvonu, jenž tajemným zvukem u vzduchu se ozývá; Hermas citaře, na nižto sprostý hudebník sprosté přehudá písně. Spisatel listu k Diognetovi ale zdá se podobati varitu, jímž druhdy srdce předků našich podněcována k vyhostění nepřátel. Tak mohutně poráží nesmysl pohanů, tak pověru židů. — Všickni jsou, abychom

dále srovnalost jejich k sobě vespolek provedli, vykladači Božstva; ve všech co ve svatyni obýval duch Boží, a zjevoval jim, že nám s podivením jsou často myšlenky jejich. Všickni svědectvím nade všecko svědectví, životem, pravdu víry osvědčili. Ale an jiní v bezprostřednosti víry zatonuli, a spisové jejich toliko mravními napomináními se obírají: sv. Ignác, sv. Klement a spisatel listu k Diogn. výše se podnesli. Sv. Klement a sp. l. k Diogn. blíží se ke sv. Pavlovi, a vidí ve křesťanství uskutečnění záměrů od Boha s pokolením lidským od ustanovení světa zamýšlených, ačkoli v tom ohledu nedostupují důmyslné výše Apoštola národů, a spisatel listu k Diogn. ohledem mosaického zákona jemu právě odporem státi se zdá. Hluboký, genialní sv. Ignác nachyluje se k bohomyslnosti sv. Jana ap. Že ale ku kontemplacii miláčka Páně, kteráž očima víry na slávu Boží v cituplném zatonutí jako nazírá, nevynikl, toliko ohnivého ducha jeho vroucnosti a plápolavé svaté nedočkavosti jeho připočísti lze. Tak každý o sobě stojí sice, avšak vespolek činí celek takový, že „ostrovům z moře vynikajícím ve hloubi spojeným více, nežli šňůře perel se podobají“.

Pozorovati na všech, že srdcem pojali víru Kristovu. A tak skutečně nejdříve musí pojata býti, an potom rozum následuje. Pán Ježíš praví: Nebraňte dítkám jíti ke mně etc., ačkoli tenkrát nemohly ještě rozuměti slovům vyučování jeho; avšak sladkou vlídností jeho navnazeny jsouce přitulily se k němu. Dětinná mysl, dětinné srdce není zavřené ani svévolí zaslepené, a proto volnou cestu nalézá ke Kristu. K božnosti nevchází se vtípem; klíč, jenž otvírá tajemnici jejího sídla, jest dětinnost srdce, a jen takové ta nebeská milostka pěstuje, objímá a líbá, jako Kristus dítky. „Pouhý vtíp jest pravý pohan“, jenž jako Egypťané zvířatům se koří, dí velký básník. ¹⁾ By člověk ještě hlouběji vnikal ve vědy, byť znal tajemství celé přírody: bez zbožnosti síla jeho se roztracuje, a sám duch zabřednuv do věcí pozemských zakrsává, že svatým věcem zhola nerozumí. Pochopujeme zajisté jenom to, v čem život náš se hýbá, rozumíme jenom těm věcem, se kterými se směr ducha našeho jako by sestejňuje. Protož i svatí Otcové apoštolští tolikráte napominají, že kdo chce poznati Krista, ten s Ním skrze svatost života spojen býti, toho srdce mocí víry Kristovy projato, a duch jeho ve hloubi víry zasvěcen býti musí (Cf. Cl. 35. 36. Diogn. 10). Proto nabízejí, aby maje kdo čísti spis svatý, očistil dříve srdce svoje od žádostí

¹⁾ Wit, a true pagan, deifies the brute etc.

tělesných (Diogn. 2), a dobře zaznamenal jeden z nejvýbornějších theologů, že spisům sv. Ignacia tento nadpis přičiněn býti může: Kristus jest láska, milováním tedy nalezněš Krista. Toť tajemství, toť základ všeliké hermeneutiky! Tato jediná myšlenka svatých Otců apoštolských větší moci má k otvírání smyslu Písma svatého, nežli všechna pravidla všech hermeneutů pospolu, kteřížto posaváde po hříchu! tak málo na ni ohled brali. Ta nám vysvětluje ten úkaz, že tak málo lidí pravého smyslu Písma sv. se dobírají. Člověk zajisté co v sobě chová, to se mu všady ukazuje, čím srdce jeho nadechlo, tím jemu veškeré předmětenstvo dýchá, co v srdci jeho hraje, tím celý svět se mu ozývá. Odtud šlo, že haeretikové vnitřní nedostatek svůj vně hledali, a bludný nesmysl svůj v Písmě nacházeli. —

Avšak o tom a o jiných věcech nejlépe samé Otce slyšeti. Bůh dej, aby duch jejich ožil mezi námi, an literatura naše tak nadějně prokvétati počíná. Osvěta nyní všem za heslo jest. Ale osvěty pravé nestává, kromě onoho světla, na něž proroci ukazovali, apoštolé patřili, v němž i Otcové apoštolští chodili, a k němuž každá duše v tělesnosti nezabředlá se odnáší v hodinách svatých „s toužebností očekávající choti“. Znejme věk svůj! Luňák zajisté zná čas svůj, a vlaštovice ostříhá ho (Jer. 8, 7). Rozumějme úkolu, ku kterémuž my Slované snad určení jsme! Němci hájili rozumenského náboženství proti nerozumu francouzských a anglických mudráků. Nám snad uloženo, svět celý přesvědčiti, že rozum náš jest toliko poblesk, který zaniká, pakli slunce za mračna se ukrývá, skutkovati, aby celý svět ve Kristu nejvyšší rozum nalezal, a prohlédati, aby při osvětě té srdce s prázdňem odhýváno nebylo. Proto jsme my za potřebné uznávali, přesaditi Otce na půdu vlastenskou, literaturu naši jimi zasvětit, a suchoparné často její výrobky nebeskými těmito výlevy bohaplných mužů ovlažiti.“

Vzletné výroky tyto, jež na oko zdají se skoro přepjatými, ač nepostrádají vědecké soudnosti ani věcného rozlišování, charakterisují Sušila, jak tehdy a též dále po celý život smýšlel o písemnictví náboženském a o povolaných pěstitelích jeho. Pozorovali jsme jej už při dvojí práci, řekněme mimoúřední: při básnění a při sbírání národních písní. Mluvíme-li ještě dnes o vyplňování mezer v literatuře, tedy bylo tenkrát zajisté mnohem hůře, kdy mezer těch bylo až příliš mnoho, kdy vlastně tu byla samá mezera. Vypomáhal tu kde kdo, jak jen uměl. Bystrozraký Karel Šmídek, ačkoliv nemohl si přece do nadbytku v písemnictví českém stěžovati, ne bez vý-

čítky píše ¹⁾ o době té, „že se povšechně myslilo, nijak že se nemůže národnímu blahu prospívati . . . nežli spisovatelstvím“. A spisovatelstvím po výtce bylo, jakož pohřichu namnoze až dosud, především básnění. I Sušil splatil daň svou zvyku tomu několika bezcennými verši. Vážnější názor jeho však i v té stránce se osvědčuje, an kromě veršování původního hleděl si také překladů, pro tehdejší literaturu poměrně důležitějších.

Bohoslovné písemnictví leželo úplně ladem. Nebylo velice postaráno ani o nejnnutnější potřeby školní, neřku-li o vědecké, ku kterým patrologie ²⁾ více méně náleží. Odvětví toto, ač již od prvních století křesťanských pěstované, jakožto zvláštní odbor vědecký ustaveno teprve v století osmnáctém, ale vzkvétalo již tehda a začátkem našeho století velice utěšeně, ba snad ze všech odvětví theologických nejvíce. Francouzi a po nich Němci rozvíjeli činnost velice plodnou jak ve vydávání spisů patristických, kterýmž ostatně i Vlachové vynikali, tak v rozboru jejich. Jednak obecný směr historismu a historické kritiky, jednak boj proti protestantismu, jež na tomto poli s úspěchem zahájil Bellarmin začátkem 17. století, vyžadoval a podporoval pilné studium patristiky. Jako v životě národův a států obracel se zřetel k minulosti, tak i v životě církevním, jemuž doba patristická jest dobou vzornou, dobou heroickou.

Sušila vedl, jak z předmluvy patrně, záměr náboženský i vědecko-literární. Pěstuje hned od počátku kněžství svého literaturu theologickou, nemohl nespozorovati, že v našich snahách osvětných a literárních schází důležitý a skoro nejvíce časový článek, jehož nedbaly s dostatek ani encyklopedické podniky Palackého a přátel jeho, které jinak vzešly ze stejného pozorování a přesvědčení, že třeba rychlým činem poskytnouti Čechu příležitosti, aby aspoň hlavní předměty vědecké v mateřské řeči mohl seznati.

Po věcné stránce je dílo Sušilovo zcela dobré, podávajíc vše důležitější, čeho na tehdejší stav vědy té od knihy vědecko-praktické žádati lze. Budiž ostatně hned podotčeno, že bádání patristické bylo tehda podstatně téměř ukončeno; hlavní jeho výsledky prací pozdější jen více potvrzeny a pouze v podřízených věcech opraveny. Dílo Sušilovo, jež po třetí a naposledy vydáno r. 1874., tedy skoro

---

¹⁾ Květy 1841, 5.

²⁾ Patrologii zoveme ono odvětví vědy theologické, které zabývá se theoreticky sv. Otcí jakožto náboženskými spisovateli a svědky učení církevního; je to vědecký návod ke studiu sv. Otců, ke studiu a pěstování patristiky. Patristika je skutečný rozbor života a nauky sv. Otců.

po čtyřiceti letech, je toho poměru věrným obrazem, neboť ani ono podstatných změn nezakusilo. Objeveny sice nové rukopisy a jiné pomůcky, ale výsledky patrologické se jimi podstatně nezměnily. Naopak staré podání církevní jenom nových opor tím nabylo.

Literaturu příslušnou zdá se vydavatel ovládati měrou úplnou. Zda bezprostředně či nepřímou, nelze ovšem rozhodnouti, zdá se však, že z důležitějších děl čerpal přímo. Sám v uvedené poznámce odvolává se výslovně jenom na „Lumpera¹⁾ a Wochera“,²⁾ jinde však ve vysvětlivkách cituje — kromě všech příslušných spisovatelů starokřesťanských a klasiků starověkých — Tillemonta,³⁾ Ceilliera,⁴⁾ protestanta Eichhorna (z r. 1836.), Dupina,⁵⁾ Gallandiho,⁶⁾ kromě dějepisných děl Baroniova, Fleuryho, Stolbergova atd.

Knihou podává kromě „úvodu povšechného“ v sedmi oddílech listy sv. Klementa Římského (1), Ignatia Muč. (7), Polykarpa s předslaným listem církve Smyrnenské o jeho umučení jakožto příspěvkem životopisným, list ku Diognetovi, výtah z t. ř. druhého listu sv. Klementa Ř., list Barnabův a Hermův spis „Pastýř“, tyto opět jen u výtahu. Předslány jsou pokaždé poznámky životopisné, kritické a obsahové. Na konci knihy přidán „Výkaz hlavních křesťanských pravd, které se ve spisech sv. Otců Apostolských obsahují“.

Co do jednotlivostí zajímavě jest poslechnouti výroky Sušilovy o některých sporných otázkách. Jak známo, pokládán na př. svatý Klement Ř. za skladatele neb redaktora nebo pisatele listu sv. Pavla k Židům pro podobnost slohové. Sušil domněnku tu krátce odmítá, ana prý „shoda slohová neshodou se překonává“; do zevrubnějšího rozlišování mezi původcem a pouhým upravovatelem se nepouští.

---

¹⁾ Miněno obsáhlé cenné dílo benediktina Gottfrieda Lumpera: »Historia historico-critica de vitis, scriptis atque doctrina ss. Patrum aliorumque scriptorum eccl.« Aug. Vindel. 1783 a d. 13 sv.

²⁾ Bezpochyby miněn tu Wocheřův německý překlad listů Klementova, Ignatiových a Polykarpova, vydaný v Tübingen 1830.

³⁾ Mémoires pour servir de guide dans les premiers six siècles de l'histoire ecclésiastique. Paris 1639, pak v Benátkách 1732.

⁴⁾ Remy Ceillier O. S. B., Histoire générale des auteurs sacrés et ecclésiastiques. Paris 1729 1763.

⁵⁾ Du Pin, Nouvelle Bibliothèque des auteurs ecclésiastiques contenant l'histoire de leur vie, le catalogue, la critique et la chronologie des leurs ouvrages. Paris 1686–1714, 47 sv. Jiné vydání skoro současně vyšlo v Amsterdamě. Latinské zpracování (neúplné) téže doby v Paříži.

⁶⁾ Bibliotheca veterum Patrum antiquorumque script. eccl. Venet. 1765.

Známou zprávu o mučennictví Klementově na půlostrově Taurickém a zázračném prameni označuje správně jakožto pouhou pověst, připouštěje pouze, že jádro její, t. j. mučennictví, jest asi pravdivé.

V životopise sv. Ignatia přeložena též akta o jeho mučennictví (r. 1647. Usherem vydaná ¹⁾), první to historická práce svého druhu, sepsaná průvodci Ignatiovými do Říma k umučení. Sušil je pokládá za pravá, podotýkáje, „že za věku našeho nižádné pochybnosti stranu [sic] jich více nestává“. V třetím vydání pronáší se poněkud zdrženlivěji, ač na pravosti setrvává. Byly totiž mezi tím znova některé námitky proti nim učiněny, a to od kritiků protestantských i katolických; ale většina znaleů hájí pravost jejich. O 7 listech sv. Ignatia (kratší versi proti nepravé delší), o které se vedly dlouhé spory, hlavně pro dogmatický obsah, protestantům velice nepohodlný, podotýká Sušil co do pravosti, že „něčeho k obhájení pravosti jejich přičiňovati, jest toli [sic], co slámu otloukati“. Ale vypukly ještě nové spory, které nyní naprosto jsou odklizeny, tak že i protestanté, jako Zahn, ostře odsuzují bezkritičnost, předpojatost a lehkomyšlnost pochybovačů. Zprávu, že sv. Ignatius byl ono pachole, jež postavil Kristus Pán za vzor pokory svým učenníkům (Mat. 18.), označuje ovšem i Sušil za pouhou pověst, povstalou výkladem Ignatiova přívlastku theoforos („bohonosný“) ve smyslu trpném (od Boha nesen). Proti pantheistickému výkladu slova toho a podobných ve smyslu činném i trpném výslovně se obrací, jelikož tehda výklady takové na snadě byly.

Ignatiovy listy jak samy o sobě vyznamenávají se hloubkou a něhou, tak povaze Sušilově zvláště se zamlouvaly. „Sv. Ignác více Syřan jsa nežli Řek asiatického slohu východního užívá, a tudy znamenati všude orientální citův přeplněnost a takovou bohatost pomyslů, že za každým novým čtením nová se ti namane myšlenka. Jakkoli okrasy antické a starořecké lepoty nadarmo hledati v listech jeho: dýchají přece vděkem duchovním, a duše krásná, milostná (nejenom vroucná) se v nich bleskotá. Účel-li básnictví jest podnášeti mysl lidskou v říši idealů, až ku praktáře, jejížto známky všady rozlity: tedy nazvati lze sv. Ignatia básníkem první třídy, jelikož nejušlechtilejším zápalem básnickým až k nejvyšším vysostem horuje; neschází mu leč rozměru, nebo rytmus duchovní dobře vnímati jest, jenž jako nadzemská angelská hudba duši slastí na-

---

¹⁾ V prvním vydání díla Sušilova je rok »nalezení« 1547, beze vší pochyby jen přepsáním neb chybou tiskovou; druhé vydání má datum správné.

plňuje. To platí zvláště o listu k Řím. Slovem po písmu svatém nestává nad tyto listy nic svatějšího, výbornějšího, vznesenějšího“¹⁾ [sic].

O listu k Diognetovi a neznámém pisateli jeho krátce jen pojednáno. — T. ř. druhý list sv. Klementa nemohl býti po zásluze oceněn, jelikož úplný text jeho vešel ve známost teprve po čtyřiceti letech téměř.²⁾ Je to vlastně homilie, nejstarší, kterou známe, vůbec do prvního věku po Kr. kladená. Sušil soudí dle zlomku tehda známého, že to není dílo sv. Klementa. Nyní však se někteří opět kloní k názoru, že sv. Klement je spisovatelem jeho. — Podobně o listě sv. Barnabáši připisovaném soudí Sušil i proti vážným autoritám, že není pravý, a i dnes, kdy objevy Tischendorfovy a Bryenniovy zkoumání jeho usnadnily, pokládají jej mnozí za nepravý, ačkoli má též vážné obhájce. — Zkrátka pojednáno též o „Pastýři“ Hermově, o němž úvod podotkl, že má „mnoho písku přiměšeno“; míněny tím asi některé nejasnosti v nauce i prostý sloh. Novější úsudky o apokalyptickém díle tom jsou však poněkud příznivější. Výňatky, které Sušil z něho podává, jsou zcela stručné a nečetné. O dogmatických nejasnostech, po případě nesprávnostech, jež někteří ve spise tom vidí, Sušil se nešíří.

Výkaz hlavních pravd, obsažených ve spisech takto podaných, jest rovněž docela stručný, ale případný a v hlavních věcech úplný. Měl, jako celý spis, úkol praktický i vědecký.

Zdali spis účelu toho dosáhl, nesnadno ovšem zjistiti, pokud se týká jednotlivců, kteří ho používali a jím se vzdělávali. V literatuře — možno-li vůbec o jaké české literatuře theologické za tu dobu mluvit — nevidíme toho takořka žádných stop. „Časopis katolického duchovenstva“, jediný útulek literatury té, přivítal Sušilovo dílo velice příznivě,³⁾ jakž opravdu zasluhovalo. Jedna poznámka však, rovněž důvodná, prozrazuje, co tomuto i jiným spisům Sušilovým u čtenářstva vadilo: mluva jeho. „Znám jest již p. překladatel ve světě slovanském co důkladný spisovatel: a protož i zde jeho mluva jest čistá, přesná, krásná; přáli bychom [si] však nicméně, aby se budoucně slovníkem páně Jungmannovým raději než jiným spravoval a následoval raději příkladu kralické biblí a Komenského, než prostonárodní mluy Moravské.“

Výtka tato jest celkem oprávněna až na poznámku o „mluvě moravské“, neboť zvláštnosti slohu Sušilova z pravidla nejsou mora-

¹⁾ Str. 65. O povaze sv. Ignatia.

²⁾ Filoth. Bryennios, Codex Constantinopolitanus 1875.

³⁾ R. 1837. (X.) sv. 4. str. 652.—655., posudek Fr. Havránka.

vismy, nýbrž novotvary neb archaismy. Avšak v Čechách napořád předsudek ten se udržoval, že tu jde o zavádění „prostonárodní mluvy moravské“ do jazyka spisovného, a proto nedůvěřivě pohlíženo i na novoty, o kterých se mohlo a také mělo vážně jednati.

Mluva tohoto spisu Sušilova je skutečně poněkud hledaná a pestrá. Viděti to již z podané ukázky; v překladech pak, jež se svými originaly závodí, též na četných místech podivné zvláštnosti se vyskytují, a to beze vsí potřeby. Sušil na př. píše: našemi, vypovědívání (= vypovídání), nesnázech, dorývati (nač = naléhati, důraz klásti), zobecnělé nyní „náprava“, veždy, pýchavost, sluhem (sluhou), útrava (útratné, viaticum), nóbrž, nesev, dorostev, padev a pod., v jehož nebytosti (nepřítomnosti), pověstné „člověkům“ (jako v němčině se liší: Menschen a Leute), nepobíhati vůle (neuchylovati se od vůle), čírota, dosmyslně a ne doslovně, někdesi, zneřestěný, spisatel, „an jsme“, „z tohoto místa i pohan Celsus vzal dovoru, uhaněními se na apostoły potrhovati“, „nespolkuj s lidmi“, milostina (almužna), záslušno (slušno), odvece, žáha lásky, zatonulý, pohrda, dóstojný (vedle: nedústojný), udostojiti, nabízím vás (= vybízím), včlověčil se (vtělil, Mensch geworden¹⁾), přesnice (azyma), nicoucí nauka, případný (nahodilý, chvilkový), vašincové, vystráhám vás, ostráhám, jmeno Boží rouháno bývá, nerodte mámiti, množší, nej-množší, mojemi, láskou jsem se k vám vylinul, života se odečta (vzdav), zapřel se ho, ostřízvěti, sličně jste v tom činili, nápara, lidům, lidy (= lidmi), pochoť (concupiscentia), pozorujte naň, mlád (mladý věk), tovaryšiti, spolkovati s kým, dověrné obcování, drahnota, drahněj (děle), mimojda se zmiňuje, výpadek (výsledek), víře nenávistný, mimo sebe potřzený, zniknouti čeho, usmysli sobě (vzpa-matuj se), oprostiti, uhaň někoho, urouhati se králi, blížeji, namluv na to lid, raděj (= spíše), ve provinciech, církevní, ošlechtěn (ozdoben), hříchami, obojování (napadání), zamilovati koho, podlejší (inferior), ná pohledný atd. Před podmiňovacím -li čárku vynechává: prosili atd. Někdy psáno: aby jste, jindy abyste.

Ale poměrně není zde sloh Sušilův tak příliš neobvyklý tomu, kdo zná český sloh biblický. Pokud jsem srovnával, nejvíce zvláštností vyskytuje se ve stati první, o sv. Klementovi. Překlady jsou naopak velice zdařilé, přesné a poměrně plynulé. Má-li již tuto pronešen býti úsudek o novotách neb jiných zvláštnostech slohu Sušilova, o kterých bude ještě promluvíti, třeba především připomněti sobě, co výše o moravském purismu napsáno. Vliv Žákův i zde

¹⁾ Vlastně správnější nežli: vtělil, caro factus! Srv. str. 97. σάρξ.

prosvítá zcela určitě, avšak také studium starších spisů českých, v nichž ovšem jest nám mnohé neobvyklým. S klasickými spisovateli předbřeznovými není jinak. Snaha Sušilova pak i s toho stanoviska oceňována býti chce, že šlo tu o překlady spisů spekulativních, theologických, jimiž literatura naše do té doby málo se obírala a pro něž mluva česká málo byla vzdělána. Na důkaz toho stačí si přečísti jakékoli filosofické nebo theologické pojednání z té doby. Rozdíl ovšem je ten, že pokusy toho druhu náležejí už jen dějinám, kdežto díla Sušilova mají cenu trvalou a měla by býti pořád časovými. Proto a priori jen chvály zasluhovalo, že i na tomto poli se někdo o pokrok pokouší. Nelze sice ve všem s návrhy a novotvary Sušilovými souhlasiti, ale mnohé byly dobré, a při jakési všímavosti a součinnosti povolanych spisovatelů mohla theologická čeština na základě jejich mnohem lépe se vytvářeti, nežli se skutečně stalo. Takto ostával Sušil jaksi osamělým, díla jeho se více chválila nežli četla a proto, když na ně někdy došlo, zdála se cizejšími nežli skutečně byla. Vážná rozprava se o návrzích jeho nerozpředla: s jedné strany bez výhrady chváleny nebo mlčky trpěny, s druhé mlčky a s nevšímavostí odmítány. Jen pro úplnost doložena budiž zmínka K. Šmídka ve „Květech“¹⁾ o díle Sušilově, právě probraném, o „zdařilém překladu s velmi krásnou a jadrnou předmluvou, jejíž plamenná slova hned tenkráte po vyjití tohoto spisu vroucí nadšenost u nás vzbudila a která opětného čtení zasluhuje, vystavujíc v hlubokých náhledech poměr kněze ke svému národu a k vědám světským.“

Velikou radost z knihy měl biskup Gindl, jemuž byla věnována. Jsa toho názoru, že „i cizinci má-li úřad v zemi, nevyhnutelně potřebí jest jazyk národa znáti, o jehož blaho pečovatí má, svědom jsa povinnosti své“,²⁾ dle toho také jednal. Přilnul k diecesi své jako k nové vlasti a práce kněžstva českého s upřímným zájmem sledoval, jsa hrd, že má mezi ním kněze jako Sušila.

* * *

„Vydání druhé, opravené a rozhojněné“ vyšlo r. 1849. opět u Rohrera v Brně, nákladem Sušilovým. „Rozhojnění“ je značné, neboť proti 168 stranám vydání prvního má toto 408 stran, ač

¹⁾ 1848, 68.

²⁾ Tak o něm píše Klácel v Č. Č. Musea 1842: »Kosmopolitismus a vlastenectví s obzvláštním ohledem na Moravu«.

formatu poněkud menšího. V předmluvě,¹⁾ která tentokrát úvodu předeslána, vyslovuje se o něm Sušil takto:

„Když jsme l. 1837. ponejprvé spisy Otcův ap. vydávali, nebývalo jim pozornosti a pilnosti té věnováno, jakéž plnou měrou zasluhují. Od času však toho se mnoho proměnilo. Pohnutí theologické v Anglii, probuzené vědomí katolické v Němcích, badavý duch všestranně vzniklý, jenž každou periodu historie církevní ve vlastních výtvorech jejich poznati a jako nazírati žádá, nemohly na toto pole theologie blahodějně nepůsobiti. A tudíž divu není, že nejenom o zdárnější textu původního vydání pečováno, ale i bedlivěji ve smysl spisův těch vnikáno. Ze mnohých učencův, jenž v té věci vynikli, jmenováni buďte Hefele, Jacobson, Otto, Cureton, Möhler a jj. My ovšem za povinnost jsme sobě kladli, výsledků mužův těch při vydání tomto použiti.

Kdo vydání druhé s předešlým porovná, shledá brzo je i úplnějším a opravenějším býti, než bylo první. Překlad veskrze opraven, uvedení do spisův více odůvodněna, vysvětlení všudy rozmnožena jsou; spisové, z nichžto u vydání prvním jenom výtah položen, totiž II. list Klementův, list Barnabův a pastýř Hermův, v překladu novém vyloženi jsou tuto; jakož pak naposled i ukazatel nauk, jenž se ve spisech těch nalézají, rozhojnění a rozmnožení dosáhl. O úvodu povšechném bojíme se, aby nezdál se za meze spisův těch vybíhati.“

Úvod právě zmíněný přejat z vydání prvního. Jen začátečný odstavec nahrazen delším výkladem o tom, kteří jsou Otcové apoštolští, o příležitostném pouze a úryvkovitém rázu spisův jejich, o poměru spisování tehdejšího k šíření nauky křesťanské. „Není zajisté křesťanství nějaký ústav, jenž by spisy učenými jistoty své a svého bytí se teprv domáhati musel; nauka jeho, jak ji apoštolé a učenníci jejich vynášeli, nepodobá se ovoci, jehož lupina a skořápka by dřívěji všestrannými bádáními rozluštěna býti musela, než bys jádra se mohl dobrati. Jest křesťanství ústav spásy, jenž každému do lůna jeho celým bytím vešlému spásu tu skutečně poskytuje; jest nauka, jenž o své moci do nejvnitřnějšího bytu lidské duše vniká a všechny moci její prostupující rozum člověka nejprostšího osvěcuje, mysl nejlačnějšího nasycuje. Lid křesťanský vědu spasi-
telnou čerpal od učitelů církve, od nich tolikéž bližšího a hlubšího výkladu se domáhaje, a o písemné věci vyloženi buď nestoje, buď

¹⁾ Datované v Brně »posledního máje 1848«. Sušil neužíval českých, nýbrž latinských názvů měsíců; proč, není mi známo.

ho ani potřebovati nemoha, což poslední o lidu sprostějším platí. Ano i vzdělanci, když do církve byli vstoupili, tak byli na počátku dojati, tak blahostí z víry svaté pošlou téměř opojeni, že o prostrannější vyvinutí svaté nauky nevelmi pečovali. Nebylo tedy za pravěku křesťanského ani tolik podnětu, ani tak mnohé dovery ke spisování knih, jak by se na první pohled zdáti mohlo. Ano jest nám ubolévati pro ztrátu mnohého jimi vydaného spisu za nehodami času na zkázu příšlého.

Avšak právě proto, že řada spisatelů církve prvotní nečetna a spisové jich nehojní jsou; právě proto těm pozůstatkům tím větší cena přirůstá, právě proto k nim tím vroucnější láskou zahořeti dlužno. Katolíkoví, jenž církev svou co matku ctí, všecko bývá ctihodno, co té církvi rozkvětu dopomáhá. A tudíž se s láskou vřelou vine k mužům, jimiž církev svatá netoliko vzrostu přibírala, a kterýmiž i posaváde popluží její zavlažováno bývá. A kdož by takovou k mužům těm a jich spisům láskou vzplanouti neměl? —

O zvláštnostech mluvnických připojena jen zmínka: „Co do mluvy, užívali jsme slova *plet* v staročeském významu, slovo *σάρξ* caro tytýž jím překládajíce. Theologie bez slova toho sotva se obejde, jakož pak jí i přísného rozdílu slov duchový *πνευματικός* a duševný *ψυχικός* šetřiti bude.“ Výraz „plet“ pro pojem, v katolické christologii tak důležitý, jest jednou ze zvláštností Sušilova slohu, a myslím, že né právě nešťastnou, ač nepřijatou a nezobecnělou. *σάρξ* = maso, tělo ve významu hmotném; N. Z. klade slovo to také ve významu mravnostním, t. j. asi podobně, jako mluvíme o smyslnosti, světském smýšlení neb materialismu, a konečně též ve významu člověka a lidstva. Latinské „caro“ je za to doslovný překlad, a ovšem zase jen v biblické latině se kryje se všemi právě zmíněnými významy slova *σάρξ*. Český výraz vzat ze Zlomku Svatojanského.

Změny vydání tohoto proti prvnímu naznačil Sušil sám v předmluvě právě uvedené. Jsou to hlavně doplňky. Podstatných změn a oprav neučiněno a nebylo jich ani třeba, neboť nové výzkumy, takto četné a vydatné, potvrzovaly v hlavních věcech staré podání a výsledky dosavadní.¹⁾ Sušil následuje z pravidla Hefele, dle jehož

¹⁾ Badatelé v předmluvě Sušilově uvedení (zde str. 96.) vydali tato díla: Hefele, Opera Patrum apost. 1839. — Jacobson, Opera s. Clementis, Ignatii et Polycarpi 1838. — Otto, De Justino M. apol. 1841. Corpus apologetarum christ. 1842 a j. — Cureton objevil a vydal 1845 syrské texty některých spisův Ignatiových, pokládaje texty tyto mylně za původní. — Möhlerova německá Patrologie čili dějiny křesťanské literatury vydána 1840.

ostrovtipných rozborů jednotlivé otázky patrologické zevrubněji a přesněji rozhoduje, tak že co do vědecké formy a ceny toto vydání daleko předčí nad první. Literaturu Sušil i v tomto spise i v jiných málo uvádí, jakoby se učené okázalosti vyhýbal.

Ani v tomto vydání nenacházíme zlomků Papiiových, jež ke spisům Otcův apoštolských náležejí. Vysvětluje se to tuším s dostatek praktickým po výtce záměrem, kterým Sušil veden byl, tak že zdálo se mu záhodno podati jen statě souvislé a poněkud zakrouhlené.

Dle roztroušených zmínek (na př. v Čas. katol. duch. 1849, v Blahověstu 1849), jakož i dle zpráv dopisních přijato dílo Sušilovo i tentokrát vlídně a s pochvalou. Známi, jako prof. Šavel v Č. Budějovicích a kněží po venkově pomáhali je rozprodávati. (Stálo 1 zl. 30 kr.) R. 1868. píše „Hlas“, že spis je dávno rozebrán. Stalo se to asi dosti brzy, neboť v letech padesátých spatřujeme Sušila připravovati nové vydání, a to opět rozšířené.

* * *

S literaturou Otcův apoštolských těsně souvisejí spisy svatého Justina Mučenníka. Právě jmenovaný badatel Otto r. 1848. znova vyslovil domněnku, ne dosti důvodnou a později odvolanou, že pisatelem listu k Diognetovi je sv. Justin. K tomuto slavnému apologetovi druhého století tedy i Sušil záhy obrátil pozornost svou. V listech, jež posílal žáku svému Frant. Hoškovi do Frintanea ve Vídni, častěji vyskytuje se zmínka, kterak práce tato pokračovala a vázla. Již r. 1850. 16. prosince píše: „Sv. Justin vyjde-li letos, nevím; sotva; teprva se opisuje překlad. Ostatek není hotov ještě.“ 14. listop. 1851: „Z Ebrarda¹⁾ jsem proti ustanovení svému, že zcela s Justinem se budu obírat, počal čísti a nemohu přestat, jak mne zajal.“ 17. pros. 1851: „Pospíchal jste se Semischem,²⁾ a já posavade nedotekl se knihy té; den krátek jest, a oči moje slaby; děkuji p. Bohu, že již nastane sv. Tomáše den nejkratší a že dne — ač jen co prý komár zívne — přirůstati počne. To však dobře. Semisch vím, že sv. Justina proti všeliké pravdě apollinaristou činí. O jiných věcech píše p. Semisch rovněž často poklesává, jak jste

¹⁾ V jiném listě jmenuje Sušil spis výslovně: Ebrard, Wissenschaftliche Kritik der evangelischen Geschichte. 1842. — Týž spis. vydal právě r. 1851. I. díl své »Christliche Dogmatik«. Který spis nahoře míněn, není zřejmo.

²⁾ Hošek vypůjčoval a posílal Sušilovi knihy z Vídne do Brna. Zde míněno dílo: Semisch, Die apostolischen Denkwürdigkeiten des Martyrers Justinus. 1848. — Dříve již vydal Semisch dílo: Justin der Martyrer. 1840.

Vy dobře poznamenal.“ 22. března 1852: „Sv. Justin nedopsán a tedy nemůže vyjít; kdybych měl lepší oči, již by byl světlo Boží spatřil. Ale tak musí chudák ležeti a očekávati až na další čas.“

Byla tedy zpráva „Blahověsta“,¹⁾ že Sušil „v tiché, bohumilé činnosti své neunavený“ má Justina úplně připravena do tisku, předčasná. Týž časopis oznamoval r. 1857., že Sušil chystá do tisku třetí vydání Otcův apoštolských a sv. Justina že má již přes rok připravena.

Sušil přednášival ve veřejných i soukromých schůzích katolické jednoty v Brně od roku 1851. častěji o Otcích církevních, kteréžto přednášky uveřejňovány v organu téže jednoty, v „Hlase“, m. j. též o sv. Justinovi, o Otcích 3. století atd., a s přednáškami těmi připravoval nové, rozšířené vydání díla svého. Avšak z uvedených jím příčin i pro jiné práce, jako sestavování veliké sbírky národních písní a výkladu N. Zákona, nedošlo k němu ještě dlouho, ba vůbec již ne za živobytí jeho, ačkoliv i důvěrný přítel M. Procházka ohlásil v „Časopise katol. duch.“ r. 1860., že Sušil „již dávno přichystal sv. Justina k tisku, připravuje třetí vydání sv. Otcův a čeká jen na vydání Tischendorfovo.“²⁾

R. 1865. 7. listopadu píše mu pražský nakladatel I. L. Kober: „Velectěný pane, laskavostí p. t. p. prof. Procházky zvěděl jsem, že jest přáním Vaším, bych vydal nákladem svým třetí vydání díla Vaše „Spisy svatých otcův Apoštolův“ (!) Zajisté nemohu zamítnouti nabídnutí tak věhlasného muže jako Vy jste, mnohovážený pane, ačkoliv nyní právě měl by se nakladatel obmeziti na publikace vydávané a nikoliv nové. Vímeť všickni, v jaké době žijeme, kde věru i nejlepší díla od slovutných spisovatelův ladem takřka ležeti zůstávají. Bída taková nemá pamětníka. Račtež odpustiti, že Vás obtěžuji takou lamentací, než já nejlíp cítím bídu, jakouž obecenstvo naše na venkově jest sklíčeno.

Mimo všechny tyto prabídné poměry pro nakladatele příjmu nabídnutí Vaše, srozuměn-li budete s výminkami mými, jež jsou:

Vydal bych třetí opravené a rozmnožené vydání díla Vašeho s právem vlastnickým po vše časy a na všechna vydání, a za toto třetí vydání nabízím Vám honoráře celkem Dvě stě zl. r. m. a to: 100 zl. bych vyplatil, odprodav 500 výtiskův díla Vašeho, druhých 100 zl. odprodav 800 výtiskův nákladu 1200 (!) exemplářův. Mimo to

¹⁾ 1851. č. 51.

²⁾ Míňen zde asi proslulý Codex Sinaiticus, jenž vedle Písma obsahuje též list Barnabův a »Pastýře« Hermova. Vyd. 1862.

12 výtiskův na obyčejném papíře Vám zdarma. Při dalších vydáních ovšem zůstává tíž honorář za týmiž výminkami.

P. T. pánové Dr. Borový, Srdínko, Škoda vyslovili se o spise Vašem co nejchvalněji, než o nynějších poměrech poukázán prý jest na menší odbyt, poněvadž prý se může odporučiti jen co příručná knížka.

Prosím, byste, přijav výminky tyto, zaslati mi ráčil revidovaný a opravený výtisk; nepřijmete-li jich, račtež to p. prof. Procházkovi sdělití, jenž mi to příležitostně oznámí.“

Vyjednávání toto nevedlo ke kladnému výsledku. Sušil, kterému svěřeny četné články, zvláště též o otcích apoštolských pro Riegrův „Naučný Slovník“, u Kobra vydávaný, odmítl pro některé nevěrecké články Slovníku toho veškero spolupůsobení, a takto snad přerušeno i vyjednávání s nakladatelstvím Kobrovým.

Teprve r. 1874. vyšlo 3. vydání Sušilova díla nákladem Dědictví sv. Prokopa v Praze.¹⁾ R. 1868., brzy po smrti Sušilově, zaslal M. Procházka Sušilův rukopis přeložených tří spisů sv. Justina, totiž Obrany I. a II. a Rozmluvy s Tryfonem, jmenovanému Dědictví.²⁾ Dru. Klementu Borovému svěřeno připraviti do tisku dílo Sušilovo, které sice k novému vydání bylo uchystáno, avšak ještě ne docela, neboť ke spisům sv. Justina nenapsal Sušil žádného úvodu. Vydavatel Dr. Kl. Borový nahraňuje nedostatek ten několika stručnými poznámkami do předmluvy položenými. Kromě jmenovaných spisů Justinových máme zde tedy opravený otisk druhého vydání díla Sušilova. „Jen u věcech méně závažných a s ohledem na některé méně obvyklé výrazy jsme dle usnešení výboru k jakýmsi změnám přikročili“, podotýká vydavatel. V „ukazateli nauk“ citována také díla Justinova. Překlad jejich, který bez mála polovici knihy zaujímá, jest přesný a kromě některých těch neobvyklých výrazů plynňý.³⁾

Jedno důležité odvětví theologické v literatuře české, jež až dosud v patristice vykazuje velmi málo příspěvků, zastoupeno tímto dílem Sušilovým nejen zcela dostatečně, nýbrž velice platně a čestně.

¹⁾ »Spisy sv. Otcův apoštolských a Justina Mučenníka«. Str. VIII, 462.

²⁾ Srv. »Čas. katol. duch.« 1868 zprávu ze schůze konané 21. pros. 1868.

³⁾ Náklad byl ve schůzi Dědictví sv. Prokopa 29. pros. 1873 ustanoven na 1650. Mimo podílňky Dědictví dílo sotva asi valně rozšířeno.

Církevní hymny. Snahy o opravu kancionalu.

Důstojně za lidovou píseň měl Sušil s dostatek příležitosti poznati též nábožný zpěv našeho lidu, jak v soukromí tak veřejně při bohoslužbě. Jakkoli potěšen byl nalezenými písněmi prostonárodními, jež dle uvedené zprávy¹⁾ již tehdy vydati zamýšlel, tím nemileji dotýkala se básnického i hudebního jemnocitu jeho zpuštěnost zpěvu chrámového. Víme, že již jako kaplan v Olbramovicích snažil se českým farníkům opravit zpěvy kostelní.

Na Moravě rozšířen byl kancional Fryčajův, textem jako jiné chatrný; věrní to svědkové pokleslého jazyka i vkusu! Nápěvy dochovávaly se bez toho jen po paměti, tak že i co původně bylo dobré, časem se znešvařilo a zkazilo. Ještě do nedávna a snad i dosud zpívají se v kostelích venkovských písně, o nichžto stydno mluvit.²⁾ Že takto věc a forma ocitují se v křiklavém rozporu, netřeba podotýkati.

¹⁾ Srv. str. 83.

²⁾ Rozhořčený, ale spravedlivý posudek kancionalu takového napsal J. E. Kosina v Časopise Matice Mor. 1877. Apostrofuje tam vydavatele jakožto básníka, kterýž ovšem za to nemohl, že takové písně na Moravě zobečňely, a vydal podle toho kancional časové potřebě vyhovující a proti Fryčajovu přece jen opravený. Vydati zpěvník duchovní, kterého by se při bohoslužbě užívalo, není tak snadno, jako nějakou sbírku básní. Že se však zase zbytečných obtíží mnoho působívá, tak že nemáme dosud zpěvníku takového, jenž by byl zobečněl, nebudiž upíráno. Týká se to bohužel i důmyslných a vzácných prací na př. upravovatele, jakým jest Ludvík Holain («Plesy duchovní» atd.).

Jak si jednotliví kněží tu pomáhali, viděli jsme u Sušila. Zajímavé a zevrubnější o tom zprávy máme v životopise Jos. Vl. Kamaryta,¹⁾ který o nápravu zpěvu a hudby chrámové též veřejně se ozval²⁾ a sám osadníkům svým písně duchovní složil i kancional sestavil. Sušil příslušné názory své uveřejnil teprve r. 1851.,³⁾ a to za příčinou návrhu Krbcova, dle něhož měl za základ obnovy přijat býti kancional svatováclavský z r. 1764.⁴⁾ Sušil probírá ve stati své napřed stručně dějiny církevní písně, žádaje, by je někdo zevrubněji vypsál, a poukazuje na prameny v Třeboni, Mikulově a Praze; jemu prý nedostává se k tomu sil ani příležitosti. V druhé části podává některé návrhy, jak by se oprava církevního zpěvníku měla provésti. Hymny církevní chce při tom míti vzorem, ačkoli připouští, že se všechny lidu nehodí. Oprava jest mu velepotřebnou, neboť „píseň v té formě, v jakéž se v kancionalech našich nalézá, v ní déle potrvati nemůže.“

Že od hymnů církevních očekává přiměřené zvelebení zpěvu kostelního, nikoho zajisté nepřekvapí. Jestliž zpěv důležitou částkou liturgie. A jestliže tuto Církev svými předpisy upravuje a řídí, nemůže býti pochyby, že i zpěvy jí zavedené budou nejprůměřnější. Jsou-li pak hymny ty předepsány kněžstvu ke zpěvu neb říkání, tedy zajisté budou i věřícím vhod.

Ostatně i k organické a jedině zdárné úpravě českého zpěvu duchovního na základě starobylých památek ukazují se hymny církevní nejvhodnějšími, „any“, jak v předmluvě k přeloženým hymnům podotýká, „z hymnů církevních písně naše svaté co ze zdroje se vyprýstily“. Příčinu tuto výslovně uvádí mezi pohnutkami díla svého, jež r. 1846. vydal.⁵⁾

Předeslána předmluva s úvodem. Předmluva je tato: „Zpěvové církevní, jichž tuto laskavému čtenáři podáváme, do sebe cenu mají povšechně uznávanou; a tu obecnou a soukromní. Obecnou rozumíme cenu tu, již sobě každé básně výtečné osobují, nad to pak básně z dávného věku ba z pravěku církve pochodící, v nichžto se zračí duch křesťanský věku onoho, v nichž duch ten nauku pravoslavnou

¹⁾ Rybička, Přední křisitelé národa českého. II. Str. 262. 267.

²⁾ Srv. předmluvu ke sbírce: »České národní duchovní písně«. 1831. — »Slovo o nynější církevní hudbě« v »Časop. katol. duch.« 1831.

³⁾ »Zlomky o zpěvníku a jeho obnovení« v »Blahověstu« 1851, 27. 28

⁴⁾ Srv. »Blahověst« 1851, 21.

⁵⁾ Hymny církevní. Převodl a vyložil František Sušil, professor theologie. V Brně 1946. U Františka Wimmera (Fr. Gastla). Tiskem vdovy Rudolfa Rohrera. Str. IV, 211, V.

uložil, a ve kterých boholibým ctnostem se učí. V té straně každému křesťanu, ať nedíme každému člověku, cena jejich zřejmě se ohlašuje. Mají však zpěvové ti do sebe cenu zvláštní, soukromnou. Jsou to písně církevní pro veřejnou liturgii ustanovené; a tudy ovšem každý katolík se k hymnům těm co k domácímu palladiu přihlásí, kněz pak katolický celým srdcem se k nim přivine, an jemu sladkou jest povinností, hymny ty buď zpívati, buď říkati, od církve svaté na něho vloženu. Protož i u odstoupenců od církve jich sobě vezdy váženo a trejnověji protestantové němečtí si o ně zásluhu získali, z nichž jeden je s pilností velikou vydal, H. A. Daniel l. 1841 a 1842 ve dvou dílech.¹⁾

V jazyku našem posavád nikdo se o převod veškerých hymnů církevních veřejně užívaných nepokusil; překladové staří ale metrické, ba ani překladnické dokonalosti té nedostihují, kterou stav nynější literatury naší a posvátnost věci vymáhá. My tedy, ač nikoli bez ostýchavosti, sami sobě v tom nedověřujíce, v práci tu jsme se vydali, a s pomocí Boží k místu přivedli. Tuto pak na světlo ji vydávajíce ku překladu i výklad přičiňujeme, aby co ztmělé jest, ozřejmelo, a co nedosvětlé, zračitěji se vyskytalo; ač tu mnohým se viděti bude, že jsme snad někde příliš mnoho, jinde příliš málo poznamenali. Nad to jsme při hymnu každém, pokud jsme se toho dověděti mohli, skladatele a věk i stav jeho v krátkosti udali.

Jest ještě jiná příčina, která nás k tomu vybídla, abychom se v překládání hymnů těch vydali. Nebude nikoho tajno, že mnozí obnovu pěsenníků či zpěvníků obmýšlejí, kteří spolu i pravidla navrhnují, dle kterých by obnova ta či oprava se konati měla. Vůle ta všady chvalitebna a ctihodna se jeví; avšak nám zdá se ta věc až nad to zavilá a osuhlá býti, než aby tak lehkou měrou jí vyhověno býti mohlo. A i v tom, co navrhnují, nedost opatrnosti a dovodnosti, ják nám se podobá, šetřeno bylo. My zatím jsme uznali za vhodné, církevní hymny dříve v přeložení co příspěvek k obnově

---

¹⁾ Míněn »Thesaurus hymnologicus«. 5. sv. 1841—56. — V druhém vydání odstavce tento zní: »Jak veškeren život církve, tak zvláště tato větev života církve svaté, zpěv její, došel pěstovatelů, kteří s nevidanou dříve pílí v dolinách starožitnosti kutají odtad zvučné stříbro hymnův vynášejíce. Dobyli sobě v té straně veliké zásluhy Daniel, Mone, Neal, Trench, Du Méril, Gautier a jiní mnozí, kteříž hymny ty v přesném a ocíděném originalu vydali. Z překladatelův chceme jednoho jmenovati, Ignatia Holovinského, arcibiskupa Mohylevského, jehož překlad polský kościelných hymnů po smrti výtěčníka toho v Krakově 1856 vyšel.«

pěsenníku vydati, any z hymnů církevních písňe naše svaté co ze zdroje se vyprýštily.

Překládáme pak tuto v té sbírce naší hymny v breviář a sequentie v missál římský přijaté, k nimž některé jiné připojujeme. Textu se držíme toho, jenž v nynějších bohoslužebných knihách se nalézá, kterýž poněkud od textu kněh starých odstupuje. Církev svatá sebe veždy co vládkyni hymnů a sequentií veřejně užívaných považujíc postupem času mnohé věci v nich proměnila. Taková proměna se nejposledněj dála od Urbana VIII., velikého klassické literatury znatele a milovníka, jenž hymny ty, aby rozměrům svým dokonale odpovídaly, slovutným mužům, Stradovi, Galuzzimu a Petruccimu předělati poručil. Prohlídala v tom se zpěvy svatými církev k církvi starozákonní, která podobně v žalmích se některých proměn podjala, jak to ze srovnání textu řeckého žalmů písmových s hebrejským textem patrno. Hymnové před Urbanem VIII. (t. j. před létem 1631, v němž proměny zmíněné do breviáře přijaty byly) mají se k hymnům nynějším, jako žaltář alexandrínský (a tedy i vulgátní) k žalmům hebrejským.

An jsme v rýmech překládali, užívali jsme veršů přízvučných, proto jamby v trocheje proměnivše, vyjmouc hymny o sv. Teresii, o sv. Janu Nepomuckém, o sv. Janu Kantském a jiné, ježto jsme v časoměrných rýmovaných jambech převedli. Hymny nejambickými klassickými rozměry pronešené jsme ponejvíce dvakrát přeložili, nejprvé v původní formě klassické (ač jsme ve strofách sapfických chodu anapaestického častěji odstoupili, sr. Krok I. 2. 15.), nápótom v rýmu, aby se jich, libo-li, užiti mohlo, anož u nás nerýmovaných písni ani veřejně ani soukromně se neuzívá. S jakým prospěchem to všecko se od nás dálo, již sám laskavý čtenář rozsoudí.

V Brně na den sv. Jana evangelisty 1844.“

V „Úvodě“ potom následujícím rozepisuje se Sušil vzletnými slovy o zpěvu vůbec, o písni duchovní, o jejím rytmu, rýmu a nápěvu, stručně přezírá dějiny zpěvu duchovního od věků nejstarších a rozličné druhy její, a končí zevrubnější charakteristikou hymnů, které ve svém díle předkládá.

„Kdo sbírku tuto hymnův církevních projde, přesvědčí se brzo, že v ní živel vládne, jakým každé poesii svaté a nad to církevní oddýchati jest. Církev svatá, ducha pravého převýborně povědomá, a jím neustavně provívaná, hymny ty do liturgie přijavši osvědčila, že se v nich netoliko odbíjí světlo, jež v ní rozžehnul Spasitel, alebrž že je prostoupá život ten, oheň ten, ona rozžavenost,

jakovou Christus roznítit na zemi přišel. Obnášejí pak hymny tyto sebou celý rok církevní, život celého roku církevního v nich pulsuje. Co tím církev zamýšlí, že zvláštní svátky co přestávky a oddechy od trampot života vezdejšího ustanovuje, k tomu i hymnové prohlídají. Jimi zajisté dnové mijivého života tohoto ve dny života věčného se obracují; jimi věčnost v čase se udržuje; jimi duše z časnosti ku věčnosti se uvozuje. Hymny ty jsou andělé strážcové, nás celým rokem a celým živobytím provodící, o skutkách Božích vypravující, ode zlého nás ostráhající, k životu nebeskému, k víře, k naději a k lásce zovoucí a zbuzující.

Jsouť ovšem hymnové sbírky této původem latině skládání, a tudy jenom latinskou církev zastupují. Avšak jako se v Římě pohanském všeliká zbíhala předkřesťanská vzdělanost, a zádumčivý Egypt a lepá Grécie duchovou daň jemu odváděly: podobně se i v této věci shledává. Ne žeby snad byli básníci svatí díla svá do Říma posílali, aby odtamtud toky latinskými proudové posvátní do celého těla církve se rozbíhali: církev volně dávala váti duchu básnickému zdárným jeho výplodům se radujíc, a je pod ochranou svou matersky pěstujíc. Ale jako srdce na všecky po těle žily při-
tažlivě působí, že jemu z končetin odevšad krev vylévají: nejinak se i tuto ve středišti církevním dalo. Přijímalť tichý ocean církve římské všecky životné proudy v lůno svoje, jižto se zdravým tokem vinuli, v bahně a písčinách nezanikajíce. Mužové dva, kteří největšího vplyvu na rozvinutí a spořádání zpěvu latinského v nejstarší době měli, východním ovanuti byli duchem. O svatém Ambrosiovi se zajisté dí, že podlé církve východní zpěv zavedl v církvi svojí. Sv. Hilarius Piktavský po nějaký čas u vyhnanství ve Frygii žil, kde tolikéž oznal se s duchem církevních hymnů tamtějších.

Jednak nechceme tajiti, že hymnové církve latinské poněkud se liší od výtvorů básnických církve orientální. Říman k činění ozvláště povolán jsa veždy na venek působil, a takovéto v zevnějšek vycházení, po tisícletí bez překážky trvavší, s ním docela srostlo, až i mimovolně a bezvědomě nejzadnější schránky duše jeho prostoupilo. Odtad došel rázu objektivnosti, a pečet tu vrážel všem výtvorům svým. U národů tklivých, pokojných, zádumčivých cit se za skutek běře, jako i dítě v květu svrchovanost nalézá: Říman ale k ovoci, ku plodu, ke skutku, k činu prohlídá, věci každé jenom toli ceny přičítaje, koli k záměrům zamýšleným nápomocnou se býti prokazuje. Jest méně horovným, ale více praktičným; nerozplameňuje, aniž zachvacuje: ale k činům pobádá; není v jeho srdci

a ustu blesku ani bouře: ale světlo dnové tam svítí, a zvon ku klekání z rána, a ku práci ze sna probuzuje. Hymny latinské prosty jsou vši slabé měkoty; jsou to zpěvy dostojné, vážné, slavné, avšak i hluboké, posilující ducha věrného ve strastech vezdejších ku vytrvání na trnovité cestě. Tudy i ta jejich melodie prostá jest, ale pobudlivá jako hudba ku pochodu vybídající. Nemáš v ní sladkého toužení, něžné rozčilenosti, měkého v citech zanikání; nemáš v ní klokotu slavičího, ale skřivánkova hlasná píseň tě v ní těší, a s sebou vzhůru vznáší, abys tam snahou se napínal, kam ti vzlet jeho ukazuje. Slovem píseň latinská textem i melodií právě předmětná, objektivní jest, a tudy povahu písně právě církevní sebou obnáší.

Jiná poněkud povaha bleskotá v písních církve řecké a vesměs východní. Řek, pěstovanec mús, uměl okrouhlým mluvití ustem; co se mu ze rtou linulo, to libě co potůček šplounalo; do lyry-li zasáhla ruka jeho, zdálo se, že duch písní životně sestoupiv strunami těmi rokotá. Sladká něžnota jako záplava ranní rozlita jest po řecké písni; milostný hlahol její, a krok její přeutěšený. Cit písně řecké zarývá se hluboko do útroby, a vzlet myšlének jejich horovný mysl a ducha k záhvězdovým světům podnáší. Ale chod písní těch dythirambický, to přesmělé fantasie horování, v náramnostech si libující, ta citův přeplněnost a přetikavost, ta v horoucnosti zatopenost, slovem subjektivní povaha ta vymáhá na zpívateli a slouchateli zvláštní povahu ducha, již se každému člověku, ano většímu dílu člověčenstva nedostává. Jsou to převýborné a nevyrovnané zpěvy pro dům a pro rodinu, pro domácnost: ale pro veřejnost méně se hodí, an podmětnost jim vadí; a tudy latinským hymnům, ač nenadaným takovou cenou básnickou, u veřejnosti ustupují. — To mnohem více, neli do něžnosti, zajisté, co se vroucnosti týká, o východních hymnech platí.

Proto však v latinské církvi nezapomenuto na duše hlubší, a roztoužená v citech zabředlá mysl neodchází v ní s prázdnem. Církev římská, povšechnou jsouc, přijala do sebe i písně povstalé v krajích, kde duch římský s geniem řeckým se políbili, a obojích povaha v jednu splynula. V těch hymnách již slova a citové jemně plynou, tu již větérek jednak lučinou květnou, jednak suslivým lesem, jednak hájem tajemným vane. V nich již duše želem se rozplývá, již radostí se chvěje; ano i jásá plesem svatým a hrůzou velikolepou duší až do kořán otrásá. Než ani v těchto zpěvech proud citu ze struhy se nerozplavuje, ač plným tokem se vale, nébrž ve břehách pravidelných se udržuje, a vlnami krotkými se

rozplaskuje. A církev také hymnů těchto, jakožto povahou svou za meze předmětnosti vybíhajících, řidčeji při veřejných službách svých užívá, privátnému, soukromnému úpotřebování je zanechávajíc. Vesměs pak nemůžem dosti nadiviti se velemoudrému církve v té části řízení, jímžto sobě v užívání i oněch, o kterých s hora praveno, objektivních, i těchto subjektivních hymnův počíná. Onyno, předmětné hymny, jakožto písně svaté konavosti či výkonnosti, volí pro rozličné chvíle denní, na úsvit, ku primě, k tertii, sextě, k nóně, ku kompletoriu, k nešporám, jakož i k obyčejným svátkům, v nichž křestanovi ku pouti a ku boji duchovnímu síly nabývati potřeba. Písně ale ty, v nichž živel subjektivní vládne, bere na ony řídké slavnosti, v nichž duši křestanské buď plésati, buď plakati, buď tichým želem anebo skromnou radostí oddýchati se dává.“

V druhém vydání týchž „Hymnů církevních“, „opraveném a rozmnoženém“,¹⁾ opakuje celkem totéž, co v prvním o podniku svém pravil, přidává však několik poznámek zajímavých a charakteristických.

O zpěvnosti praví vzhledem k nové úpravě duchovních zpěvníků toto: „Ku podařilosti písně co do slov a vněšné chůze (nápěvů tuto se docela odtahujeme a o vniterné povaze v úvodu se místněji rozprostraňujeme) náleží ovšem srozumitelnost, aby tomu jenž věci a řeči mocen jest, lehkou přístupna byla; avšak píseň neméně poža-

¹⁾ V Brně 1859 nákladem Nitsche a Grosse, tiskem Viléma Burkarta. Stran VII a 200. Předmluva datována »v Brně 24. Junia 1859«. Mezi listy Sušilovými zachoval se též návrh smlouvy s nakladatelem. »Brünn 27. 3. 1859. Euer Hochwürden! Mit Bezugnahme auf unsere mündliche Verabredung sind wir sehr gerne bereit die Drucklegung und den Verlag der neuen Auflage Ihrer Hymnen (böhmisch) unter nachfolgenden Bedingungen zu übernehmen, nämlich: 1. Die Herausgabe geschieht auf gemeinschaftliche Rechnung beider Theile, jedoch mit dem ausdrücklichen Bemerkem, dass, sollte wider Erwarten die Auflage sich nicht auszahlen, der Herr Verfasser zu einer Aufzahlung nicht verpflichtet ist. 2. Der Herr Verfasser verzichtet auf ein fixes Honorar; die Verleger übernehmen die Riskierung der Auslagen für Papier, Druck und Buchbinder. 3. Der nach Abrechnung der von den Verlegern bestrittenen Drucklegungs- etc. Unkosten, desgleichen nach der Abrechnung der abgegebenen Gratis- oder überhaupt nicht zur Zahlung gelangten oder verloren gegangenen Exemplare sich ergebene Netto-Reingewinn wird zwischen Verfasser und Verleger zu gleichen Theilen getheilt. 4. Die Rechnungslegung resp. Zahlung des den Herrn Verfasser eventuell freffenden Gewinns-Antheils findet alljährlich zwischen Ostern und Pfingsten statt, und zwar das erstemal im J. 1860. 5. Die Höhe der zu machenden Auflage wird auf 1200 Exemplare bestimmt. Druck und Papier nach der dem Verfasser vorgelegten Probe; erst dann werden noch 20 Exemplare mit breitem Rande für den Herrn Verfasser abgezogen. — Wir glauben hiemit alle Punkte unserer Besprechung erwähnt zu haben. Achtungsvoll ganzergebenst Nitsch & Grosse.«

duje blahozvučnosti, aby se dala pěkně zpívati a nikde zádrhlina, nezvučnost a bezhlasí nevadily. K tomu potřebí můžeme-li sobě o věci té slovo dovoliti 1. rýmů hlasných, to jest, aby ve slovích víceslabičných vždy dvě slabiky se rýmovaly.¹⁾ 2. Postihuje se pokud možná rýmů štěpných to jest takových, aby se nerýmovaly pouze grammatické formy na př. ého — ého, eji — eji atd.; nébrž aby rým na samých kořenech a štěpech slov spoléhal. 3. Požaduje se aby kde dvě slabiky rýmovati jest, předposlední syllaba v obou slovích stejného trvání byla, a 4. aby dále uvarovalo se hustému v písních našich iikání a eekání, ustavičnému totiž nelibozvukých hlásek *i* a *e* opakování. Leč rozvítek věci těchto dále vésti nemístno by tuto bylo a my jsme jenom poukázati chtěli, že věc ta není tak lehka jak se mnohým vidí. To ale pro upozornění čtenáře doložiti musíme, že jsme my se strany svojí ovšem překlad podlé těch pravidel ustrájeli, ku přísnosti formy prohlídali a libozvuku šetřili, což připomínáme aby se nám prominulo jestli jsme někde za meze obyčejné populárnosti se vyšinuli, ač nás v této příčině sama povaha originálu jistě vyloučeny učiní.“

O pořadí hymnů píše: „Překládáme v té sbírce naší hymny v breviář a sequentie v missál římský přijaté, k nimž některé jiné díl latinské díl řecké připojujeme, aby čtenář i v té věci rozdíl mezi obojí církví poněkud poznal a sám přesvědčil se, jak církev latinská nad řeckou tuto znamenitě vyniká. Pořádek v kladení hymnů těch mohl býti buď historický buď cyklický. Z historického pořádku ovšem nejedny jdou výhody; vývoj hymnologie se před oči staví, nauky jistého věku se ozračují, aesthetický ráz jak se od předešlého a pozdějšího věku liší, se zřejměji myslí naskytuje. Avšak my raději pořádku cyklického se držíme již proto, poněvadž text, jehož jsme následovali, toho vymáhá.“

Ke zmínce o opravě hymnů, podniknuté Urbanem VIII. (srv. str. 104.), přidává v tomto vydání poznámku, jejíž ostří mutatis mutandis zasahovalo též leckterého přílišného konservativce u nás: „Nelibě sice to hymnův ač od nejvyšší autority církevní podniknuté opravení nesli někteří horlivci, jenž nevím jakou ujmu pobožnosti v tom metrickém hymnův ustrojení čenichali volajíce: accessit latinitas et recessit pietas, přistoupila prý správnost slohu, ale pobožnost odstoupila. Jim ale vhodně odpovědíno, že sloh barbarský nikterak úzce a nerozlučně spojen s pobožností není. (Quasi non posset esset pius, nisi etiam fuerit barbarus.)“

¹⁾ Jaké mají to býti rýmy: tajemství a království, stoloval a požíval?

Konečně o překladech svých podotýká: „Hymny nejambickými klassickými rozměry pronešené jsme podobně dvakrát přeložili, nejprvé v původní formě klassické, nápotom v rýmu, aby se jich, libo-li, užití mohlo, anož u nás nerýmovaných písní ani veřejně ani soukromě se neužívá. Při veršech nejambických originálu jsme se drželi v té míře, že jsme i povahu veršů nápodobiti snažili se. A tudy jsme ve vydání tomto druhém neodstoupali chodu anapaestického ve strofách saffických (jak jsme to v prvním vydání sobě dovolili), při hexametrech z latiny jsme ovšem přerývky penthemimerické šetřili, ale při verších těch z řečtiny přeložených jsme dle originálu přestávku v thesi třetí stopy a druhdy tak řečenou bukolickou přestávku položili, jak to sv. otec Řehoř Naz., z něhož jsme přeložili, sobě zamiloval. Nový překlad, jambický totiž, jsme k tomuto vydání přidali, abychom spolu i možnost překládání takového ukázali, kteréžto se předvoditelé spisů Shakespearových zhola odpírají ač předce trochéje, jenžby jim nejlépe slušely, zamítajíce. Nad to jsme dřívější přeložení svoje na mnoze opravili, a nadějeme se, že proměny ty se škodou se nedály, nébrž že jimi překlad v libozvuku, hudebnosti, správnosti a věrnosti všelijak získal. Vskutku-li tomu tak jest a s jakým prospěchem i proměny i nové překlady se od nás dály, již sám laskavý čtenář rozsoudí. Zdáli se někomu zbytečno, že dvojí převod předkládáme, nechať nás u toho slova Viktorýna ze Všehrd omluví. Když mest nastává, dí on, nevyléváme starého vína ven, anož oboje má svou zvláštní chuť. Tak i nový překlad starého nekazí nébrž jej vzácnějším činí. Tak on. Hymny ty jsou nejsličnějším majetkem církve a tudy nemohla v útrokách našich nerůsti láska k těmto perlám na šiji králové a choti Páně.“

Stůjte zde některé ukázky překladů z prvního i druhého vydání:

Pange lingua gloriosi corporis.

Jazyku, pěj předústojnou
Těla Páně úrodu,
Veleb krev, již láskou hojnou
Pro člověka svobodu
Ráčil v obět bohakojnou¹⁾
Vylit král všech národů.

Pange, lingua, gloriosi
Corporis mysterium
Sanguinisque pretiosi,
Quem in mundi pretium
Fructus ventris generosi
Rex effudit gentium.

Nám se zplodil, nám se zrodil
Z panny vadou nejaté;
Duše lidské k Bohu vodil
Seje símě přesvaté;

Nobis datus, nobis natus
Ex intacta Virgine,
Et in mundo conversatus
Sparso verbi semine,

¹⁾ Bohakojnou, t. j. jež Boha kojí, ukáží, smiřuje.

A když cesty svoje schodil,
Řády konal bohaté.

U svatého sedě stolu
Při poslední hodině,
Když heránka snědli spolu
Na posvátné hostině:
Dal se v pokrm Apostolů
Dvanácté rodině.

Slovo tělem stalé slovem
V tělo své chléb změňuje,
Víno v krev svou v divu novém
Ač duch nepochopuje.
O skutku tom opravdovém
Víra jen nás ztvrzuje.

Svátosti té neskonalé
Čiňme tedy poklonu!
Ustup řádstvo zastaralé
Novému teď zákonu;
Síle smyslů nedozralé
Sejmi víra oponu.

Otce, Syna po oboru
Ctěme s vroucnou útrobou,
Rozlíhej se k nebes dvoru
Chvála slavnou způsobou,
Buďi Duch ctěn od svých tvorů,
Jenž pochází od obou.

Sui moras incolatus
Miro clausit ordine.

In supremæ nocte coenæ
Recumbens cum fratribus,
Observata lege plene
Cibis in legalibus,
Cibum turbae duodenarum
Se dat suis manibus.

Verbum-Caro panem verum,
Verbo carnem efficit,
Fitque Sanguis Christi merum;
Et si sensus deficit,
Ad firmandum cor sincerum
Sola fides sufficit.

Tantum ergo Sacramentum
Veneremur cernui,
Et antiquum documentum
Novo cedat ritui:
Praestet fides supplementum
Sensuum defectui.

Genitori Genitoque
Laus et iubilatio,
Salus, honor, virtus quoque
Sit et benedictio:
Procedenti ab utroque
Compar sit laudatio.

Ave maris stella.

Zdráva's hvězdo strážná,
Matko Boží vážná,
Panno ustavičná,
Nebes bráno sličná!

S Gabrielelem s nebe
Pozdravujem tebe;
Dej mír, zažeň hněvy,
Proměň jméno Evy.

Oprošť nás pout vlaků,
Uděl slepým zraku.
Odvrát všechny strasti,
Dej, co plno slastí.

Ave, maris stella,
Dei mater alma
Atque semper virgo,
Felix caeli porta.

Sumens illud Ave
Gabrielis ore,
Funda nos in pace,
Mutans Hevae nomen.

Solve vincla reis,
Profer lumen caecis,
Mala nostra pelle,
Bona cuncta posce.

Ukaž, že jsi máti,
Rač tam po nás státi,
By vždy s námi chodil,
Jenž se z tebe zrodil.

Panno bohorodná,
Matko přelagodná!
Dej, ať duše čistá
Následuje Christa.

Zpravuj jistou cestu
K nebeskému městu;
V nebeské pak říši
Zveď nás ku Ježíši.

Sláva Bohu Otcí,
Synu stejné moci,
Buď i věkostálá
Duchu vzdána chvála.

Monstra te esse matrem,
Sumat per te preces
Qui pro nobis natus,
Tulit esse tuus.

Virgo singularis,
Inter omnes mitis,
Nos culpis solutos
Mites fac et castos.

Vitam praesta puram,
Iter para tutum.
Ut videntes Jesum
Semper collactemur.

Sit¹⁾ laus Deo Patri,
Summo Christo decus,
Spiritui sancto,
Tribus honor unus.

Dies irae.

Den ten hněvu s hrůznou silou
Přírodu v prach sklopí znylou,
Jak dí David se Sibyllou.

Jaká hrůza lidi schvátí,
Když se Christus s nebe vrátí,
Bude všecko v potaz brátí!

Trouba Boží ve vůkolí
Divným hlasem na mrtvoly
»Vstaňte k soudu!« zahlaholí.

Smrt a vesmír v děse zblednou,
Když vše tvory vstávat shlednou,
Jak se k soudu Páně zvednou.

Vynesena bude kniha,
V níž je psána cnost i píha,
Na niž trest neb zpláta stíhá.

An pak soudce svět ten zpytá,
Zjeví každá věc se skrytá,
A msta na ni padne hbitá.

Dies irae dies illa
Solvat saeculum in favilla
Teste David cum Sibylla.

Quantus tremor est futurus
Quando iudex est venturus
Cuncta stricte discussurus.¹⁾

Tuba mirum spargens sonum
Per sepulchra regionum,
Coget omnes ante thronum.

Mors stupebit et natura,
Cum resurget creatura,
Iudicanti responsura.

Liber scriptus proferetur,
In quo totum continetur,
Unde mundus judicetur.

Iudex ergo cum sedebit,
Quidquid latet, apparebit:
Nil inultum remanebit.

---

¹⁾ Názvuk původu nápodobiti, jak to někteří žádají, se nám nepovedlo; a ovšem nelehká věc jest, tolikेरé dlouhé u v rýmu podržovati. Nejdřív ještě by sloha druhá se takto projádríti dala:

Hrůza zmocní se všech zvířů,
Když Pán přijde v nebes kůru,
Aby soudil všechnu stvůru.

Co mám říci v onom čase,
Kdo mě schová v takém žase,
An se cnostný strachem třase?

Králi hrůzy veleskvoucí,
Jenžto slycháš prosby vroucí,
Spas mě tenkrát všemohoucí!

Rozpomeň se v onu chvíli,
Jakou's vodil pro mne pili,
Ať se tvář Tvá ke mně schýlí.

Hledal jsi mě v velké mdlobě,
Na kříži's mě koupil sobě;
Trud ten nebuď v mar v té době.

Spravedlivý soudce zlosti!
Promiň mně mé nepravosti,
Než den přijde přehlivosti.

Pro hřích chvějí se mé oudy,
V tvář se lejí studu proudy,
Nechoď se mnou v přísné soudy.

Marii's sňal hříchův tíži,
Lotra's spasil na zlém kříži;
Milost Tvá i k nám se sníží.

Ač má prosba nezaslouží,
Uděl, po čem duše touží,
Ať ji oheň nepohrouží.

Ku věrným mě ovcem čítej,
Od kozlů mě odemítej,
Po pravici své mě vítej.

Když zlé pošleš do propasti
Ku pověčné v ohni strasti,
Povolej mě ke své slasti.

V popel potřín hrůzou strohou
Kořím se ti s prosbou mnohou,
Spas mou duši přeubohou.

O dni pláče, kdežto v strachu
Ze svého vstav člověk prachu
Ku přísnému soudci vkročí;

O nech milost v Tobě zočí!
Rač se Christe nahnouti,
Dej všem odpočinouti.

Quid sum miser tunc dicturus?
Quem patronum rogaturus,
Cum vix iustus sit securus?

Rex tremendae maiestatis,
Qui salvandos salvas gratis,
Salva me fons pietatis.

Recordare, Iesu pie,
Quod sum causa tuae viae,
Ne me perdas illa die.

Quaerens me sedisti lassus:
Redemisti crucem passus:
Tantus labor non sit cassus.

Iuste iudex ultionis
Donum fac remissionis
Ante diem rationis.

Ingemisco tanquam reus:
Culpa rubet vultus meus:
Supplici parce Deus.

Qui Mariam absolvisti
Et latronem exaudisti,
Mihi quoque spem dedisti.

Preces meae non sunt dignae:
Sed tu bonus fac benigne,
Ne perenni cremer igne.

Inter oves locum praesta,
Et ab hoedis me sequestra,
Statuens in parte dextra.

Confutatis maledictis,
Flammis acerbis addictis:
Voca me cum benedictis.

Oro supplex et acclinis,
Cor contritum quasi cinis:
Gere curam mei finis.

Lacrimosa dies illa,
Qua resurget ex favilla,
Iudicandus homo reus.

Huic ergo parce, Deus:
Pie Iesu Domine,
Dona eis requiem.

Stabat Mater.

Podle kříže plná žele
Stála matka Spasitele,¹⁾
Když Syn její na něm pněl.
Duši její přebohou,
Zkormoucenou pro strast mnohou,
Přeostrý meč otevřel.

O jak smutná, zsužovaná
Byla máti požehnaná
V hoře toho úchvatě!
O jak mdlela, jak se chvěla,
A jak tlela, když ho zřela
Strádat k světa výplatě!

Jestli někdo v zemském dolu,
Jenžby zdolal prostý bolu
Matku zřítí strápenou?
Kdožby ronit pláč se styděl
Kdyby matku Páně viděl
Se svým Synem souženou?

Pro národa svého vinu
Viděla jak svému Synu
Tělo bičí zedrali;
Zřela, jak Syn její lásky
Úmornými spoután pásky
Dokonává zsinalý.

Eja matko, lásky zdroji,
Nechat žel mne s tebou spojí,
Nech se s tebou rozkvílím;
Ať mé nitro rozkochané
Ke Christovi láskou zplane,
Ať se jemu zamílím.

Svatá matko, ony rány,
Jimiž oudy Christa sklány,
Hluboko mně v duši vtlač.
Ty bolesti, jež chtěl nésti
Podle zvěsti pro neřesti,
Se mnou mile dělit rač.

Stabat Mater dolorosa
Iuxta crucem lacrimosa
Dum pendebat filius.
Cuius animam gementem
Contristatam et dolentem
Pertransivit gladius.

O quam tristis et afflicta
Fuit illa bededicta
Mater Unigeniti!
Quae moerebat et dolebat,
Pia mater, dum videbat
Nati poenas inclyti.

Quis est homo, qui non fleret,
Matrem Christi si videret
In tanto supplicio?
Quis non posset contristari,
Christi matrem contemplari
Dolentem cum Filio?

Pro peccatis suae gentis
Vidit Iesum in tormentis,
Et flagellis subditum,
Vidit suum dulcem natum
Moriendo desolatum,
Dum emisit spiritum.

Eja mater fons amoris,
Me sentire vim doloris
Fac, ut tecum lugeam.
Fac ut ardeat cor meum
In amando Christum Deum,
Ut sibi complaceam.

Sancta mater, istud agas,
Crucifixi fige plagas
Cordi meo valide.
Tui nati vulnerati,
Tam dignati pro me pati,
Poenas mecum divide.

¹⁾ Trváme v pochybách, nebyloliby snad lépe podržeti v prvních dvou veršech těchto starého rýmu bolestivá a žalostivá, aby dokona odpovídaly originálu. Jenom nás rozchází, že předposlední krátka jest, a že tedy předce docela původu zadost by se neučinilo. Dá se pak začátek tento i takto přeložiti:

Podle kříže plná hofe
Stála matka o příkoře.

Nechť bol dědím, slzy cedím,
S účastností na kříž hledím,
Pokad stává života.
Podle kříže s tebou státi,
S tebou spolu věrně lkáti,
Vroucná jest má ochota.

Panno! ty všech panen slávo!
Buď mně srdce tvoje právo,
Dej ať s tebou rozplývám.
V každé době roven tobě
Ať smrt Páně nosím v sobě,
A ran jeho pomnívám.

Nechat rány jeho čiji,
Ze kříže se podnapiji,
Z lásky k tvému Synovi.
Láskou touto když se znítím,
Nechat přímluvy tvé cítím,
Když Bůh soudy vypoví.

Uděl, ať mě kříž ohráží,
Ať smrt Páně jest mi k stráží,
Jeho milost v otavu.
A když tělo toto skoná,
Dej, ať duše neúhonná
Přejde v rájskou oslavu.

Fac me tecum pie flere,
Crucifixo condolere,
Donec ego vixero.
Iuxta Crucem tecum stare,
Et me tibi sociare
In planctu desidero.

Virgo virginum praeclara,
Mibi iam non sis amara:
Fac me tecum plangere.
Fac ut portem Christi mortem,
Passionis fac consortem,
Et plagas recolere.

Fac me plagis vulnerari,
Fac me cruce inebriari
Et cruore Filii.
Flammis ne urar succensus,
Per te, Virgo, sim defensus
In die iudicii.

Christe, cum sit hinc exire,
Da per matrem me venire,
Ad palmam victoriae.
Quando corpus morietur,
Fac ut animae donetur
Paradisi gloria.

Iesu dulcis memoria.

Sladka paměť Jesu Christa,
v ní se chová rozkoš jistá;
Přítomnost však Jeho čistá
Slast všech slastí duši chystá.

Není žádné písně hladší,
Neslyší nic ucho radši,
Není myslí věci sladší,
Jedin Ježíš duši stačí.

Jesu, nádeje kajícím,
Těcho k Tobě putujícím,
Jak jsi milý hledajícím,
Ale co nacházejícím!

Žádný jazyk člověkový,
Písmo žádné nevypoví,
Jedině kdo zkusil to ví,
Jak Ježíše kochat hoví.

Iesu dulcis memoria
Dans vera cordis gaudia
Sed super mel et omnia
Eius dulcis praesentia.

Nil canitur suavius,
Nil auditur iucundius,
Nil cogitatur dulcius,
Quam Iesus Dei Filius.

Iesu spes poenitentibus,
Quam pius es petentibus!
Quam bonus te quaerentibus!
Sed quid inventientibus!

Nec lingua valet dicere,
Nec littera exprimere,
Expertus potest credere,
Quid sit Iesum diligere.

Ty, jenž sám se ve mzdu dává,
Nech duch v Tobě slast hledává,
Nech i naše, Jesu, sláva
Po vše věky v Tobě stává.

Sis, Iesu, nostrum gaudium,
Qui es futurus praemium:
Sit nostra in te gloria,
Per cuncta semper saecula.

Ukázky z 2. vydání na srovnání dvojího překladu, po případě překladu nového s předešlým vydáním:

Aeterna Christi munera.

I.

O mzdě Christa nekonečné,
Apostolů slávě vděčné,
S myslí družnou, s duší služnou
Chvalopíseň pějme dlužnou.

II. Časoměrně.

Dar Christa jenž bez konce jest,
Apostolův mzdu, slávu, čest
A jich triumfy nad zlobou
Pějmež radostnou útrobou.

Dies irae.

I.

Den ten hněvu s hroznou silou
Přírodu v prach sklopí znylou,
Jak dí David se Sibyllou.

II. Jiný překlad.

Na den hněvu hrůzochvělý
Zvrátí v popel svět se celý,
S Sibyllou jak David želí.

Hrůza zmocní se všech zvířů
Když Pán přijde v nebes kůru,
Aby soudil všechnu stvůru.

Jaká světem projde bůle,
Když Pán stane v zemském dňle
By vše soudil dle své vůle!

Jesu dulcis memoria.

I.

Sladka paměť Jesu Christa,
V ní se chová rozkoš jistá,
Přítomnost však Jeho čistá
Slast všech slastí duši chystá.

II.

O Jesu, sladká paměť Tvá
Ta pravou radost duši dá,
Však nad med a vše co svět zná
Slast větší přítomnost Tvá má.

Primo die quo Trinitas.

I. Chodem trochaickým.

V první den v němž Tvorce Trojný
Z ničeho svět stvořil strojný,
V němž vstav Pán se hrobu zhostil,
Nás co vítěz smrti sprostil.

II. Chodem jambickým.

V den v němžto z ničeho svět ten
Byl od Trojice vyveden,
V němž světa Tvůrce z hrobu vstal
A nám smrt přemoh pouta sňal.

Pange lingua gloriosi corporis.

Chvalte ústa předřstojnou
Svátost těla v závodu,
Chvalte krev již láskou hojnou
Pro člověka svobodu
Ráčil v obět bohakojnou
Vylít král všech národů.

Nám dán v podíl, nám se zrodil
Z panny vadou nejaté,
Jako poutník světem chodil
Seje símě přesvaté,
A Svůj život doprovodil
Divem lásky bohaté.

Stabat Mater.

Stála truchlá v bolné ráně
Podlé kříže matka Páně,
Když Syn její na něm pněl;

Duši její přeubohou,
Žalostivou pro strast mnohou,
Přeostrý meč otevřel.

Ó jak smutna, zkormoucena
Byla Máti oslavená
Syna Svého pokutou!
Ó jak mdlela, jak se chvěla
A jak tlela, když Ho zřela
Muku střídat překrutou!

Kdožby ronit pláč se styděl
Kdyby matku Páně viděl
Takým hořem schvácenou!
Kdožby ostal prostým bolu
Milou máteř vida spolu
Se svým Synem strápenou!

Pro nepravost zlostiných bratří
Jesu Christa v trýzních patří,
Jak Ho katan biči dral;
Premilého zřela Syna
Jak opuštěn, v mukách hyna
Ducha svého Otcí vzdal.

Eja matko, lásky zdroji,
Dej ať bol mne s Tebou spojí,
Ať se s Tebou rozkvílím;
Nechť všecken vzplanout mohu
Láskou dlužnou Christu Bohu,
Ať Ho sobě nachýlím.

Svatá matko, vroucně prosím,
Nechť bolest Páně nosím,
Mocně mně ji v duši vtlač!

Všechnu ránu, kterou sklánu
Vidět Pánu náder schránu,
Se mnou mile dělit rač.

Dej ať ráda duše strádá,
S Christem snášet muka žádá,
Pokad stává života;
Podlé kříže s Tebou státi,
S Tebou spolu věrně lkáti,
Vroucná jest má ochota!

Panno panen slávo skvoucí,
Svou mi prokaž lásku vroucí,
Nechť s Tebou rozplynu;
V každé době roven Tobě
Ať smrt Páně chovám v sobě
A v Ném zcela spočinu!

Nechť cítím jeho prouhy,
Z kříže piji podlé touhy,
Láskou k Synu roztoužen,
A tím vzplana milováním
V přímlovách Tvých nechť se chráním
Když zasvitne soudný den.

Nechť kříž jest mi za ochranu
A smrt Páně za obranu,
Jeho milost v otavu;
A když tělo toto skoná,
Dej ať duše neúhonná
Přejde v rajskou oslavu.

O sanctissima.

Matko přesvatá,
Láskou bohatá,
Zdrávas Panno Maria!
Panno přečistá,
Ochrano jistá,
Přimlouvej se Maria!

V každém povzdechu
Božskou potěchu
Vypros nám o Maria!
Léky na rány
V Tobě schovány,
Přispěj nám o Maria!

Viz nás v mrákotách,
Slyš nás v trampotách,

O sanctissima,
O piissima,
Dulcis virgo Maria!
Mater amata,
Intemerata,
Ora, ora pro nobis!

Tu solatium,
Et refugium,
Virgo, mater, Maria!
Quidquid optamus,
Per te speramus,
Ora, ora pro nobis!

Ecce debiles,
Perquam flebiles,

Nakloň k nám se Maria!
Vrah zle dorývá,
Nám sil ubývá,
Přimlouvej se Maria! — Atd.

Salva nos o Maria!
Tolle languores,
Pelle dolores,
Ora, ora pro nobis! — Atd.

V prvním vydání obsaženo 125 hymnů, sestavených dle breviáře a dle svátků církevních: „I. Hymny „dnové“. II. Cyklus vánoční, velkonoční a svatodušní. III. Na svátky nejblahosl. Panny. IV. Na svátky s. s. anjelů. V. Na dny svatých a světic Božích. VI. Na den posvěcení chrámu P. VII. Dies irae.“ Abecední Ukazatel dle začátku písní připojen ovšem k obojímu vydání. Překlady pořizeny v prvním vydání rozměrem původním, ale k překladům v umělých slohách antických připojen z pravidla trochejský překlad rýmovaný. Měltě Sušil stále na mysli, aby hymny jeho hodily se ke zpěvu lidovému.

Pod čárou podán stručný výklad temnějších míst neb narážek. Žel, že někdy i k českému výrazu bylo třeba přidati vysvětlivky, a mohlo by jich býti ještě více. Kritické poznámky, o skladatelích na př., jsou docela stručné, poučující o věci dle tehdejšího stavu otázek těch. Při sequenci „Stabat Mater“ poukazuje i na starý rkp. překlad český a na Rozbor i Výbor ze staročeské literatury.

Druhé vydání má celkem 202 hymny, z nich 11 řeckých. K těm, které již v prvním vydání nalézáme, přistoupily tu hymny méně užívané při bohoslužbě aneb určené zvláštním svátkům církevním, ne vůbec slaveným. Většinou máme tu překlady dvojí, buďto trochejský s iambickým anebo vedle slohy antické překlad rýmovaný aneb také vedle překladu přízvukného časoměrný. Napodobuje rozměry antické měl Sušil na mysli vzor překladu, jak tehda a většinou dosud ctitelům antického básnictví na mysli tanul, totiž překlad s originalem po stránce prosodické úplně shodný. Stránce té věnoval velikou píli, a v tom je překlad jeho zajisté zdařilý. Jinak třeba souditi o stránce slohové; ta méně uspokojuje. Předně zaráží množství výrazů neobvyklých, neb i dokonce nesrozumitelných a podivínských. Nejčastěji vysvětluje se to snahou o jadrné a štěpné rýmy, snahou o sobě zajisté chvalitebnou, ale také jen v jistých mezích, povahou řeči vytčených. Nešetření jich nemohlo vésti než k umělkovanosti. I bez potřeby prosodické však libuje si překladatel ve výrazech strojených, jež majíce působiti dojem vybraného a vzletného slohu básnického, působí právě opačně. Vada ta tím nápadnější jest ve vydání druhém, čím ono jest vytríbenější a úpravnější. Ve výkladě k vydání tomuto měl Sušil „před rukama obšírný a přerozvlačity

výklad, jenž se nalézá ve knize: *Inni sacri minutamente spiegati da C. M. Trovasa. Venezia 1769 3 d.*, kteréž dílo nám při výkladě hymnu o svaté Martině posloužilo.“ (Předml.)

Vzhledem k záměru Sušilovu, by hymny tyto u nás zdomácněly, nebylo lze tajiti sobě, že to věc velmi nesnadná. Sušil sám to naznačuje poznámkou předmluvy, kde žádá, by se mu promínilo, „jestli někde za meze obyčejné popularity se vyšinul“, dodávaje, že jej „v této příčině sama povaha originalu jistě vymluvena učiní“. Hymny církevní skutečně jsou obsahem i formou nesnadné; zvláště obsahem, majíce v sobě mnoho jemných narážek symbolických a historických, tak že předpokládají důkladnou znalost věrouky a posvátných dějin. Nenahradí-li pak vůbec žádný překlad originalu, tím méně podařilo se to Sušilovi, jenž vůbec popularisátorem nebyl, a v tomto případě nesnadným slohem překladu svého obtíž onu jen zvýšil. Poměrně nejlépe překonal ji v překladech, ve kterých formu originalu opustil.

Někteří přátelé Sušilovi podporovali záměr jeho, aby se hymny jím přeložené při bohoslužbě zpívaly. Tak hned r. 1846. moravský dopisovatel „Květů“¹⁾ navrhuje, aby se ony místo bezcenných rýmovaček do kostelův uváděly, a nadšený Tomáš Procházka z Ivančic v „Blahověstu“²⁾ s chloubou oznamuje, že u nich se skutečně v kostele zpívají, ovšem z jeho přičinění. J. Desolda v Plzni překládá modlitební knihu, žádá Sušila listem (16. pros. 1857), by směl některé hymny jeho do ní přejati. „Vaše výtečné přeložení hymnů církevních mne tak dojalo a kdykoliv v dobu prázdnou v ně nahlédnu, tak vždycky dojímá, že se osměluji...“ Ale ještě r. 1868. nucen „Hlas“³⁾ (K. Šmídek) přiznati, že se jich nepoužívá: „k čemuž ten mnohaletý pot, na práci tu vynaložený, když překlady ty nevyrovnané lepoty uzavřeny tlejí v knihách pouze, nevcházejíce v život, ve chrámy, ve školy, ve vroucí společný zpěv?“

Ani jinak se pochvaly veřejné neb soukromé⁴⁾ dílu Sušilovu nenedostávalo. V listech nalézám jen jednu poznámku, od prof. Šavla z Č. Budějovic, že u bohoslovců tamnějších nedochází toliké

¹⁾ Č. 98. Str. 394.

²⁾ 1848. Č. 29. Str. 200.

³⁾ Č. 13. Str. 103.

⁴⁾ Julius Feifalik píše Sušilovi z Vídně 30. července 1860: Für die gütige zusage Ihrer wundervoll übersetzten kirchenhymnen sage ich Ihnen späten aber darum nicht minder herzlichen dank: um Ihnen zu zeigen, wie sehr mich Ihr werk interessirt, brauche ich wol nur zu sagen, dass eine nummer gleichfalls meiner »Studien« beiträge zur geschichte des böhmischen kirchengesanges enthalten soll.

obliby, jako jiná díla Sušilova. Ostatně vesměs jmíno „výtečným“, „klassickým“ a pod. Ale přes to stihl je nezasloužený osud, že hymny ty v překladě jeho zůstaly osamoceny, nezakořenily se a neuskutečnily v české písni duchovní toho úkolu, který jim překladatel svěřil. Nebylo tu potřebných prováděčů, kteří by se byli díla ujali, je po případě opravili a do bohoslužby zaváděli. Sušil sám se myšlenky té nespustil. Když pak cesta, kterou dílem svým ukázal, nastoupena nebyla, hleděl jiným způsobem českého zpěvu duchovního se ujímati a aspoň nepřímo na něj působiti směrem hymnů církevních.

* * *

Oprava zpěvu kostelního zaměstnává Sušila v letech padesátých neustále. Snahami svými připojoval se v tom k přátelům pražským, jako Krbcovi a Bradáčovi. V Brně měla věc ještě to nepříznivé pozadí, že tam byl nedostatek českých bohoslužeb. I není příznakem právě pěkným pro poměry tehdejší, že jednota sv. Klementa založila v letech čtyřicátých u kapucínů zvláštní fundaci na české služby Boží v neděle a svátky.¹⁾ Pro pozorovatele přímo nesúčastněného mohla ovšem co do zpěvu namítnouti se otázka, co jest lepší, zda špatný zpěv tehdejší neb vůbec žádný. Ale povoláním strážcům posvátných statků mohla a měla otázka ta způsobiti znepokojivou rozpačitost a vésti je k přiměřeným opatřením o nápravu.

Sušil podav veřejnosti ukázky zpěvu úředně církevního, snažil se na základě tom zjednávatí mu porozumění mezi stoupenci skrupenými kolem „Jednoty katolické“ v „Hlasu“. Za tím účelem podával v „Hlase“ nové ukázky zpěvů duchovních, ve schůzích Jednoty pak o předmětu tom přednášky konal. Tak r. 1851. (23. listopadu) podal tam „historický nástin zpěvů nábožných a našich slovanských obzvlášť“. R. 1852. (20. září) řečnil ve valné hromadě katolických jednot o duchovním zpěvu. Taktéž o valné hromadě r. 1853. (19. října) přednášel o nábožném zpěvu domácím, o nábožných písních národních v domácnosti a „poukazoval, do jak něžného a krásného roucha buď svatá dějeprava aneb některá náboženská pravda jest často v nich zavínuta.“ A tak častěji.

V r. 1855. (1. října) obrátil zřetel k veledůležitému a nejvíce zanedbanému odvětví nábožného zpěvu, totiž k písním poutním nebo-li poutnickým, vyzýváje jakožto starosta „Dědictví sv. Cyrilla

¹⁾ Tam se r. 1852. poprvé zpívaly české pašije dle kancionalu Svatováclavského, jež půjčil Sušil.

a Methoda“, by se přispělo výboru v sestavování poutní knihy. Na Moravě veškery podniky ty ke zdárnému výsledku nevedly pro různé překážky, o kterých níže bude zmínka. V Čechách došlo aspoň ke kancionalu Svatojanskému, jenž byť i všem přísným požadavkům nevyhovoval, znamená přece veledůležitý krok na cestě k nápravě. Nenáleží sem vypisovati dějiny českého zpěvníku kostelního, ale té poznámky nemůže se pozorovatel zdržeti, že, pokud jde o novější dobu, nejsou pro náš hudební a básnický národ příliš čestné.

8. listopadu 1851 píše J. Krbec z Prahy Sušilovi: „Veledůstojný Pane Professor. Laskavý Pane Vlastenče. Přicházím — jakž jsem již v Blahověstu opověděl — s upřímnou prosbou, abyste ráčili při vydání kancionalu laskavě pomocen býti. Jestli k tomu právě Vaší pomoci velice potřebí; nejprve pro obsáhlou známost té věci, tak že není, kdo by tomu oukolu tak všestranně dostal jako Vašnost; mimo to nastala mně nová, nepředvídaná práce, ješto mám opět na novém vydání Písma sv. pracovati, což ovšem všecku mou sílu i pozornost zajme, tak že mi nebude možno, cos jiného podnikati; posléze jest má žádost, abychom ve všech literarních věcech s bratry Moravany společně působili, alespoň ve věcech církevních. Neračtež tedy přichylnou prosbou mou pohrdnouti; kterážto v následujícím záleží:

a) Abyste ráčili kancional od r. 1764., ježž co základ vzíti míníme, přehlednouti a ze jména udati, které písně by měly vypuštěny býti;

b) které by se měly opravit;

c) které by měly od jinud — starší a novější přijaty býti;

d) jaký pořádek kancionalu mělby se zachovati.

e) Posléze, poněvadž název „Zpěvník“ nevyznačuje příhodně sbírku písní, nýbrž jiného kořene jest, a některým se zdá býti název „Písenník“ příhodnější i správnější — co ráčíte sám o tom mysliti.¹⁾

Snadby bylo příhodno ty věci znenáhla v Blahověstu aneb jiném časopisu v známost uvést? Než račte učiniti dle své libosti. Zdejší přátelé, zvlášt Votýpka a Marek hodlají též pro kancional sbírat, a neopominu zaslané sbírky jakékoli časem Vašnosti cestou knihkupeckou sdělit.

Brzy po tom, 18. listop. 1851, maje článek Sušilův v „Blahověstu“ v rukou, píše opět: „Týkaje se kancionalu, jest u nás stav

¹⁾ V předmluvě k »Hymnům« píše Sušil již r. 1846.: »pěsenníků či zpěvníků«. (Srv. zde str. 103.)

obležení, a protož nelze se scházeti a spolky tvořiti. Pracujem tedy každý pro sebe a kde třeba si dopisujem. A tak jsem to i myslil u Vašnosti. Račte jen své mínění o tom dále v Blahověstu uveřejňovati. Že nikdo neodpovídá, ukazuje srozumění. Votýpka pracuje, Marek (Jan z Hvězdy) pracuje, a tak to přec k něčemu se schyluje. Že jsem tehda nepojmenoval jich více, a zvláště našeho Vinařického, byla příčina, že jsem jen na ty se chtěl odvolati, kteří mi byli jisti a již sami se k práci přihlásili, jakož nedávno Marek. Vinařický byl jinými věcmi zanešen, a teprve ho, an se sám nehlásí, pozvu . . . Račte se míti dobře, a přec ještě jednou na to pomyslití, nebylo-li by možno starý kancional projíti a které písň by se nehodily, poznamenati.“

27. prosince 1851: „Sdělil jsem Vašnostino mínění o sjezdu, o poradě o tu věc některým přátelům, a každý ještě se mnou se srovnává, že to neprůvodno i méně k věci samé příhodno jest. Protož račtež se s námi na tom dobrotivě snéstí, abyste přijmul kus práce, bez ohledu na jiné, kteříž snad tutěž částku před sebou mají. Potom se práce srovnají a jedna z druhé doplní. Tak bych tedy žádal, abyste vzal na sebe písň ranní a večerní. Poznamenejte, které vynechati a které skrátiti (k. p. Jak překrásně slunečko vychází — totiž dle mého zdání) a kterých třeba a jak opravití; i opravte hned, co a jak myslíte. Máte-li co jiného, nového neb starého svého neb cizího — přidejte.“

1. března 1852: „Dávám věděti, že opravu písňi večerních přijal pan Picek, kteréž mu jako ne-theologovi budou snažší: račtež tedy dobrotivě pracovati na ranních, a možnáli k tomu přijmouti Adventní a Vánoční? My zde opravujeme takto: děláme poznamenání na zvláštní papír, citující píseň, verš neb slovo, které se opravuje. A posléze teprv se to vtáhne do nějakého k tomu cíli odhodlaného tištěného exempláře. Panu Vinařickému jsem psal; ale on jest zaměstnán převelmi jinými pracemi — t. pro ministerium cultus —; nicméně praví, že by přeložil hymny nerýmované, pakli již Vámi přeloženy nejsou.“

6. prosince 1852: [„Po české bibli] druhá neméně důležitá práce měla by býti kancional. Ale k tomu jest třeba nejprve, jakž dobře soudíte, vydání nápěvů, podle nichž by se potom text spravoval. Ale ke všemu tomu třeba času, sjednocených sil, a — mnoho nákladu. Děláme tedy co můžeme, ale nápěvy musí dříve a pro sebe vyjítí. Neb, ať nic neříkám o tom, že dle nich se musí taky oprava textu díti, coby byl platen kancional, kdyžby neměl varhaník

žádného navězení, kterak zpěv řídit a provázet? Tušby ležel kancional jako mrtvý. Naše varhanictvo jest dosavad velmi necvičené v zpěvu kostelním, a k tomu tak mechanické, že co nemá před rukama hotovo a téměř vypuntíkováno, toho se samo nedovtípí. Protož se docela s vyrčením Vašnostiným srovnávám, aby byly napřed nápěvy obzvlášť pro varhaníky vydány.

Ještě musím podotknouti, že by bylo lépe, aby kněžstvo zavádělo *Te Deum* jak jest v kancionalu dle římského zpěvu bez rýmů.“ —

V Praze pracováno o kancionale s úsilovnou pílí. Nezapomenutelný kard. Schwarzenberg přál dílu a na provedení jeho naléhal. Dědictví Svatojanskému se starostou Frenclém a po něm Bradáčem v čele podařilo se konečně záslužný podnik ten uskutečniti. O jednotlivostech vedena ještě delší korespondence mezi nimi a Sušilem. Zvláště zajímavý jest list Frenclův, jímžto jakýsi přehled práce podává (10. září 1859): „Veledůstojný Pane! Drahocenný Příteli a Bratře v Kr.! Litoval jsem toho velice, že jsem v Praze nebyl, an meškaje v Světci (Schwatz) blíž Teplic, na kníž. arcibiskupském letohrádku jsem se v Novinách dočetl, že ste do milé naší Prahy zavítal. A v pravdě kdybych měl jistotu, že déle v Praze se pozdržíte, byl bych se byl domů vrátil, však nic toho nevěda, zůstal jsem doufaje, že Vás snad ještě navrátiv se naleznu; což ovšem se nestalo a čehož tím více želim, ježto ze zasláného listu Vašeho vyrozumívám, že ste marnou cestu do Bohusodova (sic) vážil, kdežto já tam ani nohou nezavadil, aniž jsem komu o tom pravil, že tamto míním se odebrati. Tak mi nezbývá ničeho leč písmenou poněkud nahraditi, cožby ústně v přátelském hovoru ovšem lépe vyříditi se dalo. Velmi mnoho otázek na mne dáváte a tudíž musím i pro krátkost času jak možná stručnosti šetřiti.

Velikost kancionalu, ježž vydati obmyslíme, nedá se napřed určití, však ale podle mého zdání na 30—40 archů Postillových ¹⁾ s hrubým Cicero a notami tištěný exemplář ku podělení údů vypadne, na prodej pro lid ovšem menší bude. Tím méně určití lze počet písní, jež obsahovati má. Ze svatováclavského se vezmou obyčejnější písně, a i ty, které nápěvem svým vynikají, k tomu se přidruží obvyklé novější, vše opraveno, tak aby jak podotknuto v úmluvě, co možná původního textu se šetřilo, co potřebného a nedostávajícího se přidělá, ať toho vypadne méně nebo více, neb nám jest se řídití dle potřeby věci. Obyčejné potřebné modlitby pak

¹⁾ Míněn Frenclův překlad Goffineovy »Postilly«.

mohou se ve vydání pro lid připojiti. Školní ale kancional zvláště upravovati mám za zbytečné; lépe bude, když mládež uvykne kancionalu, kterého jednou odrostlá užívati má, a který při velkém nákladu levný bude; neb zpěv chrámový či kostelní musí se mládeží do lidu vpravovati, má-li zkvésti. Myslím tedy, aby se, jak již vyjednáno bylo, na trojím vydání přestalo. Co do novějších u lidu obvyklých písní těch pominouti nelze, anobrž všecky obvyklejší v příslušící opravě do sbírky se přijmouti musí. Lidu v novém kancionalu si potud oblíbí, pokud v něm oblíbené písně své nalezne, pak i rád se starým vážným choralům přiučí, které horliví pastýři duchovní a učitelové v lid vpraviti se přičiní, bez kteréhožto přičinění kancional nic nepomůže. Že pak některé známé a v lidu obvyklé písně Svatovácl. i u Bratrů se nalézají, nic nás nemýlíž, jen když v nich nevané duch nekatolický. I Bratří mohli je od katolíků vzíti, kteří dříve bratří je nalézali; což jmenovitě platí o písni Vesele zpívejme; neb ta se již nalézá v Rorátech z části.

Co se pak veřejného pojednávání o kancionalu týče, nechť se o to pokusí, kdo času a chuti k tomu má, mně však obé schází, ačkoliv však dobrých pokynutí šetřiti a dle možnosti použití chci a hodlám, však ale s Blahověstem a vůbec s journalistikou nechci míti co činiti. Takový kancional, jímž by se všem zadost učinilo, nikdy nespůsobíme; dosti na tom, když obecným potřebám vyhovíme.

Z ohledu pracovníků naložte s částí Vám přidělenou dle nejlepšího uznání, vezměte a povolejte jich k tomu více nebo méně, jen nechť je práce kalá, opravy nechť šetří co možná původního textu a prostonárodnosti. My pak jsme svou část svěřili dvěma mužům v ohledu tomto chvalně známým, jenž o nábožných národních písních již více pracovali, a sice zdařile, totiž vikářům Bradáčovi a Drbohlavovi, z nichžto první již o opravení Svatováclavských písní a doplnění chybných, druhý pak o opravě novějších obvyklých pracuje. Později pak i Vinařického, jenž nyní v Praze při ruce jest. Více jich k té věci povolati nemíním, boje se, aby se příliš práce nerůznily; neb ne každý, kdo báseň dělati umí, jest schopen k vzdělání velebné církevní hymny.

Pracujte tedy snažně a dle nejlepšího náhledu práce Vám připadající rozdělte tak, abyste s uloženou Vám částí v čas hotovi byli — myslím nejdéle do srpna roku 1861. Pak dá-li Bůh, budeme míti velikou poradu, kdež uvidíme, které písně se přijmou, které se vynechají, co se doplniti neb znova zhotoviti má, což když tak uspořádáme, pak Vám to ještě k souměrnému přehlednutí dáme,

pak i k tisku se přikročí, o který, aby se řádně a skvěle dál, já se postarám.

Posléze následují stručné odpovědi na drobné a různé otázky Vaše :

1. Za arch 24 stran platíme posud 10 fl. stř. honoraru a za Postillový se platí tolikéž.

2. Vazba jednoho svazku 8 jako lonského a letošního přijde dle počtu archů na 5—8 kr. stř. Za letošní se platilo 5½ kr. stř. Však hodlám letos nové ceny umluvit.

3. Za tisk jednoho archu při 24.000 exempl. nákladu i s papírem platilo se letos 229 fl. stříbra, za obálku 90 fl. stř., a platí se vždy, když 6 archů vytištěno jest; kněhvazačům v jistých lhůtách dle potřeby.

4. Odkazy čili legaty se přijímají jako vklady, legatáři se pod číslem do matrik zanesou co údové, mrtví pak se v seznamu zemřelých co mrtví údové modlitbám živoucích poroučejí.

Ostatně co Praha k r. 1863. hudebního chystá, nevím. Válka zuřící a opět hrozící všechněch myslí zaujímala a zaujímá.

Posledně pak přeji Vám od srdce síly a vytrvalosti, abyste na vzdor nepříznivých lidí zlobě započatou věc pravou dobře dokonal a přemoh úklady odpůrců a protivníků nešlechetných, v tom, co dobrého a pravého obmýšlíte, prospíval. K čemuž Svrchovaný račiž dáti Vám milost a hojnou pomoc svou, já pak líbaje Vás jsem Vaší Důstojnosti vroucně oddaný Přítel a ctitel

Dr. Innoc. Frencl.“

Na Moravě se věc méně dařila. Sušil jsa starostou „Dědictví sv. Cyrilla a Methoda“, popoháněl ji jak mohl, ale narážel na různé překážky, jež konečně přece nad jeho úsilím zvítězily, aspoň do té míry, že nevydán kancional společný, též pro Moravu platný, a zde starý nešvar panoval dále. Zpráva Sušilova, podaná do Prahy B. M. Kuldovi, prostředníku a vyjednavateli mezi obojím „Dědictvím“ v Brně a Praze (29. června 1859), poučuje nás o příčinách, pro které v obou diecesích moravských novému kancionalu se protivili.

Drahý Příteli !

Pořád jsem odkládal se psaním, až by nějaká odpověď od slavné konsistoře nás došla, na protokol schůze, která se 10. máje odbývala. Ale poněvadž nadarmo již tak dlouho čekám, nebudu Vás déle zdržovati v očekávání a napíši toli co vím.

Nejprvé o kancionalu jakožto věci předúležité. Psal Vám bezmála nástupce Váš u zanedbané mládeže, kterak se strhla v naši

konsistoři slavné velká bouře hned 12. máje proti kancionalu námi strojenému, ač tehdáž ani ještě protokol náš žádán nebyl. Jeho Exc. četl návštěví krátké o věci té v Blahověstě a s tou se v sedění dotčeném vytasil; načež prý zvláště p. H. bouřiti počal. I došel p. děkan T. ke mně hned za horka a abychom prý nějak předešli hromobití s Petrova na nás osnovanému, snažně dorážel. Já abych šel ku p. biskupu a mu rozpověděl, že ještě nevydáváme, ba že se ještě jenom o práci jedná; aniž také co se dalo, dalo se s opovržením nějakým aneb zanedbáním Jeho Excellence; sl. konsistoř Pražská že s námi jednala co dědictví sv. Jana Nep., nikoliv co konsistoř, jíž my v Moravě podrobeni nejsme. Nad to prý abych zadal žádost, aby také pro mne sbírka od učitelů svatých písní se dala, jak to skrze slavnou Pražskou konsistoř se bylo dalo. Na to poslední ozvláště doléhal, ale při tom na tom stoje, že nesmí vyzrazen býti, jakoby byl úředně tajnosti pronesl. Tak on p. děkan T. Já jsem váhal a zpěchoval se jíti ku p. bisk. Exc., poněvadž se mohl mne otázati, odkud ty věci vím, an o nich toliko v sezení konsistorním řeč byla. Ale na druhý den jsem se předce rozhodlal a šel jsem, vyložil jsem věc jak stojí ústně a došed domů zpátky napsal jsem, jak se rozvila a jakou měrou nyní se povahuje. Při tom jsem žádal v té písemné žádosti, aby slavná konsistoř veškeré duchovenstvo povolala ku podporování mne, když se ve feriích ve sbírání aneb aspoň v poznávání vydám, kde co se zpívá a jakých nápěvů se užívá. Odpověď na to posílám Vám tištěnou, an příkládám lístek z kurrency naší vystřižený, z něhož poznáte, čeho Vám potřebí.

Čas bude tedy již ruce přiložiti ku práci; a tudy prosím, račte se v obdělávání kancionalu svatováclavského vydati. Ovšem měl jsem Vám udati písně, které by se zpracovati měly. Kancional sv. Václavský jest velmi obšírný a má náramně mnoho písní, kteréžto množství zhola zbytečno jest a mysl a tělo zpěvákovo by obtěžovalo; vzrostla by zajisté kniha, jíž by ani člověk unésti, ani písní těch v paměti zachovati nemohl, ana kniha ta má také modlitby do sebe přijíti. Věc tu jsem složil na p. Křížkovského, aby mně udal nejlepší melodie, že potom se podle melodie té čistě napsané text opraví a obdělá. Dosavád nepřišel k tomu pro jiná zaměstnání; a já jsem exemplář svůj jemu zatím odevzdal, tudy nemaje ho při ruce, jsem ani výboru toho učiniti nemohl. Leč Vy máte exemplář kancionalu toho a sám máte dosti vkusu a zběhlosti, že se sám výběru odvážiti můžete. Zatím nejkrásnější písně z Václavského kancionalu, ku každému cyklu a ku každé době toli koli

asi nejnovější kancionalové mají, vyberte a spracujte, což Vám, jak vím, věc přelehka jest. Místněji o věci té musíme ještě jednati a musí ovšem rozsah, obměr a objem ustanoven býti, a sice vůbec pro celý kancional a pro zvláštní části zvláštně. O tom bohdá buď písemně, buď i ústně jednati budeme, nejlépe v Praze v augustě, kamby jste netoliko Vy, nébrž i jiní vel. páni sejíti se měli, jimž na kancionalu záleží a kteří nějakou měrou přispěti mohou k tomu, aby kancional ten v každém ohledu žádostem lidu vyhověl a již ne tak lehkou nějakou opravu vymáhal. Tudy se mi vidí, že jediný p. Děkan onen, jenž od slavné konsistoře Pražské vyvolen jest, málem jest pro tak veliký účel; strom jediný nečiní háje, a což ostatné slavné konsistoře řeknou? Leč o tom musíme ještě promluvití a snad také o záležitosti té dopisů více potřebí bude, aby vše před se jíti mohlo.

Já nyní vydávám hymny církevní v II. vydání, opraveném a rozmnoženém. Hymny breviáře jsou ve dvou přeloženích, jambickém a trochaickém, ovšem v rýmovaných, převedeny; co bylo v prvním vydání, to předěláno a k blahozvuku připůsobeno. Kde v breviáři již rým, tam jeden překlad obyčejně učiněn toliko, ač i tu při některých dvojm překladem slova latinská pronesena. Jak věc ta vypadla, můžete z přiloženého překladu či z opravy překladu toho souditi. Jest to *Stabat mater*, kteréž jsem znamenitě proměnil, ale poslati nechtěl, poněvadž nevím, zdali ještě předce v té způsobě jak nyní se nalezá, do kancionálu přijde, čili nějakou proměnu podstoupí. Nevím, nepřicházím-li s tím pozdě.

P. Wurm byl u arcibisk. (nejd. p.) v Olomouci a povídal mu o kancionalu, donesa mu ode mne žádost, aby při shledávání písni nábožných ráčil duchovenstvo k službám mně nakloniti. Se zlou se sice potkal, poněvadž nebožt. p. Bečák poručil kancional chlapec-kému semináři a vskutku nemalý peníz mu donáší. Posléze ale předce pravil aspoň, že věc tu v úvahu vezme, zvláště když byl p. W. pravil, že by z prodaných v diecesi Olomoucké kancionalů se nahradilo, co by vydáním nového kancionalu diecese olomoucká škodovala. Což p. W. slíbil, ač k tomu ovšem práva nemaje, poněvadž úd jeden za celou společnost ručiti nemůže, aniž v závazky takové vcházeti, které se škodou společnosti spojeny jsou.“

Zpráva Wurmova, na kterou Sušil naráží, psána (bez data) na rychlo v Olomouci přímo po slyšení, které měl Ign. Wurm u arcibiskupa Fürstenberga, a po předběžném jednání s předním rádcem arcibiskupským, bar. Königsbrunnem. Dle ní pokládali kancional

Bečákův za „dokonalý“. Kromě toho a zmíněných výhod peněžních, plynoucích z prodeje kancionalu toho vzdělávacím a dobročinným ústavům diecesním, „nemenší váhu kladli ti páni na jednotu zpěvníkem tím v diecesi již docílenou, a pak na ohromnou jeho rozšířenost, neboť je prý k 100.000 výtisků mezi lidem.“

Důvody tyto nebyly sice bez váhy, avšak neměly přece trvale rozhodovati proti důvodu, že kancional Tomáše Bečáka přese vši dobrou vůli ctihodného a velezasloužilého muže toho byl přece jen chatrný, umění církevního nedůstojný. Vyjednávání s Olomoucí i přes ochotu arcibiskupovu v zásadě vyslovenou nevedlo však k cíli, a vše ostalo jak bylo.

V Brně, jak z listu Sušilova viděti, z pouhých formálních ohledů, vlastně však z byrokratické nedůvěry k vlastenecké činnosti Sušilově a stoupencův jeho chovali se někteří z povolanych činitelův odmítavě. Byla to vůbec doba vládní podezíravosti, která působila tu a tam i na úřady církevní. V Brně zvláště někteří z národní předpojatosti viděli ve všech podnicích kroužku Sušilova slovanskou revoluci, nemohouce se vymaniti z předsudku, že by katolictví s němectvím bylo nerozlučně spojeno. Odpor proti kancionalu podařilo se sice konečně překonati, ale více se nestalo. Po dlouhém jednání píše Sušil B. M. Kuldovi do Prahy rozhodné usnešení „Dědictví sv. Cyrilla a Methoda“. Dopis Sušilův zní:

Velebný Pane!

Dne 19. junia při veřejné schůzi výboru Dědictví sv. C. a M. přišla posléze otázka na kancional, jenž nákladem a snahami obojího dědictví světla Božího spatřiti má. Poněvadž o věci té ještě mnoho vyjednávati přijde a jmenovitě o počtu písni na každou dobu církevního roku připadati majících se rozhodnouti musí, aby práce nadarmo vedeny nebyly; uznalo dědictví naše úlohu tu na Vaši Velebnost vznésti a V. V. spolu splnomocniti, abyste o věci a záležitosti té s Dědictvím Pražským a jmenovitě s vpp. Drbohlavem a Bradáčem a Dr. Frenclém ve jménu Dědictví Brněnského vyjednávati ráčil. Ostatně vp. Maršovský již hned a jiní vv. údové našeho výboru při Pražské schůzi katolických dne 24. sept. jednot atd. Velebnosti Vaší více o tom povědí a prosbu složí jménem Dědictví našeho, abyste těžkou úlohu tu milerád na se přijíti si neobtěžil.

V Brně, na sv. Prokopa 1860.

Ignat Wurm,
jednatel.

Frant. Sušil,
starosta téhož dědictví.

Ve valném shromáždění jednot katolických v Praze (23. září 1860), ku kterému zve Vinařický též Sušila (listem z 10. září t. r.), bylo jednáno též o kancionale. Olomoucká i brněnská konsistoř zatím byla vyzvala duchovní správce, by Sušilovi sbíráním dobrých písní duchovních nápomocni byli. Kolik se v té věci vykonalo, nenasnadno zjistiti. V korespondenci — ovšem velice neúplné — nalézají se toliko dvě zprávy, od J. Juráška z Litultovic, později profesora náboženství při českém gymnasiu v Olomouci (25. srpna 1859), a od Melichara Mazala, familianta v Dubě (22. dubna 1862). Z této zprávy viděti, že až do poslední chvíle pomýšleno na to, by kancional vydán byl na oslavu tisícileté památky cyrillomethodějské společně od obou Dědictví.

Na konec vydán však přece jen Dědictvím sv. Jana veliký kancional za podíl na r. 1863. V předmluvě dí V. Bradáč, že při sestavování jeho „nahlíženo také v sbírku hymen a písní od Sušila“. Pokud se „hymen“ vlastních týče, znamenati u některých zřejmě ohlasy překladů Sušilových, ale odchylky jsou mnohem četnější a ne vždy lepší než předloha; jmenovitě pozorovati častěji než u Sušila plané neb otřelé rýmy. Jinak zase právem vydavatelé kancionalu hleděli si větší srozumitelnosti. Podepsaný vydavatel V. Bradáč píše Sušilovi (6. března 1863): „Račte přijmouti příležitost knihu v důkaz mé upřímné hluboké úcty. Spolu vzdávám vřelé díky za písně — plody ducha Vašeho — jež jsem zde upotřebil; pakli jsem na některých to neb ono změnil, prosím neračtež mi ve zlé pokládati, nechtěl jsem zajisté korigovati, než jednal jsem vzhledem k svému úkolu, maje na větším díle sprostý lid před očima.“ Zajímavo snad bude srovnati hymnus „Lauda Sion“ v originale, v překladě Sušilově a Svatojanském.

Lauda Sion Salvatorem.

Lauda, Sion, Salvatorem,
Lauda ducem et pastorem
In hymnis et canticis.
Quantum potes, tantum aude:
Quia maior omni laude,
Nec laudare sufficis.

Laudis thema specialis,
Panis vivus et vitalis
Hodie proponitur:
Quem in sacrae mensa coenae
Turbae fratrum duodenae
Datum non ambigitur.

Sit laus plena, sit sonora,
Sit iucunda, sit decora
Mentis iubilatio.
In hac mensa novi regis
Novum Pascha novae legis
Phase vetus terminat.

Quod in coena Christus gessit,
Faciendum hoc expressit
In sui memoriam.
Docti sacris institutis
Panem, vinum in salutis
Consecramus hostiam.

Dogma datur Christianis,
Quod in carnem transit panis,
Et vinum in sanguinem.
Quod non capis, quod non vides,
Animosa firmat fides
Praeter rerum ordinem.

Sub diversis speciebus,
Signis tantum, et non rebus
Latent res eximiae.
Caro cibus, sanguis potus;
Manet tamen Christus totus
Sub utraque specie.

A sumente non concisus,
Non confractus, non divisus,
Integer accipitur.
Sumit unus, sumunt mille;
Quantum isti, tantum ille;
Nec sumtus consumitur.

*

*

U Sušila (v I. vyd.):

Chval, Sione,¹⁾ Spasitele,
Pastýře a voditele,²⁾
Prozpěvuj mu v písních čest;
Rozezvuč se k chválám krále,
Nemůž' zpěv říct dokonále,
Jak on velký, dobrý jest.

Příčina se důležitá
Ku chvále dnes tobě skytá,
Věčného chléb života;³⁾
Ježto při posledním stolu
Dvanáctě apoštolů
Dala věčná dobrota.

Pějme chválu libohlasnou
A tu radost naši jasnou
Uslyš hvězdná výšina.
Nebo dnes se ten den slaví,
Kdyžto nejprv k duši zdraví
Dána tato hostina.

Sumunt boni, sumunt mali,
Sorte tamen inaequali
Vitae vel interitus.
Mors est malis, vita bonis:
Vide, paris sumtionis
Quam sit dispar exitus.

Ecce panis angelorum,
Factus cibus viatorum
Non mittendus canibus.
In figuris praesignatur,
Quando agnus immolatur,
Datur manna patribus.

Bone pastor, panis vere,
Jesu nostri miserere
In terra viventium.
Tu, qui cuncta scis et vales,
Qui nos pascis hic, sodales
Fac sanctorum civium.

*

V kancionalu:

Chval Sione Spasitele,
chval pastýře, vůdce vřele,
prozpěvuj Mu v písních čest.
Rozezvuč se k chválám Krále,
zpěv říct nemůž dokonale,
jak On velký, dobrý jest.

Příčina se důležitá
k pochvale ti dnes naskytá:
chléb věčného života,
ježto při posledním stolu
dvanáctě apoštolů
dala věčná dobrota.

Pějme chválu libohlasnou,
a tu radost naši jasnou
uslyš hvězdná výšina.
Neboť se dnes ten den slaví,
kdyžto nejprv k duši zdraví
dána tato hostina.

¹⁾ Sion, hora, na kteréž valnější díl Jerusalema vystavěn; protož Jerusalem, město svaté, Sionem zván. Tuto rozuměj církev svatou, jejíž náznakem Jerusalem město bylo. Psalm. II. 6. IX. 15. Hebr. XII. 22. atd.

²⁾ Pastýřem zve se Pán Joan. X. 11. I. Petr II. 25. V. 4.

³⁾ Chléb života, t. j. z něhož jiným života duchovního se dostává.

U té svaté u večere
Beránkem tím novým béře
Konec zákon obstarý;
Před novotou vetchoť mizí,
Stín ustoupá pravdě ryzí,¹⁾
Světlu noční útvary.²⁾

Co tam Christus uštědřoval,
To vždy činit přikazoval
Ku své věčné paměti.³⁾
Proto, jak jí poručíno,
Dává církev chléb a víno
K spasitelné oběti.

Naučení se nám dává,
Že se tělo z chleba stává,
Z vína pak krev předrahá.
Čeho smysl nepojímá,
Toho právě víra přímá
Pokorou svou dosahá.

Pod rozdílnou pod způsobou,
Pouhým znakem, pouhou dobou,
Důstojná věc bytuje.
Od krmě se nápoj dělí,
Pod každou však Christus celý
Pod způsobou obcuje.

Od beroucích nerozdvojen,
Nerozlámán, nerozpojen,
V celosti se požívá;
Na tisíce jich ho berou,
Ale všickni stejnou měrou,
Aniž celku ubývá.⁴⁾

U té posvátné večere
Beránkem tím novým béře
starý zákon již svůj cíl.
Nová doba nastupuje,
a stín pravdě ustupuje,
světlo dáno za podíl.

Co tam Kristus nám daroval,
to vždy činit přikazoval
ku své věčné paměti.
Proto, jak jí poručíno,
naše církev chléb a víno
posvěcuje k oběti.

Dává se nám naučení,
že se chléb zde v tělo mění,
víno u krev přechází.
Čeho smysl nepojímá,
aj to právě víra přímá
mimořádně nachází.

U rozdílné té způsobě,
ne u věcech, jen v podobě,
důstojná věc bytuje.
Od krmě se nápoj dělí,
pod způsobou každou celý
Kristus Pán však obcuje.

Od beroucích nerozdvojen,
nerozlámán, nerozpojen,
v celosti se požívá.
Na tisíce jich Ho berou,
ale všickni stejnou měrou,
aniž celku ubývá.

---

¹⁾ Starý Zákon začasť v N. Z. stínem sluje, n. p. Coll. II. 17. Hebr. X. 1. Pravda ryzá jest Zákon Nový, a zprávy v něm k spáse lidstva ustanovené.

²⁾ Noční útvary; tak znamená se Zákon starý, či raděj věk za starého Zákona prošlý, osvécován byv toliko přisvětlem prorokův, až zablesklo na obzoru člověčenstva Slunko v plné své jasné kráse, totiž Christus Pán. Sr. II. Petr. I. 19.

³⁾ Pohlídá k slovům Luc. XXII. 19.: »To čiňte na mou památku«.

⁴⁾ Theologové v ohledu tom odkazují na hlas, jenž vnořen byv z úst mluvícího od tisíců poslouchajících v stejné míře vnímán býti může; namítají tolikéž světlo slunečné, jež ani tím, že ho celé člověctvo spatřuje, aniž tím, že na všecko paprsky vylévá, ujmy jaké trpí.

V druhém vydání přeloženo: »Aniž se kdy strávit dá« a přidána poznámka: »Jinak: Aniž celku ubývá.« Viz Tomy Štítného o věc. obec. str. 217.

Zlí a dobří ústa chýlí,
Rozličné však jsou jich díly,
Života neb záhynu.
Dobrym k žití, zlým je k moru,
Aj, jak následek je v zporu
U stejného u činu.¹⁾

A kdy svátost ta se drobí,
Každá částka sobě sobí
Všechn celek přesvatý;
Způsob se jenom láme,
Svátost ale celou máme
V úplnosti podstaty.

Aj, chléb svatých nebešťanů²⁾
Stal se stravou pozemšťanů,
Synům³⁾ v podíl pravý dán;
Prorokován v Izákovi,
Předzvěstován v beránkovi,
V manně svaté předvídan.⁴⁾

Pastýři, ty pravý⁵⁾ chlebe,
Chraň nás, nakrmuj nás s nebe
V tomto časném oudolí;
Nechť lid, jenž jest z Tvého stáda,
Hostiny Tvé nepostrádá
Na nebeském zástolí.⁶⁾

Zlí a dobří k stolu chodí,
nestejný však osud plodí
života neb záhynu.
Dobrym k žití, zlým je k moru;
aj jak následek je v zporu
podobného u činu.

Ni to změnu nepůsobí,
pakli se ta svátost drobí,
část má celek přesvatý.
Způsob se jenom láme,
svátost ale celou máme
v úplnosti podstaty.

Aj chléb svatých nebešťanů
stal se stravou pozemšťanů,
synům v podíl pravý dán.
Prorokován v Izákovi,
předzvěstován v beránkovi,
v manně svaté předvídan.

Pastýři, ty pravý chlebe!
chraň nás a nasycuj s nebe
v tomto časném údolí.
Nechť lid, jenž je z tvého stáda,
marně hodů tvých nežádá
na nebeském zástolí.

1) Viz I. Cor. XI. 28. 29.

2) T. j. Andělův; andělským chlebem zve se nejsvětější svátost, ne jakoby Christa Pána rovně pod způsoby chleba a vína požívali, nébrž že z Christa, jenž podstatně v nejsvětější svátosti bytuje, ustavičně všelikou bláhu svou čerpají. Přítomni také jsouce a neviditedlně přísluhující při nejsvětější oběti, tolikéž přirostu v slasti nabývají; v tom smyslu též tělo a krev Páně neviditedlně a duchovně, jinakým než my způsobem, přijímají. Sr. I. Petr IV. 12.

3) Synům, t. j. těm, již Syny Božími slují a jimi jsou; Joan. I. 12. I. Joan. III. 1. Tuto, a ve strofě následující jsme vypustili řádky, jichž dle rozměru nadbývá ve strofě, prohlídajíce k tomu, aby sequentia se mohla k zpěvu použítí.

4) Izák byl obrazem Páně, jelikož nesl dříví k oběti, již sám měl býti, jelikož se milerád podvolil smrti, a jelikož obět tu s ním otec Abraham vykonati měl. O beránkovi co náznaku Christově viz I. Cor. V. 7. Joan. I. 29. 36. atd. O manně pak, která předznačovala svátost Páně, sám Pán vysvětluje u Jana VI. 31. 49. 50., po němž i Pavel I. Cor. X. 3. násled.

5) T. j. nadzemský, nadpodstatný, duchovní, k životu pravému, t. j. věčnému posilující.

6) Sr. Matth. VIII. 11.: »Mnozí stoliti budou s Abrahamem, s Izákem a Jakobem v království nebeském«.

U Sušila (II. vyd.):

Chval Sióne Spasitele,
Pastýře a voditele
Písněmi a prozpěvy;
Co sil stačí, veleb krále,
Žádná píseň dokonále
Chválu Jemu nezjeví.

Příčina se důležitá
Ku chvále dnes tobě skytá,
Věčného chléb života,
Při posledním chléb ten stolu
Dvanáctery apostolů
Dala věčná Dobrota.

Pějme chválu libohlasnou,
A tu radost duše jasnou
Uslyš hvězdná výšina;
Dne se toho pamět koná,
V němžto nejdřív bezúhonná
Dána tato hostina.

U té nové u večeře
Novým řádem konec beře
Velkonoci staré moc;
Novému zvyk dávný řádu
Stín ustoupá pravdě vládu,
Světlem mizne tmavá noc.

Co tam Christus uštědřoval,
To vždy činit prikazoval
Ku své věčné paměti;
Proto jak jí poručíno
Dává církev chléb a víno
K spasitelné oběti.

Naučení se nám dává
Že se tělo z chleba stává,
Z vína pak krev předrahá.
Čeho smysl nepojímá
Toho právě víra přímá
Pokorou svou dosahá.

Pod rozdílnou pod spůsobou,
Pouhým znakem, pouhou dobou,
Důstojná věc bytuje.
Od stravy se nápoj dělí,
Pod každou však Christus celý
Pod spůsobou obcuje.

Od beroucích nerozdvojen,
Nerozlámán, nerozpojen,
V celosti se požívá;
Na tisíce jich ho berou
Ale všickni stejnou měrou,
Aniž se kdy strávit dá.

Dobry, zly z tech bere hodů,
Následky však různých rodů,
Zhouby, spásy odtad jdou;
Zlym hod k zhoubě, dobrým k spáse,
Viz jak různá podává se
Účast jednou příčinou.

A když svátost ta se drobí,
Každá částka sobě sobí
Celou svátost přesvatou;
Spůsob se jenom láme,
Svátost ale celou máme
S převelebnou podstatou.

Aj chléb svatých nebešťanů
Stal se stravou pozemšťanů
Synům v podíl pravý dán;
Prorokován v Izákovi,
Předzvěstován v beránkovi,
V maně svatě předvídan.

Dobry vůdce, pravý chlebe,
Živ nás s nebe, dej nám Sebe,
Dej zřít věčnou slávu nám!
Ty, jenž vše ví a vším vládá,
Pas nás, ovce svého stáda,
K hodům veď nás ve svůj chrám.

Některé hymny přejaty ze Sušila se změnami jenom nepatrnými, a tu obyčejně bylo třeba poznámek, slova méně obvyklá vysvětlujících. Některé zajisté upravil pro kancional Svatojanský Sušil sám znova, arcit' ne bez svých zvláštností. A ani opravy nebyly vždy šťastné. V hymnu Cultor Dei memento zní jedna sloha

u Sušila („Hymny C. II. vyd.“):

Kliďte se již od nás přeč
Přiludná snů mamidla,
Přeč ty, jenžto strojí léč
A v svá lapáš osidla.

v kancionale:

Dejte se již na útok (!)
Přiludná snů mamidla,
A svůj jinam obrať krok,
Jenž v svá lapáš osidla.

Sequence *Stabat Mater* v uvedeném listě Sušilově (str. 126.) zmíněná vzata do kancionalu takorůzka beze změny z vydání Hymnů prvního, nikoli z druhého, ač tuto značně přepracována. Dokonalý není žádný překlad, v něčem zaslouží přednost první, v něčem druhý, tak že vzájemnou úpravou obojího mohlo se docílití překladu zcela slušného, zpěvného i srozumitelného. Podobně též u jiných písní dle společných návrhů mohla jednotná redakce upravití texty tak, že by i přísným požadavkům vyhovovaly. Mají Sušilovy překlady nepopíratelné přednosti, že vnikají do smyslu originalu a její co nejstručnějšími a nejpřípadnějšími obraty vyjádřiti umějí; na základě jejich mohl upravitel odstranit některé drsnosti podati znění zcela zdařilé.

Sušil ovšem nerád od svých zvláštností upouštěl. Mluvilat v jeho prospěch jadrná dikce, zvučný spád slov a rýmů. Kdyby se byl proti němu našel dobrý básník, jenž by mu byl mohl čeliti stejnými přednostmi bez oněch exotických a opravdu nepěkných zvláštností, není pochyby, že by jemu Sušil byl ustoupil; přičilyt se mu v překladech hlavně rozvláčné opisy původních myšlenek, při čemž podstatné odstíny původní předlohy snadno se vynechávají nebo stírají, a vedle toho, jak již podotčeno (str. 117.), rýmy plané a slova nezvučná.

V zásluhách kancionalu Svatojanského má Sušil značný podíl jednak tím, že vůbec reformu nábožného zpěvu českého podnikl, jednak tím, že ke stežejnému dílu opravnému vydatnou měrou přispěl. Poznámkou předmluvy ke kancionalu Svatojanskému, že „nahlíženo také v sbírku hymen a písní od Sušila“, je řečeno příliš málo, neboť veliká část hymnů církevních podána tam na základě překladu Sušilova. V r. 1859. pomýšleno dokonce na to, aby Sušil měl vrchní řízení díla;¹⁾ obstaral je však posléze Dr. I. Frencl a po něm V. Bradáč.

¹⁾ Dle »Hlasu« 1859 č. 11. str. 87. »obrátilo se totiž přednostentstvo našeho (Cyrillo-Methodějského) Dědictví písemně do Prahy, aby zvědělo, zdaž Dědictví Svatojanské v podniknutí tomto se přičastniti a památku tisíciletého křesťanství v národu spojenými silami oslaviti nehodlá? Na otázku tuto odpovědělo pražské Dědictví osobním příchodem důst. p. Dra. Frencla do Brna, jenž zde potřebnou ovšem sou-

Mezi tím, než kancional měl vydán býti, pracoval Sušil o opravě zpěvu nábožného dále, věda, že kancionalem práce ještě daleko ukončena nebude. R. 1862. vyzývá v „Hlase“¹⁾ k bedlivému spolupůsobení, kterým by se jednak práce pořadatelů kancionalu usnadnila, jednak dílo opravné uspíšilo. Praví tam:

„Nejednou o kancionalu²⁾ mluveno a jmenovitě přede dvěma letama téměř veškery listy o potřebě a nevyhnutelnosti obnovy zpěvníku články přinášely. Od některé doby hlasové umkli, dílem že sl. konsistoř Pražská důstojnému kanovníku svému onen úkol svěřila, dílem a ponejvíce že veškeru pozornost nyní poměrové političtí a ono života našeho veřejného obnovení zaujímá, bez něhož všeliké ostatní úsilí by nemnoho vydalo. Avšak nebylo by to na újmu věci, nébrž s patrným jejím bylo by prospěchem, kdyby veřejní listové někdy o věci té důstojně pojednávali aneb opravy písni veřejně užívaných předkládali, kteréžto opravy, ač jsou-li přiměřny, jistě by na svém místě uvážení došly. Takovým účelem povození jsouce klademe tu opravu či obnovu známé písni ku požehnání, jejížto text starý pro nesprávnost nad pomyšlení velikou již déle obdržovati nemůže.

Pojďte, chvalte v pokloně
Svátost v chleba zácloně,
Kterou Ježíš ustanovil
V novém zákoně.« Atd.

*

Druhého podniku, s tímto příbuzného, nepodařilo se Sušilovi provésti; myslím totiž poutní knihu (srv. str. 119.). Jakožto předseda Dědictví Cyrillo-Methodějského obrátil se s B. Kuldou jakožto jednatelem k širší veřejnosti české, by každý ze své znalosti k dílu přispěl.

„V III. všeobecném sjezdě důvěrníkův a důvěrníc jednoty katolické na Moravě mluvil vel. p. Jan Soukup o veliké

---

kromnou úmluvu zařídil. Po té za některý čas bylo naše Dědictví radostně překvapeno přípisem od slavné konsistoře pražské, ježto schválila společné vydání kancionalu a k návrhu tomu se naprosto přidala, aby se práce rozdělily tak, aby jedna část kancionalu zpracována byla od Moravanův, jiná od Čechův, a poslední konečná revise se ponechala důst. p. prof. Sušilovi. O vývoji a pokrocích těchto, jižto se v Praze stali mimoděk, slušné ohlášení obou slavným ordinariátům moravským učiniti a pak zpracovanou část k posouzení předložiti, uznalo přednostentstvo za povinnost svou.« (Schůze výboru Cyrillo-Methodějského Dědictví 10. května 1859.)

¹⁾ Č. 4. Str. 31.

potřebě knihy poutnické, aby se v pobožnostech vůbec a v písních i modlitbách zvláště docílila přežádoucí sjednocenost a dokonalost. Pan řečník učinil návrh o věci té také v hromadě výboru Dědictví sv. Cyrilla a Methodia po sjezdě dne 20. října 1853 odbývané. Výbor Dědictví návrh ten milerád uvítal a usoudil, postarati se o sestavení knihy poutnické pro Moravu, Čechy, Slezsko a Slovensko. Ihned sestaven byl zvláštní odbor, aby zařídil potřebné kroky ku provedení díla toho před důležitého a rozsáhlého. V čele odboru toho jest starosta Dědictví. V napotomních měsících odboru již dány byly některé pomůcky a poukázky, jichžto se u sestavení knihy poutnické s radostí a vděčností použije. Avšak odbor uznal ve svých poradách dne 14. března a 20. prosince r. 1854. za potřebu nutnou, vyzvati mnohé spolupracovníky, zvláště pak požádati velebné duchovenstvo na nejdůležitějších poutních místech na Moravě, v Čechách, ve Slezsku a na Slovensku pracujících ke cti a slávě Boží a k spasení svěřencův svých, aby nápomocni byli radou i skutkem k provedení věci tak přepotřebné a před důležitě.

K tomu konci obracujeme se k Vaší Velebnosti a Důstojnosti s prosbou, byste pro Boha, Jeho svatou Církev a pro zbožný katolický národ náš ráčil buď sám laskavě odpověď dáti otázkám níže položeným, buď abyste ráčil jménem naším velebné pány spolupracovníky Své na vinici Páně požádati o záslušnou práci tu.

1. Popsání polohy poutního místa.
2. Popis kostela poutního a všech v něm se nalézajících památnějších obrazů, soch, kapliček a jiných předmětů.
3. Vyložení původu poutí místní s nákresem dějepisným a místopisným.
4. Udání doby v roce, v kterouž a po kterouž hlavní pouť se tam konává.
5. Naznačení pořádku, v jakém se tamto pobožnosti a služby Boží odbývají.
6. Zaslání tištěných věcí, knížek, písní, obrázků atd. poutního místa se týkajících, a sice na útraty Dědictví k rukoum pokladníka, vel. p. Eduarda Karlíka u sv. Magdaleny v Brně.

7. Obzvláště se též prosí o zaslání v okolí tom oblíbených písní poutnických i s nápěvy, mají-li do sebe místní důležitosti.

8. A konečně, což odboru pro sestavení knihy poutnické jest velice důležité, projevení osobního mínění a přání, co by se ohledem pouti místní do knihy poutnické vzíti mělo.

Jelikož pak odboru není známo, kdožby rád a ochotně radou i pomocí svou přispěti chtěl a mohl v sestavení knihy této, ustanovil, vyzvání a žádost tuto nejen velebnému duchovenstvu na poutních místech poslati, než ji také „Hlasem jednoty katolické“ a jinými ochotnými časopisy uveřejniti, aby každý, komuž podniknutí naše ve známost vejde, libo-li a možno-li, buď všem, buď některým otázkám s vrchu položeným odpověď dáti ráčil, oč uctivě a snažně prosíme a žádáme.

V Brně, dne 1. října 1855.“¹⁾

Začalo se sice pracovati, avšak pro zmíněné a jiné překážky a pro jiné neméně potřebné práce tento podnik odložen, až teprve r. 1893. totéž Dědictví zdařilou „Poutní knihu“ vydalo, která zajisté z veliké části plní požadavky Sušilem do takového díla skládané.

*

Věnováno tu poněkud více pozornosti věci, která literárnímu historikovi nebude se zdáti tak důležitou. Omluvou by ovšem mohlo býti již to, že Sušil sám jí velikou váhu přičítal, což úplně stačí, aby životopisec jeho sestoupě na stanovisko jeho též důkladněji se věci obíral. Avšak Sušil měl skutečně také pravdu, že věc tu za důležitou kladl a podle toho v ní jednal. Pro něj byla to především vážná záležitost náboženská, v níž platí pravidlo, že se svatým svatě se má zacházeti. Je to ovšem jaksi záležitost jak se říká interní, soukromá společnosti náboženské, avšak i takto vzdálenému pozorovateli esteticky citlivému nemůže býti lhostejný rozpor mezi vážnou věcí a formou její tak nedůstojnou, jakou pronášeny tu vznešené pravdy a tužby náboženské. Tím nepříjemněji dojíká zajisté nepoměr takový člověka nábožensky smýšlejícího a cítícího.

Vážná však byla záležitost ona Sušilovi, a právem, také s hlediska uměleckého, lidově uměleckého totiž. Zpěv chrámový zastupoval a zastupuje jistou měrou až dosud u veliké části lidu téměř veškero vážné umění. Zpěv ten ovšem není uměním pouze

¹⁾ Příloha k číslu 41. »Hlasu jednoty katolické« 1855.

lidovým, jelikož do něho zasahují činitelé vzdělání, do obsahu i do formy; není to tedy samostatný výplod ducha národního, nýbrž umělé vštípení, které se však ujalo, zdomácnělo, národní tvořivost probudilo a plody její obohatilo. Dějiny českého zpěvu duchovního to dokazují. Sušilovi, jemuž jako lidovědci i vlastenci vše opravdu národní bylo na výsost vzácné a drahé, nemohlo býti lhostejno, že národní zpěv duchovní, kdysi chloubou česká, na tak nízkém se ocitl stupni; a jako litoval úpadku národní písně vůbec, tak nemohl nelitovati úpadku písně duchovní, která byla nad to ještě jaksi úředně zavedena a pravidelně od pokolení do pokolení cvičena. Právě proto tedy, že píseň tato nebyla ponechána libovůli jednotlivce, nýbrž úředně pěstována, záleželo mu tolik na tom, aby všichni povolání činitelé ruku k opravě přiložili.

Sušil z dobrých důvodů, náboženských i vlasteneckých, českému zpěvu chrámovému přál. Slyšeti na př. zpívati lid latinsky, jak tu a tam se zavádí, toho by se byl zhrozil. Znaje církevní zpěv, dle okolností a nálady vážný či jásavý, nemohl zavrhovati šmahem všech písní duchovních, jež nápěvem nebo tempem jevíly radostnou, veselou náladu, které jednostranná záliba v umělých písních vážných, někdy i nudných, by odsoudila. Přirozený upřímný zpěv, posvátné věci ovšem důstojný, ale proto přece upřímný jakožto výraz opravdového, byť i naivního citu lidového, byl mu nade vše milý; vždyť měl ze srdce k srdci jíti, nejsa jen prostředkem vzdělávacím a vyučovacím, nýbrž také a především výronem upřímně zbožné, k Bohu volající duše.

Činnost básnická: Básně. 1847. — Růže a trní. 1851. — Sebrané básně. 1862. —
Nové básně. 1869 n. — Anthologie. 1861. — Prosodie. 1856.

Drvní Sušilovy pokusy básnické, se kterými setkáváme se v první sbírce národních písní,¹⁾ ač nedošly uznání, ba ani povšimnutí a skutečně ani ničím nevynikaly, nezůstaly posledními, ba původce jejich zabýval se veršováním až do posledních let života. Nebyla to nikterak hlavní stránka činnosti jeho, aniž on sám na ni zvláštní váhy kladl. Spíše okolnostmi stalo se, že co by jinak bylo minulo bez valné pozornosti, vyvolalo nejen pozornost, nýbrž i spory o hodnotu básnických prací Sušilových. Naprostá téměř neúroda co do plodů básnických na Moravě a vynikající osobnost Sušilova byly z okolností těch nejhlavnější.

10. července 1847 píší pražské „Květy“,²⁾ že dotištěny jsou a brzo i v knihkupectvích se prodávati budou Básně od Fr. Sušila. Chválí se před jinými pro klasičnost formy. Ze družné Moravy bude prý to vítaný literární příspěvek.

Brzy podán tamtéž³⁾ posudek vyšlých již básní, posudek nad míru pochvalný, napsaný K. Šmídkem. Je prý to poesie míru a klidu. Básně Sušilovy „co slzoperly klidu linou blahé smíření v útrobu naši“, naproti současné poesii rozervané, „tak nazvané tendenční“ [sic]. Koho náboženský veskrze ráz neupokojí, tomu

¹⁾ Srv. str. 62.

²⁾ Č. 82. Str. 328.

³⁾ Č. 91. Str. 363. 31. října 1847. »Básně. Od Fr. Sušila. V Brně 1847. V komissí u Frant. Wimmera. Tisk vdovy Rud. Rohrera.« Str. 200. Cena 48 kr.

třeba pomyslet, že každá literatura musí se rozvíjet všestranně a všem potřebám obecnosti hledět vyhověti. Ale i ten a takový aspoň bude upokojen výtečnou formou. Viděti prý také z básní výtečného znalce národních písní.

A dva měsíce potom¹⁾ píše týž zpravodaj z Moravy, že „Jungmann upřímnou, ano nadšenou radost nad těmito výtečnými básněmi vyjevil, při čtení jich často až k slzám pohnut jsa“; tak prý zpravodaji od jednoho přítele z Prahy psáno.

Stejně nadšené byly posudky v „Blahověstu“ a „Č. Č. Musea“. Tamto²⁾ začíná posudek: „Krásnějšího a vzácnějšího daru nad tyto básně se nám již dávno z milé Moravy nedostalo.“ Zvláště chváleny jsou legendy. Redaktor Václav Štulc pak ještě r. 1849.³⁾ podotýká o básních těch: „Náš drahý oslavenec neb. Jungmann sám pověděl o nich, že jsou to básně k libání. Každé křesťanské srdce jimi zajisté okřeje.“ Zprávy o úsudku Jungmannově dle toho bezpochyby od Štulce, jenž arcit pravdu věděti mohl, dostalo se Šmídkovi, který jí, jak nahoře zmíněno, ve „Květech“ použil. Týž Karel Šmídek napsal též pochvalný posudek do „Č. Č. Musea“.⁴⁾ Zpravodaj „Květů“ však o něm podotýká:⁵⁾ „Jest to posouzení vycházející ze stanoviska příliš stranného.“

Karel Zap ostatně, na čas redaktor „Květů“, v ročním přehledu literatury české z r. 1847.⁶⁾ píše, že „mezi básnickými plody jedině Básně Fr. Sušila vynikají.“

Sbírka ta obsahuje 148 básní takorča vesměs náboženských, totiž legend, básní rozjímavých⁷⁾ a vlastenecko-nábožných. Z těchto životně pozoruhodny jsou zvláště básně o sv. Cyrillu a Methodu a o posvátném Hostýně. Byla to a zůstala oblíbená themata Sušilova. Úcta cyrillo-methodějská sice tenkrát velice málo pěstována, avšak probudilejší duchové již tehdy spatřovali v ní nejlepší prostředek probuzení nábožensko-národního. Poutního místa Hostýnského pak v těch letech ujímati se začal topograf moravský, Řehoř Volný, aby je lidu moravskému opět ve známost a oblibu uvedl. Příležitostné jsou básně na Rajhrad, jenž 1848 slavil 800letou památku založení kláštera a kostela, pak známý pohřební zpěv nad hrobem

1) »Květy« č. 155. Str. 622. 28. prosince.

2) 1847. Č. 15. Str. 120.

3) »Blahověst« č. 1. str. 8. v poznámce.

4) 1847. II. 5.

5) »Květy« 1847. Č. 143. Str. 572.

6) »Květy« (»Literní příloha«) 26 února 1848, str. 106.

archiváře Ant. Bočka († 13. ledna 1847). Tři epigramy (Osvícenec nynější, Pedagog a Theolog) elegickým dvojverším napsané uzavírají sbírku. Dva první z nich jsou polemické (Osvícenec a pedagog bez Boha) a jsou předzvěstí četných budoucích básní, znělek i epigramů, jimiž se Sušil obracel proti plytkému osvětaření, proti nevěře a planému revolucionářství ve věcech duchovních.

Tyto myšlenky ostatně ozývají se také v jiných básních rozjímavých, jejichžto sloh nejednou připomíná Jablonského Moudrost otcovskou; postrádá však jejího cituplného tepla. Srv. na př. verše:

Sťez se, synu, sťez se pýchy,
Hořké její ovoce,
Zavede tě ve zlé hříchy,
Padneš, padneš hluboce. (Pýcha, str. 72.)

Synu, pohleď vůkol sebe,
Viz tu zemi, viz to nebe!
Bůh tam napsal knihu
Rozumu to tvému ku postihu. (Kníha [tak], str. 80.)

Víra, synu, jest to perla
Nebeského leskotu,
Potřebná to Boží berla
Pro pouť v tomto životu. (Víra, str. 83.)

Nelni, synu milný,
Duší ku člověku,
By byl vědou věnčený
A všech slávou věků.

— — — — —
Světlo prosté oblaku
Na nebi jen plane... (Vůdcové toho věku, str. 101.)

Několikrát zaznívá též motiv smrti, ovšem ve světle víry křesťanské, na př. když apostrofuje zemi:

Budeš dobrou matkou také pro mé tělo,
Aby ve tvém lůně sladký spánek mělo.
Christus Pán náš milý posvětil jest tebe,
Když dal ve tvém klíně pochovsti sebe. (Hřbitov, str. 33.)

Životopisných vzpomínek neb reflexí kromě toho málo je znamenati. Zajímavá je v té příčině báseň „Pouť moje“ (str. 124:); jež líčí, jak básník rád pohlíží k horám, zvláště k „svaté hoře“ Hostýnské,¹⁾ a končí:

¹⁾ »Hostýn velice miloval, k němu na všech procházkách z hor kolem Brna strunících ozíral a v přčetných básních jej opěvoval. Kdykoli spisatel těchto řádků co průvodčí jeho na procházkách s ním na horu u prachoven (pracháren) brněnských

Ó ty panno přechistá,
Matko na Hostýnu!
Nechť tvá láska uchystá
Byt muč ve svém stínu!
Nechť tam duši chorou kojím,
Až se láskou s Christem spojím.

Pod Hostýnem skutečně také životní pouť svoji dokonal.

Do řady této náleží též báseň, která se mi — až na metrum — zdá býti mezi Sušilovými z nejzdařilejších.

L é t a m l a d o s t i .

(Jamby.)

Tvorčí památka když zbudí	Ó přeblahé ony doby!
Mladosti léta růžová,	Na mysli jasná obloha,
Tu slast provívá mou hrudi,	A nitro neznajíc zloby
Jak když zefyr si s kvítky hrá.	Medem kojino od Boha.
Blahý to byl tenkráté máj,	Ach již zapadnul ráje sad
Pln sladkovonných výkvětů,	V skrytou dravého vodstva hloub,
An ten pozašlý dávno ráj	A vyplynul mi odtavaď
S vyšších na zem přibyl světů.	Jedin šeré památky sloup.
Tu hudba jen, tu ples jeden,	Ó Christe! ráj na Tvá slova
Tu jen radosti prozpěvy;	Mi vzejdi zas v své krásotě!
V každý přejasně slunko den	Zavládni mou duši z nova
Novými plálo úsměvy.	Dřevní nevinnost v čistotě.
Kolem samé zlaté hory,	Dej zas mi býti dítětem,
Rudé z večerní záplavy;	Pěstuj mne lásky své stravou;
A hvězd miloskvělých sbory	A když se rozžehnám s světem,
Blahost mně zály z dálavy.	Oblaž mě věčnou oslavou. ¹⁾

Co do formy zevnější setkáváme se tu nejvíce s přízvučnými verši trochejskými, zřídka přízvučně iambickými. Dostí časté jsou poměrně básně v klasických rozměrech starověkých, s nimiž ostatně dostavil se i ráz a sloh odického způsobu starověkého, obnoveného v 18. stol., se změnou látky ovšem. Nebude snad nezajímavo všimnouti si ukázky toho způsobu, jakou podává na př. báseň „Hvězdy“ (str. 151.):

Vesmír spočívá ve hlubokém tichu,
Utuchly sladké písně Slavíkovy.
Ve snách milých hruď veškerenstva
Ostrabu síly nové nabývá.

přišel, zastavil se Sušil a ukazoval mu pokaždé v dálce ten bod, kde vyčnívá posvátný Hostýn, i říkával: „Smekněte a pozdravte Matku Boží, která tamto divy tvoří“ « M. Procházka, Životop.

¹⁾ V opraveném vydání z r. 1862. poslední dvě slohy vypuštěny, jelikož dovršený celek jimi jen jaksi prodlužován.

Roztáhni vroucí křídla milá duše
A vznes se volným v ty krajiny vzletem,
Kdež hvězdy Pán jak stádo ovcí
Blankytových po luzích provází.

Pohleď na lesklou krásu oněch světů,
Poslyš tu libou hudbu jejich sborů!
Té krásy lidský zrak nevidal,
Hudby také nechová pozemsko.

Sbor tento slunci jsou dyamantové,
Z nichž Pán velebné věnce si osnuje.
Jich hudba toť jsou žalmy; Pánu
Utroba jich je tokem vylévá.

Slavný Orion, vůdce jejich, k plesům
Když sestry vážnou míle volá řečí:
Tož k souhlasům stříbrozvukým se
Všechny čilou sborují milostí.

Jak tam pánenská v blankytových vodách
Labuť plovouc z úst zpěv proročí noří!
Jak hřímavé Lev písňě říve,
Žet se mu báně celá ozývá.

Což Panna outlá cudně pějí milým
Se rdí ruměncem! Což rokotá z Lyr
Souzvuk milý, jak když Slaviček
Vesnu mladou přemilostně vítá.

Ó hvězdy skvoucí, lásky Boží dcery!
Kdož vás přelíbým těm vyučil zpěvům?
Zkad proudové sladké se hudby
Vám potokem přemilostně proudí?

Projevte tužbám, proud kde onen plyne,
Ať žíznivý duch můj se pojí z něho.
Tož jím zpilý věčné o lásce
Páně vřelým budu hlásat ústem.

Slohy přízvučné bývají obyčejně dvojřádkové rýmované nebo čtyřřádkové rýmu střídavého nebo podružného.

Pod nadpisy dvaceti básní uvedena národní píseň, dle jejíhož nápěvu lze báseň zpívati. Kontrast mezi nadpisem básně a začátkem písňe lidové působí někdy komicky. Tak na př. hymnus „Sv. Cyrill a Method“ má se zpívati jako „Melod. Už jsme všecko zvorali“. Je to známý hymnus, proslavený více hudebním zpracováním Pavla Křížkovského než cenou textu.

Hvězdy dvě se z východu
 Perou v svatém průvodu:
 Putují to bratři svatí
 k moravskému národu.

Nahlédneme-li do partitury Křížkovského, poznáme ihned nápěv zmíněné lidové písně, na němž ona mohutná a velebná skladba zosnována.¹⁾

Za jakým účelem skládal Sušil básně dle daných nápěvů, ovšem méně známých, jest samozřejmo. Chtěl zpěvumilovnému lidu našemu poskytnouti správných a důstojných textů pro zbožný zpěv při schůzkách, při soukromých pobožnostech, při slavnostech atd. Chtěl tak pomoci dvojím směrem: obnoviti v paměti lidu staré ušlechtilé nápěvy jeho a příhodnými texty podati mu příležitostných písní, aby vymýtil a nahradil popěvky slovem i nápěvem nedůstojné. Budiž okolnost tato výslovně zde vytčena, jelikož rozhoduje poněkud též v posuzování básnění Sušilova. Jiná ovšem jest, zdali se Sušilovi úmysl podařil. Že ne, tím částečně vinny samy básně, přeb archaismy u novotvary, jakož i nesnadný chod myšlenkový často lidu méně přístupné, částečně však také duch času vůbec, takové vážné obnově nepřiznivý, a neporozumění těch, kteří by snad něco byli v té věci mohli působiti.

*

Druhá sbírka básní, „Růže a trní“,²⁾ ohlášena v brněnském „Hlase jednot katolických“ 6. června 1851 jakožto dotištěna, obsahující kromě malé anthologie³⁾ 54 básní a 209 sonetů čili znělek. „Básně něžností citů, hlubokostí myšlenek, ryzostí v řeči, ozdobností ve verši a rýmech vynikají; znělky pak ponejvíce vady našeho věku kárají. Tuť básník brzo neduhy vytýká, brzo domlouvá, brzo hřímá do duše těm, kteří pod rouškou lásky k národu zkázu a zá-

¹⁾ atd.

 atd.

²⁾ Růže a trní. Básně od Fr. Sušila. V Brně 1851. U Nitzsche a Grosse. Str. 202. Cena 50 kr. Dle vídeňské »Vesny«, »listu pro belletristiku, umění a literaturu« (red. Herm. Jireček), č. 63. 1851, vydáno jen málo výtisků. Sušil, jsa nakladatelem, nechtěl si výloh zvyšovati, an mnoho výtisků svých děl rozdával zadarmo.

³⁾ Jsou to čtyři disticha, dvě »Láska Boží«, dvě »Palivo pekla«.

hubu jemu připravují buď vědomky aneb nevědomky, kteří nevěrou, novomodním pohanstvím oblažiti chtějí národ náš.“

I vídeňská „Vesna“ v dopise z Brna (24. května 1851) nadšeně se o sbírce rozepsala podávajíc z ní ukázky, prý nevybírané, jelikož prý „všecky výborné a duchaplné jsou“.

V „Besedníku“, zábavné příloze „Moravských národních novin“¹⁾ podány ukázky a vzdána sbírce uznalá pochvala. „Každý vlastenec zná vážené jméno tohoto výtečného básníka. Nejnovější básně jeho, pod jménem „Růže a trní“ vydané, skvějí se čistotou řeči a verše, ba zdá se nám, že až tuze svědomitě klasičnost rýmů zachovává. Nemile nás překvapil polemický směr v těchto básních, jež jsme u Sušila, muže tak mírného smýšlení, nehledali.“

Sám Sušil píše o sbírce své Fr. Hoškovi do Vídně,²⁾ omlouvaje nemocí a pořádním sbírky té liknavost v dopisování. „Právě nyní vydávám — ač básně ty posud titulu nemají, poněvadž na váhách jsem mezi titulem: „Zpěvy a hněvy“³⁾ a mezi titulem: „Kvítky a výtky“ — právě, dím, nyní ty básně svoje netištěné (tištěných v „Hlasu“ nevzal jsem) a udává se mi častěji, že ten neb onen verš přijde opravití anebo jinak proměnití, práce to ovšem nepatrná, avšak přece velmi zaujímá prostoru času, a k jiným prohlédati pracím nedovoluje. Opět a opět jsem čítal a čítám básně ty a proměňuji a zas smazuji proměnu; a již budu tomu rád, že týhoden tento skončí se tisk. Bude knížka právě tak velká jako první Básně, totiž stran 202 v podobném formátě a na témže papíru; avšak cena pro drahotu papíru o 2 kr. bude zvýšena a výtisk jeden za 50 kr. stř. se v kněhkupectvích prodávati bude. Snad můžete několik exempl. odbyti? Leč o to nežádám, abych se nezdál uvalovati na Vás břemena.“

Při volbě názvu pro sbírku šlo zajisté Sušilovi o to, aby nábožensky obranný a polemický ráz značné části básní, po případě znělek, v něm nějak byl vyjádřen. Zvoliv konečně nadpis „Růže a trní“ píše témuž Fr. Hoškovi do Vídně⁴⁾: „Jsou to revolučnata; povstaly básně ty, zvláště sonetty, když najížděno na církev; za časů pokojných nebyly by takového ohně nabyly. Přijde pak na to, jaký oheň to jest, zda svatý či nesvatý, a rád bych slyšel od Vás,

¹⁾ Č. 29. 1851. Stručný posudek podepsán: J.

²⁾ 18. května 1851.

³⁾ Tento titul dán, jak známo, prvnímu dílu básní po smrti Sušilově vydaných.

⁴⁾ 21. června 1851.

co o něm, o tom ohni, soudíte, ač máte-li kdy obývati se takovými balatkami, důležitějšími zaměstnán jsa věcmi, v obor bližší sahajícími.“

Tento polemický ráz vyznačuje zvláště sbírku tuto proti pře-
dešlé, kteréž jinak z veliké části jest podobna, neboť shledáváme se
tu opět s legendami, básničkami rozjímavými zbarvení náboženského
a vlastenecko-náboženského (str. 1.—96.). Jedna básnička oddílu
tohoto jest životopisná a takto více zajímavá než jakožto báseň, již
hračka ta naprosto není; právě v těch letech totiž vypovídalo mu
pravé oko službu, což jej nemálo zdržovalo v práci.¹⁾

Znělky obsahují náměty velice rozmanité. Bouřlivá doba, plná
převratů v životě politickém i osvětovém, vynesla na povrch též
různé názory o věcech náboženských, o dějinách českých, o vlaste-
nectví a pod., s nimiž Sušil nesouhlasil. I obrací se proti nim, že-
hraje na nevěru, na úpadek ducha náboženského a spojenou s tím
nemravnost, na revoluční zásady o vědě a poměru jejím k víře,

¹⁾ 14. června 1847 píše Tomáš Procházka z Ivančic Sušilovi: »Opravdu letos
jest mi Vám mnohem více k svátku přáti, an mě v listech svých strachujete. Oči,
oči, časný statek! Ty Vaše ale jsou nám statek věčný!« Atd. — 16. prosince 1850
píše Sušil Fr. Hoškovi do Vídně: »Především musím Vás prositi, abyste liter
větších užíval v listech svých, ohled bera na moje oči, kteréž ovšem nijak se ne-
napravily.«

Tužba na oko.

Oko, pravé oko,
Že mně nechceš sloužit!
Což já přehluboko
Musím na tě toužit!

Vésti jsem chtěl tebe
Kde ta voda prýská,
V jejíž tváři nebe
S bláhou vši se blýská.

Přeslaba jsouc děva
Ze sil nedostatku
Sestra tvoje levá
Nemůž vespět v matku.

Chtěl jsem jíti s tebou
V písem svatých háje,
Kdež se slasti střebou
Předvčkého ráje.

Chtěl jsem tebe vésti
V staré dějů hrady,
Bys tam zřelo kvěsti
Zlata, stříbra sklady.

Leč jsi ty mou vůli
Ošálilo pádně,
Život ducha v půly
Skrušilo's mně zrádně.

Chtěl jsem tebe vodit
V otců svatých kobky,
A tam kde se rodit
Zřítí pěvců bobky.

Budu oko na tě
Toužit neustále,
Tebou jsem se v chvatě
Na zlé octnul skále.

Oko, milé oko,
Sber se v novou sílu,
Propňjě se mně čile
Ke zbožnému dílu.

o sňatku občanském, o významu národnosti, o pokroku atd. Při tom však i náměty významu obecného obrací se k poměrům domácím, českým. Lituje rozporu, v jaký se pokrokové snahy českých vlastenců namnoze dostávaly s církví, a to dle názoru Sušilova neprávem. Dle názoru Sušilova, pravím, jenž nebyl slep k nedostatkům věci a osob církevních a proto nezavrhoval šmahem snah pokrokových; ale proti myslí mu byla především veškera revoluční povrchnost, jež bez rozvahy s nahodilou formou zavrhovala též věc a podstatu, dále pak ono neblahé pokrytectví veřejného života našeho, odvolávající se na Husa, České Bratry atd., od nichž nemělo ani špetky dobré vůle a opravdovosti, vyjímajíc odpor proti církví. Měl na myslí hlavně Prahu, které zvláštní znělku věnoval,¹⁾ a činnost některých vlastenců českých, nevyjímaje ovšem ani nejpřednějších.²⁾

Začíná thematem povšechným:

Víra — to prý kvítek jesti zvadlý,
Jenžto ztratil krásu a slast vůně . . .
Nyní rozum již jak orel zmladlý
Vévoditi bude na svém trůně . . .
Tak i u nás hlásá mnohý zavdy . . .

1)

Město svaté, veleslavná Prabo!
Hlavo naše, matko, královno,
Osud našich věští spravovno,
Slávy naší nedobytná straho!

Jméno tvé všem Slovanům je draho,
Tebe, dějů našich listovno,
Každé srdce jesti milovno,
S tebou pojí národu se blaho.

Národnosti's Jerusalem svatý,
Řím's paměťmi víry přebohatý.
Ale nejsi; mohla bys jen býti.

Proč se k modle obracuješ cizí,
Trusky vraha kladeš v zlato ryzí?

Zda se z bláta demant stkvoucí vznítí? (Str. 177.)

2) Sbíraje pracovníky pro »Hlas« a »Dědictví sv. Cyrilla a Methoda« píše o radu také Fr. Hoškovi do Vídně (16. prosince 1850) a podotýká: »Kdo poněkud schopnosti má, musí se přičiniti a zapřáhnouti, aby pro Církev pracoval; víte bez toho, jak to v Čechách smutně vyhlíží, a jak klonou k husitismu. Na nás v Moravě jest v jiném duchu psáti; musejník v rukou pantheistů jest, časopisové jiní zaprodání husitismu. Všady samy negace, sám zápor, a víte, zapíráním nic se nedovedlo posud dostavěti; bouráním jistě nikde palác se nevystavěl.«

Vždy kvést bude víra v kráse ladné,
Národ však, jenž na kořen jí sahá,
Jak list svadlý s lidstva stromu spadne.

Myšlenka tato, že národ náš jen v náboženství a životě křesťanském spásy dojiti může, opakuje se častěji v různých variacích. Dějiny naše správně vylíčené, nikoli tendenčně, tomu učí; jich a rozvážných hlasů, osvědčených vůdců třeba poslouchati, nikoli pokřiku zpupných nedoukův a lehkomyšlných novotářů.

Hus a vy, jak různí jste vy spolu
Srdcem, myslí, umem, náhledem! . . .
Jeho hruď, jak drubdy apostolů
Plálo [tak] nad zlých mravů nad vředem,
Vaše v kalu zbrodění škaredém,
Chodí jako na svém na úkolu.

Přemnohý teď jazyk chválí Husa . . .
Obnovil on církev, ale k strasti,
Že tím v neřest větší uběhla . . .
Vzňal on záři ve tmách naší vlasti,
Jenž [tak] se kvapem po ní rozžehla,
Avšak vlast jí padla do propasti.

»Žižka, Žižka, veleslavný Žižka,
Ten jest naše věčná oslava!« . . .
Měltě Žižka ovšem úkol biče
A mstu Boží statně provodil . . .
Avšak kdyby zas se narodil,
Napřed by zbraň pomsty vyhodil
Na bezvěrné svoje na traviče.

Dějinných vzpomínek, na př. na Velehrad, sv. Cyrilla a Methoda, Hostýn, sv. Jana Nepomuckého používá, by pravdu tu znova a znova důrazně vytkl. Nesprávné názory, jako pantheismus, padělání historie, v tom jen utvrzují.

Tytéž výtky, které činí našim nevěreckým vlastencům, týkají se také Polska, k němuž se Sušil obrací dvěma znělkami (str. 129). Jakkoli sympathičtí byli jemu Poláci pro své katolické náboženství, tím více jim zazlival zhýralost¹⁾ a neshodu s jinými kmeny slovanskými.

---

¹⁾ Z té příčiny mnohem více přál Rusku, jež — jen z části právem — pokládal za mravně silnější a zachovalejší. S přítelem Poláků V. Štulcem nemohli se v té věci arcíř shodnouti; jednou za pobytu Štulcova v Brně (v době povstání polského v letech šedesátých) došlo mezi oběma přáteli k velmi živému rozhovoru o nárocích Poláků proti Rusům, při kterém Sušil velice trpké výčitky činil Polákům a stranným stoupencům jejich.

Vlastenectví představuje si básník jakožto touhu a snahu po pravých dobrech otčiny, mravnosti a vzdělanosti křesťanské; zbožný duch jeho ovšem i tuto lásku k vlasti vidí ve světle vyšším.

Touho něžná, touho po domovu,
Jak jsi po všem světě rozlita . . .
Srdce moje viň se k zemské vlasti,
Ale tužbu posílej tam vezdy,
Kde tvůj domov, nade všechny hvězdy. (131.)

Lituje snah, kterými rozštěpuje se Moravan od Čecha, Slovák od obou (str. 109. a 131.) a jednotlivé kmeny od celého Slovanstva („Moravan jsem, ale jsem já Slovan“).

Maje jedině dobro národu a Církve na srdci, nešetřil ovšem ani osob církevních, pokud jemu co na nich kárati bylo. V uvedené již znělce¹⁾ ostře odsuzuje „morové žití“ nehodných papežů, biskupův a kněží, odsuzuje snahy o zrušení coelibatu (str. 136.), vycházející z kněžstva, ale i z laiků, káře špatného mnicha (str. 124.), erotického básníka-kněze (str. 153.), uznává dobré stránky na př. na Husovi a Českých Bratřích, slovem nestranně vytykáje, kde co našel.

Co do erotiky vytknuv ji básníku-knězi sám hájí se proti výtce, že ji zanedbává; důvod jeho zajisté není bez podstaty.

Úřad věstce — brimě přenáramné;
Jest to z rájů zemských výbytek,
Strastí hořkých jest to návitek;
A z těch krušných sítí žně jsou klamné.
Proč se tedy prosypuješ na mne
S celou střelbou hrubých výčitek,
Že milostná ústa charitek
Při porodu nepolíbila mne?
Charitky — toť bohyně jsou vábné;
Od rozkoší jejich ale chábne
V nejvnitřnějším jádru duše mnohá.
Nenasytí ducha z růží vůně,
A Řek v krásy pěstovaný líně
Nad charitky stavěl hromův boha. (171.)

Srv. na str. 171. znělku „Děvy sličné, nepěl jsem vám chvály,
Nezval jsem vás nebes bohyně . . .“ a j.

Přes veškeren odpor, jaký měl proti nevěrectví a jinověrectví (zvláště protestantismus pro svou negaci a neplodnou revolučnost, jakož i ošemetnou výbojnost, již dobře znal, byl mu na výsost protivný), nemohl ovšem podceňovati, co v něm dobrého.

¹⁾ Str. 25.

Nedovodím, že krom církve svaté
Všecko vůkol jenom ve tmách leží,
Aniž pravím, že by jenom kněží
Měli slovo pravdy v mysl vňaté . . . (114.)

Neměj každého hned za kacíře,
Jenžto k církvi svaté nehledí;
Mnozí bez své viny nevědí
K jaké sluší přivínout se víře . . .
Však jsou duše, duše bohorodné,
Co lnou k Boží pravdě plny lásky . . .
Církev s láskou v náručí jim letí,
Bůh je klade za věrné své děti. (152.)

Ton Sušilových výčitek jest ostrý, bezohledný, ostřejší než by
byl v prostomluvě. Nejen rozhorlení tvořilo verše — i verše tvořily
rozhorlení. Na konec omlouvá je znělkou :

Christe Jesu, spasiteli světa,
Zapěl jsem já tytýž písně hněvu;
Rozčil jsem se v nejvnitřnějším střevu,¹⁾
Vida jak sběr na tě střely metá.

Leč to byla svatá s hříchem střeta,
Padla jiskra k chytlavému dřevu;
A v těch hláskách horlivého zpěvu
Tajila se jenož lásky přeta.

Z lásky vzplála záha mojí písně,
Vypukly jí lásky jenom tísně;
Avšak se i z toho tytýž kaji.

Písně váznou, dechy se mi tají,
Nechci déle při těch hněvech prodlít;
Raděj půjdu za vrahy se modlit.

---

¹⁾ Nevkusný tento obraz, přejatý z hebrejštiny (= nitro, útroba) a z biblické
latiny (viscera), Sušil v opraveném vydání (1862) změnil :

Zapěl jsem já srdci na úlevu
V tuhém bolu tytýž písně hněvu.

S nevkušem tímto však setkáváme se i v nejnovějších překladech Žalmů. Sušilovi
jej vytkl již Jakub Malý v »Č. Č. Musea« 1852, IV. str. 8. jakožto manýru v básni
»Zvěstování« (»Růže a trní«, str. 2.) :

Kdož jest tato děva,
Ze všech kvítků střeva
Zříc ji hnou se v okolí?

Na jednom dopise z r. 1851. nalézáme rukou Sušilovou mezi jinými rýmy také tyto
zaznamenaný: hněvá — neoblevá — děva — střeva — hněvá — klevá — hněvá
— ževa.

Již před tím (str. 173.) vyzýval k trpělivosti naproti útokům na náboženství a sluhy jeho:

Proč se tvoje srdce tak zle trápí? . . .
Nestává se leč co předzvěstíno:
Není učeň lepší svého mistra.
Však se nemsti; jen se modli za ně;
Poosladne zlosti jejich víno,
Když dáš na ně padat lásky manně.

„Časopis katolického duchovenstva“¹⁾ nadšenou chválou provází sbírku a končí: „Co se básnické ceny dotýká, může se směle Růže a Trní se Slávy Dcerou pustiti v závod; co se ale předmětu a obsahu týká, daleko ji převyšuje.“ Z obsahu toho vytýká referent, na př., že Sušil „nachází mezi svým milým slovanským lidem, jež by tak rád samým vonným kvítím ověnil, mnoho neřestí . . . a tyto mravní neřesti touží p. spis. vymýtiti.“ Pochváliv též formu básni, dodává: „Volil-li si kde slovo nové anebo dal-li kterému slovu význam nový, nestalo se to ani tak skoro propter licentiam poeticam, jako víc pro vybroušení, obohacení a ušlechtění našeho jazyka.“

Pěkné jsou skutečně znělky náladové, na př.:

Nechtěj láti slzám u člověka,
Neměj z něho pro ně posměchu!
Jsouť mu v hoři v milou potěchu,
Bez nich duše zoufala by měkká.
I když radost jako proudná řeka
Pod duše se vkradla pod střechem,
I tu v tísní slastí oddechu
Útroba vždy z toku slzí čeká.
O vy slzy! Vy jste rosa svíží
Pro popluží suché života,
Vy jste perly, v nichž se nebe shlíží.
Ostavte mne při poslední době,
Zasviť mně z vás nebes blyskota,
A pak plačte někdy na mém hrobě. (135.)

Padej s nebe, padej mrazný sněhu,
Ustel smrtné lože přírodě!
Žehnám té tvé útlé lahodě,
K zesnulým že chováš svatou něhu.
Ty jsi posel lásky s vyšších břehů,
Ty co věrný přítel v nehodě
Navštěvuješ matku v odchodě,

¹⁾ 1852., str. 242.—248.

A jí neseš plnou míru žehů.
Na mne též tvůj závoj druhdy padne,
Navštívíš mě ročně v navi chladné,
Jedin budeš plakat na mém hrobě.
Leskot tvůj jest slávy podobiznou;
Budeš-li též ku poslední době
Zvěstovat mi spásu věkožiznou? (197.)

*

Obojí tato sbírka nahrazena r. 1862. novou, opravenou,¹⁾ která vyšla začátkem června téhož roku. Nové jsou tu především překlady: „Zpěv slunečný sv. Františka Serafského“, pak některé hymny nábožné, pak písně srbské (z Karadžiče), charvatská, isterská, slovinské a ruské, několik nápisů původních i přeložených atd.

„Časopis katol. duchovenstva“²⁾ uvádí dvě náboženské znělky Sušilovy a o sbírce jeho podotýká ve stručném jen oznámení: „Kolik oddělení, tolik řad bohatých perel . . . Dilo toto našeho prvního básníka bohomyšlného zasluhuje, aby krásnilo každou sbírku kněh.“ V „Hlasu“ Matěj Procházka podal dvakrát stručnou, ovšem pochvalnou zprávu. V první upozorňuje, „že nad míru bolestně dojíká spisovatele, když někdo ze starších jeho děl doklady uvádí, nevšímaje si opravy v pozdějších vydáních, jak se to bohužel právě p. prof. Sušilovi děje s jeho církevními hymnami.“³⁾

V posudku vlastním⁴⁾ chválí nábožný i vlastenecký cit básní a důstojnou k obsahu přiléhající formu; zvláště v básních změněných pozorovati prý přibrání básnických okras. „Tytýž, avšak jen velmi zřídka, lze snad básníkovi až přílišnou smělost při tvoření tropů vytýkati.“ Též po stránce metrické chválen blahozvuk při metrech antických a jadrnost rýmů při nových. „Všady básník pilen rýmů štepných či kořenových, plnozvukných a rozmanitých. I může také v tomto ohledu mladším skladatelům veršů za vzor sloužiti.“

Podniknuté proměny starších básní jsou v nejedné příčině zajímavé. Týkají se ovšem vesměs jen slovního výrazu, pramálo kdy

¹⁾ Sebrané básně Fr. Sušila. Vydání opravené. V Brně. Nákladem kněhupectví Ant. Nitsche. Tiskem Viléma Burkarta. Str. 232. I. Lyrické a naučné (str. 1. — 65). II. Dějepravné a jinotajné (—138). III. Církevní a školské (—161). IV. Nápisy (—165). V. Sonetty. A. Rozličné (—194). B. Ozbrojené (—207). VI. Překlady (—230), v tom zvláštní oddíl »Anthologie«, totiž přeložená epigrammata (str. 229.—230.).

²⁾ 1862, str. 351. a 398.

³⁾ 1862, č. 16. Výtka tato týká se poněkud i upravovatelů Svatojanského kancionalu, ač ne vždy na škodu věci. Srv. str. 133.

⁴⁾ »Hlas« 1862, č. 20.

obrazu neb myšlenky, leč že při těchto si hleděl místy větší stručnosti, soustředění a specifikování místo dřívější povšečnosti. Jen tu a tam myšlenku dříve stručně pronešenou šíře rozvedl; vzor takové změny podává legenda sv. Augustin (str. 86. a 88.) se známým námětem o nejsv. Trojici. Ze sloh trojřádkových, rýmovaných aaa, učinil dvouřádkové (aa), vynechav po verši, a přece vzrostl počet veršů víc než o třetinu; rozvedeno totiž marné hloubání Augustinovo. Podobně jinde rozšířeno líčení přírody neb nálady a pod. Zkracování naopak dalo se obyčejně na účet veršů moralisujících, jež velmi zhusta vynechány; u básníka, jenž tak rád moralisuje jako Sušil, opravy takové nejsou zajisté bez významu, an právě jimi uznává, že báseň má mluvit sama za sebe.¹⁾

Jinak pozůstávaly změny v tom, že přestaveny slohy v přirozenější postup, zmírněny některé drsné výrazy neb obrazy; nejméně přepracovány básně čistě náboženské, metra antická a znělky. Slovné opravy směřovaly kromě výraznosti básnické také ku správnosti jazykové a k jadrné libozvučnosti, někdy ovšem jen domnělé.²⁾

Celkem ani ne třetina básní ostala nezměněna. Mezi nimi, což pozoruhodno, jsou právě ony, jež náležejí k nejzdařilejším ze Sušilových, na př. „Nechtěj láti slzám . . .“ „Padej s nebe“ (srv. str. 150.).

Přidané překlady nejsou stejné ceny. Pěkné jsou překlady národních zpěvů jinoslovanských. Duchovní písně jsou přeumělkované, na př. parafrase na Otčenáš, úprava známé písně „Bože, chválíme Tebe“, u Sušila: „Bože, vroucně velebí Tvůj lid Tebe svého Otce, Se svatými na nebi Cest Ti pěje přehluco“ [?!].

*

V časopisech, jmenovitě v „Hlase“, objevovaly se stále básně Sušilovy, původní i přeložené. Básnění bylo Sušilovi duševní potřebou jako každému z básníků vůbec uznávaných. Nebylo mu ani hračkou

¹⁾ Srv. str. 141.)

²⁾ »Stín« (str. 61. a 12.) přebásněn takto:

1847:

Nejsem, nejsem ničemný [=prázdný, pouhé nic],
Ale já jsem tajemný.

1862:

Nejsem nesvat, ničemen,
Ale jsem já tajemem.

Známé distichon z r. 1847. »Theolog«:

V proud věkový se ponoř, v jeho pak nezanikaje bahně,
Takto labuť v blátech křídla si čista chová,

zní r. 1862.:

V proud se ponoř věkový, avšak v jeho bahně nezajdi,
Takto labuť . . .

veršovnickou, jak by člověk dle mnohých rýmovaček soudil. Básně jeho jsou opravdovými glossami života a smýšlení jeho. V poslední třetině života toho prodělávaly veřejné poměry české mnohou krizi, a převaha klonila se na stranu idejí Sušilovi nesympathických, protináboženských a revolučních, aniž při tom předrahá jemu národnost ať co do vniterného zmohutnění ve vzdělanosti a mravnosti, ať co do zevnějších úspěchů jaký zřejmý zisk měla.

Odpor proti tomuto duchu času ozývá se proto v básních Sušilových často a dosti trpce a odnímá básníku sympathie úředních zástupců současného písemnictví českého, kteří jinak velikých zásluh a úcty odepřítí mu nemohli. Kromě toho forma básní jeho nebyla s to, aby s úspěchem čelila lehké pokročilé formě básní z tábora protivného, jež ovšem se básním jeho nemohly rovnati co do přesnosti a jadrnosti mluvy, ale přece byly přístupnější, lahodnější.

Byla-li tedy sbírka z r. 1862. přijata již docela chladně a nevěšmavě, posmrtné vydání básní vzbudilo posměch neb odpor. „Maticе Moravská“ vykonávajíc skutek piety k velikému synu Moravy vydala r. 1869. a 1870. „Nové básně“ jeho ve dvou oddílech. 1) Sbírkа upravena do tisku samým Sušilem, jak viděti z autogrammu chovaného nyní v I. českém gymnasiu brněnském. Strážce pozůstalosti Sušilovy, Matěj Procházka, pečoval o to, aby ze sbírky té byl pořízen výbor; sám napsal také výklad neznámých slov.

Jaký titul! Zpěvy to a Hněvy!
Nemohlo-liž na zpěvech být dost?
Nač k nim přidán nelaskavý host,
Jenž nám hněvy ještě v zpěvech jeví?

A ty zpěvy! Nikde nezřít děvy,
Slaví se v nich jenom holá ctnost . . .
Jest to hněv, jímž mrak se zakaboní,
Když nám s nebe požehnání roní.

Směr a ráz znělek těch jest podobný jako u dřívějších. Jsou to ohlasy událostí časových, světových i národních, na př. boj proti Církvi v Římě i u nás, boje naše s Němci („Proč žít máme spolu na zlém štiru?“ str. 126.), snahy polské atd. Proti stesku, že národ náš sláb a chud, sousedi pak mocni a bohati, obrací se výtkou pravé velikosti (str. 9.):

---

1) Nové básně Františka Sušila. Tiskem národní kněhtiskárny J. Šnajdra v Brně. Díl I. Zpěvy a hněvy. Str. 192. Obsahuje 183 znělek. Díl II. Smíšené básně. Str. 235. Obsahuje básně: A. Lyrické a naučné. B. Dějepravné a jinotajné. C. Nápisy. D. Překlady.

Znáš-li vznik a řády
Velikosti, bohatství a vlády?
Tak mní rozum, jenž dlí v dětských plénkách.
Bohat jest, kdo bohat na myšlenkách,
Velik jest, kdož nízké vášně tlumí,
Vladař jest, kdož duchem vládnout umí.

Polákům a jejich pěvcům vytýká, uznává je jinak velikost jejich:

Stožňujete v bolů svojich tísni
Vlast svou s církví, s Christem sami sebe. (Str. 85.)

Již dej, Polsko, výhost pověřám . . .
Běda, když kdo sebeklamem stoná. (Str. 113.)

Právem's hrda, Polsko, na své věstce . . .
Leč měj k jich se věštbám nevěrou!
Či-li nevíš, že Bůh pýchu tresce? . . .
Hlup, kdo mní být moře po kolena
A chce, by mu za loď byla pěna. (Str. 114.)

Jako dříve, ozývá se k domácím proudům myšlenkovým, bojuje proti nevěře, proti zbožňování pochybných veličin („Šakhja-Muni — to ten rek je statný, jehož vedou proti Christu v boj“), hlásá sebekázeň, odsuzuje enervující pěstování erotiky, vyslovuje vzpomínky na své práce (překlady Písma, sbírání národních písní), na své cesty (k moři 1862, po Slovensku a j.), apostrofuje bezejmenně i jednotlivou osobnost (na př. herečku pí. Sklenářovou-Malou: „V tobě vidím obraz pravé Češky, Sličná dcero mého národa“), těší se z úspěchů národu našeho, ale neustává napomínati k nábožnosti, k práci, zvláště příslušníky stavu kněžského.

Druhý svazeček zajímá nejvíc oddílem třetím, „Nápisy“, jichž jest 245, většinou časoměrným elegickým distichem, z části rýmovaným veršem přízvukným psaných. V tomto druhu básnictví řadí se verše Sušilovy k nejlepším v našem písemnictví, vynikající ušlechtilými a duchaplnými myšlenkami i rázným jadrným výrazem jejich. Týkají se předmětů mravních, vlasteneckých, náboženských, literárních a uměleckých, jsouce buď čistě rozjímavé neb satirické.

Že Slovan jest jen Němcův opice,
To hlásaly nám všechny ulice.
I plesej Čechu, řád je ustanoven,
Že nyní¹⁾ jsi i Němci roven. (22.)

Ejhle pavouk bez přestání své síť tu spřádá,
Z myšlének filosof takhleto svět si tvoří. (49.)

¹⁾ [Rozuměj: dle nauky některých darwinistů.]

Proč člověk, komu křivdu činil, naň více hněvá se?
On svou křivdu jenom v tom pochopit chce hněvu. (54.)

Když se světec v Hindech podjal přísného pokání,
O trůn svůj bohové třásli se všichni strachem.
Teď bohové trůnem bezpečte se; veškero lidstvo
Výhost postu dalo, jedno požitby hledí. (76.)

Mívej víru za nic, za hlupce vše věrce a moudrým
Klad nevěrce jenom, k slávě to cesta pravá. (76.)

Meyerbeer.

Ostávám vždy Židem, ze všech беру úspěchy vlastí,
A z vrb bábelských harfy k divadlu strojím. (139.)

Druhdy.

Všechna církev byla v kanceláři,
A byl skvostnou korunován září
Ne kdo duši vydal za víru,
Než kdo mnoho popsal papíru. (150.)

Úvaha.

Úvahu teď posudek jmenují. Tak správně; nesoudí
Nikdo na váze, jenom spis ten u váhy klade. (151.)

Ctnost, co blaží každý národ, ta se zůve pobožnost,
Ta kde trvá, modlí tamto se rádi lidé.
Již kvést vlasti budeš. Žid učil zbožnosti novotné,
Ztad modlitby koná k svým Mladočesko děvám. (164.)

Poslední mše Beethovenova.

Velkolepý výtvor! Škoda jen, modlitby pokorné
Málo slyšet! Titan jen nebe táhne dobyt. (166.)

Kdo čteš písma svatá, láskou ku pravdě se ozdob,
Sic ti budou jak Pán druhdy Pilátu nemá. (178.)

Nathan Lessingův v překladu.

Aj tu Němec vtipný nám česneky nad žito chválí,
Jez, Čechu! toť již tvá krmě budoucně bude. (203.)

Nerovnost.

Svůj kdo tupí národ, zrádcem jej vlasti nazýváš,
Proč kdo tupí církev svou, sluje tobě rekem? (224.)

V oddílu básní „lyrických a naučných“, jakož i dějepravných
jeví se týž ráz a ton, jaký jsme viděli ve sbírkách předešlých.

Kromě časových vzpomínek na slavnosti r. 1863. a některých nářečků životopisných (sbírání národních písní, „Hrob“ Tomáše Procházky v Ivančicích [str. 45.]) jsou to zase básničky nábožensky a mravoučně rozjímavé, často allegorické, zřídka čistě náladové. „Dějpravné“ neprávem od předešlých odděleny, neboť nemají celkem nic více dějpravného do sebe než ony. „Překlady“ mají kromě čtyř epigrammů dvě ukázky z národní písně slovinské.

Sbírku zavírá „Dopěv“.

Jděte jenom moje písně
Do našeho národu,
Ještě jednou z lásky tísň
Požehnám vám k odchodu.

Přineste ji požehnání
S nebeského pramene,
Ať se nad ní s nebes bání
Duha bláhy rozklene.

Zavře-li vám zarputile
Dvěře někde nádhera,
Snad vás předce jinde mile
Přijme duše některá.

Leč i tam, kde zavrou bránu
A vám hanu ustrojí,
Poručte je nebes Pánu,
By jim blahal v pokoji.

V této sbírce nalézá se také báseň, které dle M. Procházky (v životopise) „co zákeřnické dýky k zavraždění Sušila co básníka použito“.

32. Zvonění.

O přežalostný hlase zvonů,
O hudbo plná svatých krás,
V jak sladké slasti vezdy tonu,
Když kouzla zvuků plynou z vás?

Tu mění na chrám velkolepý
Se celá Boží příroda,
Tu na úpony, háje, štěpy
Se hostí s nebe lahoda.

Když za neděle ten váš zvukot
Se po krajině prostírá,
Hned po přírodě tuchne hukot
A vesmír uši otvírá.

Tu stávají se z květin svíce,
Z nichž chvála vzhůru plápolá,
A kadidla z nich na tisíce
Se proudí sloupy dokola.

Tu větřík v háji váť se bojí,
Tu stoulí v tichu jezero,
A k modlitbě se pole strojí
A kleká tvorstvo veškero.

Tu anjel Páně dolů slítá
Vzav požehnání ze zdroje
A v zlaté bání lidem skýtá
Dar nebeského pokoje.

Urážel rým aa v druhé sloze a obraz čtvrtého verše téže slohy. Obraz sám „vesmír uši otvírá“ ani ne tak estheticky jako logicky zaráží, neboť nejsme zvyklí říkati: uši se otvírají; ačkoliv ani estheticky obrat ten není nejšťastnější, jelikož nástroj druhého smyslu našeho má v jistých kontextech více komickou než velebnou příchut, jaké báseň tato žádá; obratem tím ruší se značně velebná a pěkně jinak provedená illuse celku. Sama představa naslouchajícího všehomíra jest na výsost esthetická a také často využitkována; západní

sousedé naši i v obyčejné mluvě katachresticky proměňují celého člověka v ucho, chce-li pilně naslouchati. Jiný básník (Jablonský) přeje si „o kéž lze jen okem býti“, ještě jiného (Vrchlického) milující hrdina je „celý pouze retem“, a podobných hyperbolických metafór má básnická fraseologie dost a dost. Ale tento obrat zaráží, a jest věru s podivem, že vůbec v básni ostal. Ale tak bývá u Sušila častěji: představa velmi poetická vynoří se v mysli, názorné a živé představování její vyvolá konkrétní představu z obyčejného dění a přiměřený prosaický, snad i nevhodný výraz, který již utkví a stálým opakováním v obrazivosti se usadí jako správný, jelikož nemožnost a neoprávněnost jeho se tím jaksi otřela. Smělý obrat, básníku zajisté zamilovaný, poněvadž vyhledaný a vybraný, nejednou takto vytrhne vás u Sušila z pěkné jinak nálady.

Co již od počátku básnění Sušilova posuzovatelům stalo se sporným, přetřásáno i po smrti jeho s horlivostí, která ukazovala, že ve sporu nejde jen o zřetele esthetické. A to nejenom na straně zastanců poesie Sušilovy! Ba naopak, kdežto tito uznávali a uznávají četné nedostatky básní jeho, vysvětlující je, protivníci bezohledně zamítají šmahem veškeru básnickou činnost jeho, a ovšem zcela neprávem. Málokdo ji sice zná, takže by se neuznalost ona mohla vysvětliti slepým opakováním po jiných; ale ani u těchto nerozhodovaly pouze důvody esthetické, nýbrž také důvody směrodatné, náboženské. Náboženský a zvláště polemický ráz poesie Sušilovy vzbuzoval mu nejvíce protivníků, kterým skutečné slabosti její zavadaly vítanou příčinu, odsouditi básnickou činnost jeho vůbec, ač toho tak venkoncem nezasluhovala. Jak on sám si představoval zdařilou báseň, naznačuje právě ve sbírce z r. 1870. rýmovačkou

44. Recenze.

Což za krásné to písně jsou,
 Jak v tiché vodě loďka jdou.
 Svět s ideou v nich snouben,
 Duch ve přírodu vhlouben
 Jsou hluboké v nich rozumy,
 Nic nadarmo v nich nešumí.
 A srostitá ta plastika
 Je sladkým kouzlem proniká.
 Jak křišťál vše je zračito,
 Jest každé kvítko rozvito,
 A tlupa krásných obrazů
 Se jeví v sličném úkazu.
 Strom jest to v ráji štípený,

Kmen se zdravými kořeny
A hejno větví a ten klest,
To všechno plno květů jest
Vab všude, kouzla, přeluda,
A jazyk sladce zahudá.
Vše skví se čistým etherem,
Jak záplava jde večerem,
Jak plove labuť po vodách
Tak tone duch tu v lahodách.

Jakmile vydány r. 1869. „Zpěvy a hněvy“, pronesl o nich v pražské „Umělecké Besedě“ Ferd. Schulz nepřiznivý úsudek, jenžto rozšířiv se zůstal definitivním v liberalním táboře českého spisovatelstva. Básně ty vydány prý z piety od přátel zemřelého, jehožto jménu tím nikterak neposlouženo. Sušil dobyt si nesmrtelných zásluh sebráním národních písní moravských a kdyby sám se nebyl dal do básnění, ku kterému nebyl povolán, byl by u potomstva našel ještě více díků. Znělky jeví sice obratnost formy, nikoli však jiskru poesie. Mimo to prý třeba ke každé znělce slovníku. Dobře je prý, když se řeč obohacuje slovy na Moravě zhusta užívanými, v Čechách ale neznámými a často hledanými, špatně však, když se k vůli rýmu hledá po všech koutech. Bude-li druhý svazek stejný jako „Zpěvy a hněvy“, pak škoda prý nákladu, který mohl upotřeben býti k něčemu lepšímu.¹⁾

Spor, byl-li Sušil básníkem či ne, v dějepise českého písemnictví už rozhodnutý, a to záporně, nemá konečně tak velikého významu, jelikož těžiště činnosti a velikosti Sušilovy je docela jinde nežli v básnictví. Určitým rozhodnutím ostatně, že básníkem nebyl, není ani poslouženo pravdě, a to ještě méně, než jeho básněmi poslouženo českému básnictví. Pro ty zvláště, kteří v básníku nevidí zcela jinorodého tvora, nýbrž jen zvláštním směrem nadaného a uzpůsobeného, jest ona alternativa básník či nebásník bezdůvodnou. Básníkem jest každý, více nebo méně, až do stupně nepatrnosti. Ukázky nejpěknějších básní Sušilových, nahoře uvedených (str. 150.), jsou zajisté aspoň tak cenné jako básně kteréhokoli z našich básníků druhého řádu. Básní slabších jest u Sušila ovšem nepoměrně mnoho, ač jich Kollár i Čelakovský mají též dosti. U Sušila jsou to obyčejně deklamovánky pro školy nebo pro lid, jež za účelem vzdělávacím uveřejňoval. Převládá v nich tedy živel rozumový a naučný více nežli citový, zvláště citově nasládlý a sentimentální. Mínil-li se tedy „jiskrou poesie“, jak dí Ferd. Schulz, převaha živilu obrazivého

¹⁾ »Světozor« 1870, č. 14, str. 110.

a snivého spojená s eruptivní tvořivostí nádherných obrazů a prudkých dojmů, takovým básníkem Sušil ovšem nebyl, a máme jich vůbec pramálo. Básnění jeho bylo po výtce rozumovým tlumočením pravd nábožensko-mravních, mravních v nejširším smyslu, vlastenectví a jiných ctností veřejných i soukromých, jež cituplnou duší jeho ovládaly, nepůsobíce však na projevovací obrazivost jeho vždy tou měrou, jaké projev básnický žádá.

Tato stránka, výrazová totiž, jest u Sušila většinou nezdařilá. Kdo básnění o pravdách náboženských nebo mravoučných vůbec nebo v určitém případě zavrhuje jako neestetickou, nebásnickou „veršovanou moralku“ jen pro ten a takový obsah, neví co mluví. Jakoby pravdy ony nenáležely k duševnímu životu člověka! Ne tedy obsah ten sám, který naopak absolutní váhu poesie zvyšuje, jsa zajisté i ceteris paribus esteticky cennějším než erotické hračky, nýbrž výraz jejich činí básně méně cennými, t. j. esteticky nepůsobivými, jest-li nezdařilý. Nezdařilý pak jest u Sušila velmi často nedostatkem obraznosti, slohem příliš střízlivým, obrazy někdy hrubými, hledanými, a zvláště slovními novotvary, provincialismy nebo barbarismy ve vědeckém slova významu, totiž výrazy jinotvarovými. Poslední sbírka zvláště již samým přidaným „Vysvětlením méně známých slov“, jež pořídil M. Procházka, odsouzena, ač ovšem nadsazuje uvedený výrok Schulzův, že ke každé znělce třeba slovníku.

V této příčině, pokud se týče hrubých neb neobvyklých výrazův ostává mi Sušil téměř hádankou psychologickou. Nesnadno si totiž vysvětliti, kterak muž tak jemného a vytríbeného krasocitu mohl nechati výrazů tak nepřiměřených, zhusta i nevkusných.

Jak zmíněno, nebylo básnění Sušilovi celkem potřebou neodolatelného pudu tvořivého, ač nejedna báseň jeho prozrazuje upřímný vroucí cit, jenž by se rád vyzpíval, jenž by v nejkrásnější podobu rád vlil, čím nitro překypuje. Nešťastně upřílišená snaha, obohacovati češtinu, společná ostatně Sušilovi s jinými spisovateli, i básníky, pokazila často onu upřímnost a nehledanost projevu, které na básni požadujeme, předpokládajíce upřímnost citu, o kteréž u Sušila pochybovati nelze. Snaha ta nebyla zásadně neoprávněna ani po stránce slovní ani po stránce metrické. Naše fraseologie básnická až do let šedesátých jest poměrně dosti chudobná, básnická mluva naše teprve ve vznikání, zvláště máme-li na mysli těžší útvary básnické, na př. básnictví rozjímavé nebo popisné. Výtce podivínských novotvarů

neujdou ani největší básníci naši; u Sušila jest věc poněkud nápadnější a také více rozkřičená.

Zásadně rozhodnouti, jakou měrou by byl směl cizomluví svých — zahrneme li všechny ty zvláštnosti slohu jeho tímto slovem — používati, jest velice nesnadno, neboť jest vůbec problemem otázka theoretická, kdy působí básničtěji slovo cizí místo domácího, zastaralé místo moderního, dialektické místo spisovného atd. Směrodatným je tu především vkus básníkův, ač i potom ostávají jednotlivosti spornými. Sušilovi vkusu toho upřítí nelze, ale u něho více rozhodoval důvod prospěchový: rozhojnití bohatství spisovné mateřštiny. Co totiž jinému bylo jaksi cizí, bylo jemu dosti obvyklé, na př. provincialismy nebo slova jinoslovanská, zvláště z ruštiny vzatá. Co se oněch moravismů týče, jsou karatelé Sušilovi zhusta na omylu, pokládajíce za moravismy, co je buď ze správné starší češtiny nebo z ruštiny vzato. Neslušit ani toho zapomínati, že všichni naši lepší spisovatelé, píšíce slohem českým dle starších vzorných spisovatelů, jsou naší novinářské češtině jaksi cizí, z čehož se jim výtky činí, ač by naopak býti mělo; kdyby karatelé Sušilovi bedlivěji srovnávali sloh jeho se slohem jiných stylistů českých, za vzorné uznávaných, t. j. kdyby starší vzorný sloh český znali, méně by se divili. Ale ovšem té výčitky nelze Sušila zbaviti, že má jazykových zvláštností příliš mnoho a příliš odchýlných, nesrozumitelných; archaismy jeho jsou někdy neoprávněny, jelikož klade slova ve významu nyní zcela neobvyklém. Appercepce esthetická ztížena u něho tím, že cizorodých prvků jest na krátké básničky, po případě verše jeho, beztoho nesnadné, příliš mnoho. Je to jako s dávkami léčivého jedu. Nepatrné množství nepřilíš prudkého jedu se v mohutném organismu takorůzka ztratí — po laicku řečeno; prudkého jedu i skrovná dávka je znatelná, velká pak tím více. Slovo cizí ve větší, celkem snadné básni takorůzka zmizí, i kdybychom mu nerozuměli, jak se často stává; zvláště jest-li na místě nenápadném a nezáleží-li na něm. V menší lyrické neb rozjímavé básni ruší více, zůstávajíc mezeru v toku představ. Mezera tato je tím citelnější, čím méně známé slovo jest; pokud pak v básni jednotlivé představy se navzájem doplňují, přizpůsobují, otírají a zbarvují, ostává cizomluví cizím, neorganickým článkem celku jako něco, co tam nepatří, co jest nejen zbytečné nýbrž i rušivé. Obrazivost naše nemá se na něm čeho zachytiti, aby aspoň tušením význam jeho postihla.

Zajímavý doklad básnění Sušilova zachován na dvou dopisech, kde si tužkou poznamenal Sušil některé myšlenky a rýmy k básním. Jeden náčrtek na př. zní:

Sv. Otče Církve hlavo
ke Pána námětku
aj tví synové
Z dalekých Tě šlou
Dělí nás zem (daleká
pokleká
Tvojim k nohous
Často o Tobě pomníváme
se modlíme
by se naše lyra v stříbro proměnila!
slasti naše (Srv. str. 149.)

Druhá stránka básnické mluvy naší, prosodická a metrická, byla a jest rovněž nedosti dobře opatřena.¹⁾ I arcidíla novějšího básnictví našeho dávají mnoho příčin k výtkám co do prosodie, od Kollára až dosud. Sušil vytýká „Moderním básníkům českým“ (Nové básně II.):

18. Moderní čeští básníci.

Skládá verše básník mnohý	Nevíš-li ty, milý věštče,
Srdci, myslí, umu v slast,	Že i báseň hudbou jest?
Ale sluch náš přeubohý	Kterak tedy kladeš ještě
Čije při nich trapnou strast.	Za hudbu ten skřipný chřest?

Český národ hudbou slyne,
Hudbou slyne mluva tvá,
Nechť i verš tvůj hudbou plyne,
Nechť i řeč tvá hudbou hrá.

Sám upozorňuje básníka (Nové básně II., str. 202.):

Pouhý rytmus není báseň,
Nezřít v chůzi duše byt;
Kouzelná všech zpěvů páseň
Myšlenka jest, cit a vzchyt.

Netřímá se slavík přísně
Stanovného rozměru,
Předc jsou sladší jeho písně —
Nad zezulku veškeru.

Sám pak věnuje této stránce píli co největší,²⁾ obětuje libozvuku a veršové správnosti často i srozumitelnost a přirozený slovosled. Pro libozvuk, zvláště v rýmech, tedy právě na místě nejchoulosti-

¹⁾ Srv. J. Král, O prosodii české. (»Listy filologické« r. 1893. a n.)

²⁾ Srv. str. 108.

vějším, volí slova neobvyklá, neobvyklá významem i zvukem, novotvary, zkomoleniny, cizomluvy atd. I v tomto směru charakterisuje se básnění Sušilovo jakožto činnost převahou rozumová, vědecky vypočítavá. Jest sice slovní a metrická stránka vůbec předmětem píle a cviku i u básníků největších, avšak není tak podrobena umělému výběru slov a obrátův, aby nevyplývala zároveň také s proudem představ a citů jaksi sama sebou. Příklady nahoře uvedené,¹⁾ na př. jak rýmy k básním napřed sestavoval, a zvláště, jak opravoval básně z r. 1847. pro vydání z r. 1862., ukazují zřejmě, kam hlavně klonila se pozornost jeho: ne tak za plastičtějším a líbeznějším podáním myšlenky, jako za zvučnějším a úpravnějším veršem. Odtud tak četné a pronikavé změny, které s představou zdařilé básně jsou nespojitelný; možno zajisté i v nejlepší básni tu a tam slůvko změnit, po případě opravit, ale báseň přepracovati jest jaksi *contradictio in adiecto*. M. Procházka v životopise vypravuje o znělce

Slycháš, synu, tytýž matná slova,
ježto pouští nerozvážný dech:
Moravan jsem a já nejsem Čech —

že druhý verš „sotva že uveřejněn byl, Sušila velmi mrzel a že by jej rád byl proměnil buď na způsob naznačený²⁾ aneb na způsob podobný“.

Sám Sušil vyslovil se v listě k žáku svému J. Soukopovi³⁾ o práci veršovnické:

„Úsilné píle jako všady tak i tu potřebí. Což činí hudebník, když pro fortepiáno se upravuje: ráno vstává a přehrává, odpoledne opět přehrává, večer opět do dlouhé noci přehrává pasáže a škály, aniž se mu protivnými stávají. Veršovství a pojímání hudby v nich (verších) či vynášení hudby v nich ukryté v jazyku našem bez mála hodno toho jest, abychom se všelijak přičinili dostoupiti toho vrcholu, jenž nám tuto dochoden jest. Víím, že proslulý autor řecký *celou noc* na opravování tří veršů probděl; ten mně svítil příklad, že jsem na tisíce hexametrů spálil, nehned s nimi spokojen jsa a mnohý verš mne přes dvě hodiny píle stál a síly. To kladu proto, abyste nemyslel, že se verše třepou jenom z rukávu, než že tu vytrvalé pilnosti šetřiti přijde, chce-li člověk obstojné verše, před nimiž by vytřelý sluch ucha nezavíral, do světa posílati. *Z ruky pilné*

¹⁾ Str. 149.

²⁾ Procházka totiž napsal: »v nichžto vane jedovatý dech«.

³⁾ 13. října 1861. Viz »Moravská Orlice« r. 1868., č. 140.

naděje kvitne, pravil onen věstec; a vláda, policie a zhola nikdo nám v tom není závadou a překážkou, abychom tu svrchované dokonalosti nehleděli.“

„Co hudba bez taktu, to verš bez rytmu“, říkával též líčitelí svého života, narážaje na nemístné míchání časomíry s přízvuchou prosodií, jakéž se zhusta u novějších jambicky veršujících básníků vyskytá.“¹⁾

V autogrammu sbírky posléze vydané viděti, — potřebí-li ještě jakého důkazu — že sám se řídil slovy svými, neboť ač je to rukopis zřejmě do tisku již upravený, nalézáme tam velmi mnoho změn a oprav. Vůbec lze v básních jeho od počátku stopovati zápas, jaký prodělávalo české básnictví co do prosodie a rytmu. Zmatek let dvacátých viděti nejlépe ve verších, zde na str. 42. otištěných, v nichž nelze vystopovati ani rytmu ani metra, jsou-li časoměrné či přízvuchné, zakládají-li se na pouhém počítání slabik neb na nějaké jiné zásadě. Sbíрка z r. 1847. jeví v té věci veliký pokrok, jenž je tím nápadnější, jelikož prosodické spory, vzbuzené „Počátky českého básnictví, obzvláště prosodie“ (1818), právě v letech dvacátých a třicátých nejvíce zuřily (zvláště v „Kroku“ od r. 1821.); takto k vyjasnění sporného předmětu asi mnoho nepřispěly, a lepší veršovníci, jako Sušil, který spory ony od začátku pilně sledoval, došli správnějších názorů samostatným přemýšlením. Není sice verš Sušilův docela bezúhonný: jednak chybná theorie, jednak neobratnost zavinila leckterý poklesek proti správnosti verše. Avšak poměrně vynikají básně jeho po stránce prosodické čím dále tím více nad většinu českých básní vůbec.

Tuto vážnou snahu Sušilovu o pečlivou úpravu verše, přesný rytmus, jadrné rýmy, libozvuký spád řeči a — což bohužel u básníků našich nerozumí se samo sebou — mluvnickou správnost a přesnost její, chvalně uznati sluší, ač jest litovati, že při tom je někdy sloh umělkovaný, hledaný. Nelze říci, že by Sušil slova neobyčejná byl tvořil neb vyhledával pro rým, jak se veršotepcům stává. Neboť kladl je stejně též uprostřed veršů jako v rýmech a užíval jich nikoli z nouze, nýbrž úmyslně a schválně, aby v český verš a rým zavedl více rozmanitosti a kořenové zvučnosti.

Na pokusy tyto pohlížíme nyní s úsměvem, ale nemůžeme říci, že bychom s básnickou češtinou nynější byli docela spokojeni. Nejlepší virtuosové českého verše neobešli se bez novotvarů nejenom neobvyklých, nýbrž i chybně tvořených. Z nich, i z těchto chybných,

¹⁾ M. Procházka, Životopis F. S.

se mnohé rychle ujaly. Sušilovy verše zasloužily by spíše býti studovány, jakkoli málo básnických požitků poskytují. Ukázalo by se opět, že význam slovních novotvarů neb archaismů a pod. jest velice relativní, záviseje nejvíce na skutečném užívání. Sušilovy básně z literárních činitelů málokdo zná, a proto dikce jeho, z níž přese vše vady leccemu by se bylo lze naučiti, nezůstavila žádných stop a zvláštnosti jeho zůstaly opuštěnými a mrtvými kuriozitami, kterými všechny zůstati nepotřebovaly, jsouce z části schopny života. A pořizuje-li se vůbec výbor z básnictví českého let padesátých a šedesátých, aniž v něm Sušil zastoupen, tedy nelze v tom spatřovati leda velikou nevědomost, nechceme-li podkládati nespravedlivých úmyslů vedlejších; obtož Sušil vedle některých uznaných básníků té doby docela čestně. V poesii reflexivní, kterou pěstoval znělkami a epigrammy, pak v oboru prosté legendy podal pěkné ukázky umění. Neuznává-li se to, tedy sluší hlavní příčinu hledati v náboženské tendenci — nikoli jednotlivých básní, neboť jí všechny nemají — nýbrž celého směru Sušilova; tendence protináboženská zajisté jest podle jistých posuzovatelů zcela oprávněna, náboženská nikoli!

Z jiných formálních znaků poesie Sušilovy zajímá způsob otazovací v úvodech básní: znáš-li, víš-li a pod., pak husté rýmy a převahou krátké verše ve výpravných básních přízvukných. Lidová píseň, již tyto známky poněkud připomínají, nepůsobila na Sušila měrou značnější, ačkoliv od některých recesentů básnění jeho s ní ve spojení uváděno. Že nezůstalo prosto ohlasů na rukopisy Zelenohorský a Kralovédvorský, rozumí se samo sebou. Výpravné básně náboženské a legendy, jako byly hlavně pro lid skládány, snaží se prostonárodním rázem jemu se přizpůsobiti. Cítíme tu však dobře rozdíl mezi skutečnou poesii lidovou, při které vždy sneseme, ba libujeme si jakousi naivností a nevybroušeností, a mezi napodobenou, kde vlastnosti ty ruší jakožto nedokonalosti, nedostatky. Ale ani tak nesluší se zapomínati na tento původ mnohých básní Sušilových, jenžto sám od sebe i k četným žádostem kde jaké, zvláště posvátné příležitosti se chápal, aby ji lidu našemu verši oslavil. Slavnosti církevního roku byly mu v tom pobídkou nejvydatnější, kromě nich pak slavnosti školní atd.

Z umělé poesie pozorovati nejvíce vliv básnictví antického a pseudoklassického. Co do našich básníků nelze nepozorovati vlivu Kollárova na obsah i formu znělek Sušilových, ať oněm podobných, ať nepřímou proti oněm namířených. Vedle pouze lidské, naturalistické, jakkoliv ideální životní filosofie Kollárovy snažil se všude

vytýkatí křesťanskou, nadpřirozenou, v dějinách, mravnosti, životoprávě soukromé i národní. Idea Danteova, Božské Komédie, od Kollára zallegorisovaná a znaturalisovaná, opěvována Sušilem po částech zase ve smyslu původním, vlastním, nadpřirozeném; erotická stránka oněch obou však Sušilem pominuta, zdajíc se mu jaksi chabou, zženštilou, jako erotika vůbec.

Pro směr obou básníků význačnými zdají se mně býti obdobné verše jejich o tom, komu srdce jejich náleží. Kollár píše ve „Slávy Dceře“ (1832, I. 112):

Srdce vyrvu, na dvě rozlomím;
Na, řku, jednu vlasti půlku, druhou Míň.

Sušilovo pak známé heslo zní:

Dvě krásce spanilých duše mé ovládnulo stánek:
Zemská jedna, druhá s výšiny pošla nebes.
Církev a vlast — ty v mojich milují sestersky se nadrech;
Každá půl, každá má moje srdce celé.¹⁾

Verše ty v nejedné příčině vybízí srovnávati, což tentokrát v neprospěch Sušilův zajisté nedopadne. Když vyšla sbírka „Růže a trní“, psal přítel Tomáš Procházka Sušilovi o znělkách té sbírky (srv. str. 146.): „Co pak jim řekne Kollár? Tuhle vytýkal svým, že si již dali vyrvat palmu vítězství na Slovensku od katolíků! A tu se mu postaví znělky jako zjevené před oči! Podívá-li se na ně jako rovný na rovného, aneb bude muset říci: Sursum corda?! — Rád uhlídám, jak se bude k nim bořit p. Čelakovský? Kollárovy se mu nelíbily.“ (16. června 1851).

Následovníků v básnění měl Sušil dost, tak že mluvívá se o básnické škole jeho. Avšak četní napodobitelé jeho byli a zůstali dilettanty — lze-li slovo to na básníky obrátiti — s nepatrnými pokusy, ti pak, kteří cennějšími sbírkami vynikli, šli vlastní cestou. Se Sušilem je pojí toliko směr náboženský, po případě vlastenecko-náboženský, jinak dlouho zanedbávaný, kterážto příbuznost a moravská zvláštnost zavdala podnět k názvu Sušilovy moravské školy básnické, náboženské školy básnické a pod. Rozdíl viděti nejlépe na nejbližším básnickém stoupenci Sušilově, Janu Soukopovi, jehož

---

¹⁾ Ctitele hesla toho bude snad zajímati německý překlad, jež v nekrologu uveřejnil »Salzburger Kirchenblatt« (1868, č. 24.):

Zwei der lieblichen Grazien heg' ich im Raume des Herzens:
Eine auf Erden entsprang, himmlisch die andere ist.
Kirche und Vaterland lieben sich schwesterlich einig im Busen
Jede hält halb mir das Herz, jede das ganze umfaßt.

básnická činnost, mnohostí docela skrovná, proslavena písněmi cyrillo-methodějskými, popudem Sušilovým k tisícleté památce složenými. V básních jeho jest již mnohem lehčí sloh, ovšem také větší volnost, někdy i nesprávnost verše, výraz jeho není tak přeplněný a je proto jasnější, přístupnější.

Spor o básnickou cenu děl Sušilových byl jednostranný jak u přívrženců tak u protivníků, nejsa ani v tom nepodoben jiným sporům o básnické nadání toho neb onoho z našich básníků. Již r. 1837. vypukl takový spor o M. Klácela. Jakub Malý v Č. Č. *Musea*¹⁾ prohlásil: „Klácel není a nebude básníkem;“ to prohlásil o Klácelovi, jenž jaktěživ byl více snilkem než filosofem a učencem. „Ctitelé Klácelovi“ z Brna ohradili se proti tomu ve „Květech“²⁾: „Klácela Kollárovi po boku stavíme . . . že nám podávají hojnost myšlenek, učíce nás doufati: Kollár an ideu slovanstva co zdokonalování člověka i člověčenstva představuje, Klácel, an nám velí opovrhovati vším, co by našemu se zdokonalování a po vytknutém cíli dychtění překáželo, neustavně nás odkazuje k věčným ideám pravdy, dobra a krásy . . . . Nám nelze rozhodnouti, je-li Klácel básníkem čili nic . . . nám, literární měřítko v našich okolnostech nikoli za nejprvnější považujícím, toto lhostejno jest.“

Podobně přesouváno stanovisko při posuzování Sušila jakožto básníka. Chvalořečníci jeho rozhodně nadsazovali, a kdo by ještě dnes toho nechtěl uznati, ten buď věci nezná nebo je neupřímný. Tvůrcem básní vynikajících nebo, chceme-li, vynikajícím básníkem Sušil nebyl. Nedostáváť se básním jeho vyšší měrou originalní a vzletné koncepce básnické; náboženské básně jeho na př., ať výpravné ať rozjímavé, podávají tradicionelní příběhy neb nauky střízlivým slohem dějepisným neb katechetickým, jenžto neuchvacuje ani nerozhřívá. I jinak vadí básním těm nejasné neb nepůsobivé narážky a jakási přeplněnost, jindy pak zase všednost obsahu. Ale nedostatek básní náboženských a osobnost Sušilova způsobila, že v nich spatřováno více než tam bylo, ačkoliv i takto málo čteny, málo citovány, příliš málo na tu chválu, která jim nedostí rozvážně a upřímně vzdávána; sami přívrženci nechali se příliš snadno odstrašiti neúhlednou tu a tam formou. Upřílišeno zajisté jest, upírati veškerým básním jeho cenu básnickou. Jak ukázáno, jsou mezi nimi básně ceny trvalé, byť i ne vynikající; zvláště znělkami řadí

¹⁾ 1837. IV.

²⁾ 1837. příl. XXVI. str. 101.

se zcela čestně k básníkům našim neposledním. Celkem však ne-
třeba významu básnické činnosti jeho ani zveličovati ani podceňo-
vati, neboť na ní význam Sušilův nespočívá.

Vítězsl. Hálek a J. Neruda zakládající „Květy“ (1865) požádali
také Sušila za spolupracovníka. „Podnikající nový časopis belle-
tristický, jemuž dáváme akkreditované jméno „Květy“, spoleháme
se ovšem a především na to, že se nám povede spojití veškeré
kloudné síly literární pod prapor jediný. Důležitost dobrého časopisu
belletristického, důležitost jeho pro nynější i budoucnost českého
národa cítíte zajisté sám v těžké váze, ve které my. A protož
doufáme, že neodepřete vzácné své podpory nám v okamžiku tak
rozhodném, kdy dokázati se má, je-li v nás opravdu síly původní
a života opravdu uměleckého.

Těšíme se na brzkou odpověď, jakož i na vítané zásilky
Vaše, podotýkající jen ještě, že nakladatelstvo naše (Julius Grégr)
určilo honoraru za arch tiskový (kvart) dvacet zlatých r. m.

V úctě a přátelství oddaní —“

* * *

Znamenaje, jak mnozí spisovatelé novější nemotorně překládají
v češtinu staré klassiky řecké i latinské a stydět se za chválu,
kterou titěž spisovatelé prvotným jeho pracem v tomto oboru vzdá-
vali, pustil se v předělání svých starých překladů a přičinil ještě
překladů jiných částí ze starých klassikův řeckých, i vydal vše to
l. 1861. v Brně pod názvem „Anthologie z Ovidia, Katulla, Pro-
pertia a Muséa“. ¹⁾ Tak M. Procházka v životopise Sušilově. Tento
sám píše v předmluvě (VIII.), poukazuje na dřívější překlady,
uveřejněné v 1. svazku moravských národních písní a v „Kroku“ ²⁾:
„Ta nedokonalá forma, ve které se překlady ty tam objevily, nás
k tomu nad jiné důvody přiměla, abychom části ty opravili, ješto
[tak] se nám literární svědomitost toho vymáhati zdála.“

Přeložených ukázek jest celkem 36, z nichžto 32 připadá na
Ovidia, hlavně Metamorfozy, pak „Na smrt papouška“ z knihy
Amorum a 4 heroidy, ostatní ojedinělé ukázky na Catulla, Pro-
pertia (2) a Musea. „Nebude o tom zporu [tak], že Ovid jest nej-
plnodušší básník Římanův, a že metamorfózy nejvýtečným jeho

¹⁾ Přeložil Fr. Sušil. V Brně, 1861. Nákladem kněhkupectví Ant. Nitsche.
Tisk Viléma Burkarta. Str. 143. Poznámání str. 131.—143. C. 70 kr. Na str. 144.
je celá řada oprav, totiž změn v přel. hymnech církevních. Knížka vyšla
v červnu 1861.

²⁾ Srv. str. 64. a 43.

dilem jsou, v tom všechny kritiky nalézati se spatřujeme; některé z bájek jím utvořených v metamorfóсах patří mezi nejkrásnější básně všechněch věků. Nad to jest obsah básni těchto myslí naši hned v mládí velmi přístupen, s báchorkami a pohádkami národu nejednu styčnosť maje.“ (Předml. VIII.) Tím vysvětluje Sušil svůj výbor nejpěknějších episod z Ovidiových Metamorfos.

I jinak zajímá předmluva rozvinujíc názor Sušilův o pěstování staroklassické literatury. „Klassická literatura, jak ji v užším smyslu jmenují, zůstane po věky veškery vzorem, pravidlem a ředidlem slovesného písemnictví všechněch národů. Náhled tento vůbec nyní průchod má netoliko v životě ale také při vyšším vychovávání mládeže. Ovšem nenedostávalo a posud nenedostává se lidí, kteří odpor toho drželi a posaváde drží. Materialistům a realistům doby naší zdá se formálné vzdělávání ducha mládeckého zbytečným býti luxusem a některým dřívějším i nynějším pėdagógům se vidělo nevyhnutedlně potřebným býti, aby knihy pohanské ze škol našich zhola vyobcovány byly. Náš slavný Komenský v Didaktice své hl. 25. s bezpřemnou horlivostí proti pěstování a vykájení mládeže křestanské vzory klassické literatury pohanské vystupuje a za hřích dvojnásobný toto jak vece s pohany se milkování pokládá, an prý se tím pramen vod živých opouští a studnice děravé a prázdne kopají (Jer. 2, 13). Ztrácí prý se během tím klíč rozumnosti, světlo víry v srdcích se zatemnuje, smyslové scestní a slepí bludové se rozplozují, láska ustydá a pravá pobožnosť utuchá; neslušno prý s nečistou zběří pohanskou se tovaryšiti a děti křestanské k modlám vtipu lidského zaváděti, aniž má dílo stavení lidského trpíno býti na tom místě, kdež město Nejvyššího budovati náleží 2. Ezd. 2, 17. A tudy pro milosrdenství Boží prosí, aby mládež křestanská Christu na křestu oddaná k Molochovi vedena nebývala.

Důvodové ti nejsou beze všeliké podobnosti, ana zkušenost učí, že přecenování [tak] slovesnosti klassické řecké a latinské s nemalou pravé moudrosti škodou spojeno bývá. Avšak v církvi katolické nikdá takovéto zamítání pohanských spisovatelů nevládlo, aniž kdy přísní káratelé a mravoslovci s tuhými náhledy proniknouti mohli...

Kdo nepřeje mládeži řeckých a latinských klassiků, staví se dle náhledu církve na rovni s Juliánem odpadlcem, kterýž křestanům zhola a naprosto zakázal, studiiemi těmi se obírat, a mládež křestanskou ze škol klassických vypudil, což sv. Augustín za pronásledování církve považoval M. B. 18, 52. Ví církve, že jak lid israelský byl chovatelem idey pravdy a dobra, Řekové a Římané

byli depositáry idey sličnosti a krásy, bezc které člověčenstvu obejiti se nelze, a shoduje se se sv. Řehořem Naz., jenž v pohřebné řeči na sv. Basilia nepřátely klassických studií za nevědce, za krátkozorce a barbary vyhlašuje. Proto církev katolická za novějších dob na synodách svojich, obecném Tridentském i krajinských oddílných, pohanské klassiky co hlavní prostředek vzdělání vyhlásila a propravného užívání písma svatého při vzdělání mládeže nepřipustila, ješto písmo sv. co kniha svrchovaně důstojná nemá pro pouhou hru školskou zneužívána býti. Nechce také církev, aby přesycováním mládeže klassiky křesťanskými nechutenství ve mladé duši opanovalo, nébrž aby klassiky pohanskými chuf ku posvátným náukám a tužba po nich ubuzena byla.

Co slovesnost řeckou a na ní osnovanou latinskou věčným vzorem činí, jest blahomíra a ona okrouhlost, jenž veškery hrany a všechnu draslavost ujemniti a uhladiti uměla, jako stín země na luně se okrouhluje a kostrbatosti hor ukrývá. Všickni národové nějakou idcu krásy pěstovali a ji v dílech ducha svého a rukou svojich pronášeli: ale an jiní národové krásu přečasto v okrasách, v ozdůbkách a v chaterném umělkování pokládali, pronikali Řekové k samé bytné kráse . . .“

Dále vychvaluje Sušil umírněnost („Pegasus poesie řecké měl netoliko křídla, nébrž také uzdu“), plastiku a názornost slovesnosti řecké a římské, vytýká případné srovnání latinského jazyka se žulou¹⁾ naproti řecké jemnosti atd.

„Avšak co se ke chvále slovesnosti staroklassické říci dá, odnáší se vezdy více k formě nežli k látce, a ovšem mohou nám býti učitelé v tom, jak myšlénku sličně a plasticky ve slovech vystaviti, nikdá ale jich co vůdcův mravů následovati nesluší. Nesmíme sice býti nespravedliví, nesmíme jak se tam samozvaným reformátorům přihodilo, cnosti pohanů za slibné a skvělé vady snižovati. Xenokrates mnohému mládci za vzor cudného chování, Kornelia Provertiova (viz níže pod č. 35 v anthologii) mnohé křesťance za vzor manželky sloužiti může a před mravnou výsostí Sofokleovou musejí se románové Göthovi do nejvnitřnější útroby zarditi. Leč předce zákonu mravů v nich hledati nesluší. Účel jejich jest, abychom opět slov sv. Basilia užili, zrcadlo ducha lidského vyšlechtiti, vyhladiti a vyleštiti, aby pravda Boží se v něm co slunko na hladině čisté vody jasně ozračovati mohla, nikdá nám ale nemohou svrchovanou knihou pravdy a mravů býti . . .“

¹⁾ Srv. Nové básně I. zn. 40. Římský jazyk — vtělená to žula . . .

Konečně pronáší se překladatel zevrubně o metrické stránce překladů svých, o níž bude tu brzy řeč při „Prosodii“ jeho. Zatím totiž vyšly Časoměrné překlady Žalmů (Viedeň 1861) s úvodem od J. Jirečka; dílo to zavdalo Sušilovi příležitost, znova hlavní zásady prosodické a metrické vyložiti. „Majíce s nejhudebnějším básníkem činiti, museli jsme, ač měl-li překlad býti dokonalým otiskem originalu, kromě toho [caesury v třetí nebo v druhé a čtvrté stopě šestiměru] i jinak milohlasnost veršův napodobovati . . . Slušno zajisté, aby v básni netoliko stránka myslná výhovoru došla, nýbrž aby také živel hudebný všeliké šetrnosti docházel . . . aby hudba v jazyku našem utajená tuto na odív a výjev vycházela a čtenářův sluch neméně utěšeně zajímala než sám předmět.“

O zvukové úpravnosti veršů Sušilových ani tentokrát není pochyby, uznáme-li vůbec v češtině časoměrné distichon. Rušivě působí časté daktyly, po jejichž poslední slabice následují dvě neb více souhlásek jiného slova (na př. vidlici s břevna — — — —); neuznávát Sušil v takových případech posiční délky, ač jí takoruka nelze zneuznávati. Snad i jemu se tu bezděky přihodilo, co právem vytýká (předml. XIII.): „Vada hlavitá u nás ještě i nyní jest, že verše okem a ne uchem, zrakem a ne sluchem měříme“, ačkoliv opačné pravidlo své právě bezpřízvučností takových slabik odůvodňuje (předml. XII.). Jinak vyznamenávají se i tyto verše jeho přesnou pravidelností rytmickou i zvukovou, zhusta ovšem zase na škodu srozumitelnosti, an ze samé úzkostlivosti o přesnost metrickou hromadí novotvary, slova souvislá daleko od sebe klade a pod. Celkem však i takto překlady jeho vynikají i nad leckterý pozdější, klassickým filologem pořizený; tehda, v začátcích českého vyučování latině, měly svou cenu, teprve v roce 1885. jsouce nahrazeny lepším, úplným překladem *Metamorfos* od Jana Červenky. Podivno, že tato Sušilova práce nevalného došla povšimnutí. Nebude snad nezajímavo srovnati některý úryvek.

Met. 1, 5 seqq.:

Ante mare et terras et, quod tegit omnia, caelum
 Unus erat toto naturae vultus in orbe,
 Quem dixere chaos, rudis indigestaque moles,
 Nec quicquam nisi pondus iners congestaque eodem
 Non bene iunctarum discordia semina rerum,
 Nullus adhuc mundo praebebat lumina Titan,
 Nec nova crescendo reparabat cornua Phoebe,
 Nec circumfuso pendebat in aëre tellus
 Ponderibus librata suis, nec brachia longo

Margine terrarum porrexerat Amphitrite ;
Utque erat et tellus illic et pontus et aër,
Sic erat instabilis tellus, innabilis unda,
Lucis egens aër: nulli sua forma manebat.
Obstabatque aliis aliud, quia corpore in uno
Frigida pugnabant calidis, umentia siccis,
Mollia cum duris, sine pondere, habentia pondus.
Hanc deus et melior litem natura diremit . . .

Překlad Sušilův:

Dřív moře, dřív země, dřív oblohy všecko kryjící
Po světě povšechném jediná byla přírody tvárnost,
Jíž bylo jméno chaos; surová bez řádu to spousta,
Nic lež tíž líná a holé zárodky protivné
Nesvorných látek, spojených maně v místě společném
Žádný světla dotad neskýtal po světě Títan,
Vzrostem ještě rohům neskýtala náhrady Féba,
Ve vzduchu též olitém vůkol se nevážila země
Vznášena svou vlastní tíží; ani náruč o šířý
Ještě obor zemský nevzpínala Amfitrita.
Kdež byla zem pevná, tam vzduch byl i tůně pomorská.
Tak zem ke stání, k plavbám se nepůjčila útoň,
Vzduch byl světla zbaven, nic spůsoby nemělo vlastní.
Věc příčinou byla jedna druhé, an ve hmotě jedné
Se studeným teplé, se suchým se potýkalo vlhké,
S otvrdlým měkké a netížné s tíží majícím.
Hádku tu bůh a věci lepší rozluštila síla.
Od nebe on ten obor zemský, zemi oddělil od vod,
A vzdálil jasný od výparu ve vzduchu blankyt.
Když tak všecko vymát a odejmul haldě slepotné,
Tož různé místem sloučil věci v poklid ochotný.
Beztlížná a ohenná moc klenutého nebeska
Vzvedla se a svrchné si na výšině obrala místo;
Ji nejbliž jest vzduch povahou bez tíže a místem;
Země obou hustší a hrubé též živly natáhší
Stišťena svou sama jest tíží. Voda vůkol ulehlá
Byt vzala nejzazší a obor poobemknula pevný . . .

Překlad Červenkův:

Než byla pláň mořská, zem a klenba nebes vše kryjící,
jen jedinou tvárnost měl veškeren přírody obvod,
jež nazvána chaos, surová to a bez ladu spousta,
nic leda tíž líná a věci spojených maně v jedno
zárody nesvorné, jež shlukly na témže se místě.
Neskýtal dosavad světu žádný osvěty Títan,
Foebe ještě nových vzrůstem nenabývala růžků,
ve vzduchu rozlinutém vůkol sebe nepněla země
svou rovnou váhou držená, aniž Amfitrite

prostřela po dlouhém ramenou svých okraji zemském:
tam, kde byl aether a vzduch, bylo též moře, tamže i země . . .

Met. 1, 89 seqq.:

Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo,
Sponte sua, sine lege fidem rectumque colebat,
Poena metusque aberant, nec verba minacia fixo
Aere legebantur, nec supplex turba timebat
Iudicis ora sui; sed erant sine vindice [iudice] tuti.
Nondum caesa suis, peregrinum ut viseret orbem,
Montibus in liquidas pinus descenderat undas,
Nullaque mortales praeter sua litora norant.
Nondum praecipites cingebant oppida fossae;
Non tuba decreti, non aeris cornua flexi.
Non galcae, non ensis erant: sine militis usu
Mollia securae peragebant otia gentes.
Ipsa quoque immunis rastroque intacta nec ullis
Saucia vomeribus per se dabat omnia tellus;
Contentique cibus nullo cogente creatis
Arbuteos fetus montanaque fraga legebant
Cornaque et in duris haerentia mora rubetis
Et quae deciderant patula Iovis arbore glandes.
Ver erat aeternum, placidique tepentibus auris
Mulcebant zephyri natos sine semine flores.
Mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
Nec renovatus ager gravidis canebat aristis
Flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant,
Flavaque de viridi stillabant ilice mella . . .

Překlad Sušilův:

Věk vstípen nejdříve zlatý, kde bez ostrahy každé
Lid ctíval samoděk bez zákona právo a víru.
Trest vzdálen byl a strach; hrozných slov ještě nečetli
Na mědi závislé, ani zástup ještě prosebný
Tvář se soudce nebál; bez soudcův bývali jisti.
Ještě ni s hor vlastních, by ovidala země cizinské,
Do proudův tekutých nesstoupala podřata sosna,
Ještě břehů, krom svých, člověctvo nepoznalo žádných,
Měst posavád žádných nevroubily zákopy příkré,
Trub z mědi zároveň a rohův nestávalo ještě
Z okřivlé, ni lebek ni mečů. Bez potřeby vojska
V bezpečnosti lidé rozkošné trávili chvíle.
Tož sama svěvládá, motykou nedoteknuta, žádným
Nezrývána pluhem samoděk zem dávala všecko.
Lid, spokojen s jidlem beznutně ze země vyrostlým,
Kostrounekův a jahod horských výplodky si sbíral,
Dřínky také, na křech drasných ostružky visící
Neb žaludí, co stromům Jovovým podpádalo šířím.

Jař byla pověčná, útlí lahodívali vánci
Ovlažným šepotem kvítkům nesemenně vynuiklým.
Nezvoraná stéblem brzkým zarodívala půda,
Země neodpočalá těžkými bělávala klásky,
Tam pak mléka potok, tam zas řeka nektaru tekla,
A střed zažloutlá zelenému ukápala doubí . . .

Překlad Červenkův:

Prvně zlatý nastal světa věk, jenž neznaje kárceř,
od sebe sám, bez zákona dbal věrnosti a práva.
Vzdálen byl strach i trest, hrozivých slov nikdo nečítal
na přibitých deskách, ni nebál zástup se prosebný
tváří soudcovských, ale bez soudců byli jisti.
Sosna nepodsečená s hory své nestoupila ještě
do plynných proudů, by cizí navštívila okres;
žádnéhoť pomoci mimo své neznávalo lidstvo.
Ještě tu měst hrazených nesvíraly příkopy srázné,
neznali trub rovných, ni rohů z kovu zakřiveného,
ni přílbic ni mečů; branného bez ochrany mužstva
národy bezpečné čas trávil v míru lahodném . . .

Dle M. Procházky „Sušilovi šlo při této práci hlavně o to, dokázat, že v naší řeči zaznívá tentýž blahozvuk, tatáž lahodná a čarokrásná hudba jako v řečtině a latině.“ Názor to všem téměř vlastencům českým, kteří o věci této psali, společný, že čeština časoměrou závodí s řečtinou a latinou, nepostrádajíc předností veršování přízvuchného, jímž po bok se staví jazykům živým. Důvody Dobrovského, který přízvuk za jediný základ českého veršování prohlásil, buďto zapomenuty nebo zneuznávány jakožto známka úpadku, ve kterém se čeština na konci 18. století octla. Naproti němčině ovšem tato možnost české časomíry bila nápadně do očí a hrdostí naplňovala horoucí milovníky znevažované, opovrhované mateřštiny. Sušil vyslovuje to mimo jiné několika verši, věnovanými sporu mezi němčinou a češtinou ¹⁾:

Prosodie.

[Nápisy.]

Mně se pokoř, žádá české řeči v pýše německá.
Dí ona jí: »Řeckým až naučíš se chorům.
Jim tedy už se zatím a mně již přec poklidu popřej,
Bych svou krásu zrakům tvým směle mohla jevit.
Pak vyznáš sama o mně světům: Tak sličně si vésti
Já neumím, do své již mne ty přijmi školy.«

* * *

¹⁾ Nové básně 1870. II. Str. 170. 4.

R. 1858. (3. března) píše kaplan vyškovský Antonín Dudík Sušilovi: „Především račtež přijíti ode mne srdečný dík za poslanou knížečku o prosodii české.¹⁾ Četl jsem sice pojednání Vaše o tomto předmětu v kalendáři [„Moravanu“], než vyznati musím, že jen povrchně. Nyní pak pustím se do toho s chutí, bych aspoň nechybně rozeznával slabiky dlouhé a krátké. Člověk přichází často do příležitosti, nějakou báseň v materštině složit, a pak není to nic pěkného, pak-li neví, jak to začít a dokonat. Poznávám, milý pane professor, že naše řeč přece jen tuze hluboko klesla a zanedbávána jest byla.“

Prostoduchý tento stesk horlivého nadšence a pracovníka charakterisuje zajisté s dostatek dobu a prostředí, kde básnění pokládáno za část vlastenecké povinnosti, právě v opak zobecněného pravidla, že básník se rodí, ne dělá. Nebudiž odtud činěna výtka, jak rozumí se samo sebou, nýbrž jen zajímavý a významný příspěvek povahopisný podán. Jestli i to dosti zajímavo, že jedna z nejlepších rozprav českých o prosodii vydána v kalendáři, určeném prostému lidu moravskému.

Podruhé a potřetí vydána „Krátká prosodie česká“,²⁾ pokaždé rozmnožena a opravena, začátkem r. 1861. a 1863. Poznámka „pro začátečníky“ ukazuje, že i Sušil chtěl spiskem svým podati jakýsi návod k veršování, ovšem ne k básnění. Praví v předmluvě, stěžuje si na „nepíli v překladech dramát Shakespeareových“ a v jiných básních přeložených i původních, že „nedostatek ten nebude odvarován, dokavad sluch mládeže cvičením nebude ujemnován, čemuž nynější methoda školská — ač nemýlíme-li se — poněkud závadou jest. Na gymnasiích našich neukládají se úlohy poetické pod zámkou, že by tím churavá náklonnost k veršování se zbudila, hra s city a pokrytá licoměrnost se pěstovala a nezdravé krásnilectví se k uzrání přivádělo. Víme, že se básník rodí a že pravidla žádná toho nahraditi nemohou, čeho příroda člověku neuštědřila. Avšak, vece Jan Blahoslav, špatný by to byl latinník, jenžby prosodii nerozuměl, ač ze mnoha tisíců jeden sotva se vydaří a v to vydá, aby byl poetou. To plnou měrou na věc naši obrátiti sluší a po-

---

¹⁾ Byl to samostatný otisk z kalendáře »Moravana« na r. 1856.

²⁾ »Pro začátečníky sepsal František Sušil.« 2. rozšířené a opravené vydání má 56 stran (cena 30 kr.); 3. opět opravené a rozšířené má 66 stran (cena 40 kr.), vyšlo nákladem knihkupectví Ant. Nitsche (dříve Nitsche a Grosse), tiskem Viléma Burkarta v Brně.

třebí skládati verše, aby člověk lépe hudbu jazyka cítil a vůbec veršům vyrozuměl.“

K otázkám metrickým a prosodickým se Sušil častěji vracel; viděli jsme to ve vydání „Hymnů církevních“, v různých projevech o kancionale (v „Blahověstu“, v „Hlase“,¹⁾ posléze pak v úvodě k „Anthologii z Ovidia“ atd. Pro překlady bylo mu pravidlem, že „kdo překládá z řečtiny neméně jak ten kdo z latiny překládá, v časomíře překládati povinen. Kdo z jazyků převádí, v nichž princip přízvukem stanovuje se, ten přízvuku šetřiti musí.“²⁾ Jedná pak v „Prosodii“ po úvodě „o veršech časoměrných“ (strana 8.—36.), pak „o veršech přízvučných“ (36.—49.) a konečně o verších pro zpěv určených. Prosodii ne zcela správně vymezuje jakožto „náuku o veršech a rozměrech“, neboť to jest vlastně metrika, kterouž on v prosodii zahrnutu býti praví.

Metrická a prosodická pravidla Sušilova uznávána celkem za přesná a správná. Ve všem jim však za pravdu dáti nelze, anaf jsou někdy nesprávná, po případě neprávem přísná.³⁾ Nejnápudnější

¹⁾ Srv. str. 108. n.

²⁾ Prosodie, předml. S Bernardym (Grundriss der röm. Lit. 1862) klade »rozdíl mezi řeckým a latinským jazykem v tom, že latina v prosodii dvoustrannou jest, ješto řečtina hned od počátku pode vlivem hexametru jednou rythmickou drahou krácela. U Řeků vládl jeden princip, časomíra; u Římanů dvojitý princip opanoval, jeden domácí a národní, jehož se počátečně následovalo, přízvuk, druhý cizý, přespolní, přestěpený, avšak ku povaze jazyka docela případný.«

³⁾ Srv. J. Král, O prosodii české. »Listy filologické« 1896, str. 4. nn. Úsudek prof. Dra J. Krále zní: »Tato pravidla Sušilova těšila se a těší se dosud veliké oblibě; zcela neprávem, ješto jsou v některých příčinách bezdůvodná a libovolná.« Úsudek tento jest příkrý, ale takto neoprávněný. Samo pojednání p. Královo vzdává Sušilovi nejednou chválu a ne všecko, co mu vytýká, rozumí se samo sebou býti nesprávným. Sušilovi na př. »velice pochybná jest« (předml k Anthologii) obojetnost slabik přede dvěma souhláskami, z nichžto druhá jest *l* neb *r* (*ř*) (puklo, mokro): zvláště *ř* (*prý* = *rj*) vysloviti přichází mu o mnoho pracnějším (tam.). Prof. Král píše: »Že *ř* není dvojitý konsonant (= *rj*), nýbrž tak jednoduchý, jako *r*, a rozenému Čechu snadno vyslovitelný, netřeba dokazovati. Ale poněvadž někde nějaký Němec nebo Slovák vyslovil nad naším *ř* nelibost, my hned po něm ochotně věříme a tvrdíme, že naše ‚vřískavé‘ *ř* je pracněji vyslovitelné než hlásky jiné...« To věru pramálo na Sušila připadá, který pro svá tvrzení míval hlubší důvody než ohledy na Němce a právě proti Slovákům na ochranu češtiny se stavěl! Že *ř* jest souhláska jednoduchá, nebylo tak samozřejmé. O tom pak, že *c* a *č* jsou souhlásky dvojitě (= *ts* a *tš*), Sušil nepochybuje; nebyltě ve věcech takových dilettantem, jsa dobře obeznámen s jazykozpytnými výzkumy své doby, ač nebylo to jeho oborem. Vůbec nesluší se bagatellisovati ho tak, jak je zvykem. V našem případě jsou slova jeho tato: »Podobně na viklavých důvodech spoléhá, co dí [Benedikt Nudožerský] o *c* a *č*, jakoby samy v sobě posici dělati mohly, poněvadž *c* = *ts* a *č* = *tš*. Ovšem že se

je zvláštnost Sušilova, že nepřipouští mezislovné posice a nezmiňuje se o slabikách obojetných v Prosodii, přímo je zavrhuje v úvodě k Anthologii. Mezislovnou posici připouští jen výjimkou, totiž u jednoslabičných předložek (na př. na strunách — ◡ —), opíraje se o to, že vedle shluku souhlásek je na jednoslabičné předložce v češtině přízvuk. Jen výjimkou bývala prý též u výtečných spisovatelů (Prosodie str. 11.) poloha přechodná, zvláště před caesurou, na př. zahne stranou — — | ◡ —¹⁾). Podle své výjimky ve slovech na strunách měří doby takto: — ◡ —, klada v předložce na mezislovnou posici, avšak jen z toho důvodu, že se slovem strunách „v jeden celek dokona srostla a že, má-li kde posice šetřiti se, jí především tu píleť přijde, poněvadž mimo obyčejnou posici ještě nadto syllabě té přízvuk něco váhy přidává. Pravidlo toto nám tepruv nyní dočista ozřejmelo, a ještě při vydávání hymnů, ač všelijak blahozvučnosti pílějíce, neměli jsme v tom jasnosti, případ tento poslední za obojetný pokládajíce. Nyní ale po lepší věci té vyšetření a spolu zkušením došli jsme nezvratně v ní jistoty.“ (Anthol. úv. XIV.)

Předpojatost tedy proti posici mezislovné překonává v tomto případě důvodem, že přízvučná předložka se svým jménem splývá vlastně v jedno slovo a že přízvuk jí ještě více váhy dodává. Podobně vyslovuje se v Prosodii (3. vyd., str. 11.). Uznáme-li mezislovnou posici vůbec, jest ovšem zbytečno ji v tomto případě zvláště odůvodňovati. Ale zajímavo jest, jak zde i jinde základ časoměrný slučuje se s přízvučným. Sušil sice nezašel tak daleko, aby byl stanovil dvojí spojený základ veršování českého, dle něhož by přízvuk dle potřeby nahražoval délku a naopak, ale v tomto případě přece jakýsi vliv přízvuku na stopy časoměrné připouštěl.²⁾

nám tak zdá, ale ucho tu slyší jen jeden zvuk a *ts* tak srostlo spolem v písmeni *c*, že sluchu našeho jen jeden zvuk dosabá.« Tedy jen důsledek z etymologického důvodu to byl, čemu Sušil odpíral, nechtě před souhláskami, zraku i sluchu jednoduchými, uznati polohové délky; »kolik posicí by tu povstávalo a kdež by jim byl konec! tu by již mohl hned někdo říci $d' = dj$ a tedy proděluje a prodrahuje předešlou slabiku; tak $t, \tau = rj, \xi = sj$ atd.« (Anthol. úvod.) Je snad lépe uznati před *c* a *č* polohovou délku, ale samo sebou se to nerozumí, aniž důvody toho jsou tak samozřejmé.

¹⁾ Prof. Král v uv. pojedn. činí z toho výtku, že dovoluje tuto polohu na místě právě nevhodném. Dle kontextu Sušil spíše konstatuje, že se tak »v řídkých případech« veršovalo, ač ovšem také mimořádně výjimku tu připouští jako jeden případ její, hned však dodává: »V řídké jen míře té řecké svobody užiti volno . . .«

²⁾ Srv. na str. 163. výrok M. Procházky.

Ve verši přízvučném připouští jen dvojí chod: jambický a trochejský. „Chodové jinorodí, daktylický, anapestický atd. tu nemožni jsou, a rozměrů jiných leč dotčených dvou přízvuk nepřipouští.“¹⁾ O nemožnosti naprosté nelze mluvit, leč při větších básních, jež by ze samých daktylů neb anapestů měly býti složeny. Co tedy Sušil pokládá za nemožné, je vlastně jen velmi nesnadné, zvláště kdybychom vyloučili veškery stopy trochejské, po případě jambické.

České verše jsou prý dvojího druhu: a) časoměrné, b) přízvučné; „ku prvním patří také verše c) pro zpěv určené, jenž [tak] se řídí podlé nápěvu, k němuž se zpívají.“²⁾

Těmto „veršům pro zpěv určeným“ věnoval také skutečně v Prosodii zvláštní oddíl. „Mohli bychom dalšího jednání a celé části o verších pro zpěv se vzdáti a toliko říci, že veršové tito dle časomíry se řídití povinni jsou. Leč poněvadž posud — ač nejnověji v té věci pokrok stal se — ve zpěvech našich se toho málo váží a nápěvy na české písně po cizém sluchu a duchu se strojí, nebude od místa, o verších pro zpěv několik řádků přičiniti.“³⁾

V pravidlech svých opakuje celkem, co již v „Blahověstu“⁴⁾ zastával, že totiž jediná časomíra by měla vládnouti ve verších pro zpěv určených a že při opravě kancionálu by se pouze časomíry šetřiti mělo. Tehda ovšem vyznal, že by to byla věc „netoliko pracná a trudná, ale na ten čas i nemožná.“ Nyní již píše docela rozhodně, ačkoliv písně církevní vyjímá: „Mají-li verše k hudbě jíti, vezdy časoměrně váženy býti musejí. Jediná dovoliti se může svoboda, že se při nich nemusí posice tak přísně šetřiti, avšak na dlouhou samohlásku nesmí nota krátká a na obrat na samohlásku krátkou nota dlouhá padati.“ „Při písních těch, jejichž chod velice vážný a zdlouhavý jest, tak že každá slabika stejně se prozvukuje, na př. v choralech a vůbec písních církevních, od tohoto pravidla poněkud odstoupiti se může.“ Uvádí pak slova „neocenitelného Jungmanna“ v „Čas. Č. M.“ 1843, str. 452. a Blahoslava v „Muz.“ str. 371.

Jungmann v uvedeném článku přednáší tytéž nauky, které podstatně obsaženy jsou v „Počátcích českého básnictví“, zvláště v listě V. (Fr. Palackého). Ačkoliv Sušil, jako jeho učitel Kynský, nebyl slepým přívržencem „Počátků“, básně sám časomírou i při-

1) Prosodie³, str. 38.

2) Tamtéž str. 8.

3) Tamtéž, str. 59. n.

4) 1851. »Zlomky o zpěvníku a jeho obnovení«.

zvukem, v této věci povolil jim více než praxí osvědčeno a než možno schváliti. Ostatně sám omezuje poněkud pravidlo o bezvýjimečné platnosti časomíry ve zpěvě, a to:

1. výjimkou, že se tu „nemusí posice tak přísně šetřiti“;
2. výjimkou, že od pravidla toho poněkud odstoupiti se může „při písnech těch, jejichž chod velice vážný a zdlouhavý jest“;
3. rozlišováním časomíry slovesné a hudební: „ve mluvě rozeznáváme jenom krátké a dlouhé syllaby, v hudbě rozdíl ten takměř nekonečen jest. Jaký k. p. povahuje se rozdíl mezi šestnáctinou a mezi notou taktovou!“¹⁾

Poslední poznámkou podotýká Sušil správně, že délka a krátkost v hudbě neplatí naprosto, jako v řeči, nýbrž více relativně, poměrně, a pak, že poměrův a stupňů těchto jest v hudbě mnohem více nežli v řeči, aspoň dle běžného a vůbec platného odhadu. V tomto smyslu

zajisté uznáme, že nebyl by přirozený zpěv na př. , ačkoliv jinak výlučného požadavku časoměrných veršů pro zpěv uznati nelze.

Ani praxe ho celkem neuznala, leč až na skrovné výjimky. Nápadno bude zajisté, že národní píseň na tento rozpor neupozornila, neřídíc se nikterak časomírou. Avšak jako na básnění, tak ani na prosodické nauky Sušilovy národní píseň valně nepůsobila,²⁾ což ostatně nebylo neštěstím, aspoň po stránce prosodické, jelikož tam vliv písne národní nemůže býti a nebyl nikdy příznivý; tentokrát náhodou arcíť mohl jí předsudek o časomíře ve zpěvě býti vyléčen. Sušil ostatně sám naznačiv ve sbírce z r. 1847. nápěvy některých básní svých,³⁾ ve sbírce pozdější (1862) poznámky tyto potlačil, ač tytéž básně tam nalézáme.

I přes tyto odchylky od správné aneb aspoň nynější obvyklé prosodie české — neboť o některých věcech rozhoduje spíše praxe básnická, než apriorní pravidlo fyziologické neb grammatické — jsou prosodické nauky Sušilovy pozoruhodny a spisek jeho „Krátká prosodie česká“, ač velmi stručný, opravdu cenný. Záměr jeho hlavní byl, přiměti veršovce české k větší bedlivosti co do stránky metrické, čehož bylo zajisté na výsost potřebí. Kážet⁴⁾ i „posavádná pravidla na potaz a přetřes hráti, aneb aspoň posavádná i hlavitých spiso-

¹⁾ Tamtéž, str. 61.

²⁾ Životopisec Sušilův ve »Zlaté Praze« z r. 1864. (V. B.) tvrdí neprávem opak toho, že prý Sušil stanově metrická pravidla opíral se o národní píseň.

³⁾ Srv. zde str. 142. n.

⁴⁾ Anthol. úvod XIII.

vatelů díla ne ve všem a všudy, i v nedostacích, pokleskách a vadách za vzor sobě vystavovati. Síla tíže schyluje ano shrbuje člověka ku pohodlí, a zvláště tenkrátě hledí sobě uleviti a poulehčiti břemena práce své a svého úkolu, když vidí, že jiní, jenž jména mistrů došli, v některých nedostacích postiženi jsou.“ Odtud vysvětluje se některé pravidlo Sušilovo, které by veršování příliš ztížilo, ve kterém zvyk aneb i hlubší důvod věcný rozhodl proti Sušilovi, a to zajisté ve prospěch veršování samého.

Sušil sám velikou píli formální stránce svých básní věnoval a dle svých pravidel veršovati hleděl, omlouvaje se na příklad¹⁾: „Jediných licencí jsme sobě museli dovoliti při jednoslabičných *a*, *že*, *tu* atd., v arse je za dlouhé berouce, při tom ale prohlédajíce, aby následující slovo aspoň dvěma souhláskama počínalo.“ Omluva to ovšem při uznané mezislovné posici zbytečná.

Dle nauky své o jediné zpěvné časoměře byl ovšem nucen vysloviti se také o rýmu, jenž nyní ve zpěvných básních jest obyčejný. A tu dovoluje²⁾ rýmovati slova jednoslabičná s dvojslabičnými, právě proto, že nerozhoduje přízvuk, nýbrž časomíra. I v tom tedy slučuje se zásada přízvučná s časoměrnou, arciť s ústupkem k této. Podobně i tvořením libovolných rytmických řad a sloh povoluje Sušil tu a tam, ačkoli zřídka, pseudoklassickému, klopstockovskému vkusu minulých desetiletí.

Hlavní nauky prosodické a metrické obsahuje ovšem Prosodie,³⁾ škoda že tak stručná a úsečná; jediné o slabikách obojetných vy-

¹⁾ Anthol. úvod XIV. Prof. Král na u. m. 1896, str. 8. uvádí jen první polovici výroku, nikoli další slova, že prohlédáno k tomu, aby »následující slovo aspoň dvěma souhláskama počínalo.«

²⁾ Prosodie³, str. 46. 5; 64.

³⁾ Podotčeno nahoře (str. 174.) jako zajímavost, že »Prosodie« původně vydána v prostonárodním kalendáři. B. M. Kulda vypravuje v »Obzoru« (1889, str. 45.), jakým způsobem se to stalo. »Roku toho, jenž předcházel před ročníkem kalendáře »Moravana«, v němž uveřejněna byla prosodie Sušilova, náš milovaný Sušil byl postižen chorobou oční, tak že málo mohl čísti, málo psáti, a dokonce i o dispens žádati musil v příčině breviáře. Scházíváli jsme se téměř denně v podvečer u štěchetného Bedřicha Taroucy. Jednoho dne [nevím již, kdo tam byl s námi, Sušilem a se mnou (Procházka, Šmídek, Poimon?)] mluvilo se o prosodii. Prosil jsem Sušila, aby nám prosodii řádnou napsal. Měl snadnou výmluvu: »nemohu psáti«. — Nabídl jsem se mu, že budu psáti já, on pak aby jen diktoval; a již byl na stole kalamář, péro a papír. To byly večery roztomilé! Sušil, jak byl genialní, diktoval, a já jsem psal. Za několik večerů byla práce hotova; práce, nad kterou dosud lepší nemáme, a kterou se spravujeme.

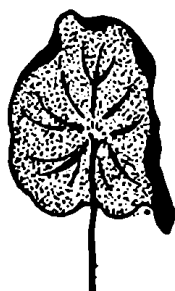
Nastala práce, kde a jak ji tiskem vydati? Česká prosodia — který nakladatel toho času byl by se odhodlal vydati ji? Já jsem byl hned rádcem: »Do »Moravana«

slovuje se pouze v úvodě k Anthologii, pomíjeje jich úplně v Prosodii. Jinak v úvodě k Anthologii rozepisuje se vlastně více o naukách starších veršovníků, jako J. Blahoslava, Mat. Benešovského, B. Nudožerského a Komenského. Kromě nauky o mezislovné posici odpírá též stahování slabik podle způsobu německého, zamlčováním neb odsouváním samohlásek a souhlásek a pod., v těchto věcech ovšem právem.

---

ji dám! Smáli se mi, ale příští ‚Moravan‘ ji přinesl. Fáborský Pohořelický, dostav ‚Moravana‘, psal mi kritiku: ‚No, to si ten náš moravský sedlák asi pošmákně na té prosodii! — Měl pravdu; ale ‚pošmákl‘ sobě, ne sice hned, ale od té doby zhusta na básních — verších, psaných dle prosodie té.‘

Nebude ostatně zbytečno podotknouti, že starší kalendáře naše vůbec uveřejňovaly vážnějších článků mnohem více než nynější. Bylo to jednak pro nedostatek časopisův, ale také proto, že měly lepší spolupracovníctvo i čtenářstvo!

Pokroky v životě národním na Moravě. — Brněnský alumnat. — Družina Sušilova. — Rok 1848. — Spolková činnost v Brně. — Jednota sv. Klementa. — Jednota katolická. — Moravská národní jednota sv. Cyrilla a Methoděje. — Matice moravská. — Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje.

Noměry moravské, zde na str. 26. nn. vylíčené, až do r. 1848. pořád se jaksí neměnily; příčiny totiž ostávaly stejné. Stesky na Moravu se opakují, že sama nic nepracuje a k Čechům též se nepřimyká. „Čechům zůstala národní hrdost, u nás mnozí ani nevědí, že jsou Moravané.“¹⁾ I venkov nedostatkem národní hrdosti se odcizuje.²⁾ „Najdeme spíše Ilira, Rusa mezi oudy Matice [České] než Moravana.“³⁾ Ba v soukromí i horší výtky se Moravanům činily. Mauric Fialka, který časové proudy z daleka pozoruje, v listech Burianovi psaných málo lichotivě o Moravanech mluví. „O Moravě pravdu jsi psal; vzdělanci se jí takměř všickni odcizili. Cokoliv podlízavého, odrodilého, hanebného a zrádného pod českým jménem se páše, za tím zajisté vězí nějaký zvidenštělý Moravec.“⁴⁾

Výtky takové pocházely z dobré vůle, o níž se častěji ujišťuje.⁵⁾ Pocházelyť částečně z Moravy samé, kde si nedostatků svých sice

¹⁾ »Květy« 1845, 82.

²⁾ Tamt. 1841, 39.

³⁾ Tamt. 1845, 52.

⁴⁾ Z Raštatu 16. prosince 1851. »Z dob našeho probuzení« str. 225.

⁵⁾ Fr. C. Kampelík píše ve »Květech« 1838, příl. čís. 6.: »Odpustte . . . Člověk těžce to nese, když zamilované dítě pozadu ostává.« J. K. Chmelenský ujišťuje v »Č. Č. Musea« 1848: »Kdykoli se nám na nivách moravských naskytuje nové literární kvítko, se zvláštní podílností je přijímáme.«

dobře byli vědomi, obviňující však také naobrat Čechy, že Moravu málo podporují.¹⁾

Na obojí straně byla pravda. Morava příliš málo produkovala: nevzmohla se na žádný kloudný časopis až do r. 1848., knihy v těch letech tam vydané by člověk na prstech téměř spočítal, pokud o nich v literatuře vůbec mluvíti lze.²⁾ Ale i to málo podporováno. Ještě r. 1848.³⁾ nařiká K. Šmídek, že pokroky národnosti tu nejsou dosud valné; nejlépe prý ještě se jeví na brněnském divadle, kde se někdy hrávalo česky.⁴⁾

Nejvíce vadilo, že nebylo možno proniknouti imponantně na veřejnost, tak že při tom důsledném odstrkování každá národní zábava zdála se velikou vymožeností.⁵⁾ A ani těch nebylo. Nebyloť ani mužů, kteří by národnosti naší ve veřejnosti důrazu byli dodávali. Starší vlastenci, kteří nějaký vliv měli, odstupovali s dějiště, někteří, jako Chmelenský, Vocel a j. opouštěli Moravu, vracejíce se do Čech, a náhradníků nepřibývalo, jakých zvláště v městech a hlavně v Brně a v Olomouci bylo potřeba. Jakousi vymožeností bylo, že na stavovské akademii v Olomouci konečně zavedeno (1831) vyučování češtině, svěřené Bočkovi, ač již 3. listopadu 1815 bylo nařízeno, které zvláště za nástupce Bočkova, A. V. Šembery, zdárně prospívalo. Tento jak v Brně tak v Olomouci a potom zase v Brně působil velmi platně, připravuje půdu vědecké práci české, která bohužel brzy úplným potlačením vysokých škol na Moravě velmi ztížena. Patrných výsledků veřejných tu ovšem hned nebylo, avšak připravovaly se; také se objevily, jakmile zevnější nátlak poulevil,

¹⁾ Srv. »Květy« 1840, 24. Tamtéž (»Noviny«) 1842, 11.

²⁾ Jsou to kromě Sušilových Mikšíčkovy pohádky, Klácelovy a Furchovy básně, Šemberovy dějepisné, Škorpíkovy a Klácelovy filosofické práce. Ve Znojme začal E. J. Fournier (1845) vydávati sbírku poučných i zábavných spisů, dále knihovnu přeložených romanův, ale výběr i překlad byl pod úrovní literární. Dieblův Moravskoslezský časopis pro lid, pak některé kalendáře obstarávaly četivo pro lid, rovněž nevelmi zdárně; jediný »Posel z Moravy« (od r. 1837.) se trochu zlepšil.

³⁾ »Květy« č. 68.

⁴⁾ Velkým přítelem českých představení a náhončím jejich byl Vincenc Žák, ředitel normalní školy v Brně. Srv. str. 36. Zůstával však stále »slovičkářem«, chtěje zprostředkovacími návrhy zažehnati roztržku jazykovou mezi Čechy a Slováky. V té příčině se rozcházel se Sušilem a ačkoli přátelství jejich nebylo přerušeno, nebylo již tak důvěrné jak za mladších let.

⁵⁾ Tak píše učitel Fr. Mírovít Lorenc »Květům« z Kroměříže (1847, 112) o zdařilé besedě konané tam 6. září 1847 jakožto o »prvním veřejném vystoupení moravského živlu a národnosti naší«.

tak že ve všech třídách intelligence, mezi právníky a úředníky, mezi lékaři, mezi professory měli jsme platné zástupce.

Koncem let třicátých nad jiné činně vystoupil v Brně mladistvý Jan Ohéral,¹⁾ jež také M. J. Hurban uvádí mezi horlivými vlastenci vedle Klácela, Kynského a j., se kterými se v Brně seznámil.²⁾ Ohéral, ačkoliv byl stejného s ostatními smýšlení vlasteneckého, řídil snahy své v širších mezích, směrem svobody a osvětového probuzení vůbec, nejsa nepřístupen ideám kosmopolitickým, kterým cizí literatura, zvláště pantheistická filosofie německá náladu zjednávala.³⁾ Pronikavější činnosti agitatorské a publicistické vůbec bylo potřebí, neboť sebe větší houževnatost a soukromá vzdělávací činnost tichých vlastenců, jakých se Brnu nenedostávalo,⁴⁾ nevedla k vydatnějším výsledkům.

Sušil nebyl mužem veřejnosti, jak říkáme. Povahou i činností svou byl poukázán více na ústraní a na soukromé styky se stejně smýšlejícími, jichž tu ostatně bylo velice málo. Trvalé přátelství povstalo tehda mezi ním a A. V. Šemberou, pěstované osobním obcováním i dopisy,⁵⁾ vzájemnými službami ve věcech literárních i osobních. Jinak mezi vrstevníky nenacházel příbuzných povah, s nimiž by se byl důvěrněji sdružil. Klácelův myšlenkový směr, zbarvený idealistickou a pantheistickou filosofií německou, byl mu proti mysli. Vlastenecké snahy byly mu sice velevítány, ať přicházely odkudkoliv, ale proticírkevní směr, který se tu a tam v nich jevití začal, odpuzoval jej, neslibuje mu nic dobrého pro národ, jehožto spásu spatřoval jen v upřímném a účinném přilnutí ke zděděnému náboženství.

---

¹⁾ Pocházel ze Žalkovic u Kroměříže, vystudoval filosofii a stal se novinářem, vlastně více agitátorem než plodným spisovatelem. Německý časopis »Moravia« jím založený v Brně 1838 (u Rohrera) věnován byl zájmům moravským vůbec, českých národních snah poměrně málo si všimati mohl. V rodné obci své horlivě působil o národním uvědomění; mezi podporovateli českých podniků nalézáme jména ze Žalkovic častěji než odjinud z venkova. V uvedeném 24. čísle »Květů« 1840 ohražuje se Pavel Kozák za obec Žalkovskou proti výtce, jakoby Hanáci literatury nedbali.

²⁾ Cesta Slováka k bratrům Slovanským na Moravě a v Čechách (1839). Pešť 1841.

³⁾ Srv. článek M. Fr. Klácela v »Č. Č. M.« 1842: Kosmopolitismus a vlastenectví s obzvláštním ohledem na Moravu.

⁴⁾ Srv. K. Šmídek, Literární ruch na Moravě v době novější. »Čas. Mat. Mor.« 1870. Zvláště chválí se ochota human. prof. J. Jodla, jenž neunavně české knihy kupoval a půjčoval.

⁵⁾ Viz »Hlídku literární« 1837.

Šířiteli myšlenek Sušilových stali se teprv jeho žáci,¹⁾ jichžto hned v prvních letech měl několik velmi zdatných. Alumnat brněnský od jeho nastoupení v úřad jest semenišťem činného vlasteneckého kněžstva. Nebylo to zásluhou pouze Sušilovou, rozumí se samo sebou, neboť na takové dílo jednotlivec, a to ještě poměrně podržžený a nevýbojný, jak Sušil byl, nestačil. Předběžné práce již vykonali jiní, zvláště Fr. Kampelík, založením knihovny, vyučováním češtině atd. Snahy takové mohly se pak té doby dařiti jenom na výsluní vyšší přízně, jakou jim upřímně nakloněn byl biskup Gindl.²⁾ Ten sice r. 1841. diecesi opustil, chtěje býti rodné zemi blíž, ale zůstavil po sobě nehynoucí památku v probudilých kněžích, kteří za něho studia bohoslovná konali, a v osvěženém duchu brněnského alumnatu vůbec.³⁾ Při cvičení kazatelském tázal se kdysi: „Což neumí z vás nikdo kázati česky?“ Vysloviv otázkou tou pokyn a rozkaz, vybídl bohoslovce, aby se také cvičili kázati v té řeči, ve které brzy skutečně kázati měli; bylo to opatření, jež rozumí se samo sebou, ale za čas po odchodu Gindlově prý zrušeno, až k žádosti alumnů r. 1849. obnoveno. Neshledávaje v pěstování potřebné mateřštiny nic divného, jakožto muž ideální rád viděl u bohoslovců snahy takové, neboť dobře oceňoval význam jejich pro vytvoření povah a pro další směr životní. V povinnostech jim zajisté nevadily, ba k horlivějšímu ještě plnění povinností je nabádaly, uzpůsobující nad to k lepšímu plnění povinností v duchovní správě. Jakožto vrchní pastýř diecese měl z působení jejich radost. A ještě z Celovce na české alumny pamtaval, odkázav odměnu alumnovi, jenž by druhé v češtině cvičil.⁴⁾

Odchodem biskupa Gindla pod nástupcem jeho Schaffgotschem, spolužákem Sušilovým, přestala sice doba tak příznivá, avšak proudu nebylo lze již zastaviti, ačkoli potlačován dosti se strany některých představených duchovních i od úřadů světských. Sušila samého

¹⁾ Srv. str. 59.

²⁾ Srv. str. 57. n. Halouzka (B. M. Kulda, str. 19.) praví, že »Ignác Knorr . . . jako tajemník učil výtečného biskupa Antonína Gindla česky čísti a modliti se«. Vzhledem ke zprávě zde na str. 57. doložené třeba poznámku tu snad vykládati o dalším cvičení v češtině.

³⁾ Na rozloučenou podal mu bohoslovec III. roku J. Slota českou sapfickou báseň. Viz zprávu K. Šmídka ve »Květech« 1841, 31. Srv. svědectví Klácelovo na str. 95. o požadavku znáti česky. — Také prý Gindl skutečně r. 1840. 10 alumnů nevysvětil, že se nenaučili česky; na zkoušku sám dohlížel.

⁴⁾ K. Šmídek ve »Květech« 1848, 43. udává 5 zl. stř. ročně, v »Č. M. Mor.« 1870, str. 177. 100 zl. jakožto jistinu stálou. Šmídek sám byl ustanoven takovým učitelem r. 1843.

neminula leckterá příkoří, ba r. 1848. prý mu představený kanovník dal i alternativu: buď nechati toho slovanství anebo složití profesuru. Poněkud chránil ho biskup jeho, takto sice české národnosti ne valně příznivý, ale přece mírnější než někteří z jeho rádců. Hlavní však záštitou byly mu jeho osobní vlastnosti rozumové i mravní, které každého takového útočníka konečně odzbrojovaly, i když nechránily od veškeré byrokratické sekatury. Byla to doba pochopitelného ale osudného poblouzení, kdy i osvícení a zbožní mužové se domnívali, že katolictví stojí a klesá s němectvím a byrokratismem.

Ztěžoval kněžím našincům poněkud situaci Klácel, muž to nad jiné bystroduchý, učitel filosofie velmi oblíbený, který však příliš zahloubal se do pantheistické filosofie německé, až v ní samostatný zdravý úsudek ztratil. Z příčiny té jakož i jiných osobních byl profesury filosofie zbaven a z Brna se vzdálil, aby tu po r. 1848. opět čilou činnost svou rozvinul. Nepřátelům věci naší však dal tím vítanou zbraň do rukou, aby celé hnutí národní mohli podezírat. I Ohéral přinášel do alumnatu heglovské spisy,¹⁾ kteréž asi mnohému hlavu, aspoň na čas, popletly. Sušil neměl v přednáškách svých sice příležitosti, aby pantheismus vyvracel, ale mimochodem při naukách o Zjevení přece se o něm zmiňoval a proti němu posluchače ozbrojiti hleděl; tak i v básních častěji proti němu se vyslovuje.²⁾ Jeho pobídkou povstaly obranné spisy „Mluvnictví a Zjevení“ (1846) od Fr. Škorpíka a „Věda, národnost, církev“ (1847) od K. Šmídka, filosoficky nejnadanějších to žáků Sušilových,³⁾ z nichž onoho duchovní správa a ruch politický odvedl na jiné pole činnosti, kdežto K. Šmídek, ač nevymanil se zúplna z idealistické filosofie německé

¹⁾ Šmídek v »Č. Mat. Mor.« 1870, str. 178.

²⁾ Srv. na př. »Růže a trní« (str. 149.):

Jaká se to sují krásná slova
Z úst tvých, pantheistický mudrochu . . .

(Tamt.) Bůh se věru zosobňuje v tobě,
Květným jsi ty jeho vývojem . . .

(Str. 194.) Milo jest vám božství neosobné,
Přelibá vám jeho bezvláda . . .

Časté jsou ve znělkách dále narážky na filosofy zbožňující přírodu, sebe a člověčenstvo vůbec, proti čemuž on staví křesťanské připodobňování se Bohu bezúhonností a svatostí života.

³⁾ Nelze souhlasiti s tím, že ze všech, kteří po boku Sušilově nějak činni byli a jejichžto jména proto častěji na veřejnosti se oetla, dělají se v životopisech velikáni prvního řádu, samí Sušilové. Tím porušuje se měřítko a ubližuje se pravdě, zvláště

a z vlivu Klácelova, rozpravami z esthetiky řadí se k nejlepším filosofickým spisovatelům našim. V oněch dvou spisech dovozuje se, kterak přirozeným zásadám i potřebám člověka právě v nadpřirozeném řádě Kristem stanoveném, v katolictví a v Církvi nejlépe a jedině se vyhovuje a že veškeren vývoj a pokrok světový i národnostní není bezděčný, pantheistický, nýbrž Bohem k jistému cíli řízený. V Kristu tedy jakožto jediném cíli jest jedině spása člověka i národu.

K. Šmídek podotýká při zmínce o vědeckých snahách v Brně, jež prý hlavně duchovenstvem se pěstují,¹⁾ a o spise Škorpíkově, že „arcit se u nás původnost i vzhledem věd nelze posud s uspokojující jistotou očekávati.“ Týž Šmídek odvozuje²⁾ spisy ty jakožto výsledek četby a rozprav mezi brněnskými bohoslovci a kněžími tehdy konaných, ve kterých přicházely na přetřes veškery důležité otázky víry a národnosti se týkající, jež tehdy světem hýbati začaly. „Proti básním mladého Německa pomáhaly zbožné výlevy Musy Lamartineovy, proti Straussovi duchaplný Hug, proti Hegelovi ohromná vědoucnost Staudenmayerova.“³⁾

Okázalým projevem ideálních snah a zároveň vzdělávacím prostředkem i pobídkou byly slavnostní akademie, ob čas v neděli a při slavnostních příležitostech pořádané. Již za Sušila, když byl

---

proti kněžím, kterým Prozřetelností vykázáno působíště v odlehlých krajích a tím sice ztížena práce t. ř. národní κατ' ἐξοχήν, totiž spisovatelská, kteří však za to ve svém okolí, jak mohli, rozsévají símě uvědomění a bohulibého života, jejichž památka širším vrstvám sice neznáma, skutky jejich však jest požehnána. Sám Šmídek podotýká ve »Květech« (1841, 5) jaksi káravě: »Byltě čas, že se povšechně mysliło, nijak že se nemůže národnímu blahu prospívati . . . nežli spisovatelstvím.« Naopak někteří v družině Sušilově často jmenovaní nedochovali si ducha Sušilova.

¹⁾ »Květy« 1848, 68.

²⁾ »Čas. Mat. Mor.« 1870, str. 178. ¹⁾

³⁾ Zvláště zaznamenáno býti zasluhuje, co Šmídek na místě právě uvedeném na str. 182. ¹⁾ uvádí, kterak totiž i socialní a dělnická otázka mezi alumny theoreticky rozbírána. R. 1843. 7. června vypukly v Brně nepokoje mezi dělníky, kteří těžce nesli příval dělníků z venkova do Brna. Vlastenci k osudům dělnictva nemohli již také proto býti lhostejni, jelikož tu šlo většinou o náš český lid; otázka dělnická byla tu zároveň otázkou národnostní. Bystřejší hlavy v alumnatě daly se následkem toho do studia teorií socialních (Šmídek uvádí: St. Simona, Cabeta, Fouriera a j.). Z listu mladého kněze A. Kutína († 1848) z 25. září 1846 tamtéž uvedeného vysvítá, že došli k správnému úsudku o potřebě rovnoprávného spolčování k dobytí zámožnosti a k ochraně zájmů stavovských. »Toť jsou pravé cechy a bratrské spolky, rozvinuvší se z ducha našeho věku, zakládané na bratrské lásce, jež si přeje zámožnou se státi, aby jednotlivci poznavše se co takoví spojili se tudyž k jednomu cíli, vzájemných takto sil nabyvše k vyvedení toho, seč by o sobě sami nebyli.«

v alumnatě, zařizovány prý na počest jmenin oblíbeného bohoslovce jakési české „slavnosti“ s proslovy a zpěvy, neboť již sama činnost Sušilova dávala příležitost oslavovati jej, při čemž dle zprávy Kuldovy¹⁾ nošen i na ramenou za své spisovatelství. Oslavy ty rostly v opravdové akademie, které konány buď docela soukromě nebo k nim zváni také vlastenečtí hosté z města, kněží i laikové. Programy²⁾ jsou zcela slušné, zvláště co se hudebních částí týče; jsou tu mezi jinými Mozart, Haydn, Herold, Bellini, Rossini, pěkné písně³⁾ a sbory atd. Z básní přednášen mimo jiné také Předzpěv ke „Slávy Dceře“, jenž, jak známo, ještě dnes není byrokratům dosti loyální. Nad jiné působily mezi kollegy zajisté ohnivé promluvy, provanuté nadšením vlasteneckým.⁴⁾

K. Šmídek i B. M. Kulda ve zprávách častěji tu již citovaných zvláště vřele vzpomínají na poslední toho druhu akademii, čili „sváteční zábavu na den slovanských apoštolů sv. Cyrilla a Metoděje léta Páně 1843“, totiž 9. března, kdy svátek ten dříve slaven. Příležitostnou byla tu řeč J. Bílého, tehdy posluchače posledního roku („Chvalořeč sv. apoštolům slovanským“) a báseň „Rozšíření křesťanstva na Moravě“. Dle zprávy Šmídkovy⁵⁾ apostrofoval řečník apoštoly slovanské pro moudrost a opatrnost, jakou kázali slovo Boží, věduce, „že co má srdcemi hnouti, co má duchy vládnouti,

¹⁾ Halouzka, B. M. Kulda, str. 44.

²⁾ Některé uvádí Halouzka, B. M. Kulda, str. 40. nn.

³⁾ Mezi těmi nalézáme též píseň, všemi zpívanou: »Hej, Moravci, [!] ještě naše slovanská řeč žije!« Halouzka u. m.

⁴⁾ Viz tamtéž str. 41.³⁾ třikrátovou řeč J. Bílého o tom, kde se vlastenectví uskutečňovati má, jak se vyjevovati má a může, kdo k tomu pílí svou přičiniti má, totiž hlavně kněz, jemuž jest důstojno, slušno, povinno a pro svaté povolání jeho prospěšno býti vlastencem.

⁵⁾ »Č. Mat. Mor.« 1870, str. 181. Byla to poslední z akademií, neboť r. 1843. zavedeno v čelnějších městech českých i moravských policejní vyšetřování pro pikle panslavistické, »v pravdě však dělo se to následkem blouznivých pokusův polské emigrace v Paříži, osvoboditi nešťastnou Polsku«. Dělnické nepokoje brněnské přispěly k přísnosti. Dotazováno se u představených, kdo jest původcem akademií, zda Sušil, či hr. Tarouca, či Bílý, oba tehdy bohoslovci. I knihovně hrozilo nebezpečí, hlavně proto, že půjčovány odtud knihy také mimo alumnat. Z rozkazu ředitele kan. ryt. Zelenky odňata alumnům roku 1844. správa knihovny, která přestěhována do knihovny ústavu. Ani alumni nesměli si odtud vypůjčovati, co by chtěli, nýbrž co spiritual dovolil, jenž ostatně byl muž vlídný a dobrotivý. Bojíce se, aby knihovna nepřišla na zmar, vypůjčovali si jednotlivci zvláště r. 1846. více knih, ba je mezi sebou rozebírali, z čehož povstala pověst, jakoby byly zničeny bývaly. Od tohoto roku také skutečně utěšený ruch v alumnatě poněkud utuchl, neboť na vrchu mu nepřáli.

musí podáváno býti prostředkem, kterým se nejryzeji duch a srdce národa projevuje, totiž řečí národní, jazykem materským“ . . . „Následujmež i my opatrnost ss. našich apoštolů v tom, že se chceme ujímati jazyka našeho národa a každoročně představujmež sobě krásný účel, pro nějž jako oni i my rádi život nasaditi chceme:

Víry ve službách věnovat svou sílu
V národu Kristu.“

I zde byla to doba velikých idejí a drobných úspěchů, jež velikými se zdály, doba plná naivnosti, ale svatého zápalu, jenž nevyčerpával se hračkami. Zde rostly a vzdělávaly se povahy, hrdé na svou svědomitost a dobrou věc, a proto nebojácné a neohrožené i vůči představeným nesprávně poučeným, tím více pak proti lidské nepřizní, hrubé moci a násilí . . . Zde pěstovala se obětovnost, ze které těžila a těží dosud literatura, školství, lidumilství naše. . . Zde rozšiřoval se duševný obzor poučováním o věcech vlastních i cizích, v čemž kněžstvo naše žádnému nezašlo. A to vše se odtud šířilo na četných působištích mladého kněžstva.

Že nejsou to pouhá slova, dokazují současné zprávy o skutcích, sic velice nespore, ale dostatečné, aby oprávněnou dobrou pověst alumnatu brněnského potvrdily. S povzdechem vyslovuje po ustanovení A. V. Šembery profesorem češtiny v Olomouci Pavel Kozák za obec Žalkovskou ve „Květech“¹⁾ naději, „že duch alumnatu brněnského brzy do holomouckého vkořeněn smutným potřebám našim ulehčí“.

V bouřlivých dnech, jež 1848 nastávaly, bylo ovšem potřebí též jiných povah než jaké byl Sušil, agitatorů, řečníkův a veřejných obhájců. Jmenovaní, zvláště Škorpík a Bílý, působili zdárně tímto směrem, kromě nich kaplani Jiří Slota, Jan Fáborský, Fr. Dědek, oba pak Procházkové Tomáš a Matěj a jiní, jichž počet se stále množil dle potřeby a okolností a s nimiž se pak již častěji v životě a působení Sušilově setkáváme. Stával se on bezděky duševním vůdcem národního hnutí na Brněnsku, pokud se ubíralo směrem náboženským neb aspoň ne protináboženským. Ani ruch a zápas

¹⁾ 1840, 24. V olomouckém alumnatě dle dopisu K. Šmídka z Olomouce téhož roku (16. ledna, »Květy« 1840, V.) »na rozkaz Jeho knížecí Milosti nynějšího p. arcibiskupa česká bibliotheka se zarazila a grammatika českého jazyka se přednáší«. Ale r. 1841. (24. listop., »Květy« 1841, 47.) mluví se v dopise z Olomouce o hojně návštěvě akademických přednášek Šemberových se steskem: »Bohužel, že bohomluvcům moravským v Olomouci posud žádné příležitosti se nedává, zdokonaliti se v jazyku mnohým mezi nimi nad jiné dražím, všem ale nad jiné potřebným.«

politický, do něhož se Sušil povahou svojí nikterak nehodil, nebyl řízen bez jeho vlivu, neboť z kněží účastnili se v něm kromě Klácela nejvíce žáci Sušilovi; i na slovanském sjezdě v Praze byl vedle přátel Sušilových Tomáše Fikejse, železničního úředníka, a Matěje Mikšíčka, známého sběratele pohádek, jakožto zástupce kněžstva Jan Bílý, kaplan židlochovský.¹⁾ Při dvojím proudu, kterým život národní dále plynul, osvětovém a politickém, ostával Sušil vždy více v prvním, ale hleděl i v tomto druhém vhodnými pomocníky působiti a jim duševním fondem svým přispívati. Mladým přátelům jeho, opojeným prvními doušky ze zlaté svobody na chvíli nastalé, ovšem leccos snad v nadšení vyklouzlo z úst, s čím on nesouhlasil; ale oni při chladné rozvaze také již ne, a proto nebylo vážnějších rozporů. Proti některým heslům té doby šířeným vystoupil však znělkami svými r. 1851., které vlastencům byly vítány pro vlastenecký ráz, ale tu a tam u nich vzbudily nelibost, jelikož odsuzovaly též boj proticírkevní. Mimo jiné záleželo Sušilovi, ač mohl si na Čechy stěžovati, velice na tom, aby spojitost Čech a Moravy nebyla porušována, jak nepřátelé aneb neprozíraví přátelé národu našeho o to usilovali. „Čechismus“ zdál se zvláště na Moravě býti nebezpečným.²⁾

Slýcháš, synu, tytýž zpupná slova,
 Ježto pouští nerozvážný dech:
 Moravan jsem a já nejsem Čech,
 A mní, že v tom velký vtip se chová.
 Ó to nejsou slova vlastencova;
 Taká řeč jen od vrahových střech
 Slovanům se hlásá na posměch,
 Heslem tím nám vrah jen zkázu ková.
 Jediná-liž mluva přelíbezná
 Moravaná s Čechem nepojí?
 Proč již bratr k bratrovi se nezná?
 Zdali voda proti vodě plyne?
 Je-liž větev s větví v rozbroji?
 Proč jen lid náš k lichotám se šine? (109.)

¹⁾ V »Čas. Č. M.« 1848, I. 5. volá J. E. Vocel k Moravě článkem »Budiž světlo!« Moravané ve XIII článcích podali přání svá, mezi nimiž na př. I. žádali solidaritu českomoravskou, ale nezávislost na Čechách, »kdyby Čechové odpadli někdy od svobody, ač toho bohda svět neuvidí«. IV. »Jazyk český budiž jazykem obecním, anť jest v Moravě čtyrykrát mocnější nežli jiný, však ale německému přejeme rovné právo tam, kde rovný jest našemu.« O jazykové rovnoprávnosti na Moravě vydal ostatně A. V. Šembera v Brně 1848 zvláštní brošuru. VIII. »Ať jest úplná svoboda slova, písma a tisku; kdo proviní se, budiž souzen od soudu zvláště povoláných moudrých čili od poroty.«

²⁾ Srv. »Č. Č. Musea« 1845, II. J. E. Vocel, Slovo o české národnosti. Srv. zde str. 31.

I vědomí slovanské širší souvislosti a vzájemnosti, jež tehda se probuzovalo, bylo u něho zcela živé, ač ovšem ne v panslavisticky buřičském smyslu, jak byl se žáky svými v Brně podezírán od policie i některých hodnostářů církevních, se světskou byrokracií spojených.

Moravan jsem, ale jsem já Slovan,
Matka má je sličná Slavie,
Jenžto kvete jako lilije;
Na jich prsou mlékem jsem byl chován.
Její sad byl posud morem ován,
Teď se krása její rozvíje;
Teď jak kněžna šlapá na zmije;
Palác slávy pro ni ubudován.
Ó má máti! žehnej svému synu,
Jako dítě k matce z celé tužby
V dětenčí se lásce k tobě vinu.
Však aj v prosbách pozdvihám svých rukou:
Slyš mě máti! Nečiň modlám služby,
To by hnětlo pekelnou mě mukou. (142.)

Svobodu jako každý rozumný člověk vítal v zájmu národu i náboženství; nebyl nikterak tak úzkoprsý, aby byl ochranu náboženství spatřoval v nevolnosti. Předvídal ovšem a zkusil brzy, že svobodu si bude vykládati každý jen pro sebe a ne také ve prospěch druhého, a že svoboda bude vykládána ve zvlí a nevázanost.

Právo rovné! Ó vy milá slova!
Vás to nejprv ústa anděla
Za rozkazem Božím vypěla;
Nebes mír se v zvuku vašem chová.
Kdy pak vaše vláda opravdová
Zableskne se u nás docela?
Což se v slzách Slovan naželá
Jako trpce utištěná vdova.
Nikdy-liž nám láska nezasvitne?
Proč se váhá German Slovana
Bratrem uznat v hrudi bezpocitné?
Ale přijde druhdy — pravdať jistá —
Doba lásky s tužbou čekaná,
Až tvor všechen zamiluje Christa. (128.)

Přepodivně v jedovatém vzdoru
Každý svobodou se honosí,
Od Boha jí více neprosí,
Chtě jí mít jen vášněm za podporu.
Svobodu si oni duší podlou
(Chtíc' jí užít jenom v pohodu)

Učinili pomyslovou modlou.
Tobě však buď svoboda jen mostem,
By se zbavil hříšných návodů,
A bys vnikal spíše ke všem ctnostem. (125.)

O tom, že strany dosud jaksi privilegované, na př. strana církevní, budou za svobody nejvíce napadány, nemohl nikdo býti na pochybách. Jestliž to stará zkušenost, psychologicky zcela dobře vysvětlitelná. Církev i tentokrát měla tu obyčejnou nehodu, že se hlavní útoky obrátily proti ní, ačkoliv ona starou porobou trpěla neméně než jiní. Svoboda vykládá se namnoze jako nevázanost, a rozmachy její obracejí se především proti takovým činitelům, kteří zastupují jakékoliv obmezování, byť sebe potřebnější, blahodárnější. V tomto boji proti Církvi kromě hesel mezinárodních, všem útoč-
níkům společných, měli naši domácí ještě svá zvláštní, z našich dějin vzatá: Hus, Žižka, Čeští Bratři atd., jak se stále opakují. Stanovisko církevní a historické nebylo dosti vlastenecké, to se nesmělo a nesmí hájiti. „Napište ku př. něco proti Žižkovi, pravdu historickou myslím, a jděte s tím k pp. Borovskému [Havlíčkov], Storchovi, Ohéralovi...!“, stěžuje si T. Procházka.¹⁾ Sušil se proudu toho nelekal a zcela rozhodně proti němu se ozval, poukazuje na nevědomost a lico-
měrnost lidí takových.²⁾ Kromě znělek o Žižkovi a Husovi²⁾ píše též o Českých Bratřích³⁾:

Vidíš, synu, jak se ten svět leká,
Když jen někdo vyřkne jméno mnicha;
Tenkrát duše dosti jindá tichá
Neznáným se v hrudi hněvem vztěká.
Za hodného jej mít za člověka,
Byť byl anděl, nechťi ústa lichá;
Nadžilého toho živočicha
Má prý zasout propast věkověká.
Avšak, synu, jenom dobře patří,
Jak se jasní jejich obličej,
Když jim slyšet jméno českých bratří.
A přec mnišský byl jich obyčej,
A tam šly jich všecky vřelé touhy,
Všechn svět ten změnit v klášter pouhý.

Pro tyto a jiné obranné znělký slyšeli jsme⁴⁾ stěžovati si Ohérala na polemický ton u muže tak mírného jako Sušil. Nad

¹⁾ List 23. března 1848. Cít. u Halouzky, B. M. Kulda, str. 63.

²⁾ Srv. str. 146. n.

³⁾ »Růže a trnů«, str. 111. Ve verši 7. stojí r. 1862.: přežilého.

⁴⁾ Str. 144.

polemikou z protivného tábora. útoky to nad míru a víru prudkými a nevěcnými, se nepozastavovali! Z vnitřních záležitostí církevních napadán, jak známo, také celibat, a v zájmu prý kněží samých i náboženství usilováno o jeho zrušení. Sušil nejen ve výkladu Písma¹⁾ žákům svým opět a opět důraznými slovy kladl na srdce obětovnost onu, ale i veřejně slovem i písmem ji zastával. Dle uvedeného právě zpravodaje říkával: „A co pak dělají mají tisíce a tisíce vzdělaných a dobře zvedených ženštin, které se provdati nemohou? Co dělají mají tisícové manželů, kteří v manželství žítí musejí, jakoby nebyli v manželství, poněvadž jedna strana manželská jest ustavičně chorá a nemocná? Nebylo-li by zrušení bezženství kněžského tolik, co hlásati nemožnost zdržlivosti a oněm osobám dovolení dávatí ku smilství a cizoložství, poněvadž kněz sám se zdržeti neumí a nechce? Jak ale hned pookřívá a tuží se srdce takových osob, vídajících kněze neúhonného, an totéž jeho zdržlivosti a sebezapíravosti stále a zmužile nese!“

»Dej nám ženy milé, nebes Pane!
Nesmírná jest tvoje dobrota;
Bez nich hnusno jest nám života,
A v nás oheň nezbytný plane.
Proč my bez choti jsme milované?
Či-li sladké tužby lopota
V ňádru kněžském méně kolotá?
Jsme-liž netělesní nebešťané?«
Přišel pláč ten před trůn Velebnosti.
Nebe hořem počalo se hnouti
Nad tou slůhův Páně strádavostí:
,Prosby hříšné nerač vyslechnouti.
Či-li Ty jich srdci nejsi dosti,
Jehož vesmír nemůž obsáhnouti?«²⁾

(136.)

Roztrpčovalo jej ovšem nemálo, když příslušníci duchovního stavu svým chováním sami protivníkům zbraň do rukou dávali aneb jim náhončí dělali. Klácelovo podivné počínání naplňovalo jej lítostí.³⁾ Ze záliby, jakou pro kláštery a stav řeholní choval, snadno se vysvětluje, jak těžce nesl každé sklamání s té strany. Příkrým až tonem apostrofuje jakéhosi pronevěřilého mnicha (124):

¹⁾ Mat. 19, 11. n. 1. Kor. 7, 32. nn. Viz o tom M. Procházka, Životopis F. S.

²⁾ V opraveném vydání z r. 1862. poslední dva verše jsou:

Či jich srdci není církev dosti,
Jejíž krásu nelze obsáhnouti?

³⁾ Viz Halouzka, B. M. Kulda, str. 40.

Mnichem jsi ty, ale jakým mnichem!
Církvi svatě's jenom na zmary;
Nebe želí také nezdary,
Peklo plesá nad takovým pychem.
Vánek nevál v tichu libodychém,
Když ti zněly slibů citary — atd

Odpůrcům celibatu mezi lékaři a j., kteří mluví o nepřirozenosti jeho, by dnes asi Sušil odpověděl poukázáním na vlastní snahy lékařů směřující k zamezení sňatků, tedy zajisté k pohlavní zdržlivosti osob stížených přenosnými nemocemi. Není-li to nepřirozeno, pak zajisté platí zásada, že celibat z důležitých příčin jest nejen přípustný, nýbrž i chvalný, a tím je spor zásadně rozřešen, i kdyby důvodův opportunity nebylo.

Vůbec Sušil nebyl přítelem lehkomyšlného přehlížení veřejných nepřístojností jen v zájmu stavovském, aby byl nalezal „všecko v pořádku“, a jak před žáky tak i mezi přátely bezohledně vady káral, neboje se, že tím „podrývá ústavu Církve“, jak nedávno za podobné příležitosti bylo odkudsi napsáno. Šetřil však arcí osobní pověsti v křesťanské lásce a shovívavosti a dovedl rozlišovati božské od lidského.

Neustává naopak duchovních pobádati k práci, studiu, zvláště bohovědnému, k životu bezúhonnému, příkladnému.

Kněží milí! bratří mojí drazí,
Církvi nastalí zlí časové . . .
Buďte svorní! Láskou k bližním vřete,
K hněvům vrahů mějte hrud' vždy chladnou,
Žijte svatě, k Církvi matce lněte.

(Sebr. Básně, str. 173.)

Toho, čemu se dnes říká klerikalismus, byl Sušil bezvýhradným stoupencem, totiž kladného katolictví se všemi jeho závazky, s bezvýminečnou oddaností k autoritě církevní ve věcech náboženských, s úctou k institucím církevním, nejso však slepým velebitelem osob nebo všech skutků jejich. Miloval vše, zavrhoval však všecko, co ji poškozovalo, ať to byl zastaralý konservatismus či překotné novotaření. Zlořády odsuzoval, ať se ukazovaly kdekoli; nechtěje však oleje přilévati do ohně pohoršení, nerád pronášival se o tom veřejně — nebyla to ani jeho povaha. V ideálním nadšení pro říši Kristovu na zemi očekával snad od rozhodných činitelů více než bylo dle daných poměrů možno očekávati. Proto dle povahy své ani v církeвно-veřejných věcech nějak agitačně neb iniciativně nevystupoval a bohužel neměl ani příležitosti vydatněji působiti na úřední chod církevních věcí ve veřejnosti; tam vládl jiný směr.

Za to působil tím vydatněji v těch spodnějších vrstvách kněžstva i lidu. Byl však i ve své demokratické prostotě příliš spravedlivým, než aby byl plaval s novým proudem demagogickým, jehož ošemetnost se mu přičila.

Dála se dřív králům, děje teďhle se pochleba láji,
Ondy zlatem, blátem teďhle zdobí se lichost.

(Nové básně II.)

Jádrem povahy jeho bylo, žítí a jeviti se pravdivě, přirozeně. Tkvěl celou bytostí v půdě, ze které vyrostl, a jí chtěl působením svým prospěti. Idealy humanity, svobody a pod. ztělesňovaly se mu v přirozeném smýšlení a žití dle zděděné národnosti ve vniterné svobodě a spravedlivosti křestanské; a jako v národě představuje se národnost, tak náboženství představuje se v Církví, kteřížto oba činitelé jako forma a obsah vytvořovali mu českého člověka. Jako nezoufal nad národem, ač bylo v něm tolik údů národa nedůstojných, tím méně pohoršoval se nad nahodilými vadami necírkevními, odvažuje oba činitele po ideálním jádru a úkolu jejich.

Nové směry, nejenom neznabožské, ale také pouze indifferentní, které se nyní valem hlásily k vládě, prozrazující, jak povrchní byl vlastně dosud ten loyální náboženský nátěr,¹⁾ byly mu zároveň nevlasteneckými, pravému, vniternému prospěchu národa škodlivými. Doufal pevně v lepší budoucnost naši, ale viděl ji zaručenu pouze vniternou silou, vzděláním a životem náboženským, mravným. Náboženství pak hledati mimo Církev nemohlo mu napadnouti — umělý rozdíl mezi náboženstvím a církevnictvím byl mu docela cizí.

Byl proto velice nedůvěřivý ku všelikému vlastenectví, které této stránky nedbalo, neb nanejvýš v jakési domnělé humanitě jí, kde nebylo zbytí, blahosklonně trpělo. Kdybychom projevy jeho podle dnešní fraseologie posuzovali, tu by ovšem nynější protivníci katolictví našli u Sušila všechno, co vytýkají klerikalismu: nesnášlivost, výbojnost, politiku, zelotství, panovačnost atd. atd., ačkoli nebylo ho nic více vzdáleno než takové a podobné nectnosti, právě jako naopak nebyl by se nikterak hlásil k titulu t. ř. „osvícených kněží“, jak nyní nazýváni bývají proti domnělému klerikalismu kněží v náboženských věcech až příliš povolní. Ne, nebyl tím ani

---

¹⁾ Zvláště příznačným zdá mi se zánik „Časopisu katolického duchovenstva“ na několik let (1853 - 1860). Šest theologických ústavů, mezi nimi dvě fakulty v zemích koruny svatováclavské a hodně asi přes 3000 českých kněží nedovede si udržeti jediného organu pro vědu theologickou! Jak zahanbující to fakt, jak odsuzuje celou tu naši církevní byrokracii své doby, která starala se o vše možné, jen o věc nejbližší a zcela snadnou nikoli!

oním. Měl prostě ono svaté přesvědčení o nutnosti náboženství pro zdar národní a pro ně veškerým úsilím pracoval. Vážil si minulosti naší, ale litoval všech odštěpení od Církve, opíraje se tomu, aby dějiny naše vyličovány a využítkovány byly směrem proticírkevním. (Sebr. básně, str. 199.: Jsi ty věru pěkným historikem; str. 200.: Což vy chcete mistra Jana Husi vlasti naší navrátit? Chcete šmahem všechno podvrátit? . . . a j.)

Snahy vlastenecké začaly se však bráti poněkud jiným směrem. Boucharonství r. 1848. sice dosti záhy minulo, ale poměry Sušilovi želané se nedostavovaly, dostaviti se nemohly; byly tu příliš slabé základy. Buditelské snahy a práce vlastenců moravských, po případě brněnských, začaly se rozcházeti. Vedle směru čistě národního přirozeným postupem věcí vyvolán byl směr nábožensko-národní.

Rozvoj tento vidí se důležitým pro náboženství, ale byl jím ještě více pro národnost. Neprávem líčí se vlastenecké snahy kněží jako agitace pouze ve prospěch katolictví. Toto bylo zajisté méně ohroženo než národnost a bylo by obstálo i po přenárodnění, které podporovaly všechny vlivné okolnosti, kterému pak čeliti sotva by byl dovedl prázdný, bezobsažný tehdy program čistě národnostní. Program nábožensko-vlastenecký naopak značil život, skutečnost, určitý způsob smýšlení a jednání v soukromí a ve veřejnosti, kterým se zvláště u lidu — ve vlastním to základě obrození — navazovalo na minulost. Pro věc samu vedlejším, ale pro úspěch její nikoli bezvýznamným bylo, že postup tento nepotřeboval bezúčelně tolik bojovati s vyšší přesilou byrokracie světské neb církevní, jako pouhé radikální vlastenčení, které vždycky více dráždilo, ale méně prospívalo.

Byl-li vůbec možný postup jednomyslný neb aspoň společný, nepadlo rozhodnouti. Na obou stranách byly osobnosti intransigentní — mezi ně náležel i Sušil. Rozdíl byl však ten, že kněží proti národnosti nebrojili, právě naopak, kdežto s druhé strany vůdcové nájezdů na katolictví nikterak nezadržovali.

Podle toho pak také se jednalo, kdykoli se naskytla příležitost ukázati barvu. Kněží přihlašovali se ke každému podniku národnému, neměli se tam však ozývati. Roku 1848. učiněn v Brně pokus ustaviti jakýsi čtenářský spolek „Besedu“.¹⁾ Hned v ustavující schůzi

---

¹⁾ Úředně zove se spolek »Beseda«, ve své hlavní knize »Slovanská Beseda Brněnská« (předs. Jan ryt. Lachnit, který však dobře česky neuměl, jakož dle zprávy pamětníka byly ve valné hromadě také jen čtyry damy, z nichž ani jedna neuměla česky).

vyloučeni s přiměřenými ovšem poznámkami kněží z výboru, po čemž „Besedu“ buď opustili anebo přestali do činnosti její zasahovati; živořila také asi sedm let, až nedostatkem činného účastenství i nepřízní doby zanikla (r. 1855.). Podobný následek měla podobná provokace v „Národní Jednotě“ r. 1850. Začal se tu již ukazovati známý zjev, že kněží přibíráni a trpěni jako poplatníci, po případě i jako pracovníci, ale ve všem povolní; jakmile svou povinnost vykonali aneb se ozvali, mohli jíti. Následek ovšem byl, že podniky se rozpadly anebo s novou pomocí kněžskou se přetvořily

Nenáleží sem, psáti kritiku stran, jde jen o výklad. Sušil, nepřítel všech osobních sporů, nejraději se všem půtkám osobním vyhnul a po svém pracoval, udávaje druhým směr, neboť jej, jak mu prostoduše píše kaplan Daniel Deutsch z Předmostí u Přerova (27. března 1859), „kněží v okolí a doufám že v celé diecesi měli za svého otce a rádce a brali k němu útočiště“; to v cizí diecesi, ač jej osobně málo znali! Nebudeme snad ani my souhlasiti do podrobnosti se všemi názory jeho, jako s nimi vždy nesouhlasili nejlepší jeho spolupracovníci — proto právě předvádíme si jej věrně jakožto historickou osobnost, abychom jej pochopili a po pravdě ocenili. O vhodnosti a včasnosti jednotlivých skutků mohou zajisté býti spory, ve kterých ovšem rozhodnutí kloní se ve prospěch té strany, která jinak převládá, totiž: bezvýhradní velebitelé nerádi připouštějí nějaké neostatky, které druhá strana zase zveličuje. Ustáleným však je zvykem a uznaným právem historikovým, respektovati názory osobností, jinak za vynikající uznávaných a skutečně vynikajících. Snad nejsou názory jejich vždy správné, ale jsou aspoň pozoruhodné. A Sušil jest osobností takovou, vážnou, opravdovou, jíž i výsledky daly většinou za pravdu, jejíž názory nepotřebují býti ani snad tolik opravovány, jako spíše doplňovány.

*

Postup obrozovací dál se v Brně i za politické svobody velice zvolna. R. 1846. dovoleno benediktínu Dru B. Dudíkovi přednášeti na filosofickém ústavě o českém písemnictví, vysoké učení přeloženo po částech do Brna, což slibovalo osvěžiti duševný život i v českém obecněm, téhož roku založena popudem A. V. Šembery Matice Moravská, jak už před desíti lety vlastencům brněnským na mysli tanula dle Matice České. 28. srpna 1846 píše o zamýšleném podniku tom pražské „Květy“¹⁾ napomínajíce, „by uvažování pouze

¹⁾ Č. 89. str. 358. Skromný podnik dle úmyslu Šemberova nazýván jen „Matičkou“. Když totiž Šembera r. 1845. na cosi takového pomýšlel, pobízel pod-

provincialních potřeb . . . nepřecházelo snad v zhoubný literární separatismus“. Dle Šembery měla Matice vydávati takové knihy, které „nakladatele ani při Matici České ani mezi knihkupci moravskými nenalezají, které ale zasluhují, aby vydány byly, a sice co dila na Moravě sepsaná — na Moravě!“ — Podotýká však hned K. Šmídek, ¹⁾ že „posud celý tento podnik na Moravě jest soukromý“.

Nechybělo ani zápasův o české bohoslužby v Brně, obvyklý to nepěkný zjev našich poměrů. Měšťanstvo brněnské bylo sice z větší části německé, ale český příliv byl přirozeně velmi silný. Přes to však nehleděno tak na potřeby duší křesťanských, jako na politiku, a to s obou stran: byrokracie se vzpírala poslovanění, agitatorům byla stránka náboženská vedlejší, sami bohoslužbám vůbec neobcovali, ať si byly německé či české. Spravedlivý zřetel ke skutečné potřebě dlouho nemohl proraziti. R. 1846. (4. května) ve zprávě poděkůd nejasné oznamuje farář od sv. Tomáše Frant. Kurz konsistoři, že na podzim r. 1845. Čechové bývali u sv. Tomáše, že však pro sváry s ostatními, domácími českými návštěvníky bohoslužeb odešli mnozí do kostela sv. Michala. Litanií českých neradno prý zaváděti. Když Čechové znova, ²⁾ a to velice uctivě žádali o pozdější české bohoslužby a o kázání, referent Panschab kázal vyříditi jen ústně, kdyby se o odpověď hlásili, že žádost jest neskromná, že návštěvovatelé mešních pobožností ve všední dny jsou Němci, že pobožnost nezáleží ve zpěvu atd. Jindy vytýkáno, že věc přetřásána v novinách — vůbec s věcí přirozené svaté povinnosti nakládáno jako s věcí milosti. Teprve přímým rozkazem biskupovým (22. března 1862) vyzvána kapitola a faráři brněnští, aby podali rozvrhy a návrhy českých bohoslužeb, načež od 1. července téhož roku některé nové zavedeny. Zatím starala se aspoň soukromě „Ústřední Katolická Jednota“, aby český lid měl více českých pobožností. Tak r. 1852. zařízeny první české missie v Brně, r. 1853. první májová pobožnost u minoritů, téhož roku první české roraty u sv. Tomáše a u minoritů.

„Ústřední Katolická Jednota“ vznikla ze schůzí některých údů bratrstva živého růžence (v němž totiž 15 údů každého dne modlí se po desátku růžencovém), konaných v bytě Matěje

---

nikavý hr. Bedřich Sylva-Tarouca založiti Matici veřejnou, mohutnou, ale druzí si netroufali. Vklad do Matice byl 5 zl. Jako I. svazek vydány bajky Bidpajovy.

¹⁾ Tamt. č. 106.

²⁾ R. 1860. (5. ledna.) Téhož roku podali dělníci dvě žádosti. 10 ledna 1862 podána žádost s 2125 podpisy.

Procházky, tehda kaplana v Zábrdovicích u Brna. R. 1843. byl se Matěj Procházka seznámil důvěrněji se Sušilem, jehož požádal za opravu českého růžencového kázání a od něhož se „jedině češtině naučil“. ¹⁾ Od té doby pojilo je důvěrné přátelství, věru plodné a blahonosné pro dobrou věc.

Jednota založena 15. října 1848 za účely „náboženskými, politickými a čistě lidskými“, ²⁾ jak Šmídek „Květům“ píše. Aby nenarazili, připojili zakladatelé, že činnost Jednoty bude se pohybovati v mezích poslušnosti nejd. pastýři biskupovi povinného.

Sušil prý řekl kdysi ³⁾: „Osamocená studánka snadno vyprahá, ale když se více pramenů sbíhá, tu již voda v ustavičný potok se spojuje. Uhel jeden snadno hasne; kde se však celá řada uhlí nalezá, tam uhel uhlem se podněcuje a řeřavosti jemu uděluje.“

Vznik Jednoty byl velice skromný. První schůze byla — tříčlenná, brzy se však údů scházelo ku kaplánce Procházkově tolik, že nestačila. Rozdělili se ve dvě, oddíl německý a český. Německá Jednota našla útulek v domě předsedy kupce Petina; česká neměla prozatím ani předsedy ani přístřeší, až po všelijakém podruhování propůjčeny jí ke schůzím místnosti v klášteře minoritském. Valné hromady konány jednou zde, podruhé u augustinianův a konečně v redutě. ⁴⁾

Hlavním podporovatelem Jednoty, brzy v ústřední rozšířené, byl Sušil, jenž nejen ve schůzích jejich často řečnil, ⁵⁾ nýbrž i jinak

¹⁾ M. Procházka v životopise F. S. str. 415. Z jara 1853 složil Procházka již státní zkoušku z češtiny v Praze.

²⁾ Schůze konaly se zprvu týdně, později za 14 dní. Jednoty takové šířily se hojně po diecesi; nejzajímavější byla činnost jednoty ivančické, vedené T. Procházkou. V arcidiecesi Olomoucké založena první jednota v Jevíčku r. 1849. 25. března.

³⁾ J. Halouzka, Bedřich hr. Sylva-Tarouca. 1896. Str. 26.

⁴⁾ Výjimkou třeba tu poznamenati, že tehdejší policejní přednosta Born měl pro podniky Jednoty více smyslu než mnohý z těch, kteří je měli z povinnosti podporovati. Nečinil sjezdům překážek, ba když schůze pro klausuru v klášteřích konány býti nemohly, sám byl nápomocen, aby redutní sál od městské rady byl Jednotě propůjčen. Když totiž hr. Sylva-Tarouca a B. M. Kulda mu sjezd ohlašovali a vyslovili před ním obavu, zda sál dostanou, pokynul jim Born, aby jen starostovi řekli, že bude velmi dobře, když skvrny na stěhách redutního sálu z minulých let katolickým sjezdem budou smazány; bývaly tam totiž německé redutní slavnosti, které se na vlas podobaly orgiím. Sám vstupenky přijal a pronesl se, kdyby byly jiné poměry, že by sám do Jednoty vstoupil. (Zprávy pamětníků. Srv též: Halouzka, Bedřich hr. Sylva-Tarouca, str. 28.)

⁵⁾ Nebyl sice dobrým řečníkem, an mluvil příliš rychle a v návalu myšlenek často odbočoval; avšak obsahem přednášky jeho vynikaly. Mluvil o schůzích místních i také v ročních hromadách společných, z nichžto první byla 22.—24. září 1851,

radou a pokyny svými činnost její řídil. On přiměl M. Procházku, aby vydával „Hlas Jednoty Katolické“, do něhož častěji přispíval. Byl to první¹⁾ vážnější naučný časopis (zprvu čtrnáctidenník) český na Moravě, který mimo stránku obsahovou měl vedle politických „Moravských Novin“ také tu zásluhu, že definitivně odklidil z Moravy separatistické novotaření co do jazyka českého; i to bylo nemalou zásluhou Sušilovou, který návrhům Žákovým, Trnkovým a j. ústně i pérem se opíral, poukazuje na to, že nešetření tradice vede k úplně libovůli každého jednotlivce.²⁾

V Katolické Jednotě sbíhaly se nitky, kterými řízeny rozmanité podniky v Brně, pravá to mravenčí „drobná práce“ ve prospěch českých katolíků. Sušil rozděloval úlohy, prosil, pobádal a sám nejvíce pracoval, maje po boku zdatné pracovníky, jako B. M. Kuldu, Fr. Poimona, M. Procházku atd. Tak péčí Jednoty zařízena r. 1850. (20. ledna, nedělní česká škola pokračovací pro řemeslnický dorost, z níž se vyvinula časem velikolepá průmyslová škola, zpanštlá, jak dí B. M. Kulda,³⁾ totiž německá. Sušil, učenec, neostýchal se tu s provincialem minoritů B. Zdurou, ředitelem školy, převzítí vyučování náboženství. Když převzala školu městská rada a obchodní komora, byla řed. realky Auspitzem zaručena a také prováděna rovnoprávnost; později ovšem zmizela, a Čechům bylo se domahati nové školy.

V organisaci o rozvětvení Jednoty nejčinnější byli B. M. Kulda a hr. B. Sylva-Tarouca. B. M. Kulda vlastně přičiněním hraběte Bedřicha Sylva-Taroucy dostal se do Brna. Tento zřídil totiž při zemské ochravně na svůj peníz místo duchovního správce a praesentoval na ně Kuldu, tehdy kaplana v Hobzí, který také místo dostal (17. října 1850). Předcházela jej velmi dobrá pověst ze Židlochovic i z Lodenice, kde byl i pro odpor proti

obeslaná 43 jednotami (ze 70). Přednášky uveřejňovány v »Hlasu«. Pro zajímavost uvádím některá themata: O pohanství vůbec a našem [předkřesťanském] zvláště; o bratřích Páně; o nerozlučitelnosti manželství; o duchovním zpěvě atd. V přednášce o zemi svaté dí: ». . . národ náš českoslovanský, národ katolický, ač počtem neveliký, pro celé Slovanstvo poněkud nějakým způsobem se strany katolické víry tím býti může, čím byl národ židovský pro všecky pohany se strany pravé víry vůbec.«

¹⁾ Začátkem roku 1848. začal s pomocí hr. Sylva-Taroucy Ohéral vydávati »Týdenník«, řízený vlastně Klácelem a též jinými kněžími podporovaný. Jakmile však Klácel od zemského sněmu jmenován redaktorem »Moravských Novin«, Týdenník zanikl.

²⁾ M. Procházka, F. S. str. 415.

³⁾ Životopis Tomáše Procházky, str. 57. Škola ta měla prvního roku 35 - 150 žáků, druhého již 480.

frankfurtským volbám pronásledován. V Brně teprve našel pole, kde nadání i snahy svoje mohl jak náleží uplatnit, jak v ústavě, tak v české veřejnosti. ¹⁾ Jako jednatel Katol. Jednoty byl vpravdě duší její a bez něho nebyla by tolik dobrého vykonala.

Hrabě Bedřich Sylva-Tarouca, který se vzdal jako kněz majoratních nároků za roční důchod, byl finančním ministrem družiny Sušilovy a zástupcem naproti úřadům a p. Byla to duše vpravdě šlechtická, ideální, velkomyslná, obětovná až k sebezapření. Umění byl nejen zvláštním milovníkem, nýbrž i znalcem; v malířství byli rodinnými učiteli slavní Mánesové. Bez Taroucy sotva by se byly podniky Jednoty tak dařily, jednak pro hmotnou podporu, jednak pro záštitu před stíháním a sekaturou. Na hraběte si přece tolik netroufali a raději jemu k vůli něco učinili. S velikým úsilím namahal se založiti v Brně uměleckou jednotu, ale nepodařilo se mu to pro nepříznivé ovzduší brněnské; tím více staral se pak o své velecenné sbírky umělecké. Byť jeho stal se takoržka spolkovým domem buditelů našich, neboť tam se konaly nejdůležitější porady jejich, takže se stal podezřelým pro panslavistické rejdy. Širší obecnost vábila bohatá knihovna ²⁾ a sbírky umělecké.

Po návrhu a za štědré podpory hr. Sylva-Taroucy zřídila Jednota v říjnu 1852 českou hovorňu a čítárňu, snažila se zorganizovati tovaryše ve spolky, ³⁾ přibrati také ženy ⁴⁾ do činnosti spol-

---

¹⁾ V ústavě jeho přičiněním zavedena úplná rovnoprávnost jazyková, takže i na venek, na př. na pozvánkách k výročním slavnostem jí šeteno. Vida, jaká škoda dětem vzhází z nepřirozeného vyučování němčinou, poznamenal to ve zprávě své o prospěchu žáků. Byl však za to úředně obviněn, že zlehčuje práci ostatních katechetů. Kulda však se nedal a dopisem (8. listopadu 1853, Halouzka, B. M. Kulda, str. 81.) řekl konsistoři o znemravňující germanisaci českých dítek mnohou peprnou pravdu, m. j. tuto: »Das ausschliesslich deutsche Schulwesen Brünns ohne Berücksichtigung vieler Hunderte von böhmischen Kindern trägt unstreitig einen bedeutenden Theil der Schuld an dem Verderben dieser Kinder.« Navrhuje dokonce, aby ani nerozumným rodičům nebylo na vůli ponecháno, dáti dítě do oddělení německého či českého, které by se po případě pro náboženství aspoň zřídilo, protože v nerozvážnosti své z náboženství dělají děvku německé grammatiky, byť i dítě na duši se otravovalo. — Právě jako dnes!

²⁾ Známou se stala smutnosměšná příhoda, kterak se na hraběte jakýsi návštěvník knihovny obořil, že tam není té a té knihy, a teprve po jeho připomínce, že to knihovna soukromá a jen z osobní ochoty přístupná, se vzpamatoval a zahánben utekl.

³⁾ Provolání k tovaryšskému spolku vydáno 12. prosince 1853, ale pro nepříznivé okolnosti došlo k němu až r. 1868.

⁴⁾ Byly korporativně zastoupeny v třetí hromadě katol. jednot 18.—20. října r. 1853. Pro dívky zřízena nedělní škola. Po návrhu hr. Sylva-Taroucy jednalo se

kové, zorganizovala podporu chudobných v bratrstvu sv. Vincence z Paula, založeném 17. června 1849.

Čtyry všeobecné sjezdy Jednot Katolických byly mohutným projevem českokatolickým, zásluhou hlavně organizačního nadání Kuldova, štědroty a vlivu Taroucova a vážnosti Sušilovy. Jaký vniterný význam měly, na důkaz toho stačí uvéstí themata některých pouze přednášek¹⁾: I. B. M. Kulda řečnil o výchově na základě křesťanském. Měšťan brněnský Indra o nedělní škole řemeslnické. Učitel Leopold Valníček o nedělní škole pro služby. Řezáč o večerní škole sv. Vincence. Fr. Svoboda o potřebě ohříváren.²⁾ Hr. Sylva-Tarouca o útulně ženské. — II. J. Fáborský o malbách kostelních. B. M. Kulda o ochranově a škole řemeslnické. Valníček o čítárně a hovorně. Sušil o zpěvě. — III. Petr Pospíšil o vzdělání lidu. Fr. Nedomanský o víře a vědě. Fáborský o slohu stavitelském. Sušil o zpěvě. — IV. F. Poimon o umění křesťanském. Dr. F. Škorpík o svědomí. Dr. J. Bílý o misiích cizozemských. Karel Orel o příslovích, písních a pověstech. Per. Obdržálek o křesťanských zábavách rodinných. Zprávy o venkovských jednotách ovšem zabíraly značně času, ale byly poučné a povzbuzující pro ostatní účastníky.

Zvláštního významu nabývaly sjezdy tím, že se jich hojně účastnil venkov i vzdálený, čímž jednak vědomí jeho probouzeno, jednak brněnským snahám opora zjednávana.

Spolková činnost Jednoty jako vůbec veškeren veřejný život v Brně značně stísněn choleroou vypuklou r. 1855. a ústavním převratem v Rakousku. Ovoce činnosti dosavadní ovšem úplně zničeno býti nemohlo, ale utrpělo velice, a stálo, ba stojí ještě mnoho námah, aby se uskutečnilo, oč oni šlechtní zápasníci s takovým zdarem usilovali. —

Mezi tím konány pozvolna přípravy k oslavě r. 1863., tisícleté to památky příchodu sv. Cyrilla a Methoda na Moravu. Idea cyrillo-methodějská od let třicátých vždy určitěji na světlo

---

na valném sjezdě Jednoty o ústavě sv. Ludmily, totiž útulně pro chudé a opuštěné dívky. Sám hrabě návrh svůj skvěle odůvodnil, ke skutku však nedošlo, poněvadž příspěvky dle přání biskupa Schaffgotsche odvedeny na stavbu semináře. Památkou na návrh ten jest Hellichův obraz sv. Ludmily, jehož prodejem se mělo útulně pomáhati.

¹⁾ Srv. Zprávy o 4 všeobecných sjezdech J. K. od B. M. Kuldvy v Brně r. 1851. 1854.

²⁾ Předmět tento byl častěji přetřásán. Prof. filosof. ústavu Gunther Kalivoda, pozdější opat Rajhradský, dal u minoritů za své peníze vytápěti světnici pro chudé žáky.

vystupovala v inteligenci moravské. ¹⁾ Nadšený historik benediktin Ř. Volný se zápalem přednášel na filosofickém ústavě o říši velkomoravské, o požehnaném působení svatých bratří; bohoslovci a kněží, ač jen matně dějiny jejich znajíce, mimovolně byli vábeni k milým těmto postavám našich pradějin, vidouce v nich stránku vlasteneckou a náboženskou tak krásně sloučeny; Sušil sám, jak víme, věnoval dílu jejich, staroslovanskému překladu Písma svou zkušební přednášku. ²⁾ „Moravská Národní Jednota“, ³⁾ „spolek vědecký a humanitní“ neúředně jmenoval se „M. N. J. sv. Cyrilla a Methuda“ a kalendáři svému „Koledě“ r. 1851. dal v čelo obraz jejich s podpisem „Cyrill a Method, obyčejně (!) Crha a Strachota“. ⁴⁾ V Olomouci založen r. 1850. časopis „Cyrill a Method“, podobně na

---

¹⁾ Srv. svéživotopis Fr. Cyrilla Kampelíka v »Hlídce« r. 1890. vydaný od Fr. Komárka, str 356. a 427. Sám Kampelík pojmenován od bohoslovců Cyrillem, Ohéral Methodějem; Sušil, jak víme, podepisoval se »Fr. Svatopluk S.« (srv. zde str. 34.) Jmenovaný topograf Volný též o Hostýn velice se zajímal a o zvelebení jeho přičiňoval, v čemž ho Sušil zcela následoval, i když Volný neúčastnil se ruchu vlasteneckého, náležeje více k oněm vlastencům čili patriotům ve významu historicko-territorialním.

²⁾ Srv. str. 52

³⁾ Stanovy její vypracovány 5. října 1849, za spolek nepolitický prohlášena správou zemskou 10. listopadu téhož roku. 1. března 1853 valná hromada usnesla se změnití jméno a nazvatí ji »Maticí Moravskou« s účelem »podporovati literaturu českoslovanskou s ohledem na potřeby Moravy«. Nové stanovy sepsány 28. července 1853, potvrzeny 29. prosince téhož roku. Sušil a stoupenci jeho byli členy »Mor. Národní Jednoty« jen první rok načež po oné provokaci (srv. str. 196.) vystoupili, jakož vůbec pro radikální počínání některých (Průdka, Táborského a j.) členstva ubývalo, až zase »Matice Moravská« pomocí kněžstva vyzdvižena. V přednáškách Sušilových nahoře (str. 198⁵.) zmíněných nelze nepozorovati nepřímých narážek neb výkladů ke článkům v kalendáři »Koledě« M. N. Jednotou vydávaném (o bájesloví atd.), které nezdály se býti pro lid včasnými. Protináboženského však jsem v »Koledě« neshledal nic, jak se jí tehdy snad od přílišných horlivců vytýkalo. Naproti těmto měl v oné schůzi »Národní Jednoty« Průdek snad pravdu, vytýkáje jim, že by vydávali jen samé životopisy svatých, ač ovšem lid potřeboval poučení vůbec.

⁴⁾ Druhé jméno souvisí s mylným odvozováním jména Method či vlastně Method od lat. metus (strach), kdežto jméno to jest čistě řecké (srv. methoda!), ačkoli ve starořečtině snad nedoložené. — Jména milých našich věrověstcův i jinak působila lidu i buditelům všelijaké rozpaky. 27. března 1859 táže se koop. Daniel Deutsch z Předmostí, kde světcům těm chystali sochy na památku roku 1863.: »Jestli podle nového pravopisu již při tom zůstane a bude se vždy psáti Metod a ne Method. Což já velice chválím, neb náš lid moravský to h nepěkně vyslovuje. — Třetí otázka: Jestli by se jak to Bečák [v kancionale] má, nemohlo psáti docela jednoducho *Ciril* bez toho *y*. Neb na to Kyril lid náš nevykne, již to Cyril jest hluboce vkořeněné, a bez toho žádná chyba to není. . . Neračte se, drahý pane starosto, horšiti a buďte tak laskav a odpovězte mi písemně na tyto 3 otázky. Já již to

Slovensku. Podávány zprávy o Velehradě, zapomenutém a zuboženém, pobízeno k poutem velehradským,¹⁾ ano v „Hlase“ r. 1849 (č. 46. str. 181.) uvádí se návrh mnohých duchovních, aby na Velehradě zřízen byl československý klášter, který by knihy vydával na obrácení Slovanů.

Arcibiskup Olomoucký Fürstenberg r. 1858. chtěl na Velehradě zříditi proboštství. Maje rádcem šlechtěného kancléře bar. Arthura Königsbrunna velmi přál zvelebení Velehradu a o ně se také přičinil.

Právě v těch letech vypukl spor o polohu, ba historičnost Velehradu. Jakási neurčitost pramenů svedla Dra B. Dudíka k pochybnostem a popírání, které prý ani vládě nebylo nemilé, že by se tak nejčestněji nepohodlného cyrillo-methodějství zbavila. Naproti tomu V. Brandl, tehdy učitel při realce v Brně, obhájl historičnost a snažil se později (1862. Poloha starého Velehradu, věnováno Palackému) objasniti topografické záhady. Po ostré polemice ostatně Dudík se smířil s vývody Brandlovými i s ním samým. Rozruch tento Velehradu jen posloužil a naň upozornil.

Přípravy slavnosti obnovily také živěji památku sv. Klementa, jehož ostatky svatí bratři s sebou přinesli. I ta památka měla býti okázaleji oslavena, což se stalo r. 1861. 30. ledna, ačkoliv ovšem ne tou měrou, jak na př. Dr. Jan Bílý žádal (v „Hlase“) od vlády, aby postavila nějakou pamětní kapli na počest toho světce. „Ústřední Jednota Katolická“ přijala (asi koncem r. 1856.) název „Jednota sv. Klementa“, v čemž jí některé venkovské jednoty (na př. rajhradská) následovaly. Sušil mimo vlastní popud, ježž k oslavám dal (r. 1862. slavena 1000letá památka vynalezení staroslovenského písma), účastnil se jich básněmi i přednáškami v Jednotě, kteréž ovšem zase v pobočných jednotách přednášeny.²⁾

Slavnost cyrillo-methodějská r. 1863. na Velehradě i v Brně byla velikolepá, taková, že by sotva dnes, ačkoli český živel a české vědomí tak zmohutnělo, mohla býti okázalejší, aspoň v Brně ne, kde před tím ani po tom nebylo slavnosti okázalejší, ani německé nikoli. Byla to doba nedělaného nadšení všech vrstev národu.

---

velice potřebuji, by nějaká chyba se tam nevklouzla. Ještě také za 4., jestli Cyrill by se nemohlo psáti s jedním l, totiž Ciril.«

¹⁾ R. 1850. (9. března slavena tehdy církevní památka sv. Cyrilla a Methoděje) zvěstuje již „Hlas“, že na Velehrad zavítalo „výše 10.000 poutníkův“ (č. 13.).

²⁾ Jednota sv. Klementa nebo-li Ústřední Jednota Katolická měla ve znaku věnec a přes něj kříž a prapor. (Srv. verše Sušilovy v „Sebr. básních“ str. 64.)

Na Velehradě, tehdy ještě od konfiskací josefinských zuboženém, byly četné slavnosti církevní. O hlavní sám Sušil píše ruskému jesuitovi P. Martinovu do Paříže 22. července 1863 :

„Na každý způsob sobě arcibiskup Olomoucký velikých zásluh dobyl tím, že slavnost svatých věrověstův našich s devátého marce na pátého julia přenesl; v marci nemožno putovati, an obyčejně ještě sníh, aneb aspoň blátivo a mrazivo bývá; počátek julia se mnohem lépe hodí pro takové slavnosti, any ještě žně nebývají a dlouhé dni nemálo ku poutem vábí a vnadí. Letos pátého julia sešlo se k jedenkrátstotísícům lidu, ač jiní osmdesát tisíc jenom čítají; byl nesmírný lidu dav a kardinal Pražský Schwarzenberg k slzám prý až pohnuta se cítil, vida ten nesmírný a nesčíslný zástup nábožného národu. Vláda rakouská všelijak tomu nepřála, na popuzení zarytých nepřátelů našich, kteří ihned při každém výjevě národního života — byť i docela jenom nábožného — čenichají jakýsi panslavism a o nevím jakých zradách mluvíti se nehanbí, bezmála sami tomu nerozumějíce ba ani nevěříce tomu, co sami o lidu slovanském píší a roztrušují. Z Polska málo knězů přibylo pro vojnu tu neblahou a samovražednou, kterou dva bratrští národové vespolek vedou. Z Jihoslovan bylo několik Bulharů; biskup Strossmayer nedojel, snad na zákaz vlády, jak se praví, jež jenom demonstraci slovanskou v té pobožnosti a vděčnosti našeho národa vidí. Ze Slovenska, jež druhdy činilo část Moravy a pod žezlo Starého Velehradu přislouchalo, nebylo tu žádného biskupa a pro zuřivost Maďarů, jenž ihned smrtí hrozili těm, kdožby se do Velehradu dali na pout, nepřišlo leč 32 kněží a to tajně a s nebezpečím života, ač někteří z nich i veřejně s lidem početným přibyli a na Velehradě kázání učinili. Z biskupů byli kromě Schwarzenberga také biskup Brněnský Schaffgotsch, biskup Jirsík z Budějovic Českých a arcibiskup Olomoucký, v jehož diecesi Velehrad se nalézá. — Leč já nadarmo píší, an Vám věci ty ze „Hlasu“ beztoho známy jsou. Račte jenom, bude-li možno, dojeti a representovati národ Svůj, z něhož bezmála nikdo se při té pouti posvátné nepřičastnil. Budeme s Vámi znova tam putovati.“

Velmi příznivo bylo slavnostem, že svátek sv bratří přeložen na příznivější dobu roční, ačkoli mezi lidem nastalo také reptání, že sucho toho roku je trestem za to; také konservatismus! Arcibiskup Olomoucký od té doby neustal o Velehrad pečovati, a že dnes velehradské svatyně náležejí k nejpěknějším, že veliké poutě

a schůze jsou tam tak usnadněny, je z veliké části jeho záslubou, již třeba vděčně vzpomínati.

V Brně, které se k národní, okázalejší slavnosti lépe hodilo. vrcholem slavnosti byla slavná mše svatá, kterou sloužil Sušil u minoritů, při které nejen prostranný chrám, nýbrž i blízké ulice byly věřícími nabity, a velkolepý koncert, při němž „Beseda Brněnská“, nedávno před tím založená, zpívala řízena svým sbormistrem Pavlem Křížkovským také jeho sbor na slova Sušilova „Svatý Cyrill a Method“, složený ku slavnosti této ¹⁾ Úchvatně působila zvláště modlitba „O vy bratří přesvatí“ . . . a věta: „Vždyť ať v kráse zaskvívá se nad Slovany obloha“; hudebník tu arciv překonal básníka, jenž nedaleko koncertního altanu stál až k slzám jsa dojat. ²⁾

¹⁾ Srv. zde str. 143 ¹⁾

²⁾ Popsány jsou slavnosti tyto obšírně v různých statích »Sborníku Velehradského«; popis brněnské byl by nynějším brněnským Čechům v ledačem velice poučný Dostavil se Palacký, Purkyně, Rieger a j. jakožto hosté starobrněnského kláštera, Rus Popov atd.; za to ujeli vůdcové českého národu na Moravě, Dr. A. l. Pražák, ač důtklivě pořadateli vyzván, aby se účastnil a Dr. Helcelet, a řízení slavnosti ponecháno mladým zemským úředníkům, jako byl archivář Vincenc Brandl nebo zemský official Vincenc Chytil. Nedávno založený »Český Čtenářský Spolek« (1861) a »Beseda Brněnská« (1860) osvědčily se tu znamenitě. Nejhůře se vedlo komisaři policie Vaňkovi, neboť vláda slavnosti nerada viděla a zameziti jich v novém období svobody přece nechtěla. Vaňka, který býval pokaždé při poradách slavnostního výboru, vida zástupy odevšad do Brna se valící, trnul strachy. Byl sice dal dovolení, pozvati zpěvacké spolky na koncert, ale vida plné vlaky návštěvníků z Čech přijížděti, s úžasem osopil se na výbor: »Vždyť vy jste pozvali celé Čechy!«, což ovšem trochu bylo pravda. V Lužánkách nemělo se mimo proslov MDra Kallusa řečniti. Archivář Brandl by byl rád pražské hosty aspoň uvítal. Přiběhl tedy k Vaňkovi, aby se šel podívat na druhý hodně vzdálený konec parku, tam prý snad hrozí nějaký nepokoj. Zatím vyskočil na stůl a řečnil. Právě když Rieger končil svůj dík za to uvítání, vracel se Vaňka — ovšem ani zde ani tam nestalo se žádné neštěstí. Ostatně prý byl Vaňka, jinak ne zlý člověk, nějakou půjčkou i později příznivěji pro nás naladěn. — S největší rozkoší vypravují pamětníci, kterak práněmecké Brno zapůjčilo i městské prapory k dekoraci. Deputace česká totiž navštívila dobromyslného purkmistrova náměstka Herltha a vylíčila mu, jaký to bude pro Brno krásný den atd., načež Herlth nařídil, aby se městské dekorace z radnice vydaly. Teprve po slavnosti zdvihl se ohromný pokřik proti němu, ale on zcela naivně se vymluvil, že mu nic nebylo povědomo atd. Prapory korporací ke slavnosti zavítavších složeny byly v redutě. — Z průvodu a banderí nejvíce prý vynikali návštěvníci z Kloboucka, vedení statečným rolníkem Wurmem, kteří když ubírali se mimo vojenské generalní velitelství, zanotila hudba jejich rakouskou hymnu, načež ovšem stráž nucena vzdáti čest — Komisař Vaňka vida tak imposantní sjezd přišel k arch. V. Brandlovi (jak mi tento sám vypravoval), že prý by velice krásně působilo, kdyby se poslal pozdravný telegram do Frankfurtu, kde právě rokováno o německém bundu a postavení Rakouska v něm, a porady se jaksi hatily.

Den potom (26. srpna) byl v městském (!) divadle koncertní závod ¹⁾ několika zpěvácích spolků, z nichž obdržel první cenu videnský s Fürchtgottem-Tovačovským v čele. Odpoledne pak byla národní beseda se zpěvy a nezbytným tancem v parku Pisáreckém.

Dojmy účastníků byly mohutné, povznášející. Jednota Katolická, Český Č. spolek a Beseda Brněnská mohly býti spokojeny . . .

B. M. Kulda později prý říkával: „Ať nám řeknou ti, kdo z té doby ještě na živě jsou a bedlivým okem strážili každý krok náš — ať nám řeknou, nebyl-li jejich panslavismus mátohou smyšlenou či snad nedobrym svědomím vykreslenou? Strážcové a strážení z těch let stojí sobě tváří v tvář! Ne bylo by lépe bývalo, kdyby to, co podezříváno a utiskováno bylo, moudře a obětavě se bylo podporovalo? Ti, kteří tenkrát měli jasnější pohled v budoucnost a utiskováni byli proto, zajisté všichni s dobrým svědomím poblížeji zpět na pout svou a na úlohu vykonanou . . .“ ²⁾

Člověk méně než Sušil k jádru prohlédající byl by ve slavnosti té viděl triumf oblíbené ideje cyrillo-methodějské. Lid i intelligence, ač ještě nečetná, setkali se tu v upřímném a slavnostním projevu nábožensko-národním, jenž ve svém způsobu byl snad na dlouhou dobu jediný, sám už nejsa prost všeho zlozvuku. Jak zmíněno, političtí předáci se slavnosti vyhnuli. Proč, není známo. Záminkou mohly snad býti nedávné neshody mezi oběma směry, zastoupenými oběma Jednotami, národní a katolickou, ač persekuce zatím nastalá mohla všecky důkladně vyrovnati; a při této příležitosti účastnili se činně i mnozí z protivníků směru náboženského, jako na př. jmenovaný Prúdek, jenž byl v pořadateltvu. Vlastní příčinou asi byla ona osudná polovičitost povahy naší, nerozhodná, nesamostatná, cizím vlivům příliš přístupná. Nemyslím jen v příčině náboženské, ač ta zde asi hrála hlavní úlohu, ale i národní. Přílišná opatrnost vzhledem k mocným proudům vyšším, která nám udělala tolik odpadlíkův a odrodilců, řídila i kroky vůdčích mužův, takto dvojím proudem nesených a v rozhodné chvíli nesvých.

Brandl se známou svou diplomatickou naivností odpověděl mu, že bude mnohem lépe, aby telegrafovali ti, kteří k onomu kongresu ponoukali.

¹⁾ Místnosti daleko nemohly obecnstva pojmati. Pokladník zábavního výboru Dr. Vašátko nemoha návalu vyhověti, byl nucen raději se vzdáliti. O koncertě vyslovil se sám recensent německého divadla, že takového koncertu Brno ještě nezažilo.

²⁾ Halouzka, Hr. Bedř. Sylva-Tarouca, str. 11. — V r. 1849. byl Kuldovi značně seškrtán článek o sv. Cyr. a M. v »Týdenníku« Ohéralově censurou (kan. Höchsmannem) pro slova národ, vlast!

Brzy potom nastalé poměry politické, ačkoli české strany většinou postavily se proti centralismu a liberalismu, otrávil český život náš na dobro. Němectvím a liberalismem nasákli naši lidé na vládě nějak závislí (učitelstvo, zvl. obecných škol, úřednictvo), a majíce mezi lidem vliv, působili naň v tomto neblahém směru protinárodním i protináboženském. Konservatismus český ukázal se opět povrchním, liberalismus zvítězil, mezi intelligencí téměř úplně, v lidu se mocně šíří.

Bylo by mylné, hledati v tomto zliberalisování naší veřejnosti jakýsi rys české duše, ráz českých dějin. Skutek jest ovšem takový, ale českého není v důvodech a ve vzniku pranic. Je to prostý následek závislosti. Byli jsme slabí, neměli jsme opory ani ve vládě ani valně v hierarchii; směr národně-náboženský byl tedy jaksi diskreditován, a to ovšem stoupenců neláká, kteří spíše jdou za silnějším. Je to zcela lidské. Českého v tom liberalistickém nátěru není pranic, nanejvýše ta slabost a poddajnost jest česká. Národ jest rozštěpen. Intelligence závislá na byrokracii jest sama byrokratická, vodnatě loyální, nic více; veřejnost naše nese se duchem tak říkajíc advokatským, ve špatném slova toho smyslu. Nerozhoduje tu přesvědčení neb zásada, nanejvýše zásada bezzásadnosti. Rozhodnost ve smyslu osobního přesvědčení není ráda viděna; trochu konservatismu, trochu liberalismu, jen žádná výstřednost!

Neblahý tento rozklad byl tedy dán a vypěstěn poměry zevnějšími, jako jinými poměry mohl býti vypěstěn soulad mezi národností a náboženstvím. Intelligence k náboženství nevšímavá neb i nepřátelská nebyla takovou od počátku nebo z nějakých hlubších důvodů věčných, nýbrž více z jakési povrchnosti a netečnosti k vážným otázkám bytu národního vůbec. Národní směr ve smyslu lidovém to nebyl, tím byl směr Sušilem a družinou jeho pěstovaný. Intelligence kromě kněží se lidu vzdalovala, potřeb jeho si nevšímala, znajíc jej pouze když ho sama potřebovala. Nepokoušela se vmysliti a vžiti v jeho potřeby a snahy, aby je v původním duchu řídila a zušlechtovala, nýbrž buď se ho vůbec stranila aneb nanejvýše svůj fadní liberalismus do něho vnášela. V zápasech o naše práva na př. v Brně působily právě lidové spolky na základě náboženském zbudované nejvíce, ale intelligence projevů jejich nepodporovala, ba ani si jich nevšímala, sama však ovšem požadovala, aby projevy její počtem a váhou svojí podporovaly, což se také dalo.

Takto Jednota sv. Klementa, která za nové ústavy brzy zase záležitosti politické do programu pojala a katolicko-politickou se

nazývala, měla vytčenu působnost v určitých vrstvách. A v čem snad působnost její byla sůzena, to nabrazeno zas organem jejím „Hlasem“, který přes veškeru nepřízeň doby se udržel a stále se rozšiřoval. Protivy v národním táboře rostly a se přiostrňovaly. Na sklonku života Sušil častěji projevuje neblahé tušení, jež duši jeho zkormucovalo 28. prosince 1867, kdy chystány nové zákony školské, manželské atd., píše B. Geisslerovi: „Blankyt se pošmuřuje. Bůh veď srdce králů a císařů a všech, kteří u výši postavení jsou. Nám jistě nezbyvá leč toho želati, o to modliti se a co na nás jest k tomu přispívati. Psal jsem Vám a nyní opětuji, zdokonalte se v českém jazyku a především v pravopisu ¹⁾ a nepřestávejte u vypracování spisu o manželství.“ Dru Kl. Borovému pak píše 2. ledna 1868: „Lituji, že se s „Nár. Pokrokem“ naděje naše nesplnily. Člověk bude brzo věřiti, že v Evropě idea práva vymřela a za ocean se vystěhovala, leč ani tam na žádné straně vtělení neb aspoň poznání té idey nepostřehujeme. Musíme působiti seč každý z nás jsme, ač vezdy bolestně to nésti musejíce, že mimo duchovenstvo téměř nikdo ze vzdělavců našeho národu se upřímně a s plným svědomím k církvi nenese.“ (Srv. ostatně zde str. 144., 146.¹⁾) 21. června 1851 psal do Vídně Fr. Hoškovi: „Právě se dovidám, že 2 či 3 čísla „Kath. Blatt aus Mähren“ byla od policie zabavena, poněvadž prý brojí úředníkům, že nemají víry, v čemž se s pravdou větším dílem neminul; ale nevěra nechce za takovou nyní považovati se, ač jsme slyšeli, že se z toho chlubila; ale veřejně nechce co taková potupena býti...“

Dle časových potřeb konány v Jednotě přiměřené přednášky, uveřejňovány rozpravy o časových otázkách, lid o dosahu jejich poučován. R. 1866. chystána sbírka časových brošur, avšak „pro nemožnost [bezpochyby peněžní] se od toho upustilo“. (Týž list k Borovému.) Tím radostněji vítá Sušil brošurový podnik pražský („Hlasy katolického spolku tiskového“).

Vážná doba ta sjednotila sice poněkud strany naše aspoň co do postupu zevnějšího, ale na krátko a bez trvalého úspěchu. Pohroma za pohromou stíhala v letech sedmdesátých národ spolu s Církví, a nejedna z nich může přičtena býti toliko na vrub nedostatečné přípravě povolanych strážcův a nedůslednosti i neupřímnosti stran. Odrodilců v intelligenci rostlo jako hub po dešti.

*

---

¹⁾ Farář Geissler, dříve spiritual alumnatu, byl Němec.

Jméno našich sv. věrověstův oslaveno také založením „Dědictví sv. Cyrilla a Methoda“.¹⁾ Povstalo po „Matičce“ Šemberově a vedle „Národní Jednoty“, když z jejího výboru měli vypadnouti při nejbližších volbách kněží, kteří by protináboženskému neb nábožensky lhostejnému směru se byli opírali. Jediný hr. Bedřich Sylva-Tarouca, snad že se zdál „nejsmířlivějším“, hlavně však proto, že byl nejzámožnější a znám jako štědrý podporovatel podniků vědeckých a uměleckých, navržen byl do výboru. Avšak on volby nepřijal právě proto, že ostatní kněží zvoleni býti neměli.

Kněz Jan Fáborský píše v létě 1849 B. M. Kuldovi²⁾:

„Jestli jste posud pět zlatých *jednotě* (národní) pro letošek nezaslal, můžete jich sobě pro jinší potřeby uspořiti. Bude Vám jistě známo, jak při poslední generální schůzi téměř všichni proti kněžstvu *vůbec* drze vystoupili. Veřejně se prohlásili, že žádného kněze ve výboru míti nechtějí. Proto již před volbou patřičný do výboru počet kandidátů vytisknouti dali a cedulky ty všem údům přítomným rozdávali. Že kněží vyloučení byli, mohl jste se přesvědčiti z Novin moravských. A k tomu ke všemu nescházelo moc, že by nám při schůzi té ještě byli vynadali. My jsme bez hluku odstoupili, a veřejně proti nim nevystoupíme nikdy, bychom stranu slovanskou neuvedli v posměch. Umínili jsme si však při jednotě katolické v Brně zvláštní odbor ze samých kněží sestaviti pro vydávání kněh rozličných (geografie, přírodopis, dějepis, theologie, povídky a jiné) v *duchu katolickém*. Kdo bude jako úd chtíti přistoupiti, vloží ve dvou rocích 10 zl. r. č. — *Hlas katolické jednoty* bude naším orgánem, a pustí se do politiky z *katolického stanoviska*.“

První porada o tom stala se v Rajhradě mezi G. Kalivodou, pozdějším opatem, a J. Bílým. „Stojíce v Rajhradě, když se tam sv. missie konaly, v průchodu do kostela vedle sakristie a missionářům naslouchajíce, umínili jsme si, že s Boží pomocí i pro Moravu zřídíme takový ústav, jakýmž až po tu dobu byl ústav Dědictví sv. Jana Nep.“ Tak píše o tom J. Bílý, tehda kaplan v Židlochovicích.

„23. července 1850 po kněžských exerciciích položen základní kámen Dědictví sv. Cyr. a Meth. v konferenci národomilovných

¹⁾ Jméno »Dědictví« přijato od »Dědictví sv. Václava«, založeného r. 1669. † Marií Šteyerovou, matkou slavného jesuity vlasteneckého. Roku 1831 založeno v Praze exjesuitou Ant. Hanikýřem »Dědictví sv. Jana«, kdežto »Děd. sv. Václava« r. 1790. téměř potlačeno, až r. 1859. jakž takž účelu svému vráceno. »Dědictví Maličkových« povstalo r. 1860. v Hradci Králové, »Dědictví sv. Prokopa« 1861 v Praze, »Dědictví sv. Ludmily« 1863 v Písku.

²⁾ Jan Halouzka, Bedřich hr. Sylva-Tarouca, str. 34.

kněží“, jak píše Matěj Procházka v náčrtku svých prací, přiloženém nyní k protokolům schůzí Dědictví. Starostou zvolen (doživotně, jako celý výbor) Fr. Sušil. Rozesláno provolání napsané J. Bílým:

Otění vlastenci! Katolíci moravští!

Nastala doba, abychom se obnovili duchem. Nejedny smutné výjevy věku našeho dosvědčují hlasitě, že usiluje nepřítel, více než kdy, nasítí koukolu na roli Boží, by naskrze udušena byla síje nebeská, svatými apoštoly Cyrilem a Methodem našim předkům přinesená. Denně rostoucí nevěra, liché náhledy o svobodě, zvláště pak hříšný spánek, do něhož se lid v pohodlném pokoji tak rád ukonejšívá, byly toho příčinou, že ne jeden z nás potratil živé povědomí, jaké to štěstí pravým katolíkem býti.

Odtud sobě vyložíme, že mnozí tam hledají spásy, kde ji nikdy naléztí nelze. Či zda-li kde spasení, nežli v Kristu a v Jeho svaté Církvi? — Pohlédněmež na všechny strany kolkolem, všude státníkové nejzkušenější s důvěrou obrazejí zraky své k Církvi katolické, vidouce v ní jedinou skálu, o kterou se rozraziti mohou vzteklé útoky živlů nepřátelských, uznávající v ní nezvratný sloup a utvrzení pravdy uprostřed měnivých myšlenek lidských, vítající v ní bezpečnou štěpnicí lepšího pokolení lidského.

Moravané! Katolíci! Povstaňmež ze spánku, by nám neodňal Pán vinici, vida, že nepřinášíme leč plané ovoce víry křesťanské. Netečnost jedněch musí proměnití se v horlivost, nevědomost a hříšný život jiných musí ustoupiti skalopevné přesvědčenosti a obcování křesťanskému. Vizte, kterak neúnavně sestavuje nepřítel pravdy vojska svá proti Církvi Páně! — Časopisy, obrazy, divadla, vůbec nesvědomité zneužívání slova živého i tisku znát on upotřebovati ku svedení neostražitých a neopatrných oveček Kristových. Cože vadí nám, bychom jemu na odpor touže zbraní ho odbíjeli? — Buďmež jako bratři Makkabeové, hájíce vlast milou a Církev mnohem dražší — a dá Pán, že musí padnouti Antiochus věku našeho, kterýž nám chce odejmouti dědictví Cyrillo-Methodějské.

Proto jsme se sestoupili v tábor posvátný, nazvaný „Dědictví sv. Cyrilla a Methoda“, abychom duchovní boj vedli pod těmito oslavenými vůdci proti pohanstvu, jakový bylo jim vésti před tisíciletím samým. Naši bratři Čechové již před lety zřídili „Dědictví sv. Jana Nepomuckého,“ a knihami odtud vydanými ne jeden Šavel obrácen jest v Pavla.

Že však nevěra již od dávných let, zvláště pak za dnů našich, o všecky vědy se zasazuje, vlévající v ně soptící jed svůj, nesmíme

my katolíci nyní přestávají na vydávání knih pouze náboženských, nébrž na nejvýše potřebí jest, činiti, co vždy druhdy činivalo se v Církvi — bychom totiž o všech vědách a předmětech pracovali, a do všech opět nadhvězdného rázu ducha vlévající, je všechny ve službu pravdy katolické a blaha národního uvéstí se snažili. Za vzor mohou nám býti katolíci francouzští, kteří nedávno pod ochranným řízením svých výtečných biskupův podobné zbrojnice pravdy čili spolky zařídili.

Nížepsaní kněží katoličtí domnívají se hodnými býti té důvěry, by jim po vydobytém schválení vysocedůstojného pastýře vrchního založení a vedení tohoto Dědictví v hlavním městě Moravy svěřeno bylo. Oni se odhodlali k tomu za nejednou důležitou zkušeností, spoléhajíce při tom na Boha a na dobrou vůli národa moravského a horlivého velebného duchovenstva jeho. Nevedlo je k tomu leč snaha upřímná, aby tentýž duch církevní, který oblažil předky naše ústy sv. blahověstů, nyní opět hromovým hlasem bouří odešlých zavítal k nám v rodiny, obce a městečka naše, aby náš milý lid slovanský kolísaje se mezi nevěrou od západu a odtržkou od východu, v úzkém spojení s pastýři svými nejen sám ve víře římsko-katolické pevně setrval, nýbrž jak slovem, tak zvláště krásným životem a důvěrnou modlitbou soukmenovce na východu od matky Církve odtržené do jednoty přivéstí se snažil.

V Brně, na den sv. Víta, patrona českého i moravského 1850.“

Podepsáni byli: Sušil, professor, starosta; Rob. Šuderla, kaplan dómský, tajemník; Ed. Karlík, kaplan u sv. Magdaleny, pokladník; Beneš Kulda, spirituál, jednatel.

Ostatní výbor: Viktor Šlossar, prelát rajhradský; Ludvík Tidl, děkan v Oujezdě; Bedřich hrabě Sylva-Tarouca, kněz církevní; Guntír Kalivoda, professor; Dr. Beda Dudík, professor; Matěj Procházka, professor; Tomáš Procházka, kaplan v Ivančicích; Frant. Škorpík, duchovní správce v Bohdalicích; Josef Těšík, lokální v Nosi-slavě; Tomáš Šimbera, lokální v Komíně; Jiří Slota, kaplan v Žeraticích; Jan Bílý, kaplan v Židlochovicích; Jan Fáborský, kaplan v Židlochovicích; Bedřich Geissler, kaplan v Oujezdě; Fr. Poimon, redaktor „Hlasu“; Karel Zelinka, kaplan v Líšni. —

První výborová „schůzka“ konána 23. října 1850; protokol podepsali: Fr. Sušil, Robert Šuderla, Tom. J . . . . ., Fr. Poimon, B. Tarouca, Dr. B. Dudík, Tom. Šimbera, Jan B. Fáborský.

V programě Dědictví bylo (z ročních úrokův a z polovice jistiny toho roku přistouplé, kdyby úroky nepostačily) vydávati

pouze knihy nepolitické, především poučně-náboženské. V druhé schůzi (16. prosince 1850) ustanoveno nevydávati překladů, z čehož vyňaty později překlady knih „starožitných“. Výběr ustanoven dle návrhu hr. Taroucy ve schůzi 4. (4. listopadu 1851) tak, aby se vydávala knihovna vůbec poučná, pak životy svatých a knihovna spisů zábavných. O zábavné spisy rozpředl se spor: Sušil jim nepřál pravě, že lid v životopisech svatých nalezá nejlepší zábavu, Kulda zase zastával se slušné belletrie, kterýžto návrh ovšem zvítězil. Prvním takovým podílem byla Wisemanova „Fabiola“ (r. 1857).

Jiným sporným předmětem byl druh písma, jakým se knihy měly tisknouti. R. 1850. (16. prosince) usneseno k žádosti učitele Jos. Bernarda z Křižanovic, aby se knihy pro lid tiskly švabachem, což několik let se dalo. V poradě o „Fabiolu“ střetli se (11. března 1856) zástupcové obojího písma a zvítězil návrh latinky; proti hlasoval Sušil, M. Procházka a Ed. Karlík. I veřejnost moravská byla rozštěpena: jedni děkovali za změnu, jiní proti latince protestovali. U „Dějepisů sv. katol. Církve“ od Dra J. Bílého zase zvítězili (17. března 1858) švabašníci, proti nimž ohlásili votum menšiny latinské: Ign. Wurm, Per. Obdržálek, Jan Soukop a B. M. Kulda. Věc na pohled malicherná byla tehdy pro venkov dosti důležitá; mladší údové byli ovšem pro pokrok, a právem . . .

Z prací zamýšlených některé vyšly, některé neprovedeny. Kromě kalendáře „Moravana“, jenž od r. 1851. (na r. 1852.) vychází, byl první podíl „Putování Krista Pána“ od T. Procházky a mapa Palestiny od J. Fáborského.¹⁾ Jiné z předních prací jsou: Dra Škorpíka Missie tichomořské, Jak. Procházky Montalembertův Život sv. Alžběty, Život sv. Františka Borg., sv. Angely, M. Procházky zvláště důkladný Život bl. Jana Sarkandra, Dra Fr. Hoška Život sv. Augustina, Fr. Valoucha Život sv. Jana Kapistrana, Ant. Dudíka Pravé dějiny sv. mučenníků východních. Úmyslem Sušilovým, jenžto hlavně na životopisy svatých naléhal,²⁾ bylo seznámiti lid s vy-

¹⁾ Kněz Fáborský vůbec prováděl mapy a kresby pro Dědictví. Honorář věnoval na to, aby gymnasista neb ústav dostávali knihy Dědictví zdarma. K návrhu Dra B. Dudíka bylo 4. listopadu 1851 ustanoveno dávatí honorář spolupracovníkům, když by si ho přáli.

²⁾ Sušil už r. 1838. (9. července) psal redakci „Časopisu katol. duchovenstva“: „Ze všech stran se na mne naléhá tuto v Moravě, abych o vypracování životů Svatých a Světíc Božích v mateřském jazyku se pokusil“, a táže se, zdali už někdo o tom pracuje a brzo-li dílo takové vyjde. 4. dubna pak 1839 píše mu Hugo J. Karlík, praemonstrát z Teplé, že o díle takovém delší dobu již pracuje a značnou část má do tisku uchystánu, že však by práci Sušilově ustoupil, „jsa přesvědčen, že

nikajícími postavami dějin církevních, aby seznaje lépe osudy Církve více a více si ji zamilovával. Díla ona nejsou pouhé knížky pro pobožnost, nýbrž většinou cenná díla historická. Na r. 1864. vydána Fr. Ronovského Hospodářská kniha (v 13.000 výt.).

Vyjednáváno bylo o díla jiná ještě, na př. na r. 1854. již měla vyjíti Dra J. Bílého Dobrověda katolická, již vlastně dosud nemáme, Sušil slíbil „Cesty a působení čili skutky apoštolské“, ze Slovenska chystán životopis sv. Štěpána, svého výtečného žáka Hoška vybízel Sušil, aby přeložil syrské hymny a Koran, M. Procházka měl napsati všeobecné dějiny atd. K těmto a jiným spisům nedošlo.

Působnost „Dědictví“ byla číselně i mravně vydatná, připojujíc se vhodně k působnosti katolických jednot, jež měly na starosti více stránku politickou a organizační. Při „Dědictví“ mohla se vyvinouti zdařilá činnost vědecká, jaká zajisté zakladatelům na mysli tanula.

Cyprian Lelek, horlivý buditel slezský, navrhuje Sušilovi v listě 21. prosince 1860, že by „Jednota sv.-Klementska mnoho užítku způsobila, kdyby při budoucím valném shromáždění zvláštní oddělení pro vědu a literaturu bylo ustanoveno, do kteréhož by všichni čeští a polští professorové jak na universitách, tak na gymnasiích, potom vydavatelé českých časopisův i spisovatelé a konečně také všichni učitelé v národních školách zazváni byli. Já myslím, že by tak Vaše starodávní přání se vyplnilo a celá národnost by krásněji prokvetla. Já myslím, že by všichni ti jmenovaní učení rádi Vás uposlechli, anť jsem v rozmluvě s p. Dr. Krásou, redaktorem „Času“ [v Praze] poznal, že jste v největší vážnosti u vlastencův českých.“ Návrh tento ovšem neuskutečněn; vzdálený pozorovatel-idealista viděl příliš růžově, soudě o druhých podle sebe!

„Dědictví“ rozšiřovalo působnost svou i za hranice Moravy, zvláště na Slovensko. Sušilovi velice záleželo na jednotě jak mezi zeměmi koruny svatováclavské tak Slovenska s nimi.

Dne 2. února 1852 píše Hoškovi do Vídně:

„O Slovácích víte, o jejich vzdornosti proti nám Čechům (tak se nehanbím nazývati, ač jsem sotva jednou v Čechách byl), o separatismu jejich a o jeho záškodnosti i pro ně i pro nás. Jsoutě i

---

životy nadzvěsné [Sušilem spisované] oněm se vyrovnají, které v díle „Spisy sv. Otcův apoštolských“ četl.“ Sušil sice se i dále hagiografií zabýval a z ní mívával přednášky, ale od onoho díla upustil. Za to tím více jiné k životopisům svatých nabádal, takže se jich v „Dědictví“ scházelo snad více než bylo najednou právě záhodno.

u Vás Slováci v Pazmaneum; ¹⁾ jak ti smýšlejí? Jest to neštěstí a neblaho pro nás Slovany, že namísto spojení více a více rozpojení a rozdělování mezi námi valně pokračuje a místo lásky vzdor, nenávisť, závist a jak ty nepravosti slují, do srdcí se vhnizdují. Co z toho má pojití? Kdy požehnal Pán lidem nesvorným, on kníže pokoje? Ty půtky v slovanských Vid. novinách odkrývají hrozné věci a téměř stydno jest mi patřiti k národu tomu, jenž mezi literáty a snad výtečníky svými takové pohoršlivce počítá. Nedalo by se skrze Pazmanisty něco činiti? Vydá dědictví naše svolání na Slováky, aby je úsilně k jednotě s námi vzbudilo — ač nebude-li to pouhé větru honění —; nepropůjčili by se nám v tom ti vel. páni ve Vašem ústavu? Potřeben katalog redaktorovi „Hlasu“, katalog duchovenstva v Uhřích, nemohli by tou cestou ho dostati? Prosím, neváhejte zpraviti o věcech těch“

Dr. O. Radlinský, zastance spisovné slovenštiny, ač jinak smířlivý a k dohodnutí náchylný, představoval si věc tak, „aby se pro národ písalo v jeho vlastním nářečí, při tom pak aby literati a učenější ze všech kmenů slavjanských se sblížili k jednomu jazyku spisovnému, k tomu totiž, který byl jednou všem Slovanům obecný a posud nejvíce podržel svůj původní typ slavjanský, a zdě rozumím jazyk ruský. Již jestliže bratři Češi vystavují slavjanskou vzájemnost v tom smyslu, aby se každý vzdělanější Slavjanin: Čech, Poljak, Chorvát, Rus atd. obeznamoval se všemi slavjanskými nářečmi, která však není praktičná, není možná; nebo kteříže ze Slavjanův jsou tak zámožni, žeby sobě zaopatřiti mohli všechny grammatiky, slovníky, chrestomatie, spisy slavjanských nářečí! Tím ovšem skůr ano velice snadno se dá dosáhnouti ona slavjanská vzájemnost v tom smyslu: když každý Slavjanin vedle svého vlastního nářečí bude se učiti jen jednomu a tomu samému slov. nářečí, které již většina Slavjanstva uznala za nejzpůsobnější k zavedení literárního porozumění všech Slavjanův mezi sebou. Kdyby se všickni vzdělanější Slavjani takéto jedině možné vzájemnosti ujali, měli by jsme za jeden rok jeden jazyk spisovný pro literaty — jaký by to byl zisk ne toliko pro Slavjanstvo, ne toliko pro spisovatele, než i pro Církev samu! Ideu tuto již mnozí horlivější Slavjani pojali a pojímají i vyučují se řad radem [?] aspon na Slovensku, v Chorvátsku, Slavonsku i mezi Slovinci mnozí jazyku ruskému. Co se

---

¹⁾ Vyšší studijní ústav ve Vídni pro kněze z Transleithanie, podobný Frintaneu, kde Hošek právě studoval.

dělá v Čechách a na Moravě, není mi dosud známo, avšak i tu jen to nejlepší úfám.“¹⁾

Naproti tomu Jiří Slotta hájil úplnou jednotu jazyka spisovného, tedy českého, zastáváje na Slovensku názory Sušilovy.

Slováci sami pozorující maďarisační choutky kolem sebe, založili si spolek vydavatelský pod ochranou sv. Vojtěcha. O jednání stran spolku toho píše Sušilovi Jiří Slotta dne 2. června r. 1858. svým trochu ostrým způsobem: „Záležitost spolku sv. Vojtěcha přenesla se k nám do Báňské Bystřice. Já sám vyzván od Pešť-Budinčanův a vyslán od národovcův bystrických podniknul jsem cestu do Budína o minulých svátcích velikonočních, kde mi všechny listiny ano i posavad učiněné příspěvky u Palárika u přítomnosti více Slovákův odevzdány byly. Co nestálého a bezrázného Radlinského k tomu pohnulo, snadno dá se pochopiti. Nemožnost provésti, co započali, poněvadž započali nemoudře, neprozřetelně, bez porady ostatních Slovákův a separatisticky. Podivná to věc, já největší zastupitel českoslovenčiny na Slovensku, kterého by byli ještě před rokem v lžici vody utopili, musel jsem se státi prostředníkem mezi Budínem a Bystřicí! „Až nám ten odejde, co si počneme?“ táží se druh druhá, neboť Slováci naučení jsou fuky dělat, ale nič nepracovat. Zřejmým důkazem jest tuším dosti jejich literární život.“

„Dědictví“ vydalo v tomto smyslu lithografované provolání ke Slovákům, podepsané Sušilem, Karlíkem a Kuldou. Vybízejí a slibují podporovati časopis „Cyrill a Method“, pokud bude česky psán, poukazují na to, že Lutherani a Maďari podporují odluku, aby Slováci ve víře i v národnosti oslabili.²⁾

Provolání to zní takto :

P. T. Důstojný Pane!

V Báňské Bystřici v Uhersku bude vycházeti od nového roku 1852 katolický týdeník pod jménem „Cyrill a Method“, kterýž po nedlouhé přestávce Nejdůstojnějším panem Biskupem tamnějším k novému životu povolán jest. Komu neblahé třenice v Uhřích stranu řeči slovanské povědomy jsou, nebude se diviti, že i při vydávání tohoto časopisu povstala otázka, má-li vycházeti v řeči českoslovanské, kteráž

---

¹⁾ List Sušilovi z Budína (9. května 1852), kde Radlinský byl tehda redaktorem zemského zákonníka.

²⁾ V protokole Dědictví ze schůze 10. února 1852 nacházím však poznámku, že se jednalo o návrhu vydání provolání takové, ale že návrh přimluvou Slottovou a Dra B. Dudíka padl. V téže schůzi ustanoveno též vydávati kromě knih náboženské obrázky; škoda, že se to nedálo hojnější měrou.

od jakživa písemnou řečí Slovákův jest, anebo v nářečí slovenském, kteráž někteří novotáři uvozují v písmo a v knihy. — Nejdůstojnějším panem Biskupem Báňsko-Bystřickým zvolený redaktor „Cyrilla a Methoda“ vydal z nařízení vrchního pastýře svého provolání na předplatitele, aby sami většinou hlasů rozhodli, má-li časopis ten vydáván býti v řeči české nebo slovenské? Vel. p. redaktor sám nahlíží a přeje, aby týdeník jeho vycházel v řeči české, což odůvodnil řka: „Řeč československá odporoučí se netoliko dávnověkým užíváním u Slovákův Karpatských, nébrž také svou největší u nich rozšířeností; neboť nejenom veliká část našich krajanů spisovatelů této řeči až do dnešního dne užívá, ale také, jelikož svaté písně, modlitební knihy a vůbec spisův náboženských u nás čítávaných nemalá část z Čech původ svůj bere, není krajiny, v nížby Slovan Karpatský formy řeči československé neznal, což vyplývá ze samé podobnosti této řeči se všemi u nás užívanými podnářečími, kteráž podobnost neporovnatelně větší jest než u rozličných podnářečí jazyka buď německého, buď francouzského, buď italského — a přece nevymezuje tato větší nepodobnost jedno- a stejnorodou literaturu u jmenovaných národů. Odporoučí se krom toho nářečí české svou přiměřenou pravidelností mluvnickou, a (bych ostatních důvodů pominul) svou starou i novější literaturou, zvláště theologickou, anaž jest poměrně bohatá.“ —

Dědictví sv. Cyrilla a Methoda s radostivou ochotností a s bratrskou podílností ujímati se bude časopisu tohoto na sousedním Slovensku, a napomáhati chce dle sil svých rozkvětu jeho, avšak toliko pod výminkou tou, bude-li se vydávati v řeči české; neboť šíření spisův v nářečí slováckém považuje výbor Dědictví Cyrillo-Methodějského za separatism, který se na straně Slovákův ničím neliší od samovraždy duchovní. — My pak ohlášený časopis, bude-li v řeči české, podporovati chceme také z příčin těchto: Již sám prospěch Dědictví našeho vyžaduje, aby se, jakož až posud vezdy, na Slovensku československá literatura šířila, nikoliv pak z brusů nová literatura v slovenském podnářečí násilně tvořila, aby i spisy našimi Slovákům poslouženo býti mohlo, čehož zajisté tím vroucněji žádati jest, an nikterak nelze v nynějších okolnostech v nedlouhém čase samostatnou slovenskou literaturu tak zvelebiti, aby potřebám slovanských katolíkův v Uhřích vyhověti mohla. — Pozíráme-li na věc tu se stanoviska čistě církevního, vyskytá se nám opět důvod důležitý, bychom toliko spisy české na Slovensku podporovali, an právem obávati se jest, žeby rozdělením literatury slovenské od literatury československé katolicismus bratří Slovákův valně utrpěti mohl, jelikož tamnější katolíci počtem nejsou v takovém poměru k nekatolíkům, jakož jest v Čechách a na Moravě. Kdož pak jsou ti, jenž mermomocí vytvořiti chtějí novou literaturu slovenskou? Slovácko-lutheranská strana pod Štúrem a Hurbanem o to úsilovně pracuje, bojíc se účinkův šířící se literatury československé, neboť přesvědčena jest, že v katolických Čechách a na katolické Moravě protestantism a novomodní husitism nikterak více udržeti a zakotviti se nedá. — Maďarská strana, velkou částkou kalvínská, rovněž odporoučí Slovákům pod vetším pláštěm nalíčeného přá-

telství Slovákům záhubný separatism v literatuře, a potajmu odříkává si s úsměvem nikdy nestarnoucí zásadu: „Divide et impera!“ —

Titěž důvodové (vedle jiných) nepochybně i vysokému ministerstvu byli příčinou, že dalo velemoudré nařízení, aby v Uhersku ve školách slovenských vyučovalo se řečí českou. — Nechtíce ještě více důvodův pro věc již o sobě světlou hromaditi, osmělujeme se vyzvati velectěné, velebné pány bratry své, aby prohlédajíce ku blahu bratrského národu na Slovensku, nový jejich časopis katolický „Cyrill a Method“ všemožně podporovali odebráním, jakož všickni údové výboru Dědictví sv. Cyrilla a Methoda, s nimiž nám mluvíti bylo, skutečně učiní. Časopis ten, pod redakcí vel. p. Michaele Chrásteka v Báňské Bystřici vycházeti bude každý týden o jednom archu; předplatní cena jest i s poštou na celý rok 4 zl. 20 kr., na půl léta 2 zl. 10 kr., a na čtvrtletí 1 zl. 5 kr. stříbra; kteréžto předplatní peníze račtež P. T. Důstojný Pane buď přímo do Báňské Bystřice na redaktora, buď na vel. p. Eduarda Karlíka, pokladníka Dědictví v Brně bez odkladu laskavě odeslati, libo-li tak bratry Slováky podporovati; lhůta k novému roku jest krátká. Jenom račte v dopisu výslovně projevíti vůli Svou, že předplácíte pod tou výminkou, bude-li týdeník ten v řeči české vycházeti.

Poroučí se s úctou všestrannou

Eduard Karlík,
pokladník.

František Sušil,
starosta.

Beneš Kulda,
jednatel.

O věci této, jak známo, i u nás různě se soudovalo. Převládala někdy i domněnka, že spisovná slovenština jest nejen oprávněna, nýbrž i nutna. Dnes dává česká a z veliké části i slovenská veřejnost za pravdu Sušilovi, nikoliv obhájcům slovenštiny, ačkoli na sjednocení je snad už pozdě. Jmenovaný Radlinský sám upouští od svého odporu, chtěje udržeti spojení československé. Báňsko-Bystřický biskup, slavný Slovan Mojzes přál jednotě; ač prý dle jeho přání měla většina odběratelů rozhodnouti, jakým jazykem má „Cyrill a Method“ býti psán, přece sám klonil se k češtině a tak také vydávání zařídil. Pohříchu neodolal časopis ten dlouho trvalému odporu a nedostatku podpory. Na Moravě se ještě něco odbylo, ale do Prahy se posílaly celkem jen dva výtisky — „Pražským Novinám“ a prof. Hattalovi.

Akce „Dědictví“ ve prospěch jednoty československé měla toliko ten výsledek, že se více knih českých dostalo na Slovensko, jež konečně i dnes co do duševné potravny jest odkázáno na české písemnictví a také ho poměrně dosti používá.

Ve schůzi 16. října 1855 projednáván návrh Ant. Rybičky z Vídně, slovnatného později spisovatele, vyložený dopisem ze dne 24. prosince 1854, jenž pro zajímavost zaslouží býti uveřejněn.

Důstojný a vysoce vážený Pane!
Veleučený Pane Professoře!

Prohlížeje k vznešenému a blahodějnému účelu, který sobě Dědictví ss. Cyrilla a Metuda vytkló, ustanovil jsem se na tom, že přistoupím co úd k tomu ústavu národnímu. Nevěda však na koho bych se u věci té obrátil, osměluji se Vaši Důstojnost, jakožto starostu řečeného spolku, co nejšetrněji žádati, abyste sobě nestížili příležitích deset zlatých k. m. jakožto předepsanou sumu vkladu laskavě přijmouti, tu kde náleží odevzdati, a to, čeho potřebí, abych za úda dědictví řečeného pokládán a zapsán a — možno-li — knihami letos o dědictví toho vydanými podělen byl — laskavě a milostivě opatřiti, při čemž toliko ještě připomínám, že bych sobě přál, aby knihy a věci, kterých se údům podává, odevzdávány byly pro mne do kněhkupectví brněnského, kteráž spisy dědictví Sv. Cyrillského má v komisi, odkud bych já je pak buď poštou, buď zdejším knihkupectvím Leovým odebíral.

Při této příležitosti nemohu opomenouti, projeviti a přednésti Vaši Důstojnosti prosbu a návrh následující :

Dědictví sv. Cyrilla vydávati chce povídky poučné a zábavné a učinilo k tomu konci již vyzvání k spisovatelstvu českému. — Dle mého zdání sotva se však vyhoví povídkami podobnými potřebám, ku kterým dědictví při vyzvání a vypisování tom prohlíželo. Mámeť povídek tak řečeného obsahu mravního a poučného již veliký počet, ovšem že z větší části pouze z jazyků cizích přeložených, jakož jsou povídky Šmidovy, Niericovy, Hoffmanovy a tp. V příčině povídek těchto a vůbec všelikého povídkování pro lid a mládež nemohu ale a nebudu jiného zdání, nežli které u věci té kompetentní bohužel že k nenabytné ztrátě literatury naší příliš časně v Pánu zesnulí mužové, jakož byli Vinc. Zahradník a Fr. Sláma v časopisu pro katol. duchovenstvo pronesli, že totiž lid náš povídkami à la Schmid et Cons. málo získá, ježto povídky ty vždy jen pokládá za povídky, t. j. smyšlenky a báje, a málokdy ví a má chuti, pravé v nich obsažené jádro mravoučné — ač jestli v nich jaké — rozluštiti aneb pro život něčemu praktickému se naučiti. — Jsouť ovšem povídky v svém způsobu a dle své tendenci praktické vším právem klasické, kp. Zschokovy (Kořaleční mor, Zlatodol, Mistr Jordan), Gothelfovy (Vojta &), avšak ty máme již na jazyk náš vyloženy; že by pak mezi spisovateli našimi se našlo někoho, kdoby něčeho podobného pro lid náš tak se hodícího sepsati s to byl, jak toho řečení Němci

dovedli, o tom nejen maličkost moje, nýbrž i každý jiný, kdo naše dosavadní literární korifey zná, vším právem až dosavade pochybuje a pochybovati musí.

Dle mého skromného zdání měli bychom nechat — alespoň nyní — všelikých povídek, o nichž, třeba by se znamenitý honorar za ně vypsál, vždy bude pochybné, dosáhne-li se jimi toho, čeho se chtělo dosíci, a mělo by se raději prohlížeti k vydávání jiného spisu, jímžby se snáze a také levněji dosti učinilo potřebám, kterým dědictví sv.-cyrillské vyhověti usiluje.

Spis tento, jak já za to mám a se domnívám, budiž spíše čítanka pro lid, čili kniha čítací, jakých v literatuře německé, anglické i francouzské (Lesebuch, Hausbuch, Hauschatz atd.) mnoho, a to dobrých a praktických pozůstává. V knize této by se měly vypisovati a líčiti jednotlivé památnější, zvláště na mravní vyvinování se člověčenstva vůbec a křesťanstva zvláště se vztahující příběhy, děje a vynálezy a to ze staré i nové doby, kp. války Řeků s Peršany, Židů s Římany, války křížové, vynalezení tiskařského a jiného umění, životopisy mužů velikých, staré i nové historie, Mojžíše v porovnání s jinými zákonodárci, Cyra, Sokratesa, Epaminonda, Konstantina Velikého, Augustina, Karla a Alfreda Vel., Kolumbusa, Otců církevních, Ignace Lojoly, Karla Bor., Petra Velikého a tp.; pak mužů a žen o rozšíření víry křest. mezi národy vůbec a mezi Slovany zvláště zasloužilých: St. Boniface, Štěpána, Olgy, Doubravky; obrazy z válek mongolských, třicetileté, z prvních persekucí křesťanstva za Římanů atp. . . taktéž i vypsání pamětných měst, hradů, znamenitých úkazů přírodních, obrazů přírodopisných, zajímavých obyčejů a zvyků národních, ku kterýmžto vypsáním by se často pro větší zajímavost a názornost přidati mohla i vyobrazení, kteráž by se nemusela dávatí teprv původně a znovu dělati, nýbrž by se — a to za levnou cenu — použití mohlo otisků z obrázkových novin domácích i zahraničných, v nichž — zvláště v „Österr. illustr. Zeitung“ — mnoho zajímavých obrazů z domácího života a dějepisu se obsahuje.

Čtením popisů takových byl by lid náš ihned postaven a položen v život pravdivý, praktický, vzorný a vůbec křesťanský; poučil by se přečta jeden i dva listy více a důkladněji — jsa přesvědčen, že to, co takto čte a jako živě před sebou vidí, skutečně se stalo, a v skutek uvedlo od lidí jemu rovných, ovšem často

menšími prostředky nežli on vládnoucích, — více a jistěji, nežli čítáním sáhodlouhých povídek, o nichž vždy jen se bude domnívati, že jsou smyšleny a tudíž nemohou mu býti pravidlem.

Že by kniha tato čítací musela psána býti slohem srozumitelným co možna nejvíce, při tom však jazykem čistým a ušlechtilým, rozumí se samo sebou; pročež by potřebí bylo, aby před vydáním jí podána byla k revisi, co se týče jazyka, mužům, kteří jsou jeho tak mocni, jako Slovník Vaše nebo p. prof. Šembera, archivář Erben a tp.

Mámeť ovšem již dějepis církevní i všeobecný, jakož i knihy čítací pro školy gymnasiální, v nichž se o věcech a mužích výše řečených leccěhož dočísti možno, — namítne mi někdo —, avšak tuto odpovídám toliko, že při spisování kněh právě řečených spisovatelových zřetel měli zcela k jinému čtenářstvu a účelu, nežli z jakého se skládá větší část údů dědictví sv. Cyrilla a ježž toto sobě bylo vytklo, a že knihy dotčené z řídka jen se nalezají v rukou údů dědictví tohoto.

Čítanka taková by mohla, ovšem musela záležitosti z několika dílů čili pokračování, tak že by se vždy v 2—3 letech mohl vydávati jeden díl, který by vždy jiné a jiné věci a osoby popisoval, a tudíž by čítanka tato svým časem i jakous takous encyklopedii působila, zvláště kdyby náležitými rejstříky byla opatřena; — že by se pak mohlo a mělo také použití mnohých dobrých článků, které zde onde již v časopisech a kalendářích jsou roztroušeny a již pozapomenuty, netřeba připomínati, a že by se i užití mělo mluvy nejen prosaické, nýbrž i krásných ballad, pověstí a legend v řeči vázané, ježto by psány byly tak jak jsou veliké básně Vašnostiny, Erbenovy, Vackovy a Štulcovy, rozumí se samo sebou a bylo by to i přáti i radno pro větší zánímavost a rozmanitost.

Avšak již příliš jsem zneužil trpělivosti Vaší Důstojnosti, avšak vědom jsa toho, že na nikoho se neráčíte horšiti, kdo to poctivě smýšlí s národem svým, naději se, že i mně na zlou stranu to nebudete vykládati, že sotva přistoupiv k dědictví sv. Cyrilla, již se osměluji řídicímu Sboru jeho činiti návrhy a jeviti snad nespojenost s tím, na čemž se již ustanovili.

Všeho dobrého Vaší Důstojnosti na P. Bohu ze srdce žádaje, činím se Vašnostině přízni poručena, zůstává se vši šetrností Vaší Důstojnosti

oddaný ctitel a služebník

Ant. Rybička,

tajemník u c. k. nejvyššího soudu.

Velmi rozumné tyto návrhy Rybičkovy bedlivě uvažovány, avšak vydati takové dílo všenaučné nebylo možno jednak pro technické obtíže co do obrazů v Brně tehda téměř nepřekonatelné, jednak pro nedostatek potřebných na to peněz a hlavně snad — potřebných pracovníků. ¹⁾ Kalendář „Moravan“ ostatně hleděl poněkud nahraditi po částech, čeho by se na takovém díle požadovalo.

¹⁾ Konec r. 1853. mělo Dědictví jistiny 15.798 zl. 14 kr. — obnos to na krátkou dobu trvání slušný, na větší podniky však přece nedostatečný, nad to ne zcela vydajný. Na tomto místě budiž vzpomenu originelního muže Šeb Kubínka, který o rozmnožení údy a rozšíření českých knih z různých »Dědictví« (i z »Matice Moravské«, ale těch méně, protože jsou víc učení údové, jak ve svých »Dějích Kubínka« r. 1878. str. 38. praví) má veliké zásluhy. Byl z Blažovic u Brna; chtěl se vzdáti otcovského dědictví ve prospěch synovce svého, aby v dobrovolné chudobě mohl šířiti po vlasti dobré knihy, pan vrchní však toho nedovolil. Když obecní úřad namítal, jak může takový člověk, jenž chodí po poutech, hospodařit, odvětil pan vrchní, »že mnohý je čtrnáct dní ve vinopalně« a přece ostává hospodářem. Později prodal Kubínek všechno, peníze věnoval na knihovny školní ve 13 okolních obcích a na podporu »Dědictví«. V ranci maje knihy putoval přes 30 let po Moravě a Čechách, prodával knihy, sbíral údy, káral a napomínal lidi (ani kněží nevyjímaje) ke ctnostnému životu, žil ve stálém odříkání, které na sklonku života přecházelo až v nepříjemnou pro hostitele zanedbanost. Jak vzpomínky jeho svědčí, byl velmi sčtělý, nemaje však základního vzdělání nezažil toho, co četl. Činil dojem fanatického podivína po způsobu tolstojském, ale rozšířil na tisíce a tisíce dobrých knih. Půsleze ovšem měl svoji prazvláštní knihu za nejlepší . . . Psána z části v řádkách podobných biblickým veršům, místy rýmovaných, z části obyčejnou prostomluvou. Líčí Kubínkovy osudy, doporučuje »Dědictví« a jejich knihy, podává mnohá mravná naučení a p. Zvláště pozastavuje se u válek svého století. Nazývá Napoleona I. holí, kterou »když byli jsme náležitě potrestáni, Bůh zlomil a zahodil . . . Já uznávám za dobré když již mocnáři válčí, aby jim Bůh dal myšlení, aby neválčili o kus země, která za to nestojí« . . . nýbrž aby dobývali království Božího. Odsuzuje krve prolévání a násilí, odsuzuje také povstání balkanské, napomíná k trpělivosti. Zajímavo jest, jak líčí vznik »Dědictví sv. Cyrilla a Methoda« (zdali po pravdě, nemohl jsem zjistiti):

V roku čtyřicátém sedmém, když Kubínek dům svůj prodal,
Vida jak účinky dobré se ukazují v rodinách, hned se odhodlal
Založit Dědictví Cyrillo-Methodějské na Moravě v Brně,
Základ chtěl položit tisíc zlatých a aby také tak zde na ně
Přispívali údové desíti zlatými jako na Svatojanské v Praze.
Proto tedy ucházel se o to u konsistoře Brněnské, by též na té dráze,
Jak Svatojanské dědictví kráčí s dobrými výsledky v podnikání,
Jak by mohlo vydáváním dobrých kněh prospět lidu k vzdělání.
Ale slavná konsistoř o tom nechtěla slyšet, nechtěla do toho.
Ale Kubínek pravil, že Svatojanského konsistoř převzala úlohu,
Na to ale Páni v konsistoři řekli, co je v Praze, v Brně být nemůže,
K tomu že svolit nelze, aby ústav takový vzala k řízení, to že se uznat může:
V Praze že je dvanáct kanovníků, v Brně mají šest jen ku své práci.
V Brně těch šest kanovníků že nemohou převzít takovou práci,

Ve schůzi 20. října 1853 naléhal J. Soukop na vydání poutní knihy. ¹⁾ Zvolen i výbor se Sušilem v čele a Dru Bílému zvláště svěřeno upravití pobožnosti pro poutě velehradské. Zatím se věc protáhla a spojena později jaksi s jednáním o kancional, jenž měl býti vydán na památku r. 1863. společně s Dědictvím sv. Jana v Praze. ²⁾

V listech Sušilovi psaných nacházíme rozličné výtky „Dědictví“ od přátel činěné. Jednomu vadí v knihách pro lid příliš vysoký sloh, druhému, že vydává se příliš málo knih, jiný zase nařiká na nedostatky výpravny atd. Ale vesměs uznává se potřeba i užitečnost podniků toho, již ani vzdálenější posuzovatel upříti nemůže, který

Že oni nemohou postačit pracím, které mají pro biskupství Brněnské,
Že oni by k tomu času neměli, by mohli převzít Dědictví Cyrillo-Methodějské,
K řízení takového ústavu že by se jim nedostávalo dosti času.
Kubínek tedy se odebral k professoru Sušilovi, který za časů
Těch byl vyhlášen za úsilovného pracovníka pro národ náš.
Tento ale učenec slovutný, jehož jistě každý Moravane i Čechu znáš,
Nechtěl rovněž převzít správu ústavu Cyrillo-Methodějského na se,
Nechtěl sobě důvěřiti pro zrak svůj slabý; tak odbyl Kubínka zase.
Ale Kubínek ještě dále se ucházel u jiných učenců a profesorů
A zvídal, jest-li by Brněnsku našemu na vzdor někdo v Olomoucku
O to se nepokusil a nepřevzal řízení tak důležité a potřebné.
O tom však byla pochybnost, že tam by se mohlo najít příhodného
Řízení ústavu u nás na Moravě tak důležitého, pro vzdělání lidu potřebného,
A nad to ještě na Moravě v sedm a čtyřicátém roku nebyli,
Aneb aspoň se nezdálo, že by kdo dovedl sepsat knihu, z níž by nabyli
Čtenářové vzdělání a ponaučení spasitelného,
Čehož přede potřeba žádala, aby v naší vlasti se cos takového
Dostalo do rodin křesťanských . . . . .

— — — — —
Co se v roku sedm a čtyřicátém nepodařilo Kubínkovi úsilovně,
Co nemohl Kubínek svým přičiněním způsobit, to se povolně
Podařilo některým kněžím, kteří se společně usnesli založit
Potřebný a užitečný ústav vzdělávající, pro duševní blahobyť
Lidu českoslovanského, Dědictví Cyrillo-Methodějské . . .

Šprýmovný Dr. Bílý činí Sušilovi o tomto podivuhodném člověku v listě 27. května 1859 tuto zmínku: »Konečně sem pozapomenul vyfídit, že svatý Šebestian Kubínek vybízeli p. praelata Rajhradského [G. Kalivodu], aby prý šel do Netalie. Když prý už je tam císař Pán: tak aby na neřáda Francouza táhli císař Pán s vy-taseným m e e m a G u n t í ř opat s vyzdviženým k ř í ž e m; vždyť prý to svatý Kapistran také tak udělal proti Turkům. Škoda, že neřekl: ,bez toho jste [totiž Kalivoda] takový vyzáblec, jako sv. Jan.«

¹⁾ Srv. str. 134. Roku 1875. ve schůzi 16. července a d. záležitost ta opět přetřásána popudem far. Fr. Maloty ze Staré Vsi.

²⁾ Srv. str. 119.

by mu jinak byl přál větší čilosti a v knihách větší rozmanitosti vzhledem k časovým potřebám.

Dále vysvítá z listů mezi Martinovem v Paříži a Sušilem, že pěstovány styky a výměny knih mezi „Dědictvím“ a společností založenou v Paříži na sjednocení Slovanů s Církví. V časopisu této „Études“ podávány zprávy o snahách českých, někdy arcit ne zcela přesné. Tak na př. v listě 7. listopadu 1862 pozastavuje se Sušil nad výrokem v „Études“: „Telle fut la mission des ces apôtres; elle repose tout entière sur les trois principes suivants: union avec Rome, rite oriental, usage de l'idiome slave dans les offices divines. Telle est aussi la mission, que s'est donnée la Société de Brunn“.¹⁾

Sušil zaživ s přátely rozličných příkoří pro domnělý panslavismus, obával se, aby tato zpráva nezpůsobila na př. co do obřadního jazyka neb ritu nových nedorozumění, a proto vysvětluje, že to účelem „Dědictví“ není, ač ovšem mají kněží-údobé „Dědictví“ modliti se a pracovati dle možnosti o sjednocení Slovanův u víře.²⁾ Za tímto účelem také v Brně založeno bratrstvo sv. Cyrilla a Methoděje, do něhož začali se údobé zapisovati 1. února 1857. —

Sám Sušil vydal v podílech „Dědictví“ jednu knihu, a to Josefa Flavia o válce židovské a vlastní životopis.³⁾ Školním rokem 1852. začal Sušil v ústavě bohoslovném přednáseti dějiny zjevení Božího dle Haneberga, v I. půlletí dějiny Nového Zákona, v II. Starého Zákona;⁴⁾ poněvadž spis Josefa Flavia je tu pramenem důležitým, snad s tím souvisí, že si umínil překlad jeho vydati. Ve schůzi 14. března 1854 dle protokolu „ustanovilo se vydati ihned starý český překlad J. F. o vojně židovské, jelikož

---

¹⁾ t. j. že prý posláni sv. Cyrilla a Methoda záleželo v zavedení unie s Římem, orientalského ritu a slovanského bohoslužebného jazyka; a takové posláni prý má též »Dědictví«.

²⁾ O češtině neb vůbec mateřském jazyku při mši sv., ač jinak si ho při bohoslužbě přál co nejvíce, praví příležitostně v listě k Hoškovi do Vídně (16 prosince 1850): »... všady samy negace, sám zápor, a víte, zapíráním nic se nedovedlo posud dostavěti, bouráním ještě nikda palác se nevystavěl. V těchto smutných myšlenkách jste i Vy mě utvrdil vykládaje, co p. Fürst dělá; toho věru nemohu schváliti. Mše sv. má býti zcela latinsky od kněze zpívána; a Řím jaktěživ jinak nepřipustí, aniž pak toho potřebí. Nevím, jak p. Fürsta přivést, aby od toho bludného počínání upustil. Povstalo snad z nejčistější horlivosti; ale nevede k tomu, čeho při tom p. Fürst očekává, a jenom matenici větší působí«

³⁾ Podíl na rok 1856. Str. XIX. a 687. Úvod tištěn latinkou, překlad švabachem.

⁴⁾ List Hoškovi 22 března 1852. O předmětu tom podotýká Sušil: »... práci mám, jež mne velice těší.«

pro tu dobu jiného rukopisu není a v tiskárně právě pracovati by se mohlo rychle“. Sušil a M. Procházka se uvolili prohlédnouti a upravit starší překlad český, B. M. Kulda nabízel se ke korektuře, aby se Sušilovi na oči churavému nadlehčilo, kdežto zase Sušil obával se přidávati práce Kuldovi, bez toho práci všeho druhu přetíženému. Celá práce o knize té je Sušilova.¹⁾ 24. dubna 1854 píše Hoškovi: „Já nyní opravuji staročeský překlad o válce židovské Flavia Josefa; jest to dosti špatný překlad, tak že docela z nova na přemnohých místech překládati musím, ano že by snad lehčeji bylo, překlad z brusu nový učiniti.“

Starý překlad podle latinského pořizený, je tu dle řeckého originalu zcela přepracován a poněkud jinak na hlavy rozdělen; a ještě lituje v předmluvě Sušil, že tolik ze starého překladu podržel. V této stručné předmluvě uvádí též úsudky o Josefu Flaviovi jakožto spisovateli, které se značně rozcházejí, a sám také nestranně přednosti i vady jeho vytýká. Mimochodem zmiňuje se též o Josefově nechuti k Písmu Nového Zákona, moha ovšem vytknouti nechuť ke křesťanství vůbec. Jestli nyní dokázáno, že Josef Flavius leckteré okolnosti, křesťanům příznivé, schválně zamlčuje, ačkoli měl příležitost ba i povinnost o nich se zmíniti.

O zajímavém poměru Josefa Flavia a našich svatopisců, zvláště sv. Lukáše, spisovatele našeho třetího Evangelia a Skutkův Apoštolských nemohl se Sušil šířiti, jednak vzhledem ku prostému čtenářstvu, zvláště pak pro tehdejší nedostatek určitějších výzkumů. Kdežto někteří spisovatelé mermomocí chtějí posunouti dobu spisů sv. Lukáši přičítaných a proto dokazují, že sv. Lukáš spisů Josefových používal, vysvítá z věcného rozboru, že sv. Lukáš i Josef Flavius jednak dobře znali a používali řeckého překladu Starého Zákona, nazývaného Septuaginta, jednak že naopak Josef Flavius použil spisů sv. Lukáše.

---

¹⁾ V pozůstalosti Poimonově zachoval se (neúplný, až do str. 640.) výtisk staršího překladu, kde Sušil na okraji své opravy poznamenal: výtisk jest nyní v knihovně brněnského alumnatu. Jsou to »Flavia Josefa o Wálce Židovské Knihy Sedmery, spolu s jeho Žiwotem, Země a Města toho Národu wyobrazenjm znowu na světle wydany. W Lewoči, wytiskl Karl Jozef Mayer, c. k. priwl. Impressor«. Předmluva podepsána »w Horních Uhřích, w sl. Gemerské stolici, panstwj stjtnického, osadě Ochtně roku 1805. měsice listopadu«. Vydání to se skrovnými změnami (text zde onde »zjinakšen«, knihy proti Apionovi a o mučennících machabejských vypuštěny) jest otisk vydání z r. 1553. v Prostějově u Jana Günthera pořizeného, uspořádaného od Pavla Aquilina Hradeckého dle překladu latinského.

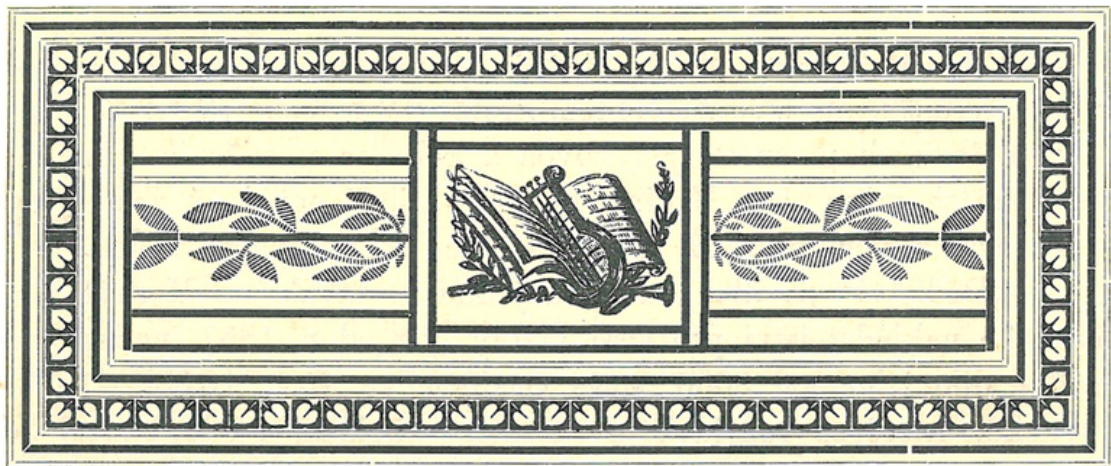
Překlad Sušilův přiléhá těsně k originalu, nejsou tedy prost všech tvrdostí, ale vyniká celkem kromě některých zvláštností Sušilovi oblíbených přesností jazykovou a pěkným vystižením i nejnesnadnějších míst; Jan Kosina na př., zajisté povoláný znalec, doporučoval žákům překlad ten po stránce fraseologické velice. —

„Dědictví“ po dlouhou dobu jediné zastávalo na Moravě úkol českého nakladatelství pro širší vrstvy. Již od r. 1857. netiskne se žádné dílo jeho pod 8000, spíše většinou ve více, 10.000—15.000 výtisků, které se rozejdou po farátech i školách, a odtud mezi lid. A to zajisté něco znamená. Zvláštní jest, že nejvíce údu přistupovalo za politického ticha 1855—1860, téměř dvakrát tolik co dříve a desetkrát, ba i dvacetkrát a čtyřicetkrát tolik, co v letech sedmdesátých (nejvíce r. 1857. — 1867, nejméně r. 1878. — 21, z nich 5 kněží). Jak už povaha spolku a veřejné zodpovědnosti nese, neubrání se ani „Dědictví“ ani ty různé „Matice“ jakési těžkopádnosti, která v novodobé soutěži na trhu nakladatelském a knihkupeckém vadí a jediné soukromými nakladatelství může býti překonána. Na Moravě dlouho žádného nebylo, takže i katolické modlitební knihy svěřovány jinověrcům. Teprve podnikavému benediktinu rajhradskému Placidu Mathonovi, podporovanému vlasteneckým kněžstvem moravským a z části i českým, podařilo se v letech sedmdesátých a osmdesátých prorazití novými podniky, zvláště periodickými i v nejširších vrstvách a přivykatí je českému čtení.

Poslední schůze „Dědictví“, jež později konávána jen dle potřeby, nikoli pravidelně, za předsednictví Sušilova byla 18. června 1867. Na schůzi 4. června 1868 již jednáno o pomníku bývalého předsedy, právě den před tím pochovaného . . .

R. 1857. učinil Sušil u minoritů v Brně fundaci, aby každého roku v oktávě svátku sv. Cyrilla a Methoděje slouženy byly dvě mše svaté za živé i zemřelé údy „Dědictví“.

Velká sbírka národních písní moravských (1853 - 1860).

Výsledky dlouholeté úsilovné činnosti sběratelské, již věnovány školní prázdniny, uloženy v hlavní sbírce písní, na sklonku života ukončené.

Což se těším v nejhlubší své duši,
Že žně blaží naše podkrají;
Žita moje ovšem nezrají,
Leč si duše jiných slastí tuší.
Rozkošných-liž zpěvů tvoje uši
Z polí oněch nepojímají?
Z bouří času jako podtají
Odkazem nás došly po Libuši.
Slyš jen! Pojí se v nich rosa s mannou,
Růže vonné z nich svou sladkost vanou,
Krása s hudbou slaví spolu sňatek.
Z přemilostných zpěvu toho vratek ¹⁾
Blaženosti rajske pro mne kanou,
Toť mé žatvy, to můj celý statek.

(Sebr. B.)

Nejsou to pouze básnické nadsázky, že se tolik těšival Sušil na sbírání písní o prázdninách. Koncem školního roku, byl-li jen poněkud zdrav, hovor často na nastávající cesty za národní písní obracel. Přátelé již tento nepokoj, který se ho před prázdninami zmocňoval, dobře znali. Jednou podvečer když byli pohromadě u hr.

¹⁾ [--- refrainů]

Sylva-Taroucy a Sušil s tváří velice vážnou jim vykládal, že letos musí tam a tam, že v loni ze spěchu chybně napsal jeden takt. jinde zase jakási píseň v třetí sloze zůstala mu nejasnou, hrabě vykreslil Sušila v dlouhém kabátě, s tlumokem přes rameno, s holí v ruce, jak se žene za notou a vysoko se vznášejíci.

Každoročně konám dlouhé pouti
Po rozmilé vlasti Moravě,
Sbírám kvítka k její oslavě,
Chtě ji kytkou skvostnou ovinouti . . .¹⁾ (Sebr. B.)

Že jsem špehoun, že jsem jejich stanů
Vyšetřit se vydal na zvědy.
Takové se o mně šeredy
Proslýchaly u mých u krajanů.

— — — — —
O můj lide, poznej svoje věrné,
Sejmi zašlé s ducha svého plísně,
Černým bílé, bílým neklač černé.
Nepikluji, sbírám jenom písně
A chci tebe cizé hany zbavit,
V ěnec slávy na hlavu ti vstavit

Na venck jsem vyšel z cizin města,
Bych se kochal ve svém národu,
Šel jsem sbírat písní v ochodu

— — — — —
Místo písní horké slzy sbírám. (Růže a trní.)

Jest to cesta, to mé putování!
Chodím jenom svojí krajinou,
Jest mi však, jak bych šel cizinou,
Slza kradmo teče s bledých skrání.
Srdce moje k lidu mému sklání
Pořádá se s láskou jedinou,
Ale ruce jeho nevinou
V zájemném se ke mně milování . . .

Již zas přišla milovaná doba,
Mohu opět berlu chodce jmout . . .

Chodím po té vlasti, sbírám písně,
Nalezám však jenom úlomy;
Tisíceleté sklad ten pohromy
Přitlumily korou věčné plísně . . . (Sebr. B.)

---

¹⁾ V Riegrově Naučném Slovníku praví Kn o Sušilovi, že jej ku sbírání pudila více láska k písním nežli touha je zachovati. Dle veršiků Sušilových i dle jiných zpráv působily tu obě pohnutky, ba druhá hlavně.

Když tak chodím o písni svou vlasti,
Lazaru se zdám být podoběn,
Svízelům jsa tisíc podroben . . .

Jako žebrák tluku na vše vrata,
Volám pro svůj národ o almužnu:
Mějte mysl, mějte vůli služnu!

Nechci perel, nechci stříbra, zlata,
Rád vše ztratím, rád svou krví splatím,
Když jen vlast tím věnem obohatím.

Jak jsou sladky slovanské ty písni,
Jaká tají se v nich lahoda!
Jest to výron ducha národa,
Pramen živý, vyšlý z útrob tísně.

Z Vinety, když lodník uzří rummy,
Duše jeho vnímá tajné dumy
A tkví v slastech jak by zakletá.
Písni naše — naše Vineta.
O náš hudče! tam svůj koráb schyluj,
Tam sluch piluj, hlas ten věčně miluj.

Přijdou-li kdys národní ty zvuky
Šťastným krokem v blažený tvůj kruh,
Povztýčí se rozkoší tvůj duch,
A vnitř zkvětou všechných slastí puky.
Pozvi tehdy všechny přátel pluky,
Ať jim každý propůjčí svůj sluch
A tak zplácí úcty svojí dluh
A dar vezme pro nejzazší vnuky.

Kdež jest národ, jehož rodné zpěvy
Takou hloubi, takou sladkost jeví?
Vystup v zápas na veřeje s námi!
Kouzlo jej těch našich písni zmámí,
A když ze svých vyrazí se mraků,
Pokloní se věčných krásot znaku.

(Nové Básně I)

Poklad.

Hle, ještě chodím po vlasti,
A vleku nohy ve strasti,
A hledám v rumech od hradů
Skvost starodávných pokladů.

Lid volá: jest to nerozum,
Vždyť nenalezneš leda rum;
Sám já to tytýž povídám,
Leč přece poklad vyhlídám.

Vždy pobádá mne naděje,
Že poklad se mi zaskvěje,
A proto hledám dál a dál,
Byť celý vesmír se mně smál.

Mně hradem, kde ten poklad skryt,
Jest každý sprostý na vsi byt;
Skříň, jenž jej chová zamčený,
Jsou starci mně a stařeny.

Pojď, lide, otevř komnatu
Svých perel a svých šarlatů,
Já z různých tvých kamenů
Věž slávy tobě vyklenu.

Národní píseň bohatý jest v háji potůček,
Jenž chřestem z květných luk plyne v temno lesů.
Chod k němu pouť vonná, vůkol pěje ptactvo, a slunko
Oblévá ho milým v úsměru s výše nacheň.

(Nové Básně II.)

R. 1864. (5. září) píše z Bystřice M. Mikšíčkovi do Hranic: „Chodím a jezdím po písniích; klasobraní to ale nemá velkých úspěchů a nového nenalézám. Přece ale pokoje nemám, kdyby snad se aspoň jedna perla někde vyskytla.“

R. 1865. (10 listopadu) píše p. faráři do Blatnice, kde toho roku byl paběrkoval¹⁾: „Na budoucí ferie sice daleko a kdož ví, jak tehdá bude. Ale povděčen jsem tomu, že se ráčíte starati, aby v Kostelci a ve vůkolí mne rádi přijali a k službě se propůjčili při sbírání klásků; ovšem to jenom paběrování či klasobraní jest, ana žeň již předešla. Sám ráčíte věděti, že jsem věci nových nenalezl nikde; avšak velmi mně záleží na tom, abych říci mohl, že jsem všady v Moravě byl, kde jen přístup se mi otevřel.“

K. Vinařickému psal téhož roku dříve (20. srpna 1865): „Maně mne pudí tužba k opětnému procestování krajů na Moravě,

---

¹⁾ V dopise tom děkuje za poslané hrozny. Téhož roku 3. října byl se již poděkoval za pohostinství takto: »Přijel jsem domů z cest právě před otevřením škol. Vzal jsem s sebou nejednu upomínku příjemnou a mezi nimi na srdečné přijetí v domě Vaší Velebnosti. Bylo mně tam přeblyze a zdomácel jsem po těch devět dní, kteréž jsem tam mimo naději strávil, chtěv jenom dva dni se tam pozdržeti. I vidím se pohnuta, nyní také písemně díky své za to tak laskavé hostění vyjádřiti. Při tom všechny domácí pozdravuji, především dobrou maminku, starostlivou a pilnou Martu, jenž ze slámy a z plev, jak povídají lidé, dukáty umí tvořiti. Pro ty dukáty jí posílám tu malou skříni na památku; dá-li Bůh za rok se budu těšiti, že plna bude, přijeda do Blatnice; potom koupíme kočár a pojedeme do Kostelce na svadbu. Za mnohé zašívání prádla mého posílám dva necesery na památku, Žanetce a Vašnostině neteři, prosím, aby rády přijaly dárky ty; ochota, se kterou mi posluhovaly, mně k veliké útěše sloužila a snad na rok se opět něco k zašívání najde. Račte, Velebný Pane, to všecko dobromyslně vážiti a mne v lásce zachovati, jenž ostávám s úctou díky opětující Vašnostin oddaný přítel

Frant. Sušil.

kde bych nějakých písní národních došel. Nejednou jsem se již sklamal a chodě dlouho a dlouho se namahav s prázdnem jsem se vrátil. Ale vzpomínka na dojití oné písně aneb toho a onoho sličného nápěvu mne tak obluzuje a okouzluje, že dokona těch darmo vedených úsilí zapomínám. Jsou to věru zvukové z nejvniternějšího vnitra útroby lidské, a mohu říci, že žádný národ nemá takových melodií, co těch národů pod sluncem putuje. Nejsem již mlád, nohy již neslouží jako jindy, také se věc ta nevyplatí, ježto sotva něco se nachází; předce ale nemohu odolati, bych se nevydal na cestu a v ty kraje se nepodíval, kde by snad se něco tajilo. Učinil bych to tím raději, aby co ještě zbývá ze starých dob v národě, se budoucnosti zachovalo, kdyby jenom přemnohým pánům z duchovenstva věc ta posavad nejenom nemila, nýbrž i protivna nebyla, že mne nejenom nepodporují, nébrž i závady kladou.“

Z poslední poznámky, kterou činí muž tehda již po Slovanství slavný, úřady duchovními i světskými vyznamenaný, lze vytušiti, s jakými obtížemi ony písně nasbírány, kolikerých asi nepříjemností a příkoří bylo sběrateli zažiti, který jsa jednak nad míru jemnocitný a ostýchavý, jednak zase příliš svědomitý, vždy chtěl sám mezi lidem se o slovech i nápěvu písně přesvědčiti. Nejméně ještě se mu protivilo nepohodlí tělesné, které jej po venkově obyčejně čekalo, a to o prázdninách, době odpočinku a zotavení pro profesora. Nebyl však vyhýčkán a co do stravy ještě méně zpovykán. Více jej hnětlo neporozumění, kterému zas on ovšem ve svém bezmezném nadšení nedovedl porozuměti, ač bylo psychologicky pochopitelné. Rostoucí nevázanost na venkově neušetřila vždy ani kněžské hodnosti jeho, zvláště když se vědělo, že panstvo naň pohlíží úkosem.

Kratší vycházky do okolí brněnského, takto nevelmi zpěvného, konal s některým svých přátel, zašli na faru neb ke známému starostovi neb hostinskému a poslali si pro zpěváky a zpěvačky. Na delších cestách rovněž jezdil neb chodil od fary k faře, zastavoval se tam nebo v hostincích, ač tu nerad, leč když nebylo zbylí. Rovněž tak nerad chodil do soukromých bytův, ale jakmile šlo o píseň, byl jako vyměněn, přirozená ostýchavost, ba až stydlavost jakoby rázem zmizela — vytrval i v baráku, dokud kdo ze zpívajících co kloudného znal. V které krajině měl důvěrnějšího známého, u toho pobyl a od něho vycházel neb vyjížděl kolkolem za kořistí. Měli s ním však přátelé někdy potíž co do průvodu. Bylťe náramně ostýchavý a kolikrát nezbylo než aby mu nějaká děvečka

nesla od dědiny k dědině zavazadla, čemuž se velice vzpíral, ovšem na konec marně.

Jednu takovou vyjížďku za písni popisuje po smrti jeho Jan Soukop v „Mor. Orlici“ (1868. 140.):

Dostalo se mi toho štěstí, že jsem jednou osobně Sušila doprovázel na takovéto pouti písničkářské, o které několik slov tuto položím, maje za to, že poněkud aspoň zavděčím se těm, kdož náležitě oceniti chtějí velkolepou sbírku i sběratele svého druhu jediného.

Bylo to o prázdninách roku několikapadesátého, když Sušil zavítav do malebného úvalu Sloupského v okolí tamním písň sbíral. Já tehdy právě chystal se na cestu ku svému strýci do Olešnice, koně stáli zapřaženi před kaplánkou. „Což, nevzal byste mne s sebou?“ tázal se Sušil, „v těch horách ještě jsem nesbíral, kdo ví, jestli bych tam něco neuložil.“ Netřeba dokládati, s jakou rozkoší jsem přijal návrh tak čestný. Posnídavše uháněli jsme vesele krajem, jenžto zazníval radostnými zpěvy pilných žencův. Snivé oko Sušilovo zářilo pocitem blahostným.

Cestou poptával se na jména vesnic, kudy pojedeme; městeček Sušil nedbal, ve kterých mrazivá kultura prý již na mnoze popálila něžné květy národní poesie. Dědina Zbraslavec mezi Lysicemi a Kunštátem padla mu nad jiné do oka. „Tu zůstaneme,“ pravil, an právě z chatrné zvonice cinkalo „Anjel Páně“ — byloť poledne. Také v žaludku našem — aspoň v mém ozýval se jakýsi hlas, který již dávní otcové naši hladem nazvali. „Je-li pak tu hospoda?“ táže se. „Já říku, tady jsem se nikdy nestavoval, tu sotva co dostaneme.“ „Nic nedělá,“ dí Sušil, „pojdte jen, zkusíme toho.“ I vešli jsme do vesnické hospůdky — bylo tu jako po vymření — ani křístek se neukázal. Teprv za hodnou chvíli přivelebila se paní hospodská — omlouvajíc se, že je sama doma, chasa prý je všechna na poli. „Máte-li pak co k obědu pro toho velebného pána?“ ptá se Sušil. „Kde bych co vzala, dnes ani nevaříme,“ zněla odpověď. „Tedy uvařte mu nějakou slepici,“ dolehal Sušil. „Nemám žádných na zabítí,“ vymlouvala se a já tomu byl rád, nemaje mnoho důvěry v její umění kuchařské. „Pane professore,“ pravím, „neračte se o mne starat, já se rád spokojím, dostanu-li kousek chleba s máslem.“ „I kdež bych vzala máslo,“ dí hospodská. „Tedy aspoň kousek tvarohu,“ ptám se dále. „Ani toho nemám.“ „Nuž, tak aspoň kousek chleba nám dejte.“ „Už nám dochází, mám již malý kousek a je tvrdý.“ — „Nic nedělá, jen sem s ním,“ dí Sušil, „a doneste mi

trochu mléka.“ Já nemaje chuti na mléko dal jsem si naliti sklenici piva. Náramnou žízni trápen těším se aspoň na doušek toho Božího ječmínku — než nastojte! žáby bys v něm neuhlídal. Okusím přece a dostal jsem husí kůži z toho octa. Inu, kdo za to může, že byly žně a že lepšího piva chudás neměla. Sušil mne litoval a stoje před hospodou s královskou spokojeností držel v jedné ruce skývku tvrdého chleba, v druhé ruce učazený hrneček s mlékem, z kterého statně si připíjel a chleba přikusoval. Za pět minut měl po obědě. Hůř bylo ovšem se mnou, ač jsem ničeho nedal na sobě znáti.

Z čista jasna slyšíme blížiti se hlučný zpěv; byltě četný sbor švarných hrabaček, ježto na poledne přicházejíce z louky táhly s hráběmi na ramenou jako vojsko národní písně prozpěvujíce. Rozumí se, že se Sušil rozjařil jakoby elektrickou jiskrou dotknut, bylať to voda na jeho mlýn; i vyšel jim vstříc. Děvčata spatřivše kněze umlkla, jakby uťal. Sušil pobízel, aby dále zpívala, že rád naslouchá krásnému zpěvu, a vyptával se, která by nejvíc písniček uměla. Trvalo to hodnou chvíli, než se dověděl, že kovářovy dcery nejvíce umějí zpívati z celé dědiny, a šli jsme za nimi v patách k milému kovářovi.

Po dlouhém zdráhání počaly konečně zpívati. Sušil sedě v malé jizbičce za stolem vytáhl z kapsy chumáč svinutých papírů a rozložil je před sebe jako partesy. Dcerky kovářovy sedíce na lavici u kamen spouštěly jednu píseň za druhou. Sotva jednu začaly, přetrhoval Sušil zpěv ustavičně: „Jinou, jinou, tu znám, tu také znám“ atd. Zpěvačky vyvalovaly oči, slyšíce, že by ten panáček tolik písní uměl. Konečně přece přišla jedna, které Sušil neznal. I chopil se péra a bez pravítka volnou rukou naškrtnl pět čar a dávaje si zpěv opakovati, psal noty s takovou hbitostí, že by se mu byl málokdo v tom vyrovnal. Pak předzpěvoval nápěv napsaný zase zpěvačkám a tázal se jich, je-li to tak dobře. Ani vlásek nesměl chybiti, ani se zjinačiti. S úzkostlivou svědomitostí přenesl melodii z úst dívek na papír tak jak pěly, třeba se cvičenému hudebníku pozdávalo, že by ten onen ton měl jinak dopadati. Sbíralť jak pravil, písně národní, samorostlé, nikoli umělé, a proto ani puntika nevynechal, nepřidal, ani nezjinačil.

Musím doložiti, že píseň méně slušnou nikdy nedovolil zpívati.

Když odbila jedna hodina s poledne, vyvrbil se mezi dveřmi mladý židáček, pobízeje zpěvačky, že již čas jest na louku do práce, an je byl najal. Sušil ho žádal, by ještě poněkud poshověl až by

dozpívaly. Když pak synáček Abrahamův tomu nevděčnému „kšeftu“ s písničkami rozuměti nechtěl a s obvyklou u židův k dělníkům křesťanským pánovitostí na hrabačky dorážel, vytáhl Sušil váček s penězi a zeptav se, co by dělníci u něho dostávali, záplatil zpěvačkám dvojnásobně, aby jen zpívaly dále, čemu ovšem pěvkyně rády se podvolily, židáčka v milosti propustivše. A nyní teprv se zpívalo daleko přes tři hodiny, až se hory zelenaly. Já vymlouvaje se na hladné koně, kteří před domem stáli, zmínil jsem se, že by již byl čas na oběd, že nemáme daleko na faru do K. Než marné volání, nařikal jsem s Máchou, Sušil se nechtěl ani hnout. „Chcete-li, jeďte si tedy sám, já neodejdu, pokud písňe dívkám nedojdou,“ doložil kategoricky, takže jsem se neodvážil dále eos namítati. Musím na sebe žalovat, že jsem si tenkrát opravdu přál, aby již nic neuměly.

Konečně počal již zpěv jaksi váznout, již jim nic nepřipadalo a prosaický můj žaludek jaksi škodolibě se usmíval, že již je všemu konec. Sušil vstal a já hrnul se již ke kočáru. Než nastojte! Vycházeje ze světnice napomínal Sušil dívky, aby si zatím vzpomínaly na nové písňe, pokud se nevrátí. I vyšel si za kovárnou do stínu, vytáhl z kabátu breviář a jal se říkati hodinky, nešpory a bezpochyby i matutinum, an to náramně dlouho trvalo; já byl už na jehlách, ale necekl jsem, odevzdav se konečně s myslí stoickou nezměnitelnému osudu svému. Těšil jsem se tentokráte blahým příslovím, „že každá píseň má jednu konec“ — a nesklamalo mne. Studnice zpěvu byla na dno vyčerpána. Nestálo to hrubě za řeč, nač si zpěvačky mezi hodinkami vzpomenuły. Sušil podaroval je nejen penězi, nýbrž ještě knížkami, rozloučil se s nimi konečně a okolo páté hodiny vezli jsme se dále ke K(unštátu).

Spatřivše tamní nádherný zámek, jenžto s hory jako král celé okolí ovládá, zapředli jsme mimovolně hovor o velikém králi českém Jiříku z Poděbrad a z Kunštátu. Za vyzváním Sušilovým musil jsem se ihned pokusiti o distichon na velepamátný tenhrad a sotva bylo hotovo, vjeli jsme do městečka. Pana faráře nebylo doma a proto posvačivše trochu kávy putovali jsme dále vedle zámku Kunštátského po silnici k Olešnici.

„Jaké pak tu máme ještě dědiny na cestě?“ — táže se Sušil. Já odříkával jednu po druhé, až jsem přišel na Crhov. „Crhov, Crhov,“ opakoval Sušil, „Cyrill, Crba, Crhov — to se mi zdá býti velmi starou dědinou, tam se ještě stavíme.“ — „Prosím, pane profesore,“ namítal jsem, „již je večer, račte toho nechat na zítřek,

je to malé půl hodinky z Olešnice, po mši sv. vás tam doprovodím.“ Avšak marné volání, stýskal jsem si opět s Máchou. Sušil nechtěl ani slyšet, aby se odložilo na zítřek, co prý se může vykonati dnes.

U samého Crhova v soumrak přišli mi vstříc pečlivý strýc můj i otec, vítali s radostí p. profesora, podporující mou prosbu a slibující, že zítra všickni ho doprovodíme. Opět marné volání. Sušil železnou vůlí jsa opásán, nepopustil. Vkročili jsme tedy do hospody, kde již svítily, i žádali jsme hospodského, by nějakých zpěváků nebo zpěvaček sehnal. Lidé unavení přicházeli s pole k večeri, a stálo to náramné sháňky, než se jich několik sešlo a ti zase až k promrzení se upýpali a styděli před panáčky něco světského zpívati. „Proč byste se styděli za počestnou píseň,“ poučoval Sušil, „vždyť mimo nábožné písně zpívaly se též světské co svět stojí a budou se zpívati; počestná veselost není hříchem“ atd. Na dlouhou domluvu konečně něco málo zpíváno, avšak nic tak důležitého, co by zasluhovalo zaznamenánu býti. Dorazili jsme tedy za tvrdé tmy do Olešnice a Sušil mna si ruce pořád opakoval: „Již dávno nebyl jsem v literárním svědomí svém tak spokojen jako dnes, třeba že jsem nic zvláštního nenalezl. Kdybych tu byl nebyl, byl bych si vždy vyčítal, že tu snad bohatý mi posud neznámý poklad zpěvu národního zakopán leží. Nyní aspoň mohu s jistotou říci, že tu nic není v tom oboru, čeho bych již neznal odjinud.“

O tom, jak svolané zpěváky vyslychal, píše M. Mikšíček,¹⁾ svědek takových schůzek:

Obyčejně poslal pro kde kterou zpěvačku z vesnice, aby si vespolek spíše na písně vzpomněly. Když se zpěvačky uvelebily na lavici okolo kamen, usedl Sušil za stůl, vyňal několik listů papíru, načrtl na první pět notových čar — a již to šlo, až byla radost poslechnout. Zpěvačky spouštěly jednu za druhou, ale obyčejně dlouho trvalo, než přišly na některou, již by byl Sušil ještě neměl. Tu Sušil poslouchal a jen poslouchal, nevšímaje si nikoho okolo sebe. Poslouchal upjatě sloku druhou i třetí, celý jako u vytržení a nechal dozpívati píseň celou nikoho a ničeho okolo sebe nedbaje. Jakmile zpěvačky skončily . . . poprosil je, aby tu píseň zazpívaly ještě jednou. Bylo na něm vidět, že je přenáramně napjat a rozčilen, a proto nikdo ho nemýlil. Jakmile zpěvačky znovu spustily, psal on si noty, a stalo-li se, že ho tyto předbíhaly, neb že on nestačoval, žádal — ne, on si poručil — aby počkaly, anebo aby

¹⁾ Slzičky Sušilovy, str. 52. a d. — M. Mikšíček byl úředníkem v Dziedzicích, Cahnově a v Hranicích.

z Brumava *Za časom*
 153. z Moravan. *z Moravan. z Moravan. z Moravan.*
 98

z Brumava 153. S w a d e b n j.
velky velky Podole! (Drauzka se stromem.)
Tri jablko-klovi! Faukeg wětřjčku z Dunage, :|
Urazil jedno jedine Uraz gabljčko nebo dvě.
Aj to bylo, rano Urazil gedno gediné,
Dozice, melo' nozjčka A i to bylo čerwiwé.
Nah wykrojim čerwiwé „Pugč mi synečku nozjčka,
Jaki pocijpa jakrojil, Nechať wykrogjm čerwjčka.“
kozice k se p'obral. „Pugč mi synečku dlauhého,
 Ať ho wykrogjm celého.“
 A do gabljčka krogila,
 W půli nožčček zlomila.
 A p9 zahrádce chodila,
 Mjsto gablonce hledala.
 A našla dobré mjstečko,
 Kady swjtilo slunečko.

154 *z Krasav*
 154. S w a d e b n j. *Er III 122*
z Krasav (S h e p s t a m z g e d a u c e.)
u brna se žilch Pod Za horama, *zazebekny*
z Krasav Tam za černým lesem,
 Newěděla Newi o mac
 Má maměnka, kde gsem.
nej' talic'ka
 Kdyby o mně *nej' talic'ka wědel*
 Má maměnka wěděla,
 Wěřjm silně, *on by pro me na wozitě*
 Že by pro mně gela. *přijel*
Ab o mě nej' talic'ka wědel
teda pro me přijeti nešroj!

Ukázka z první sbírky písní (1835) s rukopisem Sušilovým.
 (Původní velikost.)

ještě jednou začaly. Když dozpívána první sloka, poslouchal sloku druhou, semotam si noty poopraviv, a spolu i text opisuje. Text dal si potom ještě jednou předříkávat, aby zcela ubezpečen byl, že shoduje se na vlas, jak ho za zpívání si zaznamenával. Byla-li to píseň úplně nová, bylo pak na Sušilovi viděti z oka jeho vítězoslavně zářícího, jak hrd jest z nejnovější kořisti své . . . jakoby řekl: zase ulovil jsem a před zapomenutím zachránil jednu perlu národní.

Dp. P. Cyrill Snejdrla pak podává mi ze svého kraje tuto zprávu :

Kolem roku 1856. zavítal náš Sušil také do mého rodiště [Černotína]. Ubytoval se na starém fojtství a po obecním poslu dal si předvolati známé zpěváky do školy. Doporučení mu byli hlavně tři: moje nebožka stařenka Machačka, tehdáž už 74letá, známá zpěvačka a poutnice (byla 30krát v Maria Zell, 30krát v Praze a Boleslavi, 8krát v Častochově, 14krát ve Vamberčicích, nečítajíc ostatních domácích poutních míst, všude pěšky), pak nějaká Hegarová a Jiří Humplík, rolník. Moje stařenka Machačová, tehdáž poloslepá a trochu i nahluchlá, nechtěla jít a řekla proto své dceři, mé matce: „Ja, běž ty, běž, šak ty to taky tak vyvrbiš jako já, umíš vsecky písně ode mne“. Tak šla tedy má matička. Druhá zpěvačka Hegarová nebyla právě doma. Byla „na skalách“ na trávě. Posel šel pro ni. „Tetičko, máte přijít do školy, je tam jakýsi panáček a chce, abyste mu zpívala.“ Ona, ač ji hrubě do zpěvu nebylo (bylať teprv týden vdovou), svázala honem trávu do trávnice a pospíchala domů. Když je to prý panáček, tak půjdu. Tak jak byla šla do školy. „Panáček už na mne čekali (vlastní její slova), a sotva jsem vešla, už mi povídá, abych zazpívala nějakou svatební. Mi hned vyhrkly slze z očí a velice, velice jsem plakala. Panáček na mě chvíli hleděl a potom se ptal Jurky Humplíka, co prý mi je. Když zvěděl, že mi můj umřel a že mám maly děti, začal mne těšit a uměl vám to tak, že jsem osušila slze a zpívala, ale ne kalamajky takový, zpívala jsem mu svatý písničky, z nich nejvíce libila se mu o sv. Anně. Takovej prý ještě neslyšel. Nejprv poslúchal, potom musela jsem ju zpívat ešče jednúc, on při tem taky přizpěvoval a psal si vrše na papír. Konečně zpíval, dyž ju měl celú napsanú, první vrš [sloku] sám, ptaja se, esli je to dobře. No bať je to dobře, povídám, dyt jste k temu študírovaní. Ty ostatní písničky zpívali Frantina Machačova a Humplík. Když jsme byli hotovi, strčil mi panáček do ruky tři dvacítky starý. Byl to jistě hodný

pán, šak jsem ho viděla ba i v Bystřici, když jsme byli na púti na Hostýně. Tam prý i umřel. No, dej mu Pán Bůh dobrý poledně⁴ [bylo k polednímu, když mi o tom vykládala]. Jak jsem slyšel, říkal jim ještě pan sběratel, aby prý se nestyděli za své krásné písně a zvyky a drželi se jich. Povídal taky, že nemá kdy a proto brzy šel pryč. „No hleďte,“ byl konečný úsudek lidu, „kdo by byl řekl, že takoví páni až prý z Brna se o takový věci starají.“ Moje matička vždy se chlubívala, že zpívala Sušilovi, jen litovala, že si nevzpomněla ještě na jiné, kterých on jistě neslyšel.

Po bouřlivém roce 1848. mnohá prý píseň z lidu zmizela; ale následovníci Sušilovi, lépe opatření a více podporovaní, dokázali skutkem, že poklady přece daleko nebyly vyčerpány. Sušilovou sbírkou byl právě podnícen zájem o národní zpěvy, na ní založila se národní hudba a lepší porozumění odtud vzešlé vedlo zase na stopy dalším a dalším nálezům. Mnohá překážka, která Sušilovi vadila, zatím přestala. Jiným sběratelům bylo možno poslechnouti zpěvy tam, kam Sušilovi nebylo snadno vejítí, na př. k různým zábavám. Intelligentních hudebníků pak bylo časem po venkově více a více, kteří na lepší písně aspoň upozornili, když jich sami nezaznamenali. A tak se stal Sušil vůdcem záslužné činnosti sběratelské, která vrcholí ve velikolepých výsledcích, docílených úsilím a znalostí Františka Bartoše.

Jak tu na str. 82. uvedeno, měl Sušil už r. 1842. třetí sbírku do tisku sestavenou. Fr. Doucha pak píše mu z Prahy 26. května 1851: „Posílám Vám rukopis Vaší sbírky moravských národních písní a obyčejů, pro který jsem sám u Tyla byl. Líto mně, že tu sbírku nemohu na delší čas u sebe podržeti; ale nepochybně se mi toho čísta dostane v tištěném národopisném díle, na které se těšíme. Nebylo-liž by možná, učiniti z toho výpisky významů k doplňkům Jungmannova Slovníku? Jest to důležité.“¹⁾

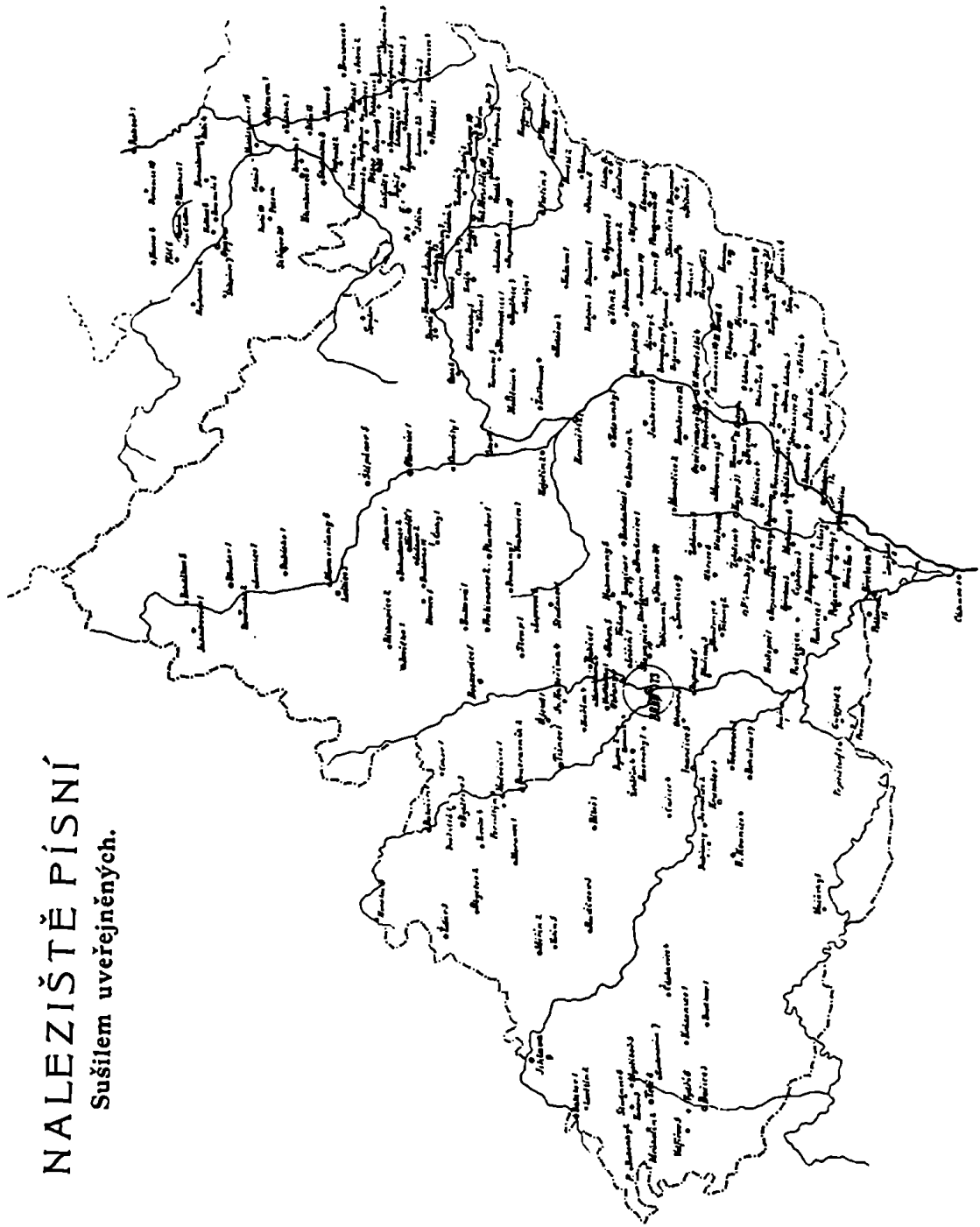
Na jaře r. 1853. vydán prvý sešit „Moravských národních písní s nápěvy do textu vřaděnými“.²⁾ První čtyry

¹⁾ Za jakým účelem Sušilův rukopis písní do Prahy zaslán, není mně známo; snad k vydání? Zdá se, neboť hledal nakladatele. O obyčejích lidových Sušil zvláštního díla nevydal, za to vydali přátelé jeho B. M. Kulda a M. Mikšíček s jeho pomocí zdařilé sbírky pohádek, pověstí a obyčejů prstonárodních; do Mikšíčkovy sbírky pohádek a pověstí na př. podal Sušil pověsti »Chytrý lhář« a »Karlova skála«.

²⁾ Tiskem a nákladem Karla Winikera v Brně. Celá sbírka vydána v osmi šestiarchových sešitech po 45 kr. (str. XVI a 800). Pátý sešit vyšel roku 1856. V těchto letech pozvolného vydávání v listech přátel často se opakují upomínky

NALEZIŠTĚ PÍSNÍ

Sušilem uveřejněných.

sešity následovaly téhož roku rychle za sebou, poslední sešit však vytištěn teprve r. 1860., an sběratel ještě stále hledal, opravoval a doplňoval a — což horšího — nakladatel pro nedostatek odběratelův ochaboval. Sbíрка uspořádána podle obsahu písní: I. Posvátné: a) legendy a podobné; b) lyrické a naučné. II. Dějepisné. III. Milostné. IV. Svadebné: a) před oddavkami; b) po oddavkách; c) obecné. V. Rodinné. VI. Při zaměstnání: a) rozličném; b) o žních. VII. Vojenské. VIII. Hospodské, tanečné a společenské. IX. Žertovné, satyrické, naivné, allegorické. X. Obřadné a pořadné (hody, hry, koledy, králky, přístky, smrtná neděle). XI. Dodatky a doplňky. XII. Nová sbírka. XIII. Některá píseň moravských Charvatů.

Dle obsahu abecedního má sbírka 1923 písní. Číslovaných dle nadpisů jest 840. Nadpisy přičinil sběratel dle obsahu písní, jež ovšem nesnadno jedním nebo dvěma slovy vhodně označiti. Za posledním číslem (Smrtná neděle) jest několik „dostavků a doplňků“ k podobným písním v předu. Konečně následuje ještě „Sbířka nová“, celkem 34 čísel a pod 35 čtyry písně moravských Charvatův, od r. 1583. kolem Drnholce usazených, nyní poněmčovaných. Sušil sbíral sice pořád ještě i po vydání této sbírky, ale výsledky nepřišly už na veřejnost.

Naleziště, jež tu nákresem p. J. Apetaura přehledně vyznačena, jsou většinou zaznamenána. Je tu asi 50 písní od Brna, přes 200, nejvíce slovenských, bez označeného naleziště, přes 80 poukazuje na I. sbírku Sušilovu nebo sbírky jiných, přes 30 rozšiřovaných potulnými písničkáři, přes 90 variantů zpěvních, přes 50 značnějších slovních. Po kmeni slovenském přicházejí Valaši, Laši, nejmenším počtem přispěli Hanáci. Hledíme-li k vlastní Hané, krajíně mezi Vyškovem, Prostějovem, Olomoucem, Přerovem a Holešovem, sotva 40 písní odtud najdeme ve sbírce Sušilově.¹⁾

---

o další sešity. I sešit vydán po druhé r. 1868., V. (str 486 480) 1869, VI. (481 576) 1872, VII. (577 672) 1874.

¹⁾ Místy duchovní zaznamenal návštěvu Sušilovu do farní kroniky jakožto událost. Byl bych rád sestavil přehled cest Sušilových dle místa a času, ale jak v dopisech tak v tištěných zprávách je k tomu málo látky. Nad to je v dopisech mnohdy jen zmínka, že snad tam a tam se podívá, nebo pozvání, aby tam zavítal, ale ne určitá zpráva. 1843 asi byl ve Slezsku. 1849 cestoval tři neděle po Olomoucku. Na Frýdlantsko (na svatbu) a na Těšínsko zve jej Karel Wittek r. 1852. a 1855. 1847 a 1850 měl jeti do Mašůvek k Ed Stuchlému, 1851 k Tom. Bečákovi do Kyselovic, 1854 a 1864 byl na Bystřicku pod Host. a na Hranicku, 1858 na Olomoucku, 1864 a 1867 cestoval po Třebíčsku a Telečsku, 1865 byl v Blatnici atd. V Praze a Bohosudově byl 1858, kdy se jednalo o vydání kancionálu.

Písňe sbírky této jsou skoro vesměs od Sušila mezi lidem zapsány. Odjinud dostalo se mu jich velmi málo, a i ty hleděl, bylo-li možno, mezi lidem vypátrati a přezkoušeti. Jediný větší příspěvek mu poskytnut od sběratele slezského Cypr. Leleka, který již r. 1846. měl sbírku písní slezských do tisku uchystánu.¹⁾ Zajímavý list jeho ostatně dává též nahlédnouti, jak Sušil pracoval. Píše mu Lelek 18. října 1844 z Hulčína: „Dlouhotrvajícím deštivým povětrím zdržen nemohl jsem Vašnostem požádané sloky spíše odeslati. Nyní Vám posílám všecky, i ty, co jste loni napsati ráčil, ať i mezi nimi několik jest takových melodií, které slabiky pod náležející noty postavené nemají. Některé nápěvy jsou dvakráte napsané, jako: „Oženil se Severynek“, aneb: „Jak z vojny přijechal“, a vždy se jinak slyšeti dají, ačkoli mezi sebou jsou velmi příbuzné. Z toho bych jistil, že jakožto text jedné a té samé písňe často se mění, podobně i melodie rozličným proměnám podrobené jsou. Tyto od Vás napsané melodie jsem p. T. . . ., [?] profesorů gymnazium Hlubčického předložil, když zde v Hulčíně byl, on některé za výborné uznal, o jiných ale pravěl, že jsou nedokonalé, že jim chybí „Grundton“; a tato hana trefila i melodii Vámi velmi vychválenou, pod číslem 12. obsaženou: „Byl tu jeden člověk, bylo mu jakkolivěk“.²⁾ Tuto udalost Vám oznamuji, Vám zanechávaje, jestli byste ji doma v Brně opravil aneb snad ještě ji jedenkrát slyšeti žádal. Kdybyste příští prázdniny po Slezsku polské písňe sbírat přišel (což kdybyste činil, hojnou žeň bych Vám předpověděl na poli až posavad ladem ležícím), tudy byste mohl i nadejít do Hulčína a některé melodie ještě jedenkrát od lepších zpěvaček slyšeti. Jestli ale uznáváte, že těmito melodiemi něčeho nechybí, tedy hned mohou býti vytisknuté.“

I vědecký apparatus při této sbírce mnohem dokonaleji proveden. Srovnatel národních písní slovanských najde tu potřebné poukázky ke sbírkám jiným, k Erbenovi, k písním slovenským, polským, lužickým a srbským. „S ruskými byl by Sušil ovšem velmi rád moravské národní písňe porovnal, ale přes všeliké úsilí nebylo mu možno ruských národních písní před vydáním moravských se do-pídit. Teprve v posledních jeho letech došla ho z Petrohradu Moravanem tam usedlým velká sbírka ruských národních písní ve

¹⁾ 24. července 1856 zve jej Lelek opět na prázdniny do Vodky v Pruském Slezsku. — Sbírkou písní Lelekových také byla mezi spisy, které chtěla »Matice Moravská« v r. 1846. nebo později vydati.

²⁾ Ve sbírce č. 9. s varianty.

čtyřech dílech, ve kterých co v nejkrásnějších národních písních slovanských se Sušil náramně kochal, dávaje jim právě tak přednost přede všemi ostatními národními písněmi slovanskými, jako v umělé poesii slovanské přiřikal palmu Polákům, nejraději jejich básnické i prosaické spisy čítávaje.“¹⁾

Předmluva, datovaná 17. prosince 1859, z níž úryvky podány zde na str. 62. a 76., píše dále o sbírání a výsledcích: „Když se při pozdějším vlastním sbírání byl přesvědčil, že dotčení pomahatelé ani dost šetrně a správně, ani dosti věrně sobě nepočínají, upustil od posavadného způsobu a pomocníkům výhost dav, sám v práci tu se uvázal. Ovoce mnoholetého, krušného a mozolného v báněch moravské národní poesie dolování jest sbírka tato. Ona sice větším dílem prvnější dvě v sobě zahrnuje, avšak písně dříve od jiných sběratelů přijaté a v druhém onom svazku 1840 položené nalézají se v ní v tom způsobu, v jakém z nova z úst lidu dle slov i nápěvu ode mne napsány byly. Obyčejně udává se místo, kde píseň ta buď nejprvé buď nejúplněji zpívána, při čemž pamatovati jest, že Nová ves Břeclavská, Pavlovice Brněnské se kladou, není-li okrají místněji naznačeno. Málo která se tu nachází, buď dle textu buď dle melodie od jiného sběratele přijatá, o kteréž bych se nebyl sám přesvědčil, že skutečně z úst lidu čerpána jest; při té pak stojí ochotníka toho, jenž ji byl zaslal, jméno napsáno. Mezi jmény těmi nejhustěji se nalézá p. Cyprian Lelek, jenž mi sbírku svou v pruském Opavsku shledanou připustil, ovšem bez nápěvův, ale ku které jsem melodie tím lehčeji z úst lidu naznamenal, moha již určitou píseň udati, jejížto melodie jsem vyhledával. Mnoho z písní

¹⁾ M. Procházka, F. S. str. 435. Srv. zde str. 77. Dle toho poukázky na písně ruské by byly odjinud čerpány. — Sbírce z r. 1835 vytýkal kritik »Květů« (1835. 10.) Bol. Št. (srv. zde str. 74.): »Kdo již něco pracovati chceš, ohlédni se dále vůkol sebe, a hled v meze počínání svého všechno to pojmouti, co do nich síly tvé a prospěchové národa směstknati dají.« Sbírkou zdála se mu totiž velice kusá, jakž také — pochopitelným způsobem — byla: měl prý vydavatel »netoliko na Moravě sebrané písně úplněji sebrati, nýbrž i k snůšce této druhou polovici, české, přidružiti.« Snadno se řekne! To také uznala redakce »Květů«, když hned v následujícím čísle posudek onen odvolala: »náhodou čili nehodou velmi nemilou ponecháno v některých výtiscích předešlé literární přílohy. v literární zprávě o moravských národních písních, zvláště v zlomku vyňatém z předmluvy téže sbírky, tolik šeredných a znetvořujících omylů, že jsme ze slušné šetrnosti k p. sběrateli oněch písní jakož i k p. posuzovateli a k laskavému čtenářstvu nemohli jinak uleviti své lítosti leč postavením zde nové zprávy a zvláště otisknutím onoho zlomku.« Novou sbírkou tedy snad vyhověno, leč by ještě kdo po nových velikých sbírkách Bartošových chtěl i to Sušilovi vytýkati, že tolik písní nenašel, jako jiní po něm!

námi sebraných jsme vypustili, poněvadž se týž text a táž melodie v národních českých písních p. Erbenových nalézá. Směle říci můžeme, že není téměř žádné písně nár. české, jenž by se na Moravě neslyšela! Tolikéž se o písních slovenských v Uhrách dá tvrditi. Méně zhusta se písně naše s jinოსlovanskými stýkají; kde se nám taková shoda objevila, tam jsme to na svém místě poznamenali; skratkem *Mein.* potahujeme se na sbírku německých v moravském Kravarsku sebraných a od Meinerta pod názvem *Fylgelie*¹⁾ 1817 vydaných písní národních.

Při textu rovně jako při nápěvích především v *ě r n o s t i* šetřeno, aby nic nepřimudrováno, nic proměněno, nic vynecháno nebylo. Tudy každá píseň v tom podřečí napsána, v němžto zpívána byla. Nedůslednosti v tom nemálo zabíhá, ana škola značný vliv na otírání podřečových zvláštností vyvírá; ozvláště ale nedůslednosti ty patrný bývají při těch písních, jenž odjinud, z druhého podřečí, přejaty a poněkud dle vlastního výhovoru přikrojeny byly. Tudy jde, že národní písně za *d o k o n a l ý* obraz podřečí sloužiti nemohou. S naší strany také bohužel jak tam ve sbírce Kollárově nedostatek v tom zašel, že tvrdého *l* od měkkého nerozlikujeme leč tam, kde se ono jak *u* vyslovuje; snad také nebylo by nemístno bývalo *š a z* měkké od tvrdého *z a s* rozeznávati, poněvadž rozdílů toho na východní straně Moravy k Polsku, ač ne všady posavad stává, a poněvadž by nebylo nehodno, podle něho pravopis některého slova určití²⁾ Podobně litujeme, že jsme

¹⁾ Srv. Fr. Bartoše »Zprávu o rukopisných sbírkách národních písní moravských z roku 1819., chovaných ve Františkově Musei v Brně«. »Společnost přátel hudby rakouského mocnářství« ve Vídni pojala úmysl, sbíratí po všem mocnářství lidové písně a tance. Předseda lantkrabě Fürstenberg požádal nejv kancléře hr. Fr. Saurau, aby sbírky ty úředně naporučil, což se stalo 24. ledna 1819 výnosem k náčelníkům vlád. Gouverneur Moravy a Slezska hr. Ant. B. Mitrovský obrátil se dne 24. března 1819 o radu k prof. Jos. Meinertovi a nejv purkrabí král. Českého hr. Frant. Ant. Kolovrat-Libšteinskému. Onen, bývalý professor esthetiky při universitě pražské, žil tehdy na odpočinku v Bartošovicích u N Jičina a zabýval se sbíráním písní a pověstí na Kravařsku. R. 1817. vydal ve Vídni a v Hamburku I. svazek »Der Fylgelie, alte deutsche Volkslieder in der Mundart des Kuhländchens«. Meinert ze zkušenosti radil, vydati podrobný program, ale opatřiti způsobilé hudební znalce k zapisování nápěvů, neboť takových po venkově není. — Popudem úředním vznikla 1825 v Praze sbírka: České národní písně, sebr. J. z Rittersberga a F. D. Weber. Úřední toto hnutí zajisté působilo též na sběratele ostatní. Přítel jednoho z prvních sběratelů Fr. L. Čelakovského J. V. Kamaryt vydal 1831—32 v Praze dva díly Českých národních duchovních písní, atd.

²⁾ Rusové a Poláci n. p. píší sice posýlati; ale jako v staré Češtině slovo to měkkým *i* (posielati) psané nalezáme, tak posavad totéž slovece se měkkým *š* vy-

při písních některých rozdílů mezi *e* a *ä* nešetřili; leč doufáme, že malichernosti ty se nám prominou, an výhovor v písních vezdy se k češtině blíží.

Neméně melodie tak převzaty napsány jsou, jak původně zpívány byly; vidí-li se tudy ta neb ona od obyčejného způsobu odchodna, to jediné lidu či zpěvákovi tomu, z jehož úst nápěv napsán jest, přičítati dlužno. Při žádném nápěvu na jednom slyšení a napsání jeho jsme nepřestávali, nébrž tutéž melodii několi-kráté pro jistotu i v jiných krajích sobě zpívati dávali, a tedy žádná melodie na povaze jediného, abychom tak mluvili, čtení nespolehá. O krásotě, ryzosti, hloubi a výši nápěvů těch již veřejně znatelé kompetentní, jak n. p. proslulý Chrysander v Mohuckých hud. novinách (což Slovenské noviny již l. 1854 přeložily), a ve zvláštních, k sběrateli samozvaně daných, velmi pochlebných listech (ač textu nerozuměje) se vyslovili a musíme ovšem opakovati tu i ve sbírce písní německých n. p. od Erka (Berlin 1856) vydané vyslovenou poznámku, že theorie hudby ledakteré věci, jížto si posud nevšímal, z národních melodií se přiučiti může. Ani to, že melodie některá s malými proměnami dvakráté ve sbírce čte se, bez poučení a bez zajímavosti nebude. Tempo se povahou písně určuje.

Hned po vyjití prvního svazku leta 1853 a opět nejnověji se žádalo, aby sběratel, jak tam při Zpěvánkách se dalo, hojná poznamenání, ano celá pojednání přičinil a jmenovitě zvukosloví moravských podřecí a nějakou topografii písní a nápěvů sestavil. Lituje on, že ani té ani oné požádce vyhověti nemůže, dílem pro nedostatečnost svoji, dílem pro nebytí místa (an sbírka výše 50 archů vyrostla, dílem, že pojednání taková již odjinud se strojí a brzo bohdá světla Božího dojdou. Pro druhou příčinu také na ten čas upustil od vydání dramatických her lidu po Moravě s nápěvy sebraných, což však za vadu sbírky národních mor. pp. nepovažuje, poněvadž dotčené hry povahu ryze a přesně národní jen z části chovají.

Ostatně ze sbírky nové na konci tohoto vydání viděti, že netoliko nové písně z nepřesechlého pramene života národního vyvírají, nébrž že ještě mnohá perla z dávnověkosti nás došla pod rumem někde zasuta se tají. Záslužno i dále k tomu prohlédati, aby ty drahé zbytky pod povlakou skryté na jasné světlo vynešeny byly.“

---

zvukuje v Moravě tam, kdež rozdíl ten mezi tvrdým a měkkým esem dosud se nešetřel a p. v Kozlovicích u Přebora, kdež jsme my zvláště a schválně věc tu vyšetřovali.

V předmluvě jmenovaný Fr. Chrysander, hudební kritik a vydavatel (Händla na př.), velmi se o písňě naše zajímal. Píšet 12. září 1853 Sušilovi skrze nakladatele :

An den Herrn Herausgeber der Mährischen Volkslieder durch
gütige Vermittlung der Verlagshandlung K. Winiker
in Br ü n n.

Hochgeehrter Herr !

Meiner wahren aufrichtigen Meinung über Ihre ausgezeichnete Sammlung, die in der S. Musikzeitung ausgesprochen ist, weiss ich hier nichts zuzufügen, als den Ausdruck lebhaften Dankes für die mir bereitete Freude. Auf das Ganze komme ich in einem weiteren Zusammenhange zurück. Es mangelt mir aber die Kenntniss der Sprache der Lieder und also viel. Daher bitte ich sehr, wenn Sie es irgend über sich gewinnen können, wenigstens Einiges zu übersetzen oder übersetzen zu lassen. Sollte es nicht geraten sein, diese Verdeutschung in einem Octavbände nachträglich herauszugeben, die Lieder in der Reihenfolge, welche sie in der grossen Sammlung einnehmen, ausser den Lesarten begleitet mit Bemerkungen über die eigentümlichen Sprachlaute, über Accente, Rhythmen, musikalische Instrumente und dgl. ? Bei meinen vergleichenden Zusammenstellungen verschiedenster Nationalgesänge finde ich immer mehr, wie wichtig besonders die Erwägung der sprachlichen Eigentümlichkeiten (überhaupt die ganze Gliederung der Sprache) ist ; eine üppig entwickelte Sprache, wie z. B. die finnische, hat gleichsam alles Tonmaterial in sich absorbiert und lässt Gesang gar nicht neben sich aufkommen.

Im Fall eine Übersetzung sich nicht publicieren lässt und Sie besitzen dieselbe vielleicht handschriftlich — wollten Sie mir da dieselbe wol zur Benützung überlassen, oder da solches vielleicht zu gewagt wäre, mir das treffendste auf meine Kosten abschreiben u. mit einigen gütigen Bemerkungen begleitet mir zukommen lassen. Durch Schott's Söhne in Mainz oder durch die Buchhandlung von Oertzen und Schlopke [?] in Schwerin wird solches sicher an mich gelangen.

Ich habe, ausser Artikeln in der „Musik-Zeitung“, nur eine kleine Schrift veröffentlicht, die ich Ihnen zusenden werde ; sie wird aber Ihrer Nachsicht sehr bedürfen.

Verzeihen Sie mir meine zum Theil merkwürdigen Bitten, sie kommen von jemand, dem Ihr Geschick und Fleiss und der Reichthum, über den Sie gebieten, Hochachtung u. Bewunderung einflüssen.

In hochachtungsvoller Ergebenheit Fr. Chrysander.

Schwerin in Grossherzogthum Meklenburg 16. Mai 1854.

An die löbl. Buch- und Kunsthandlung d. H. K. Winiker
in Brunn.

Die Anzeige von F. Suschil's mährischen Volksliedern in der Süddeutschen Musikzeitung ist von mir verfasst, ich erhielt die 3 ersten Hefte von der Redaction zugesandt.

Der betreffenden Nummer legte ich einen Brief bei an den H. Herausgeber, auf welchen mir nichts erwiedert und der vielleicht garnicht befördert ist. Die in ihrem Verlage erscheinende Sammlung gehört nämlich, wie ich aus der Vergleichung fast aller gedruckten Sammlungen der verschiedensten Völker hinreichend erfahren habe, zu den allervortrefflichsten sowohl dem Gehalte wie der Anordnung nach. Deshalb werde ich nächstens in der Zeitschrift f. d. Alterthum von Wolf und in der Süddeutschen Musikzeitung und in selbstständigen Abhandlungen noch wiederholt darauf zurückkommen. Ich sprach darum gegen den Verfasser den Wunsch aus, einen Theil derselben ins Deutsche übertragen zu sehen, mit einer ebenfalls deutschen Einleitung zu der ganzen Sammlung, das Verhältnis zu andern slavischen Gesängen, den Vortrag, die Volksfeste, die üblichen Tänze und musikalischen Instrumente betreffend. Mit dieser Bitte erlaube ich mich nun an Sie zu wenden, u. möchte für die Abfassung, wie sie jetzt beliebt ist, raten dem Ganzen wenigstens ein genaues nach den Liederanfängen geordnetes Register mährisch und deutsch beizugeben; desgleichen eine Einleitung in beiden Sprachen, die sich über die obengenannten Gegenstände zu verbreiten hätte und auch, was fast das wichtigste, über die Art der Melodienaufzeichnung Nachricht gäbe. Ebenfalls könnten anhangsweise die verbreitetsten Lieder hervorgehoben und deutsch gegeben werden, aus jedem der 10 Abschnitte die charakteristischesten, — wenn sie es nicht vorziehen, die verdeutschten Lieder in einem kleinen Octavbände mit Angabe der Quellen, das ist der betreffenden Nummern in der grossen Sammlung zu vereinen, um so die Bekanntschaft mit dem ganzen Liederschatze zu ermöglichen und Ihrem schönen Unternehmen mehr Freunde zuzuwenden. Ähnlich hat Nesselmann jüngst die lithauischen Lieder gesammelt, und eine kleine Auswahl besonders drucken lassen.

Diese Vorschläge werden Sie mir sicherlich nicht verargen, auch dann nicht, wenn Sie durch anderweitige Rücksichten gehindert sind, mir zu willfahren. Sollte insbesondere die Publication der Übersetzung Schwierigkeiten finden und Sie davon abstehen müssen:

so erlaube ich mir die Bitte, mir entweder das Originalmanuscript oder abschriftlich dasjenige mitzuthemen, was vorhanden ist und meinen Zwecken, so genau wie möglich mit den mährischen Liedern bekannt zu werden, entspricht, also Übersetzung u. s. w. Ich werde Ihnen für alle Fälle die verlangten Garantien und für die Mühe-waltung eine Entschädigung gewähren. Die Fortsetzung der Samm-lung, also von Heft 4 an, bitte ich auf Rechnung der Buchhandlung Oertzen in Schwerin mir sobald als möglich zugehen zu lassen. Directe Zuschrift wird unter einfacher Adresse an mich gelangen; ich sage im Voraus meinen Dank, wenn Sie mich bald mit einer Antwort erfreuen mögen.

Mit Hochachtung ganz ergebenst   F'r. Chrysauder.

Wenn Sie Sammlungen anderer slavischen Nationen auf dem Lager haben, so bitte ich nur die Preise anzugeben (wenn Melo-dien dabei sind); Sie finden an mir einen Käufer.

Divným způsobem, nevím proč, nedostal (jak mi napsal 8. září 1891) na své dopisy odpovědi a ze sbírky nic více než první tři sešity. Chystal zevrubnou rozpravu o písniích těch do „Süddeutsche Musikzeitung“, se které pak ovšem sešlo. Ostatně na zmíněnou na-hoře příznivou zprávu Chrysandrovu v mohučském časopise odvo-láváno se téměř v každé zprávě u nás a jmenován hned hamburským hned mohučským. —

Veřejností českou sbírka Sušilova přijata skoro chladně. Časo-pisectvo většinou nebylo tak zralé, aby ji ocenilo, obecenstvo tím méně. Kterýkoli časopis se o ní zmínil, ten ji ovšem pochválil, ale asi tak jako se chválila každá nová kniha česká, ba v Praze ani tolik ne, protože to byla kniha z Moravy a od kněze, který nebyl dosti „osvícený“. Jinak ale aspoň zavdala přímo neb nepřímo, spolu se sporem o Rkk podnět k rozpravám o národní písni.¹⁾ Ostatně

---

¹⁾ Velmi pěkný článek toho druhu uveřejněn v »Obzoru« (Erbenově) 1855. Srv. Č. Č. Musea 1855, str. 124. od V. Nebeského J. L. Zvonař pojednal o ná-rodni písni v Daliboru 1860. Jahrbücher für slavische Literatur, Kunst und Wissen-schaft r. 1853. mají pojednání o národních písniích a pověstech kuenů slovanských. O sbírce Sušilově píše »Hvězda« (v Olomouci, r. 1860.: »O Sušilových písniích tvrdilo se v Německu, že nemohou pocházeti z lidu, nýbrž jsou dílem nějakého ve-likého umělce. Švédský královic pěstuje písniě moravské se zálibou.« V německých listech setkáváme se s úvahami velice příznivými. Žák Sušilův augustinian Dr. T. Bratranek, esthetik na slovo vzatý, napsal zprávu do »Oesterr. Literaturblatt« 1853 a do »Oesterreichische Revue« 1865 obšírnou studii o moravských národních písniích. »Brünner Zeitung« 1853 přivítal sbírku pochvalně Josef Fischer v (německém) programě katolického gymnasia v Těšíně («Über Sammlungen von böhmischen geist-

theoreticky nebyla ani dosud oceněna ani prakticky tolik využitkována, kolik látky poskytuje lidopisci i hudebníkovi. V obojím směru teprve nejnovější doba vydatněji z práce Sušilovy těžiti se snaží, při čemž teprve zásluhy Sušilovy se oceňují.

O jazykové stránce písní vyslovuje se Sušil sám k A. V. Šemberovi (dopisem 12. března 1854) takto :

„Ještě mi přichází o věci zmíniti se, o kteréž jste ústně s p. hr. Taroucou mluvil a jemuž jste pro mne několik řádků do tobolky laskavě byl napsal. Týká se to vydávání moravských národních písní. Co se jednoho z Vašnostiných těchto poznamenání týká, již dávno sem litoval, že jsem to neučinil. Tvrdeho l jsem jistě sám hned na počátku pohřešoval a nemilo mi jest, že se to nedálo. Mělo se ovšem nejenom při písních z Opavska státi; bylo důsledně provésti je všady, kdekoli se ho užívá, toho přičmoudlého zvuku. Já jsem užil toliko u místo něho, kde totiž lid místo něho, toho tvrdého l onoho zvuku se drží. Nyní zdá se mi býti již pozdě (ač jestli dále bude tisknouti p. Winiker), abych věc tu uvodil. Pan Winiker pro nepočetnost odběratelů vázne.

Co ráčíte dále mluviti o *v'*, *b'*, *m'* a jiných měkkých písmenech v Opavsku, věc jista jest, že se jich všady neužívá po celém Opavsku. Já sem té věci aspoň nepozoroval leč u Telče v Jihlavsku a u Melče v Opavsku, kdež právě (mluvím o posledním místě toliko) sbírky žádné jsem neučinil. Při tom musím vesměs vyznati a osvědčiti, že lid při písních povždy jinak vyslovuje než v obyčejné řeči a vždy více ku písemnému jazyku se přibližuje; a na moje napomenutí, aby mně tak povídali do péra jak mluví odpověděno mi nejednou, že tak oni nezpívají jak mluví, nýbrž že onačejší jest jazyk při zpěvě. Lid náš považuje písně své co něco vyššího a domnívá že i ve vyšším nějakém rčení je pronášeti musí; abych o tom pomlčel, že školy ovšem veliký vplyv mají na takové původního rázu setírání.

Ve Spalově sice též *v'*, *m'* měkce vyslovují, ale tam podobně žádné jsem pro nedostatek nebo že již zapomněli veškery písně — nesebral; veškery co mi tam zpíváno písně byly beze vší ceny. Aníž tomu tak, jak se zdáte domýšleti, že by v Opavsku všady č se proslovalo a ne *č* toliko. Ve Benešově, Hulčíně, Hošticích,

---

lichen Liedern im Herzogthume Teschen«, rozprava důkladná a jadrná) praví: »Diese Lieder sind mit einer solchen Sorgfalt gesammelt (od Sušila) und so ausgezeichnet, dass kaum ein anderes Volk etwas Aehnliches oder Besseres aufzuweisen vermag.« — »Mor. Orlice« r. 1864 částěji o národní písní jedná.

Kravařích se tak vyslovuje; leč v Polomi více é než ě převládá; ve Studence tolikéž se možno hádati, jaký zvuk to. — Leč já jsem věc tu — o podobných rozdílech v různorečích našich docela Vašnosti byl ponechal, a toliko kde jsem sebral písně, tak jsem sebral, jak mi zpívány byly; bez toho trval jsem a posud trvám na tom, že z písní, jak je lid zpívá, podrobného nahadnutí onoho dojíti nelze; tu dle mého mínění nezbývá leč živá řeč jeho a zvláště pozorování lidu, kdež s jinými mluví. S pány mluvě zajisté poněkud dle školy přikrajuje.

Bylo by též potřebno, aspoň žádoucně při písních od Lachů polského přízvuku se držících vždy předposlední slabiku čarkovati, ne sice naší prodluživou čárkou, nébrž jiným znaménkem; leč i toho sem snad právem zanedbal. Dále mě též rozpakovalo, jak měkké syllaby někdy psáti, nejvíce po é, d' (když není docela ani naše ě ani dž), a nevím, neměl-li jsem raději psáti n. p. cieši neb češi místo češi; zvláště snad lépe češi bylo by postaveno. Leč ani tak nelze vyhověti všem odstínům výhovoru lidu našeho; tak n. p. cicho m. ticho; ci jinak vyslovuje se nežli n. p. v slově sedláci. Psáti-li tedy cícho?¹⁾

Pisatel tohoto nástinu požádal p. šk. r. Františka Bartoše jakožto nejpopovolanějšího znalce, aby podal zcela nestranný úsudek o sbírce Sušilově po stránce slovesné. Čemuž on laskavě vyhověl tímto posudkem, který zajisté smíme pokládati za rozhodný.

Navazuje na ujištění Sušilovo, že svědomitě hleděl co nejvěrněji zaznamenati písně z úst zpěváků, píše slovutný následovník Sušilův dále:

A skutečně provedl Sušil svůj úkol tak, jak by se sotva kterému z jeho vrstevníků bylo podařilo. Povážíme-li, že moravská nářečí té doby nebyla ještě ani zhruba prozkoumána, že tedy sběrateli samému na místě obeznamovati se bylo s povahou jejich, jest se nám věru až diviti, jak věrně celkem Sušil všecky podstatné zvláštnosti nářečí moravských vystihl. Zápisky Sušilovy jsou zajímavým dokladem jeho sběratelské pilnosti a svědomitosti. Všude si zaznamenával i z hovoru zpěvákův a zpěvaček zvláštnosti dialektické dle hlásek, tvarův i slov a poskytl tak hojně vzácné látky A. V. Šemberovi k jeho „Základům dialektologie českoslovanské“.

Ovšem věrným a dokonalým obrazem podřečí, jak Sušil sám dobře podotýká, národní písně nejsou. „Nedůslednosti v tom nemálo

¹⁾ Šembera dotazoval se Sušila v pochybnostech dialektologických, pracuje o dialektologii a mapě Moravy. Srv. dopisy otištěné v »Hlidce literární« 1887.

zabíhá, ana škola značný vliv na otírání podřečových zvláštností vyvirá; obzvláště ale nedůslednosti ty patrný bývají při těch písniích, jež odjinud, z druhého podřečí, přežaty a poněkud dle vlastního výhovoru přikrojeny byly.“

Hojné tyto nedůslednosti, jichž se v textě písni Sušilových dočítáme, jsou nám důkazem, jednak že národních písni nelze pokládati za věrný obraz toho onoho podřečí, jednak že Sušil dle možnosti šetřil největší věrnosti, že nic neměnil, nýbrž psal, jak slyšel.

Takové nedůslednosti jeví se zvláště v přehlasování hlásek *a*, *u* a *v* užení hlásky *ě*: Obořil se syn na otce. val. (str. 44). Nemožu do konce. slov. (467). A jak budu u oltaře. Svić ty měsíčku, jasna zaře. laš. (229). Šak to byla duše má. slov. (110). Růže prokvetá. slov. (47). Ty děvečko, bílá růže, nebylo ti třeba muže. slov. (480). Pospěš a nemeškej. slov. (11). Uchovej nás. val. (44). Nebudeš to žíti. slov. = žati. (11). Hleděť na obili v. zanečaj obile. laš. (10). Milý hospodáři. slov. (11). A ty muži něbuj se mře. laš. (20). Ty kuchaři. val. (464). Aby mši svatú slyšela. slov. (7). Všeci lude na mšu šli, v. kněz mši svatu dokonat. laš. (20). Vyjdz sluhu pro stolicu. laš. (13). Otevřte tovaryši, vezem vám tělo i duši. slov. (23). Ty zakvitneš růží. slov. (797). Lide tam o tobě povědaji, ba i velku radost z toho mají. laš. (5). Koně řehotaji. laš. (97). — Samohláska *ů* místo moravského *o* je snad správně zapsána v legendě z Buchlovic (16): kdo se v pátek roznemůže, tomu žádný nepomůže; ale v písni z Březnice (slov.): Nevykope, nevyoře, už jí žádný nepomůže (213) zdá se už sám rým žádati tvaru nepomože. Také val. tvar mládcům (306) m. mládcem zaznamenán tak asi z nedopatření.

Některé neobyčejné tvary odůvodněny a tím i za správný potvrzeny jsou rýmem, na př.: Ach vy rodičovi co ste vy takovi (396). Pro jeden kúsek býlého musím opustit milého, m. býlé = býlí (190). — Zvláště zajímavým dokladem, jak přesně a svědomitě Sušil text písni národních zapisoval, je tak řečená spodoba pádů, zajímavým proto, že vazba tato sotva as byla jasná Sušilovi a proto sběrateli méně svědomitému snadné příležitosti poskytovala něco „přimudrovati“; míním tím vazby, jako jsou tyto: Smrc k panu residenci isć se stroji, t. j. k residenci pána, pánově (13), nebo: při slunečku východu, při slunečku západu = při východu slunečka (109). Čteme-li v jedné písni hned za sebou: Sedni na voziček; na vozeček sobě sedla (791), smíme se právem domnívati, že tak bylo skutečně zpíváno. K písni: Pod synečkem z ticha

koně kráčé, galánečka přežalostně plače (306) Sušil sám poznamenává, že „tak zpíváno, an jinak mluví kráčijá“.¹⁾ Téhož neobvyklého tvaru vyžaduje rým v písni: Počkaj sedláče, šak ti v y s k á č é z komory koláče (525). V písni z Frydlantu zaznamenané žádá verš napsaného tvaru: A o tobě sestřičko pravija (5), ač se tam mluví pravja. Za to v písni: Chodte chlapani chodte, vinečko k nám neste (239) nesprávný tvar neste vznikl asi přepsáním; rým i skladba žádá tu tvaru noste. Taktéž z nedopatření napsáno asi ve slov. písních: pod tím stromem (173) m. tým, falešná slovečka (471) m. falešné.

Kromě těchto úchylek od obecných zvukův a tvarů toho onoho podřečí moravského, jež lze odvoditi z té okolnosti, že „výhovor v písních často²⁾ k češtině se blíží“ (Předml. V.) a tedy za správný uznati, nalézáme v textu písní hojně i takových nesprávností, jež zavinila nedostatečná tehdy všeobecná známost dialektů moravských; leckteré snad uznati jest za chyby tiskové.

Takové nesprávnosti jsou:

1. Nesprávná samohláska krátká místo moravské dlouhé, a: vrata (30), rybařom (86), já tu stat nemožu (11), ta naša lavečka (353); e: dcera (372), pero (307), potěšení (182), modlení (512); správně: kamění, potěšení (347), studenka (226), čert (272), černý (339), večer (288), včera večer (587), není (88, spr. není), ženit se (418), zapletla (442), slzy mě poleju (490), oči budú pohledávat (263); i: umřit (11), bratříček (174), povidal (166); o: stojí, stojíte, nestojím (7), zvonijú, dojí krávy, stojí (90), bojím se, stojím (241), vystrojala (174), rojit se (423), vkrojila (435), zronil (436); u: tepru (213), počuvaj (304), puščajú (512), popuščal (629). — Dlouhá koncovka minulého přičestí činného v rodě mužském čísla jednotného (ál, jél, il, úl) nikde neoznačena: zahudal, volal (2), seděl, šedivěl (144), zatočil, se rozpučil, zhynul (95) atd. — Podobně neoznačeno nikde slov. a val. dlouhé r (ř), na př.: krmiti (130), vrš (= verš, 165), vršek (643).

2. Nesprávná samohláska dlouhá za moravskou krátkou, á: s námi, s vámi (301), skála (573); é: prstéček, lékař (164), dvéřa (112), dvéři (266), srdéčko (42), slunéčko (94, spr. slúnečko), při slunéčku západu (109); í: Ježíš (3), do jeslíček (43), vítaj k nám (130), píchajú (173), hlínečka (266); ý: příkrýt (167), býti (130); í m. ě: večír (167, val. spr. večér), mít (200).

¹⁾ Vl. kráčija; tak i nesprávně psáno: trápijá (173. m. trápija.

²⁾ Nikoli v e z d y, jak praví Sušil.

3. Sušil sám pokládá za „nedostatek“, že za příkladem Kolářovým tvrdého l od měkkého nerozlišuje, „leč tam, kde se ono jako u vyslovuje“. Muži rodilému v krajině, kde se ve výslovnosti nečiní rozdíl mezi tvrdým a měkkým l, jako byl Sušil, nesnadno věru postřehnouti všudy toho rozdílu, zvláště v textě zpívaném. Proto čteme leckde u za měkké l a naopak tvrdé l neproměněné v u: mauovaný (166), gauánečko (310), gauánu (242), galánečku vedle: gauánky v jedné písni (413), včiu (495), hrdeuní (573), — kolem (166), fialku, po skalce (242), tluku (359), lajú (505), pomali (395, 495).

4. V písních z Březové čte se často ř; kdežto ho tam ve výslovnosti vůbec není: rychtářici (157), křidelko (251), přijděš (263), přeměnila (287), třetí (317), Březovské sady (363), peří (389), hřebíček (553).

5. Leckde vyskytují se české souhlásky tvrdé za východomoravské měkké: hned (183), snad (308, správně snád'), dokad (414, správně dokád'), pokud (481), hrst (49), svatba (573). Skoč děvečko na kamen a s kamena na třemen (23), zelenat se, červenat (407).

6. Hláška j píše se po způsobu českém všude, kde jí ve výslovnosti moravské neslyšeti: jinší (182), jich (188), jménečko (270), jiná (272), jdzi, jsou (97), jsem (130), jenom (106, slov. = enom), juž (110, slov. = už), půjč (7, val. = puč), věža (390, slov. veža) a j.

7. s psáno po česku i tam, kde u výslovnosti moravské přechází v z: se dvanácti apoštoly (3), sežnu (10), seberú (94), nešetala (122).

V nářečí lašském *ř* přechází v *é*, *ď* v *dž*, *c*, *s* a *z* před měkkými samohláskami v měkké *é*, *š* a *ž*. Ale tato výslovnost není všude stejná. V Kozlovicích, ve Frydlantě, Čeladné, v Brušperku *ď* a *ř* jen malinko se rozeznávají od sousedního valaského *đ* a *ř*; hlásky *š* a *ž* znějí velmi jasně; ve tvarech: chodža, džeći, hodžim, sedži *ž* jen malinko vyznívá, kdežto *ř*, jmenovitě v infinitivě spíše v *c* vyzvukuje nežli v šeplavé (polské) *é*: nici, smeci, chycila, uvařic, byc. Zpívající zcela zřetelně vyslovovali *c*. Též ze zpěvu kostelního na Štramberce vyznívalo *c* za *ř*. Ve Staré Bělé žena zpívající vyslovovala: něbudě nařikat, byci (býti). Dialektologie mor. I. 106. Ne divu tedy, že se v Sušilových textech písní lašských vyskytují leckteré napohledné nedůslednosti. Pišet Sušil:

za *řa cja*: dzicjatko (1), křescjany (24); za *tě a*) *cě*: něplaccě, *cě* (1), *cělo* (19), *něcěši* (312); *b*) *cj*: cjebe (91); za *ti ci*: macička, přinesci (1), falšivosci, osci (307), za *ř é*: ucěkač (13), smač se (20),

dzělác (340), svičí, svič; za dě dzě: dovědzěl (1), na vodzě (280), něbudzě, cudzě (312); za di dzi: dzi (19), vodzička, zachodzi, hodzina (312), probudzil (339); za é c: v rosičce, travičce (1), za š a) sj: sjač (19), b) s: musila atd.

Podobné nedůslednosti vyskytují se ovšem také v nářečí hanáckém. V písni od Jevíčka, kde na př. u přechází v hrdelné ô, čteme vedle sebe: Máš děvečko krásu, skové jo do času, jak jo pozbodeš, mět ji nebodeš, v růžovém věnečko (273) a j., snad bylo tak i zpíváno.

Než všechny tyto a podobné úchytky a nedůslednosti sám Sušil právem prohlašuje za „malichernosti“, jež velkolepé poesii moravských písní Sušilem sebraných ceny nikterak neujímají. Kdo chce poznati pravou povahu nářečí moravských, musí je studovati z řeči mluvené. Písně, které z krajiny do krajiny přecházejí a v nichž často verš a rým podmiňují tvary jiné než jaké zná řeč mluvená, nejsou a nemohou býti věrným a dokonalým obrazem toho onoho nářečí.

Jak bedlivě a svědomitě Sušil při své sběratelské činnosti si vedl, viděti mimo jiné i z toho, že si nestíhal poslouchati a zapisovati jednu a touž píseň třebas i desetkrát a poznamenati pak při konečné redakci všecka různá „čtení a pění“, různé začátky a konce písní, jakož i hojně varianty jednotlivých veršů. Tak má, abychom jen několik příkladů uvedli, č. 89. „Nešťastná svatba“, č. 91. „Utonulá“, č. 159. „Sirotek“ po trojím různém pění a čtveru různém čtení, č. 9. „Smrt“ zaznamenána sedmerým různým pěním a paterým čtením. Bez hojných variantů jednotlivých veršů je málokterá píseň.

Tímto věrným zapisováním hojných variantů textových i nápevných Sušil dal nám nahlédnouti v duchovní dílnu našich pěvců. V ty doby zajisté, kdy tolikerá „jiná čtení a pění“ vznikala, tvůrčí síla lidových básníků byla velmi pružná a čilá. Jim stačilo jen znáti epickou látku, aby si ji sami upravili v novou a novou píseň. Srv. na př. č. 4., 9., 20., 22., 25., 33., 35. a 776, 89., 91., 151. a mn. j.

Z tohoto různého spracování téže látky básnické poznáváme zároveň, že i mezi našimi lidovými pěvci vedle genialních básníků byli též obyčejní veršotepci, ba i praví břidilové.

Na doklad toho vizme aspoň jedno takové dvojí čtení, č. 114. „Navrátilec“.

I.

Syneček do vojny jede
a své milé přikazuje:

Za sedum let zas přijedu,
zlatý prsten ti dovezu.

Sedum let se nevdávala,
pořád na něho čekala.

Když už sedmý rok dochází,
panna na trávu vychází.

Potkal tě ju v poli jonák,
toho regimentu voják.

Taky-li se, má rozmilá,
budeš vdávat jako jiná?

A já se vdávat nebudu,
na milého čekat budu.

Tvůj milý se už oženil,
já sem na jeho svadbě byl.

Co mu zkážeš, Anduličko,
červená bílá růžičko?

Zkazuju mu toli zdraví,
co je v tomto háju trávy.

Zkazuju mu toli štěstí,
co je v tomto háju listí.

Co mu zkážeš ještě více,
krásná sivá holubice?

Zkazuju mu toli dítek,
co je v tom hájíčku kvítek.

Zatočil se a zasmál se,
zlatý prsten zasvítil se.

To je prsten s mého prstu,
ten sem mu dala na cestu.

Kostelíček v černém lese:
Poď, má milá, sezdáme se.

Pan farář nám ruce sváže,
žádný nás už nerozváže. ¹⁾

II.

Když syneček na vojnu vzal,
své panence přikazoval,

Aby se mu nevdávala,
sedum roků naň čekala.

A když bylo v sedmém roce,
žala trávu při potoce.

Když nažala, navázala,
po polu se ohlíkala.

Neviděla tam žádného,
jenom vojáčka samého.

A kde je on, ten můj milý,
můj syneček roztomilý?

Tvůj milý se včera ženil,
já sem na jeho svadbě byl.

Co mu zkážeš, Andulenko,
pěkná kulatá huběnko?

Zkazuju mu toli štěstí,
co je v tom háječku listí.

Zkazuju mu toli zdraví,
co je na trávníčku trávy.

Na trávníčku tráva drobná,
spočítat ju není možná.

Zkazuju mu na tisíce,
aby ušel šibenice.

Zkazuju mu ještě více,
by mu tekly bokem plíce.

Bokem plíce, játra, srdce,
by nešidil panen více.

Zatočil se a zasmál se,
vyřal facku té panence.

Červená ju polévala,
do šátečka utírala.

Do šátečka do bílého,
že to byla od milého.

Kdyby byla od pajmámy,
dala bych se do stonání.

Ale že je od milého,
snesu já ju z lásky jeho.

¹⁾ Dle mé úpravy textové, v níž toliko několik interpolací vynecháno, zbytek nic nezměněno.

Není-li to surová sprostota vedle křišťálové poesie? Zde máme před sebou sprostou děvku a sprostého pacholka. Dívka vzkazuje tu svému milému, „by mu tekly bokem plíce, játra, srdce, by nešidil panen více“, on pak zcela po způsobu surových pacholků „zatočil se a zasmál se, vytal facku své panence“. Po čemž píseň zcela přiměřeně, pěkně prosaicky a prakticky se končí: „Kdyby byla (ta facka) od pajmámy, dala bych se do stonání. Ale že je od milého, snesu já ju z lásky jeho“. Kdyby nebylo jiného důkazu, již ta novověká, praprosaická „pajmáma“ dokazuje, že variant tento původ vzal v dobu novější.

Avšak ani hotová již píseň nebyla pokaždé od každého zpěváka zpívána zcela ve svém původním tvaru. Buď že neutkvěla věrně v paměti, buď z příčiny vlastní tvůrčí síly zpěvákovy, byly aspoň některé verše všelijak pozměněny. I tyto varianty jednotlivých veršů Sušil svědomitě zaznamenával, na př. :

č. 2. Aj vím já lúčku zelenú, na ní lindičku sázenú.	Vím já lúčinu širokú, na ní olívu vysokú.
Pod nů seděl David král, svatě písničky sobě hrál.	Na té olívě David hrál, až se hájíček rozléhal.
O Davide, Davide, tvoja matička v pekle je.	O Davide, co děláš? Svoju matičku v pekle máš.
č. 8. Zpoměl si na Dorotu, žije-li či nežije.	Sedum let je na vojně, osmý rok domů jede, na Dorotku zpomene.
č. 30. Kady Adam pokòpával, hned se oves rozzejenal.	Kady Adam, kady kope, zelená se rěž, konopě.
č. 119. Měltě tatiček tři cery, všecky na vydaj byly.	Byltě tatiček obstary, měl na vydaj tři cery.
č. 124. Na horách, na dolách, co sa to tam bělá? Husy-li to sedá, nebo snihy ležá?	Hory, milé hory, co to ve vás stojí? Snihy-li to ležá, či labutě sedá?

Pro textovou kritiku našich písní tato „jiná čtení a pění“ a ty hojně varianty textové mají důležitost velikou. Jako z uvedeného na hoře dvojího čtení písně č. 114. zajisté přednost dáme písni ve všem dokonalé před sprostou slátaninou, tak i jinde máme volný výběr mezi textem lepším a horším. Jinde zase můžeme spojití lepší text i s lepším nápěvem atd. Použitím pak variantů pod čarou přidáných lze mnohou píseň podstatně zdokonaliti a dodati jí mnohem větší ceny básnické. Již z uvedených právě variantů soudnému

čtenáři leckterý zajisté více zamlouvati se bude nežli čtení původní, třeba jen z té příčiny, že jejich verše jsou rytmicky úpravnější a lahodněji plynou.

Vizme ještě píseň č. 118. „Voda navrátilá“ :

Měla sem synečka	Já půjdu k Dunaju,
jako rozmarýnek,	budu volat hlasem :
vzala mně ho voda,	Voděnko Dunajská,
když kvetl barvínek.	navrať mně ho zas ven!

Když barvínek kvetl,	Já ti ho navrátím,
levandula zrála,	ale ne živého,
vzala mně ho voda,	zabolí tě srdce
voděnka z Dunaja.	pohlídna na něho.

K verši „zabolí tě srdce“ připojen variant „budeš naříkati“.
Tento verš pak se rozvádí dále celou slohou :

Co bych naříkala
o synka mrtvého,
dy si možu vybrat
z tisíce jednoho.

Že tento příspěvek nevznikl z téže náhody jako čtyři slohy předchozí, jest na bíledni. Tam se projevuje bolestná touha po milenci utonulém; sloha pátá však až uráží svým tonem nesrdečným, ba frivolním. Dívka, která tuto slohu připěla, byla zajisté v situaci zcela jiné, ve společnosti veselé, kde se často dařívají takové vtipy. Proto právem sloha ta odkázána pod čáru.

Jinde však příspěvky takové ponechány jsou v textě samém. Sběrateli z toho nelze ovšem činiti nijaké výtky; zůstalť i tu věren své zásadě, zapsati každou píseň tak, jak ji slyšel zpívati, „nic neměně, nic nemudruje“. Avšak nám nebude tuším nikdo právem pokládati za neoprávněné mudrování, když patrné a nemístné přílepky takové odloučíme a ryzí zlato od hyzdících škvárův očistíme, na př. č. 485. :

1. Šohajku, šohajku,
ty si dobrý dítě,
dybys nebyl dobrý,
nehledali by tě.

2. Šohajku, šohajku,
vaši tě hledajó,
tvý vraný koníček
po tobě fehtajó.

3. Tatičku, tatičku,
díte jim vobroko,
ja musím za miló,
mám toze daleko.

4. Bratříčku, bratříčku,
dė mně tvó sestřičku,
já ti budu říkat:
rozmilé švagřičku.

Sloha 1. neobsahuje než slovní hříčku, jsouc vlastně parodií slohy 2. Proč hledají šohajka, pověděno v této sloze 2. Ale kterási vtipná hlava vyložila si sloveso hledati jinak. Co kdo hledá, to je

mu vzácné a milé, tedy: „dybys nebyl dobrý, nehledali by tě“. Je to vtip sám o sobě dobrý, ale s písní nikterak nesouvisí. Sloha 4. je taktéž přípitek později připlichtilý. Zbývající slohy 2. a 3. jsou hezoučným popěvkem, z něhož vane prostomilá bezstarostnost zamilovaného humoristy.

Č. 234. :

1. Co to máš děvečko,
co to máš za krásu!
Dyž na tě pohlednu,
celé se zatřasu.

2. Co to máš, děvečko,
co to máš za líce!
Dyž na tě pohlednu,
zabolí mě srdce!

3. Co to máš, děvečko,
co to máš za ruce!
Dyž za tebe přindo,
domů se mně nechce.

4. Co to máš, děvečko,
co to máš za pasem?
Červené šáteček
vyšíté harasem.

5. Co to máš, děvečko,
co to máš za ňadry?
Dvě červený jabka,
aby mně nezvadly.

Prvními třemi slohami, ne tak tázacími jako spíše zvolacími, znázorňuje se živě dívčí краса svým neodolatelným kouzlem a mohutným účinkem na šohaje. Otázky 4. a 5. liší se od oněch již svými nejapnými odpověďmi, projevují toliko všetečnou smyslnost a znešvařují líbeznou poesii.

Sušilovu pozornost zajímaly zvláště, jak pochopitelně, písně rázu starobylého, mythického. Viděti to na př. z poznámky k písni č. 155. „Věště“, kdež praví: „Litujeme, že podati nemůžeme textu správnějšího, ač jsme všemožně o dopídní se ho usilovali.“ Píseň ta zní:

1. Šeltě pan Trum na procházku
na zelené lóko.

2. Šel, nadešel tam dětátko,
malé pacholátko.

3. Dítě rostlo, až dorostlo.
Dyž mu sedm let bylo,
do školy chodilo.

4. Nadávali mu ve škole:
,Ty nejsi od nás pachole,
ty si nalezené,
na lóce zelené.'

5. A dyž přišel dům, povídal:
,Já sem nalezené
na lóce zelené?

6. Dejte mně knížky pod pažo,
krajíček pod druhó,
abych měl na stravo.«

7. Šel, nadešel tam chalópko,
v ní rychtář s rychtářkó.

8. Ach boche, boche na dveře:
,Matičko otevře!«

9. ,Počké, počké chvílenečko,
já vařím kašičko.'

10. ,Mám já dítě, je hrubě zlý,
je hrubě šklíbvý.'

11. »A já je budu kolíbat,
jemu pěkně zpívat.«

12. Na kotle kašu vařila,
nasytit nemohla

13. Dvanáct kráv mu podojila,
napojit nemohla.

14. »Zatoč se, ďáble, kolečkem,
vyleť vokynečkem!«

15. »Šak už se's dost nakolíbal,
mé matičky nasužoval.«

16. Ďábel kolečkem zatočil,
vokýnkem vyskočil.

17. Dvanáct kotóčků vyrazil,
třináctý narazil.

18. »To máš, matičko, znamení
za tvý vychování.«

Myslíme, že Sušilovo usilování o lepší text bylo zbytečné a marné. Nám alespoň i tento text zdá se býti zcela dobrým a bezvadným.

Věště, jinak podhodek, podvrženče, proměnče zvané, je dle všeobecné pověry škaredé a neduživé děcko divoženky, kteréž ona podvrhuje koutnici za její dítě pěkné a zdravé, když se v čas šestinedělí od svého dítěte vzdálí, nebo když ho dlouho nechává nekřtěného. Věště jest povahy potměšilé, někdy až demonické. Dělá se nevěda, zatím má za ušima. Na nohy se nemůže dlouho postavit a jest jako blbé; ale nejsouc nikým pozorováno, vykračuje si pohodlně a rozumí všeličemu. O tom se může snadno přesvědčiti, kdo má v domě děcko podvržené. Složí se uprostřed jizby ohníček, okolo něho se nastaví vaječích skořápek s vodou jako na vaření. Všichni domácí vyjdou potom z jizby. Divajíce se klíčovou dírkou, uvidí, jak se věště přibere k ohni a zvolá: „Jak jsem čert starý, v takových hrncích jsem ještě jakživ neviděl vařit.“ Když potom zase vejdu do jizby, děcko hop na zem a dřepí zase jako blbé.

Takového věštěte dostalo se ženě rychtářově (sl. 7.), bylo hrubě zlé a hrubě šklíhavé (10.) a vynikalo nenasytnou žravostí (12., 13). Vlastní dítě rychtářčino divoženka ztratila nebo pohodila na louce. Tam je našel „pan Trum“ a vychoval za vlastní. Když pak mu spolužáci přezdívali nalezenců, dítě se rozžalostilo a šlo hledat svých rodičů. Zvláštním jakýmsi vnuknutím, jehož nevinným dětem i umělá poesie propůjčuje (srv. Nerudovu „Balladu horskou“ a Čechovy „Sněženky“), dítě vypátralo nejen své rodiče (8.), nýbrž i poznalo, koho matka jeho vychovává a pomohlo jí od věštěte. Kolébalo je a „pěkně“ mu zpívalo: „Zatoč se ďáble, kolečkem, vyleť vokynečkem, šak už se's dost nakolíbal, mé matičky nasužoval“ (14., 15). A skutečně ďábel (= věště) kolečkem se zatočil a oknem vyskočil.

Okna na venkově skládala se za stara často ze samých koleček (kotoučků) olověnými rámečky spojených. Takových kotoučků ďábel

vyskakuje oknem 12 vyrazil, třináctý narazil. „To máš, matičko, znamení, koho's to vychovávala,“ praví na konec vlastní dítě. Neobyčejná vazba „znamení za své vychování“ vysvětluje se tím, že skladateli té písně vedle „znamení“ tanulo na mysli také „dík“.

Že je v naší písni „lyrický skok“, anoť se v ní zevrubně nelíčí, kterak se rodiče s navrátilým synáčkem vítali, se divili a vyptávali, srovnává se dobře s povahou písní lidových, které bez dlouhých okolků hlavně vlastní věci si hledí. A tou je v písni věště.

Tak soudí o Sušilově sbírce Bartoš.

Že i nápěvům věnoval Sušil všemožnou pozornost a píli, ze slov jeho i z výsledků s dostatek je zřejmo. Jsa sám hudebně vzdělán byl s to, aby si nápěvy sám zaznamenával podle skutečného zpěvu, což ovšem jest velmi nesnadno, a jen velmi dobrý hudebník může se toho se zdarem odvážiti. I zde podav hojně variantů poskytl zkoumatelům národní hudby vděčné látky.¹⁾

Chvály o této stránce písní moravských pronesené vztahují se přímo arciť na vzácnou tvořivost lidu našeho, nepřímou však také na sběratele, jenž uměl písně oceniti a dle toho vybrati. Nemáme bohužel potřebných dokladů, koliká asi byla zásoba písní Sušilem vůbec zaznamenaných, kolik jich asi uveřejniti odmítl a z jakých důvodů; lze zajisté předpokládati, že z té spousty písní, které jiní po něm slyšeli a zaznamenali, též asi mnohou sám slyšel a nezaznamenal neb aspoň neuveřejnil. Dával sice — co do obsahu — přednost písním nábožným a mravoučným, ale pěkné nápěvy zaznamenal i přes chatrnější obsah. Hlavní mezera ve sbírce jest asi ta, že podáno málo tanečních popěvkův, a vůbec sborových. Vysvětluje se to zmíněnou již okolností, že dle povahy a stavu jeho nebylo mu snadno účastniti se rozmanitých slavností lidových, při kterých podobné popěvky se zpívají. Potřebí na to také déle pobýti mezi lidem a sledovati souvisle jeho obyčeje zpěvem a hudbou provázené, čehož Sušil nemohl si snadno dopřáti, odkázán jsa hlavně na dobu letní, plnou práce a lopoty.

Nápadno jest, že při žádné téměř písni neudáno přesné tempo, takže mnohých nelze cizímu správně přednésti; jsoutě na př. staro-

---

¹⁾ Mimoходом připomínám, co napsáno při podobné příležitosti o lidovém zpěvu v Itálii (»Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft« 1868, V. 1). Italka zpívala touž píseň brzy tak brzy onak. K námitce proto učiněné odpověděla zcela prostě: »mi cosi viene« (tak mně to přijde). »Alle Varianten zu sammeln ist unmöglich. Es ist schon unzählige male variirt und wird noch variirt werden. Die wenigen Varianten, die man gesammelt hat, sind zufällig.«

dávné písně lašské pohybu velmi volného, kdežto podobné slovenské zpívají se rychle. Pro zpěv důležité značky $\frown$ rovněž málokdy použito; písně jinak na volném prostranství zpívané a dle toho sčasované vtěsnány dle zpěvu jednotlivcova v uzavřené místnosti do jednotného taktu (nejvíce C, a $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$ a $\frac{6}{8}$, zřídka $\frac{3}{8}$ nebo střídány).

Tím, že Sušil asi neslyšel tanečních písní provázeti hudebníky, zaměněn tu a tam také takt. Na př. č. 553.:

Vy Březovské děv-čát-ka, kraj-ní noc vám i - de,
vy ga-lá-nů ne-má-te, kdo vás bu-dit bu-de.

Píseň tato je píseň taneční, tak řečená „Koulaná“, jejíž rytmus nezbytně vyžaduje taktu $\frac{2}{4}$:

So-bo-těn-ky ne-dě-le mo-že pro mne ne-byt,
a já ne-mám ga-lán-ky, ne-mám za kým cho-dit,
a já ne-mám ga-lán-ky, ne-mám za kým cho-dit.

(Bart. I. č. 6).

Podobně Sušil č. 450 (Bart. I. 18, 214), 436 (Bart. I. 82).

Sušil však hlavní důraz kladl na nápěvy, a ty podány věrně a přesně; i to, co školskému hudebníku zdá se v nich podivným, ba snad i nesprávným, objasněno a ospravedlněno dalším zkoumáním i moderní praxí hudební, takže nejen Sušilovi dáno za pravdu, nýbrž i nové hudební motivy vzaty z těchto podivných obrátů. Co na př Pavel Křížkovský neb Antonín Dvořák z moravských národních písní vyčarovali, jest vůbec známo.

Křížkovský docházel častěji k Sušilovi, zvláště když něco nového složil. Jedenkrát na začátku roku 1850. také mu jakousi skladbu přinesl k posouzení. Sušil kázal mu posaditi se ke klavíru a zahráti skladbu. Když dohrál, tázal se Sušila na jeho úsudek. Sušil pochválil skladbu i nadání skladatelovo, ale nezamlčel mu, jak

B. M. Kulda praví, že „všechny jeho skladby dýchají duchem italským a francouzským, vůbec cizím; měl byste skládati v duchu našem, slovanském“. Křížkovský arcíť se zarazil, jak by to bylo lze provésti, načež jej Sušil poukázal na svou sbírku moravských národních písní, ty aby studoval a v ducha jejich vnikal. Brzy pak přinesl Křížkovský Sušilovi sbor „Utonulá“, ¹⁾ přebral a zazpíval mu jej. To byla skladba po chuti Sušilově. „Pavle, tak pokračujte“, pravil skladateli, jenž takto stal se vlastním zakladatelem české písně a hudby. Žel, že pro stálé výtky úzkoprsých hodnostářů proti erotickému obsahu písní jím zpracovaných přestal tyto skladby svěřovati veřejnosti a nad to v upřílišené autokritice mnohé skladby své zničil.

S nevšední láskou a porozuměním věnovali se studiu písní moravských též oba bratři Dři Javůrkové, Antonín a Norbert. Antonín zanášel se „studiemi k zevrubnějšímu pojednání“ o nich.²⁾ S Norbertem, který r. 1860. dostal se za vojenského lékaře do Brna, sedával Sušil často, někdy denně u klavíru v Českém Čtenářském Spolku (zal. r. 1861.), tehda na Velkém náměstí v Brně, v domě později zrušeném; tu Javůrek hrával národní písně. Byla to zvláštní skupina: věkem pokročilý kněz vedle mladého vojáka-lékaře. Javůrek hrál, zkoušel harmonisaci, Sušil napjatě naslouchal a posuzoval: „tak ne, tak ne!“ — „tak, tak!“ Z těchto večírků vznikla sbírka Javůrkových písní pro jeden hlas s průvodem piana, která měla obsahovati 100 písní v 7—8 sešitech; pro nedostatek odběratelů vydány toliko 2 sešity (1864 a 1865) nákladem filharmonické „Besedy Brněnské“, skladby to vzácné, jež zasloužily nazvánu býti od Sušila „drahokamy do zlata sázenými“. ³⁾ — —

¹⁾ Srv. str. 64. a 72.

²⁾ »Moravská Orlice« 1864, č. 221. Tamtéž píše se o sbírce Sušilově, že »ačkoliv drahocenný poklad největší části našich písní chová, přece bohužel až posud ještě málo známá a rozšířená jest, a jmenovitě od našich bratrů v Čechách sotva povšimnutí dosáhla.« — Srv. »České Národní písně na Moravě a ve Slezsku ze sbírky P. Fr. Sušila, průvodem piana opatřil Dr. N. Javůrek« Nákladem Matice hudební v Praze. I. sv. str. 65, čísel 75.

³⁾ Ze styků Sušilových s Drem N. Javůrkem vypravuje Dr. A. Stára pěknou příhodu v »Obzoru« (1889, str. 325.): »Kdysi přišel k Sušilovi Dr. Javůrek z Olomouce, by mu několik pro piano složených písní zahrál. Byl jsem na to také pozván, neboť byli oba doktoři Javůrkové moji upřímní přátelé a věděli, že i já k nim jakož i k Sušilovi celým srdcem lnu; proto jsem býval o všem zpraven, jakmile něco pěkného a nového se ve slovanském světě vyskytlo. [Dr. Stára jest rodem Němec.] Dr. Javůrek hrál všelicos a Sušil chválil čím dál tím více. Přišli k písni: ‚Putovali budci, tři švarní mládenci‘. Sušil hořel nedočkavostí, neboť s touto písní sobě Sušil

Když Sušil svou sbírku moravských nár. písní dokončil, podali mu kněží vlastenci skvostně vázanou báseň J. Soukopa s názvem:

Kytka za věnec.

Mnozí vážili už písně sličné
ze zpěvného srdce národu,
v ušlechtilém tomto závodu
kvítí snesli vůně přerozličné.

Ty pak mistře v píli ustavičné,
ve třicetiletém obchodu
celou stopoval jsi přírodu
vlasti: Doly, hory nebetyčné

Všude vzácných natrhal jsi kvěť,
jimiž nyní věncíš Moravu,
že se divem krásy stala světu.

Růže, ježto po různu se rděly,
na věčnou své matky oslavu
v jediný jsi věnec uvil skvělý.

Ajhle palác nádherný už stojí,
touha Tvoje, touha otčiny;
drahokamy, zlato, květiny,
vše se v jednom celku ladně pojí.

Jinde tisíce ruk co marně strojí,
Ty jsi vzdělal samojediný;
z každé zpěvné chýže, dědiny
klenoty jsi snášel rukou svojí.

Tobě staviteli slovutnému
zachtělo se býti dělníkem,
abys chrám dal krásy lidu svému.

Za to na průčelí jméno Tvoje
nesmrtelným je Ti pomníkem,
věčně proudit budou písní zdroje.

Plesej, Sláva chrám ten oblíbila,
zpěvem, který z něho zaznívá,
srdce vlasti celé okřívá,
země s nebem se tu políbila.

Ano píseň naše drahomilá
slasti v cizině též rozlívá,
a tam věnců Slávě dobývá,
spadla rouška, jež jí vnady kryla.

Přijmiž synu oslavené matky
skromnou kytku skvostný za věnec,
jímž jsi zachoval nám otcův statky.

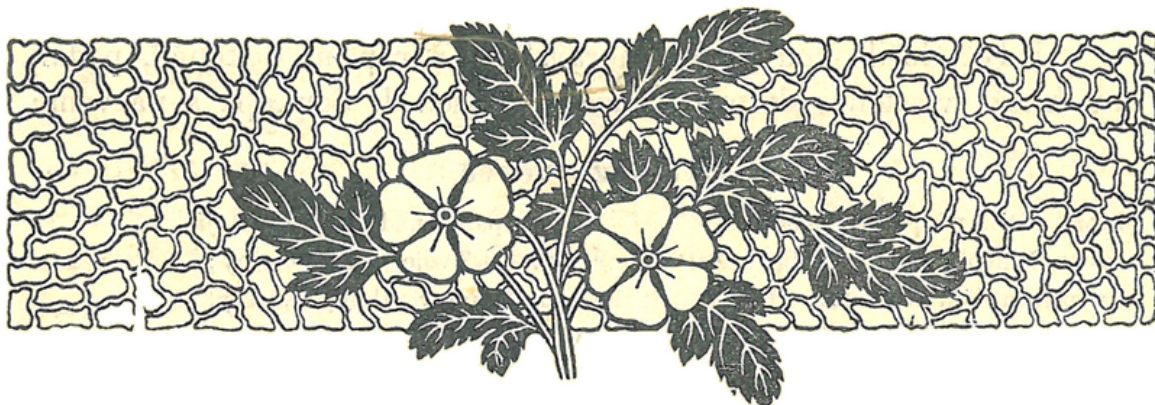
Tebou národ má, co dřív jen tužil,
proto jáás každý vlastenec:

»Nechat žije chlouba naše — Sušil.«

„Přišedšímu nedlouho po odevzdání básně této k Sušilovi děkoval mi žertovně: Vaše báseň ta byla prvním honorářem, který jsem kdy za své spisy dostal.“¹⁾

nevěděl rady; počínalť jaksi divně a neskladně. Ale Javůrek pomohl předrážkou a uvedl píseň do náležitého rytmu a skladu. Tu jste měli Sušila viděti: rukama šermoval ve vzduchu a vjel si kolikráte do vlasů a nepřestával volati: „Á, to je ženialní! to je ženialní!“ Když pak Javůrek dohrál, chopil se jeho ruky a — políbil ji. Překvapení a nesnáze Javůrkovy netřeba líčiti. Takový cit estetický měl tento muž pro všecko vpravdě krásné, ať to byla symfonie Beethovenova nebo polní kvítko národní písně.«

¹⁾ J. Soukop, Črty z dob Sušilových (»Obzor« 1889).

Překlad a výklad Písma Nového Zákona. — Mluva Sušilova. — Drobné práce theologické.

Ustanoven byv professorem biblického studia Nového Zákona Sušil měl a uvědomil si povinnost pracovati také tímto směrem, a to nejen pro školu, nýbrž i veřejně, tiskem. Rozuměloť se i Sušilovi samo sebou, že obory bohovědné mají býti pěstovány především těmi, kteří zastupují vysoké učení bohoslovné; předpokládajíť se u nich všechny podmínky k tomu potřebné, schopnost i příležitost. Právě proto „theologie u nás (a vůbec u Slovanů) tak chuda, tak stojí na stupni přenížkém, že bez zardění o ní mluvití nelze“ (list Sušilův k Hoškovi 2. února 1852), jelikož fakulty a ústavy bohoslovné nekonaly svých povinností naproti národu, ve kterém se nalezaly. Co česky vydáváno v písemnictví náboženském („bohovědném“ nelze vlastně říci), bylo až na skrovné výjimky skoro vše od kněží v duchovní správě neb jinak zaměstnaných. Kromě cizí národnosti omlouvá professoři vysokých učelišť poněkud sice i to, že vyučovací řečí theologie byla (a jest) hlavně latina, avšak tato okolnost zajisté nepřekážela pracovati také v jazyku mateřském, i když k tomu právě nepobízela.

Co napsal Sušil o theologii u Slovanů, platilo zvláště o theologii biblické, a nedostatek ten byl tím nápadnější u národa biblařů, písmákův, u národa, jemuž sami první věrověstové podali Písmo v mateřském jazyku jakožto symbol a prostředek spásy, u národa, jemuž Písmo po vše věky bývalo nejoblíbenější příručkou v dobách slastných i strastných, zpěvníkem, modlitební knihou, útěšným a

silivým čtením, a konečně nikoli nejskrovnější měrou, ač obsahu jsouc cizího, světového, také strážcem národnosti, zvláště po stránce jazykové. Nelze věru bez trpkosti ani vzpomněti na tuto nevděčnou nedbalost naproti Písmu, již byli hlavně vinni duchovní vůdcové lidu: sami málo Písmo znali, málo se jím zabývali, proto také málo pozornost lidu k němu obraceli. A toho kořenem zase bylo naprosto nedostatečné a namnoze pochybené biblické studium v učelištích theologických.

Času jemu vykázano sice poměrně dosti, ale zabírá ho mnoho jednak neuspořádaný poměr jednotlivých odvětví, jednak nadbytečné přetřásání otázek formálních a metodologických (na př. v hermeneutice), pro které zbude na studium Písma samého času poměrně málo. Vědecká stránka studia toho (na př. vyšší exegese, kritika atd.) ovšem nesmí býti zanedbána, ale přes to asi nebylo by přemrštěným požadavkem, aby posluchač Nového Zákona všecky knihy jeho, jež vydají asi 220 stran tohoto spisu, přečetl za vedení svého odborného učitele, tedy zběžně sice, ale s porozuměním! Jest sice vyučovací řečí latina, ale důležitější zřetel, aby totiž kněz vstoupil do působnosti opatřen znalostí Písma v řeči mateřské, jak jí tam bude potřebovati, pomohl by při dobré vůli zajisté i přes tuto překážku.

Sušil dobře cítil tuto mezeru a pokládal nedostatečnou znalost Písma za hanbu pro kněze, majícího působiti mezi lidem a kořeniti své výklady naukou i slovem biblickým. Žádal po svých žácích, aby znali nejen obsah jednotlivých hlav Písma, nýbrž i tak řečené „kapitolky“, které dle listu k Hoškovi 22. března 1852 „docela přestaly“, jelikož v druhém ročníku k dosavadním předmětům přibyla patrologie a dějiny zjevení Božího. „Neuprosně stál o to, aby se nazpaměť naučili celému Písmu sv. Nového Zákona, ukládaje vždy přes noc a přes poledne dvě až tři kapitolky. Perná to byla práce, která nepřála nám oddechu přes celý rok. Když pak mu mnozí zazlívali takovéto trápení mladých lidí, omlouval se řka: Chci míti jistotu, že všichni kněží (ač každodenně v Písmě sv. čísti mají) aspoň jednou v životě celý Nový Zákon důkladně přečetli. Nebyla by to věčná hanba, kdyby mnohá stařenka evandélička v horách Písmo sv. lépe znala než velebný pán? — Kdykoli jsem jako kněz do Brna k němu zavítal, vždy bývala téměř první otázka: Čtete-li pak pilně Písmo sv.? — které netoliko za zdroj vzdělanosti kněžské, nýbrž též za přední pramen ryzé, krásné češtiny doporučoval.“¹⁾

¹⁾ J. Soukop, Črty z dob Sušilových (Obzor 1889).

Sám je ovšem znal, vždyť už jako kaplán při konkursu o professuru (str. 52.) nepoužil ani povolené Bible, nýbrž uváděl z paměti příslušné doklady řecky.

Zdá se to malicherností, avšak nabádáme-li učiti se básním nazpamět a s jakousi hrdotí je z paměti uvádíme, odůvodňuje se samo sebou s dostatek, že professor vysokého učení žádá, by posluchači znali text neb aspoň obsah posvátných knih zevrubněji.¹⁾

Kromě této působnosti školské umínil sobě Sušil vykonati též druhou část úkolu svého, pracovati totiž také pro veřejnost v oboru svém. Již rok potom, co nastoupil professuru (2. července 1838), píše V. Pešinovi, redaktoru „Časopisu pro katolické duchovenstvo“ (uveř. tamt. 1838, str. 737.): „ . . . opovažuji se i tuto otázku na Vaši Důstojnost a Milost skládati, zdali kdo na komentáru sv. Písma pracuje. Položil jsem sobě za úkol života, dá-li Bůh, obšírným výkladem Nového Zákona vel. duchovenstvu posloužiti, kterážto práce teprva po mnohých letech k žádanému cíli přivedena býti může. — Proto by mně v tom kratší výklad, který by spolu i pro lid potřebován býti mohl (jak na př. Allioiho) dokonce nevalil; nobrž z celého srdce žádám, aby takový co nejdříve na světlo vydán byl, a tak kněží naši k německému sahati nemuseli.“

Práce ta trvala přes čtvrt století. Teprve 12 srpna 1865 píše Sušil K. Vinařickému, že výklad N. Z. je „právě hotov“; již v dubnu r. 1864. byl jemu však oznámil, že výklad tří prvních Evangelii, t. ř. synoptických, byl „hotov před lety“. V díle samém neviděti veškeré práce, která na ně vynaložena, neboť Sušil vůbec nerad se učeností a sčtetlostí blýskal, málokdy literaturu uváděje, ač mu nic důležitějšího neušlo. Jakožto odborník stál na výši sleduje — mimo studium starších exegetů — i souvěké písemnictví, které zvláště u Angličanův a Němců zdárně zkvétalo; vydatný ruch na př. způsobil nález a vydání rukopisu Sinajského od Tischendorfa,²⁾

¹⁾ Bohoslovce české měl Sušil k tomu, aby četli Písmo česky a po česku obsahy kapitolék říkali Když r. 1848. čeština v gymnasiích moravských prohlášena pro všechny žáky závaznou, působil i na německé posluchače, aby se učili kapitolkám česky, poukazuje na praktickou potřebu v duchovní správě a na svatou povinnost duchovního přijíti lidu vstříc. »Milujete-li Krista, Pána a Spasitele našeho? Nepochybují, že jej milujete. Chtěl-li byste také pro něho trpěti, jak on pro vás trpěl? Zdali byste také chtěl pro něho umřítí? — A jak? Chtěl-li byste z lásky ke Kristu také česky se učiti, abyste tu onu slovanskou duši spasil?« (M. Procházka, F. S. str. 421.)

²⁾ Rukopis objeven z části r. 1844, vydán 1846, z části 1850, vtištěn na tisícetou památku říše ruské nákladem carovým ve 300 výt.

ač nyní cena jeho neklade se již tak vysoko jako tenkrát. Nemoha ze skrovných důchodů svých opatrovati sobě všech příslušných děl, která bývají obyčejně nákladná, používal knihoven augustiniánské a minoritské v Brně, jakož i rajhradské a vídeňské universitní skrze žáky své studující ve Frintaneu. Ještě v r. 1865 (23. dubna) upozorňuje listem Vinařického, že má dvě místa z výkladu francouzského, vypsaná však dříve než je mohl čísti u Schegga; aby mu to tedy nebylo přičítáno za plagiát ze Schegga. Z vykladatelů následoval hlavně Maldonata (Evangelia), Calmeta, Estia (listy sv. Pavla), novějších Allioliho, Bispinga, Schegga, v osnově protestanta Mayera a j.

Slovanské literatury neposkytovaly pomůcek pražádných, zvláště ne pro výklad. Rád by byl užil zvláště ruských. Ještě 31. července 1864, kdy už dílo své vydával, píše jesuitovi Martinovu: „Jest to podivno, že se v západní Evropě všem jazykům rozuměti snaží, ale o vyrozumívání jazykům slovanským zhoľa nedbají — Ovšem že v tom vadí nemálo ta okolnost, že ruských kněh velmi těžko dostati a že jsou převelmi drahé, když jich člověk kněhkupectvím konečně po dlouhých domluvách dostane. Tak vezíme v nevědomosti o tom, co nám Slovanům svrchovaně potřeba věděti; a potom předce se opovažují nevědomci o panslavismu mluvíti, ač ani vzájemně kněh potřebných dopíditi se nemůžeme. Já posud sám nedosti dobře znám theologickou literaturu ruskou a tím méně kněh takových tu máme. Jak šťastni jsou tu Němci, kteří snadno každou knihu, která vyšla v té řeči, sobě z Lipska zaopatřiti mohou. Vám, drahocenný velebný příteli, více přístupny jsou vědomosti tyto, a tedy prosím, račte mi oznámiti, vyšel-li nějaký obšírný komentár písmá sv. na jazyku ruském. Těšil bych se z toho velice, jak vůbec, tak obzvláště pro filologický prospěch, jehož bych z něho dojíti mohl. V předmluvě ku sv. Matouši mluvím o slovanských exegetických spisech v tom přesvědčení, že Rusové posaváde obšírného komentaru na písmá svatá nemají a že sv. Matouš mnou vydaný jest prvý pokus druhu toho.“

O textě a překladě knih novozákonních píše Sušilovi z Prahy Jan Krbec (* 1791 † 1857), jenžto právě v letech 1848 a dd. zanášel se opravou českého textu a Sušila o přispění žádal, 6. prosince 1852: „Týkáje se toho, co o některých místech Písmá sv., a o překladu jeho dotýkáte, přiznávám se, poučen dosavadní zkušeností, k tomu, že nám Čechům netřeba nového překladu, leč toliko střídme jednoho neb druhého slova aneb některé povědi — opravy. A to se musí diti dle Vulgaty, s ohledem na text původní, protože

Vulgata jest v církvi latinské textem authenticickým, ovšem v smyslu juridickém, tak as jako náš německý zákoník v srovnání s ostatními vydáními v jazyku českém, vlaském, maďarském atd. Ale to nebrání u výkladu hleděti na text původní i u překladu, poněvadž taky tento někdy jen dle řeckého co do pravého smyslu pochopiti se může. K tomu jest teď u vydání textu řeckého téměř hotová anarchie, takžeby člověk nevěděl, dle kterého vydání se řídit. Nejmrzutější práce jest, kde Vulgata má chybný smysl aneb pravý nesmysl. Tu arci nezbyvá ničeho, než dáti v textu smysl Vulgaty a dole v poznámkách výklad dle čtení původního. K. př. Mat. 6, 27. ἡλικία, kteréž zcela chybně a nesmyslně latiník vyložil, místo aetas, věk, slovem statura; a jiných více ¹⁾ V takových zcela nepochybných místech mohli by arci, dle mého zdání, biskupové povolit, aby se pro lid hned pravý smysl podal do textu, poněvadž oni svou approbací beztoho za nic jiného nestojí, než že tam nic proti víře a mravům obsaženo není. A takovéto opravy byly by spíše pro víru; a sotva by se jich v celém Zákoně N. našlo deset. Než nelze se o to s nimi hádati. Dále taky myslím, že překlad k církevní potřebě, pro kostel, musí se všemožně slova držeti; na to tedy při těch částkách, kteréž se v kostele čtou, či při perikopách třeba zření míti. Ostatně mohlo by se více k smyslu hleděti.

Konečně bysme potřebovali taky Písmo a zvláště Nový Zákon pro kněžstvo, a ten aby byl dle původního čtení s ohledem na Vulgatu, a sice aby vyhověl jak vědě tak i praktické potřebě. A tu práci kdožby mohl prospěšněji na sebe vzíti, než Vašnost? A poněvadž k tomu mnoho času i práce třeba z druhé pak strany nikdo na to nechvátá, mohlo by se něco důkladného vyvésti, kdyžby se k tomu ostatek života obětovalo. Já mám to neštěstí, že všecko u mě šlo na chvat a téměř tryskem, a tak posaváde, a to na konci věku.“ ²⁾

---

¹⁾ Na známém tom místě praví totiž Spasitel, že ani sebe větší starostlivostí neptidá člověk k věku svému ani lokte, totiž ani nejmenší částky; ve Vulgátě přeloženo: »ad staturam«, k postavě — loket, což ovšem by bylo velmi mnoho a zbytečno.

²⁾ V dopise 27. prosince 1851, v němž děkuje Sušilovi za výpisky z Mikulovského rukopisu, podobně o věci se rozepisuje: »... poznamenal sem si je obzvláště rudkou, maje úmysl vzíti při nastávající opravě pokud jen možno bedlivý ohled. I zdají se mi některé velmi příhodné i treffné a spolu pravé, k. p. Sk. Ap. 16, 13 jest modlitebnice dle řeckého (προσευχη, jenž znamená modlitbu i místo k modlení, jediné pravé. Ale že Latiník překládá oratio, odtud i naši všickni, pokud dle něho překládali, mají »když se zdálo býti modlení« a podobně. I sami Bratři kladou »kdež býval obyčej modliti se«. Ač starší Severínka (1529) a snad i jiné staré vhodněji překládá: kdež se nám zdálo býti »místo« — příhodné k — mluvení, což:

Matěj Procházka v „Casopisu katol. duchovenstva“ 1860 ohlašuje nové práce theologické podotýká, že Sušil má všechny staré i nové, katolické i protestantské výklady N. Z., všechny slovanské překlady, i bulbarský ve Smyrně tištěný, prošel všechna tištěná česká vydání atd.

poslední zas chybně jest a vzato dvojsmyslné oratio místo modlitby za mluvu. Tu se tedy nedostávalo známosti řeckého jazyka. Ale že i Bratři méně smysl věci pochopili (přeloživše: »kdež býval obyčej modliti se«), může býti divno tomu, kdo neví, že se i oni staršími překlady dle latinského utvořenými řídili a že zde onde i proti hřeckému ponechali. Že cyril. dobře položil modlitebnice, není divu, neb on překládal dle hřeckého. Ale Alliolimu právě to naši přílišníci (ultra's) vyčítají, že podobným způsobem od Vulgaty odstupuje; měl prý se slova držeti a pokud třeba dobu vyložiti! Já zas mu vyčítám, že nestejně si počínal; tu si povolil, tam zas trpně slova se držel. I přál bych, aby byl toho uvolnění v stejné míře všudež užíval, totiž kde Vulgata ne jiné čtení, ale patrný omyl, nesmysl má . . . Týkáje se historie českého biblietví činím pozorna na knížku »Bibliotéka českých biblí od 13. věku až do 1820« od Františka Novotného z Luže. Dle domnění našich literátů — Palackého a jiných — měl i Hus veliký podíl na redakci bible svého času, jakž potom i vytištěna byla; než třeba prý to ještě více osvětliti. Takby nám tento nešťastný muž v literatuře více byl prospěl, než víme aneb jen myslíme.«

Krbec měl poněkud zvláštní pravopis, klada nad c, e atd. jakožto změkčovací znaménko tečku místo háčku. —

Snad nebude docela od místa otisknouti tu dva dopisy, týkající se rukopisů biblických.

20. listopadu 1845 píše Sušilovi J. B. Müller z Prahy: »Sděлил mi p. Latta Vašnostinu žádost, abych se po rozličných překladech slovanských zde přeptal, i zašel jsem hned k p. Hankovi a následující zprávy od něho obdržel. — Ostromirské Evangelium od Wostokowa by Vám mohl přenechat i za tu samou cenu, za kterou se v Petrohradě prodává, dovozného sem nepočítaje, avšak si na cenu nemohl hned zpomenouti, nýbrž mne na některý jiný den odkázal, až to ve svých spisech najde.

Vydal právě tyto dny Remešské Evangelium, v kterém se některá místa z Ostromirského nacházejí. Prodává se v knihkupectvích po 3 zl. stf., u něho k dostání za 2 zl. stf.

V Lipsku vyšel Nový zákon staroslovanský a ten samý v polském překladu pro katolíky (u knihkupců).

V Berlíně celá bible protestantská v překladu polském a horno- a dolno-lužickém, od biblické společnosti (u knihkupců).

V Lublani ilirský překlad N. Z. (k dostání ve Vídni u Wenedikta).

Léta a cenu nevěděl mi o žádné sděliti.

Pravil mi též, že se chystá klášter Tepelaký vydati polyglottu slovanskou Písma svatého. Bylo by prý nejlépe, kdyby jste se ráčil na obrátiti aneb se svou prací k nim se přidružiti.

Staré, rukopisné překlady české chovají se v bibliotéce Drážďanské (nejstarší), Litoměřické a v Praze jak v císařské tak v musejní bibliotéce.

Nový ilirský překlad celého Písma svatého má brzy vyjíti.

Ve schůzi Jednoty sv. Klementa konané 23. listopadu 1862 navrženo a jednohlasně přijato vyzvati Sušila adressou celého výboru, aby výklad Nového Zákona svěřil Dědictví sv. Prokopa v Praze.¹⁾ Vinařický i výbor Dědictví sv. Prokopa opět a opět o výklad žádali, aby jím jednak svůj podnik důstojně započali,

---

Vel. P. Vlček mi pravil, že se nachází ve Vídenském Novém Městě velmi starý rukopisný překlad český Bible (tuším že z 12. neb 13. století), a že by snad nějaké ukázky z něho od p. Buriana k dostání byly.

Toť jsou výsledky mého přeptávání; jest mi líto, že nemohu všechno určitěji a ku větší spokojenosti podat. Kdybych snad mohl i jindy v čemkoli jiném posloužit, tedy to s radostí učiní Vašnosti nejponíženější služebník —.

22. dubna 1868 pak posílá Josef Jireček toto »Osvědčení«: »Níže psaný vyznávám tímto listem, že jsem prostřednictvím veledůstojného pana Dra Fr. Sušila, čestného kanovníka kapitoly brněnské, rytíře řádu c. ruského sv. Anny II. třídy, profesora studia biblického na bohosl. ústavě v Brně obdržel k použití půjčkou následující tři rukopisy staročeské:

1. Nový zákon s připojenými některými knihami starozákonnými, psaný leta 1406 na jemném pergam. Poč. života Berankowa Mathus skrze proka škucieho × hospodin z Syon genz bydlí w Jeruzalemie.

2. Žaltář a breviář český na papíře v 4° poč. Blahoslaweny muz kteryz neodšel w radie . . . × domu spasenie odboha stalo se jest alleluia.

(Oba rkpsy z kapitoly Mikulovské.)

3. Nový Zákon se zpravidlem, náleželý druhdy rodině z Tetova Tetouru, nyní konventu bratří menších (minoritův) v Brně, psaný na pergameně 4° Poč. Prva přiemluka s Je'oa we čtení S. Matusie × od vysokosti pekel vyvedl ge. Dále připojeno naučení synům od Balt Tetoura.

Zavazuji se, že nejpozději do polovice měsíce června letošního, t. j. za tři měsíce, všechny tři rukopisy navrátím zase k rukám veledůstojného pana prostředníka anebo toho, ku komu mně on ukázati ráčí.

Ve Vídni, dne 22. dubna 1868 (šedesátého osmého).

Josef Jireček,

c. k. odborní rada v minist. kultu a vyučování.

¹⁾ Dědictví to vzniklo 1860. Vinařický ve schůzi katolických jednot (24. září 1860) přimlouval se »o zřízení spolku k vydávání spisů bohovědných v jazyku českoslovanském« (Č. katol. duch. 1861, str. 390.) a navrhoval jemu jméno svatého Prokopa. Kard. Schwarzenberg byl by raději měl jméno sv. Vojtěcha, ale aby nebylo zmatků, přijal návrh onen. 24. července 1861 byla schůze ustavující, k níž také Sušil pozván. K pozvání tomu odpovídá listem 21. července 1861:

Veledůstojný Pane!

Líto mi, že nemohu k 24. t. m. do Prahy, abych účastenství bral ve schůzi, která se odbýváti bude za příčinou pravidelného zřízení spolku sv. Prokopského. Mohu ale Veledůstojnost Vaši ubezpečiti, že radost moje nad konečným potvrzením a již již do života vstoupáním takového ústavu nemalá jest. Veškeren 80millionový národ slovanský nemá posud theologie! U Rusů tepruv v nejnovějších dobách toho něco počalo, u jiných nalézají se populární knihy pro největší potřeby denní; vědy theologické nikde není, a Poláci, ač v básnictví mohou se měřiti s velikými národy

jednak památku cyrillomethodějskou důstojně oslavili. „Spoléhaje na pomoc Vašnostinu, pojal jsem ideu k založení toho Dědictví; i bylo by důstojno, abychom vědeckým výkladem písem sv. začali,

jinými, tuto za námi ostali Věru nejednou jsem se zalil hanbou, na stav ten náš pomýšleje. Ovšem okoličnosti jsou příčinou toho nemalou, ale drahá část viny (na kněžstvu) na nás leží, na nepokračování ustavičném ve vědách a na uspokojování se s jakými takými vědomostmi. V Německu vychází tolik komentářů učených o písmu sv. každoročně, že pro přehled a ocenění jich zvláštních letopisů každého roku potřebí. A to jest jenom jedno pole; ale ovšem dí přísloví: Dělej co dělej, Němce nepřepíšeš. Radost tu svou nevím osvědčiti jinak, leč nejpruv vřelými díky Vám, Vele důstojný Pane, že jste tak pečlivě o to dbáti ráčil, aby věc ta konečně k místu přišla. Nápotom příkládám osmdesát zl. r. č., kteréž s oněmi 22 zl., o nichž jste psáti ráčil, činí úplný základ pro mne k dědictví Svatoprokopskému. I prosím, račte budoucímu pokladníku těch 100 zl. r. č. odevzdati a mne za spoluzakladatele k jiným připočísti. O těch 22 zl. jsem věru nevěděl a dávno pustil, napsav hned při zaslání článku dotčeného, aby dány byly bez mála na karlínský kostel. Poněvadž se to ale posud nestalo a nyní doba vymáhá něco jiného, musím příspěvek další na chrámonen ku pozdější době odložit, aby těmi 22 zl. doplněna byla potřebná suma k dědictví. Nad to pak prosím, aby přebytné 2 zl., k nimž 2 zl. připojuji, za Časopis katol. duch. r 861. byly obráceny, ježto poštou mne dochází. Líto mi, že jsem posud nedospěl k tomu, abych nějaké pojednání pro časopis ten zaslal; nevím také, byl-li bych vhod přišel, ježto praktických se vyhledává statí, já ale jsem o některém apokryfu, n. p. čtvrté knize Ezdrášově, o knize Adamově, o knize Henochově atd., o evangeliu Nikodemovu (o němž velmi málo a nedověčně napsal neb. pan H. v předmluvě nejnovějšího vydání Tischendorfova neznaje, což ovšem nám neslouží ke cti), já dím o apokryfu jsem napsati mnil a pro nikdy či pro nejmění kdy ani k tomu jsem nemohl dostihnouti. Potřeba toho i u nás, ježto mohl pan Feifalík velikého Šafaříka právem stíhati v tom, že připisoval mylně Anně matce Samuelově, co se k Anně matce Mariině vztahovalo. Z čehož nápotom soudí přátelé naši nám velepřízniví sousedé: Jestli to na nejzelenějším dřevě, což tepruv na suchém? To mne přivodí na myšlenku, že bude censorů potřebí, kromě církevních pro neúhonnost dogmatickou, také vědeckých pro neúhonnost vědeckou při vydávání knih dědictvím Prokopovým, ovšem těch, jenžby na svrchované výšině vědy theologické postaveni byli. Ještě račte dovoliti, abych poznamenati směl, že by kázání, homilie a katechetiky měly vyloučeny býti z překladů knih dědictvím Svatoprokopským se vydávati majících; knihy ty dotčené vezdy samy se vyplácejí a odběratelů dojdou, při vydávání ale vědeckých knih nemohou místa míti. Spíše by sem mohlo vydávání a překlad i učený výklad hymnů se potahovati, poněvadž nevalně milovníků nalezají. Vůbec buďte vydávány knihy nejvíce ty, které by jinak vydati se nemohly pro nehojnost odběratelů. Dobře bylo by, aby hned při začátku někdo určen byl, kdo by církevní historii Českoslovanského národu spisoval z pramenů, což by ovšem tepruv po několika letech dospěti mohlo. Při zavírání listu bezděčným — nebo se mně valem naskytá síla náhledů všelikých — želeti, že nemáme Strossmayerů! Avšak z ruky pilné nádeje kvitne a Bůh požehná, přičiníme-li se a půjde-li nám skutečně o zvelebení Christa a církve jeho v národě našem. Tudy zatím zavírám, ostatek toho na budoucnost nechávaje a trvám Vele důstojnosti. Vašnostiny upřímný přítel a ctitel

Fr. Sušil.

a to dílem učence z Moravy, odkudž k nám zavítal dar spasitelné víry.“ (Vinařický 15. října 1862.) Sušil (dle předml. k ev. sv. Mat.) ještě váhal. Konečně koncem r. 1862. došla první zásilka rukopisu do Prahy, a v prosinci roku 1863. vydáno „Evangelium svatého Matouše, přeloženo a obšírně vyloženo od Františka Sušila, professora theologie“ jako 1. číslo spisů Dědictví sv. Prokopa, „k tisícileté památce blaženého příchodu svatých Cyrilla a Methoda¹⁾ do vlastí našich“. Další svazky následovaly takto: Evangelium sv. Marka 1865, Lukáše 1865, Jana 1867, Skutky apoštolské 1869, listy sv. Pavla I. 1870, II. 1871, list sv. Pavla k Židům a ostatní spisy N. Z. 1872. Náklad z počátku býval 1000 výtisků, Skutky apoštolské a další knihy vydávány v 1500 výtiscích, neboť počátkem 1869 ukázala se potřeba vydání Evangelium sv. Matouše podruhé. Koncem r. 1873. byla Evangelia sv. Marka, Lukáše a Jana rozebrána. Nejvíce odbytu měly výklady Sušilovy v semináři olomouckém.

Prvnímu svazku předeseilá Sušil předmluvu, v níž mimo jiné praví:

„Záměr, k němuž spis směřuje, v jedno splývá s potřebností jeho, an se právě strojí, aby se potřebám národa vyhovělo. A tu nebude nikdo na rozpacích, že nám obšírného komentáru, jenžby na všechny otázky v písmě zřetel bral, svrchovaně potřebí jest. Jak velik a ohromen jest národ, k němuž se počítáme, jednak o takovou práci nikdo se nepokusil; Skarić, Servatovský a jiní chvalitebně pracovali, ale o spis takový, jenž by všecko, oč tu běžeti může, zahrnoval, spisovatelům těm nešlo. Oni jenom obyčejným a nevyhnutelným požadavkům zadost učiniti volili; nám jde o úplný výklad a o odpovědi na veškery, jenž se při čtení písma namítají otázky.

Jednak jsme prostřední cestou nějakou jíti a výklad tak ustrojiti ustanovili, aby netoliko theologům, nébrž každému vzdělanci s prospěchem byl. Proto se nevydáváme ve filologická bádání a porovnávání řeckých rčení písma n. Z. s frasami hebrejského a jiných semitských jazyků, a jen tam, kde nevyhnutelná toho potřeba káže, se ku přirodilému významu slova českého táhneme. Proto se odtahujeme proskoumání a vyšetřování věci některých zá-

---

¹⁾ Krbcovi se tento tvar nelíbil. Již před lety vytýkal Sušilovi v listě 27. prosince 1851: »Proč říkáte Methoda? Nejmenovalt se Methodus, nýbrž Methodius, tedy Method — Methodě, jak Anton — Antoně. Starší psali Methoděj, lépe Methodij, jak by Rus řekl a psal. Poněvadž to jméno teď právě v lid se uvádí [!] místo Strachoty, třeba mu je právě podati.«

hadných, všady ale k nejnovějším výsledkům vědeckým prohlídáme, ač vědouce ovšem, že nehned nový náhled obstátí a obdržeti může, jak se to na oko nejnověji v otázce o odňaté Židům od Římanů pravomocnosti nad smrtí a životem spatřuje. Proto neuvádíme zejména spisů, jichž jsme při díle tomto plnou měrou užili, za nemístno majíce tázati se, na čí roli žito rostlo, z něhož chléb ustrojen. Proto také sobě nevedeme glossatoricky, slova zlomkovitě vysvětlujíce, nébrž reproduktivně a všelikou snahou se zasazujeme, písmo co živý celek vystaviti, aby čtenář nebýval vytrhován a odrýván, nébrž aby veškery jednotlivé části výkladu v jednotu splývaly a věci v mysli jeho takořka z nova se rodily. Proto zuby nehty slovného výkladu se držíme a ač druhdy na jinotaj poukazujíce, štítíme se onoho, ježž duchovým zovou, subjektivního výkladu, jenž závrativě sobě počínaje, není než holým blouznivým hovorem o některých věcech, o nichž právě spisovatel náhledy své vylévati hodlá. Všechno písmo za výplod jednoho Ducha majíce při samém vykládání napohledné spory a potýkavosti všelijak ukliditi hledíme. V tom raději snášíme se s mistrem Maldonatem nežli se Scheggem, jenž každého evangelistu o sobě vysvětlovati volí, o zdánlivé spornosti s jinými svatopisci nedbaje. Nám se zajisté nezdá ten úkolu vykladatele vyhovívati, kdo čtenáře na váhách nechává, skutečně-li se svatopisci vespolek potýkají čili všeliký ten spor napohleden a zdánliv toliko jest, snadnou měrou urovnati se daje. Při různočteních litujeme, že jsme nově nalezeného a vydaného kodexu sinajského při sv. Matouši ještě před rukama neměli, ačkoli čtení jím nově nalezená a osvědčená té váhy nemají, žeby nedostatek ten oželen býti nemohl. Což zajisté záleží na tom, že kodex ten Mat. 1, 25 slova prvorozence vynechává, čta toliko: až porodila syna? Aneb což sejde z toho, že Mat. 18, 24 čte mnoho místo deset tisíc? Ani značnější různost Mat 11, 14: Ospravedlněna byla moudrost od skutků místo od synů tak důležitá není, aby se bez ní obejítí nebylo.

K výkladu svému také překlad přičiňujeme a o tom, v čem se v něm od předešle přijatých rčení odchylujeme, v úvodě svém se ohražujeme; co tu novot jest, to v neodbytnosti a nevyhnudlnosti takového postupu základ má. Po tři sta let ostalo přeložení písma sv. při své povaze; není-li čas, aby se opravilo, co tu opravy potřebno jest? Nač mají rezavěti pokladové mluvy naší, a proč bychom těmi drahokamy nás od předků dochovanými nechtěli tvárnost jazyka našeho okrášliti? V některých věcech za let posledních tuto dobrá proměna zavedena, a jmenovitě české sv. písmo

od l. 1851 na př. šťastně slovo střeva, kdež milosrdenství znamená, na slovo útroba a Fil. 3, 3 slovo roztržka na slovo rozřízka změnilo. Proč by neměl krok dále se učiniti a n. př. místo kšaft aneb testament slovo závět se vzíti? Jazyk v neustálém ač tichém vývoji se nalézá, a co snaha učenců národu našeho filologického, jak nás básník polský nazval, na světlo vynesla, toho se střízlivostí užiti nejen můžeme ale i máme, abychom naplnili slova Páně Mat. 13, 52 a byli podobni hospodáři, jenž z pokladu svého nové i staré věci vynáší.“ —

Aby práce Sušilova po zásluze mohla býti oceněna, na to bylo by potřebí obsáhlé monografie, ježto dílo samo jest velmi obsírné, majíc 2570 stran po dvou sloupcích, a obsahem poskytuje mnoho bodův, o kterých by se kritika mohla rozšířiti. Již r. 1873. podotýká redakce „Časopisu katolického duchovenstva“, že bylo nedávno vysloveno veřejně přání, aby se vydala kritika všech výkladů Sušilových. Avšak obecná nečinnost v theologické literatuře odsoudila i toto veledílo Sušilovo k nejhoršímu osudu, jaký spisovatele i dílo potkati může: bylo zanedbáno, jako celé odvětví vědy, jehož se týkalo. Dluh našeho písemnictví k dílu tomu — vždy ještě jedinému — již jen částečně může splacen býti, neboť třicet let prázdnoty téměř úplné jest mezi ním a námi, což ovšem neprospělo ani dílu, jímžto zdárný vývoj vědy biblické novozákonní mohl tak mnohoslibně býti zahájen a řízen, ani práci nynější, která nemajíc před sebou zprostředkujících článků, sahajících stupeň po stupni až k velikolepému jinak pokusu Sušilovu, nemůže se k němu jen tak zhola vrátiti. Tehdy bylo možno na základě návrhů Sušilových, byť i někdy smělých, pracovati organicky o konečné úpravě českého textu biblického a při něm o řádném názvosloví theologickém, kteréž ovšem jen užíváním se může ustáliti. Dnes už třeba přemnohé návrhy jeho, o sobě zajisté pozoruhodné, úplně opustiti a sáhnouti po případě k novým, nepotká-li jich týž osud nepovšimnutí a zanedbání.

Troji je zřetel, se kterým třeba dílo Sušilovo posuzovati. Předně, zdali překladem vystižen věrně originál, a to podle zásad platných o překladě vůbec, biblickém pak zvláště. Dále v úvahu přijde věcná správnost výkladu. Konečně stránka českého slohu je v tomto případě mnohem důležitější než jindy, zvláště co do překladu posvátného textu, jelikož nejde tu pouze o správný a vkusný sloh vůbec, nýbrž také o věrný překlad, určený nejen k potřebě vědecké vůbec, jako jiné četivo dějepisné nebo mravoučné, nýbrž za podklad věrouky a

mravouky křesťanské, a nad to i k veřejné potřebě bohoslužebné.

Hlediska tato případně se objasňují v Sušilových předmluvách a zvláště v listech s přátely pražskými. Rok před vydáním prvního svazku píše Sušil Vinařickému (30. listopadu 1862):

„Dlouho jsem byl na váhách, až pak jsem přece zkusiti se rozhodl, zdali bych v tom Vaší D. propůjčiti se neměl. Také odjinud naléhá se na mne a praví se, že by slušná věc byla, kdyby na památku sv. apoštolů slovanských první obšírný komentář Nového Zákona vyšel téhož léta, když oni do Moravy přibyli. Obdržel jsem list Vašnostin právě v čas churavosti své, když jsem ve výkladě sv. Pavla pokračovati popřestal a tím více proti své zdráhavosti v rozjímání se dáti mohl. Počal jsem tedy konečně prohlédati rukopisy svoje, abych poznal, skutečně-li budu moci k žádosti Vašnostině přistoupiti. A nyní zdá se mně již, že to věc možna bude, ačkoliv i ta revise mně zvláště ve překladu nemálo rozpaku činí. Toli jsem napsal již, an právě mne došel přípis ode slavného výboru dědictví svatého Prokopa, v němžto se vyzývám, abych určil lhůtu, kterou sv. Matouše do světa poslati hodlám . . . I přistupuji k žádosti slavného výboru a hleděti budu, aby mnohem dříve se dostali archové evangelia svatého Matouše, ze kterých by směr a způsob vykládání se místněji mohl poznati. Nehodlám pojmenovati výkladu svého vědeckým nébrž obšírným; slovo vědecký má do sebe cosi, podle něhož by lidé domněli se, že tam budou nalézati nakupení hebrejských, arabských, talmudských citatů, čehož jsem právě vystříhal se, k theologické části více přihlédaje. Dá-li Bůh zdraví, chci přede svátky nového roku značnou částku díla do Prahy k rukám ctěného V. p. starosty dědictví Prokopského zaslati. O výminkách bylo by jednati. S honorarem se spokojuji, kterýž ustanoven statuty dotčeného dědictví.¹⁾ Format buď veliký oktav o dvou sloupcích, litery nové neb aspoň čisté, zřetelné a čitelné, papír krásný a běloskvoucí. Revise nejméně jednou a na žádost dvakráte se mně poslejš; v textu a ve výkladě bez mého vědomí a svolení nic se neměň. To kladu zvláště ohledem některého slova, jehož jsem užil i při výkladě i při samém překladě; mohlo by se zajisté panu korrektoru viděti, že jsem mohl při posavadném překladu ostati, an já o tom jinak smýšlím, n. p.: caro, σάρξ, aby se slovem tělo, což jest σῶμα, corpus všady oddávalo.

¹⁾ Kromě honoráře 20 zl. za arch dostával 20 výtisků díla svého zadarmo.

Formy při některých jménách vlastních se ode mne jinak užilo druhdy, než se jiným dosud překladačům vidělo. Čeština postupem a prodléním času víc a více zbývá se a zhošťuje jeřování či jotace, a odhlásce místa přeje. Idea na př. píše se nyní v akk. ideu, inst. ideou; Galilea týmže způsobem skloňovati přijde; vsady se dočítáme Emanuela; Šavla se vezdy psalo, ale při tom nedůsledně Saule, ač Šavel a Saul jedno jméno jest. Podrobuji se censuře pražské, ač od svého p. nejd. excell. biskupa pro své práce docela vši censury prost jsem. Chtěl jsem zadati o to prosbu na slavnou arc. konsistoři pražskou, aby se mně tam té důvěry dostalo co na Moravě, ježto smýšlení moje osvědčeno v básněch, v obcích a jinými běhy; tím ale můj průchod zákon váš, aby odsud nevyšla nějaká nedorozumění.¹⁾ Chtěl jsem napřed za výminku položit, aby komentář tiskl se v Brně, poněvadž bych za jedno se nemusel censuře podrobiti a za druhé bych lépe o správnosti tisku a odvarování chyb a omylů se postarati mohl. Ale bezmála v Praze papír a tisk lacinější jest a sazeči mnohem zběhlejší, nežli se to u nás nalézá.“

„I já uznávám,“ píše známý nám Krbec (29. dubna 1852) k příslušné poznámce Sušilově, „že možno všudež dostihnouti každý odstín řeckého textu, ale mním, že dosti na tom, když se to u větším díle a v hlavních věcech státi může. Tak ku př. řecký optativ a conjunctiv všudež vyznačiti, jest zvláště nám Čechům a Slovanům vůbec těžko i nemožno. Někde také brání zvláštnost našeho jazyka za Řekem doslova jíti. Ku př. jdi — nechoď, kdežto Řek má oba aoristy . . . Zkrátka připomínám, že jak jsem nahlédl do všech našich biblí ve všech vydáních, od nejprvnějších až do nejposlednější (Procházkovy), jest toliko jeden překlad doslova; toliko že se postupem času zde onde slovem hnulo, buď k lepšímu vyznačení smyslu aneb že se vzalo novější a známější za zastaralé Bratři měnili více (ač, jak dite, i bez potřeby), poněvadž měli před sebou čtení řecké.“

„Mohu říci,“ píše Sušil 21. listopadu 1866 posílaje rukopis evangelia svatojanského Vinařického, „že jsem neopomenul bedlivě ku práci přihlídnouti a si při ní rozvážlivě počínati. Jednak [= avšak] slova od p. Dra Borového v recenzi Časopisu [katolického duchovenstva] pronesená mne na rozpaky přiváděla. Pronáší se velectěný censor a recensent, že by slovo pleť vsady místo latinského caro

¹⁾ Censory byli ustanoveni prof. Dr. Klement Borový a Dr. Jan Velhartický, prof. N. Z. v Praze († 1872), kteří také o korekturu pečovali.

a řeckého σάρξ užívané dogmatickou správnost výkladu v nebezpečí uvéstí mohlo. Toho, ač rozumím-li čemu, zhola obávati se nemožno; sic jinak by podobně při slově tělo ve větě: Slovo tělem se stalo (či učiněno bylo) nebezpečenství připuštěno býti muselo, jakž svým časem Apollinaris použití a zneužití se neliknoval. Slovo pleť kolikráte ve smyslu dotčeném ve výkladu synoptiků přichází, že již nyní konsekvence vymáhá, aby se od užívání toho neodstoupalo. Není překlad ten k tomu určen, aby ihned byl do knih církevních uveden, nýbrž jest pokus, aby co nejvěrněji a nejdopadněji slova svatocvangelická se v našem jazyku ozývala. Kdyby šťastnou náhodou zlomek neb. p. Hankou nalezený¹⁾ nebyl nám ukázal, že v řeči naší slovo pleť má se užívatí tam, kde Řek má slovo σάρξ, nebyl bych se směl nikdá té věci opovážiti. Nyní ale považuji tu šťastnou náhodu za zvláštní dobrodiní Boží a zdá se mně, že bychom proti Prozřetelnosti se prohřešili, kdybychom majíce tak sličné slovo pleť, jehož na šedesáte millionů Slovanův užívá, sami o zlé své ujmě jim pohrdati měli. Leč o tom v Předmluvě k evangeliu sv. Jana se rozprostráním a proti všelikým nářkům ohradím. Rač Slavné Dědictví prozatím jménem svým i mojím u v. Dra Borového se přimluvití, aby přízeň svou i tomuto slovu naklonil aneb aspoň věc o své váze nechati ráčil. Také prosím, aby mně archové ku korektuře zasílání bývali, jak se to dříve stávalo.⁴

Korrektoru a censoru Dr. Borovému Sušil děkuje za námahu a dodává (10. října 1867): „prosil bych ovšem, aby Důstojnost Vaše jen těm některým novotám mojím hověla; leč poddávám se.“

Srovnávaje starší překlady nemohl ovšem pominouti česko-bratrských. ²⁾ Vinařický ho žádal o článek do „Časopisu katoli-

¹⁾ Zlomek evangelia svatojanského, »objevený« koncem r. 1827. neb začátkem r. 1828., již od Dobrovského právem za padělek zlopověstného Hanky pokládaný. Srv. Fr. X. Prusík, O původě českého zlomku Evangelia sv. Jana. Č. Č. Musca 1893. Slovo, které Sušilovi tolik radosti a výtek způsobilo, jest 17. 2: *καθώς ἕδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός* — *carnis* — starší překlady: nad tělem Bratří: nad každým člověkem — padělek Hankův: *iacose dal iezi iemu uladu plěi (pleti)*, dle Ostrožského Evangelia *πρωτι* — Sušil: nad pleť. Slovo to je v christologii důležité, o čemž srv. poznámky Sušilovy nahoře, a byli bychom my skutečně jediní, kteří by měli pěkný tropický výraz pro pomysl ten, jinak nesnadno označitelný: pleť = člověk, zvláště po stránce tělesné, pak smyslné. Říkáme: krásná pleť a pod. Že Hanka slovo to uvedl do překladu domněle staroslovanského, vlastně »staromoravského«, což Sušila nejvíce těšilo, nic nevadí, neboť ono samo je skutečně staroslovanské; ovšem neujalo a neujme se.

²⁾ Srv. Rozbor Kralického Nového Zákona co do řeči a překladu. Praha 1878. O katolických překladech se nejmenovaný spisovatel nezmiňuje. — Josef

ckého duchovenstva“: „Zdaliž a pokud Čeští Bratři evangelia důkladně překládali? zdaliž se drželi Vulgaty neb originalu? a kde pochybili“ (list 31. srpna 1863). Vinařickému, kterýž vůbec jen s velikou námahou sháněl práce pro Časopis a rád by také Sušila mezi spolupracovníky byl uvítal, dle dopisu toho šlo jediné o to, aby vytčený předmět byl věcně projednán od muže nad jiné povolaneho; nešlo mu o nějakou polemiku proti Bratrům, nýbrž aby výtky i chvalořeči byly na pravou míru uvedeny. Sušil však, jenž do časopisů velice nerad psal, nechtěl, aby článek jeho v rozkvášené době té byl pokládán za nějakou agitaci, a proto článek odepřel. „Nemohu nevděčen býti té pile, se kterou Bratři se ku překladu bibly české připravili a se kterou věc provedli. Po třech stech letech snadno něco lépe věděti můžeme, než jim věděti bylo možno. Bylo by nespravedливо, žádosti našeho věku přenáseti do předešlosti; učinili, seč tehda byli, a věru mohli bychom sobě gratulovati, kdyby mezi námi ta šlechetná pile se nalezala, jakou při Bratrích nalezáme. Neračtež tedy ode mne takového pojednání očekávati. Ovšem já v nejedné části opravití musím překlad jejich, ale všelijak ctihodnými se mi býti jeví ta namahání jejich a vynasnažování. Bratři na jiném poli musejí býti překonáváni, ač ovšem i mne nejednou mrzí, že se cena jejich nadsazuje. Leč to se stává i u jiných.“

Později (23. dubna 1865) píše v této věci opět Vinařickému: „Vyhověl jsem žádosti Vašnostině, při některém místě nedopádnost a nepřiměřenost překladu od Bratrů zavedeného ukázav, zvláště když Bezděka jej zastává se zdá, jenž neměl zdání o pokrocích zašlých [= učiněných] za doby poslední v oboru filologie české. Leč děje se zřídka a mimochodem, ježto tam v komentáru místa pro to není. Kritická poznamenání jsem sobě poznamenal před lety, když jsem o části evangelií pracoval, o překladě Krbcově, leč zbytečno bylo by nyní o tom jednati. Pan Desolda v nejednom místě opravil překlad, v některém místě ale k starým vadám se vrátil; ale ani o tom není na čase pojednávati nyní, an raději musíme povděčni býti, že vůbec k opravě některé prohlédal.“¹⁾

Šmaha, Kralická bible, vliv a důležitost její v literatuře české. Časopis Českého Musea 1878 n.

¹⁾ V témž listě píše: „Jak málo Němci si nás všímají, patrně i z úvodu či z introdukce, již vydal pražský professor p. Güntner o novém zákoně. Při sv. Marku jedná o zlomku pražském a benátském, ale o tom, že Wocel v Benátkách byl a že rukopis prozkoumal a o něm v časopisu musejním pojednal, docela neví. A přece p. Wocel na universitě též učí, na níž učí p. Güntner! A přece v Praze vyšel

Z těchto a jiných zmínek viděti, že neměl mnoho chuti do t. zv. kritiky textové, která zvláště u protestantů se tak úsilovně pěstuje, a ještě méně do posuzování a odsuzování prací dřívějších. Přes to však na příslušných místech podává dosti takových kritických poznámek, které však vetkány jsou do výkladu jen jako mimochodem. Šlo mu hlavně o zdařilou práci vlastní, překlad a výklad nový, lepší.

Co do zvláštností jazykových, volených jednak ze známé záliby Sušilovy vůbec, jednak ze skutečné potřeby pokroku a opravy, upřílišen zajisté jest povrchní úsudek na př. Ottova Naučného Slovníku (*Flls* pod heslem Evangelium), že „novoty Sušilovy nejsou spisovným jazykem provedeny a nejsou důsledné, tak že překladu podle původního textu řeckého¹⁾ dosud nemáme.“ Nelze arciť se všemi novotami Sušilovými souhlasiti. Avšak jsou tu rozdíly. Některé změny jsou skutečně zbytečné, ba i neoprávněné, jak dříve naznačeno. Mnohé však návrhy jsou pozoruhodny a byly by zajisté platně obohatily právě vědeckou češtinu spisovnou, tak jako novoty v jiných vědeckých odvětvích toho věku valem zaváděné, kdyby nebyly předem odbývány bývaly; takto ovšem se nevžily, ač namnoze nejsou o nic horší než jiné, nýbrž naopak lepší, jelikož dle jazykových zákonův a dle analogií tvořené, nikoliv libovolné, jak jinde často bývá. Kdyby se jich česká theologie, kriticky ovšem a s výběrem byla zmocnila, měli bychom dnes zajisté mnohem vyvinutější názvosloví theologické. Kdybychom hned každou odchylku od běžné češtiny pražské považovali za nespisovnou, bylo by ze spisovné češtiny vyloučiti mnoho českých spisův, a těch slohem právě nejryzejších.

Musejník! A přece Němci vševědci jsou! Chtěl jsem o tom článek napsati a v novinách o tom jednati, nebo se mi to zdá tím památnější věcí býti, poněvadž se p. Güntner k českým knihám a k slovanské theologii, ač k této dost nemotorně táhne.«

¹⁾ Naši spisovatelé zvláštní důraz klásti se zdají na to, zda překlad pořízen z řečtiny, tedy z originalu (kromě Ev. sv. Matouše, které původně napsáno hebrejsky), či z latiny. Působí tu zajisté představa, jakoby toto bylo snadnější a méně učené neb čestné, jako na př. v záplavě moderních překladů činíme rozdíl mezi překlady z francouzštiny neb danštiny atd. a z němčiny. Takového rozdílu v našem případě není, neboť biblistovi modernímu nesmí řečtina biblická býti cizejší než latina, a nad to, porozuměti textu latinskému, namnoze otrocky doslovnému, není věru o nic snadnější. A že by originály, jež nyní máme, byly textem cennější než na př. Vulgata, ten předsudek jest už důkladně odbyt; právě Vulgata ukázala se býti mezi nejcennějšími kritickými prameny, a čím více studium řeckých pokračovalo, tím větší shoda s Vulgata se ukazovala.

Prapodivná jest obrana Bible bratrské, obsažená v uvedeném článku Šmahově. V Č. Č. Musea 1878, str. 481. píše: „Bratří, jakož i spisovatelé za zlaté doby neskláněli vlastních jmen, která v české řeči neobyčejnými a nezvyklými byla . . . V tom však mohou omluveni býti, jelikož i Sušil, maje cestu Šafaříkem ve sklánění vlastních jmen protřenou, v nesnázi vězel v deklinování jmen jako Levi, Jesse, Sale “

Nesnáz ta trvá však až dosud, i nevím věru, kdo by — kromě těch grammatiků, kteří mermomocí všechno chtějí skloňovati — Bratřím neb Sušilovi proto činil výtku. Ale že jméno ženské Thamar snadno lze skloňovati i netřeba ponechávati, jako Bratří, „z Támar“, je přece jasno. V biblických jmenech vůbec panuje veliká libovůle, proti níž ovšem Sušil marně bojoval. Totéž jméno Judas jest jednou Juda, podruhé Jidáš. Obyvatelé Říma jsou Římané, obyvatelé Korintu najednou Korintští (m. Korintanů, Soluňanův atd.) Barnabáš — když už nepěknou tu koncovku -áš přijmeme — za jisté pěkněji by byl skloňován: Barnaby. Τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν (Mons Oliveti) je všude horou Olivetskou m. Olivné, jak u Sušila čteme. Proti těmto a podobným nesprávnostem zvyku se Sušil právem postavil, ale nikdo nebude vyčítati Bratřím, že už oni tak neučinili.

Jinde (str. 485.) podotýká Šmaha: „Novější vykladatelé Písma sv., Procházka, Frencl i Sušil, který po Moravě chodě mluvu a zpěv lidu si obliboval, jakož i mnozí jiní spisovatelé čeští nedbali a nedbají toho až posavad na odpor všem spisovatelům starším a zvláště bratrským, že krása, vlastnost a zvláštnost každé řeči idiotismy stojí, trvá a se zachovává.“

Výrok tento jest ovšem zhola neoprávněný, libovolně napsaný, jen aby obhajovaný předmět vynikl, a z neznalosti věci vzniklý. Který pak vážný stilista by vůbec pochyboval o tom, že svéráznost mluvy spočívá hlavně na idiotismech? A Sušil, jenž největší píli tomu věnoval, aby cizomlvy z češtiny vymýtil, právě proto prohlášen za stilistu „nespisovného“, že snažil se zdomácniti ve spisovné češtině tolik idiotismů, jednak lidových, jednak jinoslovanských. Fraseologie bratrská má sice mnoho ryzích i pěkných obrátů (srv. seznam Šmahův str. 483. a d.). Ale jednak jsou mezi nimi takové, které by u Sušila rovněž byly prohlášeny za podivínské, jako ty jemu vlastní (o některých trivialních ani nemluví), jednak „setkáváme se i v bibli bratrské s přehojnými cizími slovy, která správná, vlastní rčení hyzdí“ (Šmaha).

R 1879. v Č. Č. Musea (str. 32.) shrnuje Šmaha úsudek svůj o Sušilovi vůči Bratřím v tato slova :

„Sušil praví, že potud starý překlad zachoval, pokud stačiti se zdál (úvod o výkladu Nového Zákona II. Matouš 10. str.); porovnáním textu jeho, bratrského i jiných českých biblí přesnadno na to přijíti lze, že starým překladem míněn hlavně překlad bratrský Nového Zákona, jak 1564, 1568 Blahoslavem a 1601 Aristonem Zachariášem upraven byl. Bratři čeští mohli užiti textu Nového Zákona v polyglottě Komplutské, Antorfské, ve vydání Štěpanově, Erasiově a Bezově, ale o těch všech vydáních Nového Zákona, jelikož kriticky neprobraných a neprotříbených, známo, že bez omylů a mnohých vad nebyla, i nemohli tedy ani Bratři překlad Nového Zákona tak vyvésti, aby se naskrze srovnával s nejlepším a nejstarožitnějším textem řeckým, s překlady východními arabským a syrským, s Otcí a s Vulgatou. Sušil napravil všecky vady a nedostatky Nového Zákona bratrského, nebo měl vedle správné Vulgaty i dobré anobrž proslulé texty řecké jako Lachmannův a Tischendorfův; i poklésky v řeči české, o kterýchž zmínka učiněna, odstraněny, což snadně se státi mohlo, jelikož Sušil po půl třetím století kořistiti mohl z hojných prací mluvnických a slovnických nejen českých ale i jinoslovanských, čehož Bratři strádati musili. Při tom všem vedli sobě vykládající Písmo svaté tak horlivě a opravdově jako Sušil, který všude široké výklady Nového Zákona podává, kdežto Bratři v Starém i Novém Zákoně více myšlének spolu se nevážících jen tam poskyтали, kde toho nezbytná potřeba byla i sprostému čtenáři i kazateli bratrskému. Kdyby byli takové myšlénky přechody častokráte k výkladu nesloužícími pojili a obsahy hlav při hřbetě vyvinované ve své výklady spojitě vetkávali a poznámky ze Starého Zákona, ku kterým ukazovali plně v Novém Zákoně, opět uvodili, byli by zlehka vyvedli výklady na mnohých místech tak důkladné a rozsáhlé jako učený Sušil, který onde i onde bratrská synonyma mezi svá synonyma ve výklad pojímá. Bratrští vykladaatelé uvodili hojné konkordantie, aby Písmo Písmem se vykládalo, tvrdilo a stálo, avšak prostě toliko číslicemi, jich porovnávání, rozsuzování a spojování soudnému čtenáři ponechávající, ježto Sušil tím též svůj výklad rozšiřuje, že konkordantie plným zněním předkládá, jich souhlasnost neb nesouhlasnost důmyslně a učeně rozbírá a ve shodu sjednává. Při místech těžkých a nesrozumitelných více náhledů ve výkladu podáváno jak od Bratří tak

od Sušila, který zhusta i jich výklady slovy jinými uvodí s Bratřími v tom za jedno smýšleje.

O Skarićovi a Servatovském v Naučném slovníku u slova exegese tvrzeno, že první Slovanům onen Chorvatům tento Polákům vědecké výklady Písem sv. podali, tím Bratřím českým ublíženo, nebo o bibli šestidílné platna a nezvratna jsou slova Šafaříkova: „Es verdient bemerkt zu werden, dass man in derselben schon volle zwei Hundert Jahre früher das meiste davon enthalten findet, was die gelehrten Koryphäen der Exegese unserer Zeit als ihre grosse Entdeckung der Welt zur Schau dargeboten haben und diese mit Bewunderung und Staunen hochpreist.“ (Paul Jos. Šafařík: „Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten“, str. 337.) Sušil nazýván tvůrcem theologické mluvy, i tím ujímá se cti a slávy vykladatelům a překladatelům bratrským, kteří právě a vlastně, lahodně a stručně se pronášeli o všech věcech, které Sušilem po půltřetí století široce uvažovány. Řeči v textu a ve výkladu bratrském, jelikož z lidu pošlé ale zvelebené, rozumí i prostý venkovan, který Jungmannova slovníku ani po jméně nezná, ježto výklady Sušilovy tytéž k mysli nejsou ani učenému bohoslovcí, když nových, bezpotřebných, nevlastních i drsných slov není s to sobě náležitě vyložiti ani obecnou mluvou moravskou ani všemi jinოსlovanskými slovníky.“

Co především do poznámky Šafaříkovy o pokroku exegese, je sice pravda, že němečtí protestanté každou kritickou neb exegetickou drobotinu svoji rádi roztrubují, ale věcně není pravda, že by v exegesi, zvláště novozákonní, českobratrská práce znamenala nějaký podstatný pokrok. Vykládají právě jen českému čtenářstvu tehdejší výsledky exegetické, a tím mají zajisté zásluhy dosti. Na biblickou vědu ve vlastním smyslu nestačily ani síly ani pomůcky jejich. Čeští posuzovatelé práce jejich právě tím chybují, že zneuznávajíce dosah studia biblického a neznajíce příslušného písemnictví soudí o českém vydání, překladě a výkladě, jakoby to byla celá práce, kdežto v pravdě exegese zabývá se nejen jazykovou, nýbrž i věcnou stránkou Písma, která vyžadovala studium celých věků. Že Bratří je znali a výsledky jeho si osvojili, opět jest jim jen zásluhou a chválou právě jako novým vykladatelům, i když ničím novým k filologické neb realní exegesi originalu nepřispěli.

Podobně z neznalosti věci pocházejí výtky Šmahovy. Představuje si předně, že, kde dva překlady mají stejná slova, jsou také na sobě závislé. To sice jest možno, ne však nutno. Co do

výkladu nejde pouze o to, že Sušil podal obšírný, totiž rozvedený výklad, kdežto Bratři „uvodili hojně konkordantie, avšak prostě toliko číslicemi“. Toto není zásluhou Bratří, neboť se tak dalo již před nimi, jako není zvláštní zásluhou Sušilovou, že výklady svoje rozšířil a v souvislost uvedl, neboť i tu mohl některý z novějších výkladů prostě přeložiti. Avšak zásluha obou spočívá v tom, že ovládali předmět svůj, jak toho času byl propracován. Ovšem nesmí se tak tuze podceňovati, jak Šmaha činí, že Sušil podal obšírné, souvislé výklady, kterými vystihl celou theologii novozákonní zevrubně a přehledně, nikoliv jen ojedinělými poznámkami; rozdíl jest přece každému zřejmý. Naivně tedy znějí slova Šmahova, že „Sušil zhusta i jich [Bratří] výklady slovy jinými (!) uvodí s Bratřími v tom za jedno smýšleje“. Učenec, který měl před sebou celou řadu obšírných výkladů, který se propracoval celou spoustou příslušné literatury, nepotřeboval zajisté uváděti úryvkovitých poznámek bratrských, o nichž ostatně nevím z jakého důvodu soudí Šmaha, že přešly do výkladu Sušilova, kdyžť js u uvedeny jinými slovy; vždyť jinak nežli dle slov nelze původu jich rozeznati, anť myšlenka nemůže býti originelní ani u Bratří ani u Sušila. Šmaha znal asi některé z Bibli českých, a dle toho soudí o biblické vědě vůbec, nemaje však o ní vlastně správného pojmu.

Proto také zbytečně horší se nad tím, že „Sušil nazýván tvůrcem theologické mluvy, a tím se ujímá cti a slávy vykladatelům a překladatelům bratrským“. Předně není obecně nazýván Sušil tvůrcem theologické mluvy, jelikož tvůrci byli už Tomáš ze Štítného a všichni ti další pěstitelé písemnictva náboženského, tedy i Bratři, každý po svém. Dále není tvůrcem tím Sušil již proto, že rozvinutého názvosloví theologického dosud vlastně nemáme leč v katechismech a učebnicích, ač ovšem Sušil k němu valně přispěl a leckterý návrh jeho se ujal, zvláště skrze učebnice M. Procházky. Písmo však není soustavou theologie, nýbrž jen základem a pramenem, protož ani není možno ve výkladě Pisma utvořiti celou mluvu theologickou. A že „řeči v Bibli bratrské rozumí i prostý venkovan, ježto výklady Sušilovy k mysli nejsou ani učenému bohoslovcí“, je sice z části pravda, avšak Sušil právě podává návrhy k vědečtějšímu, přesnějšímu jaksi utváření názvosloví a mluvy theologické, a to na základě důkladných studií filologických, tedy nemůže se obejít bez nějakých novot, byť i někdy snad nepřijatelných, kdežto Bratři mají na mysli hlavně potřebu praktickou.

Vůbec jest nešťastno, srovnávati dvoji práci, mezi níž uplynulo přes půl třetího století. Šmaha sám vytýká jen se stanoviska filologického bratrské Biblii tolik chyb, že kdo by chtěl býti proti ní tak předpojat, jak on je pro ni, právě tak by ji odsoudil, jak on ji přechvaluje. Oč delikátněji a spravedlivěji, jako pravý odborný znalec věci oceňuje ji Sušil, jak jsme slyšeli: „Po třech stech letech snadno něco lépe věděti můžeme, než jim věděti bylo . . . učinili, seč tehda byli“! (Str. 278.)

Avšak i jinak slušno vyslechnouti Sušila. 11. února 1863 píše Vinařickému: „Jak na oce i Vaší Důstojnosti bude, hleděl jsem tak výklad ustrojiti, aby theolog i netheolog jej čísti a jemu každý vzdělanec vyrozuměti inohl. Methody jsem užíval reproduktivné místo glossatorické, an právě ona pro naše obecnstvo více se mi hoditi zdála, jakož i ona jen mysl čitatelovu poutati může. Glossatorický způsob jest zlomkovitým, ona druhá metoda více souvislosti do výkladu svého uvádí.¹⁾ — Jak myslím, bude nyní část prvá 1—12 s úvody při censuře; mám naději silnou, že nic závadného p. censor nenalezne se strany theologické. Chvála věčná Bohu, povědomí moje theologické docela s povědomím církve se sbíhá a já ve všem se tu církvi svaté milerád a synovsky podrobuji. Ale bezmála nebude se někomu líbiti to neb ono slovo od obyčejného překladu odchodné. V tom jsem já nejšetrněji sobě vedl, všady slov užívaných a vůbec přijatých nechávaje, až na některou výjimku, kterou jsem potřebnou býti uznával, ač má-li pokrok nějaký se státi. Strojen překlad a výklad pro vzdělance, aniž ihned potřebí, aby překlad veřejně v církvi čísti se mohl. Má obecnstvo své právo, má však právo i spisovatel, a věda, kterou on zastoupá, neméně svého práva se dovolává. Mohu sobě představit, že nebhed se věci odchodné líbiti budou, ano naopak snad se stane, čeho Jeronym o sobě dotýká. Ale račte sám souditi, může-li věc vezdy ostávati na tom místě, kdež přede třemi stoletími byla, a není-li potřebno, aby se dáleji posunula, an kolo času mocně i v té straně ku předu postoupilo. Tu již mohu končiti; nemohu ale neskládati snažnou prosbu, aby Vaše Důstojnost ráčila péčí svou dílu se propůjčiti, aby hodně a důstojně památky tisícleté se býti vyjevilo.

¹⁾ Glossatorická metoda provází výkladem slovo za slovem, větu za větou po způsobu slovníkovém; jest obvyklá u výkladů stručnějších, bez nichž, jak známo, nemají překlady Pisma býti vydávány. Reproductivní metoda vykládá sice též jednotlivá slova a věty, ale podává zároveň souvisle smysl celých odstavců, jež takotka znova opisuje, reprodukuje.

Přijmu já radu milerád a ustoupím i od zamilované nějaké myšlenky a od zálibného slova. Při díle tom zajisté mohu se bezpečně Boha dokládati, že na svou čest zhola jsem nepamatoval, jediné k národu prohlédaje.“

Pozoruhodno jest, co píše Sušil v předmluvách a úvodech o díle svém. V úvodě k evangeliu sv. Matouše, vlastně pak k celému dílu praví:

„Jak vůbec známo jest, překladové cizojazyčných spisů dvojího druhu býti mohou. Buď totiž překladatelé co nejvíce se litery drží a slovo k slovu, pokud genius řeči dovoluje, přistrojují a upravují; buď svobodněji si počínají a více smyslu nežli slov se dobírají. U nás hned od starých dob obojí té třídy šetřeno a v obojím nalzáme pěkné příklady, ačkoli se také s nejedněmi výbočnými překroky shledáváme. Jmenovitě v tak řečené zlaté a klassické době jazyka našeho ti, kdož knihy do naší řeči převáděli, nade vši míru a tytýž nad veškeren pomysl rozvlačitě se rozpřádali, nejednou veškerou sílu a mocnost slohu spisovatelova v rozbřidlou a židkou jichu rozplavující. Činili to úmyslem tím, aby spis lidu přístupnějším a srozumitelnějším se stal a protož jim shovení rádi půjčujeme nejedné věci se od nich při tom přiučující. Vezdy ale vyznati musíme, že mnozí překladové dotčení více parafrasami a obtlumočeními nežli vlastními překlady jsou.

Co se překladu písma svatého týká, tu od nejstarších dob jak se národ náš k božské náuce přihlásil, překladatelé ponejvíce přísně slov a slovosledu originálu svého, latinské vulgáty, drželi, až na některé parafrázy kněh evangelických za dob pozdějších utvořené, kteréžto se ale za překlady písma sv. nijak nevydávají. Měli čeští nejstarší překladatelé před rukama převod staroslovanský sv. bratrů Solunských, jak to na jisto ze zlomků evangelia sv. Jana nás z desátého století došlých a z těch, jichžto tam postřehujeme, bulharismů patrno jest. Ale nevšady se ho držeti mohli; dílem nebyly veškery knihy od svatých Soluňanů v Moravě přeloženy, dílem se po vymizení obřadu řeckého také známost překladu cyrilského v národu našem vytratila. Avšak předce z převodu toho nemalý na překlady české vliv vyplynul, jakož z názvoslovi náboženského a otčenáše na bíledni jest, ano již v jednom slově spasiti se zračí. Postupem času překladové ti více a více dokonalili se, čím více překladatelé do podstaty nauky křesťanské a do ducha obou jazyků, latinského a českého, vnikali a se ponořovali, ač druhy bez kroků zpátečných nebývalo a býti nemohlo, poněvadž pozdější překladatel často práce

svojich předchůdců ani nebyl poznal. Netoliko svatováclavská bibla nejedněch vad se dopustila, kterým předchozí překladové se již vyvarovali byli, nébrž i sama bibla Kralická, v níž nový zákon podle textu řeckého, jak se ve vydání Theodóra Bezy vyskytal, ustrojen byl, i sama Kralická v nejednom místě za předešleci svými zůstala. Kraličtí, abychom některý příklad uvedli, synagógu školou nazývají, ješto se v rukopisu 1406 sbornice překládá a týž rukopis Act. 10, 38. dobře má prošel, na místo čehož Bratří mají mnohem nesprávněji chodil. Podobně Math. 1, 25. mají chybně nepoznal, ješto starší překladové lépe nepoznával kladou. O vadách zpátečnických bibly svatováclavské Faustín Procházka jedná v předmluvě na nový Zákon 1786 a není potřebí než poukázati na jediný toho případ Jo. 9, 25., kdež Svatováclavští místo staršího překladu: já byv slepým nyní vidím přeložiti si umínili raději: že já když jsem byl slepý, nyní vidím, což netoliko nemotorno ale i nesrozumitelné jest. Leč přese všechny ty nedostatky předce pokrok spatřuje se od méně podařilé k dokonalejší povaze a ohledem toho snadno vady ty jim promineme.

Svrchovaným pravidlem nám bylo, že tu především věrnosti netoliko ve věcech, nébrž také ve formě se musí ostříhati. Není zajisté forma něčím pouze náhodným, nébrž jak každý život podle vlastní vniterné moci a síly své sobě také vlastní tělo utvořuje a způsobuje, tak také myšlenky vtělující se vlastního sobě přiměřného organu vyhledávají a vymáhají. To sice vždy místa nemívá, poněvadž idea vyššího a duchovného něco jsouci v žádné mluvě lidské docela odpovědného roucha a pleti dokona přiměřné nenachází, obzvláště ale ideám náboženské, věčné a svrchované pravdy mnohem méně ve příhodný oblek ustrojiti se udá. Ale předce není ta vněšná halena a plena, kterou myšlenka přijímá, lhostejna a bezvýznamna tou měrou, aby překladatel se jí odvětovati a odtahovati a o své ujmě šat livobolný jí hotoviti mohl. Obzvláště to místo svoje má při písmu svatém, ješto víme, že tytéž věci některé doslovně vdechnutý a vdunuty byly a že tedy na slovech druhdy neskončená váha leží. Vůbec musí překladateli pravidlem a opolnou býti, že se ve překladě nic nemá kromě jazyka měniti a že mluva a řeč originálu nemá se ani seslabovati ani sesilovati a stužovati. Co k vytčení starobylosti, vlasti a zvláštního způsobu myšlének a citů se odnáší, to povinně ve překladě se co možná nejdokonaleji odbíjeti a odrážeti a tu překladatel svobody žádné si osobovati nesmí. V tom jenom co se týká genia a ducha mluvy a co ku mluvnické povaze a vlastnosti jazyka patří, v tom jenom plnoměrá svoboda převoditeli

se ponechává. Netoliko pak smysl originálu docela zachovati se musí, nébrž překlad musí, pokud rozdílnost jazyka jeho meze mu neklade, také obraty řeči, slovy vlastními a přenešenými a celým ladem a skladem dílu původnímu se podobati a rovnati; zkrátka musí dokonalejším otiskem a obrazem původu a vzoru svého býti. Při tom ale vezdy jazyk svobodně se pohybovati má, slova nikdá se nemají co nevolná a zporná násilně přenášeti, věty mají nezávadně plynouti a celá povaha překladu ta musí býti, aby se věc co do jazyka a jeho stroje původně česky psána býti zdála, avšak všady důstojnost původu vyrážela se.

Zásady ty samoplynny jsouce nepotkají se s mnohými odpory; ale jiná věc jest zásady ty uznati a jiná jim docela vyhověti. Obzvláště ta obtíž a osuhlost zkusiti se dává při novém Zákoně pro neobsáhlou výši a hloubi pravd Páně a tajemnou povahu slova Božího s jedné, jakož i pro nejednu lepotu, tenost, svéráznost, určitost a předce volnost jazyka řeckého a skladby jeho; v čemž vulgáta jej dle možnosti doslovně následuje, se strany druhé. Kolikráte tu mysl na váhách bývá, již na tu již na onu stranu se navažujíc, již ve starých rukopisech již v jiných nářečích pomoci hledajíc a s prázdnem odcházejíc!

Zabíhá ta rozpačitost netoliko při materii či látce a tedy při stránce lexikální, nébrž také nejednou při formě či při dobách gramatických. Kterak, abychom některý příklad o materii uvedli, kterak se má rozdíl činiti mezi *δικαίωσις* a *δικαίωμα*, ješto se obojí ospravedlněním překládá, an předce slovo první úkon, slovo druhé výsledek znamená? Dále nebyloližby vhodno ano potřebno přijíti slovo pascha do překladu, ješto čtvero pojmu se tím slovem znamená a již postilář starý (Výbor II. 193) a podobně vydavatelé nového testamentu Erasmove od l. 1533 v předmluvě pověděli, že slova toho překlad v češtině se nepodařil? Či má se přijíti slovo vazma od Jihoslovanů? Vědomo, že slovo evangelium tepruv ponejvíce na doléhání dotčených Erasmoveců přijato, an dříve všady se čtení místo evangelium kladlo. Nebudei i tu museti slovo české cizému ale biblickému ustoupiti? Dehna, bēs, zmek značí zlého ducha; mámeli navždy výhost dáti slovům těm? Slovo caro vezdy tělem tlumočiti nezdálo se již dotčeným Erasmove pisma překladačům, a slova pleť, an bylo v zapomenutí přišlo, neznajíce touží toho nemálo, že Češi slova maso v písmě svatém v ošklivost vzali. Slovo *ὄσπερον* se večeřadlem tlumočí; nebyloli by lépe slova hornice užiti, jak to staroslovanský převod má? Číslo takových otázek, jenžto se týkají

látky, bychom otrojiti mohli. Ale neméně takových pochybností naskytá se se strany formy. Pravdali jest, že aorist vezdy jednodobým časoslovem se oddávati musí a máli se tudy Mt. 26, 26. přeložiti: Vezměte a snězte a napijte se všickni, jak se navrhulo ondy? Máli se aorist ἐξέπετασα extendi Rom. 10, 21. vyložiti celý den jsem roztahoval, jak od Bratrů přeloženo a potom se do dneška podrželo, anebli raději přeložiti roztáhl s Erasmovci či rozpial s rukopisem l. 1406? Aneb dokonce přeložiti: roztažené měl jsem, tak že aoristem se stav vystihá? Kterak jednodobost aoristů řeckých vytknouti Mt. 10, 19 μεριμνήσητε τί λαλήσητε, a dobřeli se dosud překládalo Nepěčujte, cobyste mluvili? Zdali aoristy Mt. 20, 28. διακονηθῆναι a διακονῆσαι vyličují stav a přeložiti se musí: nepřišel aby mu slouženo bylo, nébrž aby sloužil?

Nemalou nesnázi také vlastní jména činí jakby skloňovati se měla. Řekové sobě jména hebrejská podlé podoby řeckých jmen vlastních přikrájeli; buď písmenů přidadouce buď odejmouce; ze šabat učinili σάββατον aneb σάββα, τος; místo Jakob psali Ika, místo Josef psali Joses a Síra místo Sirak, jakož z Hanibala zřečtělé jméno Anibas povstalo. Náš jazyk není tak neuctivým a nezdvořilým k hostům přespólným, více se k jich povaze schyluje aniž tak hrdě a pánovitě s předu a zadu jim ubližuje a jich uráží. Ale aby jich sobě docela neskloňoval a podlé svého mluvidla neustrojoval, toho nelze od něho žádati. Víme ovšem, že překladatelé nejedno jméno co nehyblivou látku považovali a beze sklonění ho nechávali. Tak v rodokmenu Páně hned na počátku evangelia Matoušova čteme: Judas zplodil Faresa z Thamar, Salmon zplodil Boza z Ráb, Boz Obeda z Rut, Obed zplodil Jesse; kdež jména Thamar, Ráb, Rut, Jesse v Kralické bible bezsklonnými ostala. Té věci nám u Bratrů poněkud divno jest, poněvadž Beneš Optát a Petr Gzel v novém Zákoně v Náměšti 1533 dobře kladou z Thamar, z Ruthy, z Rahaby, přirozeného ústrojí jazyka hájíce. Dva rukopisové patnáctého století, abychom i toho dotkli, v té věci různě sobě počínají. Act. 13, 21. klade starší od l. 1406 Saula syna Cisova z pokolení Benjaminova, ješto pozdější zákon Tetovský klade Saula syna Cis z pokolení Benjamin bezsklonně. Bratři tu kladou Saule syna Cis z pokolení Benjaminova jedno slovo deklinující, druhé bez deklinace zůstávajíce. Titěž Bratři nevím za jakou příčinou Jo. 4, 46. kladou do Káně, ješto předce slovo Kána vycházející na *a* jasně navrhuje, že se dle voda má skloňovati. V té věci závadu zadržují slova končící na *a* s předešlým vokálem, jak jest Galiléa, Judéa, v nichž jotace

buď značně, buď docela oslabla a místo předešlé přehlásky nyní odhláska nastoupila. Ponenáhlé mizení jotace jest jednou z hlavičkových povah samohlasenstva českého a odhláska se nyní až do samých jotovaných jmen dobývá, an nejnověji slovo Gaja v genitivu Gajy přijímati se přinucuje. My zde nemálo na přezmenu jsme. Ješto ale odpor proti jotaci podlé náhledů filologů našich dlouho potrvá a nejednu proměnu v hláskosloví našem uvede (viz Rozpravy ve Vídni I. 73.), musíme i my se přidati k odhlásce v těch jménech, v nichž jotace docela zeslabla, ano téměř vymizela. Slovo Galiléa se rovná nyní slovu idea a jakož píše se idey, ideu, ideou atd. tak nezbytno psáti Galiléa, Galiléy, voc. Galiléo, Cesaréu, Cesaréou atd. O dativu v singuláru zabíhá toliko, máli se ponechati Galiléi anebo čehož i Bratří druhdy užili (Act. 21, 6. na kraji) ponechati Galilée, Cesarée. Kde skutečná jotace se nalézá, tam jsme nijak ve právu ji nezkrátili, nébrž plnou jí moc a sílu zůstavili.

Ale také jména mužů, jenž na *i* a *e* vycházejí, jaká jsou Levi, Jesse, Sale do rozpaků nás uvedla. Máme deklinovati Levia, Jessea, Salea? Čili Sala, či Saly? Jessa, či Jessy? Čili Leviho a Jesseho dle Poláků? Čili přičiniti nějakou koncovku a psáti Noela? či Noema? Jesseta, jak má Slovinec, či Jesseje, Levije? Nejpruv se nám vidělo jotu co koncovku přičiniti a Levij, Jessej atd. psáti kromě Noema, ješto forma ta u nás velmi zobecněla. Leč povážíce, že odhláska, jenž v češtině jak praveno nemalou vládu si osobuje, jotace ve jménech nestrpí a jí u nás zhola nepřízniva jest, upustili jsme od jerovaných forem a jiným způsobem jsme potřebě vyhověli, v čem nám buď to buď ono přeložení slovanské svítlo. Jména, jenžto se souhláskou zavírají, pravidelně v celé formě zůstávají se, až na jméno Kafarnáum, kteréž podle latinského deklinování místo Kafarnauma skloňujeme do Kafarnáa, v Kafarnáu. Garizim sice plurál jest, avšak ucho naše již velice té formě uvyklo a nehodno by bylo proměňovati jméno to na Garizy, tím méně poněvadž jméno to od nějakého národku pošlo, jak se filologům některým zdá.

Nemůžeme pominouti také skladby jazyka našeho, poněvadž v nejedné této straně jasnoty se mu mnoze nedostává a zvláště genitiv s akkusativem se nemálo matou. Známo, že v některých nářečích slovanských akkusativ v plurále na genitiv zhusta se zaměňuje a vůbec genitiv před akkusativem vešširé pole si osobuje. My se ve svém jazyku těšíme tou výhodou, že lépe nežli veškerá ostatní nářečí akkusativ od genitivu různíme. Ale jak již toho nejednou touženo, novější spisovatelé namnoze kladou genitiv kdeby

akkusativ, a naobrat akkusativ kdeby genitiv měl státi. Přílišného genitivování, smímeli toho slova užiti, ani Bratří se neuchránili, téměř všecka časoslova složitá s předložkou po bez rozdílu s genitivem kladouce. Slovo pozdraviti pročby s genitivem se vezdy vázati mělo, není příčiny, ješto sám ten ku genitivismu sklonný jazyk polský se slovem tím akkusativ klade. Rom. 16, 3. 6. Pozdrovcie Pryszkę i Akvilleę, pozdrovcie Maryą, kdež Blahoslav klade Pozdravte Prišky i Akvily, s genitivem. Rkp. 1406 klade Prišku i Akvilu. Tetovský zákon z polovice čtrnáctého století klade podivnou nedůsledností: pozdravte Prišky a Akvilu.

Nejednou za našich dnů a nejnověji také vyšlo ode strážců jazyka neodůvodněné pravidlo, žeby slova žádati, prositi s předložkou za se konstruovati měla. Pravda, že v českých spisech ta konstrukce namnoze se nalézá; avšak jistě s bezprávím. Celý téměř svět slovanský, nekladeli genitivu, užívá předložky *o* a v cyrilském překladu neméně se klade tatáž předložka *o* nežli v polském a ruském jazyku. Avšak bychom meze překračeli, kdybychom se déle tuto u věcech české gramatiky pozdržovali. Raději k hlavné tu věci přistoupiti.

Za základ položili jsme čtení latinské vulgáty, podlé které jsme co authentické předlohy překlad svůj ustrájeli. Výtečnost překladů toho nyní po staletých kritických prácech na bíledni jest, an ji po Hugonu Grotiovi obzvláště Lachmann v jasném světle ukázal a prokázal. Avšak musí se latina vulgáty posuzovati a slyšeti podlé původního textu řeckého, jak tomu sv. Augustin *doctr. christ.* 2, 16. učí. Ráz a pátno vulgáty jest doslovnost, tak že nejedna konstrukce řecká se v ní podržela, čehož nám divno nebude, povážimeli, že sobě také výteční básníci latinští ve formách a vazbách hellenských libovali. Tedy o významu a smyslu vulgáty nerozsuzuje všady slovník a gramatika latinská, nébrž text řecký tu první hlas má co původ a bezprostředný živel, z něhož vulgáta živodarnou sílu běře. Nešetřením tohoto pravidla nejeden nedomysl povstal a svatováclavská bibla nejedné vady, ano nejednoho nedorozumění příčinou se stala, poněvadž slova latinská z nahodilých lexik vyložila, k textu řeckému neprohlédajíc. Čeština v nejedné věci vlastnost řeckého jazyka mnohem lépe než jazyk latinský nápodobiti může, což nejpatrněji se vidí při participu aktivním času minulého, jehož latinská mluva téměř docela lišna jest. Tím způsobem jsme si tedy počínali, že jsme všady vulgáty se drželi, latinu ale z textu řeckého vysvětlovali. Vulgátu jsme ale také za základ slovosledu přijali. Jsme

zajisté toho mínění, že posloupnost, v jaké se slova přejímají, jak již praveno, netoliko k vytknutí charakteru, stáří, směru a rozpolohy myslí napomáhá, nébrž namnoze k vyličení barvitosti, k vystižení síly řeči a k lepšímu vyrozumění předobrou službu poskytl. Bez ohledu na slovosled ztrácí se důstojnost a vážnost písma a sloh posvátný se v modernou lehkost rozplavuje.

Pokud překlad starý stačiti se zdál, podrželi jsme ho; pokud ale buď nedosti správně smysl písma vytknul, buď od slovosledu vulgáty se odšinu!, čeho bohužel ve vydání l. 1851 plnou měrou postřehujeme, vidělo se nám záhodno věrněji a průměrněji přeložiti a slovosled dokonale podržeti. Na místech znamenitějších jsme také příčinu jiného překladu položili.

Při strojení komentáru jsme dle možnosti své hleděli všem požadavkům vyhověti a ke všem těm čtyřem stránkám, kterých tu šetřiti přijde, kritické, mluvnické, historické a logické, bedlivě prohlédati. Jakož jsme při překladě kromě domácích rukopisných i tištěných přeložení také jinoslovanských použili, tak jsme při komentáru starých i nových pomůcek od sv. otců až po nejnovějšího vykladatele sv. Matouše a Lukáše upotřebili. Ze způsobů čtení jsme jen znamenitější uvedli a tam na text řecký nynější ohled brali, jak po Lachmannovi Tischendorfem nejnověji upraven byl, jenž namnoze blíže vulgáty stojí, než se to ve předešlých vydáních dalo; tudy mezi vulgátou a mezi textem řeckým mnoho růzností odpadlo, na něž ještě Allioli ukazuje.“ <

V předmluvě k Ev. sv. Marka dí Sušil:

„Jak při sv. Matouši, tak i při ostatních dvou synoptických nyní zaměnili jsme nejedno v překladu českém ustálené slovo na jiné, když se nám toho potřeba vymáhati zdála. O mužském oděvu v písmě posaváde slova sukně se užívá; nynější mluvení tomu zhola se přiči a každý slyše slovo to hned o rouchu ženském pomýšlí. Není-liž na čase pustiti slovo to z posavádné služby a jiné sobě obrati z bohatého pokladu našeho jazyka? Míra pšenice Luk. 12, 42. značí vyměřený pokrm, jak Erasmusci 1533 přeložili; leč nebyloliby lépe přeložiti je slovem obrok aneb, jak tomu ještě říkali předkové naši, osep? Slovo obrok by se nejlépe hodilo, kdyby postupem času nebylo jiného významu na se vzalo; ale velmi vhodně se nám naskýtá osep, a toho jsme tudy slova s radostí místo nepřístojné míry pšenice použili. Slova usník šťastně užito v novém vydání písma sv. od p. Desoldy a my jsme aspoň v komentáru je uvedli. Prsou požívati sličně se praví, ale nedobře se řecké a latinské slovo $\theta\gamma\lambda\acute{\alpha}\zeta\omega$,

sugo, slovem požívati vykládá, ješto má býti ssáti nebo jinou snad přístojnější a důstojnější formou sosati, což se s obdoby toho výrazu v lidu přístřetnými cucati, cicati, cecati přízní. Kdo sličně o člověčenství Páně smýšlí, nebude se urážeti na výrazu tom, že prsy sosal nebo ssal, jak ostatní slovanská přeloženo mají. Rukopisové čeští, Mikulovský od l. 1406 a rukopis Tetovský mají ssal. Erasmovci od l. 1533 již mají požívati, což nápotom podrženo. Ale neprávem se to dalo¹⁾ a sluší vrátiti se k opuštěnému lepšímu výrazu, jak se to při slově sbornice místo neoprávněného slova škola stalo. Nevzdychky se opravy za věku tak řečeného zlatého podařily a nejednou se i povážliví muži ukvapili. Nébrž i Bratří nemotorně sobě druhdy počínali, latinismu se dopouštějíce, a neměli by vady a nedostatkové jejich v učebných knihách za vzor se vystavovati. Jak spozdile, bychom jeden příklad uvedli, přeložil Blahoslav v Novém Zákoně to, co čteme Luk. 9, 20.: Kým mne pravíte býti? . . . Christa, Syna Božího Napřed klade instrumentál a pak užívá akkusativu, ačkoli Erasmovci již l. 1533 přeložili: Christem, Synem Božím. Omyl ten nápotom od Procházky, nébrž i od Bezděky podržen, ač tento mohl z bibly l. 1851 vydané lepšímu skladu se přiučiti. Ještě bychom rádi se byli v přetřes o slovu duševný nejnověji i od náboženských spisovatelů proti všemu obyčeji a právu nesprávně upotřebovanému pustili a rhinesmu ve jménech dotkli, jehož někteří užívají proti zvyku lidu českoslovanského, jak na př. Čenstochova, což lid po širých vlastech našich všady Častochovem zove. Leč vidouce, že bychom tím na zámezi zaběhli, přestáváme na pouhé těch věcí zmínce.“

V předmluvě k Ev. sv. Jana čteme:

„Nepochybovali jsme nikdá, že i u nás osvěta osvícenců nynějších velmi jednostranná a na mnoze málka a plítka jest. Ale žeby někdo z učenců našich osměliti se mohl té výpovědi, že svět mimosmyslový jest myšlenková hračka, lidem nevědeckým ponechaná, toho bychom se předce nebyli nadáli. Ta výpověď svrchované barbarství sebou v pučku obnáší a nepotřebuje leč rozvitku, aby egyptská tma a pověra národem zavládla.¹⁾ Ona ničí jedním rázem všechnu korunu a celý diadém královského důstojenství člověkova. Takoví novotní neskandinavští Odínové domnívají se slyšeti

¹⁾ V tom, myslím, netřeba dávatí Sušilovi za pravdu, neboť smysl jest i tak zřejmý.

¹⁾ O této předmluvě píše Sušil Borovému (9 listopadu 1867): »Nemyslím, že by slova její trpka byla, ačkoli jsem nemálo se musel přemahati, při pomýšlení

jak růstla tráva před bilióny lety, ana jim svrchovaně potřebna jest Athéna, aby jim jak druhdy u Homéra Il. 5, 127. Diomédovi sňala tmu zraku, aby poznali, co činí jestotu pokolení lidského. Ve světle takových náhledů rozsypal by se veškeren obraz věčné pravdy, jež nám sv. Jan líčí, a na místo Pána slávy by vynikl a vládu ujal Barabáš, jemuž Jan 18, 40. nevelmi kloudné svědectví dává. A koncem toho bylaby na místo věčně blaženého života Christova holá věčná prázeň a nicota buddhistické nirvany. Klece pro vymyšleného světoducha dělati jest něco docela jiného než osobného Boha ctíti ve věčném chrámě, jež sobě v duchu lidském vybuďoval a ježto žádný Herostrat spáliti nedovede. Jest ovšem nad sílu člověckou, nevěrece obrátiti, ale vezdy obdržovati bude slovo známé, že věda povrchně okušená od Boha odvádí, hlouběji ale vyvážená k Bohu vrací I voláme každému, kdož národu našemu matné sklo za drahokamy, nébrž tmu za světlo vydávají Jes. 5, 20, co Tertul-lián de carne Christi druhdy Marcionovi pravil: Jsi-li křestanem, věř, co podáno jest . . . nejsi-li . . . tedy's mrtev, neúčastňujíc se víry, která křestanem činí. Vede on ještě obtoužnější řeč, ale ji tu klásti se neosmělujeme.

Těmi slovy bychom mohli ukončiti předm'uvu svou, kdyby nezbývalo něco pověditi o samém překladu a o uvádění v něm nejedné novoty. O tom jsme se již v povšechném úvodě k evangeliím a nejednou ve předešlých předslovích pronesli; jednak nemůžeme ani tuto věc tu mlčením pomíjeti. Pravda ovšem, že nejedno slovo předchozích překladatelů od nás jiným druhdy slovem se zaměňuje; ale nikde jsme pouhé k novotám kloponosti vládnouti nedopouštěli. Již z toho, že jsme rčení $\pi\rho\delta\ \tau\omicron\upsilon\ \tau\omicron\nu\ \chi\omicron\sigma\mu\omicron\nu\ \epsilon\iota\upsilon\alpha\iota$ přeložili s dřívějšími překladateli dříve než-li svět byl nepoloživše raději před bytím světa a že jsme slovo amen podrželi na místech kde se čte, nestavíce místo jeho Věru neb Zajisté, jak staří a noví překladatelé učinili, již z toho, povíme, zračito býti může, že jsme sobě v té věci nestřídmě, nestřízlivě a nerozvážlivě nevedli. Ovšem slovo pleť, abychom nejhlavnějšího úrazu dotkli, to nejvíce závadným se nejednomu býti vidí a nejeden se nad užíváním jeho horší. Ale slova toho v theologii zhola se lišiti a ho postrádati nemůžeme. Jest náuka církve, že ve velesvátosti Ježíš Christus pod podobami chleba

---

slov od p. Krejčího [prof. techniky] pronesených, jimiž všeliké obírání svatými věcmi za hru klade. Výpověď ta přirovnána k nevyšlovné výši sv. Jana nemůže ponechati duši chladnou a jest tak šeredna, že věru se za ni musí styděti každý z barbarství vyniklý člověk.*

a vína s pleťí a krví, s tělem a duší, s božstvím a člověčenstvím přítomen jest; medle prosím, jak možno se zde beze slova pleť obejíti? Anebo když v Hermově Pastýři I. 3, 9. se praví: Pleť pak těch, jenž pokrmu nemají, ochabuje pro nedostatek jídla a tělo jejich hyne, mám-li slov pleť, σάρξ zaměnití slovem maso, κρέας? Dokonce pak, když žádostivost v písmě pleťí, σάρξ, caro sluje, slušno-li ve větě, pleť žádá proti duchu a duch proti pleťí navezdy ostávati při překladě: tělo žádá proti duchu a duch proti tělu, aby tak se zdálo, že hřích v tělu a tedy ve hmotě počátek a sídlo má? Šedesát millionů Slovanův užívá toho slova v bohoslužbě a v theologii, ač život jejich pospolitý ho nezná. I myslíme, že ne nadarmo slovo to co převzácná reliquie nás z rozbitin času došla, a bylby nevděk jí bez dějné úcty ponechávati. Ovšem že národ náš po toli století se bez toho terminu obešel, ale také theologie žádné neměl. Každý pokrok ve vědách nás hlouběji v písmo uvádí, nové strany, nové hlubiny v něm otvírá a na nová rozjímání nás přivádí. Ani filologie takové služby se odpírati nesmí a theologie by jenom se škodou svou co chabonervá stařena podobným osvěživým vanotům se uzamykala. Nemíníme aby hned mluvení u nás zjinačeno bylo a lid se snad modlil: A slovo pleťí se stalo; i sami astronomové mluví o vycházení slunka, ač dobře vědouce, jak země a jak slunko se při tom povahuje.“

15. srpna 1867 pak píše Sušil Vinařickému: „Celé písmo svaté jest mi vzácno, svato, líbezno a přechutno; ale nade vše jsou mi lahodni a sladci tokové a strumenové, jenž v Janu co v ráji tekou a pole a zahradu ducha lidského blaze ovlažují. Nejednou jsem při práci té nebeskou radostí se rozeslzel a zdálo se mi, že veškeren ten mír nad tím evangeliem velebný se do duše mé spouští. Vadilo, jak se z listu Vašnostina p. professoru Procházkovi daného dovidám, vadilo dím nejedno slovo, nejedna fráze; nejvíce slovo pleť, vpletiti se, pleťba a cokoli ze slova toho se rozplozuje. Jest to holý a pouhý nezvyk, že slova ta pod smysl nejdou a sluch urážejí. Nejednou jsem se nad nezvykem tím sám zastavoval a se tázal, zda by nebylo lépe ostati při slovu obvyklém a nevnášeti mezi národ věci nových, jichž on bez urážky sotva snese. S druhé strany ale se mně naskývalo, že pokrok nějaký i v jazyku se státi musí, ač má-li theologie vědecká u nás se ubydliti, a že v tom nejlépe bude, když vzkřísíme a z rumů vyneseme ty pliky zlata, jichž předkové naši zanedbali, ješto mysl jejich samými hádkami zanesena byla. Náramné šetření zvyku a nezvyku se mi tuto zdálo škodlivo býti,

ano zdálo se mně, že my povinni jsme zahozené poklady opět v obor zvyku a užívání uváděti, nechceme-li se nějakého duchovního lakomství dopustiti. Namítal se mi žaltář, jak se v breviáři našem nalézá, a o němž nejednou lidé pobožní želeli, že sv. Jeronym při něm neprovedl té opravy, aby slova a věty jeho splavněji se myslí naší naskýtala a srozumitelněji se v ní obrážela. O těch millionech Slovanů, jenž slova mnohého ve mluvě o posvátných věcech užívají, kteréž jim v obyčejném životě běžno a potočilo není, neméně se mně důrazně namanovalo. Což divu, že jsem oprávněna ano přinucena se býti cítil, nejednoho slova užiti a zvláště slova pleť ve smyslu slova caro σάρξ v běh uvéstí? Leč nejsem já ten, abych hádky počínal neb jim příležitost dával. Národ náš dosti jest mal a ztenčen; což síly tu potřeba drobiti? Proto rád ustoupám v té příčině a prosím ve verši 14. I. kapitoly u sv. Jana položiti: a Slovo tělem se stalo místo pleti se stalo. Slovo stalo se bezmála nebude vaditi. Říkáme ovšem při modlitbě Slovo tělem učiněno jest; ale to jest holý latinismus, latiník nemohl jinak přeložiti, ale nedostatek z Říma v kraje našeho jazyka uváděti nebylo by ni moudře ani s prospěchem Předkové naši v tom nešli dobrou cestou, lépe Němec, Und das Wort ist Fleisch geworden. Rozvážíme-li slovo Fleisch, musí nám šeredně zníti ta posvátná věta; u nás by slovo pleť nikdá tak nepříjemně pobočné myšlenky nevzbuzovalo. Leč buď: slovo tělem se stalo, jakoby stálo corpus factum est, σωμz ἐγένετο, Leib geworden.“

Nynějšího čtenáře snad překvapí, že Sušil tolik se šíří o jazykové stránce překladu. Avšak v době té, kdy vědecká čeština vlastně teprv se rozvíjela, a kdy právě v překladech zdatnost její měla se osvědčiti, není to nic divného. Není konečně ani otázka překladů vůbec ještě tak vyřízena, aby nemohlo býti různých návrhů.

Sušilovi šlo o překlad — či jak on říká, přelohu — věcně přesný a jazykově správný. Po stránce první překážela na některých místech poněkud nejistota předlohy, totiž originálu a Vulgaty, čili rozmanitá „různočtení“, jak on říkává, zvláště tam, kde se Vulgata odchyluje od originálů nám známých. Tu ovšem vypomáhal přidaný výklad míst nejistých neb nejasných. Nějaké nejasnosti doslovného překladu, jaký při posvátných knihách přece jen ostává ideálem a je také předepsán, ať jinak překlady pořizujeme sebe volněji a moderněji, jsou ovšem nezbytné, neboť jde tu o knihy vzniklé před 1800 let v ovzduší nám docela cizím; myšlenkové jádro je sice všelidské, každému srdci blízké, ale výraz jest nám namnoze cizí.

Kdyby nezáleželo na doslovném překladě, pomohly by tu poněkud širší opisy, jimiž by se obraty méně srozumitelné hned vysvětlovaly. U Písma však, jež jest nejen dílem poučným, nýbrž i zákonem víry a mravů, ba obsahuje slova Boží a je slovem Božím — jednak v širším jednak v doslovném významu — naprosto se žádá překlad co nejvěrnější, co jen možná doslovný. Proto přes veškeren ohled na ryzí češtinu nemůže býti dovoleno, aby úsloví věroučné nebo mravoučně významná byla podávána nějakými snad obraznými „idiotismy“, jak Šmaha (str. 280.) praví, nýbrž potřebí úsloví těsně a přesně přiléhajících.

Sušil snažil se, jako v jiných překladech, nejen myšlenky, nýbrž i slohové obraty vystihnouti co nejvěrněji, celkem dle oficielního církevního textu latinského. Kde však v řečtině jest výraz očividně případnější, tak že lze souditi o nějakém nedopatření neb nedostatku ve výraze latinském, přeložil jej dle řečtiny; na př. Mat. 6, 27: *quis autem vestrum cogitans* (μεριμνῶν) potest adicere — Bratří: kdo z vás, pečlivě mysle, může — Sušil: kdo z vás pečováním svým může —. V určitějším odstiňování latině nemožném, na př. ve slovese, následoval původní řečtiny, ač nám to někdy tvrdě zní. Zásada, překládati aorist všude slovesem končícím, zavínila tu a tam vazbu nesprávnou, jinde však dle ní překlad skutečně opraven, jinde zase možno se pro ten neb onen obrat volně rozhodnouti. Na př. Mat. 5, 16 tak *z a s v i t* (λαμπάτω) světlo vaše před lidmi; 26, 23 *k d o o m o č í* (ἐμβάψας) se mnou ruku, Bratří: omáčívá; 26, 26 *p o ž e h n a v p o l o m i l* (snad lépe ulamoval neb lámal, εὐλογήσας ἔκλασε), Bratří cizomluvem: dobrořečiv lámal; *μ η δ ε ν ἰ ε ἰ π η ρ ε* (Mat. 17, 9) — žádnému nepovězte, Bratří: žádnému nepravte; 26, 44: *π ρ ο σ η ῦ ξ α τ ο , τ ὸ ν αὐ τ ὸ ν λό γ ο ν ε ἰ π ῶ ν* — pomodlil se, touž řeč říkav; ve výkladě sám Sušil (str. 323.) se opravuje, dokládaje dle obvyklého překladu: po třetí se modlil, touž řeč říká je. A tak i jindy v překladě má vazbu novou, obyčejně správnější, ve výkladě také vazby starší.

Dále obracel Sušil k tomu pilný zřetel, aby překlad nestával se opisem, kde snad některý slovní neb myšlenkový obrat nebylo snadno vystihnouti hned přiměřeným obratem českým a kde starší překlady pomáhaly si třeba rozvleklými opisy neb nesrozumitelnými cizomluvy. Ustálené charakteristické obraty biblické, jako na př. „ty jsi řekl“ (= ano), ovšem podržel, jakož vůbec bez úplné revoluce nelze biblického textu již přeložiti jazykem, prostým obratů semitských, řeckých neb latinských, které konečně buď již docela

zdomácněly anebo jsou každému srozumitelný, náležitě právě také ku znakům jazyka biblického vůbec a jež modernisovati bylo by jako stírati s mluvy biblické vůbec její původní rázovitý pel.

Nesnadno však rozhodnouti otázku, jak zachovati se u výrazů se zvláštním dějinným neb vůbec naučným významem, kterého žádné nové slovo nevystihuje, které na př. i latina biblická přejala nepřeložený. Sušil i proti dřívějším překladům českým ponechává výrazů, jako *drachma*, *talent* (peníz), jako v jiných překladech ponechávají se na př. názvy filosofické, jež u toho neb onoho spisovatele mají určitý, nijak jinak nevystižitelný význam. V tom Sušil snad více, než záhodno u překladu obecné potřebě určenému, prohlédal k oné druhé stránce shora vytčené, k jakési vědecké přesnosti. Více než záhodno, pravím, neboť nezáleží zajisté tolik na tom, že „talent“ a „hřivna“ se nekryjí. Avšak dle úmyslu Sušilova, jak v listě k Vinařickému (21. listopadu 1866) o jiném výraze podotýká, „není překlad ten k tomu určen, aby ihned byl do knih církevních uveden, nýbrž jest pokus, aby co nejvěrněji a nejdopadněji slova svatoevangelická se v našem jazyku ozývala.“ (Srv. str. 2-4.) Kde tedy případného věrného výrazu nenašel, položil původní, nepřeložený; ale to právě na škodu praktickou, neboť takto se překlad jeho bohužel populárním nestal a státi téměř ani nemohl.

Hlavně vyhýbal se oněm výrazům nečeským, které zavinila porušenost současné mluvy české a které ze starší doby přecházely do nových vydání a s t. ř. biblickou češtinou takorůzka srostly. Častým čtením soukromým i veřejným ustálily se tak, že každá změna byla hned nápadná, i můžeme odtud — mimochodem řečeno — též posouditi cenu tradice co do textu biblického vůbec. Změny v překladě byly však potřebny, ač ne podstatné, přece z důvodu právě zmíněného nápadné a vlastně ještě ani dnes neprovedené, leda že někde nahrazeny nejhrubší výrazy cizí, na př. *šlakem* poražený, zamordovati a pod., které se tu a tam z Bible Kralické napořád ještě otiskují.

Nemůžeme zajisté ani dosti oceniti práce, již vyžadoval kdysi překlad Písem do jazyka nevyvinutého, nevypěstěného, a která přece poměrně tak zdárně provedena, že mohla právem býti základem a oporou správné češtiny, neubližujíc podstatně smyslu původnímu. V dobách, kdy čeština tolik porušení brala, bylo právě dobrodiním nemalým, že se ani český text neměnil, jinak by zloba doby také naň byla působila. Avšak co bylo tehdy téměř dokonalé, nevyhovuje

už dnes, a tak se stává, že vzorná kdysi biblická čeština, již se živil a tříbil také vkus pro správnou češtinu vůbec, nyní v nejedné stránce jest nejen zastaralá — toť bylo by ještě nejmenší — nýbrž i chybná a takto slova Božího ne dosti důstojná. Zvyk je právě zde nadmíru krutým tyranem a dotkneš-li se ho, hledí svou neoprávněnost zastříti všemožnými důvody, z nichžto v našem případě ovšem nejsilnější jsou důvody náboženské. Maně vynořuje se tu na př. vzpomínka na spory o správné znění „Otčenáše“, v nichžto přece Sušilovi náleželo první slovo i jako theologu i jako filologu. Překládáť on sporná místa (Mat. 6, 12 a d.): „A odpust nám viny naše, jakož i my odpouštíme vinníkům svým. A neuvoď nás v pokušení; ale zbav nás zlého“. Zřejmé cizomluvy („naším“ a „od zlého“) všelijak obhajovány, otázati se Sušila pisatelům jejich téměř ani nenapadlo, ač on zajisté aspoň tolik jako kdo jiný byl povolán je oceniti, nejsa nad to nikterak lebkomyslným novotářem.

Opravy Sušilovy lze pozorovati odstavec za odstavcem. Viděti z četných změn těchto, i ve věcech jinak nepatrných, že nepřepisoval žádného překladu, nýbrž že sám znova překládal a to převážnou většinou šťastně, opravně, vždycky však alespoň s věcným důvodem proti překladu dosavadnímu. Pominouce oprav méně významných na př. ve slovosledu, spojování vět a pod., všimněme si některých výrazův a obrátů na známějších místech, kde nahrazeny buďto správnými neb aspoň vhodnějšími, než jak se dosud podle Bratří (1613) otiskují; jinak by byl výběr velice bohatý.

V t. ř. „osmeru blahoslavenství“ (Mat. 5, 3 a d.) ustálil se výraz vlastně nesmyslný: (μακάριοι, beati) „blahoslavení“ (= blažení) — vždyť ani původní slovo ani smysl řeči nechce říci, že ti a ti lidé budou blahoslaveni, nýbrž že jsou a budou blaženi. πραεὶς mites překládá se: tiší, Sušil překládá: krotcí, kterýž výraz nabyl však jiného příznaku, ač vlastně původnímu více odpovídá, neboť nejde tu o tichost zevnější, nýbrž o mírnost mysli; naše názvosloví ethologické má mnoho takových mezer. Mat. 5, 23 když přinášíš dar na oltář (Bratří chybně: obětoval-li bys dar svůj na oltář, Sušil správně: přinášíš-li dar svůj k oltáři). 11, 12 exegeticky nesnadné místo: království nebeské násilí trpí (βιάζεται, vim patitur) překládá Sušil činně: násilí nese (= důrazně se nabízí), jak řecký výraz připouští. 12, 49 vztáhnuv ruku řekl (Bratří nesprávně: vztáhna), naopak 18, 26 Sušil i Bratří nesprávně: padna prosil (snad pro nezvyklost přechodníku „pad“). 19, 7 Sušil: lístek rozvodný (Bratří: l. rozloučení). 19, 10 Sušil velmi případně: taková správa (αἰτία, causa) člověka s manželkou (Bratří: taková pře, „člověka“

vypouštějí). 25, 21 Sušil: měhoděk (euge), Bratří srozumitelněji: to dobře! Act. 2, 1. Cum complerentur dies pentecostes, Sušil: Když se doplňovali dnové letnic (Bratří: Když přišel den padesátý, ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκόστης). 2, 4 ἀποφθέγγεσθαι eloqui, praobyčejný to výraz, který v češtině (Bratří atd.) se překládá: vymlouvatí (srv. výmluvný atd.), a přece „vymlouvatí“ značí docela něco jiného; Sušil klade správněji: promlouvatí, které toliko v podřečí má jiný význam. Bratří zhusta překládají řecký člen náměstkou ukazovací, ovšem mimo důraz nesprávně. A tak by bylo lze sestaviti celý slovník oprav menší nebo větší váhy. K celkovému srovnání stůj zde na př. nesnadný úryvek z posledního listu sv. Pavla, druhého k Timotheovi, 3, 1. a d.∟

Bratří:

Toto pak věz, že v posledních dnech nastanou časové nebezpečí. Nebo nastanou lidé sami sebe milující, peníze milující, chlubní, pyšní, zlolejci, rodičů neposlušní, nevděční, bezbožní, nelítost ví, smluv nezdrželiví, utrhači, nestřední, plaší, kterýmž nic dobrého milo není, zrádci, přivažčiví, nadutí, rozkoší milovníci více nežli milovníci Boha . . . 4, 2 a d. Každé slovo [Boží], ponoukej v čas [neb] ne v čas, tresci, zehři, napomínej, ve vši tichosti a učení. Nebo přijde čas, že zdravého učení nebudou trpěti, ale majíce svrablavé usi, podlé svých vlastních žádostí shromažďovati sami sobě budou učitele. A odvrátíť uši od pravdy, a k básněm obrátí. Ale ty ve všem buď bedliv, protiventství snášej, dílo kazatele konej, dokazuj toho statečně, že jsi věrný služebník, nebo já se již k tomu blížím, abych obětován byl a čas rozdělení mého nastává. Boj výborný bojoval jsem, běh jsem dokonal, víru jsem zachoval. Již za tím odložena jest mi koruna spravedlnosti, kterouž dá mi

Sušil:

Toto pak věz, že za posledních dnů nastanou doby nebezpečné, budou lidé sobě libí, lakomí, hrdí, pyšní, rouhaví, rodičů neposlušní, nevděční, bezbožní, nelaskaví, neúkojní (ἄσπονδοι, sine pace), utrhaví, nezdrželiví, příkří, nedobromilovní, zrádci, nezbední (προπετεῖς), nadutí, rozkošemilci raději než bohomilci . . . 4, 2 a d. Hlásej slovo, naléhej v čas i v nečas, kárej, pros, zehři ve vši dlouhomyslnosti (μακροθυμία) a nauce. Nebo bude čas, kdežto zdravé nauky nesnesou, nébrž podle svých žádostí nashromáždí sobě učitelů majíce uši svrbivé a od pravdy zajisté sluch odvrátí, k bájším (μύθους) pak se obrátí. Ty ale bdi, všelijak strádej; dílo konej zvěstovatele, posluhu svou vyříd. [Střízev buď. Vulg.] Nebo já již bývám vylíván (σπένδομαι) a doba rozdělení mého nastává. Dobrý boj jsem bojoval, běh jsem dokonal, víru jsem zachoval. Ostatně složena (λοιπὸν ἀπόκειται) jest mi koruna spravedlnosti, kterouž odevzdá mně Pán onoho dne spravedlivý soudce, ne-

v onen den Pán, ten spravedlivý soudce, a netoliko mně, ale i všem těm, kteříž milují to slavné přístí jeho. tolíko ale mně, nébrž i těm, jenž milují přístí jeho.

Ev. sv. Jana 1, 1 a d.

(B.) Na počátku bylo Slovo, a to Slovo bylo u Boha a to Slovo byl Bůh. To bylo na počátku u Boha. Všecky věci skrze ně učiněny jsou a bez něho nic není učiněno, což učiněno jest. V něm život byl, a život byl světlo lidí. A to světlo v temnostech svítí, ale tmy ho neobsáhly.

(S.) Na počátku bylo Slovo, a Slovo bylo u Boha a Bohem bylo slovo. To bylo na počátku u Boha. Všecko Jím povstalo a bez Něho nepovstalo nic, což povstalo. V Ném život byl, a život byl světlem lidí, a světlo ve tmě svítí a tma ho neobstihla.

List k Židům 1, 1 a d.

Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς πσοφήταις,

Ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ, ὃν ἔθηκεν κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν·

Ὅς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτῆρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, δι' ἑαυτοῦ καθαρισμὸν ποιησάμενος τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς,

Τοσοῦτω κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων, ἕσῳ διαφορώτερον παρ' αὐτοῦς κεκληρονόμηκεν ὄνομα.

(B.) Častokrát a rozličnými způsoby mluvíval někdy Bůh otcům skrze proroky, v těchto [pak] posledních dnech mluvil nám skrze Syna [svého], kteréhož ustanovil dědicem všeho, skrze něhož i věky učinil. Kterýžto jsa blesk slávy a obraz osoby jeho a zdržuje všecko slovem mocnosti své, očištění hříchů našich skrze sebe samého učiniv, posadil se na pravici velebnosti na výsostech, tím důstojnější nad anděly učiněn, čím vyvýšenější nad ně jméno dědičně obdržel.

(S.) Mnohokrát a mnohými způsoby druhdy Bůh mluvil otcům skrze proroky, nejposléze ve dnech těchto mluvil nám skrze Syna, jež ustanovil dědicem všech věcí, skrze něhož i světy učinil. Kterýžto jsa výblesk slávy a obraz podstaty jeho a nesa všecky věci slovem moci své očištění hříchův učiniv sedí (sedet) na pravici velebnosti na výsostech, tím přednější nad anjely učiněn, čím výtečnější nad ně jméno zdědil.

Srv. i Mat. 6, 22, kde Sušil více než obvykle klade adiectiva s neurčitým východem.

(B.) Svíce těla jestiž oko; protož jestliže by oko tvé sprostné bylo, všecko tělo tvé světlé bude. Pakliž by oko tvé bylo nešlechtné, všecko tělo tvé tmavé bude.

(S.) Svíce těla tvého jest oko tvé. Oko-li tvé jest čiro, celé tělo tvoje světlo bude. Pakli oko tvé jest zlo, celé tělo tvoje tmavo bude.

A tak mohli bychom kterékoli místo uvést na důkaz pokroku eo do věrnosti a koncisnosti překladu se zřetelem ku stránce věroučné i jazykové. A tu bychom zajisté byli přinuceni s podivením se otázati, co že v této češtině Sušilově jest nespisovného a jakým právem mohlo do O. Naučného Slovníku býti napsáno, že „novoty Sušilovy nejsou spisovným jazykem provedeny a nejsou důsledné“?! Mohlo by se ovšem poukázati na jiná místa, kde se vyskytují výrazy od dosavadních odchylné, avšak ani těch nelze ještě nazvati nespisovnými, jelikož jednak obsahem překlad opravují, po případě aspoň podávají k tomu návrh neb upravují jej dle nových pokroků češtiny. Srv. na př. známé místo Mat. 11, 25 a d.

(B.) Chválím tě, Otče, Pane nebe i země, že jsi skryl tyto věci před moudrými a opatrnými, a zjevil jsi je nemluvňátkům. Jistě, Otče, žeť se tak líbilo před tebou. Všecky věci dány jsou mi od Otce mého, a žádnýť nezná Syna, jedině Otec, aniž Otce kdo zná, jedině Syn, a komuž by chtěl Syn zjeviti Podtež ke mně všickni, kteříž pracujete ¹⁾ a obtížení jste, a já vám odpočinutí dám. Vezměte jho mé na se, a učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorný srdcem, a naleznete odpočinutí dušem svým. Jho mé zajisté jestiž rozkošné a břímě mé lehké.

(S.) Velebím tebe Otče, Pane nebe i země, že jsi skryl toto před moudrými a rozumnými a zjevil jsi je maličkým. Ano, Otče, poněvadž tak se zalíbilo Tobě. Všecko mně dáno jest od otce mého a nikdo nezná syna leč Otec aniž Otce kdo zná leč Syn a komu by hodlal Syn zjeviti. Pojdte ke mně všickni, kteří se trudíte (καπιῶντες) a obtížení jste, a já ukojím vás. Vezměte jho moje na sebe a naučte (μάθετε) se ode mne, neboť povlovný (πραος) jsem a pokorný srdcem, a naleznete pokoj dušem svým. Jho zajisté moje lahodné jest a břímě moje lehké.

Celkový úsudek o překladě Sušilově nemůže vyzněti jinak než docela chvalně. A je to praveno zcela upřímně, po zevrubném

¹⁾ Obvyklý tento překlad (laboratis Vulg.) nevystihuje myšlenky původní, neboť nejde tu jen o práci, nýbrž i o svízel všeho druhu, zvláště duševnou.

prozkoumání a srovnání celého textu i různých překladů, ne snad jen tak, aby Sušil mermomocí byl chválen, při tom však s jakousi útrpnou výhradou. Tak totiž působí na vzdáleného pozorovatele všechny ty chvalořeči stereotypně opakované, když pokusí se stopovati, jak vychvalované dílo Sušilovo bylo vlastně zužitkováno. S plným přesvědčením a doufám že i právem lze prohlásiti, že překlad jeho jest prací všestranně vynikající.

Co do věrnosti a přesnosti obsahové není asi závažnější námitky; naopak všechny jiné překlady dosavadní, které více šetří zděděných obrátův a tím jaksi větší popularity, stojí v této příčině pod ním. Sušil využítkoval veškeru ohebnost a mohoucnost soudobé češtiny, aby co nejvěrněji vyjádřil původní obsah a výraz, ano mnohým navrženým obratem předstihl současnost, raze cestu závěrečné ustálené úpravě textu českého, jako žádný jiný. Kdokoli po něm vydá se na překlad nový, bude moci v důležitých částkách velmi málo měniti, a to jen tam, kde zatím objevil se a ustálil výraz případnější, tehdejší češtině snad cizí. Vraceti se k překladům dřívějším, kde je Sušil opravil, nebylo by pokrokem, nejméně pak tam, kde by se tak dalo pro domnělou větší srozumitelnost. Písmo zajisté venkonce srozumitelno jest samým textem jen tomu, kdo jinak s obsahem jeho a výkladem jest obeznámen; překlad, jenž by sám každému stačil k úplnému porozumění, jest vůbec naprosto nemožný. To-li se uzná, uzná se také, že Sušilův překlad zúplna vyhovuje všem možným požadavkům i doslovné věrnosti i srozumitelnosti, i sotva najde se tak brzy překladatel, který by oběma požadavkům, zhusta si odporujícím, lépe vyhověl, nehledíc ovšem k podrobnostem podřízeného významu, kde jsou možny obraty různé.

Co do správnosti mluvnické jsou v překladě Sušilově některé tvary, tehdy v češtině obvyklé, jež podle nynějších pravidel bude opravit (na př. dušem, písněch a pod. u Bratří i u Sušila).

Po stránce estheticke pak vyniká překlad Sušilův nade všecky vybranými obraty, plyným pokud možno tokem slov a libozvučností. Pisatel po léta měl příležitost poslouchati jej při hlasitém předčítání (v refektáři kláštera Rajhradského), i nemůže než osvědčiti, že se nese opravdu velebně, slova Božího důstojně. Je to čeština nevšední, vysoká v nejlepším slova smyslu. Tak asi by po nepatrných změnách zvyku doby hovicích zněla ona biblická čeština, očištěná od těch rozličných zakořeněných nešvarů, jakou bychom rádi na posvátném místě slychali. —

Více povoluje Sušil novotám a archaismům ve výkladě. Pravím novotám a archaismům, neboť zvláštnosti jeho nepozůstávají pouze z nových návrhů, nýbrž také v obnově staršího rozvitého slohu českého.

Výklad Písma sám sebou přináší mnoho filologisování a synonymiky. Že tedy Sušil také této stránce tolik péče věnoval. vysvětlíme si snadno, a to tím snadněji, ana jak zmíněno vědecká čeština se teprve rozvíjela a Sušil, jazykozpytnému studiu velmi náchylný, svou měrou k rozvoji tomu chtěl a mohl vydatně přispěti.

Ve výkladě tom tedy zhusta klade biblické obraty starší vedle svých nových, ale kromě nich ještě jiné možné. Synonyma někdy hromadí dokonce po slovníkářsku, takže to plynou četbu výkladu někdy až ruší. Je tu docela zřejmý úmysl, ukázati celé bohatství a rozmanitost milované mateřštiny, který se nám zdá někdy až dotěrně vystupovati, ačkoli jsme od té doby daleko nepokročili a nemáme tedy proč nad úsilím takovým se usmívati. Ačť vedla tato horlivost Sušila častěji příliš daleko; jsou to však více poklesky proti zvyku a někdy i vkusu jazykovému nežli proti správnosti, jak se brzy přesvědčíme.

Těmito odbočkami jednak, jimiž liší se výklad tento od podobných děl cizojazyčných, dále obšírnou reprodukcí obsahu biblického a souvislosti jednotlivých odstavců i příslušných míst ze svatopiscův ostatních, a konečně obšírným výčtem různých výkladů, jaké kdy podávány, vzrostlo dílo Sušilovo nad obyčejnou míru; neposlední místo zaujímají mravoučné reflexe, ač obyčejně na konec položené, jimiž vlastní duchovní obsah Písma potřebám zbožné duše čtenářovy upravití a jí jako výkvět četby sblížití hledí.

Slyšeli jsme (str. 275.), že nechtěl výkladu svého nazývati vědeckým, a proč, an se vůbec nerád blýskal slovem vědy. Však v pravdě stojí výklad Sušilův na výši soudobé vědy biblické úplna, jsa pravou encyklopaedií vědy novozákonní. Jakkoli snad nelibě dotýká se čtenáře ta neb ona upřílišenost slohová, co do obsahu jest a zůstane výklad tento dílem stežejným ceny nehynoucí.

Otázek úvodních, kterými se zabývá t. ř. *introdukce biblická*, totiž o původu a osudech jednotlivých knih, neprobírá ovšem obšírně, ale přece zaznamenává stručně všechny podstatné výsledky příslušného bádání.

Slovní výklad nauky novozákonní provází zevrubnými rozbory příslušných otázek archaologických (ethnografických, topografických, dějzpytných) a dogmatických, a to kriticky, odvažuje různé důvody, jaké kdy proneseny. Rozhoduje se obyčejně ve smyslu výkladu zobecnělého. Tak na př. — ať některé otázky uvedu — o rozvodu manželském (Mat. 5, 32 a 19, 5) vykládá slova Spasitelova o smilstvu předcházejícím sňatek a tedy ve smyslu naprosté nerozlučnosti platného sňatku. Jan 13, 30 vykládá se v ten smysl, že Jidáš byl Eucharistie účasten. Apoštolova nauka o předurčení (Řím. 9, 11) vykládá se jako předurčení po předvídaných zásluhách. Apokalypse vykládá se povšechně o osudech lidstva a Církvě, atd.

Filologií semitskou nezabývá se více než potřebí k etymologickému, po případě historickému vysvětlení jmen a názvů. K řeckému textu ovšem ustavičně prohlédá, nikoli však tolik za příčinou kritiky textové, jako spíše pro shodu mezi textem řeckým i latinským a překladem českým. Není ostatně pro kritiku textovou ani tak místo v překladě a výkladě, jako spíše ve vydání původního neb úředního textu. Pročež mohl jí takto zcela dobře takorůzka pomínouti, ale nečiní toho, následuje v otázkách kritických vesměs církevního podání a většiny theologů katolických. Slova téměř nepochybně nepravá prostě vynechává, jako na př. doxologii po Otčenáši (Mat. 6, 13). Důvody a protidůvody všude nestranně uvádí, nechť je jinak o sporných místech rozhodovati. T. ř. comma Joanneum (1. Jan 5, 7) klade do textu, ve výkladě pak námitky i obranu zaznamenává. Ačkoli není dílo Sušilovo po této stránce určeno především potřebám studijním, nýbrž více praktickým, nemá ani zde značných mezer, neboť každý téměř poněkud závažnější projev jest uveden; někdy dokonce mohly by dějiny toho neb onoho sporného místa i stručněji podány býti, jak asi nyní je zvykem. Jméno málokdy kterou z novějších autorit výslovně uvádí, nejčastěji ještě Maldonata. V tomto nedostatku literaturních údajův jest podle nynějšího zvyku snad jakási mezera.

Dílo Sušilovo mělo by se plným právem nazývati epochálním, pokud jde o ně samo. I dnes, po třiceti letech, vyhovělo by ještě úplně úkolu svému, budouc na některých místech po stránce slohové dle nynějšího zvyku pozměněno, po případě zkráceno. I věda theologická i praktická potřeba (homiletika, hagiografie) měla by v něm ještě pořád výbornou pomůcku, která asi tak brzy lepší nahrazena nebude a vlastně nahrazována býti ani nepotřebuje, pokud věda novozákonní podstatných změn ve výsledcích svých nedozná. Že se

dílo Sušilovo vlastně „epochalním“, novou epochu zahajujícím nestalo, není vinou jeho. Před ním a po něm — veliká prázdnota, až do nejnovější doby, neboť studium biblické u nás leželo bohužel úplně ladem. Nové vydání díla toho s obnoveným poněkud rouchem by velice posloužilo nejen památce Sušilově, která právě v tomto směru velikým neprávem jaksí bledne, nýbrž i věci samé. Působilo by zajisté povzbudivě nejen jméno Sušilovo, nýbrž i vzácný obsah, v díle tomto uložený. Oslavuje-li se památka jeho jakožto buditele a sběratele písní, nemění měrou by slovem i skutkem měla býti pěstována památka jeho jakožto velikého biblisty a theologa
n a š e h o.

* * *

Výklad N. Z. jest jakousi měrou samostatné dílo Sušilovo, lze v něm tedy především stopovati vlastnosti vědeckého slohu jeho. Dle obsahu je to sloh jednak výpravný, jednak theologický a spekulativní. Sloh výpravný byl u nás již za doby Sušilovy dosti dobře vyvinut, sloh spekulativní se teprve vzdělával; tato nehotovost ovšem působila také nemálo na stránku výpravnou, jež proto postrádala ještě oné úsečnosti jakési, vlastní vytríbeným a propracovaným jazykům západním. Sloh náš byl pořád ještě jaksí rozvláčný, povídavý, jako za stara, možno-li mu to vytýkati za vadu a ne, jak se tu a tam domnívají, za oprávněnou zvláštnost československého slohu vůbec.

O slohu Sušilově slýcháme mluvíti jen s jakousi útrpností neb i s posměchem. O stránce této v básních jeho promluveno tu s dostatek (str. 159. a j.); jsou to zhusta výtvoři rozumově strízlivé, kde i výrazy hledány a kladeny mnohdy za účelem poučným, k obohacení slovníka i rýmu českého, nikoli dle bezděčné nálady, a proto také náladu a illusi někdy spíše kazí než probouzejí.

Jinak jest u vědeckého slohu Sušilova. Nadsazují-li se skutečné nedostatky slohu jeho básnického, děje se mu křivda, ale při esthetické kritice snadno vysvětlitelná a v pravdě ne příliš veliká. Odsuzují-li se však sloh jeho vůbec neb odbývá bagatellisováním, nelze nevědomosti a nesvědomitosti takové nikterak omluviti. Opravují-li se pak všelijaké nespravedlivé úsudky o činnosti minulé doby, třeba tento, jenž jest jistě z nejnespravedlivějších, úplně změněti.

Především nesprávně jest klásti Sušila co do vzdělání jazykového na roveň s rozličnými téměř dobrodružnými oprávcí češtiny, jako byl Rosa, Trnka a p. Znalť on nejen prakticky všechny jazyky

slovanské a původní spisy jejich čítal, nýbrž i vědecky stopoval jazykozpyt jejich. Srovnáváje na př. lidové písně všech Slovanů, nabyl takových známostí jazykových, jakými se málokdo v národě našem mohl a může pochlubiti. V knihovně jeho byly všechny slovanské slovníky, a to bedlivě upotřebené, jazykozpytná bádání Dobrovského, Miklosiće, Šafařika atd. stopoval do podrobná, jako dilettant sice z lásky k mluvě naší, již nevýslovně miloval (srv. Sebr. Básně str. 180: Mluvo milá, hudbo velesladká, krásy ducha sličný výdechu, jižto z mládí v libém úsměchu vlibala mně milovaná matka!), ale zajisté více a důkladněji nežli mnohý náš odborník. Milovaného žáka svého Fr. Hoška ve Vídni důtklivě vybízí, aby možno-li obcoval přednáškám Miklosičovým, jehož práci sobě velice vážil, vyměňuje si s ním navzájem vlastní spisy. 17. prosince 1851 píše témuž Hoškovi: „Přiučujte se cyrillštině, bez ní n e m o ž n o v n i k n o u t i d o d u c h a j a z y k a n a š e h o.“ Není u nás ani mnoho odborníků, kteří Sušilem pohrdají, kteří by však mohli o sobě říci, že takto vnikali do ducha jazyka našeho. Přičteme-li k tomu, že v učitelské činnosti bylo mu stále pěstovati řečtinu, latinu a němčinu, že kromě povšechné znalosti jiných západních jazyků slušně ovládal francčinu a vlaštinu, uznáme již předem, že filologická práce jeho nezaslouží tak zlehka býti odsuzována. Co snad vadilo a vadí v básni, může býti obohacením a ozdobou prosy.

Co do češtiny samé již důkladné studium všech českých Biblí stačilo by dosvědčiti mu neobyčejnou znalost věci. I jako zřídlo správné češtiny kázal Písmo žákům čísti. „Druhá pak otázka — píše J. Soukop¹⁾ — obyčejně zněla: Máte-li pak již Jungmannův slovník? A kdykoli jsem nedostatkem prostředků se omlouval, říkával mi: Raději o jeden kabát méně, ale Jungmanna si musíte zaopatřit. I neustál, až jsem se pochlubil, že Jungmann již zdobí knihovnu mou. Mimo to naléhal vždy na to, bych netoliko rozličné mluvnice studoval, nýbrž zvláštní píli věnoval starým českým knihám, z nichž jsem si za radou jeho méně známá slova a ryze české frase vypisoval anebo při čtení týchž knéh aspoň tužkou podtrhoval, abych je hloub do paměti si vštípil.“ Sám Sušil touto cestou vnikal do bohatství češtiny, čta starší spisy české s pisadlem v ruce; jeho sbírka výrazův a úsloví takto nastřádaná měla několik svazků.

---

¹⁾ Srv. J. Soukop v »Mor. Orlici« 1868. 141 a v »Obzoru« 1889. 6. — M. Procházka v životopise F. S. str. 422.

Jednu příčinu, pro kterou mluva Sušilova jaksi zdála se cizí, naznačuje on sám: nezvyk. Jestliť ovšem zvyk a nezvyk ve filologii směrodatný, avšak jde-li o rozvoj jazyka, omezuje se vliv zvyku také činiteli jinými; šetřiti naprosto zvyku činí veškeren pokrok nemožným. A pokroku bylo v češtině potřebí, pokroku téměř násilného, jak svědčí dějiny jazyka i písemnictví našeho v první polovici 19. století. Kdo se příliš pozastavuje nad „novotami“ Sušilovými, nedbá neb nezná vůbec rozvoje mluvy naší. Ozývajíť se u Sušila starší ryzí úsloví česká, která nám ovšem jsou již cizí; z téže příčiny právě jsou nám už cizí také spisy Komenského, Jungmannovy, Palackého atd. Proti úpadku bylo třeba novot i výběru ze starobylosti.

Srovnajme dále na př. některou spekulativní partii z Palackého, třebaš esthetskou, s některou rozpravou Sušilovou a pak s rozpravami nynějšími, najdeme snadno podobnosti a rozdíly. Podobnosti jsou v jakémsi starobylém rázu dikce, buditelům našim společném, jehož v nových spisech už málokdy potřebujeme; sloh náš stal se jaksi svižnější, lehčí, za to však také cizímu bližší. Právě v této stránce však jest u Sušila již jakýsi pokrok proti dřívější těžkopádnosti ve vědeckém písemnictví předbřeznovém; Sušilův sloh jest modernější, nemaje však cizomluví, kterými se moderní sloh český jen hemží.

Novotvary slovní jsou u Sušila velmi četné, jak z ukázek viděti. Vyhybal se co možná substantivům slovesným, jež sice velmi pohodlně se tvoří, nejsou však věru nikterak okrasou řeči. Ani substantiva na -ost, jichž máme velmi mnoho, neprospívají valně libozvuku. Tvořil tedy substantiva raději změnami kmenovými a zhusta příponou -ba. Odtud vznikly tvary zdánlivě směšné, jako mazba, ředba (řízení), skroucha (skroušenost) atd. Srovnáme-li však nynější sloh a v něm slova, jako učba a pod., spatříme, že příkladu Sušilova tu hojně následováno, a není to k posměchu. Platí tu zajisté celkem — nehájím totiž všech novotvarů Sušilových, někdy opravdu podivínských a zbytečných — co nedávno napsal o některých deverbativech Dr. Jos. Horák¹⁾: „Jimi netrpí ani účelnost ani srozumitelnost jazyka spisovného; naopak jimi jen získává. Také nevybočilo se jimi z mezí jednotného spisovného jazyka, leč by se takovýmto jazykem rozuměl jazyk těch lidí, již vydávající se za jedině jeho strážce, svírají jej do pravidel, jichž neuznává. Utvoří-li

¹⁾ Věstník českých profesorů 1902. 3.

vědec, správným citem jazykovým jsa veden slovo nějaké, není rozdíl mezi ním a tvorbou lidovou.“ I jiní klassičtí spisovatelé naši utvořili slova jinak správná, která se však neujala. Názvosloví vědecké zvláště pro školy P. Šafaříkem vypracované přejal i Sušil, a i tyto zvláštnosti se mu vytýkají. Vůbec v posuzování této stránky příliš mnoho si osobují posuzovatelé, potřeb vědeckého slohu neznají, zvyklí slohu novinovému a povídkovému. Bylo by zajisté při jakési myšlenkové důslednosti ještě mnoho novotvarů potřebí, než bychom vystačili jiným jazykům, které si pomáhají na př. substantivováním. Sušil, který tolikerými překlady se zaměstnával, cítil mezery ty nejlépe i odvažoval se návrhů, které sice nepřijaty, poukazují však na skutečný nedostatek; tak na př. pojem kolikosti (veličina, mnozí) nemá příslušného correlativa opačného, i neváhal použiti slova „malina“ ve významu skrovnosti, nepatrnosti (mnozí — nemnozí, málokterí atd.).

Rád substantivoval adiectiva nebo přičestí, na př. pokojník, vloudilec. Neobyčejně často klade adiectiva s východy neurčitými po příkladě jinoslovanském, zvláště ve výroku. Uvádívá se nyní jakési pravidlo, že nemá se klásti adiectivum neurčité proti zvyku v jiných tvarech (rodech, počtu) téhož slova ustálenému, na př. dobrý, poněvadž prý se neříká: dobr. Pravidlo to je zhora libovolné, neboť zvyk je tu velmi často jednostranný, takže by dle něho bylo vyloučiti také slova: možno (neříká se: možen), svato, nutno a mn. j. R. 1902. píše universitní profesor češtiny: „národu prospěti jsem volen a povinen“, což zajisté pěkně řečeno, ač nezní spisovně a Sušilovi jistě by se vytklo.

Ze slovesných tvarů nápadný jest u Sušila trvací místo opakovacího (postoupati, příkráčetí), pak tvary jako na jedno vychodí (m. vyjde), svou králku provodí (m. provádí). Přejedník ženského rodu stává častěji místo mužského, přechodník přítomnosti ukončený místo přechodníku minulosti (padna prosil), jak u starších spisovatelů zhusta se vyskytuje. Zakazovací aorist někdy překládá slovesem končícím: nejdi, nesestup, kde by státi mělo: nechod, nesestupuj. Zvyk mluvy zde rozlišuje, avšak počíná si vlastně nelogicky, klada tvar opakovací pro děj jednodobý. Zvláštní je tvar: příjdoucí ἐρχόμενος a ženský tvar příjdoucí (m. příjdouc).

Za nesprávné pokládáme nyní tvary, jako písněm (m. písním), dříve obecné. „Co“ srovnávací a zástupné jest u Sušila časté jako u jiných spisovatelů našich. „An“ klade se i za první osobu. „Jenž“ klade se i v množném čísle, jako u jiných. Známé chybné čtení „vezdy“ (m. veždy, vždy) jest u Sušila časté;

od těch, co atd. Dual „dvě letě“,¹⁾ objevený kdysi na Valašsku, uvedl také do písemnictví. Tudíž (dle starších) = ihned.

Kromě novotvarův obohacen od Sušila novočeský slovník též mnohými slovy z češtiny starší, z podřečí moravských a z nářečí jinოსловanských. Někdy byla toho skutečná potřeba, častěji rozhodovala tu snaha rozhojnit poklad spisovné češtiny a sblížit ji s ostatními jazyky slovanskými. Z Jungmannova slovníku, který přátelům tolik doporučoval, sám vydatně čerpal; namnoze ovšem marně snažil se opět zavést pozapomenuté výrazy a úsloví.

I v této příčině bývá nesprávně posuzován. Samo o sobě počínání toto jest zajisté oprávněno, zvláště v jazyce pro nové potřeby teprv upravovaném. Stanoviti meze, pokud právě nezbytná potřeba velí utéci se k takovéto výpůjčce, není možno ani správně, jelikož mluva neomezuje se na nezbytnou potřebu, nýbrž libuje si v jakémsi nadbytku. Vzorové novočeského slohu, jako Čelakovský, Jungmann, Palacký, Šafařík, nerozpakovali se k této výpomoci sahati, ač jinak byli nepřátely mluvnického novotaření. Ačkoli nešli tak daleko jako Sušil a písemnost českou v samém středu jejím jaksi řídili, přece ani jejich návrhy nestaly se všechny spisovnými. Kdož by je proto odsuzoval, a schvaloval právě jen ty novoty, které se ujaly?

Sušil byl z jiného ovzduší; stýkal se s lidem moravským, znal jeho pěkná podřečí schylující se jednak k polštině, jednak ke slovenštině, k ruštině pak táhlo jej vědomí všeslovanské — ký tedy div, že hlouběji nežli se nám zdá slušným sáhl do bohaté jich zásoby. Jemu ovšem nepřál tolik onen vrtošivý mluvotvůrce, ježž nazýváme zvykem, jelikož díla jeho nedostala se tam, kde se spisovná čeština tvoří a spravuje, do učených kruhů pražských, do škol atd., a v oboru theologickém rovněž nenašel následovníků.

---

¹⁾ Viz Mor. Orlice 1883, 232. A. P . . . . . k († bohoslovec Pastrnek) vypravuje tam dle sdělení Dra Fr. Škorpíka, kterak Sušil se Škorpíkem chodíce za písní přišli na valašskou salaš u Rožnova. Šedivý svalnatý bača přivítal je, kouře z krátké dýmky, velmi přátelsky. Posadili se. Bača měřil oba zkoumavým zrakem. Po chvíli tázal se Sušila: „No a kdo jste?“ »Učitel.« „A vy?“ obrátil se ku Škorpíkovi. »Student.« „Hm, student, to chodíte do školy — —“ divil se bača potřásaje hlavou. »Ano.« „A kolik je vám let?“ »Devatenáct.« „Hm, hm, devatenáct — — a vy chodíte do školy? Já jsem vychodil školu za dvě letě — —“. Sušil uslyšev poslední slova, vyskočil, uchopil živě Škorpíka za ruku a volal: Františku, pro Boha, slyšel jste, dual, dual! Bača nedůvěřivě hledí na rozradostněného Sušila a opakuje důrazněji: „No což sa divíte, za dvě letě, ale vy (obrátil se ke Škorpíkovi) musíte mět tupú hlavu, když chodíte do školy do devatenácti let — —“. Sušil nemohl udržeti smíchu, salaši rozléhalo se: Františku, vy máte tupú hlavu!

Některá slova jím do češtiny uvedená nemohla se tak snadno zakořeniti také proto, že zněla docela cize, nepřipomínajíce ani zvukem ani kmenem nějakých slov českých; ruské kramola (vzbuření), hoží (dovedný), ba i pakosta (círk. = zloba), ačkoli jako jméno nám známé, polské zbrodně (nepravosti) atd. zůstaly nám cizími, nemajíce se zač uchytiti. Cítě to sám napomáhal českými synonymy, na př. okyptiti či zmrzačiti, zištné a úrodné místo atd. Některý výraz lidový neb cizí, na př. ohlaviti (stíti), žičiti se (používatí), lidové názvy květin atd. kladl buďto z pouhé záliby, že zdály se mu význačnými, neb aby na ně upozornil; víme, že čeština spisův odborných má mnoho názvů zbytečně a nepěkně utvořených, za něž mohly zavedeny býti názvy lidové.

O lexikální čistotě řeči mohou ostatně úsudky býti různé. Mnohým odsuzovatelům Sušila snad nevadí v češtině spousta slov řeckých a latinských, francouzských a jiných, i docela zbytečných, jediné však slovo ruské nebo polské, po případě dialektické ihned se vytkne; je to také — zvyk. Nelze upříti, že nezvykem a snad i naukou slovanské jazyky spisovné proti mluvě lidové se od sebe oddalují, aspoň prakticky, kdežto se západními se sblížují a promíchávají. Zjev to zajisté nepřirozený, ne-li nesprávný. Všeslovanskému smýšlení Sušilovu a bezpochyby také mnohého z nás by se snad více zamlouvala čeština panslavismem více „znečištěná“.

Posléze připomeňme si literární poměr mezi Čechy, Moravou a Slovenskem, o němž tu častěji zmíněno (str. 36, 182, 214). Při nedostatku české literatury vůbec, jaký byl v první polovici 19. století, snadno vysvětlitelny jsou spory o spisovný jazyk, jaké dnes na př. už nejsou možny. Že čeština Moravanu a zvláště Slovákovi se ve všem nelíbila, netřeba zazlívati; nemůžeť se po stránce hláskoslovné i fraseologické ani nám docela libiti, ačkoliv už jinak soudíme o přednostech a vadách jazyka než tehda, kdy se tolik styděli za ono pověstné „strč prst skrz krk“! Slovensko se od češtiny skutečně odloučilo přese vše varovné hlasy a snahy tolika výtečníkův, i samého Sušila (srv. str. 214), na Moravě pak bylo veliké toho nebezpečí z jazykových návrhů Žákových, Trnkových a j. „Úmysl Žákův byl šlechetný; předvídal roztržky mezi Čechy a Slováky a chtěl býti jaksi prostředníkem mezi nimi. Když pak jsme se protivili tvrzením jeho, rozmrzen zvolal: Já už vidím, že se stane neštěstí v národě. Rozkol mluvnický a pravopisný dostaví se, protože celé Čechy a Morava odstupují ode mne.“¹⁾

¹⁾ J. Soukop v Obzoru 1889. 12.

„Pošetilým snahám těmto na Moravě teprv úplně učiněn konec jednak ‚Moravskými Novinami‘ přesných forem mluvnických šetřícími, jednak a snad nejvíce církevním časopisem „Hlasem“ r. 1849. . . Matěj Procházka naučiv se češtině jedině od Sušila a založiv za jeho pobídkou „Hlas“, šetřil přísně jako učitel jeho Sušil přesných forem mluvnických, jak se historicky byly vyvinuly a ustálily, a v jeho šlépějích kráčeli nápotom všichni kněží na Moravě, kteří tenkrát skoro jediní ze všech stavův moravských česky psali a laiky v češtině cvičili. I můžeme se právem říci, že o zachování jednoty písemného jazyka na Moravě s Čechy má Sušil popřední nesmrtnou zásluhu. Právě-li Faustín Procházka o Gelasiovi Dobnerovi, že kritickými poznámkami svými ku kronice Hájkově v dějepisectví českém „mentiendi finem fecit“: může se i o Sušilovi tvrditi, že mocným vlivem svým konec učinil rozkolu mluvnickému na Moravě.“¹⁾

Nemohl však přes to docela zneuznávatí výtek, po případě návrhů stran libozvučnosti a výraznosti spisovné češtiny, která se tehdy v oborech právě nejnesnadnějších teprve zkoušela a do dnes neuspokojuje. Proto ve spisech svých stojí pevně a nezvratně na půdě češtiny spisovné pokládá za prospěšno hláskoslovím i slovníkem přibližovati se k plnozvučné i rázovité mluvě moravské i slovenské, jednak aby češtinu zdokonalil, jednak aby roztržku československou předešel.²⁾ Není snad bez významu, že v soukromých dopisech,

¹⁾ M. Procházka v životopise Sušilově str. 415. Právě u Žáka na faře u sv. Maří Magd. v Brně, kde se Žák se Sušilem častěji přeli o mluvnici, zvláště »o některéj tej účastence« (= příčestí, totiž správně přechodníku), seznal M. Procházka jsa gymnasistou 13 let Sušila. — A. V. Šembera píše 4. července 1857 Sušilovi o své dialektologii: »Dělímť totiž řeč českou na troje nářečí: české, moravské a slovenské (a nikoli na dvoje: české a slovenské, jak učinili p. Dobrovský a Šafařík, což dle mého zdání nemalé příčiny dalo Hurbanovi a j, že z nářečí toho jednoho chtěli udělati samostatnou řeč spisovnou.«)

²⁾ Hojný výběr slov a úsloví ze Sušilových spisů podal J. Hrubý v Kottově Slovníku. Zde ještě některé ukázky kromě shora uvedených: Biřma (biřmování), bliktry, časoradí, obmyslnost (lstivost), příličnost, nestateč, pošef, jespy nejetnosti, rozřecha, vsynění, vdětění, vnárodnění, nesnada, otrok hřicha (zosobn.), záporolibeí — bezpřemný, zloradný (zlomyslný), prisvojený (adoptivní), více dosmyslně než doslovně, zahořalý, matorný, nedovidný, behodechý — odepřítí se, lišití se čeho, obdržetí (absol. = vrch podržetí, odlikovati se; δειγματίζω (Mat 1, 19) »místo v lehkost uvéstí přeložili jsme na odiv vydatí . . . značí v zlou pověst uvéstí, v nevážnost vydatí, zneuctítí, zahanbití, osramotití, obličítí, rozhlásití, pronéstí« (Evang. sv. Matouše, str. 25.); předkovati (praeesse), upředčítí (předstihnoutí; ustrnoutí na čem, otázka zabíhá o čem; želati, štěstkovati (blahopřátí) atd. atd.

i když se vědeckými předměty obírají, není tolik zvláštností. V přednáškách i hovorech rád takto filologisoval a možné i nemožné návrhy vymýšlel při nedostatku českých výrazů, vzpomínaje na souznačné výrazy ruské, staročeské, polské nebo lidové; někdy arcíť jen žertoval. Jak ukázáno, nelze souhlasiti ani se všemi zvláštnostmi vědeckého slohu jeho, avšak tím méně lze jich šmahem odsuzovati, jak se z pravidla děje.

* * *

Z dopisů A. V. Šembery se Sušilem vysvítá, že tento značně spolupůsobil při některých dílech Šemberových po stránce zvláště jazykové, ale i věcné. Tak podle svých přehojných zkušeností opravil a doplnil práci Šemberovu o nářečích a různorečích českoslovanských (1857), spolu s Mat. Procházkou doplnili jeho dějiny českého písemnictví v částech písemnictva náboženského se týkajících (1857), opravil Šemberův úřední překlad Konkordatu (1855).

Jsa starostou Dědictví sv. Cyrilla a Methoda, a tedy i rozhodčím o spisech tam podávaných, přispíval nemalou částí k tomu, aby byly obsahem i slohem opravovány. Ale i jinak se všech stran, známí i neznámí se k němu obraceli v záležitostech literárních. V listech opakují se častěji prosby nebo díky za rady a pokyny takové, ať už při básních neb čítankách školních, jež r. 1864. za účastenství K. Vinařického sestavovány,¹⁾ nebo spisech náboženských a lidovědných.

V „Hlase Jednoty katolické“ (srv. str 199.) uveřejňoval Sušil přednášky své i články o themech náboženských směrem obranným, na př. o bratřích Páně (proti protestantskému doslovnému výkladu slov těch v Písmě), o nerozlučitelnosti stavu manželského, o zemi svaté (1850), Fénelonovy listy o Církvi (1852), o neposkvřeném početí P. M. (1854), o dlouhověkosti otcův před potopou (1856), Bullu Ineffabilis (1865), dle Tischendorfa o Evangelích (1865),

---

¹⁾ 2. dubna 1864 píše K. Vinařickému, že čítanky prošel, že však by ještě bylo třeba poraditi se s duchovními, kteří mezi lidem a ve škole působí. Záleželo na tom, aby také slovenské věci do čítanek byly pojaty. Avšak »Slováci sobě nakopali zvláštních studní, přítoků našich se zdráhajíce; bez mála samou tokajštinu se píti nadějí. Zdrávi pili! Jenom aby národnost nepropili, tak se osamocujíce. Jest to věru pro Slovana k utečení; Poláci neznají se k Slovanstvu, Slováci k Čechům. A to nyní, když taková návalová se dějí a tamta i tatohle strana, ona Němcům, tato Maďarům pole ustoupiti musí. Bohpomozí toho velikého neštěstí! Ale však přece v čítankách na Slováky ohled se musí potud bráti, aby se v nich četly stati o věcech památných na Uhersku, pokavad se Slováků týkají. Na Velehrad zdá se měl by nyní větší zřetel bráti se, než se toho dříve potřeba ukazovala.«

dle Gagarina o ruských jinověrcích (1866), o nábožném zpěvu českém, četné úryvky z patristiky atd. Ve slovenském, česky psaném časopise „Cyrill a Method“ (srv. str. 215.), do něhož přátelé Sušilovi (Bílý, Procházka, Škorpík a j.) nejvíce přispívali, uveřejnil on sám kromě básní a hymnů církevních také přednášku o ordaliích (1855).

Zvláště vábila jej theologie ruská.¹⁾ Podařilo se mu skrze A. V. Šemberu a arcikněze Rajevského při ruském vyslanectvu ve Vídni opatřiti si některá čelnější díla, jako Makariův úvod do pravoslavné theologie a dogmatiku, Rajevského Euchologion a j. R. 1860. napsal o ruském katechismu²⁾ rozpravu do „Časopisu katolického duchovenstva“. ³⁾ Probírá do podrobnosti toto dílo metro-polity Filareta, poukazuje na různosti a shody vzhledem k nauce

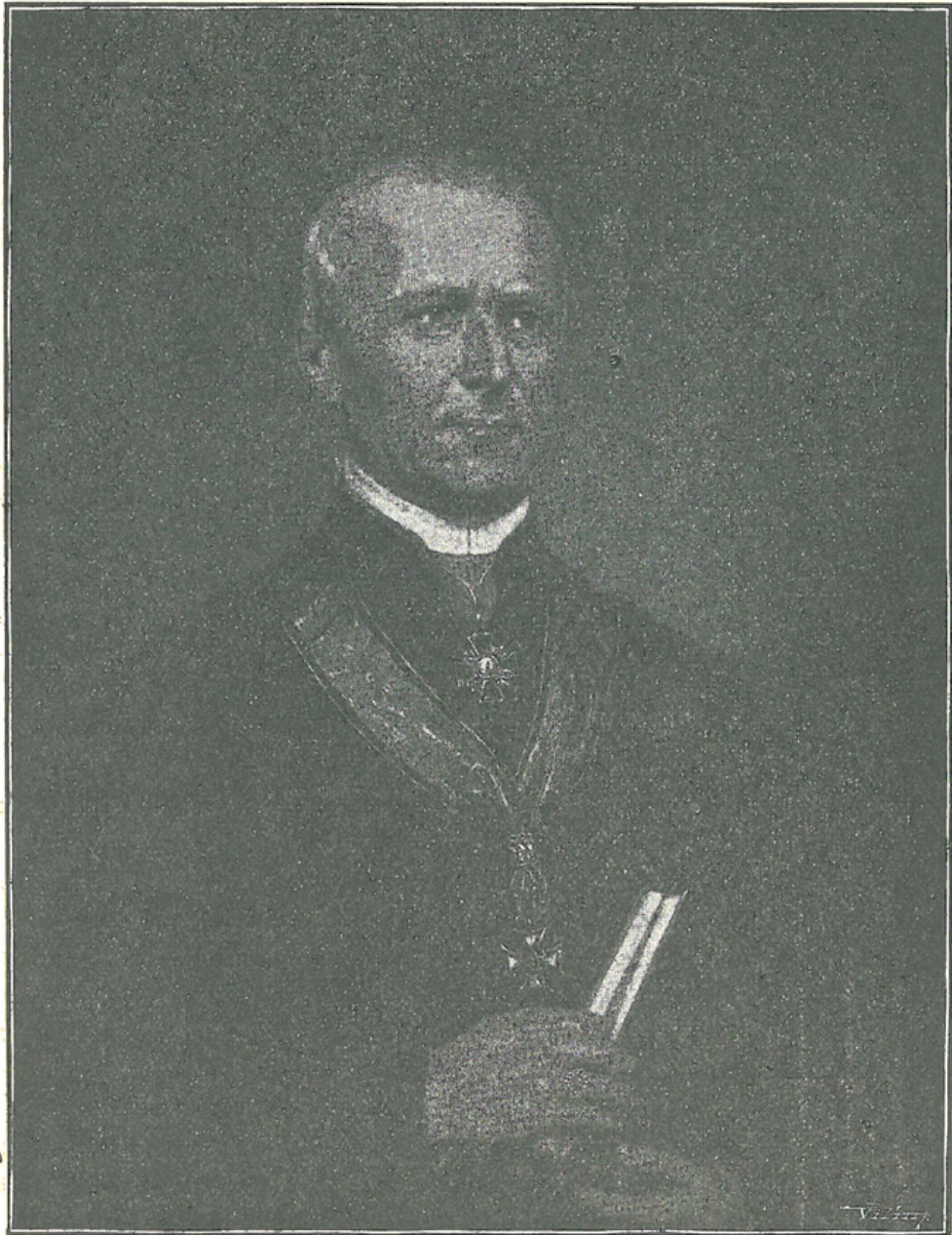
¹⁾ Srv. list 31. července 1864 jesuitovi I. Martinovu, kde děkuje mu za dílo *Annus graecoslavicus* (zde str. 267.): »... Jakkoli radost velika z vydaného měsícoslova, bude mnohem větší ještě, když vyjdou Životy slovanských svatých v originalním textě, na slovanském totiž jazyku. Jest to předce pro Slovana jenom velmi sladko ve vlastním jazyku slávu Boží hlásati aneb o ní se dočítati. Ovšem slovanský národ, tak veliký, předce tak málo ještě v říši Boží provedl a o rozšíření náboženstva Christova posaváde malých sobě zásluh dobyt, velikým dlužníkem tu ostáváje. Kdyby národ ruský nebyl na odštěpě od církve a kdyby se tudy svobodněji pohybovati mohl, snadby již byl ty pohany vlastní své říše aspoň ku Christu obrátil, ješto není poslední hanbou národu tak velkého, ve vlastním lůně míti bohopůrce a neznabohy. Bůh to naprav a dej zdar dílům a podjemům, kteréž se činí o obrácení a sjednocení všechných těch národů, kteréž jedním jazykem sobě příbuzným mluví, pode jednou hlavou církve...« — Mimochodem budiž tu podotčeno, že Martinov Sušilovi věnoval latinský spisek svđj »*Trifolium serbicum*« (životopisy sv. Sabby, Simeona a Simona; Bruxellis 1863), aby prý veřejně osvědčil, »*quanta semper in me usus sis comitate et benevolentia et quam pronus semper fueris ad quaecumque mihi praestandam operam et confereudum auxilium.*« M. j. Sušil k žádosti Martinova prozkoumal rajhradský rukopis nazývaný »*Martyrologium Odonis*« a zprávu o tom podal, již Martinov užil v »*Études*« (1856). Šloť najmě o písmenu **И** ve slově **МАТРОНА**, neboť jak Sušil píše (28. října 1856), »tak jen Slovan psáti mohl **И** místo **І** aneb místo **Е**. Ale p. Bodjanský by velmi nepříhodně odtud dovodil, že Slované měli cyrillici již před Cyrillem, a p. Srezněvský pravdu má, že list ten později, ač nevědomo kdy, přivtělen byl.«

²⁾ *Prostrannyj christianskij katichizis pravoslavnyja, katoličeskija, vostočnyja cerkvi.* Moskva 1856. Vyd. 55.

³⁾ Nelze tu nezmíniti se o nesnázích, s jakými bylo zápasiti Časopisu tomuto (srv. 194¹⁾), jelikož vyjednávání redaktora Vinařického o příspěvky zdá se mi pro naše poměry typickým. Již r. 1847. (»31. Lípna«, dle pol. = července) psal Sušilovi J. V. Jirsík: »Pomoci spisovatelův a hojných odběratelů jest potřebí, nemá-li tento náš Časopis na vždy zaniknouti. Té pomoci žádám též od Vaší Důstojnosti, a prosím, byste ráčil stálým býti jeho pracovníkem a vzdělavatelem; a pro každý svazek něco přihotovil. Péro Vašnostino jest velmi ctěno a velebeno, a přispěje zajisté k zvelebení tohoto Časopisu. Druh práce stojí Vašnostem na vůli. Církev i vlast Důstoj-

katolické, srbské i protestantské, i shrnuje úsudek svůj ve slova, že to „dílo vzorné a mistrovské ve způsobě svém“, lituje zároveň, že při toliké shodě zásadní jen podřízenými rozdíly úplná shoda se západem se ruší a potlačuje.

nosti za to žehnati budou. Při tom prosím, byste i známých i podřízených svých ráčil jak k spisování tak i k odebrání téhož Časopisu dobrotivě povzbuditi. Koje se tou nadějí, že mně v tomto těžkém začátku mém bez pomoci nenecháte, do ochrany Boží Vás poroučím a trvám s největší šetrností. . . . Když r. 1859. jednalo se o vzkříšení Časopisu, převzal Vinařický, ač věda theologická nebyla životním úkolem jeho, redakci pod výminkou, že družina Sušilova bude jej podporovati (listy 18. prosince 1859 a 2. ledna 1860); což se také stalo, ač ne tou měrou, jak bylo potřebí a jak Vinařický očekával, zvlášt od Sušila, tehdy ovšem zaměstnaného překladem i výkladem Písma a neduživostí již v práci vyrušovaného. 12. srpna 1865 píše však Sušil Vinařickému: »Pojednáním o království Božím a ďábelnících N. Z. právě v Časopisu vyšlém předstihl mne známý p. doktor pseudonym. [Míněny články prof. Dra Turnera »Království nebeské« a »Ďábelníci v N. Z.« 1865.] Jest to doplněk výkladu mého. Vzato doslovně z komentáru p Bispingova Věc o království B. se vystavuje, jakoby sv. Křestitel byl pojem ten páně spisovatelův celou čarou obsahoval veškeren, čemuž dle pravidel hermeneutiky odporovati sluší. O ďábelnících jsem přidal docelek při sv. Marku; o říši Boží se nejednou ještě udá příležitost, ač jestli nestačí to, co se ve sv. Matouši [ve výkladě Sušilově tehda již vydaném] nalezá. Byl bych bez mála s písmem sv., to jest s výkladem jeho právě hotov jsa, o věcech těch a jiných v Časopise Vašnostině pojednal, jak se to v exkursech ku komentářům děje; leč ježto na štěstí máme pana doktora, jenž šťastně sobě velepsavost sousedů našich osvojil, mohu dobře věc a záležitost tu jemu zanechatí.« Slova úsudku toho zněla, jak často u Sušila, přísněji než byla míněna, ale Vinařického velice zabořela. »Co mi píšete o »ďábelnících« a »království Božím« a o »p. doktoru, jenž sobě velepsavost našich sousedův osvojil«, prominete mi, že nemohu všecko rozeznati, co by bylo původního. Moje skrovné důchody nedovolují mi, abych si tak obšírných spisů theologických zaopatřil. Vašnosti jsem častěji žádal, abyste časopis náš poctil svým pérem, ale byl jsem oslyšen. A upřímně řečeno, nesl jsem to s bolestí. Jsem jen rád, když mne jiní neopouštějí. Avšak počítaje právě 40 let svého kněžství, mohu jíti na odpočinek, aspoň literární: a byl bych již před 3 lety redakci časopisu složil, kdyby nakladatelstvo mne nebylo zdrželo. Ubezpečuji Vás, že těžko jest vyhověti všem. Podejte V. Veledušnost mi alespoň nyní děkazu své přízně skutkem, že mi něco do časopisu zašlete. Ostatně jsem uzavřel tímto rokem složití redakci. Jestli se kdo Časopisu pak ujme, nevím — necht! Já jsem si vědom, že jsem učinil, seč jsem byl, a blázen, kdo více činí, než může a umí.« (17. srpna 1865). Sušil hned potom (20. srpna 1865) omlouvá se úmyslem, proputovati ještě kraje, kde by nějakých národních písní se dopídil (viz str. 229. sl.), a prosí Vinařického, aby redakce neskládal. »Jak věci stojí, dokavad universita i theologická fakulta nebude míti mezi sebou, kdož by bfmě to na svá ramena přijal, nelze Vašnostem odstoupiti. Račte se jenom, prosím, i dále tomu propůjčiti; budou vezdy v národě, jenž pérem bohatěji vládnou a jimž věci samoplynně jdou do péra. Jsou mnozí, jenž řeknou: Hlavíčko prav a péro piš, a myšlenky se proudí jak sníh na sv. Bernardě ve Švycatích; těm ovšem snadno velepsavosti sousedů našich následovati.«

Riegrův „Slovník naučný“ uvádí Sušila se značkou Sl¹⁾ mezi spolupracovníky svými hned v 1. svazku (1860). Příspěvky jeho však pozorovati teprve v 2. svazku (1862), jako Dědictví sv. Cyrilla a Methoda, Eliáš, Eloah, Esra, Ezechiel, Ezeongeber. Dle zachovaných tří listů²⁾ sekretáře redakčního, právníka G. A. Schmausa byl požádán mimo článek o Dědictví sv. C. a M. též o články Gad (10 řádků), Gabriel archanděl (10), Gideon (7), Goliáš (6), Hatto 1. a 2. arcibiskup Mohučský (12), sv. Hilarius (18), Hinkmar Remesšský (15), Hippolyt (30), Hlavní chrám (= dóm), Hosianna, Hymna (ad libitum); mimo Gideon, Hilarius, Hlavní chrám a Hymna jsou skutečně podepsány značkou Sušilovou. Z hesel oněch a odtud, že právě z oborů Sušilem pěstovaných neviděti ve Slovníku N. příspěvků jeho (u Josefa Flavia neuvedeny ani české překlady, u Hymnu ni zmínka o Sušilovi; Evangelia, Jan atd.) vysvítá, že spolupracovníctví jeho bylo nahodilé, bez určitého programu redakčního. Ano 5. října 1860 píše mu G. A. Schmaus, by do 16. října zaslal „důležitý článek ‚Církevní otcové‘. Příčina, proč tak pozdě článek tak vážný se přiděluje, zakládá se v tom, že nebylo posud lze vyšetřiti, kterému z velebných pánů spolupracovníků našich původně připsán byl a redakce teprv teď nedostatek ten zpozorovala.“ Článek tento však není značkou Sušilovou podepsán, neboť u hesla „Církevní Otcové“ poukázáno k heslu „Otcové“, při kteréžto části Sušil už nebyl spolupracovníkem.³⁾ Listem 6. prosince 1863 totiž vypověděl vůbec spolupracovníctví při „Slovníku Naučném“, a to, jak v „Časopise katol. duchovenstva“ (1864 str. 232.) píše Dr. Jan Bílý, pro

---

¹⁾ V povšechném seznamě přispívatelů vedle toho uvádí se také značka Sš, které však jsem se ve Slovníku nedopídl.

²⁾ List 13. září 1859 zní: »Za nepřítomnosti Dra Riegera a zplnomocněn od něho osměluji se v důvěře k Vašnostinu návrhu, jež jste při zaslání článků z písmeny E a F redakci učiniti ráčil, Vašnostem zaslati tuto nové články pro »Slovník Naučný«, a přesvědčen jsa, že přizeň, již jste ku podniknutí p. Dra Riegera ochotným zasláním článků na jevo dal, nikterak neochabla, nelze mi pochybovat, že i tyto články nám co nevidět zašlete. Co se týče řádků udaných, ovšem není nutně potřebí, byste se přísně vázal na ně, a uznáte-li některý článek k. př. »Hymna« za důležitější, bude to zajisté p. Dra Riegera těšiti, obdrží-li od Vašnosti článek delší, neboť od zásady, podávati důkladné články ze všech oborů čtenářstvu ‚Nauč. Slovníka‘, až posud, pokud vím, není upuštěno a bohda nebude, byť i ‚Jasoň‘ svým »nathemem stíhal redakci a pobožňůstkářů jí spílal. Ostatně kdybyste, velebný pane, snad některý článek za zbytečný uznal, dostačí, když to jen redakci oznámíte.«

³⁾ O Sušilově vydání »Otcův Apoštolských« opět není tu zmínky, a článkuček »Patristika« je tak ubohý, že stydno jej připomínati.

rationalismus ve člancích o prorocích.¹⁾ Ani tato hesla nebyla svě-
řena jednomu odborníku; vedle stručných zcela věcných zpráv
otištěny tu (na př. u hesla „Jonáš“) poznámky zcela nejapné, v duchu
tehdejšího mělkého rationalismu. „Lahodné blabolení“ Renanovo, jak
je Sušil (v předml. sv. Lukáše) nazývá, kazilo soudnost spisovatelův
o věcech starokřesťanských. O tyto a podobné články nastaly
ostré půtky, jež ovšem ve Slovníku samém k nápravě již vésti ne-
mohly, i kdyby pořadatelé jeho byli se jimi dali přesvědčiti, čehož
ostatně nebylo.²⁾

---

¹⁾ 13. prosince 1863 píše z redakce »Sl. N.« Jakub Malý Sušilovi: »Obdržev
vážený přepis Vašnostin od 6. t. nemohu jinak než splniti přání v něm vyslovené,
ač to učiním s lítostí; neboť nerad ztratím váženého spolupracovníka. Nevyrozumívám
sice z dopisu Vašnostina, které články se přičí Vašemu přesvědčení a náboženský
i vědecký cit Váš urážejí, neboť nevím, jak daleko Vás ‚Slovník Naučný‘ již došel.
Ale ke svému ospravedlnění dodávám, že theologické články v třetím a čtvrtém dílu
Slovníka pocházejí veskrz od velmi váženého katolického kněze českého, od kterého
mohu s jistotou očekávat, že nenapíše ničeho proti víře katolické.«

²⁾ »Doslov« Slovníku píše m. j. str. 545.: »Bolestněji však dojalo redakci
nepřátelské chování se k ní jednotlivých osob našeho vlasteneckého duchovenstva,
které od ‚Slovníka naučného‘ žádalo, aby se postavil na stanovisko církve katolické,
kdežto přece žádná encyklopedie nemůže zaujímati stanovisko pouze nějaké strany,
nýbrž bedlivá býti musí všemožné objektivnosti; nad to pak ohlášení ‚Slovníka na-
učného‘ výslovně slibovalo, že přinášeti bude také theologické články protestantské.
Kde o některé nauce názor katolický od protestantského se liší, žádá sama úplnost
díla, aby se podala objektivně nauka jedna i druhá. Ač pak toto jen málokdy v našem
slovníku se stalo (neřkuli aby se bylo učení katolické pominulo mlčením anebo do-
konce popíralo), přece někteří zelotové spatřovali se domýšleli v rozličných člancích
slovníka neshodu s učením katolické církve, a neostýchali se soukromě i veřejně
viniti redakci z nepřátelství proti též církvi, ano agitovati proti ní mezi ducho-
venstvem. V skutku nebylo redakce nic vzdálenějšího nežli směr církvi nepřátelský.
Závadné články byly buď obsahu theologického anebo netheologického. Ony po-
cházejely buď od katolických duchovních neméně pravověrných než odpůrcové jejich,
anebo spravovány [spracovány?] byly dle katolické encyklopedie Wetzera a Welte
(Kirchenlexikon oder Encyklopädie der kath. Theologie); a co by se závadného mohlo
naléztí ve člancích netheologických, jmenovitě přírodnických a vědeckých vůbec, tuť
sama sebou vylučuje se každá úmyslnost, poněvadž články takové mají za účel po-
učení zcela jiného druhu, a co náhodou nesrovnávalo by se s učením katolické církve,
to buď dosavad na sporu jest a čeká vyrovnání svého na jiném místě, anebo dostalo
se do nich snad odjinud nahodilým nedopatřením beze všeho úmyslu redakce, která
neměla ve svém středu žádného theologa. Však není ‚Slovník naučný‘ prost omylů
ani v jiných oborech lidského vědění, ale takové nepokládají se mu od žádného
znalce za zlovolnou zlomyslnost, než pouze za to co jsou; a katolické duchovenstvo
by mělo býti méně tolerantním? Bohužel, jednotliví jeho členové byli. I proti těmto
odpůrcům ‚Slovníka naučného‘ musila se redakce veřejně hájiti, a s politováním se
musí vyznati, že v té polemice nenadála se do druhé strany té neupřímnosti, s jakou

Sušil se sporů dále nesúčastnil; pouze nechtěl svým spolupracovnícům zavdávati příčiny k domněnce, jakoby se směrem Slovníku souhlasil. Dnes není sporu, že redakce časem povolila liberalnímu nátlaku a otiskovala články psané nikoli bez jakési prazbytečné jizlivosti nebo články, v nichž pod záminkou nestranosti hlásil se tehdejší planý kritický radikalismus a materialismus. Bylo by zajisté nespravedливо zneužívati obtíže redakční vzhledem k těmto novým tehda proudům, o kterých přece bylo třeba obecnstvo zpravit, ač ovšem nebylo třeba jich tolik následovati, povážíme-li, že naučné slovníky nejsou místem, kde by se vědecké hypotese konečně rozhodovaly, zvláště hypotese tak krkolomné, jaké tehdy v biblické kritice nebo v anthropologii vznikaly. Sušil byl v tom směru zelotou, jak praví obrana Slovníku, ale ne v tom významu, že by se byl uzavíral kritickému pokroku. Naopak byl to duch silně kritický, jenž v biblickém bádání nevyhýbal se žádné nesnázi, jak vidno z výkladů N. Zákona. Byl však příliš svědomitý, aby v těch vážných otázkách lehkomylně opouštěl naprosto tradici, kterou tehdy začato pohrdati, ač jest přece v otázkách kritických důležitou instancí, nejméně aspoň tak vědeckou, jako kterákoliv jiná; to se konečně po dlouhém bloudění zase skoro vůbec uznává. Že při svém pevném přesvědčení náboženském byl poněkud nedůvěřivější ke všemu, co zdálo se směřovati proti nadpřirozené stránce Zjevení a posvátných knih, kdož by mu zazlíval? Bylo by přece na vysost nečestné, odborného zástupce vědy theologické nedůstojné, zastávati slovem i úřadem tento názor náboženský a klidně přihlížeti, aby u veřejnosti, kde též jemu dáno slovo, byl podrýván, zvláště, jak v tomto případě, lidmi neznámými, snad i neznalými, a způsobem nevěcným; tu by snad snášelivost byla bývala bezcharakterností, jelikož nešlo pouze o různosti v theorii, nýbrž o upřímnost osobního přesvědčení.

---

se potkala.« Není jasno, jaká neupřímnost míněna. Obrana ta jest vůbec nešťastna, zneužívajíc povahu sporného předmětu, neboť mezi »omyly« v oboru vědeckém a náboženském jest ohromný rozdíl praktický. Proti »theologickým článkům protestantským« nemohlo by se nic namítati, když se podají jakožto protestantské; vždyť jsou nauky ty z pravidla jen záporom katolických a vykládají se i v učebnicích katolických. Že by však česká encyklopedie jim měla nějakou prazvláštní pozornost věnovati, není odůvodněno, neb aspoň nesmí si pak vydavatel stěžovati, že katolické obecnstvo ji »netolerantně« přestane podporovati. Svůj k svému! Tím ovšem nemá tato první velecenná encyklopedie naše nikterak býti snižována; jsou to nedostatky poměrně skrovné.

Ostatně dle toho, co z práce pro Slovník už bylo Sušilovi přiděleno, a dle celkového směru v redigování části bohoslovné soudíc, sotva by Sušilovy příspěvky byly mohly nějak vyniknouti.

* * *

K úřadu Sušilovu, profesuře N. Zákona, poji se kromě českých již uvedených spisů veřejnosti určených zvláště spisy latinské (scripta), podávající posluchačům učebnou látku z jednotlivých odvětví předmětu onoho. Předepsáno ústavům theologickým probrati v II. ročníku hermeneutiku (nauku o výkladě, ačkoliv už v I. ročníku se Písmo S. Z. vykládá!), úvod k N. Z. a jednotlivým knihám jeho, r. 1852 (srv. str. 223¹) pak zaveden ještě jiný pomocný neboli průpravný předmět, totiž dějiny židovské na rozhraní S. a N. Zákona. Hlavní předmět, výklad N. Zákona, pro nedostatek času macešsky se odbývá: vykládají se totiž podle výběru professorova pouze některé částky Evangelia a Epištol. Připadá na biblické studium 9 hodin týdně, z čehož dvě odpadají na povinné zkoušení čili colloquia. Jelikož pak předepsáno celou učebnou látku s posluchači probrati, ničeho neponechávajíce soukromému studiu jejich, a Sušil kromě toho ukládal přes poledne naučiti se textům jednotlivých „kapitolek“ (latinsky, česky neb německy), rozumí se samo sebou, že na podrobné studium důležitějších otázek mnoho času nezbyvá.

Sušilovi šlo, jak víme, hlavně o to, by posluchači jeho nejen do ducha Bible vnikli a jakýsi návod ku vědě biblické dostali, nýbrž aby také celý N. Zákon seznali. Nač teď i nejvyšší autorita klade důraz, aby Písmo s Tradicí bylo střediskem studia theologického, bylo Sušilovi samozřejmým požadavkem, an spatřoval v Písmě slovo boží, které sice nebylo naprosto nezbytno ku vzniku a vzrostu našeho náboženského společenstva, ale když se zachovalo, jest pro ně nejen úctyhodnou památkou, nýbrž i jaksi zakládací listinou. Proto kromě předepsané úředně látky kázal učiti se textům („kapitolkám“) nazpaměť. Jako právník v praxi nemůže v každém případě sahati k tištěnému zákonníku, tak i tento Zákon měl mít „bohoslovec“ v paměti.²) Vyučovacím jazykem byla sice a jest latina, avšak Sušil,

¹) Jak tam uvedeno dle soukromého listu, přednášel o Novém Z. v I. pololetí, o Starém Z. v II. — ač není-li v rukopise chyba z přepsání. Obširné dílo Hanebergovo mohlo arcí jen dle nejhlavnějšího obsahu probráno býti, a i tak mnoho času zabralo. Z té asi příčiny omezil se Sušil na krátké období dějin židovských kolem příchodu Páně.

²) Srv. Obzor 1904, 114., Vlad. Štastného řeč o Fr. Sušilovi: Přistihl několikrát jistého posluchače, že neuměl kapitolky. »Pane N. N.«, pravil vážně Sušil,

šetře jinak vždy úzkostlivě úředních závazků, dle vzácné prozíravosti schvaloval — nesměje k tomu zavazovati — když se posluchači kapitolkám učili v mateřštině; chtěl tím docílit, aby budoucí hlasatelé slova božího výklady své kořenili více výroky biblickými nežli všelijakými krasořečmi, a aby tímto způsobem jim to bylo usnadněno. Byl si zajisté vědom, že studium biblické, tak jak jest předepsáno, ani časem ani methodou nevyhovuje docela požadavkům biblické vědy, a proto aspoň praktických výsledků, pro duchovní správu nad jiné důležitých, chtěl se dopracovati. Za týmž účelem, aby posluchači obsah celého Písma N. Z. seznali, také sestavil latinsky t. ř. *Argumenta* jednotlivých hlav celého N. Zákona, kde po každé několika větami snaží se vystihnouti hlavní údaje neb nauky té které hlavy; tyto „kapitolky“, totiž obsah Písma sv., byly také předmětem semestrálních zkoušek (ač ne dle úředního plánu), takže zkoušenci udána jen kniha a hlava, jejíž obsah měl pověděti.¹⁾

»víte-li pak, kdo byl sv. Servulus? — Nevíte? — Povím vám to. Sv. Servulus byl žebrák. Neměl na knihy a nebyly by mu platny bývaly, vždyť ani čísti neuměl. Ale duše jeho prahla po slovu božím, po Písmě svatém. — Víte co udělal? Za to, co si vyžebbral, dával si od předčítatele čísti Písmo sv., až je celé poznal a mohl pak i jiných poučovati. — A vy, pane N. N., máte vše, čeho potřebujete, jste studovaný pán, knih máte dosti a jste tu proto, abyste se učil Písmu sv., byste jednou dovedl lidu hlásati slovo boží. Jak pak vám bude,« — a hlas Sušilův zněl přísně a důrazně — »až jednou se octnete před soudem božím se sv. Servulem? Nebude vás hanba, on — žebrák, a vy, bohoslovec, a nedbáte o Písmo svaté!« — Jiný případ: Dle ustáleného zvyku šli se alumni jistého ročníku počátkem roku in corpore představití pánům professorům. Sušil je přijal jaksi nemilostivě. »Nač to děláte? Je to zbytečná věc, takovéto představování. Však mne znáte všichni a já vás brzy poznám v koleji, co jste zač. Ano,« usmál se pak a obrátil řeč: »Kdybyste mi tak slíbili, že se budete rádi učiti kapitolkám Písma svatého, to bych měl radost z vaší návštěvy.« — »Ale, pane kanovníku,« ozval se tu mluvčí bohoslovec, »vždyť se rozumí samo sebou, že se učit budeme!« — »A tak, to se rozumí samo sebou,« opakoval Sušil s milým svým úsměvem; »to si budu pamatovat a vy si to pamatujte též!« A pamatoval si. Jakmile někdo v kapitolkách uvázl, již se Sušil ptával: »Ale, ale, kdo pak to tenkrát řekl, že se cosi rozumí samo sebou? Vidíte, jak se zapomíná! Inu sliby, chyby!« — Ostatně nebylo právě snadno přes poledne naučiti se takové kapitolce. Dokud to byla evangelia a skutky apoštolské, šlo to, ale s epištolami již bylo hůře a posluchači všelijak si pomáhali. Sušil však tu byl také již milosrdnějším. Když jednou kdosi příliš nápadně této shovívavosti používal a za zády kollegovými kapitolku četl, pravil Sušil: »Už dost, pane N. N., to ostatní si přečtu sám!«

¹⁾ Dr. Ant. Stára v Obzoru (1889, 309) píše: Roku 1848. zatočili jsme s »kapitolkami« suverenního pana profesora zcela podle ducha časového. Uzavřeli jsme totiž v tomto revolučním roce o zkoušce semestrální žádných kapitolček neříkati. Těžký úkol oznámiti tento projev svrchované vůle alumnův uložen nynějšímu Dru.

Židovské dějiny vylíčeny jsou stručně v 33 §§ od začátku nadvlády římské za Pompeia až do vyvrácení Jerusalema Titem. Spisek prohlédá ovšem hlavně k osobám a událostem, jež pro dějiny novozákonní jsou nějak pamětihodny. Zda-li též *Introductio generalis* a *specialis* in II. N. T. jakož i *Hermeneutika* jsou původním dílem Sušilovým či zpracovány dle dřívějších předloh, nelze mi rozhodnouti; ono však podle všech známek jest pravděpodobnější.

Neobjemné ty sešitky obsahují — až na *Introductio generalis*, která jest až příliš stručná (jen o šesti 4° stranách!) — bohatou látku učebnou, podanou úsečným slohem; jsou to právě jen předlohy ke studiu, jimž bylo třeba výkladu učitelova. Při hermeneutice, která kromě důležitých zásad exegetických obsahuje často též leckaké čistě školácké podrobnosti,¹⁾ nezdržuje se příliš pravidly povšechnými, nýbrž obrací stále zřetel ke skutečnému výkladu Písma; tak také ji v kolleji probíral. Z vlastní *exegese* (nižší a vyšší neboli „malé“ a „velké“, pokud totiž prostým postupem vykládán smysl textu anebo zevrubnějšími exkursy prodléváno u míst dogmaticky důležitějších, zvláště u listů sv. Pavla) pro zmíněné překážky probíráno poměrně málo. V ústním výkladě ovšem odbočoval Sušil rád na pole dogmaticko-historické nebo praktické, zhusta dosti daleko. „Býval ve svých přednáškách polyhistorem, mluvil velmi povzбудně zabíhaje ku sterým věcem.“²⁾

Hoškovi a mně, což jsme také s náležitou úctou k milovanému jinak učiteli svému vykonali. »To by bylo pěkné! to by bylo pěkné!« pravil, »na to se podíváme!« — A podíval se! Nebožtík můj kollega Frant. Bystřický ukázal se tu po našem soudu velikým charakterem: uměl »argumenta« nejlépe z nás ze všech a — mlčel! Prof. Sušil se již dále neptal a — budiž mu to ku chvále projeveno — netrestal nás za tuto »revoluci«. Dal každému po známce zasloužené; ale když jsme se mu šli poděkovat in corpore, učinil nám »krásné kázání« po svém způsobu, když se zlobíval, anebo vlastně chtěl zlobiti. Kapitoly zůstaly, ale argumenta nám v druhém pololetí při zkoušce zase odpustil.

¹⁾ Na sešitku, jež mám po ruce, napsal kterýsi posluchač — zajisté jeden za mnohé — kromě jiných gloss také tuto: »Um sein Gedächtnis zu üben, dresche man die Hermeneutik; das ist ein probates Universalmittel! Nach der Prüfung vergesse er sie so schnell als möglich.« A tak častěji. Za to však četné poznámky věcné tužkou připisované prozrazují, že Sušil pozornost posluchačů vydatně zaměstnával.

²⁾ Dr. A. Stára v *Obzoru* 1883, 309, kde ještě zaznamenána tato příhoda: Jednou zabrousil Sušil ve své zajímavé polyhistorice až na píseň o Niebelungách, a tázal se, zná-li někdo z posluchačů tuto píseň. Přiblížil se pan H. i začal recitovati »Magnificat«. Všeobecná veselost! Prof. Sušil pak podotkl po svém suchém způsobu: »To je podivná Niebelungiada!«

Přednáška jeho zůstala takovou, jak ji líčí Kulda v letech čtyřicátých (str. 59. n.). Nebyla zaokrouhlená ani uhlazená. Nejen že mluvil příliš rychle, a to třebaš trojí i čtverou řečí v jedné větě: nával myšlenek, jedna druhou přerývajících, činil přednášku jeho přeplněnou a nesouvislou; co chvíle bylo se mu vzpamatovati ze zapomnění, o čem vlastně chtěl a měl jednati (obvyklé: porro!) Se zvláštní zálibou prodléval u výroků sv. Jana a Pavla, snaže se nadšení svoje přenést i na posluchače, kterým však ihned zase vytýkal nechut k těmto vyšším požitkům („takhle kouřit, pivo pít, v karty hrát, to ano! ale kapitolkám se učit, to ne!“); taková ostrá slova jeho, snad ani tak příkře nezamýšlená, jak zněla, nezřídka i trapně se jich dotýkala a ovšem pak ani ne vždy se žádoucím účinkem se potkávala.

U odborníka tak vynikajícího, jemuž dáno působiti na vysokých školách, sama sebou se namítá otázka, zdali zůstavil nebo vchoval si následovníky ve vědecké činnosti vztahující se na odbor, který zastupoval. Odpověď vyzní záporně, ne však vinou Sušilovou. Jemu zajisté nechybělo ani schopnosti ani snahy, nadchnouti aspoň nadanější žáky k odbornému studiu biblickému, jako se mu podařilo tolik jich povzbuditi k práci spisovatelské a osvětlné vůbec. Příčina jest asi v celém zařízení studia biblického na ústavech našich a v poměru Sušilově k posluchačům.

Studium theologické zařízeno u nás po výtce za účelem praktickým, asi jako právnícké. Vyžadují se především jakési kompendiosní vědomosti, a to dle tradicionelního směru, ve stanoveném pořadí dle ročníkův a povinných zkoušek; na ústavech nejen vůbec nejsou volné přednášky, i posluchačům jiných ročníků přístupné, avšak ani t. ř. vyšší exegese, předmět na fakultách nezávazný a všem ročníkům vyšším přístupný, takto se neprobírá. I když učitel může v přednáškách dáti hojně popudů k důkladnějšímu samostatnému studiu dalšímu, málokterý z posluchačů jsa povolán do praktické působnosti má k tomu příležitost a nezbytné podmínky, na př. odborné pomůcky, čas atd. Nemá ani potřebného návodu k vědecké práci, jakého mu mohl a měl snad za pravidelných okolností poskytnouti učitel, ale ovšem jen bližšími styky. Takové byly tehda v ústavě brněnském nemožny, zvláště Sušilovi, který byl stále podezřelý z přílišného a nebezpečného vlastenectví; byl by sebe a zvláště ony posluchače vydával v pronásledování, kdyby o cos podobného s nimi se byl pokoušel. Takto byl nucen šetřiti, jak už Kulda na u. m. podotýká, jakési opatrnosti a chovati se jako ne-

přístupný, pokud úřední poměr trval. Avšak neopomíjel ani při loučení co nejdůtklivěji doporučovati posluchačům a později mladým kněžím pilné studium Písma, ačkoli snad podle vžilého směru sám ani nevmýšlel se náležitě v obzor a potřeby těch nadanějších žáků, kteří by ho byli chtěli následovati. Bylo by zajisté bývalo potřebí, vésti bohoslovce na daném podkladě dále, kdy následující dvě leta jiných studií theologických mohla i případní zálibu v tomto předmětu zatlačit do pozadí. Ostatně i takoví z jeho bývalých posluchačů, které životní dráha vedla k odborným studiím theologickým, okolnostmi byli nuceni obrátiti se k jiným odvětvím (Hošek a j.).

Konečně snad ani jazykové poměry ústavů našich nezdají se býti příznivy studiu tomuto. V latině a němčině, jak skoro všude přednášeno, poskytovala cizina vědeckých výzkumů více než dosti, takže zdála se takořka zbavovati povinnosti k této práci. Pro naše české ústavy to ovšem neplatilo, neboť u nás měli jsme jen ony „háje němé Slovanů“ i v tomto oboru; avšak na to se málo pomyslelo, cizí díla zdála se postačovati. Sušil nedostatek ten u Čechův a Slovanů trpce pociťoval, jak víme. Pokud mohl, aspoň nepřímou vybízel posluchače ke studiu Písma v mateřštině — system však byl mocnější, jak souditi lze i z toho, že ani za poměrů značně příznivějších odvětví toto po Sušilovi až do nejnovější doby nevalně pěstováno. Sám Sušil nejen vzhledem k chudobě českého písemnictví v oboru biblickém, nýbrž i v poměru k jiným ústavům rakouským, mezi jejichž vědeckými pracemi dílo jeho vysoko vyniká, úkolu svému dostál, uznáv za čestno i dlužno také za náš národ účastniti se této světové soutěže ve studiu novozákonním.

Každý spravedlivý rozbor veřejné činnosti Sušilovy dojde k výsledku, že vykonáno jí dílo nevšední, zajišťující původci svému přední místo mezi výtečníky národu českého. V nejednom směru jest průkopníkem lepších názorů v životě našem. Vyšel ze školy buditelské, jež na konci 18. a začátku 19. století teorií i praxí křísila české sebevědomí nepřízní dob udušené. Překonav nebezpečí mělkého osvícenství, propracoval se studiem křesťanského i českého života k životnímu názoru, jenž byl syntesí obojího živlu toho, syntesí na základech nábožensko-mravných osnovanou, k životu nábožensko-mravnému v přirozeně daných podmínkách národnostních směřující a řídící.

Nepřestával však na zásadách a heslech povšechných, jakými se ovzduší naše tak hemží. Přímost, opravdovost jeho žádala určitosti a skutků, jak v přesvědčení náboženském, tak vlasteneckém. Zobecnělá neupřímnost moderního života, která nedostatek vniternosti nahrazuje okázalostí, jej odpuzovala. Klada hlavní důraz na tuto vniternou podstatu mravní, posuzoval dle ní člověka i národ, povahu i skutky jeho. Neschvaloval bezpráví a násilí nikde a nikdy, avšak poukazuje na hlubší souvislost mezi vinou a trestem, kázal učit se z dějin a očišťovat se pokutou. Fysická síla bez mravní podstaty byla mu veličinou klamnou, nestálou. Absolutní zásada národnosti bez příslušného podkladu osvětých a zvláště mravních dober byla mu nesprávnou a nebezpečnou, nebezpečnou zvláště národům nějak slabším.

V národě měl každý státi na svém místě a je platně zastati. Vida četné pracovníky povstávati v různých oborech naukových, poznal

Sušil místo své v oboru náboženském a jemu především síly své věnoval. Odchýlil se tím poněkud od směru jiných kněží buditelů, kteří v nejrůznějších oborech pracovali, takže nejvlastnější obor jejich, náboženský, byl až zanedbáván. Nezneuznával zásluh jejich, ale nechtěl, aby se přestávalo na pouhém dilettantismu, který z takového rozptylování téměř nutně vyplýval. Dobyl si takto více zásluh nežli chvály v našem dějepise literaturním, který sice dějinami nucen uznati důležitost ideí náboženských v rozvoji našem, avšak spokojuje se buďto jen mlhavými, bezvýznamnými frasemi, anebo pochvaluje práci ve službě ideí těch pouze v jistém směru, ne právě vždycky kladném.

Slovo boží k lidem — Bible — a slovo lidu k Bohu — náboženský zpěv — Sušil především snažil se lidu našemu v důstojné podobě zprostředkovati. V obojím směru zasáhl do nejlepších pramenů co nejhluběji, pro věc do nejvzácnějších pokladů nauky a uměny křesťanské, pro úpravu do nejbohatších zásob, jichž píle a zbožnost česká, ba slovanská nastřádala. Význam práce jeho se nedoceňuje, ba mnohdy schválně snižuje, aby snad nezastínila oblíbených stranníků, ku kterým on sám, jako ku každé vážné snaze, byl tak uznalý.¹⁾ Pravda však jest, že v této činnosti ční dosud nepřekonán, na cestě, kterou jemu četnými překážkami bylo raziti, aby následovníci úspěšněji mohli pokračovati.

Hned na začátku učitelské dráhy přihlásil se ke hloučku osvěcených kněží českých, již kolem „Časopisu katolického duchovenstva“ skupeni pracovali o prohloubení vzdělanosti náboženské, byť i s nestejnými schopnostmi a proto i s nestejným zdarem. Při směru jejich po výtece příležitostném a praktickém Sušil prohlédal k základům vědeckým a soustavným. Tak na př. uveřejněna tu a tam stať ze sv. Otců, Sušil přeložil a vyložil všechny spisy Otců apoštolských; tu a tam uveřejněn překlad nejobvyklejších zpěvů církevních, Sušil soustavně podal z nich bohatý květobor.

Přidav se tedy k onomu směru činnosti theologické, za obecné restaurace se vzímajícímu, který ze starobylosti křesťanské osvěžití se snažil vyprahlou půdu současnou, sahal jsa dle potřeby vyzbrojen směle ke kořeni a k pramenům původním.

---

¹⁾ Z hloupého strannictví jen a z naprosté neznalosti věci může pocházeti úsudek, jaký pronáší Dr. V. Flajšhans v »Naší Době« 1892, č. 6.: »Sušil ovšem podal řeckého textu obraz úplně nesprávný [!]. . . překlad jeho není daleko tak pečlivě propracován, jako překlad Blahoslavův . . . čeština je v něm neobvyklá a chybná.«

Ačkoli veškera činnost literární měla sloužiti národu, nechtěl Sušil, aby se přestávalo pouze na literatuře populární. Ano i tato měla se opíratí o vědeckou, důkladnou, a podle ní se spravovati. Nelze tu mlčením pominouti, co napsal o hagiografii již r. 1839. (Časopis katol. duchovenstva: Životové Svatých a Světic Božích), žádaje, by toto důležité odvětví lidového písemnictví poskytovalo zdravé potravu čtenářům: Skořepina od jádra se odlučuj a sláma bez dosahování klasů se nemlať; tak zajisté ani Svatí zbytečnostmi se nezabývali . . . i Svatým zajisté nejvíce o pravdu šlo, anof pro pravdu se i života opovažovali. Tuto třeba spisovateli taktu a takořka instinktu kritického, aby věděl plévu od zrna odmíchat, podloužilé příběhy mezi skutečnými nepokládati, zázraky a divy, které nedopadají ku pravdě, nevyličovati . . . Nebuďte Svatí popisováni, jakoby z jiné látky sestávali . . . jakoby žádným nebyli křehkostem a náruživostem podrobeni bývali; dokonce pak nebuďte poklésky, kterým někdy podleli, za ctnosti vydávány.

Byl buditelem z pravé lásky k lidu, jehož ctnosti i vady znal, ježto chtěl učiniti lepším. Volil proň především osvětu náboženskou, lidu prozatím nejpřístupnější a oboru svému nejpřiměřenější, nebráně ba pobádaje jiných, by jinými jemu méně schůdnými cestami, jako politiky, hospodářství, k témuž cíli pracovali.

Sbíraje národní písně následoval jiných a nezůstal za nimi, ba namnoze věrností a přesností svých záznamů je předstihl. Nynější lidověda jest méně vybíravá, zachycuje všechno bez rozdílu jakožto dokument více méně důležitý, a tím popošla od stanoviska Sušilova, jenž nejen sbíral, nýbrž i vybíral. Ale že sbírka jeho je vzorná, je beze sporu.

Byl „písničkářem“ i tvořivým, což mu nejvíce výtek vyneslo, ačkoliv i zde mu šlo více o stránku mravoučnou než čistě uměleckou, v čemž má společnost zajisté zcela čestnou. Ale konečně ustupuje tato část činnosti jeho do pozadí, nečiníc nároků neoprávněných. Sám o básnické činnosti vysoce smýšlí (Nové básně I.):

Víš, že Krása na Olympě bývá? (75.)

Básníku, měj v úctě žezlo vlády,
Jež ti v ruce dala příroda . . .
Stvoř svět taký, v němž se lid můž blažit (142.)

Velekněz buď pravdy, ctnosti, krásy,
Bůh ti heslo, znak buď prapor spásy,
Z hloubi duše perly vyhlubuj (27.)

Litovati jest někdy, že vzácných myšlenek svých, jež ve verších uložil, neoděl raději formou volné mluvy. Měli bychom tu vzácné příspěvky ku praktické filosofii české.

Byl učencem v nejlepší slova toho významu. Neměl rád soběúčelného a soběstačného učenectví, stojí na tom, aby každý vlohy i vědomosti své zužitkoval ve službě národu svého. Ale stejně pohrdal vědeckým chlebařením, jež nezná leč t. ř. praktickou literaturu pro všední potřebu a pohodlí. Chtěl, aby se pracovalo v pravdě vědecky, s vyšším a širším obzorem, než právě žádá úřední nutnost. Snažil se, jak nyní říkáme, povznést úroveň theologického písemnictva našeho, jemuž tak málo povolanych se věnovalo.

Právě tento široký rozhled s povýšeného stanoviska byl příčinou, že Sušilovi namnoze neporozuměno, že snahy a práce jeho nepůsobily ani v okolí jeho tak pronikavě, jak zasluhovaly. Vlivu jejich na širší vrstvy české veřejnosti vadilo pak nemálo i to, že vycházely jen z Moravy; netřeba při tom zamlčovat, že jakousi měrou více vynikl v tomto značně opozdilém okolí, než bylo možno v okolí pokročilem, avšak jisto jest, že nevšímavostí ku snahám moravským i jeho práce trpěla, která na konec i zřejmou nepřízní oficielních zástupců českého písemnictví provázena.

Část jeho prací náleží již jen dějinám, část možno vždy ještě s velikým prospěchem zužitkovati. Co však nikdy výchovné ceny nepozbude, jest nastíněná tu ideová podstata celé literární činnosti jeho, jež povždy každému českému spisovateli, zvláště knězi, může býti směrodatnou: vysoké cíle, ideální nadšení, úsilovná práce.

Byla to veliká činnost veliké osobnosti.

Soukromý život Sušilův.¹⁾ — Práce. — Styky společenské. — Cesty. — Korrespondence. — Vyznamenání. — Nemoci. — Úmrtí. — Oslavy. — Podobizny a životopisy.

Přestěhovav se do Brna Sušil bydlel s jinými professory duchovního stavu v klášteře minoritském, a to, aspoň v pozdější době, v I. poschodí proti schodům. Měl tři světničky, prostě zařízené. Z první, předsíňky, šlo se v levo do podlouhlé světničky o dvou oknech. V ní na levo ode dveří byla postel, proti oknům pohovka, před ní stůl, dále šatník a skříňe na knihy; v pravo ode vchodu u okna stál pult, u kterého Sušil obvyčejně pracoval. V třetí světničce, na pravo od předsíňky, o jednom okně, měl ostatní knihy a klavír. Pohled z oken bytu je na dvůr, jednotvárný, neveselý.

Denní pořádek jeho byl přesně pravidelný. Záhy z rána vstav konal svoje rozjímání a sloužil mši svatou. O náboženských úkonech Sušilových, pokud se o nich vůbec ví, lze jen poznamenati, že je konal vážně a zbožně; dle slov Dra. Ant. Stáry²⁾ „byl zbožný jako dítě“. O vniterném životě svědčí toliko, avšak více než dostatečně, slova a skutky jeho, život a práce kněze v pravdě bezúhonného.

¹⁾ Zprávy o soukromém životě čerpány od bývalých žáků Sušilových, ze životopisů M. Procházky, jenž jak sám praví (František Sušil, životopisný nástin, str. 425.), »18 let co nejdůvěrněji se Sušilem každodenně dvě i tři hodiny obcoval«, ze zápisek Kuldových, jež podal J. Halouzka v životopisech B. M. Kuldy a hr. Bedř. Sylva-Taroucy, z korrespondence Sušilovy. Doklady uvedeny pouze na místech důležitějších.

²⁾ Obzor 1889, 325: »Často jsem ho překvapil, jak na holé zemi kleče modlil se kněžské hodinky.«

Z kostela vrátiv se do bytu posnídal trochu kávy, kterou mu některý fundatista-ministrant přinesl z kuchyně klášterní. Kávu měl Sušil vůbec velice rád, nazýváje ji žertovně „nebeským nápojem“. Jídal pouze ráno a v poledne, večer nikoli; laciný a ovšem prostý oběd dával si donášeti z hostince naproti klášteru (č. 4.), zvaného „Wo der Wolf den Gänsen predigt“. Častěji zdržel na oběd Kuldu, který před polednem jda k obědu do hostince Padovcova stavoval se u Sušila se zprávami došlými pro Dědictví sv. Cyrilla a Methoda; hostu poslal ovšem pro lepší oběd. Byl-li v létě někde na venkově, rád jídal ovoce; ano očitý svědek takovéto návštěvy na faře komínské (u Brna) pravil mi dokonce, že Sušil nerozpakoval se i na nějaký strom v zahradě farské pro ovoce si vyléztí.

Píval jen vodu, vyjma (jak píše M. Procházka) několik kapek vína při slavnostních hostinách, ku kterým pozván byl a jichž se straniti nesměl; co tu bylo pobídek a škádlení, možno se domyslíti. Teprve v posledních dvou letech, kdy mu chuti na jídlo značně ubývalo, přimíchal vodě u oběda trochu vína. Na faře komínské pochutnal si občas na kýšce.

Co do těchto a podobných potřeb domácích byl vůbec prostý a spořivý. Přišlo to však jinak jemu i jiným velice vhod. Profesorský plat byl praskrovný (600—840 zl.). Důchod z hostince v N. Rousinově, kdež měl svůj podíl, nebyl taktéž valný.¹⁾ Díla svá vydával z počátku vlastním nákladem, což asi také spíše ztrátu nežli výtěžek vyneslo. Takto by důchody jeho byly sotva stačily na slušnější živobytí, neřku-li na četné výdaje, jakých vyžadovala studia jeho, cesty a zvláště dobročinnost.

Studia hymnologická i biblická za známého nedostatku veřejných knihoven našich, tehda ještě mnohem většího, a za drahoty příslušných odborných děl byla spojena s nemalými výlohami. Nejednou bylo koupiti drahé dílo, z něhož nebylo výtěžku takorůzka žádného, do kterého však přece bylo třeba nahlédnouti, aby snad něco důležitého neušlo; v knihovně kláštera minoritského našel jsem toho doklady mezi knihami z pozůstalosti Sušilovy. Nejednou se mu asi stalo, co píše v Nových básních II, 221:

V knize, co jsem otevřel,
Vítr listy obrací.
Na knihu-li zanevřel
Či si tropí regraci?

---

¹⁾ R. 1852. (8. června) píše mu sestřenec Fr. Tomášek, že kdosi nabízí za hostinec 9500 zl. k. m., což prý ve spojitelně dá (4 $\frac{1}{2}$ %) 162 zl. stř. nebo 405 zl. k. m., a radí, by se hostinec prodal.

Regraci si netropí,
Ale vede na ni trest,
Přišel knize na stopy,
Že v ní čírá hloupost jest.

Že ani vypůjčovati nebylo mnohdy lze beze všech výloh, rozumí se samo sebou.

Na výpravách za národní písní nebylo mu sice snad příliš často sahati k prostředkům nákladnějším toho druhu, jako na př. kdysi Keplerovi při mappování („Kainer hat mir nichts vergebens gethan, sondern so lang antwort geben, als er zu trincken gehabt oder sonsten nit unwillig oder betäubt worden ist“) — on by jich ani nebyl tolikou měrou použil, avšak bez výdajů se tam také neobešel; i on byl někdy nucen svolati si lidi do hostince a platiti jim zavdanou, aby zpívali.

Dobročinnosti jakožto věrný vyznavač Evangelia i nauk apoštolských nemohl ovšem zapomínati. Nejen k podnikům literárním a uměleckým, nýbrž i podpůrným hlásil se za přispívatele. Byl členem různých „Dědictví“, „Matice české“, „Národní jednoty“, („Matice moravské“), Musikvereinu, filharmonické „Besedy brněnské“, Českého čtenářského spolku, historické sekce moravského musea. Jednota katolická sama o sobě i ve svých lidumilných podnicích (str. 199.) vyžadovala jeho podpory, již neodpíral ani jiným podnikům dobročinným, jako dobročinnému spolku paní v Brně, ochranně pro zanedbanou mládež, pohřebnímu spolku chudiny brněnské, semináři atd., nemluvě o podpoře jednotlivců.¹⁾ Klášter minoritský byl vůbec známým útočištěm potřebných.

Nezřídka dostával Sušil také žádosti o přímluvu a protekci, kterým pokud možno hleděl vyhověti. Vzdálení arcibí přeceňovali někdy dle slavného jména jeho vliv, tak že přes veškeru ochotu nebylo mu vždycky lze každému po vůli učiniti.

---

¹⁾ M. Procházka zvlášť uvádí v životopise (425) případ osleplého a schudlého předsedy německé jednoty katolické (srv zde str. 198.), jemuž daroval Sušil na jednu značný tehdy obnos 50 zl. stř., bezmála měsíční svůj plat, by manželka nějakým aspoň obchůdkem mohla rodinu uživiti. Z listů Karla Wittka, krajana Sušilova, později ředitele I. českého gymnasia v Brně, vysvítá, že i jej podporoval ve studiích; srv. životopis jeho od prof. Fr. J. Rypáčka v programmě téhož gymnasia r. 1903. A to zajisté nebyl jediný studující, jemuž byl Sušil nápomocen. Sazeči, jenž mu nosíval korektury, dával před svátky po 2 zl. Jednoho z nich, jménem Čejna, který uměl dosti správně česky, tázal se, zdali je z Čech, a nechtěl věřiti, že pochází z Brna!

Dětem po sestře, Josefu, Františkovi, Marii a Kateřině Tomáškovým¹⁾ věnoval Sušil upřímnou péči po strance hmotné i duševní. Dle dopisů zdá se, jakoby Sušil byl spravoval jejich podíl po matce, přidávaje ovšem zvláště Františkovi na studia ze svého. Oba nadaní a vzdělání mladíci vzali smutně za své samovraždou. František byv za studentských bouří politických uvězněn (r. 1854. na pevnosti v Králové Hradci), potom k vojsku do Itálie poslán, mnoho starosti způsobil strýčkovi. Tento v dopisech k Hoškovi do Vídně opětovně žádá znepokojen za zprávy o něm, „zdali již přece zmoudřel a zbyl-li již té vady, která na celém národu našem lpí, té míním lehkovážnosti“ (17. pros. 1851), a vyslovuje obavu, by si na život nesáhl. V listě 24. dubna 1854 dokonce mezi příčinami, proč do Vídně nedojel, uvádí také: „bál jsem se, že se pohádáme s příbuznými pro Frantu“. Ale přes to, ba právě proto nemalou starost měl o tuto vznětlivou povahu, která nad to přestálými útrapami velice byla rozrušena.²⁾ Tím bolestněji dotkla se citlivého srdce Sušilova

¹⁾ Josef stal se technickým, František právním úředníkem Severní dráhy. Josef mnoho se napřemýšlel o »magnetickém držátku« [brzdě] (dle listu Františkova 19. března 1852), dokonce též o »perpetuum mobile«. František byl studoval ve Vídni práva, kdež poslouchal m. j. také slavného Phillipa; zabýval se dle pokynů strýčkových též pilně písemnictvím českým a vlašským. Ve Vídni obcovali oba bratři s rodinou Dra Zelinky, s Bočkovými, Fikejsovými. V dopisech Františkových vyskytují se i zmínky, dle kterých Sušil příbuzné své napomínal také šetřiti příkazů církevních co do postu a návštěvy služeb božích. — Marie Tomášková prodala se za husarského důstojníka Karla Horvatha, který přestoupil do služby civilní v Ubrách, Kateřina za správce brněnské zemské robotárny Mráčka.

²⁾ Z Hradce Králové 1. října 1854 píše pod mottem: „Сидить въ темницѣ добриіхъ молодцевъ“ . . . Předrahý Strýčku! Přiložený list, který Josefovi přináleží, buďtež tak laskav bez prodlení jemu zaslati. — Mnoho mi osud uložil, vazba Vašeho synovce je tuhá, velmi tuhá. Krutější tím více, že mezi vraby, loupežníky, ba i parricidami zavřen jest, od rána do večera těžko pracovati, s takým lidem obcovati musí, a posměchům a týrání všeho druhu vysazen jest. Zdráv jsem, ač obyč tak uzpůsoben jest, že člověk časem zhynouti musí. Nevím, zdali čas mi vyměřený vydržím, leč doufám v boha, že mi snad spíše pomůže. Zkoušel jsem v nocích spánku prázdných dobře své svědomí co do příčiny odsouzení mého a věřte upřímně, nena- lezám úpadku, jestli jinak soudnost moje zdravá. Dá-li mi bůh dočkati vysvobození a Vás předrahých zase obejmouti, sdělím Vám příčinu mého odsouzení a Vašemu osvícenému úsudku ji ponechám. Slyšel jsem, že soudruzi moji při příležitosti zas- noubení císařova propuštění byli, snad též zapomenut nebudu. Konečně, neb děje se to potajmu, psaní totiž zakázáno, a nemám co zbytečného psáti, Vás objímám a srdečně libám, zůstávaje Váš vděčný synovec
Cyril Franta «

Naději v amnestii choval také Sušil, avšak teprve začátkem r. 1857 vrátil se z Milana na Moravu pluk, do něhož Tomášek zařazen. Přímlovou Dra Zelinky do- stalo se mu místa u Severní dráhy.

neblahá zvěst o skonu milovaných sestřenců. Přátelé již i o duševní zdraví jeho se obávali a všelijak jej povyraziti se snažili, což ovšem při citlivosti tak hluboké nesnadno se dařilo.

Nebude tuto snad nemístno poznamenati také, jakkoli samo sebou se může rozuměti, že při veškeré dobročinnosti a snad i nepraktičnosti v jiných věcech všedního života Sušil ve věcech peněžních hleděl si přesného pořádku. Nemile se ho zvlášt u kněží dotýkala všeliká nehospodárnost, jelikož nejen byla zlým příkladem, nýbrž mohla snadno zaviniti také cizí škodu, což ovšem nevyváží se pak ohledy sebe šlechetnějšími.¹⁾

Nehospodárnost u lidu našeho měl ovšem zhusta příležitost poznati. Viděl, že dovede pracovati a výdělek si opatřiti, nedovede však z něho ušetřiti a zachovati. I netajil sobě ani jiným, že takto

---

¹⁾ Mimochodem budiž tu dotčeno také poměru Sušilova k nešťastnému hr. Bedřichu Taroucovi, který si o brněnské osvětlné podniky tolik zásluh dobyt (srv. str. 200). Sušil po právu i zásluze věnoval mu oslavnou znělku »Kmen tvůj přišel ze země k nám cizí« (Sebr. básně, str. 167), ale nemohl býti bez obav o peněžní jeho poměry, kterým ideální a nepraktický přítel příliš málo pozornosti věnoval. Jak Halouzka (B. M. Kulda 92) vypravuje, navrhoval mu za tím účelem spolehlivého účetního v osobě Kuldově, čímž by oba, Tarouca i jeho chránělec Kulda, byli získali. Kulda žertovně odmítl, a tak na neštěstí s toho sešlo, neboť jisto jest, že by (nehledě k osobní úlevě) onen mecenáš za spořádaných poměrů byl mohl ještě více vykonati. Peněžní záležitosti týká se také oběžník Sušilův k výboru »Dědictví sv. C. a M.«:

Na spěch, k veřejnému přečtení.

Drahý Příteli!

Čas, abychom uvedli v pořádek záležitosti veřejné při našem dědictví. Prosím Vás tedy, abyste vystavil pro p. hraběte úpis na tisíc zlatých stř., jež dluhem jest našemu dědictví. Chtěl jsem to jenom vzkázati po p. [M.] Procházce, ale on se ostýchal to vyřizovati; snad se Vy nebudete báti to čísti před p. hrabětem. Čas jest, aby se to stalo; uvidíme, jestli Vy poslechnete starosty, jak pravíte, že toho potřebí jest, a jak p. p. Tomášovi [Procházce] píšáte.

Já tedy poručím, aby do pondělka toho nejbliž příštího, 28. junia 1852, úpis ten vyhotoven byl.

Se vší úctou Váš

25. Junia 1852.

Fr. Sušil.

Kulda k listu dodává: »Tak kategoricky dovedl Sušil, starosta Děd. C. M., rozkazovati; ovšem potkal se vždy s ochotným poslušenstvím.«

Dle slov Halouzkových, zakládajících se bezpochyby na informaci Kuldy samého (u. d. 90), šlo o 1000 zl., jež prý hr. Tarouca slíbil darovati »Dědictví«; Sušil v listě nazývá to zpřímá dluhem, takže třeba mysliti asi na určitý ústní závazek. Mladému »Dědictví« bylo arci jednak potřebí peněz, jednak nechtěl Sušil hned od počátku připustiti nějakých nepořádků v účtování příjmův a výdajů.

za prodejné chudoby hmotné nesnadno národu vzdorovati cizímu nátlaku a samostatnosti uhájiti.

Uč se spořit, lide náš! Útratník sám se vyhání
Ze skvostných do chudé jámy nemoudře hradů.

(Nové básně II. 171.)

Proto budoucím vychovatelům lidu neustával klásti na srdce, aby slovem i příkladem pracovali proti hýřivosti mezi lidem řádící.

*

Práce Sušilova byla především úřední, příprava do kolleje. Dlouholetým opakováním stejných předmětů příprava ta se ovšem usnadňovala; toliko výběr částek exegeticky probíraných se několikrát měnil.

Jsme zvyklí dle došlých zpráv pokládati Sušila za muže neunavné pracovitosti. Poněkud můžeme to posouditi také dle výsledků.

Počet a objem spisův jeho, ačkoli zajisté úctyhodný, nevyžadoval by právě práce nadlidské, zvláště u muže tak nadaného, s průpravou tak vydatnou, jako bylo u Sušila. Současná literatura odborná nebyla sice tak bohatá jako na př. dnes. Sušil, jak víme, nebyl zkostnatělým odborníkem svého učebného předmětu. Nehledě k jiným oborům, sám theologický jest náramně rozsáhlý, a bibliotovi třeba všimati si vedle svého předmětu také odvětví spekulativních, dogmatiky, dějin nauky náboženské atd.¹⁾ Kromě toho povážíme-li jen rozmanitost spisů Sušilem vydaných a pomůcek jím použitých, můžeme si z daleka aspoň představit, kolik práce vyžadovaly. Jediné písně, které Sušil takořka všechny sám zaznamenal, věnuje každému taktu a každému výrazu bedlivou pozornost, aby se proti věrnosti neprohřešil, poukazují při té rozmanitosti hudební a slovní na práci obrovskou.

Velmi mnoho práce věnoval Sušil studiu češtiny a nářečí slovanských. Kromě synonymiky v dílech jeho uložené máme přímá svědectví M. Procházky, J. Soukopa (str. 306.) a Fr. Bartoše.²⁾ Že taková drobná práce slovíčkářská jest namahavá a zdlouhavá, netřeba zvlášť poznamenávati.

---

¹⁾ Naše thomisty bude snad zajímati, že listem z r. 1853. (1. prosince) Fr. Hoškovi k rigorosu z moralky doporučuje studovati Summu sv. Tom. z Aquina; ta »Vám nejlepší službu prokáže, tak že ani skript nebude potřebí.«

²⁾ Obzor 1904, 115: »Měl jsem Jungmannův slovník z pozůstalosti Sušilovy. Zůstalo tam po něm vloženo několik archů, z nichž bylo viděti, že Sušil slovník ten studoval, jako jistě málokdo jiný. Slova méně známá a z oběhu vyšlá všechna tam byla zaznamenána. Tak studoval také slovníky jinoslovanské. Sušil byl milov-

Časopisectvo, odborné i všenaučné, sledoval bedlivě. Z francouzských velikánů Bossueta, Fénelona a Massillona za mlada již si oblíbil; současné bibliistiky francouzské však vysoce necenil.

V „Nových Básních“ (díle II. 194 nn.) posouzení nápisy: Dudevantová, Dante, Metastasio, Corneille, Racine, Ariosto, Tasso, Calderon, Shakespeare, a velmi případně charakterisování. Ohlasy básnické na německé romantiky, charakteristika polských básníkův a jiné známky ukazují na to, že i básnická četba Sušilova byla rozsáhlá; ¹⁾ o české literatuře netřeba toho zvláště podotýkati.

Vlastní jeho díla literární touto pracnou důkladností se vyznačují. Věcně jim zajisté prospěla, formálně ne vždycky. Činí-li ona vůbec sloh jeho poněkud těžkopádným a umělkovaným, verše jeho pro ni jsou mnohdy nezáživné, ačkoliv jiných správnější.

Shora (316²⁾) uvedenými slovy o velepsavosti některých spisovatelů zdá se Sušil naznačovati, že pracoval poměrně zvolna a namahavě. Vysvětloval bych to — kromě předmětů, které vyžadovaly mnoho drobné práce předběžné, na př. sbírka písní, obšírný výklad Písma — právě touto snahou po důkladnosti a úzkostlivostí o výrazy. Ve schopnostech a průpravě vina nebyla, ačkoliv si nařiká (v Nových básních I. 69):

Žely vedu, že tak mého ducha
Obmyslela chudo příroda . . .

níkem jazyka mateřského, jakých je málo. Všemi těmi slovy hodlal jej rozhojnit a zušlechtiti. Proto také tolik synonym v jeho výkladech, aby v takových řadách o sebe se opírajíce tím snáze utkvívala v paměti čtenářově. Český lexikograf, jmenovitě kdo by chtěl napsati českou synonymiku, tak potřebnou, má v Sušilových výkladech Písma svatého pramen přehojný a nepřeborný.*

¹⁾ Dodatkem k životopisu mládí Sušilova uvádím tu slova spolužáka jeho Dr. Vil. Zlámala, ředitele král. uherského zvěrolékařského ústavu v Pešti. Po 24 letech odloučení dověděl se náhodou, kde a čím Sušil jest, i píše mu z Pešti 16 srpna 1845 vzpomínaje s neobyčejnou vřelostí doby v Kroměříži na studiích prožitě. Pochvaluje si, jak mu tam v Maďarii latina přišla vhod, ač již brzy (1839) nařízeno všem státním úředníkům přednášeti maďarsky; pozdravuje klasicky přítele: *Accipe colloquium gelido Nasonis ab Istro* a po zajímavém svěživotopise připomíná: *»Wie schlug mein Herz so freudig, Dich nicht als Kaplan oder als Pfarrer zu finden, sondern auf einem Posten, Deiner Talente, Deines Fleißes und Deiner Kenntnisse würdig. Wie oft denke ich zurück, als Du uns Deine Projekte zu Trauerspielen udgl. bekannt machtest. Wie oft erinnere ich mich Deiner schwärmerischen Liebe für die slavische Sprache!«* Zve jej pak na návštěvu, by se mohli pokochati ve vzpomínkách na ty chvíle, kdy prý on *»Arm in Arm mit Dir bei Kremsier den Teufel zu beschwören volle Lust hatte, damit uns dieser gute Kerl unsere Luftschlösser ausbaue. Das war doch eine herrlich kindische Zeit! Wie bedauerndwert ist jeder Jüngling, der in den 17er und 18er Jahren nie eine Dummheit begangen und gesprochen!«*

Pamět zajisté měl výbornou,¹⁾ chápavost přímo geniální; ani o výraz by nebyl býval na rozpacích, nebýti oné snahy puristické i slovo-
tvorné a návalu myšlenek.

Rukopisy Sušilovy se čtou dosti nesnadno; některých ani lupou nelze přečísti. Sazeči měli s ním kříž. Psával na všelijaké papírky,²⁾ notové čáry při písniích dělával sám, písmo chvatně asi psáno bylo velmi drobné a splývavé; v rukopisech i v sazbě svých prací mnoho měnil a opravoval. Mnohou korekturu v sazbě zaviňovali ovšem také sazeči, neumějíce s dostatek česky.

Roku 1852 (23. září), kdy veliká sbírka písní byla již do tisku přichystána, Písmo z veliké části vypracováno, hrozila tomuto a ostatnímu výtěžku dlouholeté práce Sušilovy pohroma. Zachvácena totiž požárem i blízká věž kostela sv. Maří Magdalské, odkudž jiskry lítaly až na střechnu bytu Sušilova. Obyvatelé kláštera minoritského snášeli všechny movitosti do sklepa, jediný Sušil nedbaje nábytku hleděl zachrániti jen rukopisy. Na pomoc přiběhl mu red. Frant. Poimon; sbalil rychle rukopisy do plachty a zanesl je k hr. Sylva-Taroucovi. Na štěstí ani budova nechytla.

V duchovní správě za úřadu professorského asi neměl příležitosti pracovati, vyjma snad zpovídání v četně navštěvovaném ko-

---

¹⁾ Srv. co píše A. P . . . . k v Mor. Orlici (1883, 232) o konkursu na professuru N. Z.: Sušil přišel do sálu a uviděl na stole ležeti dvě tlusté knihy. I ptal se naivně komissaře, co to za knihy jsou. »Písmo sv. řecké a latinské,« zněla krátká odpověď. »A k čemu?« »Inu, kandidátům na citování; snad neumíte, pane, Písmo sv. nazpamět . . .« »Ano« »Jakže?« komissař táže se všecek užaslý. »Česky, latinsky a řecky umím Písmo sv. nazpamět. Ale německy,« dodal Sušil nesměle, »ne.« Professor udiven praví: »Tož dáme knihy pryč.« Kandidáti, kteří spolu se Sušilem zkoušce se podrobili, ulekli se a Sušil vida ustrnutí to prosil profesora: »Bože, vždyť já to tak nemyslí; jenom ponechejte těm pánům pomocných knih.« Knihy zůstaly tedy na stole a konkurs započal. Sušil byl první hotov. Práce za-
pečetěny a zaslány fakultě vídeňské na posouzenou. Sušilova práce uznána za vý-
tečnou a nejlepší, ba za takovou, pro niž nestačí chvály. Fakulta přidala k ní tuto
neobyčejnou poznámku: »Neque concipere possumus, quomodo tam vastam eruditi-
onem sacerdos in cura animarum expositus sibi comparare potuerit —«. Práce tak
vyznamenaná došla k biskupovi Gindlovi slavné paměti. Tento šlechtný muž zavola-
l si Sušila. Sušil přišel a sotva biskup jej uviděl, šel mu pln radosti vstříc a pravil:
»Ich hätte nicht geglaubt, daß ich in meiner Diözese so gelehrte Kaplane habe —«. Sušil byl tenkrát kaplanem v Komárově. Vláda nabídla Sušilovi okamžitě místo
professorské ve Vídni s ročním platem 3000 zl. Sušil nabídkou tou celý se poděsil;
myslíť snad, že bude musit opustit drahou vlast. »Ó Bože, já nepůjdu z milé Mora-
věnky; nač já potřebuji tolik peněz, já mám dost v Brně.«

²⁾ V Kunovicích kdysi vida hadráře jíti za »obchodem«, prohodil svým komicko-vážným pathosem: »Tito hadráři mají největší zásluhy o literaturu.«

stele minoritském. V dopise k Fr. Hoškovi (24. června 1852) je zmínka o kázání: „Měli jsme též pobožnost Marianskou a musel jsem i já a veškerí professoři theologičtí kázati na Petrově němčině o 3/47. Povídají prý lidé, že nejšpatněji kázali profesorové theologie. Totě pěkná věc!“

*

Z domu pravidelně vycházel Sušil jen do kolleje a podvečer na procházku. Kolem 8. hodiny ráno a 2. odpoledne vykročil v dlouhém černém kabátě s límcem dle módy značně přehrnutým, vysoký cylindr na hlavě a vysoké vyleštěné boty („kanóny“¹⁾ na nohou, rukavice z jelení kůže na rukou, hůl v pravici a vážným krokem ubíral se Minoritskou, Poštovskou a Panskou ulicí k alumnatu do Dominikanské.

Vstoupiv do posluchárny a odloživ hůl i klobouk, svlekl u stola rukavice a položil je naň před sebe, prsty k posluchačům, jednu v pravo, druhou v levo, podepřel na ně lokty a přednášel. Jakmile se dostal do ohně a proudu řeči, chápal se rozčileně rukavic a přehazuje je se strany na stranu, vykládal kvapnou, vsuvkami přerývanou přednáškou ve třech i čtyřech jazycích předmět, jenž ho tak rozohnil. Vzpamatovav se zaujal dřívější polohu rukou a klidně pokračoval.

Z kolleje touž cestou vracel se domů.

Po práci odpoledne k večeru chodíval Sušil na procházku, obyčejně s M. Procházkou. Dokud byl Kulda v Brně (do r. 1859.), směřovala tato kratší procházka častěji k němu do zemské ochrannovny (na svahu za Lužánkami), jakožto jednateli „Dědictví“; někdy

¹⁾ Cylindr a kanóny byly kněžím úředně předepsány. Cylindr po něčem zaměňován také jinou podobou klobouku, kanóny však přes odpor prael. Panschaba zmizely skoro rázem r. 1882. Ten »komín« (cylindr) Sušilův způsobil v Hranicích pěknou příhodu. Navštívil Sušil s Mikšíčkem jednou večer »Občanskou Besedu«. Klobouk pověsil na nejbližší hřebík mezi tehdejší vlastenecké kuláčky a širáčky a usedl zády k věšáku do společnosti, vzácnou návštěvou rozradostněné. Za chvíli vstoupil také jeden pán do Besedy, který o přítomnosti Sušilově nevěděl. Ten, spatřiv na hřebíku viseti cylindr, myslil si asi, že si někdo z přítomných besedníků způsobil žert a tázal se hodně nahlas: »Čí je to tady komín?« Sušil dělal, jakoby nic, ostatní členové neprozřetelného vlastence posuňky upozornili, a ten šel složit Sušilovi pokornou poklonu. Vracejíce se domů mluvili o tom Sušil s Mikšíčkem — a druhého dne vypňjčil si písničkář Mikšíčekův širáček vzadu se dvěma třapci, vylouňuje se, že by mu vítr vysoký cylindr vzal. Ale po několika krocích udělal to nezbeda vítr i širáčku pro Sušila příliš malému — a když mu Mikšíček sám od sebe ochotně přinesl »komín«, dotvrzuje zcela vážně, ten že mu nejlépe svědčí, posadil si jej Sušil na hlavu — a vítr mu ho ani jednou nevzal. (Mikšíček, Slzičky Sušilovy.)

scházeli se u hr. Sylva-Taroucy, který měl najat větší byt a velikou knihovnu pro práce chudých spolupracovníků Sušilových velepotřebnou, někdy také v rajhradském domě na Petrově u opata Kalivody neb historiografa Bedy Dudíka. Při těch schůzkách, jichž účastňovali se také professor něm. gymnasia Karel Šmídek, red. Fr. Poimon a j., konány porady o nových podnicích, sdělovány došlé zprávy, rozdělovány práce atd. Vedle práce a zábavy však byl Sušil přátelům svým skutečně přítelem, kdy jeho rady nebo pomoci potřebovali, zvláště v nemoci.¹⁾ Stejného ducha pak v pravdě přátelského budil a udržoval ve svém okolí, by druh s druhem upřímně obcovali, druh druhu v potřebách pomahali.

Delší procházky konávali oba jmenovaní přátelé na t. ř. Žlutý kopec k (tehdejší) prachárnám, odkud je pěkný rozhled, kterým se Sušil tolik kochával. (Srv. str. 140.)¹⁾ Též do okolních vesnic vypátrat nějaké písně chodíval s některým z přátel, hlavně s Kuldou.

Časem vydala se větší společnost na celé odpůldne na faru komínskou (u Brna) k Tomáši Šimberovi. Cestou stavil se Sušil v některé faře nebo kaplánce u toho neb onoho ze známých a vzal je s sebou. Bývala to společnost dosti pestrá, staří professoři a hodnostáři i mladí kaplani pchromadě, sdružení nenucenou upřímností a společnými zájmy. Hovory točily se opět kolem věcí veřejných, vždyť z pravidla nesli nějaký úkol neb urgenci svému hostiteli; nechybělo však ani veselí a zpěvu. Sušil jakmile se octnul v boží přírodě, byl jako vyměněn: z vážného, přísného pana profesora stal se čtveračivý syn přírody. Co chvíle zanotil cestou nějaký žertovný popěvek z národních písní, hned zase pochvaloval si krásné okolí, tu a tam i poškádlil někoho z průvodčích.

Ze spisův jeho, z pravidla jakousi retorickou vážností, ba exaltovaným pathosem nesených, což pozorovati též ve slohu M. Procházky nebo K. Šmídka, sotva by čtenář soudil, že dovedl také zažertovati, ačkoli satiry a sarkasmu v polemických básních a nápisech pozorovati s dostatek. V soukromém hovoru však i v důvěrných dopisech rád a vtipně uměl zažertovati, miluje zvláště slovní hříčky nebo narážky z národních písní. Žertu dvojsmyslného však by nebyl snesl a nikdo se ho před ním ani neodvážil, ačkoli nehoršil se pranic, i když si ho přátelé dobírali. „Mohu se i pochlubiti,“ píše Dr. Ant. Stára,²⁾ „že jsem často já jediný tohoto velmi

¹⁾ Srv. Halouzka, B. M. Kulda, 93 a j.

²⁾ Obzor 1889, 325.

vážného muže k úsměvu, ba i k srdečnému smíchu dovedl přiměti. Zpravidla jsem jej doprovázel, poněvadž jsme oba měli přednášky ode 2—3 hodin, z alumnatu Panskou, Poštovskou a Minoritskou ulicí do kláštera, kde jsme oba přebývali, a po této cestě, jež se obyčejně na 20 minut protáhla, bavival jsem milého Sušila buď veselými anekdotami, buď vlastními vtipy dobrými, špatnými, jak kdy. S méně jemnými, byť sebevtipnějšími anekdotami nebyl bych se nikdy opovážil k Sušilovi přistoupiti; byl by mne ihned bez milosrdenství sklidil; ale i tak mu bylo někdy něco „přes příliš“; a tu mi energicky pokynul levou rukou a rychle napřed pokročiv zvolal: „Světáku, světáku!“ hledě při tom bezděky úsměv potlačiti. Nedo- háněl jsem ho a díval jsem se toliko za ním po jeho nevelmi elegantních vysokých botách; druhého dne však rád se dal zase mnou doprovázeti až ku dveřím svého bytu, kdež se opět zahrabal do svých knih.“

Převládala však v povaze Sušilově stránka vážná. Nejen v úředním jednání, nýbrž celkem i v obcování byl vážný, k zá- dumčivosti nakloněný. Vypravuje dcera M. Mikšíčka, která v dětství jej na procházkách provázívala, když u nich návštěvou meškal, že někdy náhle ze čtveračení v zadumání upadal, na př. na mostě v Hranicích se zastavil a dlouho v myšlenkách pohřížen na vodu hleděl, takže se z jeho pohledu až polekala. On sám o trudné ná- ladě své někdy se zmiňuje, na př. Nové básně I. 172:

Již se opět zamračilo nebe,
Již jde na mne zas ta tesknota,
Která postat mého života
Jak kdys káně Promethea střebe.

Léto pálí, a mne v duši zebe,
Záře slunka jasně leskotá,
A mne jímá černá mrákota,
Jakby v hruď mou vlilo peklo sebe.

Kdož tmu zjasní, mraky vyhoulí,
Kámen těžký z ňáder odkoulí,
Dýku vyrve, co mé nitro hlodá?

Ó jen trp! Nes bol, co hruď ti zbodá,
Pamatuj, jak častokrát jsi hřešil,
A ty chceš, by Bůh tě vezdy těšil?

„Jednou se náš Sušil roznemohl a když se zotavoval, uradilo se několik jeho přátel, totiž tehdejší professor Dr. Zeibert, professor Vojtěch, P. Scholz se mnou, že jej přemluvíme, by s námi chodíval

v jisté dni k sv. Jakubu [na faru], kde jsme se za večera bavívali. Chtěli jsme ho tak zbaviti trudné mysli, jež se tehdáž u něho jevila. Slíbil a skutečně také přišel. Chtěli jsme ho však také naučiti „whistu“, ale — nešlo to. Vyznal, že nemá pražádných vloh k tomu, a že ho to více namahá než všecko stúдование. Shledali jsme, že má pravdu a milý Sušil se nám již do třetího „jour fixu“ — nedostavil. Jest mi posud líto, že jsme ho neměli raději ke hře v kuželky; takové tělesné pohybování bylo by mu zajisté šlo k duhu.“¹⁾

Obyčejné koření společenských zábav, pomluva a klevety o nepřítomných byly mu z té duše protivné, a jako byl vždy upřímný, dovedl při takové příležitosti naproti pomluvači býti i bezohledným. „Komusi, který ve společnosti jeho na pranýř vystavoval poklesky těch, v jejichž domácnosti sám mnohých dobrodiní požíval, dal ostrou dítku před celou společností říka: Styďte se, na pranýř stavěti lidi, jimž k díkům povinen jste.“ (M. Procházka.)

Vzácná vlastnost povahy jeho, přímost v řeči i v jednání, kteráž ovšem nebyla všude vítána a jemu vždy neprospěla, nedala mu zapřítí svého přesvědčení, bylo-li třeba je projevití, avšak ani pronáseti nepřiznivých úsudkův o nepřítomných nebo prozrazovati, co by jim bylo na úkor. Listy jeho, jakkoli často důvěrné, jsou tak věcné i ve zprávách osobních, že zvědavosti v tomto směru ani dost málo nehoví.

Jinak soukromých návštěv Sušil v Brně nekonával. Když se sem byl přestěhoval, cítil se dosti osamělým v městě, mezi jehož intelligencí daleko převládal nátěr cizí, jeho snahám buď nepřátelský neb aspoň ne příznivý, nevyjímajíc ani nejbližšího okolí v ústavě theologickém. Tehda, jak víme, Kynský, Ziak, Šembera, byli téměř jedinými přáteli, se kterými jej příbuzné názory pojily; časopis 1842 s nimi a jinými chystaný však nezaložen. Povaha jeho pak nebyla taková, by t. ř. společenských styků ze zdvořilosti nebo pro zábavu vyhledával; neměl na to ani hrubě kdy.

Odchovav si však mezi žáky svými stoupence svých názorův a snah, cítil se v jejich společnosti nejspokojenějším. Snad byla v tom i jakási jednostrannost, jež asi nebyla bez následků pro úsudky a chování jeho naproti druhé straně vlastenecké, která ku konci let čtyřicátých jiným poněkud směrem osvětne práce v Brně a na Moravě vůbec se podjala, přecházejíc v bouřlivých dobách těch ze součinnosti souběžné někdy i v nepřátelství proti pozitivně

¹⁾ Dr. Ant. Stára v Obzoru 1889, 325.

náboženskému směru, Sušilem i druhy jeho zastupovanému. Tím se snad z části také vysvětluje, že na př. Jednota katolická, později katolicko-politická, která mohla české občanstvo brněnské, čím dále tím četnější, spojití v mohutnou hráz proti útokům z protivné strany pořád vědoměji podnikaným, s úkol ten nebyla; vedle bezoharakterné nerozhodnosti a známé u nás stavovské nevraživosti též onen zřejmě vytčený náboženský ráz některým a to právě vůdčím osobám vadil, zvláště takovým, kteří rádi osobně stáli v popředí a raději svoje strany zakládali a vedli, než by společné věci sloužili. (Srv. str. 194. nn.)

Sušil sám nebyl povahou diplomatickou, tím méně kompromisní. Myslí si zcela konkrétně českého člověka v soukromí i veřejně jakožto katolického vlastence; sofismata, jako že „napřed jsem se narodil a potom mě křtili“, nebo že křesťané se mají teprve stávat lidmi, byla jemu tím, čím byla sama v sobě, i nedovedla ho ovšem získati té naší oblíbené polovičatosti, an podle svého ostře vyhraněného hlediska žádal rázné rozhodnosti ve smýšlení i jednání jak po stránce náboženské tak vlastenecké. I jinak ostýchavá jeho povaha vadila mu jaksi sblížovati se s neznámými. Měl však po boku spolupracovníky, kteří by snad byli dovedli sloučiti aspoň lepší živly, ku společné práci, býti též na druhé straně zástupců rozváznějších, kteří by s upřímným zájmem o věc národní byli uměli počítati s danými poměry a jakožto praví přátelé středního a nižšího stavu našeho se byli ujali. Tento však od světské intelligence byl zanedbáván, leda když ho bylo potřebí k volbám, jež hlavně kněžím připadly na starost; jinak tato intelligentní aristokracie naše uměla a umí mluviti o schůzích katolických jen jako o „hromadách kostelníkův a svíčkových bab“, neboť bylo tím lze ledaco zastříti, na př. lenost, stavovskou pýchu atd. Takto spatřujeme od začátku v akci národní laické intelligence jakési kolísání mezi planým radikalismem a službovolností k odnárodňující vládě, zvláště když pozdvižen byl boj proti Církvi — obojí strana pak byla roztríštěním seslabena.

Nebylo v Brně ani společenského střediska, kde by snad se byli obojí zástupcové dohodli. Když 1861 založen Český čtenářský spolek, z počátku dosti skromný, byly poměry již tak změněny, že politika v užším smyslu zaměstnávala více pozornost, nežli vniterná osvětlná práce mezi českým lidem, a obojí strana, ačkoli při volbách a jiných veřejných podnicích celkem svorně postupovala, šla přece jinak svou různou cestou dále. Sušilovi toto zevní spojenectví při zásadním rozdílu názorů náboženských nestačilo, neboť cítil jeho

nepravdivost, která ke zdaru věci vésti nemůže. Nešlo mu o separatismus nebo kněžskou nadvládu, nýbrž o věc národu, již převahou negativních živlů viděl ohrožovanu. Mohla-li součinnost pozitivních neboli konservativních stran, jak se praví, nějak jinak býti zosnována, jest otázka sporná a nikterak tím nerozřešená, když se samostatné podniky katolické strany šmahem zovou škodlivým separatismem; to by bylo třeba pokaždé zvláště dokázati a pak pověděti, jakým způsobem by kněz a lid katolický beze zrady nejsvětějších dober mohl jíti se stranami, které přesvědčení jeho z nouze někdy jakž takž jen trpí, jindy zpříma tupí, ale pomoc jeho ke svým záměrům vyuzítují. Jestliť sebezapření možné a nemožné.

Není tím řečeno, že cesta družiny Sušilovy ve všem byla jediné správná a jediné možná. Sušil nevyhledával sporů, naopak častěji volá po svornosti a snášelivosti (na př. Nové básně I. 74, 126). Zvláště osobnímu nepřátelství úzkostlivě se vyhýbal, ovšem také osobním stykům s protivníky. Věc v zásadě jasná, společná všech součinnost, mohla jiným způsobem snad lépe býti uskutečněna. Jakým způsobem však, sotva kdo s jistotou dovede říci. Jisto aspoň jest, že stoupenci Sušilovi povinností národním se nezpronevěřili ani tehda, kdy sobectví a zrada mezi vlastními krajany proti nim zuřila.

Vlastenectví kněžstva prošlo v nábožensko-národní persekuci let sedmdesátých ohnivou zkouškou, zvláště v diecesi brněnské, kde i biskup Nöttig ustavácky smýšlel a jednotám katolicko-politickým nepřál, kdežto metropolita jeho arcibiskup Bedřich Fürstenberg stál v popředí opposice. V těchto letech, kdy kněžstvo české i v náboženských projevech postaveno pod dohlídku četníků, kdy okresní hejtman byl všemohoucí, kdy intelligence a polointelligence zvláště mezi učitelstvem velikou většinou zbaběle národní prapor opouštěla a kněžím jako psancům zdaleka se vyhýbala, ba vládním listům „Moravanu“ a „Občanu“ pomáhala hanu na ně kydati — kněží Sušilovci za příkladem učitele svého neohroženě stáli při praporu národním a lid v soukromí i ve spolecích tímto směrem vedli.

Poukazuje se ovšem na nezávislost kněžstva. Avšak ta nebyla toliká, aby je byla chránila úředního pronásledování a sekatury, která na kněze za té neuvědomělosti lidu zajisté poměrně tíže doléhala. Ale ovšem rozhodovala tu nezávislost ducha, totiž charakternost a svědomitost, již právě Sušil zářivým byl vzorem, nehledaje přízně doby, neboje se však ani nepřízně její, kdy běželo o právo a pravdu.

Sušil politikem nebyl a politikou se činně nezabýval, ačkoliv ji stopoval, zvláště pokud týkala se věcí náboženských a národních. „Bývá znakem genia, že zúrodnuje často obory, na něž sám ani nemyslí,“ praví Dr. A. Stára¹⁾ o nepřímém působení Sušilově na politický směr a činnost následovníků. Ve znělkách často k novým proudům politickým se ozývá. O poměru kněze k politice mluví ve sbírce Nové básně I. 68:

Jaká má být kněžská politika?
Ochraňuj vždy mocně dávný sád,
Přičiňuj se, aby vládl rád,
Ať vrah hrdě proti němu křiká.
Kde se zloba k lidu zhoubě spiká,
Odvracuj svou paží jeho pád . . .
Leč to vše veď slovem, bez ran meče,
Vyšší tobě svěřena jest péče:
Pravdu hlásat, s mysle bludy stfásat,
Tož lid na nebes hled nivách pásat,
Jak kdys Mojžíš na modlitbách bojuj,
Blaho země s bláhou nebes spojuj.

Jsa sám smýšlení všeslovanského, nedůvěřoval příliš všeslovanské politice, obraceje prozatím zřetel hlavně k panslavismu kulturnímu. Ve sbírce právě jmenované píše (str. 54):

Což mi platno, že mám sester toli?
Jakou ze všech čerpám oporu?
Zda ten počet divost vichorů,
Co dmou na mne, spíše uchlácholí?
To mi srdce ostrým mečem trolí,
Že jen jedna vládne v oboru,
Ostatek jen strádá v úkoru
A tam v koutě suché kůrky žmolí.
Zda jim podá mocná sestra ruce,
Být jim nedá vrahům za onuce?
Neblah, kdo ždá pomoc z ruky cizé.
Jinak psáno v božích sudeb knize:
Každá sama sbírej svoji sílu,
Až Bůh sám v čas povolá ji k dílu.

Tamtéž na str. 88. píše Rusům:

Nejmenujte kraj svůj svatou Rusí!
Kdo chce svatým mezi lidmi slout,
Nesmí sádem cnot a práva hnout,
Leč i vrahu právo chovat musí . . .
                    Nepráva jste robi,
Jenž si sobí jiným kopat hroby!
Na vše rodce hanba se z vás leje.

---

¹⁾ Obzor 1889, 309

Nad krutým pronásledováním Poláků měl upřímnou soustrast, avšak nemohl jim odpustiti jejich lehkomyšlnosti a osobivosti. Na str. 85—87 ve třech znělkách vyčítá jim slepou vášnivost, s jakou proti Rusku soptí, stotožňující věc svoji neprávem s věcí boží a zapomínající na své chyby. (Srv. zde str. 147¹.)

Tyto a podobné zásady ovšem lišily se značně od politiky citu, která u nás převládala, a nebyly věru s to, aby Sušila učinily časovým politikem. On ani necítil se k veřejné činnosti takové povoláním. Mezi známými však se názory svými nikterak netajil. Že rozvoj věci mu dal za pravdu, netřeba podotýkati.

Se širší veřejností ve schůzích kromě Jednoty katolické málo se stýkal. Do Českého čtenářského spolku s přáteli občas na chvíli chodíval; jak už poznamenáno, bavíval se tu někdy s Dr. N. Javůrkem národními písněmi. Lepších koncertů (Besedy brněnské, Musikverein u atd.) snadno nevynechal. Dle úsudků, které napsal o některých operních skladatelích, souditi lze, že navštěvoval aspoň za mladších let též divadlo (městské, jež tehdy bylo vedle reduty směrem k Ferdinandské ulici¹).

Hlučných schůzí a slavností nerád se účastňoval, nebylo-li vážné příčiny, pro niž nesměl chyběti. Tím méně milo mu bylo, měl-li vystupovati nějak v popředí, repraesentačně. Ke slavnostním bohoslužbám však jsa pozván když mohl vyhověl. Tak již r. 1847 2. prosince (o 8. hod. ráno) sloužil v kostele augustiniánském na Starém Brně slavné Requiem za Josefa Jungmanna, při čemž mu assistovali Kynský, Kalivoda a Těšík. 10. června 1858 pochoval vzácného přítele Tomáše Procházku v Ivančicích za assistence 21 kněží, téhož roku pak 29. července sloužil slavnou mší sv. v nověsvěcené, péčí Tomáše Procházky opravené kapli svatojakubské, obklopen jsa 37 kněžími; večer před posvěcením (27. července) asi 100 kněží a tisíce lidu za svitu pochodní průvodem na hřbitov uctilo památku kněze, který Ivančice národu zachoval. 3. února 1852 sezdal neť Marii Tomáškovu v kostele sv. Martina nad Lulčí.

¹) Ve sbírce »Nové básně« (I, 24.) oslovuje herečku českou Otílii Sklenářovou-Malou:

V tobě vidím obraz pravé Češky,
Sličná dcero mého národa . . .
Vnikej v cizé city, myslí, vášně,
Ale se v nich nikde neztracuj,
K rájům svým se vždy zas navracuj.

Dr. A. Stára praví sice (Obzor 1889, 325): »Nevím si vzpomenouti, že bych byl kdy Sušila viděl v divadle«, ale snad to platí jen o pozdějších letech.

1. listopadu 1852 žádá K. Wittek Sušila, by jej 14. t. m. ve Frýdlantě u Místku sezdal; Sušilovi však nebylo to možno pro nepříznivé počasí a povinnosti úřední.

O prázdninách býval zván od bývalých žáků na návštěvu, i používal pozvání zvláště tehda, kdy byla naděje, že tam bude nějaká kořist pro sbírku národních písní.¹⁾ Kláštery rajhradský a novoříšský jej častěji hostily, někdy provázel jej tam archivář V. Brandl. Návštěvy tyto v klášteřích s úředním nátěrem německým nebyly bez prospěchu věci národní, neboť Sušil neopomíjel tam působiti ve svém směru. Nebyl sice nikterak výbojný, avšak názory svými se nikterak netajil, ať bylo komu vhod či nevhod. Nedbaje, že dle zastaralé zvyklosti všude převládala v hovoru vzdělanců němčina, mluvil bez rozpaků všude a vždycky česky mezi těmi, kteří mu mohli rozuměti.

Zdá se to sice malicherným, avšak není to bez významu ani dnes, tím méně bylo před půl stoletím; příliš ústupným dodáváno odvahy, nepřiznivcům a posměváčkům aspoň vynucována jakási šetrnost, když muž tak učený a vážený neostýchal se i mezi „pány“ mateřštinou hovořiti.²⁾ Nezapomínal naproti cizincům taktu, na který se naši bázlivci obyčejně vymlouvají, ale bylo mu nepřirozeno mezi rodilými Čechy hovořiti cizím jazykem. Hr. Tarouca

¹⁾ Srv. 241¹⁾.

²⁾ Zajímavý příběh z Velehradu vypravuje dle Dr. Fr. Škorpíka A. P. .... k v »Mor. Orlici« 1883, 232.: Na Velehradě seděl Sušil se Škorpíkem v hostinské zahradě. U vedlejšího stolu bavili se důstojníci. Sušil ulevoval stísněnému srdci vzpomínkami na dobu slávy a rozkvětu říše Velkomoravské. Poručík zaslechnuv, že mluví se vedle po česku, prohodil vlašsky: »Ti mluví tou barbarskou řečí —«. Sušil rozuměje dobře vlašsky, porozuměl i urážlivým těm slovům. Bolelo ho nevyšlovně, že naše řeč ve vlastní domovině tak tupena jest. Škorpík vyzýval, aby se obránili, že tak káže povinnost svatá. Než Sušil, který při každé příležitosti naříkával na naši osudnou holubičí povahu, sám té povahy měl až nazbyt. Chudák bál se snad krveprolití. Však za to Škorpík odpověděl a zrovna po vlašsku: »Pane, proč nazýváte naši řeč barbarskou, znáte-li ji, a její literaturu?« Hejtman se rozesmál a řekl zahanbenému lajtnantovi po francouzsku: »Dobře ti tak, neměl ses míchat mezi ně.« »Pánové,« skočil znovu Škorpík v rozmluvu a sice francouzsky, »máte-li snad privilej mluvití cizími řečmi?« Sušil trnul úzkostí; ubohý čekal, že důstojníci vytasí jistě šavle. Než hejtman překonán nečekanou duševní převahou barbarských lidí, zatleskal na ruce a volaje »bravo« vyzval Sušila i Škorpíka, aby přisedli k nim. Teď teprve Sušil rozvázal. Mluvil o literatuře české, o probuzení našem, o budoucnosti Slovanův a o jiných otázkách a sporech vědeckých, a to s takovým vzletem a nadšením, jakož i hloubkou a důmyslem učeným, že všichni podivem žasli. Hejtman pak takto charakterisoval Sušila: »Mein Gott, so gelehrt und doch so naiv.« — To bylo v r. 1834.

uměl sice česky (zachován i dopis český k Sušilovi), avšak ne docela správně a plynně, zvláště oblíbené mu hovory o věcech uměleckých přiváděly jej do rozpakův o výraz. Jemu tedy Sušil němčinu trpěl, ale když na ulici neb na Kolišti potkávali Brňany ovšem německy hovořící, říkával mu: „Pane hrabě, račte nyní mluvit česky, aby Brňané neměli příčiny tvrditi nepravdu, že Brno jest městem německým.“¹⁾

Nemile se ho dotýkalo, slyšeti od českého vzdělance češtinu nesprávnou, cizomluvy znešvařenou. J. Soukop vypravuje,²⁾ jak r. 1846 omlouval se mu, že jsa churav promeškal několik dní kollej. „Sušil ptá se mne útrpně, co mi bylo a čeho jsem užíval. Já nic zlého netuše, jak jsem v německých školách naučil se míchat česťinu s němčinou, pravím: ‚Přikládá jsem si na bolavé místo Senfmehl‘. ‚Cože to pravíte?‘ rozhorlil se jinak soucitný Sušil. ‚Senfmehl? Senfmehl? Což neslyšel jste nikdy evandélium o horčičném semínku? Jak pak budete jednou lidu českému kázati, když sám česky neumíte?‘ Na to zhurta otočil se a vstoupil do kolegia, nechav mne státi jako ubohého hříšnika. Hořká to byla pilulka pro mne, ale zdravá; palčivé to těsto horčičné na bolavku, ale táhlo a vytáhlo nezdravou lhostejnost, smutné to dědictví ze škol německých.“

Hlásiti se slovem i skutkem k národu svému, bylo Sušilovi právem i povinností přirozenou, samozřejmou. Vmyslíme-li se v národnostní poměry moravské před padesáti lety, kdy úřední a vzdělanou řečí byla výhradně němčina, čeština však pouze trpěnou lidovou zvláštností, kterou bylo třeba na tuto vlastní oblast její omezovati, jakmile se drala v popředí, pochopíme snadno, že počínání Sušilovo bylo mnohým nepochopitelno, mnohým marno i zbytečno; poměry byly se nenápadně, nenásilně tak utvářily, že právě ony se zdály přirozenými i samozřejmými těm, kteří v nich vyrůstli. Není divu, že naň pohlíženo jako na podivína neb naivního snílka, kdyžtě nebylo možno viniti ho z revolucionářství. Nevystupovalť okázale nebo vyzývavě, ačkoli rozhodně. Nemohl netajeným vlastenectvím u nepřiznivců nebuditi odporu, avšak osobnosti své vynucoval úctou poctivou povahou, ryzím přesvědčením, dle kterého neohroženě jednal.

Přesvědčení jeho o zdaru věci národní bylo však také skálopevné, nedovolujíc mu klesati na mysli ani když se všechny snahy

---

¹⁾ Halouzka, B. hr. Sylva-Tarouca, 46.

²⁾ Obzor 1889, 66.

zdály beznadějnými. Za krutého absolutismu Bachova 1852—1860 udupáváno takořka vše, co v krátké době předešlé na výsluní svobody sotva se bylo rozvilo, dobré i zlé. Sušil nepozbýval naděje v lepší budoucnost. „K čemu pak by nám Bůh byl tak výtečnémuže dal, jakými byli a jsou Dobrovský, Jungmann, Šafařík, Palacký, Rieger? Patrně, že chce národem našim ještě nějakou vznešenou úlohu v dějinách člověčenstva provést.“

V době tak stísněné i sebemenší neúspěch zdrcoval. Zdařilý časopis Erbenův „Obzor“ zanikl v krátkce sotva povstav (1855) pro skrovný počet odběratelů (300—400). Životopisec M. Procházka připomíná k této, za pravidelných okolností zajisté ne tak závažné události výrok Sušilův: „A kdyby všichni se národa odřekli, já se ho přece nikdy neodřeknu. Dlužno veždy pracovati a Bohu nejisté budoucí osudy zůstaviti. Co sto věkův hodlalo, zvrtně doba. Dlužno-li nám až do posledního muže bojovati a souzeno-li nám v nerovném boji zahynouti, tedy aspoň čestně jako Judas Makkabejský se zbraní v rukou padněme.“

V Žalmu 101, 14 nn. (Ty povstana smiluješ se nad Sionem . . . neboť líbili se služebníkům Tvým kamenové jeho) — spatřoval jakoby náskres též našich dějin budoucích. „I tyto rozptýlené kameny národnosti miluji, říkával, a doufám, že z nich bude krásná stavba.“

Nejednou na procházce v lesích okolo Brna, kde mnoho dubův, ukazoval na listí dubové říkaje: Vidíte, kterak dub pevně drží listy a jich nesmítá ani na zimu, ano i na jaře je ještě na sobě má, až mu nové listy narůstají. Toť obraz houževnaté, vytrvalé povahy národa německého. Ta sloužij nám za vzor, abychom pevně drželi, co máme, a ve svém vytrvali.

R. 1866 — připsal dále M. Procházka do svého tištěného životopisu Sušilova na str. 439 — když Prusové obsadili Prahu, bolestili jsme spolu v nejhlubší útrobě a procházejíce se na venkově hleděli jsme si uleviti modlitbou za Čechy sevřené; neboť říkával Sušil s nesmírnou bolestí: Kéž by jen Čechy neuvázly v drápech onoho dravce! Modleme se, aby je Pán Bůh vyprostil. I modlili jsme se hlasitě několikrát modlitbu Páně a pozdravení andělské.

B. M. Kulda v řeči při odhalení pomníku Sušilova r. 1871 uvádí¹⁾: Jako dnes Sušila vidím a slyším, když jsem mu jednoho dne dával zprávu, že v jisté dědině nová škola založila se; on,

¹⁾ M. Procházka, Fr. Sušil, 428.

jemuž na pokroku, na vzdělanosti a na osvětě pravé v lidu tak velice záleželo, s hlubokým povzdychem odvětil mi: „Za nynějších poměrů snad nový nástroj k odnárodňování! Raději žádných škol nežli školy protinárodní!“

Za této na pohled až vášnivé lásky k rodné zemi a mluvě osvědčoval i vštěpoval cit pro spravedlivost naproti protivníku, avšak i naproti sobě. Znal a odsuzoval vady národní, spatřuje šťastnější budoucnost především ve zdokonalení mravním a osvětěném.

Jak M. Procházka v životopise Sušilově poznamenává (str. 442), hodila se k tehdejšímu poměrům na Moravě, v nichž by „smělost a veliká odvážnost všecky jeho národní snahy byla zmařila, nesmělá a jen tiše a nepozorovaně, za to však tím vydatněji působící povaha malomluvného Sušila“.

Veliká osobnost tato, v každé příčině, ať co do vzdělání ať co do mravní bezúhonnosti úctyhodná, zjednávala hlavně tímto mravním vlivem věci, kterou zastupovala, vážnost neb aspoň jakousi šetrnost i u protivníků, kteří aspoň poněkud zachovali cit pro mravní ušlechtilost. Ve vlastních řadách pak neméně nežli přímá činnost literární a vůbec osvětěná působilo kouzlo této osobnosti, tak ideální v názorech, tak ušlechtilé v povaze a tak rozhodné i houževnaté v jednání. Jakkoli nečetné byly poměrně přímé osobní styky jeho s českou veřejností, působnost jeho i nepřímou byla rozsáhlá, šíříc se z okolí jeho po brněnské diecesi i po celé Moravě četnými žáky slovem i příkladem jeho odchovanými.

Z blahodárného vlivu této veliké osobnosti těží moravské kněžstvo a život národní až dosud; kéž jen vydatněji! Snad není dobře, že se při národních snahách a (příznejme se) i neúspěších našich právě na tuto nejdůležitější stránku, stránku mravní zapomíná: potřebí nám nejen učencův a spisovatelův, ale především ušlechtilých povah a poctivých, ryzích, rozhodných charakterů. Tu pak nezadá si Sušil ani s jedním z našich výtečníků. A v této mravní výsosti tkví hlavně důvod blahodárné působnosti jeho. —

O náboženských předmětech hovořovalo se mezi známými ovšem velmi často. Názory Sušilovy známe již ze zmíněných tu poznámek. Nebyl osobním chauvinem, slepým k nedostatkům lidským, ale věrným synem Církve jakožto božského zřízení a svědomitým vyznavačem svého náboženství slovem i skutkem. M. Procházka v životopise jeho (již po sněmě Vatikanském, str. 419) asi schválně podotýká: „I co do neomylnosti papežovy, která dle vý-

kladů Fesslerových proti Schulteovi jen v mezích velmi úzkých se pohybuje, klonil se Sušil, ač o věci té tenkrát jen na fakultách bohoslovných poněkud pojednáváno, ku straně těch, kteří ji hájili, říkáje ku pisateli těchto řádků: ‚Confirma fratres tuos‘ jest veliké a závažné slovo, jakož i to: ‚Tu es petra‘ aneb: ‚Pasce agnos meos, pasce oves meas.‘¹⁾

Že na svých cestách a návštěvách býval svědkem poměrů ne vždy potěšitelných i mezi známými, v domácnostech, v obcích, lze si domysleti. Když mohl, raději pak již takovým domům se vyhnul; avšak nikdy a nikde neslyšel ho nikdo vypravovati, co by jim bylo na úkor nebo škodu bývalo.

I mezi lidem blahodárně působily návštěvy jeho, při nichž učil jej vážit sobě mluvy a písně národní. Nebyl sice všude vlídně přijat, jak víme. R. 1848. měli jej za Košutovského vyzvědače, převlečeného za kněze,²⁾ kterýsi sedlák prý (r. 1852) pronesl o něm, že nemá všech pět pohromadě. 25. července r. 1852 zašel sobě s Kuldou do Nebovid (u Brna). Zašli k starostovi, kamž několik zpěvaček sezváno. Asi hodinu jim Sušil s Kuldou domlouvali, aby zpívaly, ale marně. Vzkázali pro jakousi vdovu; odkázala, že prý chraptí. Jindy se vymlouvali, že mají hromadu nebo muziku nebo žně atd.³⁾

Ale to byly přece jen výjimky, byť i ne právě řídké. Jinému by snad byly, aspoň některé, způsobily kratochvíli, Sušila pokaždé

---

¹⁾ M. Procházka s několika známými po smrti Sušilově scházívají se někdy ve svém kassině, kdež té doby o neomylnosti papežské ovšem horlivě hovořeno. Theologové tito (snad i Sušil?) jako Pražský kard. Schwarzenberg pokládali prohlášení dogmatu toho za nevěcné.

²⁾ Dle vzpomínky Mikšíčkovy v Poslu z Prahy (1871) Sušil navštívil jej neočekávaně v Dziedzicích, pohraniční železniční stanici ve Slezsku. Paní Verunka Mikšíčková byla sama doma. Sušil vydal se sám do okolních dědin, odmítnuv rozhodně průvod paní Mikšíčkové, »že on se ženštinou do světa nepůjde«. Avšak pohraniční finanční strážníci obklíčili v plné zbroji chalupu, do níž Sušil sousedy svolal a kde »se mořil s národní . . . pitomostí« jejich; jeden ze strážníků vyzval překvapeného písničkáře, aby prokázal, kdo a co on jest? »Je nám,« píše Mikšíček, »jakobychem viděli milého Sušila, kterak nad touto dotíravou drzostí počal sebou trhat a škrabat. . . »Já jsem já, jsem Sušil, já jsem professor, já jsem konsistoriální rada.« — »Ukažte mi písemně, že jste tím, zač se vydáváte.« — »Já? Já takových písemností s sebou nevláčím.« »Tedy půjdete se mnou!« — A sebrali ubohého Sušila a chtěli jej odvésti do Bílska k vyšší instanci. Štěstí, že řekl, u koho jest bytem. Mikšíček byl ve svém působišti dobře znám a na slovo jeho manželky sprostěn Sušil nemilé společnosti.

³⁾ Halouzka, B. M. Kulda, str. 76.

rozbolestnily. Tím více zaradoval se, když potkal se i u lidu s nějakým porozuměním a ochotou. Tak na př. v Moravičanech zakřikla sousedka Bartáková (matka dvou kněží) posměváčky: „Nesmějte se a netupte; on chce náš národ oslavit!“¹⁾

R. 1853 onemocněl Kulda a odebral se na zotavenou do Rožnova, jakož i r. 1854. Sušil s hr. Taroucou přišli tam 1853 za ním. V chalupě Kuldou obývané byly dvě jizby. Do jedné nazval sobě Sušil ženských („člověčic“, jak druhému pohlaví žertem říkal) a pilně zapisoval, co zpívaly. V druhé zase měl Kulda staruchy obojího pohlaví a zapisoval pohádky, jež vykládali. Hrabě radostně rozrušen přecházel z jizby do jizby, mnul si spokojeně ruce a pochvaloval: „Toto je národní fabrika!“²⁾

R. 1864 byl ještě u Mikšíčků v Hranicích. Putuje dále směrem k Hostýnu píše jim (5. září 1864) z Bystřice p. H., že se zdržel několik dní v Kelči. „Chodím a jezdím po písnech, klasobraní to ale nemá velkých úspěchů a nového nenalezám. Předce ale pokoje nemám, kdyby snad se aspoň jedna perla někde vyskytla. Odtud odeberu se bezmála do Kroměříže.“ Vrátili prý se k nim do Hranic už nemůže, „ač mně tam blaze bývá a ač tam u Vás jako doma se nalezám, jak nikde jinde tou měrou. Spomínám s radostí na blaze strávené dni.“

Na cesty delší za hranice Moravy nezbývalo mu času a snad ani peněz. Kromě Prahy a Vídně navštívil 1862 s M. Procházkou, děkanem Janouškem z Třebíče a dvěma příbuznými Terst i Benátky. Říkával prý: Přál bych si spatřiti moře a uslyšeti sv. Pavla kázati. Moře učinilo naň mocný dojem:

Toť to moře, to cíl mojich tužeb,
To ten obraz nekonečných věků,
Sídlo klidu, těchy, hrůzy, vzteku,
Oblast tajin, skvostů sklad, svět kružeb.

(Nové básně I. 182.)

Cestou zastavili se také v Mariboru právě na jména Panny Marie a obcovali pontifikální mši sv. knížete-biskupa Martina Slomška. Procházka měl Sušila k tomu, aby navštívil slovutného biskupa, který jsa v Rajhradě na visitaci kláštera pozval Sušila do Rajhradu, aby jej poznal; ale Sušil, jak obyčejně ostýchavý, zdráhal se a když

---

¹⁾ M. Procházka, 430. Srv. »Zpěvy a hněvy«, str. 72.: »Vstala věštka, zděla pravdě cestu«.

²⁾ J. Soukop, Obzor 1889, 97.

brzy potom Slomšek zemřel, litoval, že mu tehda přece poklony nesložil.

Sám Sušil míval návštěv dosti, neboť četní jeho žáci a známí přišedše do Brna také k němu zavítávali, leč by některý z nich nebyl měl docela „dobrého svědomí“ co do práce mu uložené. O návštěvách českých neb jiných učencův, osobně s ním neznámých; nenašel jsem určitějších zpráv. Známý ruský jesuita Martinov na studijní cestě se u něho stavil a navázal styky s kroužkem jeho; doufaje odtud také najíti pomoc svým snahám sjednocovacím (srv. str. 223). Z května r. 1860. zachován dopis „Váceslava Hanky“: „Důstojný příteli! Petr Alexievič Lavrovský, Professor slovanské literatury na vysokých školách charkovských nese Vám moje srdečné pozdravení. Odporučeti Vám ho netřeba, shledáte zajisté v něm muže učeného i upřímného Slovenína; to pro Vás dosti, ostatní Vám pan Lavrovský sám poví. Zachovejte v laskavé paměti svého upřímného V. H.“

Básník náš Adolf Heyduk vypravuje,¹⁾ jak za studentských let r. 1853 o prázdninách po maturitě také navštívil Sušila, nesa doporučení Pavla J. Šafaříka:

Sušil stál u psacího pultu, oděn jsa dlouhým kabátem kněžským, na nohou měl vysoké a lesklé boty kněžské. Obrátil se na mne jaksi nevrle — zajisté nepřišel jsem v čas — a otázal se mrzutě: „Co chcete?“ Byl jsem v obcování s různými pány sice již z Prahy dosti vycvičen, ale tenkrát, k své hanbě musím to doznati, lekl jsem se přísného Sušilova pohledu a drsných jeho slov; leč přes to přese všecko vztáhl jsem ruku a podával jsem mu Šafaříkův lístek vyřizuje zároveň pozdrav, jak mi uloženo.

Sušil, domýšleje se nejspíše, že jsem nějaký žebravý student, jakých as návštěvovalo jej hojnost, neb že jsem snad, jak druhdy se stává, kartu jiným opatřil sobě způsobem, zamračil se ještě více a přeměřiv mě od hlavy až k patě, pravil: „A co chcete ode mne? Ostatně neznám Šafaříka osobně; je protestant, vidíte? Jste-li vy také?“

Ta slova zarazila mě velice, krev vstoupila mi do tváře, byl bych rád býval už ze dveří, ale něco musil jsem mu přece říci; proč jsem přišel. Řekl jsem mu tedy koktavě, že nejsem protestantem — ač po matce evangeličce posud ve mně koluje krev

¹⁾ V premii Umělecké Besedy r. 1894. (Vzpomínky). Jako málokde správně udán den narození neb úmrtí Sušilova, tak ani zde (10. června místo 14., 1. června místo 31. května).

Českých bratří a já druhdy proti rozmanitým u veřejnosti a ve společenském životě našem se vyskytujícím zjevům dosti často a zřejmě protestuji — a doložil jsem hned, že přišel jsem pouze proto, abych poznal slavného básníka.

„No, tak se na mne podívejte rychle, nemám času; musím zase do přednášky, hodina odbila.“ — Pohlédl jsem na něho plaše, ostýchavě a žejbroval se ke dveřím, touže býti čím dříve tím lépe z pochmurné síně Sušilovy a dalek básníka, na jehož poznání jsem se tak těšil. Skákal jsem přes dva schody a běžel jsem domů, aniž jsem komu vypravoval, jak jsem pochodil.

Starý pán byl zajisté velmi nedůvěřivý, snad byl častěji oklamán a měl mne za rovna těm, kdo tak učinili. Dlouho jsem na to vzpomínal, dlouho jsem se styděl, ale úcty mé k spisovateli-vlastenci tím nebylo, leč, maje potkati Sušila, smekl jsem vždy z daleka, ať mě už viděl nebo neviděl, a pak dal jsem se vždy některou ulicí neb cestou stranou. —

Jest pochopitelné, že takováto návštěva Sušila překvapila, neboť nebyl zvyklý dostávat pouze zdvořilostní návštěvy neznámých, zvláště ne studentů. Ze zmínky o Šafaříkovi, kterého jinde (srv. zde str. 271) velikým zove, viděti opět, že protestantství neměl rád a že jej tato okolnost jakousi nedůvěrou k návštěvníku naplnila; kdyby byl student tehda nebo později žádal o podporu, zajisté by ji byl dostal, ale přijít se na Sušila pouze podívat — to nebylo pro Sušila nic!

*

Korrespondence Sušilova byla dle zachovaných zbytků dosti rozsáhlá. Předsednictví v „Dědictví“, jednání o kancional, o vydání Písma stálo mnoho dopisování, nehledě k četným dotazům a žádostem soukromým i literárním.

Značný počet pozůstalých listů choval M. Procházka, který je pisateli tohoto nástinu r. 1882 na krátko zapůjčil. Jelikož nebyly uspořádány, aby se snadno excerpovaly, odhodlal jsem se je opsati, což pomocí několika pp. spolubratří v klášteře Rajhradském v krátkce provedeno, a originaly vráceny. Kam se pak poděly, není známo.

Kromě toho půjčeno neb darováno mně několik jiných listů; tak od sl. Zdenky Šemberovy listy k jejímu otci A. V. Šemberovi, od p. ředitele V. O. Slavíka listy k jeho strýci K. Vinařickému, od vlt. rodiny Seydlovy listy k J. Seydlovi (srv. str. 51. a j.), od kan. Dra Kl. Borového listy jemu psané atd. Celá sbírka moje tedy obsahuje asi 300 dopisův, mezi nimi několik originalů, od více nežli 100 dopisovatelů, avšak jen z malé části zachovány též od-

povědi Sušilovy neb naopak; v originále chová knihovna brněnského alumnatu několik listů Sušilových k Jak. Procházkovi stran přijatých prací pro Dědictví.

Většina dopisů těch není pro písemnictví zvláště významná; jak pozorovati z úryvků v tomto nástinu použitých, cennější jsou listy s Hoškem, Krbcem, Martinovem, Šemberou, Vinařickým a Ziakem.

Zajímá nás budou zmínky ve dvou dopisech Julia Feifalika o našich rukopisech do starobylosti kladených. Feifalika velice mrzelo, že pro záporné stanovisko své nazýván byl čechožroutem a pod. I Kulda,¹⁾ kterému Feifalik o tom psal, pokládal ho za zlo-myslného protivníka národu českého. 30. července 1860 píše tedy Feifalik z Vídně Sušilovi, posílaje mu své „Studien zur geschichte der altböhmisches literatur“²⁾: „Ich muß Sie dabei bitten, meinen versuchen jene milde nachsicht zu gewähren, welche Ihnen eigen ist und welche aus dem verständnisse des geleisteten hervorgeht. Ihren klaren geist wird vielleicht der zufällige umstand, daß ich aus wissenschaftlichen gründen die echtheit des einen oder des andern altböhmisches denkmals bekämpfe, nicht ganz gegen mich und meine versuche einnehmen, wie dieß leider oft genug bei andern der fall ist.“

10. srpna pak 1860 píše opět: „Ich muß Ihnen vor allem meinen besten und wärmsten dank sagen für Ihre gute meinung über mich: Sie glauben, oder Sie setzen wenigstens voraus, daß mein streben nach erforschung der wahrheit geht, so weit dieß überhaupt einem menschen möglich ist. in der that, ich darf es wol ohne selbstüberhebung sagen, scheint mir dieß die heiligste aufgabe, die wir zu erfüllen haben. ich darf es sagen, daß ich z. b. in meinen arbeiten über böhmische literatur meinem gegenstande ganz objectiv gegenüber stehe, wie etwa der anatom dem körper: ich habe, ich will es zugeben, kein herzens- und gefühlsinteresse, aber ein wissenschaftliches an der sache und alle nebenabsichten, welche man mir hie und da in die schuhe schiebt, liegen mir ferne. freilich gehe ich in meiner behandlung der böhmischen literaturgeschichte von andern anschauungen aus als die hergebrachten sind: man sah nur auf das factum und dieses galt als zufällig; ich suche nach gründen und nach dem zusammenhange. zufälliges kann ich in der literatur, besonders des mittelalters, welches uns in der entfernung leichter

¹⁾ U Halouzky, B. M. Kulda 112.

²⁾ Feifalik píše pravopisem Grimmovým.

übersichtlich und faßbar da liegt, nirgend erblicken. es ist ein grundgesetz der literatur des mittelalters, das man nicht von vorne herein aufstellen, sondern nur durch beobachtung abziehen kann, daß diese literatur wesentlich eine ist, in ihren anschauungen, in ihren stoffen, in der behandlung, nur modificiert durch den speciellen character der nationen: Sie können die wunderbarsten verzweigungen mittelalterlicher dichtungen durch ganz Europa in ost und west, in süd und nord verfolgen. natürlich folgt aus dieser gleichheit der geistigen richtung, daß nationen, welche später kommen, sich an jene anlehnen, welche früher auf dem platze waren: der Deutsche ahmt im 12ten und 13ten jahrhundert den Franzosen nach, der Čeche im 13ten und 14ten den Deutschen, im 14ten und 15ten der Pole den Böhmen und der Ruße im 15ten 16ten 17ten den Polen und Čechen; nur jene völker treten in die literaturgeschichte ein, welche an dieser allgemeinen strömung, welche Sie nach andern seiten noch weiter verfolgen können, teil nehmen. aber diese erkenntnis, oder wenn Sie wollen diesen grundsatz scheint man mir bei uns sehr übel zu nehmen und man sieht darin nichts als „němčourství“. Sie wissen, wie ich bei einigen leuten der slavischen partei hier, in Böhmen und Mähren den ärgsten verdächtigungen ausgesetzt bin: um so mehr muß mich der gedanke trösten und erheben, daß rein und unbefangene denkende, wie Sie, an der lauterkeit der absichten nicht zweifeln. ich will es nicht leugnen, daß mein herz und mein sinn nach dem Deutschen steht: meine familie ist eben seit lange eine deutsche geworden, schon mein urgroßvater war germanisiert; aber ich erinnere mich meiner abstammung und ich habe ein freundliches gefühl für das andere volk. das traurige bei jenen verdächtigungen ist nur, daß man durch die unablässigen angriffe zuletzt wirklich in jene richtung getrieben wird, welche man uns vorwirft und welche wir vermeiden wollten. doch genug von dieser lästigen sache . . .“¹⁾

*

---

¹⁾ 19. července 1857 psal Sušilovi A. V. Šembera z Vídně: »Toho, že v literatuře své hodlám básni »pod Vyšehradem« a překladu »písně Václavovy« povahy starožitnosti upírati, neračte se nikoli obávati. Přikročuji k tomu s plnou jistotou a neučiním žádného pohoršení. Když pak ukáží, které jsou známky novověkosti písní řečených, tím více se na jisto postaví pravost ostatních památek starožitných: Libušina soudu, Evang. sv. Jana a Glos v Mat. Verborum. Kdo by ale pojal myšlénku, že by Rukop. Kralodvorský byl podvržený, byl by nedouk a věru člověk pitomý. Psáno sice, jakoby nebožtík Kopitar byl se nějak v tom smyslu pronesl, tomu ale není tak, Kopitar byl muž bystrý jako Dobrovský, cítě ale, že píseň pod Vyšehradem

Žákům svým říkával Sušil: „Musíme dobře činiti, namahati se, ale nikdy odměny a uznání očekávati na tomto světě.“

Jest-li jakou odměnou úcta a oddanost žáků k učiteli, dostalo se jí Sušilovi plnou měrou. Ne všichni ho sice měli rádi, neboť byl přísný a příliš spravedlivý, aby se všem byl zachoval, avšak úcty mu nemohl odepřít nikdo, ani ti, kteří z národnostních příčin byli jeho nebo spíše jeho činnosti protivníky.

I úspěchy této činnosti byly zřejmé a člověku méně ideálnímu než byl Sušil mohly stačiti. Kdo znal poměry moravské za těch třicet let působnosti jeho, nemohl mu odepřít uznání, kteréž mu také v soukromí i veřejně projevováno. „Vliv Sušilův na duchovenstvo a skrze ně na veškeren katolický lid moravský, ač klidný a nepozorovaný byl tak ohromný, že za třicet let přetvořil a proměnil celou tvář Moravy“, jak dí právem M. Procházka; bez jeho přičinění nebyla by Morava, v jejíchž městech čeština byla již jen sotva trpěným idiomem, tak brzy a tak trvale z nevědomelosti se vzpamatovala. Za nejtěžších pronásledování udržoval v žácích a pozdějších vůdcích lidu vědomí národní, snaže se jím a s ním zvýšiti mravní sílu národu bez příkoří naproti sousedům dobré vůle.

Houževnatostí ryzí své povahy i činnosti více než výbojností dosáhl nejen trvalých výsledků, nýbrž také jakés aspoň šetrnosti se strany protivné, za kterou stáli mnozí vlivní činitelé v úřadech světských i duchovních.

Biskup jeho hr. Schaffgotsche, bývalý spolužák, osobně mu sice dosti snad přál, ale nemoha se vmysliti ve snahy jeho, neodolal asi vždycky podezřivým hlasům svého okolí. Vida, že Sušil sám bezúhonným jest knězem a posluchače své tak vychovává, byl rád, že takového vůdce mezi svým kněžstvem má. Důvěřoval mu, zprostitv jeho spisy biskupské censury. Kanovník hradčanský Dr. V. Pešina píše Sušilovi (17. ledna 1859), kterak biskup jeho si váží tohoto vychovatele svých kněží, jehož zdraví nedávno před tím značné obavy mu způsobilo.

Kard. Schwarzenberg v Praze již r. 1851 přijímaje z rukou Kuldových tištěnou zprávu o prvním sjezdě katolických jednot, pravil: „Na Moravě máte veliký a krásný život! Kdož pak jest vlastně původcem činnosti té?“ A nečekaje odpovědi hned doložil: „Není-li pravda, professor Sušil?“

---

jest nepravá starožitnost, přenesl podezření též na Soud Libušin, způsobem tajemným do Museum zaslaný, na Glosy v Mat. Verb., o nichž prvotně psáno, že jsou z r. 1162, kdežto jsou o 150 let mladší atd. *

Byrokratické okolí biskupovo však snahám Sušilovým nehrubě přálo a nepřimo mu je ztěžovalo, pokládajíc je za zbytečné a nebezpečné novotaření.

Sušil se o těchto nesnázích nikde výslovně nezmiňuje; známe je pouze ze zpráv jeho přátel. Že citlivosti jeho nebylo lhostejno, býti jaksi v rozporu s těmito nadřízenými činiteli, lze se domysleti, ale za žádnou cenu by se k přímému odporu nebyl odhodlal; šel prostě svou cestou. Když r. 1851 vznikla pověst, že hr. Schaffgotsche má se státi biskupem Sv.-Hippolytským, píše Sušil Hoškovi do Vídně (2. února 1852): „Pověst ta, její roztrušování Slovanům připisováno, že totižto by se rádi prý zbavili Jeho, a že tedy pověstí tou chtěli přijmėti, ba přinutiti pana Excb. [= Excellenci biskupa], aby z Brna tam žádal. To mne velmi dojalo; nebo věřte, ač tak řečení Slované a p. hr. Tarouca zdá se nebýti v pohodě s p. bisk., předce nikdy jim na mysl netanulo, výmysly nějakými věc pošinouti a posunouti; a všichni, jež já znám, pravili, že jim milejší p. Schaffgotsche nežli p. Feigerle, jehož výstřednosti (jak pravili a jak dokázal v jakémsi s p. Häuslem [prof. víd. university] sporu), se velice obávám.“

27. září 1847 oznámil biskup Schaffgotsche konsistoři, že jmenoval Sušila titulárním konsistorním radou (spolu s gymn. prof. Alb. Weissem), 15. června 1862 skutečným konsistorním radou a přisedicím konsistoře;¹⁾ 20. června t. r. složil Sušil přísahu jakožto „adsessor“, vyžádal si však, aby sprostěn byl povinnosti zasedáním konsistoře obcovati a referaty podávati. Neměť na práce kancelářské ani času ani chuti. 12. prosince 1864 státní ministerium, 16. prosince téhož roku místopředsedství moravské oznámilo, že k návrhu biskupovu jmenován 2. prosince 1864 od císaře čestným kanovníkem brněnské kapitoly. Examinátorem prosynodalním jmenován již r. 1837, kterýž úřad vykonával dle listin poprvé 9.—11. května 1837, naposledy 23. — 24. června 1857.

Velice rozrušilo jej, když r. 1863 udělen mu carem ruským rytířský řád sv. Anny II. třídy. 30. září 1862 píše mu A. V. Šembera z Vídně:

¹⁾ V. Brandl napsal do »Zlaté Prahy« (1864, otišt. též v »Mor. Orlici«): »U nás nenaleznu na náležitých místech zaslouženého uznání; že vloui učiněn čestným konsistorním radou, nemůžeme považovati za neobyčejné vyznamenání zevnější, an žákové jeho již po několik let jsou kanovníky.« Ačkoli je tu malá mýlka (byltě Sušil tehda jmenován s k u t e ě n ý m konsist. radou, což jest o něco více než čestný), ale jinak jest výtka docela správná a byla asi celou českou společností schvalována, neboť jinak by jí Brandl nebyl vefejuě napsal.

„Přináším Vašnosti milou zprávu, ze soukromého dopisu z Petrohradu do Vídně došlo, že J. V. car Ruský úkazem daným v Novgorodě dne 8 (20.) září při slavnosti 1000letého založení říše ruské Vašnosti pro zásluby o literaturu slovanskou propůjčiti ráčil řádu sv. Anny třídy II. Sláva Jeho Veličenstvu! Kromě Vašnosti jmenování jsou z Čechoslovanů rytíři téhož řádu a téže třídy pp. Erben, Hatala a Rieger, též moje maličkost. Pánové Purkyně a Palacký jmenování jsou ryt. sv. Vladimíra třídy III., Kuzmany ryt. sv. Anny třídy II. s korunou, Řezáč ryt. sv. Stanislava tř. II., Vrtátko a Francisci ryt. sv. Anny tř. III. Jezbera obdržel drahý prsten. — Vesměs uděleno řádů 33 pro zásluhy literární národovcům vně Ruska bydlícím. Přeje Vašnosti štěstí k tomuto vyznamenání, jehož nad jiné hoden býti ráčíte, žádám, abyste prozatím k tomu přihlížel, by zpráva tato do veřejnosti nepřišla, pokud od vyslanectví zdejšího v obecnost dána nebude.“

Kterak Sušil na vyznamenání to pohlížel, vysvítá z listů jeho:

„Děkuji srdečně za to účastenství, jež běřete v záležitostech mojich. Já tu jinak soudím a nevím nijak, kterak mne mohl někdo vládě ruské navrhnouti, kterýžto jsem rozhodně proti katechismu jejímu psal, o ní vevlídně nesmýšlel, žádné knihy jí neposílal, korrespondence žádné se žádným nevedl, aniž čeho činil, co by mne bylo v očích jejích poručena učiniti mohlo. Naopak nejednou jsem ostře vytýkal nespravedlnost, které se proti katolíkům vůbec a Polákům zvláště dopouští. Tudy jest to pro mne nemalým, ale také velenemilým překvapením a kdybych nějak tomu vyhnouti, to předejít a z toho tak řečeného vyznamenání vytočiti se mohl, bylo by mně velepříjemno. O vyznamenání žádné nestojím, nejméně ruské a považuji to za neštěstí. Ale co dělati? Věc ta již rozhodnuta jest a nad to se tají posaváde; kam zakročiti proti tomu? Nebude bezmála tu již pomoci, než trpěti, když bouře nad člověkem nastává. Leč poněvadž možná — račte mi tobo laskavě propůjčiti — že se tím tepruv otázka činí, zda by udělení řádu takového srovnávalo se s žádostí toho, jemuž se ho dostati má, tudy prosím, račte mínění moje o věci té kde potřebí vynésti a vyjádřiti. Leč an toto píši, přicházejí právě Noviny Pražské a v nich dotčená od Vašnosti vyznamenání od cáře ruského udělená; jméno moje však tam chvála Bohu chybí. Přestává tu všechno ohražování a bylo to bezmála žertem, že o mně někdo v té záležitosti se zmínil, a ten pán, jenž Vám z P. psal, za čirou pravdu onu rozprávku ujal. Mohl bych tedy také docela od listu upustiti; leč vidí se mi přece,

že jste snad se mnou žertův netropil, příčiny k tomu nemaje, a že tedy slušno za dobrou vůli díky skládati, ač se strany jiné blud v tom zaběhl.“ (2. října 1862.)

Šembera vyvrací obavy jeho hned listem 3. října 1862:

„Jak z Vašnostina listu milého vyrozumívám, ráčíte na propůjčení řádů ruských, mužům v Rakousku o literaturu slovanskou zasloužilým, zcela jinak hleděti, než všichni muži známí, s kterými jsem od týdne, co zde ta věc známá, byl mluvil. Nikoho není tajno, že vláda naše předešla (nynější nepřipomínejme) zásluh o národnost a literaturu slovanskou sobě nevšímalá a nevyznamenala nikdy nikoho, kdo byl národem; r. 1854 propůjčeno nesčíslné množství řádů, však nebylo mezi obdařenými ni jediného sebevědomého Slovana; nový biskup Tarnovský, Pukalski, salonovec, obdržel řád, ale Strossmayer, Zábojský, † Slomšek, Jirsík, Mojses a j neobdrželi ničeho; mnoho prof. a akademiků Vídenských poděleno řády, avšak Miklosiéc, tehdá rektor magnificus, pomínut; němčour Wieser v Brně, co sekretář komise vyvazovací, dostal kříž pro zásluhy, ale místodrž. rada Plaček, našinec, sekretář též komise v Praze, nedostal ničeho, ač byl (snad z té příčiny) p. Bachovi knihu o vyvazování osobně podal; a takových příkladů mohl bych uvésti více. — Car Ruský, uděliv nyní tolika literatům rakouským řády, uznal jejich zásluhy (moje ovšem jsou velmi nepatrné) a obrátil tím zřetel k mnohým z těchto mužů zde nazad stavěným — a t e n t o a k t k a ž d é h o S l o v a n a t ě š í. — Jak z poznamenání osob řády obdařených viděti, nehleděno tu ani k politice, ani k náboženství, ale jediné ku zřejmým zásluhám o liter. slov. a ke spisům vydaným; i Vašnosti tedy vyznamenán jste jediné co neunavný sběratel a vydavatel národních písní moravských (v Petrohradě jistě známých), co skladatel utěšených básní a co spisovatel vůbec. Co Slovana „tělem i duší“ a co „perlu na Moravě“ zná Vašnost každý učenec ruský, který kdy do Brna přišel, a každý, vrátiv se do Rus, s úctou o Vás a o Vaší literární činnosti zprávu dává mezi známými soukromě a vedlé okolností i před ministry. A tím se stalo, že Vašnosti Ruský car k nás všech velikému potěšení vyznačil řádem, kdežto zde se Vám posud nedostalo uznání žádného. Nejen Vašnosti neucházel jste se o takové vyznamenání, a neposlal jste ničeho do Petrohradu, i při mně jest to tak, pročez i moje překvapení bylo preveliké. I mám za to, že překvapení jsou všichni řádem obdaření stejnou měrou a že nikdo z nich toho nejmenšího netušil. Že se na nás všelijak bude hleděti, že nás budou zlí lidé podezřovati, že nenávisť

proti nám povstane pro tu přízeň od východu, o tom pochyby není. Ale což na tom? Kdy pak se na nás přívětivě hledělo? Nás jen chrání povědomí naší loyality — a konec! — Nechci sice Vašnosti přemlouvati, abyste o té záležitosti stejně se mnou smýšlel, ale pro Bůh Vás žádám, toho smýšlení, jež jste pronésti ráčil ke mně, proneste toliko k důvěrným přátelům, nikoliv ale snad k p. biskupovi neb u místopředsedství, kdyby tam kde o tom řeč byla; neb na to by se jen čekalo, aby nějaký špinil mohl v „Presse“ nebo v „Mähr. Corresp.“ notnou ostudu z toho udělati. — Řádové udělení jsou dle úředních novin „Severní Pošta“ ukazem, daným dne 8. (20.) září t. r., a jest stavu duchovního mezi obdařenými kromě Vašnosti a kanovníka Kuziemskeho též prof. theologie Nikolajevič v Zadře. Zprávy v Nov. našich jsou posud neúplné a chybné.“

Sušil zatím se byl poněkud upokojil; píše již 6. října t. r. Šemberovi :

„Byl to vliv prvního podivení, jímž předešlý list můj oplynul. Věc ta mne náramně překvapila a jak se obyčejně stává, ukázala se ve způsobu poněkud zvětšeném. Nemá udělení řádu sv. Anny bez koruny té do sebe významnosti, aby člověk dlouho nad tím hlavou kroutil. Ani ve snách mi nenapadlo, že by se mi něco toho dostati mohlo, a musím přidati, žádal jsem tytéž, aby zhola žádného vyznamenání se mi nedostalo, poněvadž tak tím čistější láskou se k jazyku svému a vědám svým vinouti mohu. Leč, poněvadž se to již stalo — ačkoli v rukou ničeho ještě nemám — bylo by nevděkem nevážit si toho. Račte býti tedy upokojené myslí, já se strany své nedám žádného vznětu k nedorozumění nějakému. Poněvadž jste pak o věci té jednati započal a jak doufám, věcem takovým o mnoho lépe než já nezkušenec rozumíte, buďte tak laskav a račte mi radou býti, co tu činiti přijde. Snad musí se žádati o nějaké dovolení u vlády naší a musí se to jistým způsobem státi; máte-li po chvíli a můžete-li se uprázdniti k nějakému řádku, račte mi napsati, co tu a jak činiti mám; kde zakročiti, v jaké formě, snad-li taxy platiti a co toho ještě zbývati může. — Přátelé moji a příbuzenci z toho sv. Anny řádu mně uděleného velkou radost mají; počíná ta radost i na mne se odlívat a na každý způsob přibližují se k lepšímu a zdravějšímu a střízlivějšímu v záležitosti té úsudku.“

Konečně již ne bez jakési tajené radosti píše Šemberovi 13. listopadu 1862 :

„Což to rytířství má za sebou všeliké následky! I v samých Rusích chtějí míti podobiznu či portrét! Posílám tuto dva ty por-

tréty a prosím, račte jeden z nich odevzdati tam, jak bylo Vašnosti žádáno, u ruského vyslanectví nějakému pánu; druhou pak prosím pro sebe podržeti, jak jste sám sobě přátel ráčil. Doufám, že jste ráčil obdržeti přípisý moje v ruštině, děkovací list na J. Exc. p. vysl. a státního radu Balabina, a nápotom vysvědčení o skutečném znaku a diplomu řádu sv. Anny obdržení. Račte svým časem zpraviti mne, prosím, jak asi ta ruština vypadala v očích rozených Rusů.“

Vídenská universita chystajíc se 1865 oslaviti 500leté trvání, jmenovala s jinými také Sušila čestným doktorem bohosloví. Slavnostní řečník, slavný anatom Hyrtl, ku chvále Sušilově pravil: „Qui rebus sacris idiomate slavo tractatis, propagatis, eruditorum suffragia et auram popularem in se collegit“. Notář doktorského kollegia bohoslovců, Michael Häusle, vyzývá Sušila latinským listem 19. června 1865, by složil povinné vyznání víry a kdyby nemínil sám promoci obcovati, by jmenoval si k slavnosti té zástupce, o obém pak aby jej napřed telegraficky, po skutku pak písemně zpravil.

Z tohoto vyznamenání Sušil snad nejvíce se těšil a doktorem se také podpisoval.

V národě samém stoupenci jeho úctu svou mu všelijak, ovšem méně okázale hleděli prokazovati. Bohoslovci olomoučtí¹⁾ píší mu „v svatvečer sv. Cyrilla a Methoda“ 1862 (srv. Hlas 1868, 9):

Veleučený a Důstojný Pane!

Všeobecná úcta, která Vaše jméno doprovází a nelíčená důvěra, kterou se k Vám neseme, káže nám, abychom bez Vaší rady a Vašeho úsudku nepodnikali, co v úmyslu máme. Z ostatkových divadelních představení, která jsme mezi sebou po tři dny zařídili, ujala se v nás myšlenka, abychom žijíce ve veliké vigilií tisícileté památky příchodu sv. našich věrozvěstů k důstojné oslavě tohoto příchodu vypsali cenu na historické drama náboženského obsahu z prvních dob křesťanství na Moravě a v Čechách. Myšlenka ta rozletěla se v málo okamžích po celé semináři a došla takového účastenství, že již posud 120 zl. r. č. mezi sebou pojištěných máme. Jelikož ale tato summa ještě nedostačuje, chceme s přivolením dp. představeného i milé bratry naše v brněnské semináři k účastenství vyzvati. Tam však, jak z veřejných listů a soukromých dopisů se

---

¹⁾ V alumnatě olomouckém po prof. Fr. Polláškovi zemřelém již r. 1818 lepší doba národního vědomí opět začala bar. Königsbrunnem, pozdějším kancléřem a rádcem arcib. Fürstenberga, a superiorem Tomášem Bečákem, přítelem Sušilovým. Semene jimi vstřípeného ani pozdější nepříznivá doba nedovedla již potlačiti.

dovídáme, neblahé se vyskytly různice, i nevíme tedy, jakým způsobem bychom nejučinnivěji na ně působiti mohli. I skládáme tedy na Vás, mnohovážený Pane a příznivče náš, poníženou prosbu, abyste náš úmysl milostivě posouditi, spisovateli obvod jeho činnosti vyměřiti a nám radou býti ráčil: jak bychom nejlépe tímto úmyslem ku slávě boží, ku cti našich sv. apoštolů, ku poznání prvních našich dějin církevních, ku mravní zachovalosti zkvétajících divadel ochotnických s pomocí boží působiti mohli.

Uznejte, drahocenný Pane, v tom, že na Vás se obracíme, naši dětinou lásku k Vám a buďte naším rádcem.

Ve svatvečer sv. Cyrilla a Methoděje 1862.

Vašnosti nejoddanější

slovanští bohoslovci v Olomouci.

Ve jménu II. ročníku:

Frant Sal. Martilík.
Jindřich Stürzenhofer.
Karel Ambros.

Ve jménu I. ročníku:

Štěpán Palásek.
Josef Droběna.
Matouš Lešenár.

Ve jménu IV. ročníku:

Fr. Chudoba, podjáhen.
Jan Pospíšil, podjáhen.
Frant. Klabažňa.

Ve jménu III. ročníku:

František Bauer.
Michael Skřivánek.
Antonín Libosvářský.

Sušil vyřizuje žádost jejich dodává: „Nezbývá leč Vám, draží a milí bratří v církvi a národu, za dvojí věc poděkovati. Především děkuji Bohu, že Vám tu útlou k apoštolům národu našeho přivnulost do srdce vštípití a Vás lásku ku přirozenému jazyku s vyšší láskou k církvi svaté spojití naučil. Napotom vzdávám díky za lásku a čest připisem vyjevenou, jížto zasloužití má neustálá péče bude. Přidám-li ještě prosbu, abyste v posvátné horlivosti neoblevovali a lásky svojí k církvi a k vlasti neunavným sebe vzděláváním, ušlechtilými mravy a dokonalým povinností svojich plněním dokazovali, doufám, že prosba ta z upřímného srdce pocházejíc, u Vás s oslyšením se nepotká.“

Žáci jeho podali mu r. 1852 k 25leté oslavě professury pěkný kalich, jež on 1863 věnoval svatyni Velehradské. V nápise (Nové básně II, 179) opěvuje obrazy na kalichu tom: patrona svého sv. Františka Regis,

jenž z lásky ku Pánu

Obětovoal se celou službě chudinstva duší,

sv. Cyrilla a Methoda, sv. Klementa a Matky boží.

Kam jsem měl ten dar, leč sídlu Velchradu dáti? . . .
Přijměte Otci svatí ten dar v blahovůli a dejte
Všem těm ctnostem u nás kvést po tisíce roků.

Za čestného úda zvolil Sušila Akademický čtenářský spolek v Praze,¹⁾ Čtenářsko-pěvecký spolek Hana ve Vyškově („uznáváje zásluby Vaší Veledůstojnosti o národ českoslovanský vůbec a na Moravě zvlášť“, dopis 15. srpna 1865), Zpěvácko-hudební spolek

¹⁾ Velectěný pane! Akademický čtenářský spolek v Praze vyvolil Vás ve svém valném shromáždění dne 15. listopadu 1860 jednohlasně za svého čestného úda. Výbor téhož spolku odesílaje Vašnosti na důkaz toho diplom, doufí, že poctíte české studentstvo university a techniky Pražské přijetím tohoto důkazu jeho úcty k Vám. Přistoupením svým k spolku našemu co čestný úd rozmnožíte řadu předních mužů našeho národa i bratrských nám kmenů slovanských, které s hrdostí čestnými údy svými nazýváme, jakož jsou: Palacký, Rieger, Šafařík, Purkyně, Štule, Vinařický, »miláček Slovanů« biskup Stroßmayer, hrabě Bezborodkov a j. — Jak z přiložených stanov lze Vašnosti poznati, jest účelem spolku našeho »povzbuzení a pěstování vědeckých snah« mezi údy svými, posluchači to vysokých škol a ústavu polytechnického. Zajisté se neklameme, majíce za to, že účel ten i Vašnostiny pochvaly dojde, a netřeba snad leč doložiti, že vznešenosti a vážnosti účele toho úplně sobě vědomi jsouce, upřímně se snažíme, seč síly naše jsou, abychom vstoupivše v život veřejný, ve prospěch národa a vlasti co nejvíce působiti mohli. — Volíce sobě muže výtečné za údy čestné, abychom na těchto vzorech tužili snahy své a učili se žíti jen vlasti a národu, chceme zároveň, aby zastoupeni byli všickni národové slovanští a jich země. Zvolivše již dříve starostu našeho Palackého, zvolili jsme i Vás, velectěný pane, aby přední hvězdy drahé nám sesterské Moravy svítily nám na čestnou dráhu naši. — Doufáme tedy pevně, že Vašnost přijmouc tento důkaz naší hluboké úcty nakloní se nám přízní svou a rozmnoží tak skrovný posud počet příznivců našich. Poroučíme se Vašnosti do laskavé paměti.

V ý b o r a k a d e m i c k é h o č t e n á ř s k é h o s p o l k u .

V á c l a v N e u m a n n , p ř e d s e d a

R o b . N á p r a v n í k , j e d n a t e l .

V P r a z e , d n e 23 . č e r v n a 1861 .

Velectěný pane! S ostychavostí chápu se péra, bych dostál čestné povinnosti našeho spolku. Vašnost jste v laskavosti své již před drahým časem poctil skvostným darem spolek náš, který však posud se ani nepoděkoval. Než Vašnost nezazlí zajisté spolku provinění toto proti pravidlům slušnosti, jelikož výbor, jemuž to přísluší, na prázdniny se rozejel, tak že vina na jednotlivce, ne na celek padá. Protož se nemusím obávati, že Vašnost pochybovati bude o vděčné radosti, jakou už všecky údy našeho spolku Vašnostin list, pln laskavosti a přízně naplnil. Přijmiž Vašnost laskavě naše nejhlubší srdečné díky za tuto čest nám prokázanou a račte býti přesvědčen, že veškeré síly své vynaložíme na to, abychom důstojnými se stali přízně Vašnostiny. Kojíce se sladkou nadějí, že Vašnost i na dále milostivým nám zůstane příznivcem, jsme Vašnosti oddaný

V ý b o r a k a d . č t e n . s p o l k u .

Z a v ý b o r : R o b N á p r a v n í k , j e d n a t e l .

V P r a z e , d n e 26 . ří j n a 1861 .

Jaroslav v Kojetíně („vzhledem k Vašnostině zásluze velké o národní zpěv“, dopis 31. srpna 1866).

O změně místa byla dle zprávy Kuldovy¹⁾ též jednou mezi nima dvěma řeč. „Za jídla kdysi pravil jsem, vypravuje Kulda: Uprázdnila se fara. Neráčíte se o ni přihlásiti? Nemohla by vás minouti. Sušil: Do duchovní správy se již nehodím po tak dlouhém professorování. Nad to pak volné prázdniny nedal bych za žádnou faru. Vyjdu si z Brna do lidu milého, a slyším a zapisuji jeho dojemné písně. Navštěvuji dědinu za dědinou, a všude nalezám nových drahokamů staronárodních, jichžto zachovati musím potomstvu. Konečně pak professura tak jest mi milá, že se jí nevzdám, pokud živ a zdrav budu.“

*

Z četných zmínek i známek v tomto spise dotčených poznal neb vycítil asi čtenář, že rozpolozenost Sušilova byla nejen duševně neobyčejná, avšak i tělesně nepravidelná. Skutečně pak od r. 1847 v listech stále se potkáváme se zprávami o nemocech jeho. Vlastní tedy doba práce, posledních 20 let života stíženo bylo churavostí, což nejednu stránku v činnosti jeho nejen vysvětluje, nýbrž i záslužnost její zvyšuje.

Tělesná soustava jeho zdála se pevnou a zdravou. Byl nadprůměrní, souměrné, dosti silné, ne tělné, kostnaté postavy. Čelo bylo pěkně klenuté. Vlasy kdysi plavé později sešedivěly, na temeni slezly. Nos byl pravidelný, rty tenké. Pleť jemná, zdravé barvy, od let padesátých však chorobné. Oči byly přitemnělé, pohled ostrý, zostřovaný ještě vráskami mezi obočím. Krátkozrakým byl už za studentských let. Brejlí nenosil; chtěl-li lépe viděti, díval se skulinou mezi prsty vodorovně na oči položenými. V letech čtyřicátých hrozila vážná choroba oční; obával se docela doopravdy, že oslepne.

15. června 1847 píše mu Tomáš Procházka, že jej Sušil v dopisech o slabosti zraku strachuje. 12. srpna 1847 farář Eduard Stuchlý z D. Mašůvek zve jej, když bude v Čučicích, také k sobě na zotavenou, maje radost, že ve Vídni lékaři Sušila ujistili, že „neduh jeho nebude pro budoucnost nebezpečnější, nýbrž že je zhojitelný“. 6. ledna 1850 podobně Vincenc Janalík, farář v Miloticích, píše: „Jest mi líto, že Vás zrak opouští a doktorové málo Vás těší. Nejsme ještě velice staří a již tací bídáci. Ale takým způsobem

---

¹⁾ Halouzka, B. M. Kulda 92.

dříve dozrajeme.“ 18. května 1851 Hoškovi píše o nové nemoci,¹⁾ totiž dně: „Byl jsem tyto dny neduživ, pokoušela se o mne znova dna, a sotva jsem chodil; leč Bohu chvála, potom vyšla nemoc ta, potom ovšem po 8 dní opakovaným, ač jsem při tom jen jeden školu promeškal.“

V červenci 1851 zve jej Josef Těšík do Gräfenberku: „Váš zrak se zlepší a zlepší... rheumatismus ztratíte bez toho. Tedy neváhejte, prosím Vás pro Pána Boha, a přijedte sem, nedejte si nic od žádného nabulikovat, že by Vám léčení vodou na ujmu býti mohlo“, totiž na očích. 23. dubna 1854 píše Sušil Ant. Stárovi do Vídně: „In meinen Füßen grappelt es immer mehr und mehr und ich muß dieses Grappeln heuer so Gott will in einem Bade begraben. Dann hat mich aber auch der Fall mit meinem Neffen Franz so herabgebracht gehabt, daß das schlechte gelbliche Aussehen meinen Freunden und auch den Ärzten, die ich in anderer Hinsicht beraten, sehr auffiel. Jetzt Gottlob ist es in Hinsicht des Aussehens und des Teints besser, nur das Grappeln kann nicht weichen.“

R. 1857 z jara opět churavěl, i zve jej rajhradský opat Kalivoda v červenci s Těšíkem, farářem nosislavským, jenž náležel mezi nejlepší spolupracovníky Sušilovy, opět do Gräfenberku. Těžce dolehlo naň neštěstí dvou sestřenců r. 1862; neť Kateřina píše 6. července paní Veronice Mikšíčkové, že strýček pořád kašle, a neštěstí to že jej velmi dojíká.

Ukazovala se pomalu také nemoc plicní. Dle tehdejšího léčení doporučováno od ní píti žinčici, již Sušil nacházeje se v krajině valašské rád požíval (v Rožnově, Bystřici pod Host. atd.). Rokem 1868, ačkoli prázdniny 1867 ztrávil ještě na cestách po Telecku, zhoršila se choroba jeho, takže v druhém semestru již polehával.²⁾ V únoru začal si stěžovati na slabotu a vysílení, v dubnu přestal choditi do kolleje a dával se voziti po Lužánkách. Lékaři rozpoznali tuberkule, přátelé všelijak soudili o příčině nemoci, přičítajíce ji jmenovitě tomu, že Sušil jírávaje převahou moučnou jídla

---

¹⁾ Dle životopisu M. Procházky (str. 434) přičítal Sušil dnu zachlazení nohou na oné cestě s Radhoště, na něž si vyšli jedenkrát po práci v »národní fabrice« rožnovské (srv. zde str. 352). Dospěvše o polednách na vrchol »Čertovský mlýn« zahaleni byli hustou mlhou, takže vůdcové jejich zbloudili a vedli je místo k Rožnovu neschůdnými cestami na opačnou stranu k Frenštátu, odkudž teprve oklikou dostali se do Rožnova. Avšak dle zmíněného letopočtu ukázala se dna již dříve.

²⁾ Předmět jeho výpomocně převzal J. Schrefl.

píval k uvolnění mnoho vody, kteráž ve studni bydliště jeho byla hodně sanytrová a studená.

27. dubna a 7. května 1868 píše mu Jan Šubert, kooperator v Bystřici p. H. stran bytu a povozu; tento „trakar“ dle přání Sušilova měl 15. května čekati na nádraží v Hulíně. Ad Mariam propera per spicas atque sagittas, dodává pisatel o Sušila skutečně starostlivý, „Vaší Osvícenosti ochotný sluha“; „očekáváme Vaši přítomnost s toužebností“. Ton dopisů jest žertovný, řídě se asi dle dopisů Sušilových, jenž nebezpečí nepodceňoval, ale těšil se na pobyt tamější a myšlenkami i slovy ve svých chorobách na smrt často vzpomínal.

Přibližuje se mi den
V rubáš budu oblečen . . .

píše již ve Smíšených básních (95). V hovoru častěji opakoval slova národní písně: „Přijde holá: Pojď do kola!“

Napsav závět, jejímž vykonavatelem ustanovil M. Procházku, odebral se do Bystřice p. H. až 19. května v úterý křížových dní.¹⁾ Ošetřovatelka, neť jeho Kateřina, měla s ním nemalé potíže, neboť by byl rád chodil do kostela. Předčítala mu noviny Hlas a Moravskou Orlici, které za ním posílány. V této když mu přečetla nové tři říšské zákony, manželský, mezikonfessijsní a školský, zvolal znepokojen: „Ukaž, ukaž!“ Chtěl viděti podpis mocnářův, jehožto jméno pak zašeptal, a vzdychl si: „I toho jsem se dočkati musel? Bože, kam to povede!“ Po té na dlouho se odmlčel. Novin mu již nepředčítali, Kynický mu jen vypravoval, co nového. Najatý ošetřovatel i oba manželé, kterým náležel domek, ačkoli staří, věnovali nemocnému něžnou péči.

Průběh nemoci z počátku příznivý stával se povážlivým. Ve středu 20. kv. šel Sušil do kostela. Spatřiv známého kněze Kynického pravil mu: „Vy čtveráku, vy jste se jistě modlil, abych sem došel.“ Když Kynický odpíral, dodal: „No, však jenom naděje v Matičku svatohostýnskou mě sem přivedla.“ Ve čtvrtek (Nanebevstoupení Páně) bylo velmi krásně, i vydali se do polí směrem k Hostýnu. Sušil k němu toužebně pohlížel, sepjal ruce, modlil se a dal se do pláče. K otázce neteřině, proč pláče, odpověděl: „To radostí.“ V neděli šel do kostela, sloužil mši sv., vrátil se však už zsinálý a se-sláblý. Když se mu Kynický zmínil, že pojedje na Hostýn, Sušil

¹⁾ Zprávy o posledních dnech vypravoval mi dp. Kynický, který dlouho v Bystřici žil jakožto deficient, a v oněch dnech téměř ustavičně u Sušila prodléval.

dýchativě na to: „Pojedu s vámi, zůstanu tam.“ Častěji pak i v polovědomí tázal se, kdy už tam pojedou.

Dle rady užíval žinčice, avšak pozbyl brzy chuti na jídlo a dostával křeče. Nedoufal již v pomoc lékařskou, lékům však se nebránil. Když poněkud bylo možno, zavezli jej na trojkolém vozíku do zabradý, ačkoliv i svěží, ostrý vzduch jej unavoval.

V úterý si vyhledal Tomáše Kemp. De vili aestimatione sui ipsius in oculis Dei a po celý den četl. Ve středu vozila jej neteř po zahradě. Najednou zbledl a obracel oči v sloup. Neř ho plačky objímala a křísila. Povolán rychle Kynický, uložili nemocného na posteli, třeli octem, až procitl a požil léku. Když pak zašeptal: „Generalní absoluci!“ připravil jej Kynický na zpověď, zavolali koop. Šuberta, který jej vyzpovídal a podal mu Tělo Páně, kolem 10. hodiny.

Obědvati už nechtěl: „Přijal jsem Tělo Páně!“ Ani večer ničeho, následujících dní taktéž skoro ničeho nepožil. Ve středu odpoledne ještě byla řeč o došlém novém spisku Divišově (kaplana třebíčského) o školství. Pak už býval chvílemi bez sebe, nemluvil, jsa zmalátnělý, těžce dýchal, hýbal rtoma a pohlížel vzhůru.

V sobotu večer zavřel oči, Kynický poklekl, políbil mu ruku a zlehka odcházel. „Kam jdete? Zůstaňte a modlete se, neodcházejte!“ „Budete li jísti.“ Usmívaje se sáhl po polévce. Kynický se modlil. O 11. hodině v noci nemocný usnul. Kynický odešel. Ke druhé hodině s půlnoci na neděli svatodušní (31. května) nemocný opět procitl a tázal se, kde je P. Kynický. Na odpověď, že doma, tázal se: „Proč odešel?“ Když tázali se, mají-li proň dojíti, řekl: „Běžte, běžte!“, když pak odpovězeno, že ošetřovatel již proň šel, zašeptal Sušil „modlete se“ a s těmi slovy odevzdal šlechetnou duši Bohu svému, v nějž pevně věřil, pevně doufal, ježž nade vše miloval.

Pošt. official Jos. Wurm-Čejkovský z Brna, který dlel právě v Bystřici, hned z rána zajel do Přerova telegrafovat zprávu o úmrtí do Brna, a dostav odtud odpověď, že mrtvola má býti převezena do Brna, ochotně i ostatní přípravy zařídil, než dojel příbuzný Sušilův, Raimund Sušil z Vranovic.

V úředním výkaze P. Bonaventury Zdury za farní úřad u Minoritů (1. čce 1868) o příčině smrti udáno: tuberkulosa. Úmrtní zprávu u J. Šnajdra v Brně tištěnou, od M. Procházky asi napsanou, vydali Raimund Sušil, Maria ovdovělá Horvathová, syn její Sigmund a sestra její Kateřina „co příbuzenci“ česky a německy v Brně

1. června. Telegrafická zpráva (tehdy v obálce podávaná), došla v poledne 31. května 1868 do Brna z Vranovic, má adresu: „Herrn Expeditior Mickahiozek in Brünn“ (15 Neugasse) — má býti Mikšíček; Múk z Vranovic telegrafuje: „Ersuche Raimund Sušil zu verständigen, er möge sich die nötige Statthaltereii-Bewilligung behufs Überführung der Leiche des Herrn Professor Sušil gleich auswirken“.

V závěti kromě odkazu na mše svaté za sebe poručil Sušil menší nebo větší obnosy, sv. Otcí, Dědictví sv. Prokopa, chrámu, faře a chudým v N. Rousinově, chudým brněnským, ústavům slepých a hluchoněmých v Brně, Matici Moravské, českému gymnasiu, jemuž odkázal také slovanskou netheologickou část knihovny své, klášteru minoritskému, jemuž věnoval také theologickou knihovnu svoji, později pohřichu rozptýlenou.

Z pozůstalosti literární odevzdal M. Procházka dle vůle zesnulého spisy sv. Otcův apoštolských a sv. Justina Dědictví sv. Prokopa (vyd. 1874). Stručného popisu lidové, zvláště hanácké svatby, kterou též Kulda s přispěním Sušilovým ve zvláštním spise byl vylíčil (1866), použil Frant. Bartoš ve spise „Moravská svatba“. O jakýchsi písemnostech (zápiskách?) zmiňuje se M. Procházka v životopise (str. 415*).

Mrtvula Sušilova v taláře, držíc v rukou dřevěný křížek s kovovým obrazem Spasitele vložena do rakve.

Zvěst o úmrtí Sušilově mocně dojala všechny národovce na Moravě a ve Slezsku. V Čechách liberalismem již rozeštvaných jen české duchovenstvo živějším účastenstvím provázelo velikou tuto ztrátu české věci na Moravě. V Českém Museu ani neoznámeno úmrtí starého úda. Časopisy dosti skoupě událost zaznamenávaly.

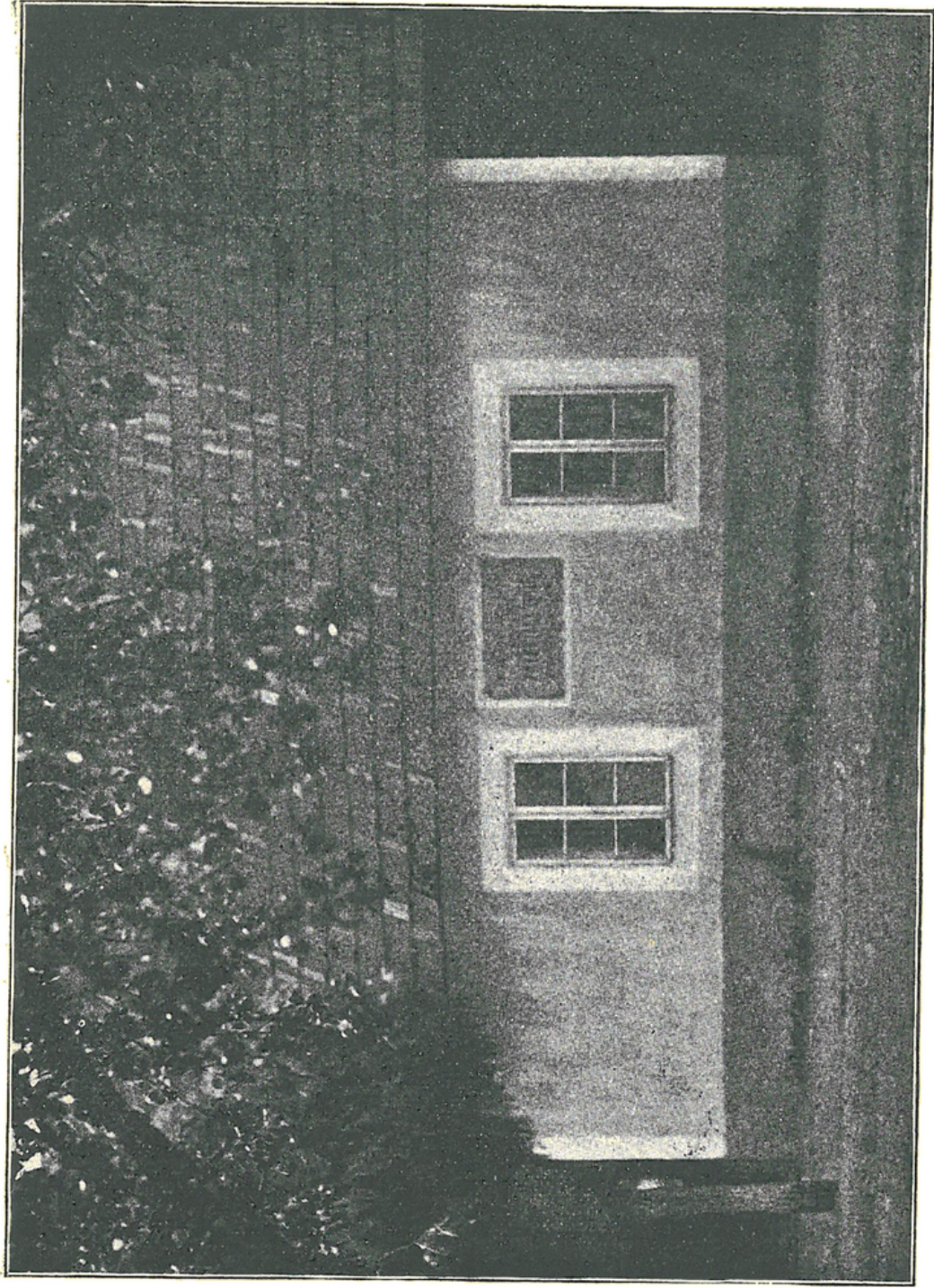
„Moravská Orlice“ věnovala památce zesnulého vroucí vzpomínku, napsanou přítelem a častěji průvodcem jeho V. Brandlem (č. 127), a vzpomínky J. Soukopa. O soustrastných projevech oficiálních zástupců literatury z Čech neb odjinud nenašel jsem zmínky. Též německých časopisů několik přineslo zprávu o úmrtí, z pravidla s nesprávnými daty, jako u nás. Žalozpěvy uveřejnili Jan Soukop, farář hostimský Fr. Valouch, prof. Vlad. Štastný, Alois Potěhník, Jos. Wurm-Čejkovský a „Museum“, lithografovaný list bohoslovců brněnských.

Raimund Sušil, syn bratrance nebožtíkova, mlynáře ve Vranovicích, převzal péči o převezení mrtvoly do Brna. Ctitelé Sušilovi z dobrých příčin přáli si, aby odpočíval v působišti svém a hlavním

městě Moravy. Najat tedy vůz o nízkých žebřinách, vyzdoben chvojím a ověnčen, rakev po smutečních obřadech naň před zámek bystrickým položena, kam ji kněžstvo bylo přineslo. V Bilavsku očekával ji celý průvod lidu, ač byly pilné práce, odtud provázena do Holešova, Hulína, Kroměříže; zde, v tomto Sušilovi tak milém, ale poněmčeném městě, kterýsi horlivý policajt zadržel koně, aby průvod neubíral se hlavními ulicemi, nýbrž pobočnými. Smuteční obřady za velikého účastenství lidu konány též ve Vyškově, Lulči, zvláště slavně v N. Rousinově. Cesta spíše vítězoslavná nežli smuteční!

K večeru 3. června dorazil průvod do Brna, rakev zanesena do kostela minoritského, kde smuteční obřady vykonal biskup Schaffgotsche, obklopen asi půl třetího sta kněžími, mezi nimi čelnými hodnostáři diecese. Zazpíván „Besedou brněnskou“ latinský smuteční sbor, který k této příležitosti složil Jan Chmelíček, ředitel průpravny učitelské. Bohoslovci, tehdejší žáci nebožtíkovi, vynesli rakev na vůz. Velikolepého průvodu na (tehdejší městský) hřbitov účastnilo se české gymnasium, Beseda brněnská, kanovníci vyšehradští Štule a Vinařický, Egbert hr. Belcredi, poslanci Pražák, Helcelet a Wurm, četní ctitelé Sušilovi ze všech stavů, zvláště ovšem čeští národovci. Průvod končila dlouhá řada dam. Bohoslovci a členové spolků nesli hořící smolnice. Před hřbitovem sňata rakev s vozu, a bohoslovci nesli ji ku hrobu, u něhož „Beseda brněnská“ zapěla smuteční sbor H. Vojáčka, odchovance Křížkovského.¹⁾

¹⁾ Z původního hrobu přenesena rakev později do jiného, kdež postaven pomník zde na str. 371 zobrazený (srv. almanah »Růže Sušilova« 1885, 15). Pomník zobrazen ve »Světozoru« a »Květech« r. 1871. Po zrušení městského hřbitova přeneseny ostatky Sušilovy (a M. Procházky) 25. října 1893 ráno na hřbitov ústřední (č. 40). — Zachoval se od Boženy Helzeletovy sepsaný seznam příspěvkův a výdajů, jež učinily damy na okrasu pohřbu Sušilova. »Příspěvky: Paní Mikšičková 1 zl., paní Brandlová 2 zl., paní Peková 1 zl., slečny Vondráčkovy 8 zl., paní a slečna Hlávkovy 4 zl., paní Pražáková 2 zl., guirlandu, pasiflory a jasmín k věnci na pohřební kříž; paní a slečny Rudišovy 1 zl. 50 kr., Helzeletovy 2 zl., Kötovy 2 zl., slč. Kalouchova 3 zl., paní Tichá 1 zl.; úhrnem 27 zl. 50 kr. — Výdaje: Atlasová pentle à 1 zl. 50 kr. loket, 4 lokte 6 zl.; zlatá nit, zlaté hvězdičky a žluté hedbávi 7 zl. 75 kr.; věnec z bílých květin na rakev 1 zl. 50 kr.; vyzoubkování florů na pochodně a na prapor 1 zl. 80 kr.; kalouny k přivázání florů 20 kr.; posílky 38 kr.; stříbrné třepení k floru na pohřební kříž 1 zl. 50 kr.; voskové svíce kol katafalku 8 zl.; věnečky z bílých květin na svíce 90 kr. Úhrnem 28 zl. 3 kr. — Paní a slečny Valterovy přispěly velmi vydatně k našemu společnému podniknutí, uvázavše se v pracné vyšívání fáborů, jež nad očekávání ryohle a skvěle vyvedly. Paní Valterová doplatila krom toho scházajících 53 krejcarů.«

Dům v Bystřici pod Host., kde Sušil žil dokonale.

Ve středu 10. června sloužil Ferd. Panschab, ředitel bobosloví, slavné zádušní služby boží v kostele minoritském; u pobočních oltářů sloužili kan. Kiovský, exprovincial Zdura a prof. M. Procházka. Na kůře řídil zpěv Křížkovský, kromě vokálního requiem Schenkova též vlastní sbor na slova Sušilova ku pohřbu Bočkovu (1847) „Odpočiň si v tichém chládku“.¹⁾

Téhož dne sloužil K. Vinařický jakožto starosta Dědictví sv. Prokopa o 10. hod. requiem v seminárském chrámu Páně v Praze za přítomnosti výboru a boboslovců. U pobočního oltáře sloužil tichou mší sv. V. Bradáč. „Před oltářem stála na podstavci vysoká svíce nad příslušným nápisem, ovnutým krásným věncem“ (Časop. katol. duch. 1868, 272). Stejnou dobou sloužil V. Štulc slavné requiem na Smíchově.

I na četných jiných místech Moravy a Čech konány smuteční boboslužby za nebožtíka; srv. „Hlas“ 1868 č. 17 a dd. Ve schůzi výboru Dědictví sv. Cyrilla a Methoda (4. června 1868) vysloveno přání, by žáci Sušilovi sloužili zaň 16. června, v den jeho jmenin, mši svatou.

4. června sešel se totiž výbor Dědictví sv. Cyrilla a Methoda k poradě o pomník, o nějž péči převzali hr. Tarouca, M. Procházka, řed. ústavu hluchoněmých Maršovský, proff. theol. Dr. Zeibert a Vojtěch, jenž byl jednatelem. 5. června uveřejněno v Mor. Orlici svolání za týmž účelem; předsedou příslušného výboru byl hr. Egb. Belcredi, členy Dr. Pražák, Dr. Helcelet, red. Jindř. Dvořák, Vincenc Brandl a jmenovaní výborové „Dědictví“. Z Prahy přispěli na pomník: „Svatobor“ 200 zl., „Dědictví sv. Prokopa“ 300 zl. Ku provedení schválen návrh rytíře Hansena, dle něhož zbudoval kroměřížský sochař A. Beck pomník ze slezského mramoru v podobě kaple v řeckém slohu; poprsí Sušilovo, od sochaře Loosa v Brně, andělé na sarkofagu a makovice sloupů zhotoveny z mramoru karrarského. Kromě jména a životopisných dat vryto na pomník také známé heslo Sušilovo: Církev a vlast... (srv. str. 165).

26. července 1871 pomník odhalen. O 11. hod. sloužil M. Procházka u sv. Tomáše v Brně slavné služby boží za assistance přátel zvěcnělého, Jana Soukopa, Ig. Wurma, prof. Vojtěcha, far.

¹ K životopisu a popisu pohřbu v »Časopise katol. duchovenstva« od M. Procházky (1868, 304) dodává redakce kromě výzvy k příspěvkům na pomník: »Zdaž by upřímná radost bratří našich Moravanů se nebyla zdvojnásobila, kdyby aspoň jeden druhý z četných spolků vědeckých, literárních atd. v Čechách vyslanci svými byl poslední úctou prokázal muži nejslavnějšímu na Moravě?«

Perégr. Obdržálka, kapl. Fr. Bystřického, k nimž se přidružil kapl. Fr. Krihl z Ústí nad Orlicí. Křížkovský řídil na kůře Aneriovo Requiem.

O polednách odebral se průvod na hřbitov. V průvodu bylo na 100 kněží, mezi nimi kan. Kulda, z brněnské kapituly kan. Kiovský, rajhradský opat Kalivoda, a četné obecenstvo, v čele hr. Egb. Belcredi s paní, kníže Hugo Salm, poslanci, spolky „Beseda brněnská“, „Svatopluk“, „Zora“ s prapory; damy nesly věnce darované „Svatoborem“, „Dědictvím sv. Prokopa“ a j. Účastníků čítáno na tisíce.¹⁾

Na řečiště vystoupil kan. B. M. Kulda. Heslem řeči zvolil si slova Ekklesiastika 44, 1 a 14: Chvalme muže slavné a otce svoje . . . Těla jejich v pokoji pochována jsou a jméno jejich žije od národu do národu. Příkladně půdu moravskou dle Ezechiele k poli posetému neladem kostí, kterým prorocký duch Sušilův nejen věštil, nýbrž i zjednal nový život — nábožensko vlastenecký. Po řeči pomník odhalen.

Nad ověněným hrobem říkán žalm „De profundis“, vykonáno požehnání pomníku, zapěn smuteční sbor Křížkovského na slova Sušilova a rozdány pamětní básně od J. Soukopa a Sark. Navrátila.

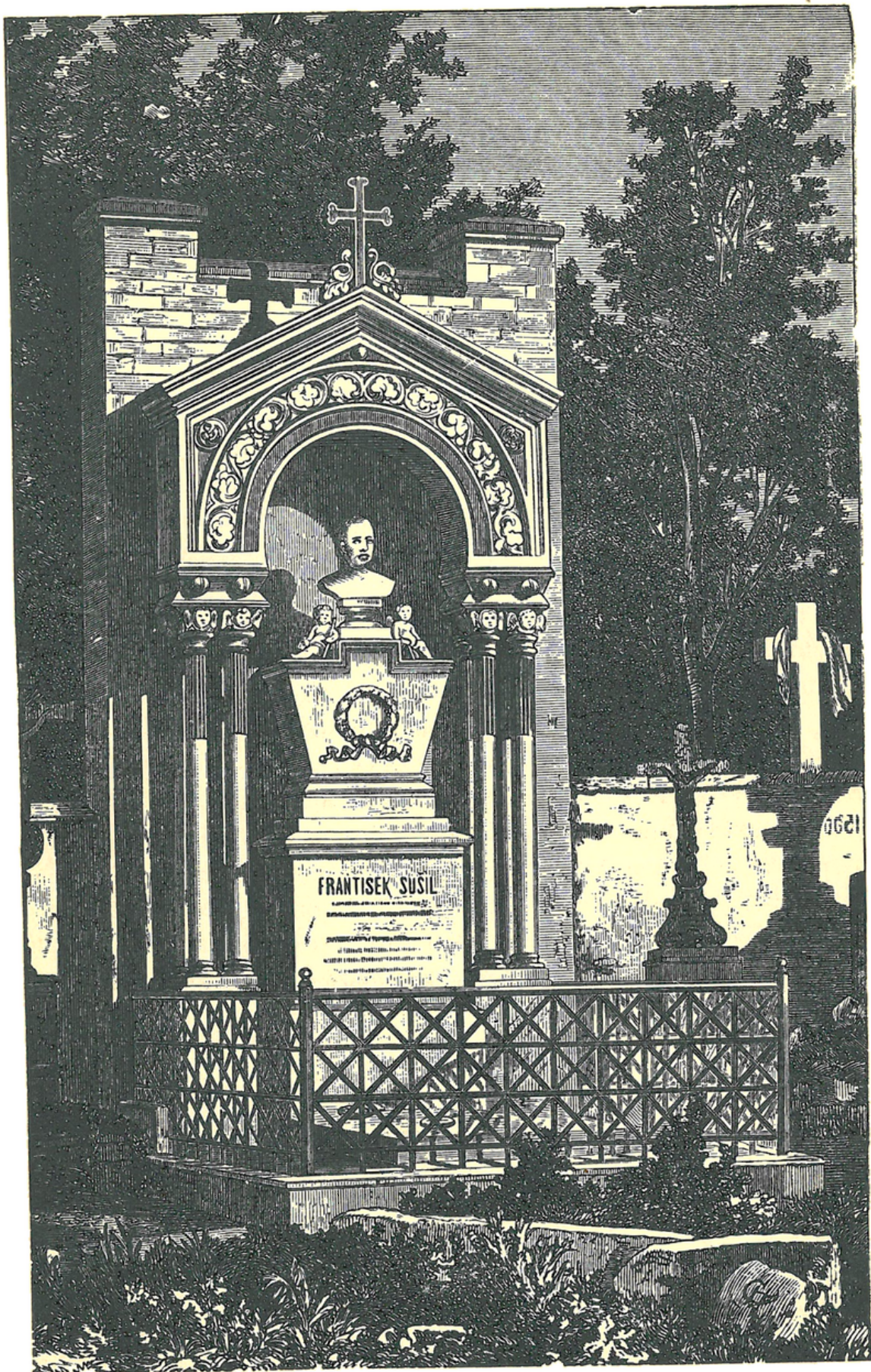
O 3. hodině byl společný oběd v klášteře kapucínském a večer hudební slavnost v Lužánkách, kde zpívány sbory Křížkovského na slova Sušilova, sbory ovšem starší, neboť kdysi uprostřed let šedesátých zakázáno prý Křížkovskému s Petrova skládati světské písně; operní pěvec Lukes zazpíval některé národní písně.

Slavnost byla pěkná, nadšená. Bystřejšímu pozorovateli však neušlo, že nebylo při ní pokroku v před od slavnosti r. 1863, ba ani od pohřbu Sušilova r. 1868. Na Petrově, v klášteře augustiniánském a jinde vládl už němečtější duch... Za celou českou veřejnost literární a vědeckou z království udělil „Svatobor“ nebožtíku almužnu na pomník a věnec . . .

R. 1871 1. října na rodném domě Sušilově č. 6 v N. Rousinově zasazena deska se zlatým nápisem: „Zde se narodil František Sušil dne 14. června 1804“. (Viz str. 11.) Za slavnostního řečníka pozván přítel zesnulého probošt Václav Štulc, jenž plamennými slovy četnému

---

¹⁾ 6. listopadu 1891 usneseno ve výboru Dědictví sv. C. a M. přepravitii pomník, pod nímž i nerozlučný přítel Sušilův M. Procházka odpočívá. Místo poprsí Sušilova postavena socha Spasitelova dle Thorwaldsena, pod ní pak umístěn medailon zobrazující profil hlavy obou přátel. Poprsí Sušilovo odevzdáno bohoslovcům k čestnému uschování.

Pomník Sušilův na bývalém městském hřbitově v Brně.

shromáždění ctitelů Sušilových vyložil veliké zásluhy Sušilovy o úspěchy nábožensko-vlasteneckých ideí na Moravě. Na památku této slavnosti rozdávána slavnostní medaile s příslušnými údaji¹⁾ a moravskou orlicí. Byla to snad první slavnost toho druhu na Moravě.

R. 1872 21. května po smutečné bohoslužbě zasazena též na domku, kde Sušil pozemskou pout svoji dokonal (Nová ulice č. 25), pamětní deska mramorová se zlatým nápisem:

V DOMĚ TOMTO USNUL V PÁNU
31. KVĚTNA 1868
FRANTIŠEK SUŠIL
CHLOUBA MORAVY — OZDOBA CÍRKVE.

Za slavnostního řečníka pozván Dr. Mildschuh, který 2 dny před slavností, jsa mladočechem, odkázal. Místo něho v kostele řečnil Ign. Wurm o zásluhách Sušilových o Církev i vlast, před domem pak notářský úředník Galuška, který celou slavnost se jmenovaným už knězem Fr. Kynickým řídil; tento vydal ku slavnosti otisk životopisu od M. Procházky s podobiznou a svým dodatkem. I zde sešlo se as 15.000 lidí k uctění památky nebožtíkovy.

Jiné ještě pocty zamýšleny nebo provedeny na památku jeho. Již za živa začato sbíratí jakousi jistinu na pěstování vědy české. 1871 navrhuje v Blahověstu (č. 22) Fr. Bystřický, aby se založil spolek kněží s názvem „Sušil“ na podporu literatury v duchu Sušilově, zvláště vydávání denníku. Podobný návrh učiněn „Hlasem“ 1872 na spolek „Růže Sušilova“ dle nahodilé zmínky Soukopovy. (Srv. almanah Růže Sušilova, 16.) Věc neuskutečněna, toliko bohoslovci brněnští dali svému literárnímu kroužku (1877) jméno „Růže Sušilova“, s jeho heslem vydávají (zprva lithografovaný, později tištěný) časopis „Museum“.²⁾ Jméno Sušilovo přijal také čtenářsko-pěvecký spolek v Ohrozimi, čtenářský spolek v Brumově, čtenářsko-zábavní

¹⁾ I tam jest úmrtní den uveden 30 května (místo 31). — Mimochodem uveden tu budiž nápis na hřbitovním kříži v St. Rousinově (post. 1856), složený od Sušila:

Postůj a uč se tu mnoho v mále
Rozvaž v ranách Christa svého krále:
Za tebe dal život svůj,
I ty se mu zcela obětuj.

²⁾ 1. května 1861 red. VI. Šťastného, bohoslovce I. ročníku, vydáno 1 číslo „Jara“; bývaly tam i příspěvky německé. 15. března 1862 změněn název listu, při němž dosud působili jen bohoslovci prvních dvou ročníků, v „Concordia“, aby všichni byli získáni; vydáván až do května 1864. Po roční přestávce zaraženo v listopadu 1866 lithografované „Museum“. Na ony neshody mezi bohoslovci naráží list bohoslovcův olomouckých, zde na str. 363 otištěný; i v brněnském alumnatě však sebráno

kroužek v Myšlechovicích, čtenářský spolek v Kroužku u N. Roussinova. Ulice jménem jeho nazvali v Prostějově, Vyškově, Židenicích a j.

Obširnější zprávy o slavnostech ku počtě Sušilově konaných podával zvláště „Hlas“, „Moravská Orlice“ (m. j. 1868 cenné vzpomínky od J. Soukopa), „Blahověst“. Ze životopisných prací především jmenovati dlužno oba životopisy od M. Procházky, z nichž jeden uveřejněn r. 1868 v Časopise katol. duchovenstva, druhý, delší r. 1871 s podobiznou od Scheivla kreslenou, od Rybičky rytou připojen k II. dílu Listů sv. Pavla od Dědictví sv. Prokopa.¹⁾

Z podobizen dle úsudku souvěkovců nejzdařilejší jest ona, která zde otištěna na str. 311, ostatní jsou méně věrné, zvláště ona četně rozšířená s podpisem jeho známého hesla. Na str. 317 jest otisk podobizny od J. Zeleného v Č. čten. spol. v Brně, jehož byl čestným údem. Všechny pocházejí z pozdějších let, neboť Sušilovi bylo velikou marností dáti se zobrazovati, a jenom velikému naléhání přátel v tom povolil. R. 1854 píše mu V. Janalík o podobizně, jež prý se ve Vídni hotoví. Téhož roku vydali Nitsche a Große v Brně podobiznu kreslenou od J. Zeleného (cena 30 kr.). Jiná asi shotovena r. 1862 nebo 1863 pro ruské vyslanectví po uděleném řádě sv. Anny. Dostí rozšířena též podobizna kreslená r. 1864 od Karla Klíče (tištěná od Vojt. Thumy v Brně, nákladem Vilíma Foustky). Světozor r. 1868 má kresbu Kriehubrovu, kalendář „Prorok“ na r. 1870 dřevorytinu, „Slavín“ při životopise dřevorytinu, Květy r. 1870 kresbu K. Maixnera. Jest litovati, že nebyl vydán nějaký větší umělecký obraz vzácné osobnosti této, jenž by byl důstojně zdobil příbytky českých vlastencův, aspoň kněžských a moravských, z nichž mnozí za živobytí jeho podobizny, i ty méně zdařilé, v pracovnách svých umísťovali.

Co do jiných příspěvků životopisných 1864 uveřejnila „Zlatá Praha“ životopis jeho od V. Brandla, 1871 uveřejnil M. Mikšíček v kalendáři „Posel z Prahy“ zajímavé vzpomínky naň (Slzičky Sušilovy). R. 1889 Obzor uveřejnil vzpomínky J. Soukopa, Dra Ant.

---

na onen — ostatně neuskutečněný — účel 80 zl. K „Růži Sušilově“ přihlásily se později též ostatní jednoty bohoslovců v jednotlivých alumnatech českomoravských, ano i v ostřihomském, jen že zde začátkem let osmdesátých zanikla.

¹⁾ V sezení výboru Dědictví sv. Prokopa (29. prosince 1871) ustanoveno rozdati životopis ten mezi bohoslovce českoslovanské; z nich bohoslovci olomoučtí nejvíce Sušilovo dílo odebírali. Ku zmínce na str. 59 o odběratelích Časop. katol. duch. v semináři olomouckém budiž podotčeno, že r. 1828 odbírali jej čtyři bohoslovci.

Stáry, 1904 Vlad. Štastného. Konečně — nehledíc k jiným článkům časopiseckým neb kalendářním (Světozor 1868, kalendář „Moravan“ 1869, Květy 1870 a j.) — prof. B. Jirsík v „Naší Moravě“ (1897) začal uveřejňovati velice pěkné úryvky ze životopisu Sušilova.

Starší zprávy životopisné složeny jsou zpravidla způsobem hagiografickým, nevyjímaje ani životopisů Procházkových, jenž ovšem lépe než kdo jiný Sušila znal. Dle všeho, co pisateli tohoto nástinu podařilo se zjistiti, nebylo a není snad ani možno psáti o osobnosti Sušilově jinak . . . neboť ani novější drobnokresby povahopisné, byť byly méně pathetické a více nám jej jakožto člověka sblížovaly, neujímají nic z jeho slavozáře, naopak ji jen sesilují. Ve spisech jeho lze sice dle nynějšího měřítka vytknouti nějaké formální nedostatky. V ostatní veřejné činnosti jeho může vypátrati nějaké mezery, kdo požaduje ještě více všestrannosti, než jí bylo v osobnosti i práci Sušilově. Ale celkový obraz ostane týž.

Starší životopisci znajíce lépe než my zoufalé poměry a ne- tušené obraty v životě moravském, cenili více ideovou stránku činnosti spisovatelské i vůbec buditeleské. Idealisovali tedy také celkovou, byť i zcela realní činnost hlavního původce i zástupce těchto snah, kde nynější kritika zdaleka více posuzuje díla a výsledky, a to ne vždy měřítkem správným. Příčinnou souvislost v dějinách častěji lze tušiti než dokázati, tak že nechut a předpojatost, již na sebe Sušil stavem i mravokárnou činností svou uvalil, najde, když chce, také důvody k malicherným výtkám. Avšak nepředpojatý soud, jenž i nástinem tímto snad s dostatek odůvodněn, uzná v Sušilovi vždycky předního buditele Moravy, vynikajícího nad jiné vzděláním, pracovitostí, zvláště pak ryzí povahou, hodného, by dle schopnosti i snahy počítán byl mezi nejlepší syny celého národu.

Ukazatel jmen.

- Allioli** 267.
Alumnat brněnský 20, 57.
Alumnat olomoucký 362.
Ambros Karel 337.
Apetaur J. 241.
Ariosto 337.
Anerio 373.
Auspitz 199.
- Bach** 349, 360.
Bartáková 352.
Bartoš Fr. 238, 244, 250, 260, 336, 369.
Bauer Fr. 363.
Bayer Karel 21.
Bečák Tomáš 241.
Belcredi Eug. hr. 370, 374.
Beck A. 370.
Benátky 352.
Benešov 249.
Bernard J. 212.
Bernardy S. 175.
Bezborodkov 364.
Bilavsko 370.
Bisping 267.
Bílý Jan 188, 201, 202, 209, 210, 211, 212, 213, 222.
Blansko 27.
Blatnice 2:9
Boček Ant. 31, 140, 373.
Bohutice 51, 69.
Boigner Ondřej 50, 57.
Bojanovice 78.
Borkovany 78.
Born 198.
Borovský (Havlíček) 191.
Borový Kl 100, 208, 276, 277, 354.
Bossuet 337.
Bradáč V. 119, 122, 128, 133, 373.
Brandl V. 203, 205, 347, 358, 369, 370, 373, 378.
Brno 321, 332, 339, 342, 358, 369, 370, 373, 377.
Brumov 377.
Bratranek J. 248.
Brušperk 253.
Břeclava 73.
Břest 78.
Březová 253.
Burian 58, 64, 270.
- Bystřice Báňská** 215, 217.
Bystřice p. Host 238, 352.
Bystřický Fr. 374, 377.
- Čahnov** 234.
Calderon 337.
Calmet 267.
Corneille 337.
Crhov 233.
- Čada** 32.
Čeladná 233.
Čelakovský Fr. L. 35, 62, 63, 67, 71, 77, 244.
Červenka J. 170.
- Dante** 337.
Dědek Fr. 188.
Dědictví sv. Cyrilla a Methoda 209 d.
Dědictví sv. Prokopa 270 d.
Desolda J. 118, 278.
Deutsch D. 196, 202.
Dobrovský Josef 16, 18, 27, 28, 306, 349.
Doucha Fr. 238.
Dudík Ant. 174, 212.
Dudík B. 16, 196, 203, 211, 212, 215, 340.
Dudevantová 337.
Droběna Jos. 303.
Dvořák Jindř. 373.
- d' Elvert Christian** 15, 27.
Erben Karel Jar. 220, 242, 349, 359.
Erlach svob. pán, Karel 80.
Estius 267.
- Fáborský Jan** 188, 201, 209, 211, 212.
Feifalik Jul. 118, 271, 355.
Fejérpataky Kašpar 74.
Feigerle 358.
Fénelon 337.
Fessler 351.
Fialka Mauric 181.
Fikejs Tomáš 89.
Fischer Josef 248.
Fischer abbé 57.
Flajšhans 279, 328.
Förechtgott 206.
Francisci 359.
- Frencl In.** 122, 124, 133.
Frint Leonard 18.
Frintaneum 51, 98.
Fryčej 101.
Frydlant 253, 347.
Fürst 223.
Fürstenberg arcib. 126, 203, 244, 344.
- Galuška** 374.
Geissler B. 208, 211.
Gindl Frant. Ant. 57, 84, 95.
Grosse 378.
- Hainisch Josef** 57.
Hálek Vítězslav 167.
Hanický Ant 209.
Hanka V. 277, 353.
Hansen ryt. 373.
Häusle M. 358, 362.
Hattala 217, 359.
Helcelet Dr. 206, 370, 373.
Herlth 205.
Heyduk A. 353.
Hodonín 73, 78.
Holain L. 101.
Holásky 27.
Holešov 370.
Horák Josef 307.
Horn Placidus 16.
Hostýn 352, 367.
Horský Ant. 51—57.
Hošek Fr. 98, 144, 145, 146, 208, 212, 213, 223, 224, 265, 306, 355, 358, 366.
Hranice 352.
Hradec Král. 334.
Hromádko 67.
Hrubý J. 313.
Hulín 370.
Humplík Jiří 237.
Hurban 216.
Hüller Jan 21.
Hyrtl 362.
- Chmela Josef** 35.
Chmelenský J. K. 28, 32, 74, 181.
Chmelíček Jan 370.
Chrástek Michael 217.
Chrysander Fr. 245, 246, 248.

Chudoba Fr. 363.
Chytil Vincenc 205.

Indra 201.
Ivančice 47, 346.

Janoušek 352.
Janalík 365, 378.
Javůrek Ant 262.
Javůrek Norb. 262, 346.
Jednota sv. Klementa (kato-
lická, katolicko-politická)
197, 203

Jesram (místo Posram) 56.
Jevíčko 254.
Jiblava 78.
Jireček Josef 270.
Jirsík Jan Val 204, 315,
360, 379.
Jiřikovice 78.
Jungmann Josef 63, 66, 139,
282, 346, 349.
Jurášek J. 128.

Kalivoda Jan Guther 50,
201, 211, 222, 340, 346,
374.

Kallus Dr. 205.
Kamarýt J. Vl. 102, 244.
Kampelík Fr. 26, 27, 28,
64, 184, 202.
Karlík E. 135, 211, 215.
Karlík Hugo 212
Karlovice 70.

Kelč 352.
Kepler 333.
Kiovský 370, 374.
Klabazna Fr. 363.
Klácel M. 95, 166.
Klíč Karel 378.
Kober J. L. 99.
Kodex gymnasijsní 13, 16.
Kochanowski Jan 36.
Kojetín 365.
Kollár Jan 30, 59, 67, 77.
Kolovrat-Libšteinský hrabě
Frant. Ant. 244.
Komárek Fr. 202.
Komárov 54.
Kopitar B. 66.
Kosina J. E. 101, 225.
Košut 351.
Kozák Pavel 188.
Kozlovice 253
Königsbrunn Arth. 203.
Krbec Jan 119, 120, 267,
269, 270, 276, 278, 355.
Král J. 175, 176.
Krása Dr. 213.
Kriehuber 378.
Krihl Fr. 374.

Kroměříž 14, 16, 78, 352,
370.

Kroužek 374.
Křížkovský Pavel 142, 143,
205, 261, 370., 378, 374.
Kubínek Šeb 221, 222.
Kulda B. M. 47, 49, 59, 61,
127, 133, 187, 198, 199,
201, 206, 209, 211, 212,
215, 217, 224, 238, 262,
325, 332, 339, 340, 349,
351, 355, 365, 369, 373.

Kurdějov 9.
Kuzmany 359.
Kurz Frant. 197.
Kutschker Jan 52.
Kyjov 73.
Kynický 367, 377.
Kynský Dominik 33, 35, 37,
42, 342, 346.

Lachnit Jan rytíř 195.
Lavrovský Petr A. 353.
Lelek Cyprian 213, 242,
243.

Lešenár M. 363.
Libosvářský 363.
Lidečko 78.
Loos J. 373
Lukeš 373.
Lulě 346, 369.
Lumper Gottfried 91.
Lužánky 374.

Maciejowski W. A. 64.
Maixner K. 378.
Maldonat 267, 273.
Malota Fr. 222.
Malý Jakub 34, 149, 166,
320.
Marek Jan 121.
Maribor 352.
Martilík Fr. 363.
Maršovský 370, 373.
Massillon 337.
Martinov 204, 223, 267, 315,
353, 355.
Mathon Placid 225.
Matice Moravská 202, 369.
Mayerhofer J. 65.
Mazal Melichar 128.
Meinert Jos. 244.
Metastasio 337.
Miklosi 306, 360.
Mikšiček Mat. 189, 229,
234, 238, 341, 352, 369,
374, 378.
Mikulov 14
Mildschuh Dr. 374.
Milotice 78.
Mittner Em. 59.

Mitrovský hrabě A. 32, 244.
Mojzes 217, 360.
Moravičany 352.
Moravská Národní Jednota
202.
Mošner 32.
Mozart 70.
Myšlechovice 378.

Napp Cyrill 21.
Nápravník Rob. 364.
Navrátil Sark. 374.
Nebeský V. 249.
Nebovidy 351.
Nediele Filip 21.
Nedomanský Fr 201.
Neruda Jan 167.
Neumann V. 364.
Nitsche 378.
Nová Ves 243.
Nöttig Karel 51, 344.

Obdržálek Petr 201, 212,
374.

Ohéřal Jan 183, 199,
202.

Ohrozim 377.
Olbramovice 44, 50, 63.
z Oleska Václav 77.

Orel Karel 201.

Ovidius 19.

Palacký Fr. 29, 30, 66, 67,
205, 349, 357, 364.

Palásek Štěpán 363.

Panschab Ferd. 57, 197, 370,
373.

Pauli Žeg. 77.

Pavlovice 78, 243.

Pazmaneum 214.

Pellico Silvio 37.

Pernštýn 78.

Pešina V. 27, 63, 266, 357.

Petrov 339, 340.

Plaček 360.

Platon 18.

Podivín 73.

Poimon Fr. 59, 179, 199,
201, 211, 224, 338.

Popov 205.

Pospíšil Fr. 13, 28.

Pospíšil Jan 363.

Pospíšil Petr 201.

Potěhník Al. 369.

Praha 31, 102, 349, 352,
364.

Pravda Fr. 19.

Pražák Al. 205, 370, 373.

Předmostí u Přerova 196.

Procházka Faustín 286, 313.

Procházka M. 13, 16, 17,
22, 48, 49, 50, 52, 151,

- 153, 159, 162, 167, 188, 198, 199, 210, 211, 212, 213, 242, 269, 313, 332, 336, 339, 340, 342, 349, 350, 352, 354, 355, 357, 367, 373, 377, 379.
- Procházka Tomáš 47, 48, 49, 54, 57, 61, 79, 99, 100, 118, 145, 165, 179, 188, 191, 198, 211, 244, 355, 365.
- Procházka Jak. 212.
- Prostějov 378.
- Průdek 202, 206.
- Prusík Fr. X. 277.
- Puchmajer Fr. 16.
- Pukalski 360.
- Purkyně Jan 205, 359, 364.
- Racine 337.
- Radlinský O. 214, 215, 217.
- Rajhrad 13, 14, 17, 139, 352, 354.
- Rieger Fr. 205, 319, 319, 350, 364.
- Rietschl Jan 32.
- Richter Benedikt 18.
- Ritschel Norbert 18.
- Rittersberg z J. 244.
- Rohrer Rudolf 82, 84, 95.
- Ronovský 213.
- Rosa 315.
- Rousseau Em. 18.
- Rousinov Nový 9, 10, 332, 369, 374, 378.
- Rousinov Starý 377.
- Rožnov 352.
- Rusko 346.
- Rybička Ant. 33, 36, 38, 42, 217, 220, 221, 378.
- Řezáč 201, 359.
- Sacharov 77.
- Salm H. 374.
- Saurau hrabě Fr. 244.
- Sedláček V. 26, 27.
- Seydl 51, 354.
- Servatovský 272.
- Shakespeare 337.
- Schaffgotsche hrabě Ant. 21, 204, 357, 358, 370.
- Scheivl 378.
- Schwarzenberg arcib. 122, 204, 270, 357.
- Schegg 267, 273.
- Schenk 373.
- Scholz P. 341.
- Schulte 351.
- Schulz Ferd. 19, 158.
- Schwetz Jan 52.
- Skarka Alois 18.
- Skarić 272.
- Sklenářová-Malá O. 346.
- Skřivanek M. 363.
- Slavín 378.
- Sláma Fr. 31, 208.
- Slavík V. O. 354.
- Slavíkovice 73.
- Slavkov 73.
- Sloboda Daniel 78.
- Slomšek Martin 352, 360.
- Slota Jiří 188, 211, 215.
- Sloupské údolí 231.
- Soukop J. 162, 212, 222, 231, 263, 265, 336, 348, 369, 373, 377.
- Srdínko 100.
- Srezněvskij 77.
- Stach V. 27.
- Stára A. Dr. 262, 330, 340, 345, 366, 379.
- Stará Bělá 253.
- Stará Ves 222.
- Staré Brno 376.
- Stramberk 253.
- Strážnice 14, 78.
- Strossmayer 204, 271, 360, 364.
- Stuffler Václav 25.
- Stuchlý Ed. 241, 365.
- Stürzenhofer J. 363.
- Sušil Fabian 9, 10.
- Sušil Raimund 369, 369.
- Süsser Fulgentius 18.
- Svoboda Fr. 201.
- Sychra Matěj 27.
- Šafařík P. J. 64, 67, 271, 282, 349, 353, 354, 364.
- Šavel J. 98, 118.
- Šembera A. V. 27, 77, 82, 182, 188, 342, 354, 355, 356, 358, 360.
- Šemberova Zd. 354.
- Šimbera T. 50, 211, 340.
- Šír J. 58.
- Škoda Fr. 100.
- Škorpík F. 188, 201, 211, 212, 309.
- Šlossar Viktor 59, 211.
- Šmaha Josef 278, 280 dd.
- Šmídek Karel 31, 82, 89, 95, 118, 138, 139, 179, 182, 185, 186, 187, 197, 198, 340.
- Šnejdrla C. 237.
- Štastný Vl. 369, 374, 377.
- Štorch B. 100.
- Štulc V. 189, 220, 364, 370, 374.
- Šubert Jan 367, 368.
- Šuderla R. 211.
- Táborský 202.
- Tarouca-Sylva B. hr. 179, 197, 198, 200, 201, 206, 209, 211, 227, 249, 338, 340, 347, 352, 370, 373.
- Těšík Josef 24, 346, 366.
- Tomášek Fr. 346.
- Tomášek J. 346.
- Tomášková Kateřina 334.
- Tomášková Marie 334.
- Tomsa Fr. B. 17, 38.
- Tovačovský 206.
- Trnka 305, 310.
- Turnovský J. L. 27.
- Vacek Fr. 220.
- Valníček Leop. 201.
- Valouch Fr. 212, 369.
- Vaňka 205.
- Vašátko 206.
- Weber F. D. 244.
- Weiner Karel 51.
- Velhartický Jan 276.
- Vinatický Karel 121, 123, 128, 229, 266, 270, 275, 276, 277, 278, 314, 316, 354, 355, 364, 370, 373.
- Videň 352, 377.
- Winiker K. 246.
- Wittek Karel 241, 317.
- Vlček J. 270.
- Vocel Jan Eraz. 182.
- Wojcicki 77.
- Vojtěch, prof. 341, 373.
- Vojáček H. 370.
- Volný Ř. 13, 17, 18, 202.
- Vranovice 369.
- Vrba Jan 21.
- Vyškov 364, 369, 378.
- Wurm Ig. 126, 127, 212, 368, 369, 370, 373, 374.
- Wurm-Čejkovský Jos. 369.
- Zábojský 360.
- Zahradník Vincenc 218.
- Zap Karel 139.
- Zbraslavce 231.
- Zdura 199, 373.
- Zelinka Karel 211.
- Zelený J. 378.
- Zeibert Dr. 341, 370, 373.
- Ziegler Jos. 83.
- Zrzavý Tomáš 31.
- Zvonář J. L. 248.
- Žák Vincenc 36, 37, 38, 66, 77, 310, 318, 342, 355.
- Žalkovice 78.
- Židenice 378.
- Židlochovice 188.
- Žlutý kopec 340.

OPRAVY.

Str. 30. ³⁾ má státi: 1836. — Str. 42. V Kroku 1827 uveřejnil Sušil heroidu Adonias Abisage a Abiság Adoniovi — ve Květech 1834 Rohána Bojslavovi; Hanačka R. vyslovuje city své Bojslavu, bojujícímu proti nepřátelům Slovanstva. — Str. 53. ř. 20. zdola za slovo »kacířství« přidej: (»erzketzerisch«); ř. 17. zdola za slova »předložiti a« přidej: odstřihnuv úsudek i jméno dal ji jinému censoru, mladému, učenému professoru, který ji velice pochválil, načež on sám — Str. 56. ř. 15. zdola místo Posram má státi: Jesram. — Str. 80. ⁴⁾ ř. 11. zdola má státi: hezky. — Str. 102. v poznámce ⁵⁾ má státi: 1846. — Str. 147. ř. 16. zdola má státi: chvaliče; ř. 9. zd. katolické. — Str. 150 ř. 10. zdola místo ostavte má státi: otavte. — Str. 206. ř. 3. zdola má státi: 1848. — Str. 208. ř. 17. zdola má státi: brojí proti úředníkům. — Str. 192. ř. 15. zdola má státi: sluhův. — Str. 196. ř. 17. zdola má státi: nedostatky. — Str. 223. ř. 8. shora m. des má státi: de. — Str. 257. ř. 4. shora má státi: nevrátivá. — Str. 292. ř. 2. a 7. zdola má státi: ⁶⁾. — Str. 363. ř. 7. zdola má státi: 1862. — Str. 365. ř. 15. zdola přidej: Hlas byl prostřední výšky a síly, spíše dutý nežli zvučný.

OBSAH.

	Strana
Předmluva	7
Rodina Sušilova. Mladí Františka Sušila. Studie v Kroměříži a v Brně . . .	9
Česká národnost a písemnictví na Moravě. Jazykové opravy a spory. Poměr k Čechám. Kynský, Žák a Sušil. První básně Sušilovy	26
Sušil v duchovní správě v Olbramovicích a v Komárově. Tomáš Procházka. Konkurs o professuru theologie. Biskup Gindl	44
První a druhá sbírka národních písní moravských	62
Spisy svatých Otcův apoštolských	84
Církevní hymny. Snahy o opravu kancionálu	111
Činnost básnická: Básně 1847. Růže a trní 1851. Sebrané básně 1862. Nové básně 1869 n. Anthologie 1861. Prosodie 1856	138
Pokroky v životě národním na Moravě. Brněnský alumnat. Družina Sušilova. Rok 1848. Spolková činnost v Brně. Jednota sv. Klementa. Jednota katolická. Moravská národní jednota sv. Cyrilla a Methoděje. Matice moravská. Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje	181
Velká sbírka národních písní moravských (1853—1860)	226
Překlad a výklad Písma Nového Zákona. Mluva Sušilova. Drobné práce theologické	264
Závěr o veřejné činnosti Sušilově	327
Soukromý život Sušilův. Práce. Styky společenské. Cesty. Korrespondence. Vyznamenání. Nemoci. Úmrtí. Oslavy. Podobizny a životopisy	331
Ukazatel jmen	380
Opravy	388

